BIBLIOTHECA
FF. PRÆDICATORUM,
BENITIÆ.
No. 102/Q
St. Albert's College Library

FR. SALVATORIS MARIÆ
ROSELLI

SAC. THEOL. MAG. ORD. PRÆD.

SUMMA PHILOSOPHICA

AD MENTEM

ANGELICI DOCTORIS

S. THOMÆ AQUINATIS.

PARS QUARTA

Ethicam Complectens.

ROMÆ MDCCLXXXIII.

APUD ANTONIUM FULGONIUM

Superiorum Permiſſu.

Digitized by the Internet Archive
in 2026 with funding from
Graduate Theological Union

https://archive.org/details/fratissalvatoris06rose

SUMMÆ PHILOSOPHICÆ
AD MENTEM
ANGELICI DOCTORIS
S. THOMÆ AQUINATIS
PARS QUARTA ETHICAM COMPLECTENS
PROLOGUS.

1. TRanſimus ad eam Philoſophiæ partem, quæ *Ethica*, ſive *moralis Philoſophia* dicitur (1), in qua, ut Lactantius ajebat (2), *totius Philoſophiæ ratio continetur*. In ea ſiquidem non de rebus tantum extra nos poſitis, ut earum cognoſcamus naturam, & proprietates, ſed de nobis ipſis agitur, ut noſtros formemus mores, actioneſque noſtras in finem ordinemus. Ut enim advertit S. Thomas (3), *moralis Philoſophiæ proprium eſt conſiderare actiones humanas, ſecundum quod ſunt ordinatæ ad invicem, & ad finem*. Quis autem vere Philoſophus eſt, ideſt, amator ſapientiæ, niſi ille, qui ſcit actio-

 nes

(1) Vide S. Thom. 1. 2. q. 58. art. 1. & 2. Ethic. lect. 1. ubi explicat quid ſit *mos*, quid *Ethica*, & qua ratione virtutes dicantur *morales*.
(2) L. 3. Inſt. c. 7. (3) 1. Ethic. lect. 1.

nes ſuas ad morum regulas, & ad finem ordinate componere? Dicere proinde cum Seneca (1) poſſumus: *Ubi dicta ſunt quæ regunt mores, perſequi cetera, non in remedium animi, ſed in exercitationem ingenii inventa.*

2. Itaque, ut ab Ethices definitione ordiamur, *facultas ea eſt, quæ verſatur circa actiones humanas ordinandas invicem, & ad finem.* ,, Dico actiones humanas, *inquit S. Thomas* (2), ,, quæ procedunt a voluntate hominis ſecundum ordinem ra- ,, tionis. Nam ſi quæ operationes in homine inveniuntur, quæ ,, non ſubjacent voluntati, & rationi, non dicuntur proprie ,, humanæ, ſed naturales, ſicut patet de operationibus animæ ,, vegetativæ ,,. Nam ut idem S. Doctor animadvertit (3): *actionum quæ ab homine aguntur, illæ ſolæ proprie dicuntur humanæ, quæ ſunt propriæ hominis, in quantum eſt homo. Differt autem homo ab aliis irrationalibus creaturis in hoc quod eſt ſuorum actuum dominus. Unde illæ ſolæ actiones vocantur proprie humanæ, quarum homo eſt dominus. Eſt autem homo dominus ſuorum actuum per rationem, & voluntatem .... Illæ ergo actiones proprie humanæ dicuntur, quæ ex voluntate deliberata procedunt.*

3. Qua ex definitione Ethicæ infertur 1. ſumma ejus utilitas, ac neceſſitas; quæ enim major utilitas, & neceſſitas, quam ſcire proprias, & aliorum hominum actiones ordinare invicem, & ad finem (4)? Id agnovere ſapientes quique; ideoque ab ipſo mundi exordio Ethices culta diligenter fuit (5), & non modo apud Judæos (6), ſed apud Gentiles quoque Phi-

(1) L. 7. de Beneſ. c. 1. (2) Loc. cit. (3) 1. 2. q. 1. a. 1.

(4) Confer Arriani Epictetum l. 1. c. 11. ajentem minus obeſſe, deſtitui ſenſibus, quam ignorare, quomodo bona a malis ſint diſcernenda. Vide etiam Theodoretum ſer. 4. de cur. Græc. affect. deſcribentem Xenophontis de Socrate narrationem, in qua ſcientiæ moralis utilitas, & neceſſitas commendantur.

(5) Ab exordio, inquimus, mundi: nam ad fabulas amandanda ſunt, quæ Diodorus l. 1. & Cicero l. 1. de Inven. ſcribunt de primis hominibus belluarum more viventibus. Vide quæ diximus Tom. 1. §. 778. & in notis ſubjectis.

(6) Moralem diſciplinam Hebræos calluiſſe longe abſolutius Græcis, oſtendit Euſebius l. 11. Præp. c. 2. Nam purioris Ethicæ præcepta cum vera Religione apud ipſos manſerunt, ut ſacræ Scripturæ libri exhibent, præſertim libri Salomonis. Vide S. Iſidorum Peluſiotam l. 4. epiſt. 40.

Philoſophos (1). Quod & multo magis penes Chriſtianos omni tempore obtinuit (2).

A 3 4. In-

(1) De Chaldæis exſtant Oracula, quæ deſcribit Stanlejus Hiſt. Phil. par. xv. ad calcem. Ægyptiorum præcepta moralia collegit Porphyrius 4. de Abſtin. Brachmanes, Gymnoſophiſtas, Perſas, veteres Hetruſcos multa tradidiſſe præcepta morum, refert Strabo l. 15. ſeq. Apud Sinenſes floruiſſe Confucium, qui plura de moribus docuit, explorata res eſt. Leibnitius tom. 5. opp. pag. 48. Confucium appellat *Sinenſium Socratem*. Leges, & mores veterum Iberorum, Celtarum, Lucanorum, Samnitum, Phrygum, Æthiopum, Aſſyriorum, Indorum, Lacedæmoniorum, aliorumque populorum deſcripſit Nicolaus Damaſcenus, exque ejus univerſali Hiſtoria excerpſit Stobæus in Collectaneis, quæ Cragius ad calcem Operis de republ. Lacedæmon. refert. Heraclides etiam librum compoſuit *de Politiis*, quem edidit idem Cragius loc. cit. Apud Græcos ſtudio doctrinæ moralis præcipue incubuit Socrates, quem ſequutus Plato fuit, ut ejus Dialogi de Republica oſtendunt, exhibetque Alcinous de doct. Plat. c. 27. ſeqq. Pythagoræ Philoſophiam practicam deſcribit Stanlejus Hiſt. Phil. part. 8. ſect. 1. De Pythagora memorabile dictum refert Stobæus ſer. 80. *Vana eſt illius Philoſophi oratio, quæ nullam in homine paſſionem curat*. Stoicos totos fuiſſe in tractanda doctrina de bono, & malo, deque actionibus, & officiis, diſcimus ex Laertio l. 7. Locuples teſtis doctrinæ moralis Stoicorum eſt Seneca, qui propterea *Moralis* dictus eſt; itemque Epictetus, & Antoninus Cæſar. Stoicorum moralem Philoſophiam collegit Lipſius in Manuduct. ad Stoic. Phil. Videtur autem Ariſtoteles ceteris præſtitiſſe gentilibus in hoc doctrinæ genere: nam ſi doctrinarum copiam conſideres, univerſa ferme complexus eſt, quæ ad ſingulas Philoſophiæ moralis partes pertinent, in libris 10. *Ethic. Nicomacheorum*, in libris 2. *Magnorum moralium*, in libris 7. *Ethicorum ad Eudemum*, in libris 10. *Politicorum*, in libris 2. *Oeconomicorum*. Ipſa quoque doctrina Ariſtotelis antecellere videtur: nam licet Stagirita ex eo genere Philoſophorum fuit, qui, ut S. Auguſtinus ait Epiſt. 155. al 52. veram felicitatis viam ignorarunt; minus tamen quam ceteri erravit, prætertim Socrates, & Plato, qui rerum omnium, etiam uxorum communionem induxerunt; & minus quam Stoici, quos fruſtra purgare tentavit Lipſius, quemadmodum in Platone purgando operam perdidit Franciſcus Patricius. Vide Lactantium l. 3. Inſt. c. 21. ſeq. & Chryſoſtomum Hom. 4. in Acta. Mittimus Cyrenaicos, & Epicureos; hi enim ſues potius, quam moralis Philoſophiæ cultores dicendi ſunt, cum in voluptatibus corporis beatitudinem collocarint. Studium moralis Philoſophiæ apud priſcos Romanos non fuiſſe neglectum, oſtendunt leges tam regiæ, quam XII. Tabularum, mores, & Canones antiqui juris Romani exhibentes, quibus Commentarios adjecit Antonius Clarus Sylvius Advocatus in ſuprema Curia Pariſienſi, magna eruditione refertos. Libri Ciceronis *de Legibus*, & *de Officiis* idipſum demonſtrant.

(2) Celſitudinem Chriſtianæ Philoſophiæ moralis ſupra ceteras, docte oſtendit Javellus noſter in opere quod hoc eodem titulo inſcripſit.

4. Infertur 2. moralis Philoſophiæ objectum eſſe actiones humanas ordinatas in finem. *Sicut ſubjectum naturalis Philoſophiæ*, ait S. Thomas (1), *eſt motus, vel res mobilis; ita ſubjectum moralis Philoſophiæ eſt operatio humana ordinata in finem, vel etiam homo, prout eſt voluntarie agens propter finem.*

5. Infertur 3. Philoſophiam moralem eſſe veram ſcientiam (2): nam licet in moralibus ſæpe conſectemur veriſimilia, nec univerſim materia morum omnimodam certitudinem, & perſpicuitatem patiatur; plura tamen in moralibus ſunt omnino certa, & explorata (3); quis enim de veritate harum propoſitionum dubi-

---

(1) 1. Ethic. lect. 1.

(2) Quærens Heineccius Elem. Phil. mor. c. 1. §. 3. an diſciplina moralis certa ſit ſcientia? *Negant*, inquit, *Ariſtotelici, & ipſe Grotius de jure belli, & pacis 2. 23. §. 1. ſed ei jam Conringius, Pufendorffius, Lockius ſatisfecerunt.* Ego autem puto, Heineccium ita ſcribentem, ne unum quidem Ariſtotelicum legiſſe. Non negabit, S. Thomam fuiſſe Ariſtotelicum, cum hoc ei vitio vertat Elem. Hiſt. Phil. p. 1. c. 4. Legantur autem ea quæ ſcribit S. Doctor 1. 2. q. 94. a. 4 Quæ ſi Heineccius legiſſet, næ ipſum puduiſſet accuſare Ariſtotelicos univerſos, quaſi negarint Philoſophiæ morali ſcientiæ certitudinem. Sed quid nomino Angelicum Doctorem? Quotus quiſque Ariſtotelicus eſt (Si Euſtratium 1. Eth. c. 3. & Zabarellam 1. de meth. c. 7. paucoſque alios excipias) qui morali Philoſophiæ veræ ſcientiæ rationem negarit? Legantur Inſtitutiones quæque Ariſtotelicæ Philoſophiæ moralis. Ita accuratus Heineccius fuit.

(3) Philoſophia moralis habet, ut ceteræ ſcientiæ, principia omnino certa, & explorata, quorum veritas ſtatim cognoſcitur, perceptis terminis, ut hoc principium, *bonum eſt faciendum, malum eſt fugiendum*, quod ita in moralibus ſe habet, ut principium contradictionis in metaphyſicis. Habet quoque concluſiones bene multas immediate connexas cum primis principiis moralibus, uti ſunt præcepta decalogi; atque hæ efficiunt, ut moralis Philoſophia ſit vera ſcientia; ſunt enim evidenter certæ. Si autem concluſiones ita ſint elongatæ a primis principiis practicis, ut non appareat illarum cum iſtis connexio; ſequimur quod eſt veriſimilius. Id vero ſæpiſſime accidit in moralibus, quæ ſunt circa actiones humanas quarum ſi una circumſtantia mutetur, jam clare non patet connexio cum primis principiis practicis. Quod non evenit in Mathematicis puris, quæ univerſas propoſitiones reſolvunt in principia per ſe nota. Et idcirco Ariſtoteles, & cum eo S. Thomas docent 1 Ethic. in moralibus non eſſe quærendam eamdem certitudinem quæ habetur in mathematicis. Heineccius igitur, & Pufendorfius non ſunt aſſequuti mentem Ariſtotelis, neque Ariſtotelicorum, cum eos redarguunt de negata Philoſophiæ morali certitudine ſcientiæ. Vide S. Thomam 1. 2. q. 96. art. 1. ad 3.

bitate poteſt, *Deus eſt colendus. Parentes, ſupremi Principes, Magiſtratus ſunt honorandi, eiſque parendum, ſi juſta præcipiant. Non eſſe pro beneficio injuriam rependendam: furtum, & rapinam, & perjurium, & mendacium, & adulterium, mala eſſe?*

6. Infertur 4. moralem Philoſophiam eſſe ſcientiam omnino practicam; licet enim multæ in moralibus ſpeculationes fiant (1); hæ tamen ordinantur ad praxim, ad mores ſcilicet componendos, dirigendaſque operationes in finem. Quare Epictetus (2), & Clemens Alex. (3) merito Philoſophiam moralem appellant *Medicinam animorum*: nam ſicut Medicina in curandis corporum morbis verſatur, in idque dirigit commentationes univerſas, quas inſtituit; ita idipſum efficit Philoſophia moralis, ut animorum morbis medeatur.

7. Non ideo tamen Philoſophia moralis confundenda eſt cum prudentia. Nam licet utraque reſpiciat actiones humanas; moralis tamen illas reſpicit univerſim, prudentia ſingulatim; ideoque prudentia bonos efficit actus, quibus ineſt, non item moralis. Ut enim advertit S. Thomas (4), *ad ſcientiam* (utique moralem) *pertinet univerſale judicium de agendis, ſicut fornicationem eſſe malum; furtum non eſſe faciendum; ſed ad prudentiam pertinet recte judicare de agibilibus ſingulis, prout ſunt nunc agenda*. Certe nemo prudenter agens, male operatur: nam hoc ipſo eſſet imprudens: poteſt autem eſſe, & ſæpiſſime evenit, ut ii qui cognoſcunt aliquid eſſe malum per ſcientiam, quam habent, in praxi deficiant. Et idcirco S. Thomas (5) ait: *Circa principia quidem univerſalia agibilium, homo recte ſe habet per naturalem intellectum principiorum, per quem homo cognoſcit,* quod

(1) Non de iis ſpeculationibus loquimur, quæ fiunt *ad excuſandas excuſationes in peccatis*, ut dicitur Pſal. 140. v. 4. qui enim ita ſe gerunt, ex eo genere magiſtrorum ſunt, de quibus ſcribit Apoſtolus 2. ad Tim. 4. v. 3. ſeq *Erit enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros, prurientes auribus, & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur*. De his Seneca ait Epiſt. 45 *Inveniſſent forſitan neceſſaria, niſi & ſuperflua quæſiſſent*. Multum enim laborandum eſt, ut ad excuſanda peccata frivolæ quædam inaneſque rationes quærantur. Qui rectæ rationis principia tenet, minus laborat in inquirenda veritate, nec facile aberrat a norma.

(2) Apud Arian. l. 3. c. 23. (3) Strom. 7. (4) Q. 4. de virt. a. 6. (5) 1. 2. q. 58. art. 5.

quod nullum malum eſt agendum, vel etiam per aliquam ſcientiam practicam; ſed hoc non ſufficit ad recte ratiocinandum circa particularia. Contingit enim quandoque, quod hujuſmodi univerſale principium cognitum per intellectum, vel ſcientiam corrumpitur in particulari per aliquam paſſionem; ſicut concupiſcenti, quando concupiſcentia vincit, videtur hoc eſſe bonum quod concupiſcit, licet ſit contra univerſale judicium rationis. In iis ergo qui peccant, non remanet prudentia, etſi remaneat ſæpe ſcientia univerſalis practica inhoneſtatis actus peccati (1); quæ ſcientia proinde a prudentia differt.

8. Denique ex tradita definitione Philoſophiæ moralis infertur ejus diviſio in tres partes, *quarum prima conſiderat operationes unius hominis ordinatas ad finem, quæ vocatur Monaſtica* (2). *Secunda autem conſiderat operationes multitudinis domeſticæ, quæ vocatur Oeconomica* (3). *Tertia autem conſiderat operationes multitudinis civilis, quæ vocatur Politica* (4).

9. Ex qua diviſione perſpicitis, quam late pateant fines moralis Philoſophiæ. Nam ſi de prima tantum parte loquamur, quis paucis complecti poterit quæ de ultimo fine hominis; de actibus hominis ſive elicitis, ſive imperatis a voluntate; de voluntario, & involuntario, ejuſque cauſſa; de illorum actuum bonitate, & malitia, de paſſionibus, animique affectionibus ceteris; de virtutibus, & vitiis cum generatim, tum ſpeciatim, eorumque diſtinctione, ſubjecto, cauſſis, circumſtantiis, intenſione, gravitate; de regulis denique humanorum actuum cum internis, tum externis? Quæ tamen omnia ad primam Ethicæ partem *Monaſticam* pertinent, in qua ſingulorum hominum actiones con-

(1) Qui errore ſpeculativo laborant, dicentes *malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras*, ut dicitur Iſa. 5. v. 20. ii peccant contra univerſale judicium rationis, & numquam reſipiſcent, niſi ante abjiciant intellectus errorem. Idcirco loc. cit. v. 21. ſubditur: *Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes.*

(2) Dicitur a μόνος, *unus, ſolus*. Hæc enim pars dirigit actiones voluntatis ad privatam honeſtatem, privatumque bonum.

(3) Οἰκονομία eſt *diſpenſatio domeſtica*, ab οἶκος, *familia, domus, facultates*, & νόμος, *lex*.

(4) S. Thom. loc. cit. Politica dicitur a πόλις, *civitas*, ſive Reſpublica; unde *Politia* eſt Reipublicæ regimen.

conſiderantur ut ordinatæ ad finem, vel ut ab ipſo deordinatæ. Quid vero, ſi addantur univerſa ad *Oeconomicam*, & *Politicam* ſpectantia?

10. Nobis igitur in tanta rerum graviſſimarum copia conſtitutum eſt, ea vel tacita præterire, vel leviter attingere quæ ſive in *Theologia Morali*, ſive in *Juriſprudentia* fuſe tractantur; illa vero diligentius perſequi, quæ ad *Jus naturæ*, *&* *Gentium* pertinent, prout Juris naturæ nomine intelligitur *Lex naturalis*, & nomine Juris Gentium intelligitur Lex quæ apud univerſas nationes eſt moribus communi conſenſione recepta. Potiſſimum vero agemus *de officiis hominum*, tum *erga Deum*, tum *erga ſeipſos*, tum *erga alios homines*; quibus quidem officiis univerſum naturæ, & gentium jus continetur. Ne autem cetera omnino prætermittamus, attingemus primum generalia principia de fine hominis, ejuſque felicitate, deque moralitate actuum humanorum; deinde ad *Jus naturale*, & *Jus gentium* progrediemur. Initio autem agendum ducimus de ratione tradendæ, atque perficiendæ doctrinæ morum.

QUÆSTIO I.

De doctrina morum tradenda, atque perficienda.

11. HAnc quæſtionem inſtituimus Proluſionis loco, propterea quod juniores plerique Philoſophi morales, non modo in ſcholaſticos de re morali tractatores, ſed in ipſos ſanctiſſimos Eccleſiæ Patres calamum acuerunt; nonnulli quoque ad moralem Philoſophiam perficiendam, humani corporis advocarunt anatomen. Itaque 1. inquiremus in moralem doctrinam Patrum Eccleſiæ. 2. cauſſam agemus pro ſcholaſticis Doctoribus, qui de re morali pro dignitate ſcripſerunt, comparatione inſtituta cum doctrina morali recentium Philoſophorum, qui gloriantur, haberique volunt uti Ethices reſtitutores, imo parentes. 3. ſententiam expendemus advocantem anatomen humani corporis ad moralem doctrinam perficiendam. 4. de ejus vere perficiendæ ratione dicemus.

ARTI-

ARTICULUS I.

Utrum morali Chriſtiano Philoſopho inſiſtendum ſit in morali doctrina Patrum Eccleſiæ.

12. CUM recentiores heterodoxi opprimi ſe ſenſerint nube teſtium omnium ſeculorum confirmantium Catholica dogmata ab ipſis negata, ut hoc firmiſſimum convellerent argumentum, omnem Patribus Eccleſiæ negandam eſſe fidem dixerunt, cum in fidei, tum in morum doctrina, propterea quod in eorum operibus doctrina Chriſti præſertim moralis corrupta reperiatur; videlicet, ut Tertullianus ajebat (1), *liberanda veritas Marcionem*, ſive Lutherum, aut Calvinum, ſimileſve humani generis peſtes, *expectabat*. Præter Dallæum (2), & Joannem Clericum (3) ceteris impietate, atque impudentia præiverunt Joannes Barbeyracus (4), & Chriſtianus Thomaſius (5).

13. Videtur autem cum iis dicendum 1. quia ut Barbeyracus advertit (6), Patres Eccleſiæ plus adhæſerunt ſtudio dogmatum meræ ſpeculationis (7), rerumque Eccleſiaſticæ diſciplinæ

---

(1) L. de Præſcript. c. 28. (2) De uſu Patrum.

(3) In Arte Crit. & in Biblioth. univerſ. Tom. 12.

(4) In Præfat. ad Pufendorfium de Jure nat. & gent. Gallice verſum, & *Traité de la Morale des Peres de l'Egliſe*.

(5) *Hiſt. juris nat.* & in opere inſcripto, *cautelæ circa præcognita Juriſprudentiæ* c. 14. §. 24. & ſeqq. quod opus ſentinam putidiſſimam errorum merito dixeris.

(6) Tract. cit. cap. 1.

(7) Thomaſius Hiſt. jur. nat. c. 3. num. 23. ſeq. univerſos Eccleſiæ Patres in duas diſtribuit claſſes, alteram, quam vocat *Orthodoxorum*, alteram, quam dicit *Myſticorum*. De prima ait: „ Una quæſivit viam ad „ æternam felicitatem perveniendi in vero, & ſubtili conceptu myſte„ rii eſſentiæ Dei, & ſuppoſita doctrina de emendatione voluntatis ſua „ ſponte ſequente emendationem intellectus: de cetero de Chriſtiana, „ & Deo placente vita parum fuit ſollicita ... & hoc modo inculcatum „ fuiſſe auditoribus, Deum eſſe Patrem indulgentiſſimum, qui non adeo „ rigoroſe examinaret actiones liberorum ſuorum chariſſimorum, qui ſe „ Chriſtianos dicerent, ſed patientiſſime ferret opera carnis. „ De altera Patrum claſſe ſic ſtatuit: „ Ea præcedenti plane oppoſita, oppoſitas etiam fovit doctrinas, nempe Chriſtum non ſuſtuliſſe decem præ„ ce-

næ; quam juris naturæ; ideoque in eorum operibus reperiuntur ſermones vagi magno numero, & ſi quæ attinguntur quæſtiones, inepte reſolvuntur; deciſiones vero, & documenta moralia in eis exſtantia, veris haud nituntur fundamentis, ſed levibus, & extraneis rationibus, contortiſque allegoriis; explicationes autem ſacrarum Scripturarum ineptæ quoque ſunt ob ignoratas a Patribus linguas orientales, & ob critices defectum. Nullus denique in iis operibus ſervatur ordo, ac methodus. Moralis ergo Patrum doctrina talis non eſt, ut in ea ſit inſiſtendum. 14. II.

„ cepta, ſed præceptum charitatis, in quo tamquam in centro fun„ datus eſſet totus Decalogus, diſcipulis ſuis ſtrenue inculcaſſe.....
„ Chriſtum Dominum in extremo judicio non examinaturum, quid
„ quilibet circa myſterium eſſentiæ divinæ crediderit, ſed..... de
„ præcepti charitatis officiis in illa die examen inſtituturum... ergo
„ non adeo opus eſſe, ut quis de emendatione intellectus ſit ſollici„ tus. „ Audiſtin umquam calumniatorem Thomaſio impudentiorem? Quonam ex fonte Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ duplicem illam Patrum claſſem Thomaſius derivavit? Quinam fuerunt Patres, qui *de ſubtili conceptu myſterii eſſentiæ Dei* ſolliciti, *de Chriſtiana & Deo placente vita* non modo minus curarunt, ſed auditores docuerunt ſuos, Deum *patientiſſime ferre opera carnis*, *tamquam imbecillitates humanas*; & præcepta decalogi ſuſtulerunt? Non dico Patrum claſſem, ſed vel unum Chriſtianum Scriptorem, qui hæreticus non fuerit, Thomaſius proferat, qui hæc opinionum monſtra docuerit Patres qui myſteria Trinitatis, & Incarnationis ad dogmata theoretica pertinentia, adverſus Arianos, Macedonianos, Sabellianos, Neſtorianos, Eutychianos defenderunt, præcipui fuere Athanaſius, Hilarius, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Cyrillus Alexandrinus, Leo Magnus. Quis autem vel negligentiſſime legens eorum opera, non videt ſtatim, ubique ea ſpirare Chriſtianam charitatem, Deoque placentem vitam? Ubinam Patres illi de carnis operibus loquuti ſunt tamquam de humanis imbecillitatibus, quas Deus patientiſſime ferat? Quo in loco operum ſuorum præcepta Decalogi ſuſtulerunt? Ad alteram quod pertinet claſſem, nihilo minus impudens Thomaſius eſt; quis enim vel unus Orthodoxus docuit, fidem Myſterii Unitatis Eſſentiæ Dei, & Trinitatis Perſonarum, Incarnationis, ceterorumque articulorum ſymbolo comprehenſorum, qui certe *ſpeculativi* ſunt, non pertinere ad examen quod Chriſtus in extremo judicio inſtituturus erit? Quis umquam eorum ne ſomniavit quidem dicere, emendationem intellectus in iis quæ pertinent ad myſteria fidei non eſſe admodum ſollicite curandam? Perſpicitis quot mendacia complexus Thomaſius fuerit, hiſtoriographum agens juris naturæ. Præclara hiſtoria mendaciis undique referta!

14. II. Patres Eccleſiæ in multos prolapſi ſunt errores ad morum doctrinam ſpectantes, uti productis eorum textibus Barbeyracus oſtendit (1). Nemo autem inſiſtendum eſſe dixerit in morali doctrina referta erroribus.

Prop. I. *Morali Chriſtiano Philoſopho inſiſtendum omnino eſt in morum doctrina, quam communiter Eccleſiæ Patres tradiderunt.* II. *Magna autem veneratione excipienda ſunt moralia documenta Patrum ſingulorum, ſi ii fuere ſanctitate præſtantes; & reverenter exponenda, ſi quæ videantur a veritate recedere.*

15. DEmonſtr. 1. p. In ea morum doctrina Chriſtianus Philoſophus moralis inſiſtere debet, quæ ab omni errore, errorisque ſuſpicione abeſt. Hujuſmodi eſt autem doctrina moralis, quam communiter Patres tradiderunt. Non enim fieri potuit, ut in ea tradenda omnes, vel fere omnes Eccleſiæ Patres errarint. Id quod luculentiſſime oſtendit, tum perſpicacitas ſumma, & ſapientia omnibus numeris abſoluta, cum admirabili ſanctitate conjuncta, tot hominum præſtantiſſimorum, quos omnes aut ferme omnes cæcutiiſſe (2) nemo dixerit, niſi utroque caliget oculo. Tum Divina Providentia, quæ non ſatis providiſſet Eccleſiæ ſuæ, ſi permiſiſſet, omnes, vel fere omnes Patres erraſſe in doctrina morum, quæ neceſſaria eſt ad ſalutem; ita enim, & ipſa Eccleſia erraſſet: nam Patres teſtimonium perhibent doctrinæ quæ in Eccleſia tradebatur eorum ætate; ideoque ſi omnes, vel fere omnes erraſſent in doctrina morum, univerſa Eccleſia per omnia ſecula in ea doctrina erraſſet. Morali igitur Philoſopho omnino inſiſtendum eſt in doctrina morum, quam Patres Eccleſiæ communiter tradiderunt (3).

16. Prob.2.

(1) Loco citat.

(2) Si Proteſtantes audimus, ipſi ſoli vident præſertim in doctrina juris naturæ, & gentium; ceteri vero ab ipſa Apoſtolorum ætate fuere cæci. Igitur nemo unus ante Pufendorſium, aut Grotium, aut Hobbeſium, aut Thomaſium, aut Wolfium &c. ſatis perſpexit, ſed obtuſa nimis omnes fuerunt acie oculorum. Inſolentiſſima ſane jactatio; quid enim eſt tam arrogans, quam de jure ipſo naturæ Patrum collegium docere conari? At Proteſtantes ſinamus; cæci enim revera ſunt, & duces cæcorum.

(3) Quærens S. Thomas quodlib. 12. a. 19. *utrum una ſit Eccleſia,*

quæ

16. Prob. 2. p. Singuli Eccleſiæ Patres ingenio, ſapientia, & eruditione plurimum valuere, & ſi fuerunt ſanctitate præſtantes, eos ſpeciali lumine Spiritus Sanctus colluſtravit, ne deciperentur, cum præſertim docebant Fideles doctrinam morum. Venerari ergo oportet eorum ſingulorum documenta moralia: & ſi quæ in ipſorum operibus ſententiæ obviam fiant, quæ prima fronte minus rectæ videantur, eæ benigne reverenterque explicandæ ſunt, atque omnino cavendum, ne in deteriorem detorqueantur ſenſum. Qua in re Angelicus Præceptor fuit plane incomparabilis (1), ubique operum ſuorum, reipſa comprobans quod docuerat (2): *Si aliqua in dictis antiquorum Doctorum inveniuntur, quæ cum tanta cautela non dicantur, quanta a modernis ſervatur, non ſunt contemnenda, aut abjicienda, ſed nec etiam ea extendere oportet, ſed exponere reverenter*. Servanda igitur hæc regula eſt, quæ præſcribi videtur Eccl. 8 v. 9. iis verbis: *Ne deſpicias narrationem presbyterorum ſapientium*. Et rurſus v. 11. *Non te prætereat narratio ſeniorum: ipſi enim didicerunt a patribus ſuis*.

17. Ad

---

quæ fuit in principio Apoſtolorum, & quæ modo eſt: „Dicendum, *inquit*, „quod eadem eſt numero, quæ tunc erat, & quæ nunc eſt, quia eadem fides, & eadem fidei Sacramenta, eadem auctoritas, & eadem „profeſſio. Unde dicit Apoſtolus: *Diviſus eſt Chriſtus? Abſit*„. Una igitur ſemper fuit, & perpetuo erit doctrina Eccleſiæ, quia errare non poteſt in iis quæ ad fidem, & mores pertinent, cum ſit columna veritatis. Nec obſtant peculiares opiniones; hæ ſiquidem non ſpectant ad doctrinam Eccleſiæ.

(1) Benedictus XIV. Conſt. *Sollicita* Tom. 4. eius Bull. § 24. hanc præclaram Angelici Doctoris dotem ita celebravit. „Angelicus Scholarum „Princeps, Eccleſiæque Doctor S. Thomas Aquinas, dum tot conſcripſit numquam ſatis laudata volumina, varias neceſſario offendit Philoſophorum, Theologorumque opiniones, quas veritate impellente „refellere debuit. Ceteras vero tanti Doctoris laudes id mirabiliter „cumulat, quod adverſariorum neminem parvipendere, vellicare, aut „traducere viſus ſit, ſed omnes officioſe, ac perhumaniter demereri. „Nam ſi quid durius, ambiguum, obſcurumque eorum dictis ſubeſſet, „id leniter benigneque interpretando, emolliebat, atque explicabat. „Si autem Religionis, ac Fidei cauſſa poſtulabat, ut eorum ſententiam exploderet, ac refutaret, tanta id præſtabat modeſtia, ut non „minorem ab iis diſſentiendo, quam catholicam veritatem aſſerendo, „laudem mereretur„.

(2) Opuſc. 1. con. errores Græc. in Præf.

17, Ad primum negamus, Eccleſiæ Patres minus coluiſſe ſtudium juris naturæ; hoc enim jus præceptis Decalogi continetur: quotus autem quiſque Patrum eſt, qui de præceptis Decalogi non tractarit? Negamus quoque, in Patrum operibus reperiri ſermones vagos. Vagi enim dicerentur, ſi nulli eſſent determinatæ materiei alligati. Quis autem id affirmabit de Homiliis Chryſoſtomi, Baſilii, Nyſſeni, de Orationibus Nazianzeni, de Sermonibus Auguſtini, de Catecheſibus Cyrilli Hieroſolymitani, de Homiliis Gregorii Magni, &c.? In iis enim Fideles erudiuntur in omni doctrina Eccleſiæ, & de omni virtutum genere. Quod additur de quæſtionibus inepte reſolutis, æque falſum eſt, nec Barberyacus ullam earum protulit, quin facile poſſit falſitatis argui. Falſum eſt etiam quod ait de moralibus deciſionibus Patrum nixis rationibus levibus, & extraneis, contortiſque allegoriis. Adeantur eorum opera, & firmiſſimæ paſſim reperientur conſtitutæ regulæ vitæ recte inſtituendæ. Uſum allegoriarum, qui in Patribus reprobat, is facile eum reprobabit etiam in Evangelio, ubi Chriſtus tam multis utitur parabolis. Non eſt autem, cur Barbeyracus Patribus exprobret ignorationem linguarum orientalium: nam præterquamquod eorum plures in iis linguis fuere verſati, ut Juſtinus, qui ortu Samaritanus erat, ut Origenes, ut Hieronymus; earum linguarum peritia neceſſaria non eſt ad Scripturarum interpretationem in iis quæ ad Fidem, & mores pertinent; in his enim ſtandum eſt judicio Eccleſiæ, cujus auctoritate & ipſas Scripturas ſacras credimus tamquam Divinitus inſpiratas; ideoque merito S. Auguſtinus ajebat (1): *Ego vero Evangelio non crederem, niſi me Catholicæ commoveret auctoritas* (2). Scimus Barbeyracum Lutheranum hominem hæc non admittere. Sed quænam hæc eſt perverſa arguendi ratio; ex præconcepto errore, in Patres inſurgere, eoſque reprehendere? Nec etiam erat cur Patribus exprobraret critices ignorationem; oſtendimus enim (3), Patres Eccleſiæ quolibet ſeculo egregios fuiſſe artis criticæ cultores. Addimus vero, criticam artem neceſſariam non eſſe ad interpretationem Scripturarum in iis quæ ad Fidem, & mores ſpectant; in his enim ſtandum eſt ju-

(1) L. con. Epiſt. fundam. c. 5.
(2) Vide quæ diximus in Log. §. 1010. ſeqq. & in notis ſubjectis.
(3) Ibid. §. 948. ſeqq.

judicio Eccleſiæ, ut dictum eſt. Tandem quod dicitur de ordine, & methodo a Patribus minime ſervatis, nihil derogat eorum auctoritati. Patres autem, etſi Inſtitutiones morales contexere non ſunt arbitrati; neque enim id neceſſarium iis temporibus exiſtimarunt, præclare tamen doctrinam moralem univerſam explicarunt, imo & populum docuerunt, aſſiduis ad eum habitis ſermonibus; ideoque opera eorum ſunt veluti refertiſſimus & abſolutiſſimus theſaurus moralium reſolutionum. Quod & Grotius (1), & Zyglerus (2), & Buddeus (3), & Boeclerus (4), & Foertſchius (5) confeſſi ſunt. Exſtant etiam apud Patres quædam morales Inſtitutiones. Nam & Clemens Alex. *Pædagogi* libros, & S. Cyprianus libros *Teſtimoniorum*, & S. Baſilius *Regulas brevius, ac fuſius diſputatas*, & S. Auguſtinus *Speculum* ediderunt; qui quidem libri Inſtitutiones quædam morales ſunt ex Scripturis hauſtæ ad vitam recte, Chriſtianeque agendam. Quare ex Patrum operibus Inſtitutiones morales confici poſſunt omnibus numeris abſolutæ, certiſſimamque Eccleſiæ doctrinam continentes, uti plures perficere conati ſunt, præſertim Natalis Alexander, Merbeſius, & Daniel Concina: quod & pridem effecerat S. Thomas ſumma fide, ſummoque ſtudio.

18. Ad ſecundum negamus, Patres Eccleſiæ ſanctitate præſtantes, in ullos errores lapſos eſſe in materia morum. Id vero peculiari diſſertatione demonſtrabimus adverſus Barbeyracum (6). Nunc autem, ut quiſque videat, quam ſint inanes ejus conatus ad labefactandam Eccleſiæ Catholicæ doctrinam in materia morum, & peſſundandam Traditionem (quo tendunt ſtudia hæreticorum, ac præſertim Barbeyraci) permittimus, ſed non concedimus, ſingulos Patres, quos Barbeyracus citat, erraſſe in iis quæ ipſis objicit. Quid vero? An ſi ita eſſet, propterea nutaret doctrina Eccleſiæ circa mores? Nihilo minus, Doctrina Eccleſiæ

(1) In Proleg. de jure belli, & pacis.
(2) Ibid. in not. (3) Hiſt. jur. nat. §. 9.
(4) In Præfat. ad lib. S. Ambroſii de offic.
(5) In diſſ. de Phil. mor. & juriſprud. nat. Chriſt. vet. Eccl. Doct.
(6) Cœperamus ad ſingulas Barbeyraci criminationes reſpondere, Patrumque tueri cauſſam, jamque rem totam fere perfeceramus, cum animadvertentes, articulum protrahi plus juſto, deliberavimus, ex jam paratis reſponſionibus peculiarem edere diſſertationem, ut Barbeyracianas calumnias fuſius, atque commodius poſſemus refutare.

cleſiæ non continetur privatis Patrum ſententiis, ſed communi eorum ſuffragio, quo & traditio nititur. In iis enim quæ ad Fidem, & mores pertinent, habenda eſt tamquam Eccleſiæ doctrina, ut Lirineſis monet (1), *quidquid non unus, aut duo tantum, ſed omnes pariter uno eodemque conſenſu, aperte, frequenter, perſeveranter tenuerunt, ſcripſerunt, docuerunt*. Si qui autem fuiſſent Patrum errores in doctrina morum, an propterea omnes in uno eodemque errore conveniſſent, & uno eodemque conſenſu eumdem errorem aperte, frequenter, perſeveranter tenuiſſent, ſcripſiſſent, docuiſſent? Id Barbeyracus neque oſtendit, neque oſtendere uſquam potuiſſet. Conatus igitur ejus vanus eſt, & labor inanis, nihilque concludit; arguit enim *a ſenſu diviſo ad ſenſum compoſitum*, ſive *a ſingulis ad totam collectionem*: quod eſſe contra Dialecticæ regulas, & ipſi tyrones norunt (2).

ARTICULUS II.

Utrum recentibus Philoſophis jure tribuatur laus reſtitutæ doctrinæ moralis a ſcholaſticis ignoratæ.

19. POſtquam heterodoxi, præſertim Lutherani, ſanctos Eccleſiæ Patres injuriis, contumeliiſque lacerarunt, mirum eſſe non debet, ſi in ceteros Catholicos Doctores, qui de moralibus ſcripſerunt, nihilo mitius loquuti ſunt. Vulgatum eſt apud ipſos, ante Grotii ætatem jus naturæ apud Scholaſticos fœdatum jacuiſſe (3). Itaque ſi illos audimus, ne unus quidem ante Grotium

(1) In Commonitorio n. 4.

(2) Si qui fuiſſent Patrum errores in doctrina morum, debuiſſent ſilentio præteriri. Sed hæc eſt vetus hæreticorum conſuetudo, quam deſcribit Lirinenſis loc. cit. n. 11. ubi loquens de Donatiſtis munientibus ſe auctoritate S. Cypriani, aliorumque Epiſcoporum Africanorum ad rebaptizandum, ait: *Quæ ſilentio ſepeliri oportebat, rediviva opinione diffamant; ſequentes omnino veſtigia auctoris ſui Cham, qui nuditatem venerandi Noe non modo operire neglexit, verum quoque irridendam ceteris enuntiavit*.

(3) Convicia in catholicos ſcriptores morales ſumma impudentia congerunt præ ceteris Pufendorfius in Præfat. oper. de jure nat. & gent. prioris edit. Franciſcus Buddeus in Hiſt. jur. nat. §. 11. Chriſtianus Thomaſius in Hiſt. jur. nat. Schierſchmidius Præfat. in elem. jur. nat. Fleiſcherus in Præf. inſt. jur. nat. & gent.

tium de jure naturæ pro dignitate diſſeruit, ſed omnia erant miſerrime inculta, & perturbata, atque incurabili laborabant morbo, ſuperſtitionis regno vigente. Lux tandem optata fulſit, cum Grotius primum, deinde Hobbeſius Juriſprudentiam naturalem in *formam artis*; Pufendorfius poſtea, & Thomaſius *in formam ſyſtematis æmulam*; Wolfius denique, Heineccius, aliique Lutherani, Calvinianique homines *in perfectius ſyſtema* coegerunt.

20. Videtur autem ita dicendum I. quia, ut Pufendorfius ait, ſcriptoribus Romanæ Comunioni (1) addictis *ſuorum traditorum nullum certum fundamentum, aut hypotheſin ſubſternere ſolemne eſt: ſed præter ea, quæ a Jurisconſultis mutuari ſolent, frivolas ut plurimum quæſtiones paribus ratiunculis confirmare contenti, de cetero integras legiones ſuæ communionis ſcriptorum allegaſſe præclarum habent, quorum unum ſi noveris, omnes noveris, ita omnes magno conatu magnas nugas agunt: ut tamen vix ulla ſit quæſtio, in qua iſti in partes non diſcedant. Cujus inſtituti hæc eſt arcana* (2) *ratio, ut poſtquam inter fundamenta ſacræ iſtorum Reipublicæ eſt, hominum conſcientias non ratione, ſed auctoritate ſacerdotum regi, ubique in promptu ſit auctorum nubes, quæ qualemcumque ſententiam ſtabilire idonea ſit, prout quemque perſuaderi ipſorum intereſt*. Contemnendi igitur ſunt ſcholaſtici ſcriptores doctrinæ moralis; & *bono publico peſſime meretur, qui in tanta ſolidarum ſcientiarum luce ad iſtas adhuc nugas, regni tenebrarum fœtum* (3) *juxta, ac ſtabilimentum, juventutem manuducere laborant*.

---

(1) In edit. Lipſien. an. 1744. legebatur *ſectæ Romanæ*. At in edit. Francofurti, & Lipſiæ an. 1759. qua utimur, legitur *Communioni Romanæ*. Pufendorfius ergo, ut ceteri hæretici, ducebatur odio in Catholicam Eccleſiam, quo impellente Catholicos Scriptores contemnebat, atque inſectabatur. Quid veri ſperandum ab homine ſic adfecto? Vide quæ diximus Tom. 1. pag. 474. in not.

(2) Mirifica ſane ſolertia, & ipſa arcana penetrare!

(3) *Regni tenebrarum* nomine Pufendorfius intelligit Catholicam Eccleſiam; nimirum antiquo hæreticorum more, *qui*, ut recte S. Auguſtinus tract. 45. in Joan. *ſe videntes non ſolum jactant, ſed a Chriſto illuminatos videri volunt*. Quod rurſus confirmat, non veritate illum, ſed odio fuiſſe permotum.

21. II. Ut Thomaſius habet: *Scholaſtici Pontificii* (1), *qui titulis de juſtitia, & jure, vel ſimilibus inſigniebantur* (2), *talia dogmata inſinuabant animis diſcentium, quæ ſolum inſerviebant incremento Papatus* (3), *& Clericatus, & ſupprimebant auctoritatem, & potentiam Principum, & Ordinum politicorum, & laicorum. Præterea diverſiſſimas res inter ſe miſcebant, jura naturæ, gentium, Moſaica Judaica, Græca, Romana, Imperialia, Pontificia, colligendo videlicet ex iſtis quidquid inde poterant ad ſcopum modo memoratum.* Quis autem, ſi minimum ſapiat, ejuſmodi ſcriptores ſequetur duces?

22. III. Ut loquitur Buddeus „ Ecquis ignorat fuiſſe tem„ pus, cum fœda, & triſtis ignorantia orbi univerſo incumbe„ ret, & ſuperſtitionis regnum magnis undique viribus ſtabili„ retur (4)? . . . Philoſophiam moralem quoque cum ceteris ar„ tibus incultam ſqualore, & rubigine obſitam jacuiſſe, ut pro„ ſcriptam veluti, profugamque avolaſſe, & mortalium deſeruiſ„ ſe ſedes cenſere ejus artis homines potuiſſe neminem fugit. „ Non quidem defuerunt, cum ſcholaſticorum, ut vocant, bar„ baris vocibus litterarum ſedes, & ſapientiæ ſacraria perſona„ rent, ex ipſis etiam Theologis, qui hanc doctrinæ partem „ ſub incudem revocarent: aſt adeo infeliciter, ut nullus dubi„ tem, multos in eam ituros ſententiam, ſatius hoſce homines „ & ſibi, & optimæ arti conſulturos fuiſſe, ſi hæc ſacra non „ contrectaſſent. Qui vero in horum ſucceſſere locum . . . ſub„ tili, ac ſpinoſo dicendi genere, quæ fere propria illorum „ hominum laus eſt, multa juris naturalis excuſſerunt capita, „ ſine ordine tamen cuncta tradunt, infirmo, ac lubrico funda„ men-

---

(1) Vide cur ſcholaſticos Thomaſius inſectetur, quia ſcilicet *Pontificii*, ideſt orthodoxi, & catholici ſunt.

(2) Quinam ſunt hi tituli *de juſtitia*, *& jure*? Neminem apud ſcholaſticos hoc inſignitum titulo reperimus; neque vero ſic inſigniri quis, niſi ridicule poterat. Quod ſi ob tractatus inſcriptos *de juſtitia*, *& jure*, debuiſſent illum titulum ſcholaſtici ſuſtinere, cur Puſendorfius, Heinneccius, Fleiſcherus, &c. inſigniendi non erunt titulo *de jure naturæ*, *& gentium*, propter opera eo titulo inſcripta?

(3) Maledicta Thomaſii ex eodem fonte fluxerunt, ex odio nempe in catholicam Eccleſiam.

(4) Catholica Eccleſia eſt Buddeo *regnum ſuperſtitionis*. Vetus hæc eſt hæreticorum phraſis. Vide S. Auguſtinum lib. 2. con. litt. Petiliani c. 96.

„ mento, quæ docent, ſuperſtruunt, divina, humanaque jura
„ miſcent, rationum momenta aut plane non, aut jejuna quan-
„ doque, & ridicula afferunt, ſæpiſſime contra ad Patrum au-
„ ctoritatem, & Conciliorum Canones, ad Romanorum Præſu-
„ lum decreta intempeſtive provocant, &c.

Prop. *I. Prorſus immerito heterodoxis hominibus Grotio, Hobbeſio, Pufendorfio, Thomaſio, Wolfio, Heineccio, aliiſque hæreticis, laus tribuitur reſtitutæ Juriſprudentiæ naturalis, ſive doctrinæ moralis. II. In ea autem tradenda ſcholaſtici primi ſubſellii excelluerunt.*

23. UT ordiamur a Grotio (1), judices damus ipſos heterodoxos. Pufendorfius (2) ſic de Grotii opere *de jure belli, & pacis* ſcribit: *Fatendum eſt, non pauca ab ipſo plane eſſe prœterita, quædam levi dumtaxat brachio tractata, quædam denique admiſſa, quæ & ipſum hominem fuiſſe arguerent. Imprimis autem non exiguam nobiliſſimo operi labem adſpergunt, queis paſſim a receptis orthodoxæ Eccleſiæ* (3) *ſenten-*

 tiis

(1) *Ut* neminem ſua fraudemus laude, non negamus, opus Grotii *de jure belli, & pacis*, multa erudite complecti, quæ lucem adferre poſſunt explicationi juris naturæ, & gentium. Sed Grotius ipſe in ejuſdem op. Prolegom. §. 48. fontes præcipuos indicavit, unde aquarum attigit copiam, doctores nempe ſcholaſticos, quorum fuerat ſtudioſus. Multa tamen eo ipſo opere continentur, quæ cum doctrina catholica non cohærent; quare ejus lectio eſt periculi plena.

(2) In priori Præfat. ad opus de jur. nat. & gent.

(3) Nomine *orthodoxæ eccleſiæ* Pufendorfius intelligit cœtum Lutheranorum. Vide quam pro ſectæ erroribus is fuerit ſollicitus. Dogmata Lutheranis adverſa continentur opere Grotii; id vero ſumma erat ratio, ne illud opus manibus tereretur tyronum Lutheranorum; idque Pufendorfium incitavit ad novum opus de jure nat. & gent. cudendum. Hæc cum ſint, quanto magis abſtinendum catholicis præſertim tyronibus eſt a legendis hæreticorum libris agentibus de jure naturæ, & ubique miſcentibus hæretica dogmata? Quis autem ferre patienter poteſt, ſi audiat eoſdem Catholicos in laudes effundi ejuſmodi librorum, quaſi neceſſarii ſint ad cognoſcendas morales naturæ leges, cum tamen vix quidpiam contineant, quod non contineatur accuratiori ordine, & majori perſpicuitate, ſoliditateque doctrinæ in innumeris catholicorum libris? Deplorari vix ſatis poſſet, majori ſtudio Lutheranos

tiis diverſus abit . . . Conati quidem ſunt viri quidam docti editis ad ipſos libros de jure belli, & pacis *commentariis, his defectibus mederi; quorum unus, & alter operæ pretium fecit non ſpernendum. Aliis tamen longe utilius judicatum fuit, totam iſtam materiam denuo incudi ſubjicere, ac in novam formam refingere*. Salmaſius autem (1) de Grotio agens: „ In philoſophicis, *ait*, ſi diſputandi ſolertia ſpectetur, vix mediocribus „ par eſt: nec umquam vidi qui minori cum vi ratiocinetur: „ id quod teſtantur ſcripta ejus, quibus Rivetus, & Mareſius „ reſcripſerunt . . . Librum ejus de jure belli, ac pacis refu„ tandum ſuſcepit quidam Profeſſor Almæ Juliæ „ (fuit is Seldenus, teſte Buddeo) „ qui amicis aliquot, quos vidi affir„ mavit, ſe oſtenſurum eſſe, nullam paginam vacare inſignibus „ erratis „. Accedit Samuel Coccejus (2), qui: *Grotius*, ait, *ſingulas has ſpecies per alias ſubdiviſiones, adhibitis novis terminis, adeo obſcuras reddidit, ut totum jus naturæ incertum inde reddatur*. Henricus vero Cocceji Pater Grotium notat (3), *quod mira confuſione tam varia jurium genera fingit, ac cumulat, noviſque, atque inſolentibus vocabulis involvat, ſpecies generi ſuo opponat, & nova ea genera faciat, nec inter ſe rite diſcernat*. Nunc vero quis reſtitutæ doctrinæ moralis, & naturalis juriſprudentiæ laudem homini adſcribat, qui *non pauca plane præterivit, quædam levi tractavit brachio*, multa vero erronea complexus fuit; cujus libri tot redundant defectibus, ut *tota materia ſit denuo incudi ſubjicienda, & in novam formam refingenda*; qui *vix mediocribus in diſputandi ſolertia par eſt*; cujus librorum *nulla pagina inſignibus vacat erratis*; qui *totum naturæ jus incertum reddidit*, & *mira confuſione* omnia turbavit, & obſcuravit? Atque hæc quidem judicia noſtra non ſunt, ſed Catholicæ Religionis hoſtium; qui tamen cum de ſcholaſticis Doctoribus, ideſt, Romanæ, ſive Catholicæ Fidei cultoribus

---

nos pro ſectæ erroribus, quam catholicos pro Fidei puritate incendi. Et nihilominus (proh pudor!) nonnulli catholicorum, ut eruditionem oſtentent, propoſitiones, quas poſſent ex catholicis probare, auctoritate hæreticorum non ad eos revincendos, ſed ad illas demonſtrandas, confirmant.

(1) Apud Buddeum in Hiſt. jur. nat. Tom. I. Animadverſ. Philolog.

(2) In Præfat. ad Grotii edit. an. 1751.

(3) In prodr. jur. gent.

bus agunt, Grotium ipſum extollunt. Judicium noſtrum de Grotiano opere jam dedimus (1), addimuſque, præter varios, qui in eo continentur, errores, vel ipſum titulum præſeferre, vix in eo attingi quæ ſunt præcipua juris naturæ; capitibus vero librorum inſpectis, ſtatim deprehendi, nullum in iis ſervari ordinem.

24. Accedimus ad Hobbeſium. Eum atheis accenſet vel ipſe Bælius (2). Lynckerus (3) autem ipſum cum Spinoza comparans, ait: *Uterque in jure naturæ Deum ſeponit: uterque vires naturales attendit: uterque nullum jus, faſque primævum agnoſcit: neuter in ullo ſtatu honeſtum quid, aut turpe, quod per ſe tale ſit: neuter conſcientiam novit*. Dignus plane homo qui hæc docens, doctrinæ moralis, & juriſprudentiæ naturalis reſtitutor, & non plane everſor habeatur. Qui enim ſine Deo, ſine animæ ſpiritualitate, & immortalitate, ſine ulla ſpe retributionis æternæ, ſine libertate, ſine ulla honeſtate per ſe; quæ omnia Hobbeſius negabat, ulla poteſt eſſe virtus, ullum vitium, ulla moralitas, ullum jus (4)?

25. In Pufendorfium inſurrexerunt Nicolaus Beckmannus (5),

 Schwar-

(1) Not. 1. pag. 19.

(2) In dict. Hiſt. crit. a *Hobbes*.

(3) Comment. in Huberum l. 1. cap. 3.

(4) Credi vix poſſet, quempiam qui non modo Chriſtianum ſe, ſed catholicum profiteatur, laudem Hobbeſio tribuere potuiſſe redactæ juriſprudentiæ naturalis *in formam artis*. Nihilominus maxima perculſi admiratione incidimus in propoſitiones ex Juriſprudentia univerſa, quas anno 1779. defendendas ſuſcepit Moguntiæ Joannes Richardus Roth, Præſide Franciſco Antonio Dürr publico juris Profeſſore in Moguntina Univerſitate, atque hanc numero 8. legimus: *Juriſprudentia naturalis a DD. Proteſtantibus Grotio primum, tum Hobbeſio in formam artis coacta eſt*. Quænam naturalis juriſprudentia conflari ab atheo poterat, qui omnem libertatem, & intrinſecam actionum quarumcumque honeſtatem, aut turpitudinem inficiabatur? Eruntne ejuſmodi magiſtri adoleſcentibus proponendi? Non ita putavit vel ipſe Leibnitius Lutheranus homo: nam in epiſt. 3. ad Kortholtum tom. 5. opp. pag. 305. loquens de Hobbeſio: *is*, ait, *tyronibus noxius*.

(5) Adverſus Beckmannum Apologiam ſui ſcripſit Pufendorfius, quam *Eridem*, id eſt contentionem, *ſcandicam*, appellavit; eſt enim contra Beckmannum Academiæ Lundinenſis Scandiæ Svecicæ. Omnem ſuperant fidem ſcommata, & ſarchaſmata, quibus Pufendorfius in Beckmannum

irruit

Schwartzius, Geſenius, Velthemius, Zentgravius, Scherzerus, Valentinus Alberti, aliique (1), qui Puſendorſium non modo impugnarunt, ſed ejus errores plurimos, & quidem graviſſimos indicarunt, a quibus omnibus tantum abſuit, ut in Apologia ille ſe purgarit, quin eorum præcipuos magis ac magis confirmare fuerit conatus. Quapropter & Leibnitius (2) in illum inſurrexit, & Academiæ Jenenſis, & Lundinenſis, jus naturæ Puſendorfii *monſtroſum* dixere; ipſum vero damnarunt *uti Novatorem, & Academicæ juventutis corruptorem* (3). Et merito quidem,

---

irruit ſumma illiberalitate. In Præfat. quæ Julii Rondini nomine inſcribitur, illum vocat *hominem fatuum juxta ac rudem, anſerem, infamem; inſulſum, morionem Eccleſiæ Romanæ*; ut enim refert Bruckerus Hiſt. phil tom. 5. c. 4. §. 17. Beckmannus, ejurata hæreſi Lutherana, Catholicæ Religioni nomen dedit in Stiria. In ipſa vero Apologia Puſendorfius illum appellat *nebulonem rudem, & improbum, aſinium tenebriorem*, quo paſſim vocabulo illum indigitat, *nigrum calumniatorem, nigræ ſcholæ primipilum, nigri magiſtri nigrum diſcipulum, nigræ ſcholæ tyronem nigrum, calumniatorum omnium anteſignanum, vel potius orci aut inferni monſtrum; monſtrorum omnium teterrimum, impuriſſimum nebulonem, nequiſſimum ſycophantam, infame caput, ſtolidum furciferum, animal inſociabile*. Plurimiſque aliis cum ibi, tum in Appendice, & in epiſt ad amicos additis contumeliis, denique in eadem Apol. §. 37 concludit: *Perge igitur invidia æſtuare, furcifer, angere noctes dieſque, excoque infidum iſtud pectus, palleſce, exareſce, a laqueo demum veſaniæ tuæ remedium pete, ut iſta impura anima per dignam ſe portam triumphalem exitum inveniat*. Quis hominem impolitiorem, inhumaniorem, agreſtiorem, furiiſque vehementioribus agitatum, umquam vidit? Fuerit Beckmannus ruſticus, agreſtiſque ingenii ac moris, an propterea, non dicam Chriſtiani, & quidem ſeverioris Moralis, qualem ſe Puſendorfius jactabat, ſed liberalis, & honeſti hominis erat tot conviciis illum onerare, ac pene obruere? Hi ſunt præclari morum magiſtri? hi moralis doctrinæ reſtitutores? hi inquam, qui & ipſis hæreticis minus inurbanis ſtomachum movent? Vide Leibnitium Epiſt. 33. Tom. 6. Hos Sanctiſſimis Eccleſiæ Patribus audet Barbeyracus præferre? Hos Catholici etiam nonnulli ut oracula conſulunt? O tempora, o mores! Nunc credat qui vult Puſendorfio in præfat. ajenti paratum ſe *& refellere ſine pertinacia, & refelli ſine iracundia*. Nam ipſe factis oſtendit, neminem ſe fuiſſe in tuendo pertinaciorem, atque iracundiorem in refellendo.

(1) Ita refert Gottefridus Maſcovius in epiſt. ad Lectorem præmiſſa operi Puſendorfii de jure nat. & gent.

(2) In epiſt. ad Molanum, quam Boehmerus Programmati cuidam ſuo inſeruit; & habetur etiam in calce operis Puſendorfii de officio hominis, & civis, cum examine Barbeyraci.

(3) Julius Rondinus in Præfat. ad Eridem ſcandicam Puſendorfii.

dem, nam ; ut cetera prætermittamus, quorum nonnulla tangemus infra, Puſendorfius in ipſa Operis priori Præfatione: *Religio*, inquit, *quatenus ad diſciplinam juris naturalis pertinet, intra ſphœram hujus vitæ terminatur*. Et infra (1): *in diſciplina juris naturalis, hoc modo adornata immortalitas animæ non negatur, ſed dumtaxat ab eadem abſtrahitur*. Et paulo ante: *nondum liquido eſt probatum, quodlibet recte factum neceſſario aliquo præmio velut extrinſeco eſſe mactandum*. Quò tendant hæ propoſitiones, & quo ex fonte prodierint oſtendit Maſcovius (2). Æque abſurda ſunt quæ docet, cum ait (3): *finis diſciplinæ juris naturalis tantum ambitu hujus vitæ includitur; adeoque ea hominem format, prout hanc vitam cum aliis ſociabilem exigere debeat*. Et inſuper (4): *quia forum humanum circa externas tantum hominis actiones occupatur: ad ea autem quæ intra pectus latitant, nec aliquem effectum, aut ſignum foras producunt, non penetret, adeoque nec circa eadem ſit ſollicitum; jus naturale magnam partem circa formandas hominis exteriores actiones verſatur*. Addit vero moderationem actuum internorum pertinere ad Theologiam moralem, quæ revelatione nititur; quaſi is qui nihil audivit de Fide, moderari actus interiores minime teneatur, nec ei peccata cordis imputentur ad culpam. Sic autem docere Puſendorfius debebat, poſtquam fundamentum primum juris naturalis in *ſocialitate* conſtituerat, atque proinde a jure naturali ablegarat officia hominis erga Deum, & erga ſeipſum. Hæc nunc attigiſſe ſufficiat, de quibus diligentius infra. Amabo vos: hiſce principiis nixum Puſendorfii opus, dicine poteſt exquiſitum, egregium, perfectum, & plane ſingulare, uti non-

(1) De jur. nat. & gent. l. 2. c. 3. §. 19.

(2) Loc. cit. „ Depravatum, inquit, & hic judicium Auctoris lectione Hobbeſii videtur ... Nam ſi vel poſſibilis tantum eſſet animæ immortalitas, rationem ejus haberi in jure naturæ noſtra intererat, quia per eam adſtringitur obligatio interna, qua Dei reverentia in officio continentur homines: tantum abeſt, ut in tanta graviſſimorum argumentorum copia, omiſſis palmariis, elevatis ceteris, animæ immortalitatem tamquam ſententiam minus neceſſariam ſemovere deberet. „ Mirum non erit, ſi quis tales frequentans libros, talibus delectetur ſententiis.

(3) In Præfat. operis de offic. hom. & civ. §. 6.

(4) Ibid. §. 7.

nonnulli ajunt; & non potius exitioſum, peſtiferum, venenatum, ac plane impium?

26. Pufendorfii errores ſuis cumulavit Thomaſius (1). Horret animus percenſere propoſitiones, quas Thomaſius publice diſputandas propoſuit anno 1694. excerptas ex ſuis Inſtitutionibus, propoſitaſque inſtar profeſſionis fidei. Præcipuæ ſunt: *Credo quod diſputationes de juſtitia commutativa, & diſtributiva, univerſali, & particulari, ſunt grilli* (2) *inutiles*. = *Credo, quod ex ratione demonſtrari non poſſit, Deum externo cultu eſſe proſequendum* (3). = *Credo quod falſiloquio uti aliquando liceat, immo præceptum ſit*. = *Credo quod meris rationibus naturalibus non poſſit demonſtrari, omnem concubitum libidinoſum, etiam ad beſtialitatem qui pertinet* (4), *aut concubinatum, aut lenocinium eſſe prohibitum* (5). = *Credo, quod poly-*

---

(1) De Chriſtiano Thomaſio ſcribens Bruckerus Hiſt. Phil. tom. 5. c. 9. §. 19. „ Reprehendunt, inquit, ingenium ad ſatyram quaſi natum, & mordaci dicacitate in quoſcumque non ſine amaro riſu inſurgens, qui paradoxis, & novis adſertis ſubſcribere noluerunt... Addunt, valde favere ſcepticis... favere autem naturaliſmo, quem vocant, & Religioni revelatæ interdum officere; ſcatere libros ejus excerptis Atheorum, Scepticorum, Naturaliſtarum, Socinianorum... plura diruere eum, quam ædificare, & omnem Religionis Chriſtianæ vim ad ratiocinia quædam moralia, gratiam ad naturam revocare. „ Hæc Bruckerus & ipſe Lutheranus homo.

(2) Equidem egregie. Atque hi homines barbariem ſcholaſticis exprobrant; cum nemo tamen pluſquam ipſi inculte, & horride ſcripſerit. Quo in genere Thomaſius ceteris antecellit.

(3) Pufendorfius, ut dictum eſt §. 25 docuerat, ad jus naturæ interiores actus non pertinere. Thomaſius nunc addit, neque externum Dei cultum ex ratione, ſive naturali jure demonſtrari. Præclari juris naturæ magiſtri, qui non deiſmum, & naturaliſmum tantum, ſed & atheiſmum fovent.

(4) Vere pluſquam *beſtialis* homo: nam & beſtiæ cum aliis beſtiis diverſæ ſpeciei vix congrediuntur.

(5) De concubinatu agens Thomaſius l. 3. Fund. jur. nat. & gent. c. 11. n. 27. *Quod vero*, inquit, *ad ſpecies ſcortationis fuerit relatus, iterum debetur Clero Pontificio, qui, ut diximus, omnia dicebat ſcortationem, cui non acceſſerat benedictio ſacerdotalis*. Itane vero? Itaque concubinatus eſt ſpecies ſcortationis, quia ſic viſum eſt, *Clero Pontificio*. Lutherani autem, ceterique heterodoxi ad Clerum Pontificium non pertinent. Apud ipſos ergo concubinatus non eſt ſpecies ſcortationis. Licebit igitur extra Romanam Ec-

polygamia etiam virilis (hoc eſt , unius fœminæ cum pluribus viris) mero jure naturæ non ſit interdicta (1) . = *Credo quod nullus inceſtus juri naturæ repugnet* (2) . Videte , qualibus fidei actibus is homo non tam catholicam fidem , quam ſe ipſum deridendum propoſuit, erexitque non juris naturalis , ſed impudentiæ , libidinis , & ſcortationum cathedram (3) . Quid autem ſperandum ab eo , qui Epicuri ſyſtema reſtituere totis conatus fuit viribus (4) , quique nullam agnovit intrinſecam hominis libertatem (5) ? Hac autem negata , corruat neceſſe eſt quæcumque moralitas : nam quomodo is erit laude , aut vituperatione dignus , qui cæca ducitur neceſſitate (6) ? Thomaſius ergo in duplici opere ſuo de jure naturæ , & gentium (7) , non modo jus

---

Eccleſiam concubinas habere. Ubinam vero catholici docuerunt, *omnia eſſe ſcortationem*, *cui* (non videmus τὸ *cui* quo referatur. Sed hæ ſunt elegantiæ Thomaſianæ) *non acceſſerit benedictio ſacerdotalis* ; cum etiam poſt Concilium Tridentinum, matrimonia clandeſtina in iis locis in quibus ejus decretum quo declarantur irrita , non fuit promulgatum, ſint vera matrimonia, etſi nulla accedat benedictio ſacerdotalis .

(1) Idem Thomaſius in Program. an. 1691. memorata hac ſua ſententia , & turbis excitatis adverſus Pufendorſium ob ea quæ de polygamia muliebri in utramque partem diſſeruerat : *Hujus*, inquit, *temporis felicitas eam mihi* (propugnanti polygamiam etiam virilem) *quietem præſtitit* , *ut hac de cauſſa publico ſcripto impeterer a nemine* . Deploranda felicitas , & omni lethargo pejor, indicans magnos apud Proteſtantes factos brevi tempore in licentia, atque impudentia progreſſus, ad quos ne ipſi quidem ethnici pervenerunt .

(2) Ne quidem excipit inceſtum patris cum filia , & matris cum filio ; quem natura ipſa abhorret & barbaræ nationes exhorreſcunt .

(3) Hæc cum ſint , nihiloſecius D. Dür. in cit. prop. Moguntinis Thomaſio laudem adſcribit coactæ juriſprudentiæ naturalis in formam ſyſtematis æmulam .

(4) Vide Finetum de Princ jur. nat. & gen. l. 1. c. 9.

(5) Ita aperte docet Fund. jur. nat. c 1 §. 66. ſeqq. *Voluntas*, inquit, *intrinſece nullam libertatem*, *ideſt*, *nullam electionem liberam* , *&* *indifferentem habet* .

(6) Vide quæ diximus Tom 5. §. 1083.

(7) Alterum inſcribitur : *Inſtitutionum juriſprudentiæ Divinæ libri tres*, *in quibus fundamenta juris naturalis ſecundum hypotheſes illuſtris Pufendorfii perſpicue demonſtrantur*. Alterum : *Fundamenta juris naturæ* , *&* *gentium ex ſenſu communi deducta*, *in quibus ubique ſecernuntur principia honeſti*, *juſti*, *&* *decori*. An talia ſint quæ ex ipſo deſcripſimus, vel cæci vident .

Jus naturale vaſtavit, ſed omnino delere ſtuduit, ut loco ejus omne libidinum genus ſurrogaret (1).

27. Ad Wolfium devenientes, qui quidem videtur eſſe ceteris moderatior, is, ſi Langium audimus (2), moralem doctrinam a fundamentis evertit, cum ipſam ſuperextruxerit *atheiſmo* (3), na-

(1) Dogmata Lutheranorum ſunt, Chriſtum Dominum non eſſe datum hominibus ut Legislatorem; nec quidquam præter fidem in Evangelio eſſe præceptum, aut prohibitum. Quapropter Tridentina Synodus ſeſſ.6. can.19. definivit: *Si quis dixerit, nihil præceptum eſſe in Evangelio præter fidem, cetera eſſe indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, ſed libera; aut præter Decalogi præcepta nihil pertinere ad Chriſtianos; anathema ſit*. Et can.21. *Si quis dixerit, Chriſtum Jeſum a Deo hominibus datum fuiſſe, ut redemptorem, cui fidant, non etiam ut Legislatorem, cui obediant; anathema ſit*. Lutheranorum errores refricans Thomaſius cautel. tom.2. c.8. §.16. de Chriſto docet: *nec legislatorem umquam egit, ſed Doctorem veritatis maxime ſalutaris*. Et §.19. ſtatuit, nec Apoſtolos umquam legislatores egiſſe; neque proinde ullam eſſe in Eccleſia poteſtatem legislativam. Videte nunc nequiſſimi hominis artem. Statuit ipſe, rationibus naturalibus non poſſe demonſtrari, falſiloquium, libidinoſum concubitum, etiam ad beſtialitatem, concubinatum, lenocinium, polygamiam etiam virilem, inceſtum, eſſe jure naturæ prohibita. Aliunde lege Evangelica prohibita eſſe non poſſunt ex ejus, ceterorumque Lutheranorum principio, quia Chriſtus, & Apoſtoli numquam legislatores egerunt. Igitur ex Thomaſio, neque falſiloquium, neque libidinoſus concubitus etiam ad beſtialitatem, neque concubinatus, neque lenocinium, neque polygamia etiam virilis, neque inceſtus, ſunt ulla lege interdicta. Quod autem nulla lege interdictum eſt, licite fieri poteſt. Ea igitur flagitia omnibus licita erunt. Hac fortaſſe de cauſſa Lutherus polygamiam indulſit Langravio Haſſiæ. Vide Boſſuetum *Defen. de la hiſt. de les variat.* §.56. Si hæc expendiſſet Baſnagius, abſtinuiſſet utique a defenſione Lutheri, quod fuerit ad eam diſpenſationem vi inductus. Nam Lutheraniſmi principia ex Thomaſii obſervationibus polygamiam licitam faciunt.

(2) In cauſ. Dei adſerta adv. atheos & Pſeudophil. ſect. 2. memb. 6.

(3) Langio non aſſentimur, cum Wolfii demonſtrationem exiſtentiæ Dei impetit. Fuerit hæc minus efficax, non propterea Wolfius ad atheos declinavit. Haud tamen probare in Wolfio poſſumus tum nimium ſtudium infirmandi aliorum argumenta ad Dei exiſtentiam demonſtrandam; tum ejus adſertio, qua ſtatuit apud eumdem Langium loc. cit. ſect. 1. memb.2. *atheiſmum eſſe per ſe bonis moribus, & Reipublicæ innoxium; & ſolum abuſum atheiſmi ad pravam vivendi rationem ducere poſſe; nullo autem modo illum per ſe*. Quæ certe atheis favent, & atheiſmum ut *bonum* efferunt: nam quis *abuti* niſi *bono* poteſt? non enim abutimur malis, quæ ipſa ſunt *abuſus*. Illud etiam ferri in Wolfio nullo modo poteſt, quod apud eumdem

naturaliſmo (1), *& fato fatuo* (2). Ejus methodum in tradenda morali ſcientia abſonam eſſe, & omnino improbandam, pluribus, & ad oculum oſtendit Daniel Concina (3), & ex ipſo Deſingus (4), Schmauſius (5), & Finetus (6). Sed quod caput eſt, ipſemet Wolfius ſyſtema amplectitur, quod purum putumque redolere Epicureiſmum videtur. Nam agens de principio regulante actiones liberas, quod fœcundiſſimum appellat in Philoſophia practica, illud reponit in uſu ſenſuum corporis, & facultatum animæ; ita ut *qui actiones ſuas liberas determinat per eaſdem rationes finales, per quas naturales determinantur, legem naturæ ſervet; qui vero eas determinat per rationes diverſas ab iis, per quas determinantur naturales, legem naturæ tranſgrediatur* (7). Quæ ſane Epicureiſmum ſapiunt, ut infra

---

dem Langium confert abuſum atheiſmi cum abuſu Chriſtianæ Religionis, inquiens: *quemadmodum novimus, Chriſtianæ Religionis veritates ab iis, qui in ignorantia, & errore circa bonum, & malum verſantur, ad fovenda delicta trahi*. Qua comparatione nihil eſſe poteſt indignius. Sed hac de re infra

(1) Non de alia felicitate Wolfius, ceterique Germani Proteſtantes, qui de jure naturæ ſcripſerunt, ubique loquuntur, quam de hujus vitæ felicitate.

(2) Syſtema totum Wolfianum nixum harmonia præſtabilita, ad fataliſmum tendit. Vide quæ diximus Tom. 5. §. 1001. ſeq. Nec ſatis eſt quod ait Thummigius in Præfat. Inſt. Phil. pract. Wolfianæ in ea ſumi animam, & corpus, ac ſi in ſe mutuo influerent; hæc eſt enim ſuppoſitio, quam tamen falſam eſſe Wolfius docet. Quare vel Philoſophia practica Wolfii falſa nititur ſuppoſitione, vel harmonia præſtabilita, falſa eſt.

(3) Theol. Chriſt. Tom. 6. diſſ. Proleg. c. 6. ubi multis demonſtrat exemplis petitis ex Wolfii libris moralibus, methodum Wolfianam non modo non eſſe ſcientificam, ſed eſſe plane nugacem.

(4) In diatrib. circa meth. Wolfian. in Philoſ. pract. univerſ.

(5) Hiſt. jur. nat. §. 39.

(6) De princ jur. nat. & gen. l. 1. cap. 10. ubi Formey primam deſcribit regulam ad fructum colligendum ex Wolfii operibus: *Cum quis*, inquit Formeyus, *lectionem operum hujus Philoſophi aggreditur, oportet, ut abs ſe removeat omnia quæ ad illud uſque tempus legit, didicit, ac meditatus eſt; adeoque ad hanc Philoſophiam adferat ſpiritum, ut ita dicam, omnino novum, liberumque ab omni alia idea*. Iniqua ſane conditio, qua etiam ſervata, quid capies emolumenti ex operibus hujuſce Philoſophi qui communes ideas eſt dedignatus?

(7) Phil. pract. §. 155 Cum finis per quem determinatur naturalis actio generativa, ſit propagatio ſpeciei, & prolis generatio; ſi valeret Wol-

ſta oſtendemus; idque deducitur ex ipſis Wolfii propoſitiónibus, quas inde infert, nimirum (1): *operam dare tenemur, ut omnem moleſtiam quantumlibet exiguam evitemus*. Et inſuper (2): *Homo obligatur ad vitam jucunde tranſigendam*. Et præterea (3): *Homo obligatur ad pulchritudinem naturalem conſervandam. Imo ad pulchritudinem artificialem non negligendam, & ad ea, quæ ad pulchritudinem artificialem faciunt* (4).

28. De Heineccio dicimus primum, Elementa juris nat. & gen. ab ipſo edita, ſi attente legantur, animo a præjudiciis libero, nihil ferme continere, quod non reperiatur in quovis morali libro, etiam in ipſis caſuiſtis. Deinde ſi vel ipſa Præfatio operis legatur, invenietur, Heineccium negaſſe omnem intrinſecam juſtitiam, & injuſtitiam ſive honeſtatem, & turpitudinem actionum humanarum; ita ut nulla actio juſta, aut injuſta dici poſſit, niſi quia *Deus* voluit, illam eſſe juſtam, aut in-

---

Wolfianum principium, quicumque actionem liberam determinaret per hanc rationem finalem, ſive eſſet per legitimum matrimonium, ſive per fornicationem, inceſtum, aut concubinatum, legem naturæ ſervaret, & ille tantum tranſgrederetur naturæ legem, qui fruſtraneam redderet generationem. Præterea cum organa a natura parata ad generandum, ſint naturaliter ad eumdem finem determinata, qui per actionem liberam eligeret ſervare caſtitatem, tranſgrederetur legem naturæ, quia determinaret actionem illam liberam per rationem diverſam ab ea, per quam determinatur actio naturalis. Hæ conſequutiones ſua ſponte fluunt ex Wolfiano principio.

(1) Loc. cit. §. 451. (2) Ibid. §. 471. (3) Ibid.

(4) Hæc quam ſint pernicioſa, vel me tacente, quiſque videt. Peccaret enim contra naturæ legem quiſquis non caveret omnem moleſtiam, quamlibet exiguam; quiſquis vitam minus jucunde tranſigeret; quiſquis naturalem, & artificialem pulchritudinem non curaret. Eſſent igitur rei violatæ legis naturalis Chriſtiani omnes, qui jejuniis carnem macerant; qui flagris ſe cædunt; qui naturalem venuſtatem nihili faciunt; qui a conquirenda ficta venuſtate abhorrent. An ergo Chriſtus nos docuit transgredi naturæ legem, cum ait Matt. 5. v. 5. *Beati qui lugent*. Et Luc. 6. v. 25. *Væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis?* An Apoſtolus eamdem legis tranſgreſſionem docuit ſcribens ad Gal 5. v. 24. *Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis?* Ad quænam reſervati ſumus tempora, ut ii qui Epicureiſmum docent, aperteque impugnant doctrinam Chriſti, habeantur ab ipſis chriſtianis tamquam egregii doctrinæ moralis magiſtri!

injuſtam (1). Quod principium quam ſit peſtiferum, infra demonſtrabimus.

29. Ex hiſce autem paucis quæ animadvertimus, aliiſque multis quæ data occaſione dicemus, evidentiſſime conſtat, præcipuos juniores Philoſophos morales e Proteſtantium grege, qui veluti oracula in hoc ſcientiæ genere proponuntur, peſſime de morali doctrina eſſe meritos, tantum abeſt, ut ejus fuerint reſtitutores. De ipſis, ac ceteris uſque ad annum 1757. quo ſignata eſt Præfatio Heineccii ad Elementa de jur. nat. & gen. ſic idem Heineccius ibid. ſcribit: *Quicumque adhuc* (neminem omnino excipit) *in pulcherrima illa diſciplina verſati ſunt, illi doctrinas ſuas vel nulli certo, & indubio principio ſuperſtruxerunt, veritates varias, eaſque utiliſſimas veluti uno faſce, collegiſſe contenti, vel principia parum idonea admiſerunt, vel ea denique tam longe ex ſubtiliſſimis, quas Metaphyſica ſuppeditat, notionibus petierunt, ut data veluti opera tenebris omnia involvere voluiſſe videantur*. Huc tandem recidunt Grotiana, Puſendorfiana, Thomaſiana, Wolfiana, aliorumque recentiorum conamina ad Heineccii ætatem, ut omnia ſint

(1) Sic ſcribit in Præfat. Elem. jur nat. & gent. „ Nullum, *inquit*, „ reperiri principium (*juris naturæ*) evidentius exiſtimo, quam ... voluntatem Dei. Quamvis enim plerique hodie veterem illam ſcholaſticorum doctrinam de naturali actionum bonitate, & juſtitia... in lucem revocare malint: ego tamen perſpexiſſe mihi videor, eſſe quidem actiones in ſe, & ſua natura bonas: at juſtas illas dici non poſſe ſine jure, nec jus intelligi ſine lege (*ignorabat is legem Dei æternam, vel potius putabat eſſe ſcholaſticorum commentum*), nec legem ſine legislatoris voluntate concipi poſſe; adeoque bonitatem actionum naturalem poſſe illam quidem hominem, qui rectæ rationi, quam cupiditatibus ſuis obtemperare malit, obligatione quadam interna, ad bene agendum impellere, verum non tamquam legem, ſed tamquam conſilium aliquod, quod qui non ſequitur, imprudenter quidem, at non injuſte egiſſe videri poteſt „. Si quis ergo fidem conjugi ſervet, ab homicidio, a furtis, a perjuriis &c. ſe contineat, ob naturalem bonitatem ejuſmodi continentiæ, & ob naturalem malitiam oppoſitarum actionum, malitque potius rectæ rationi, quam cupiditatibus ſuis obtemperare, conſilium quidem bonum exequetur, prudenterque aget, ſed non juſte; & imprudens quidem erit, minime vero injuſtus, qui non ſequens rectam rationem, & malens ſuis cupiditatibus obtemperare, adulteriis, homicidiis, furtis, perjuriis ſe polluit. Peregrina dogmata, & Heineccii eruditione digna.

ſint uno faſcè collecta, nulli certo principio ſuperexſtructa, mixtaque principiis parum idoneis, & data opera tenebris obvoluta. Magnus ſane progreſſus!

30. Sed Heineccius fortaſſe palmam tulit? Nihilo minus. In ipſum inſurrexit Kemmerichius (1). Schmauſius vero (2) recentiſſimus ſcriptor contendit, univerſos qui ante ipſum de jure naturæ tractarunt, ſcopum non attigiſſe. Imo Samuel Coccejus, qui anno 1751. ſcribebat (3). *Diſciplinam*, inquiebat, *juris naturalis, etſi ſimpliciſſimis, nobiſque innatis conſtat principiis, adeo intricatam reddidere illi, qui de jure dicto ſcripſerunt, ut ipſa exiſtentia ejuſmodi Juris pluribus ſuſpecta viſa fuerit*. En quò devenerunt conatus recentium juriſtarum, quos memoravimus, quique celebrantur veluti naturalis jurisprudentiæ reſtitutores, ut incertam redderent ipſam exiſtentiam juris naturalis, & in naturalem juriſprudentiam ſcepticiſmum inducerent (4).

31. Nunc autem ſcholaſticorum agenda eſt cauſſa, paucis tamen. Ac ne judicis partes in cauſſa propria ſuſtinere videamur, judices de controverſia ſumimus ipſos Philoſophos recentiores, præſertim heterodoxos. Grotius (5): *Scholaſtici*, inquit, *quantum ingenio valeant, ſæpe oſtendunt: ſed in infelicia, & artium bonarum ignara ſecula inciderunt* (6), *quo minus mirum, ſi in-*

(1) Elem. jur. nat. & gen. p. 1. l. 2. c. 10. §. 3.

(2) In ſyſt. jur. nat.

(3) In diſſ. procm. ad Grotium XII. l. 1. c. 3. §. 32.

(4) Bonnetus recentiſſimus ſcriptor conqueritur *Palingénéſie Philoſophique Tom. 2. par. 13.* in omni quidem artium, & ſcientiarum genere egregios prodiiſſe Tractatus, nullum vero exſtare hactenus *ſyſtema morale*, quod ſatis probari poſſit.

(5) Proleg. de jur. belli, & pac. §. 52.

(6) Id plane negamus. Vide quæ diximus tom. 1. pag. 82. in not. & pag. 516. ſeq. in not. Grotius ipſe quod habet boni, accepit a Scholaſticis, nimirum a S. Thoma, Cajetano, Victoria, Covarruvia, aliiſque. Morhofius Tom. 2. Polyhiſtoris l. 1. c. 14. §. 41. agens de noſtro Franciſco a Victoria: *Sunt*, inquit, *qui eo uſum fuiſſe Grotium in multis autumant, quamquam raro ille allegetur*. Idem poſſemus oſtendere de operibus noſtri Chryſoſtomi Javelli de Ethica Platonis, & Ariſtotelis, & de Civili Chriſtiana Philoſophia. Hic eſt frequens hæreticorum mos, uti ſæpiſſime laboribus Catholicorum, ſibique illos adſcribere, ne citatis quidem eorum nominibus, imo collatis in eos maledictis, a quibus tamen Grotius abſtinuit.

ſi inter multa laudanda, aliqua & condonanda ſint. *Tamen ubi in re morum conſentiunt, vix eſt, ut errent* (1): *quippe qui perſpicaces admodum ad ea videnda ... quæ in aliorum dictis reprehendi poſſunt: in quo ipſo tamen diverſa tuendi ſtudio laudabile præbent modeſtiæ exemplum, rationibus inter ſe certantes, non, qui mos nuper adeo litteras inquinare cœpit, convitiis, turpi fœtu impotentis animi* (2). Leibnitius autem (3): ,, Scholaſtici, *ait*, curarunt, pro Chriſtiana Religione utiliter ,, impendere quod in Ethnica Philoſophia alicujus poterat eſſe ,, uſus. Sæpe dixi, *aurum latere in ſtercore illo ſcholaſtico* ,, *barbariei*; & cuperem reperiri hominem poſſe verſatum in hac ,, Hiberna, & Hiſpana Philoſophia; propenſum, atque aptum ,, ad eruendum ex ea quod habet boni. Sum enim certus, ,, laborem ejus compenſatum iri detectione plurium veritatum ,, pulcherrimarum, magnique momenti ,,. De Wolfio affirmat Formeyus (4), ex Scholaſticis multa accepiſſe tamquam ex *primariis fontibus*. Quod idem de ceteris poſt Grotium dicendum eſt, qui omne quod boni habent acceperunt á Grotio, Grotius vero a ſcholaſticis. Ipſemet Buddeus, qui ſcholaſticos deſpiciebat, rei veritate coactus: *Qui vero*, inquit (5), *in horum* (antiquiorum ſcholaſticorum) *ſucceſſerunt locum, ejuſdem diſciplinæ alumni aliquanto recentiores induſtriam profecto, & ingenium ad hanc ſcientiam excolendam, quod non diffiteor, attulerunt . . . multa juris naturalis excuſſerunt capita*. Si multa excuſſerunt capita, & ingenio, ac induſtria valebant, quæ cauſſa

---

(1) Numquam errarunt ſcholaſtici in iis, in quibus conſenſere; imo magnæ temeritatis eſt, ea velle in dubium revocare. Vide Canum de loc. Theol. l. 8 c. 5.

(2) Is ferme omnium heterodoxorum mos eſt, qui cum ratione pugnare adverſus Catholicos non poſſint, ſe armant conviciis.

(3) Tom. 5. epiſt. 3. *Les Scholaſtiques ont tâché d'employer utilement pour le Chriſtianiſme, ce qu'il y avoit de paſſable dans la Philoſophie des Payens. J'ai dit ſouvent*, aurum latere in ſtercore illo ſcholaſtico barbariei (putares Leibnitium in ſcribendo fuiſſe imitatum Ciceronem, Cæſarem, Livium; cum tamen & ipſe barbarus ſit); *& je ſouhaiterois qu'on pût trouver quelque habile homme verſé dans cette Philoſophie Hibernoiſe & Eſpagnole, qui eût de l'inclination & de la capacité pour en tirer le bon. Je ſuis ſûr qu'il trouveroit ſa peine payée par pluſieurs belles & importantes verités*.

(4) In ejus vita præfixa Compendio Wolfiano *juris naturalis* Gallice edito. (5) Loc. cit.

cauſſa erat, cur omnino deſpicerentur, veluti ignorantium hominum turba? Accedit Valthemius Profeſſor Jenenſis in orat. Jenæ habita *de laudibus ſcholaſticorum*, in qua adverſus Puſendorfium ſcholaſticos de nugis accuſantem: *Vos* inquit, *venerandi mei Præceptores Theologi, vos, inquam, rogo vos obteſtor, eloquamini, per Deum eloquamini, an Moraliſtarum Princeps Thomas . . . Metaphyſicorum Papa Suarez . . . nugas dumtaxat venditaverint*. Quibus nihil niſi verba, habuit Puſendorfius quod reſponderet (1).

32. Inter Scholaſticos autem veluti ſol effulſit S. Thomas, cujus profunditatem ingenii cum Demoſthenis profunditate comparat vel ipſe Morhofius (2). Quam excelluerit Aquinas in doctrina morum, atque in ipſa Juriſprudentia, teſtes ſunt ejus opera, quæ tamen eruditul i plerique omnes vel numquam legerunt, imo fortaſſe ne viderunt quidem, vel ſi legerunt, minime intellexerunt. Franciſcus Vargas Hiſpanorum longe clariſſimus, de Thoma loquens: *Is*, inquit (3), *ut in omnibus aliis, quæ ad Moralis Philoſophiæ cognitionem pertinent, adeo ſemper fuit diligens explorator veritatis, ut nihil abditum, nihil remotum, nihil obſcurum eſſe permiſerit; ſed omnia expoſita, prompta, ipſa denique luce clariora fecerit. Huic uni in ſapientiæ ſtudiis plus debeo, quam infinitis Juriſperitorum verboſis commentariis: nude, breviterque veritatem exponit; & omiſſa inani auctorum, opinionumque citatione, ſolida via incedit, rationibuſque invictis per omnes adverſitates viam ſibi, aliiſque ſternens . . . Nolui D. Thomæ nomen . . . ſubticere . . . . tum ut mea auguſto ejus nomine magis probentur; tum ut omnes adhorter ad Virum illum cognoſcendum, qui non Phyſicis magis & Theologis, quam Juriſperitis eſt neceſſarius: qui ſi eum legiſſent, intellexiſſentque, Deus bone, quantum ignorantiæ, quantumque turpis erroris e libris ſuis, atque animis eximere potuiſſent! ſed longius me avexit ſtudium, quo in D. Thomam*

non

---

(1) De novitat. Phil. c. 2.

(2) Polyſt. tom. 1. l. 2. c. 1. §. 45. *Ex hoc genere*, ait, *inter antiquos Demoſthenes, Virgilius, Thomas Aquinas fuere: atque is poſterior eam ob cauſſam Bovis nomine appellatus fuit. Solent illi profunda diſciplinarum omnium penetrare, in civilibus ſolida inſtructi eſſe prudentia*.

(3) De Epiſcop. juriſdict. & Pontif. Max. auctor. confir. 2.

non aſſectus modo ſum, verum totus etiam ardeo flagroque. Ita magnus hic vir, juriſque peritiſſimus, qui ad Tridentinam Synodum, & ad Pium IV. R. P. Orator miſſus, incredibilem ſibi laudem eruditionis peperit.

33. Ne vero quis Virum hunc in Scholaſticorum referat cenſum, adeatur & ipſe Grotius, qui Benjamino Maurerio roganti ab ipſo rationem ſtudii utiliter impendendi in Morali doctrina ita reſcripſit (1): *Neque pœnitebit, ex ſcholaſticis Thomam Aquinatem, ſi non perlegere, ſaltem inſpicere ſecunda parte ſecundæ partis libri, quem Summam Theologiæ inſcripſit, præſertim ubi de juſtitia agit, ac de legibus*. Quæ ſane commendatio maxima eſt in ore ejus qui tamquam reſtitutor naturalis juriſprudentiæ ab ipſis Recentioribus celebratur. Non diſſentit Georgius Paſchius (2) qui poſt vocatas lectiones Ethicas S. Thomæ, *opus doctum, & utile*: ,, Præſtabit, *inquit*, non ,, contemnendum uſum ejuſdem Thomæ Summa Theologiæ, & ,, in primis ſecunda ſecundæ, ut vocatur, qua de rebus pra- ,, cticis tam ampla doctrina continetur, ut viri ingenium, & ,, judicium mirari ſatis non poſſimus ,, . Gabriel autem Naudæus (3) S. Thomam ait eſſe in Ethicis *omni laude, & commendatione majorem, & nihil non docte, ac ſapienter protuliſſe* (4).

34. Hoc autem etſi immortalis ſit laudationis genus, nullo modo conferendum eſt cum laudibus, quibus Angelici Præceptoris doctrinam Eccleſia Catholica, ſummique Pontifices exornarunt; atque noviſſime SS. D. N. Pius VI. in ea allocutione, quam habuit anno 1777. in Comitiis Generalibus Ordinis Prædicatorum. Sic enim paucis complexus eſt Pontifex doctiſſimus univerſas Thomæ laudes: *Thomas Aquinas ſol doctrinæ, & Theologorum Anteſignanus jure fuit appellatus, cum nihil niſi e ſacrarum Litterarum, Patrumque conſenſu aſſerat, ac quidquid ſcripſit meruerit (ut pie fertur) divina voce confirmari: proindeque Prædeceſſores noſtri eximiis præconiis commendarunt tamquam Chriſtianæ Religionis Clypeum, firmumque Eccleſiæ Præ-* ſidium

(1) Epiſt. 54.
(2) Introduct. in rem litterar. moralem veterum ſapientiæ Antiſtitum c. 2. §. 12. (3) Bibliographiæ Politicæ pag. 20. & 36.
(4) Vide noſtrum Touron Vie de S. Thom. l. 5. c. 13.

ſidium. Blaterent heterodoxi; in Pio loquente Catholici univerſi Petrum, Chriſtumque ipſum loquentem venerantur.

35. Ad primum reſpondemus, Pufendorfium vel nullum legiſſe ſcholaſticum ſcriptorem doctrinæ moralis, vel ſi legit, impudenter fuiſſe mentitum. Qua enim fronte adferere potuit, eorum neminem in tam multis quæ docent de moralitate actuum humanorum, de virtutibus, & peccatis, deque eorum diſtinctione, malitia, gravitate, de animi paſſionibus, de legibus, de conſcientia, deque aliis innumeris ad hominum officia pertinentibus, nullo certo niti fundamento, aut hypotheſes habere ſubſtratas? Hæcne a Juriſconſultis illi ſunt mutuati; an vero contra Juriſconſulti ab illis accepere? Quæ ad leges civiles pertinent, utique ex jure civili, exque iis qui civile jus explicarunt, ſumpſerunt; ſed quonam alio ex fonte accipere debebant? an fingere novas debebant leges Reipublicæ Platonis, aut Civitatis ſolis Campanellæ?

36. Tantum autem ingenii non habuit Pufendorfius, aut potius noluit habere, ut diſtingueret quæſtiones de regulis doctrinisque moralibus univerſalibus a *caſibus*, quos vocant, *particularibus*. Quod nonnulli *caſus* a *Caſuiſtis* quibuſdam *laxioribus* reſolvantur frivolis ratiunculis, ultro concedimus; nec fieri aliter poterat: nam laxæ opiniones validis rationibus deſtituuntur, alioqui laxæ non eſſent. Sed quo duro ore, ſcholaſtici univerſi ad *Caſuiſtarum laxiorum* ordinem rediguntur? Nonne apud *Caſuiſtas ſaniores* & ipſi *caſus* optimis rationibus reſolvuntur? De allegatis, quod ait, ſimilium ſcriptorum legionibus, *Caſuiſtis* præſertim *laxioribus* convenit, qui cum validis rationibus ſuadere non poſſint, auctoritate aliorum *Caſuiſtarum* æque laxorum pondus addere opinionibus putant ſuis. Ceterum quis hunc ſcriptores catervatim allegandi morem vidit umquam in operibus S. Thomæ, S. Bonaventuræ, B. Alberti M. S. Raymundi, Alenſis, Scoti, Paludani, S. Antonini, Banneſii, utriuſque Soti, Natalis Alexandri, aliorumque *Moraliſtarum* primi ſubſellii? Pufendorfius ergo, ut invidiam ſcholaſticis creet, defectus quorumdam *Caſuiſtarum* omnibus ſcholaſticis attribuit (1).

37. Quod

(1) Hoc eſt in heterodoxorum more poſitum, totam proſcindere Catholicam Eccleſiam ob defectus quorumdam Catholicorum, quos eadem Ca-

37. Quod autem vix ulla ſit quæſtio, in qua ſcholaſtici in partes non abeant, falſiſſimum eſt, ſi de capitalibus quæſtionibus ſit ſermo; in iis enim mirifice conveniunt (1). Si autem ſermo ſit de quæſtionibus quæ *caſus* peculiares reſpiciunt, mirum eſſe non debet, 1. quidem quia cum *Caſuiſtæ* alii ſint *laxiores*, alii *ſaniores*, oportet, ut opiniones eorum diverſæ ſint. 2. quia cum in moralibus ſequamur veriſimilia in *caſibus particularibus*, quod uni veriſimile videtur, non videtur alteri, indeque oritur opinionum diverſitas. Quanta diverſitas eſt inter ſententias Grotii, Pufendorfii, Thomaſii, Heineccii, aliorumque Recentiorum? Et hi ergo exibilandi ſunt, ſi valet Pufendorfii ratio,

38. Mentitur autem is, cum ait, Catholicorum Doctorum arcanam rationem eſſe, moderari conſcientias hominum ſola auctoritate Sacerdotum. Hi enim auctoritate quidem conſcientias regunt in iis quæ ad fidem ſpectant, ſed auctoritate Scripturarum, Traditionum Eccleſiæ Catholicæ, Romanorum Pontificum, quibus in Petro data fuit poteſtas paſcendi oves. In iis vero quæ naturali ratione probari poſſunt, ratione conſcientias regunt, ſed ratione tamen, quæ revelatione juvatur; imo nec quavis ratione: nam *probabilioriſtæ* docent, ut lippis, & tonſoribus notum eſt, non licere ſententiam ſequi, quæ probabili ratione fulciatur, ſi oppoſita ſententia nitatur ratione probabiliori. Nihil ergo aliud impia verboſitate ſua Pufendorfius confecit, quam odium oſtendere, quo catholicos ſcriptores, Catholicamque Eccleſiam proſequebatur.

39. Ad ſecundum reſpondemus, Thomaſium inſignem eſſe calumniatorem. Proferat dogmata a ſcholaſticis catholicis invecta *ad incrementum Papatus, & Clericatus, ut ſupprimerent auctoritatem Principum, & Ordinum Politicorum*. Catholici Principes, Catholicique Magiſtratus nihil tale in illorum operibus

Catholica Eccleſia damnat. Sed quid in Catholicis reprobat Pufendorfius Auctorum citationes, cum hæretici, præſertim Lutherani, toti ſint in congerendis eorum Sectæ ſcriptoribus? Quo in genere ceteros præeunt Thomaſius, & Buddeus, qui magnam in iis citationibus eruditionis ſuæ partem collocant.

(1) Quamlibet laxi ſint *Caſuiſtæ* quidam, ne unus tamen Pufendorfii adoptavit monſtra errorum.

reperere. Experti autem ſunt turbationes rebellium heterodoxorum. Quid ille provocat ad libros Catholicorum, cum hæreticorum facta prædicent, nihil eſſe iiſdem hæreticis familiarius, quam inſurgere in legitimas Poteſtates? Catholici a Chriſto edocti, ſciunt, ac docent fideles, reddere *quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo*. Thomaſius autem (1) quamquam in ditione Monarchica degeret: *Clericus*, ait, *obſervavit hodiernos ſcriptores nimis commendare abſolutam Principum poteſtatem, tamquam in qua ſumma felicitas rerumpublicarum conſiſtat, cum tamen rationibus elegantibus contrarium demonſtret*. An cauſſam egerit Monarchæ ſui, cujus ſtipendiis alebatur, non eſt cur dicamus De mixtis autem juribus falſo accuſat ſcholaſticos; non enim jura miſcenrur, cum unum ex altero vim accipit majorem.

40. Ad tertium reſpondemus, mirari nos vehementer, Buddeum, qui peritiam hiſtoriæ ubique jactat, ignoraſſe, aut diſſimulaſſe, decimo ipſo Eccleſiæ ſeculo, in quo ſumma regnaſſe ignorantia dicitur, innumeros Chriſto, & Eccleſiæ filios fuiſſe genitos. Siquidem conſtat, eo ipſo ſeculo, Northmanos, Danos, Polonos, Hungaros, alioſque populos Eccleſiæ Chriſti nomen dediſſe (2). Diceretne Buddeus, apud earum Regionum vaſtiſſimarum populos regnum ſuperſtitionis tunc fuiſſe ſtabilitum? Ita ſane affirmaret: nam Catholica Religio, ipſo auctore, ſuperſtitio eſt. Nobis autem, qui Lutheri ſectam, ſynagogam Satanæ merito dicimus, certiſſimum eſt, tot populorum ad Chriſti fidem converſionem non potuiſſe contingere ſine ſingulari Dei providentia, quæ in eum finem homines ſanctiſſimos, atque doctiſſimos ſelegit. Nam quomodo ſine iis erudiri ad ſalutem tot hominum myriades potuiſſent? quomodo Eccleſiaſtica inſtitui Hierarchia? quomodo ſacramenta miniſtrari? quomodo tot fuiſſent ſanctiſſimi Imperatores, ac Reges, Henricus, Stephanus, Eduardus, Canutus &c. ſi tam fœda, & triſtis viguiſſet ignorantia doctrinæ moralis? Mirum! ſeculum illud tam multis filiis Eccleſiæ Dei aggregatis, ac in ſanctorum etiam album relatis illuſtre, nec ulla hæreſis contagione fœdatum,

omnium

(1) In Cautelis de Hiſt. & Phil. in gen. §. 79.

(2) Vide Baronium ad annum Chriſti 905. n. 8. & ad an. 930. n. 1. & ad an. 949. n. 2. & ad an. 965. num. 6. & ad an. 989. num. 5. ſeqq.

omnium erit infeliciſſimum ; ſecula vero noviſſima feliciſſima erunt, quamquam innumera edant impiorum hominum monſtra ! Tenemus quænam fuerit fœda illa, ac triſtis ignorantia tantopere a Buddeo deplorata : Catholica fides fuit, quam ille ſuperſtitionem appellat. Nos autem deplorare ſatis non poſſumus non modo ignorantiam, ſed cæcitatem etiam atque ſtupiditatem ejus, ſuorumque gregalium, qui in tanta Catholicæ Eccleſiæ luce in tenebris habitant, & illuminatos ſe putant. Si autem a Lutheranis Catholicæ Fidei profeſſio ignorantia dicitur, ſcholaſtici Doctores hanc ignorantiam cuicumque illorum ſcientiæ præferunt ; gaudentque appellari ſe ſtultos propter Chriſtum, apud quem ſapientia hujus mundi ſtultitia eſt.

41. Reliqua quæ addit Buddeus, mendacia ſunt : nam ſcholaſtici primi ordinis etſi voces nonnullas adhibuerint minus latinas (1), doctrinam tamen moralem ſanam quovis tempore impenſe coluerunt, ei optime conſuluere, ac tam miro ordine tradiderunt, ut ſatis ſit quodlibet eorum opus in medium adferre, ut impudentis mendacii Buddeus arguatur. Quod autem in eis reprehenditur de advocatis in ſubſidium juribus divinis, & humanis, Patrum auctoritate, ac Canonum, & Romanorum Pontificum Decretis, tantum abeſt, ut quidpiam eis detrahat laudis, quin fuiſſent reprehenſione digni, ſi aliter ſe geſſiſſent.

(1) Si qui minus juſte accuſare de ſcribendi barbarie Scholaſticos poſſunt, ii certe ſunt Lutherani, qui a magiſtro ſuo barbariem, ac furorem edocti, eum pleniſſime imitantur, ne Buddeo quidem excepto, qui ceteris politior videtur. Barbariſmorum, qui in illis occurrunt, longum texere poſſemus catalogum. Pauca deſcribimus ex Thomaſii opere *de cautelis circa præcognita Juriſprudentiæ*. Quis latine dixerit *cautelam*, & pag. 48. *palpabiliter*, & pag. 49. *diſciplinari*, & pag. 52. *dabilia*, & pag. 100. *pedanticam*, & pag. 107. *novioribus*, & pag. 117. *complimentoſos* ? Et quid cetera perſequamur, quæ innumera pene ſunt ? De ſtylo cultiori curamus parum, dummodo res ſint bonæ. Hi autem qui cum innumeris barbariſmis innumeros conjungunt errores, nihilominus ſcholaſticis barbariem exprobrant.

ARTICULUS III.

Utrum ad moralem ſcientiam perficiendam advocanda ſit humani corporis anatome.

42. De morali Philoſophia ad faſtiginm ab ſe evecta gloriabantur Puſendorfius, Thomaſius, Heineccius, aliique; cum nuperi quidam Philoſophi (1) illam adhuc in tenebris verſari dixerunt, neque ſperandum eſſe de ea perficienda, niſi in ſubſidium advocetur medicina, & anatome (2).

43. Videtur autem ita dicendum I. quia ſcientia moralis eſt de actibus humanis. Hi autem procedunt ab humana natura; hæc vero componitur ex anima & corpore. Niſi ergo perfecta inſtituatur analyſis non modo actionum intellectus & voluntatis, quæ ſunt facultates animæ, ſed etiam organorum corporis, quæ miniſtrant animæ intelligenti, ac volenti, fruſtra quæretur moralis ſcientiæ perfectio.

44. II. Ethica eſt ſcientia practica, ideoque pendens a phyſicis experimentis, & obſervationibus. Quouſque igitur notionibus utemur abſtractis virtutum idealium, nullus ejus erit progreſſus.

45. III. Elementa, & reſpectus humanæ naturæ, actionumque humanarum non ſatis innoteſcunt: nam *pravum eſt cor omnium, & inſcrutabile: quis cognoſcet illud?* ut dicitur Jerem.

(1) Bonnet *Paling. Phil. tom.2. par.* 13. Auctor lib. *Syſtême ſocial, ou Principes naturels de la Morale tom.* 1. *cap.* 4. Auctor lib. *Code de la nature, ou le véritable eſprit de ſes loix de tout tems négligé, ou méconnu* p.1. Auctor *Traité des droits du Genie c.* 3. Auctor *Lettres Philoſ. ſur la Phyſionomie, lett.* 29. Rouſſel *Syſt phyſ. & mor.* aliique adverſus quos opuſculum edidit an 1778. noſter Anſaldi, inſcriptum, *Rifleſſioni ſopra i mezzi di perfezionare la Philoſophia morale.*

(2) In hanc controverſiam eſt accurate inquirendum; quandoquidem ea abutuntur increduli homines ad deſtruendam animæ noſtræ ſpiritualitatem atque ad affirmandum, poſſe, etiam negata Dei exiſtentia, ſubſiſtere virtutes morales, quod hæ conſiſtant in corporis mechaniſmo, ſintque ejuſdem mechaniſmi effectus, & phænomena. Auctor *ſyſt. nat.* 1. p. c. 8. ſeq. hanc impietatem, quam alii ſubdole, aperte docuit.

rem. 17. v. 9. Oportet ergo, ut attente, profundeque ſcrutemur hominum actiones, ac ſæpe comparemus moralia phænomena cum phyſica illorum conſtitutione, ut novos detegamus reſpectus, aut nitidius deprehendamus eos, quos vix animadvertimus: quod abſque diligenti analyſi conſtitutionis hominis non ſolum metaphyſicæ, ſed etiam phyſicæ, obtineri nequit.

46. IV. Sæpe anima ſenſationes experitur, quas nollet: ſæpe etiam paſſionibus agitatur. Senſationes autem, & paſſiones non ſunt ſine corpore, cum non ſint ſine motu locali, qui eſt proprius corporis. In ſcientia igitur morali, quæ motus in anima inſurgentes, & paſſiones hominum inveſtigare diligenter debet, ratio præcipua habenda eſt organizationis, ac temperamenti corporis humani: quod abſque analyſi per anatomen inſtituta, fieri non poteſt.

47. V. Oſtenſum eſt ſupra (1), animam in corpus, & corpus in animam mutuo influere. Niſi ergo modi hujuſce influxus attente perpendantur, interclusum erit iter ad moralis ſcientiæ arcana ſecretiora. Quî autem fieri poterit, ut ii modi detegantur, abſque diligenti analyſi animæ, & corporis?

Prop. *I. Si attendatur quod eſt proprium & principale objectum ſcientiæ moralis, ſive, ut ajunt, objectum* formale*, inutilis eſt, & fruſtranea humani corporis analyſis per anatomen inſtituta. II. Si vero conſideretur id quod eſt veluti* materia *ſive objectum* materiale *actionum moralium, & accidentalis diſpoſitio ad ipſas; pertinet ad ſcientiam moralem minus principaliter, conſiderare diverſam humanorum corporum diſpoſitionem. III. Non tamen propterea neceſſaria eſt perfecta analyſis corporum humanorum, ut ſcientia moralis perficiatur.*

48. PRob. 1. p. Ex dictis (2) cum S. Thoma proprium & principale objectum ſcientiæ moralis ſunt actiones humanæ, quatenus humanæ ſunt, ſeu quatenus ex voluntate deliberata procedunt, & homo eſt earum dominus; ita enim ſunt *morales*, ideoque ſcientiæ moralis objectum *formale*: nam ii actus, quorum homo dominus non eſt, proprie *morales* di-

(1) Tom. 5. §. 1012. ſeqq. (2) §. 2.

ci nequeunt; cum enim non ſint in libera hominis poteſtate ei non poſſunt laudi, aut vitio adſcribi. Atqui actiones procedentes ex voluntate deliberata, non a corporis humani conſtitutione, ſed a libera hominis voluntate pendent, quæ quavis exiſtente conſtitutione corporis, poteſt eas elicere, vel non elicere. Fac enim, hominem ex temperamento inclinatum eſſe ad iram, an propterea non erit in ejus poteſtate, iracundiæ conſentire, aut eam inſurgentem coercere, & extinguere? Quæcumque ſit inclinatio prava, niſi accedat voluntatis conſenſus, actio neque bona, neque mala eſt (1). Inſpecto igitur objecto *formali* ſcientiæ moralis, inutilis, & fruſtranea eſt humani corporis analyſis per anatomen inſtituta. Et ſane quæcumque fiat analyſis, id ad ſummum poterit deprehendi, hunc nempe hominem præ alio eſſe ad iram, ad concupiſcentiam, ad manſuetudinem, ad caſtitatem &c. ex phyſica conſtitutione magis inclinatum. Hæc autem ad lineam moralem non pertinent, niſi accedente deliberatione voluntatis conſentientis, aut diſſentientis. Tempus ergo teritur inutiliter, ſi conſtitutio humani corporis ſumma etiam diligentia per analyſim inveſtigetur, ad decernendam *moralitatem* actuum humanorum, qua ratione *morales*, ſive deliberati ſunt; id enim pendet a voluntate, qua ratione libera eſt (2). 49. Al-

(1) Univerſi homines per peccatum Adæ vulnerati ſunt non ſolum in intellectu per ignorantiam, & in voluntate per malitiam, ſed etiam in appetitu ſenſitivo per concupiſcentiam, & iraſcibilem. Nihilominus abſit, ut quis dicat, concupiſcentiam, aut iraſcibilem in ſeipſis malas eſſe, & non potius relictas in nobis, etiam poſt baptiſmum, ut nobis fiant virtutum materia. Tridentina Synodus ſeſſ. 5. cap. 5. „ Manere, inquit, in „ baptizatis concupiſcentiam, vel fomitem, hæc ſancta Synodus fatetur, „ & ſentit, quæ cum ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus, „ ſed viriliter per Chiſti Jeſu gratiam repugnantibus non valet; quinimo, *qui legitime certaverit*, *coronabitur*. Hanc concupiſcentiam, quam aliquando Apoſtolus peccatum appellat, ſancta Synodus „ declarat, Eccleſiam Catholicam numquam intellexiſſe peccatum ap„ pellari, quod vere & proprie in renatis peccatum ſit, ſed quia ex „ peccato eſt, & ad peccatum inclinat. „ Quod ſi concupiſcentia quæ ex peccato eſt, dici non poteſt peccatum, neque proinde ad lineam moralem pertinet, niſi tantum *diſpoſitive*, qua ſcilicet ratione ad peccatum inclinat; multo minus phyſica humani corporis conſtitutio.

(2) S. Auguſtinus Epiſt. 155. al. 52 n. 13. *Non faciunt*, ait, *bonos, vel malos mores, niſi boni, vel mali amores*. In his autem libera eſt voluntas, quæcumque ſit corporis conſtitutio.

49. Alteram partem tradit S. Thomas; docet enim (1), *quod diverſitas, & diſtinctio gradus in animabus cauſſetur ex diverſitate corporis, ut quanto corpus melius complexionatum fuerit, nobiliorem animam ſortiatur* (2). Docet præterea (3), voluntatem *ex parte objecti* moveri ab appetitu ſenſitivo. „ Manifeſtum eſt, *inquit*, quod ſecundum paſſionem appetitus ſenſitivi immutatur homo ad aliquam diſpoſitionem; unde ſecundum quod homo eſt in paſſione aliqua, videtur ſibi aliquid conveniens, quod non videtur ei extra paſſionem exiſtenti; ſicut irato videtur bonum, quod non videtur quieto; & per hunc modum ex parte objecti, appetitus ſenſitivus movet voluntatem „. Inſuper docet (4), *quod magnitudo paſſionis non ſolum dependet ex virtute agentis, ſed etiam ex paſſibilitate patientis, quia quæ ſunt bene paſſibilia, multum patiuntur etiam a parvis activis*. Loquens vero de habitibus: „ Ex parte corporis, *inquit* (5), ſecundum naturam individui ſunt aliqui habitus appetitivi ſecundum inchoationes naturales; ſunt enim quidam diſpoſiti ex propria corporis complexione ad caſtitatem, vel manſuetudinem, vel ad aliquid hujuſmodi „. Addit quoque (6): *Secundum naturam individui* (ſive *ſecundum determinatam corporis complexionem*, ex qua dicitur homini aliquid naturale ſecundum naturam individui, cum ex corpore accipiatur animæ individuatio, ut ſupra (7) dictum eſt) eſſe in homine quaſdam virtutum inchoationes, *inquantum ex corporis diſpoſitione, aliqui ſunt diſpoſiti vel melius, vel pejus ad quaſdam virtutes, prout ſcilicet vires quædam ſenſitivæ actus ſunt quarumdam partium corporis, ex quarum diſpoſitione adjuvantur, vel impediuntur hujuſmodi vires in ſuis actibus, & per con-*

---

(1) In 2. diſt. 32. a. 3.

(2) Auctor Epiſt. Philoſ. *de Phyſionomia*, & Auctor Op. *Medicine de l'eſprit*, non recte ex unitate ſpecifica animarum noſtrarum inferunt, humanas affectiones, & actiones morales abſolute dependere ab organo corporeo: nam ut ad rem S. Thomas 1. 2. q. 63. a. 1. agere per voluntatem, eſt homini naturale ſecundum ſpeciem, & non ex natura individui; eſt enim proprium hominis, qua homo eſt: homo autem per animam intellectivam conſtituitur in ſpecie; nam forma eſt, quæ dat ſpeciem.

(3) 1. 2. q. 9. a. 2. (4) Ibid. q. 22. a. 3. ad 2.

(5) Ibid. q. 51. a. 1. (6) Ibid. q. 63. a. 1. (7) Tom. 5. §. 601.

conſequens vires rationales, quibus hujuſmodi ſenſitivæ vires deſerviunt: & ſecundum hoc unus homo habet naturalem aptidinem ad ſcientiam, alius ad fortitudinem, alius ad temperantiam. Quorum omnium ratio eſt, quia voluntas ductum ſequitur intellectus; intellectus vero in hoc ſtatu conjunctionis cum corpore, non intelligit niſi per ſpecies acceptas a ſenſibus: ſenſus autem pendent ab organis corporalibus.

50. Nunc, ſic: ad moralem ſcientiam pertinet non modo conſideratio actionum humanarum, qua ratione humanæ, ſive morales ſunt, ſed etiam earum materiæ, ſive objecti *materialis*, & variarum diſpoſitionum accidentalium, quibus eædem actiones, & voluntas hominis diverſimode afficiuntur; etenim ad eamdem ſcientiam, ad quam principaliter pertinet ratio *formalis* objecti, pertinet etiam omne id quod reducitur ad eam rationem. Atqui varia corporis diſpoſitio, ac temperamentum diverſimode diſponunt ad actiones morales; idemque præſtant variæ hominum paſſiones, quæ ſine corporis tranſmutatione non ſunt; ipſe quoque appetitus ſenſitivus, qui ſimiliter pendet a corpore, movet voluntatem ex parte objecti, ut dictum eſt (1). Itaque ad moralem ſcientiam pertinet minus principaliter conſideratio diſpoſitionis & temperamenti corporum humanorum (2).

51. Ter-

---

(1) §. præced.

(2) Conſcientiarum Moderatores ad hanc rem debent diligenter animadvertere, ut rectum ferre judicium poſſint de peccatis ex paſſione patratis. Nam paſſio *antecedens* minuit peccati gravitatem, eoque magis, quo fuerit vehementior; paſſio vero *conſequens*, peccatum auget, ſeu potius eſt ſignum magnitudinis ejus, ut oſtendit S. Thomas 1. 2. q. 77. a. 6. Poteſt etiam paſſio tanta eſſe, ut uſum rationis omnino tollat; tunc vero ob defectum libertatis nullum eſt peccatum, ut ibid. S. Doctor demonſtrat a. 7. Animadvertant quoque, in ſola ſenſualitate peccatum mortale eſſe non poſſe, quia, ut probat S. Thomas quæſt. 25. de ver. a. 5. „ peccatum mortale eſt actus deficiens moralis: eſt autem aliquis actus „ moralis per hoc quod aliquo modo eſt in nobis; ſic enim ei debe- „ tur laus, vel vituperium; ideoque actus ille qui eſt perfecte in no- „ ſtra poteſtate, eſt perfecte moralis, & in eo poteſt eſſe ratio pec- „ cati mortalis, ſicut ſunt actus, quos voluntas elicit, vel imperat. „ Actus autem ſenſualitatis non eſt perfecte in poteſtate noſtra, eo quod „ prævenit judicium rationis: eſt tamen aliqualiter in poteſtate noſtra, „ inquantum ſenſualitas rationi ſubjicitur; & ideo actus ejus attingit ad „ genus moralium actuum, ſed imperfecte: unde non poteſt in ſenſua- „ litate

51. Tertiam partem probamus ex ipſiſmet Adverſariorum principiis. Tantum abeſt, ut perfecta anatome humani corporis neceſſaria ſit ad ſcientiam moralem perficiendam, quin illa diligentiam etiam Phyſicorum effugiat. Ut perfecta fieret anatome, oporteret, non vulgares tantum partes humani corporis inveſtigare, ſed ad ipſa prima ſenſationum noſtrarum, organorumque elementa pervenire. Quotus autem quiſque Adverſariorum eſt, qui hæc prima elementa detexerit? Fatentur & ipſi recentiores, non modo (1) ignota hæc eſſe, nec umquam in hac vita ſperandum, ut nota fiant; ſed etiam minutas partes organicas ex primis, & ſecundis, imo tertiis elementis compoſitas, aciem ſenſuum, ac mentis effugere (2). Provocant igitur ad rem quæ obtineri nullo modo poteſt.

52. Præterea, ut perfecta inſtitueretur analyſis, oporteret ſingulorum hominum temperamenta cognoſcere, ideoque non tantum inſtituere anatomen omnium partium ſolidarum uniuſcujuſque corporis humani, quæ etiam variæ ſunt pro diverſa ſingulorum ſtructura; ſed fluidas quoque, & earum quantitatem, qualitatem, ceteraſque affectiones habere perſpectas: nam temperamenta hominum diverſa ſunt, ac vix, aut ne vix quidem duo homines reperiuntur temperamenti omnino ſimilis. Quis autem hæc non dicam perficere, ſed neque aggredi tentabit, niſi forte ſit plane inſanus (3).

53. Ad

„ litate eſſe peccatum mortale, quod eſt peccatum perfectum, ſed ſo-„ lum veniale, in quo imperfecta peccati mortalis ratio invenitur „. Peccatum autem veniale quod eſſe poteſt in ſola ſenſualitate, non eſt abſque omni deliberatione voluntatis; licet enim deliberatio non ſit perfecta, & ſufficiens ad peccatum mortale; eſt tamen imperfecta, ſufficiens ad peccatum veniale. Si vero omnis omnino deliberatio abſit, ut in motibus ſenſualitatis, qui dicuntur *primo primi*, nullum eſt peccatum, cum motus illi nullo modo ſint voluntarii.

(1) *De la Phil. de la nat.* tom. 4. à 4. Et Camus *Medecine de l'eſprit*, *Introd.* Et Marat *de l'homme tom.* 1. *diſc. prélimin.*

(2) Ut cetera taceamus, quis umquam explicabit phænomena imaginationis, & memoriæ per leges mechanicas, & obſervationes anatomicas? Quis modum generationis humanæ, *& qua ratione compingantur oſſa in ventre prægnantis?* ut dicitur Eccleſ. 11. v. 5. Id tentavit laudatus Auctor *Phil. de la nat.* ſed fruſtra: nam ignorantiam denique ſuam confeſſus eſt.

(3) Bonnetus *Palingénéſie Phil. tom.* 2. *par.* 13. „ Pour avoir, *ait*, un „ ſyſtême un peu complet de Morale, il faudroit, en quelque ſorte, „ avoir

53. Ad hæc, quotus eſt Medicorum, qui nedum ſolidas partes, ſed & fluidas ſingulorum humanorum corporum in numeratis ac menſuratis habeat? qui ſciat omnes earum combinationes, omneſque defectus (1)? Anatome inſtitui non poteſt in corporibus viventibus: nam hoc ipſo perturbarentur partes fluidæ. Inſtituitur autem in cadaveribus, in quibus condenſata ſunt fluida, & plurimæ etiam partes ſolidæ tenuiores ſunt corruptæ. Chimerica eſt igitur perfecta illa analyſis, quam ſpondent hi Philoſophi juniores. Quod ſi ne in Medicis quidem requiri ea poteſt, quænam dementia eſt ipſam exigere in Moralibus tractatoribus? Sicut ergo Medicis curantibus corpora, ſatis eſt analyſis accurata humanorum corporum generatim, cujus poſtea notitia illi utantur in ſingularibus infirmis, inſpecta per ſigna, & obſervationes cujuſque infirmi conditione, ac ſtatu; ita Medicis animarum ſat abunde eſt notitia generalis variarum humanarum paſſionum, earumque diverſitatis ex diverſis hominum temperamentis (2), ut poſſint judicium ferre de ſtatu ſingulorum, & de remediis præſcribendis, conſideratis in ſpecialibus

---

„ avoir la Morale de chaque individu; comparer entr'elles toutes ces „ morales particulieres, & en déduire des réſultats plus ou moins gé- „ néraux, qui ſeroient comme les premiers élemens du ſiſtême „. *Ut Morale ſyſtema aliqua ratione completum habeatur, neceſſe aliquo modo eſt moralem ſcire cujuſque individui, invicem vero comparare has omnes morales peculiares, atque ex eis deducere concluſiones magis vel minus generales, quæ erunt veluti prima elementa ſyſtematis*. Videlicet is homo qui tantis effertur laudibus, exulare ab hoc mundo quodlibet ſyſtema morale præcipiebat: nam quis non dicam omnium populorum totius orbis, qui tantopere moribus diſcrepant, ſed ne hominum unius quidem civitatis, aut oppidi, morales vivendi rationes diſcere umquam poterit, & invicem comparare, præſertim cum mira ſit hominum in agendo inconſtantia, & tam ſæpe ut luna mutentur? Hæc eſt ſapientia ſimilium Philoſophorum, qui nati videntur ad hominum perniciem, res eo deducere, ut omni ſpe animus deſpondeatur; indeque colligat, inutiles fuiſſe conatus univerſorum hominum revera ſapientum; & in ſcepticiſmum univerſalem ruat etiam in rebus moralibus. Idcirco tam multis prædicant oportere adhuc analyſim inſtituere perfectiorem corporum humanorum, & mores inveſtigare, atque conferre ſingulorum hominum, ut rem præcipientes quæ fieri non poteſt, quiſque colligat, neque ſperari poſſe morale ſyſtema aliqua ratione completum.

(1) Vide le Cat *Oevres Philoſ. tom. 1. pag. 179.*

(2) Vide quæ diximus tom. 4. pag. 22. not. 2.

libus circumſtantiis, paſſionum qualitate, atque intenſione, aliiſque appendicibus appetitus ſenſitivi.

54. Ad primum reſpondemus cum S. Thoma (1), actiones humanas utique procedere ab humana natura, quæ componitur ex anima, & corpore; ſed quod ſint humanæ, habere a voluntate, a qua eſt omnis deliberatio. A voluntate igitur, & non a corporis diſpoſitione habent, ut ſint morales.

55. Ad ſecundum concedimus, Ethicam eſſe ſcientiam practicam; negamus vero, ipſam pendere a phyſicis experimentis, & obſervationibus. Loquens S. Thomas (2) de ſcientiarum principiis: *Quædam*, inquit, *conſiderantur inductione, quæ eſt ex particularibus imaginariis, ut puta, quod omnis numerus eſt par, aut impar. Quædam vero accipiuntur ſenſu, ſicut in naturalibus, puta, quod omne quod vivit, indiget nutrimento. Quædam vero conſuetudine, ſicut in moralibus, ut puta quod concupiſcentiæ diminuuntur, ſi eis non obediamus*. Qui ergo a phyſicis experimentis principia moralia derivant, moralem ſcientiam cum ſcientia naturali confundunt, vel advocant principia morali ſcientiæ extrinſeca: quod vitioſum eſſe idem S. Doctor animadvertit (3). Itaque in ſcientia morali non utimur principaliter neque phyſicis experimentis, quæ ad moralem ordinem minime pertinent; neque tantum ideis abſtractis virtutum idealium; ſed conferentes actus humanos cum regulis morum ſive cum conſcientia, & recta ratione, quæ ſunt regulæ intrinſecæ, & cum legibus, quæ ſunt regulæ extrinſecæ; attendentes quoque ideas, quæ a Religione manant; cognoſcimus quoſdam actus eſſe virtuoſos, quoſdam vitioſos, propterea quod rectæ rationi, ac legibus conformes ſunt, aut diſformes. Sic autem ad eorum actuum objecta cognoſcenda progredimur, & habitus a quibus manant dignoſcimus, & conſuetudines tenemus, quæ eoſdem habitus generant. Ex quibus ſyſtema morale conficimus virtutum, ac vitiorum. En vera ſyſtematis moralis idea, a quo immenſum diſtant ii qui ad corporis humani analyſim provocant.

56. Ad

(1) 1. 2. q. 63. a. 1. (2) 1. Ethic. lect. 11.

(3) Ibid. *Eſt*, inquit, *in unaquaque ſcientia vitioſum, ut homo moretur in his, quæ ſunt extra ſcientiam*. Hoc vitium inducere in ſcientiam moralem ii conantur, qui ad phyſica experimenta eam mittunt. Ii proinde non perficiendæ, ſed imperficiendæ moralis ſcientiæ ſtudio laborant.

56. Ad tertium reſpondemus, argumentum, ſi quid valeret, probaturum, nullam ſupereſſe ſpem moralis ſcientiæ perficiendæ; quis enim ſcrutari poteſt id quod eſt inſcrutabile? Irritus foret quicumque conatus: nam quovis detecto reſpectu humanarum actionum, quis certus poſſet eſſe, an alii ſupereſſent reſpectus? quovis autem variato reſpectu, moralitas variaretur. Inſuper probandum foret, moralitatem in actibus humanis diverſam eſſe ex varia conſtitutione ſive corporis, ſive animi: quod eſt apprime falſum, ut demonſtratum eſt (1). Itaque argumentum nimis probat, & falſo nititur ſuppoſito. Quod autem in Scriptura dicatur *cor omnium inſcrutabile*, ſignificat, *quod nullus cogitationum ſecreta cognoſcat, niſi ſolus Deus*, ut S. Hieronymus interpretatur (2). Indicat quoque, debere unumquemque cogitationes ſuas diligenter expendere, ne forte putentur legi Dei conſonæ, cum reipſa ſint diſſonæ, ut idem Hieronymus advertit (3). Sed hæc ad ſyſtema ſcientiæ moralis non pertinent; hæc enim non de ſingulis agit hominum cogitationibus, quæ infinitæ poſſunt eſſe, ſed ipſas generatim attingit.

57. Ad quartum, & quintum reſponſio patet ex dictis (4). Quod enim homo ſenſationes experiatur, quas non vult; quod paſſionibus jactetur; quod corpus influat in animam; hæc tantum oſtendunt, veram eſſe ſecundam propoſitionis partem.

ARTICULUS IV.

Utrum aliquis inveniatur modus ſcientiæ moralis perficiendæ.

58. QUamlibet ſcientiam perfici poſſe, nemo negabit: nam ſcientiæ nobiſcum ſunt valde imperfectæ, ut ſupra demonſtravimus (5). Si autem perfectio curanda eſt omnium ſcientiarum, multo eſt magis conandum ad perficiendam ſcientiam moralem, quæ poſtremis hiſce temporibus fœdata eſt laxarum, falſarumque opinionum colluvie, ipſa enim maxime intereſt,

(1) §. 48. (2) Super cap. 17. Jerem. (3) Ibid.
(4) §. 49. ſeq. (5) Tom. 1. §. 6.

reſt, cum æternam hominum ſalutem, aut exitium ſpectet, itemque privatam, publicamque eorumdem hominum felicitatem.

59. Exploſa eorum ſententia, qui eò advocabant analyſim, & anatomen; cum iis eſt congrediendum, qui in juris naturalis explicatione nullam auctoritatis etiam ſacrarum Scripturarum habendam eſſe rationem ſtatuunt. Qua in re præcipui ſunt Cumberlandus (1), Puſendorfius (2), Buddeus (3), Barbeyracus (4), Heineccius (5); omnium vero impudentiſſime Chriſtianus Thomaſius (6), Schmauſius (7), & Auctor ſpeciminis hyſtoriæ juris naturalis (8).

60. Vi-

---

(1) Serm. prælim. §. 27. (2) In Præfat. Erid. Scandicæ.

(3) Hiſt. jur nat. §. 36.

(4) In Præfat. ad opus Pufend. de jur. nat. & gen. §. 32.

(5) In Præf. ad elem. jur. nat. & gen.

(6) Fund. jur. nat & gen. §. 17. & 19. Statuerat idem Thomaſius cap. 14. caut. circa ſtudium Ethicum §. 37. „ Studioſum juris meditari „ debere naturam hominis ſecundum lumen rationis, & claram doctri„ nam Scripturæ „ attamen §. 17. cit. „ Debuiſſent, inquit, Scriptores „ juris naturalis, utpote quod cordibus omnium hominum inſcriptum „ eſt, abſtrahere a revelatione, & Scriptura ſacra. „ Quæ ſane invicem pugnant: nam quænam pugna evidentior, quam meditandam ſuadere ſtudioſo juris *doctrinam Scripturæ*, & præcipere, ut *abſtrahat a revelatione, & Scriptura ſacra*? Ne miremini. Thomaſius contradictionis ſuæ cauſſam explicavit §. 19. cit. „ Cum, ait, expertus fuerim provocatione „ ad ſacram Scripturam magis irritari crabrones, quam ſi ea ab„ ſtineatur.... ratio juris naturæ modo dicta ſuadet ut a ſacris litteris „ abſtraham „. Petimus quoſnam denotet per illos *crabrones*? Si Scripturæ ſacræ ſtudioſos denotat; igitur eorum timebat aculeos, nec tanti erat, ut poſſet ab ipſis evadere. Itaque a ſacris Litteris abſtrahendum duxit, quia vidit eas aperte ſibi contradicere. Si autem per *crabrones* intellexit conſcientiæ ſuæ ſtimulos, qui per ſacras Litteras irritabantur, næ præclarus juris naturæ præceptor eſt, qui ideo a Scripturis abſtrahit, ne a lethargo ignorantiæ, & pertinaciæ excitetur!

(7) Nov. ſyſt. jur. nat. c. 1 §. 7. ubi inter cetera ſcribit: *jus naturale juxta principia Chriſtianæ Religionis valde abſurdum commentum eſt*. Ne Ethnici quidem modeſtiores tam impudenter loquuti ſunt.

(8) *Eſſai ſur l'hiſt. du droit nat. par.* 2. §. 2. ubi uno faſce ſacrilege confundens ſacra, & prophana: „ Opiniones, ait, & verba SS. Auguſti„ ni, Hilarii, Moyſis, Ciceronis, Plutarchi, & S. Pauli valde adiapho„ ra debent eſſe ei, qui inquirere debet de jure humani generis „; quaſi non pro humani generis jure ſcripſerint Moyſes, & Paulus. Addit: „ Ju„ riſconſultus naturalis eſſe non debet nec Romanus, nec Judæus, nec

„ Pa-

60. Videtur autem ita dicendum I. quia lumen naturale diſtinguitur a lumine Divinæ revelationis. Jus autem naturale innititur lumine naturali, non revelato; eſt enim de rebus quæ lumine naturali innoteſcunt, quacumque præciſa revelatione. Cum ergo agitur de jure naturali, neceſſe non eſt rationem habere divinarum Scripturarum, in quibus revelatio continetur.

61. II. Jus naturæ præcedit divinam revelationem; Apoſtolus enim Rom. 1. & 2. arguit gentes, quod legem naturæ cordibus eorum inſcriptam ignorarent, & multis contra eam ſe inquirarent flagitiis. Ut igitur naturalia jura ſciamus, non oportet divinæ revelationis rationem habere.

62. III. Jus naturale, & gentium commune eſt omnibus populis quamlibet inter ſe religione diſſitis. Niti ergo debet non auctoritate ſacrarum Scripturarum, quas ethnici non recipiunt, ſed recta tantum ratione, cui nullus homo poteſt obſiſtere.

Prop. I. *Integra doctrina morum, qua ratione jus naturale, & gentium, & omnia hominis, & civis officia naturalia complectitur, a doctrina revelata non adjuta, imperfecta eſt, multiſque erroribus obnoxia. II. Nec perfici poteſt, niſi revelationis præſidio.*

63. PRob. 1. p. ratione S. Thomæ (1). Lumen naturale, quo ratio humana perfuſa eſt, etſi deletum non ſit per peccatum originale, adeo tamen eſt tenebris circumfuſum, ut mens faciliime in turpiſſimos labatur errores etiam in ipſis veritatibus, quæ naturaliter innoteſcunt; multoque magis, ſi tenebris ignorantiæ, quæ eſt peccati originalis pœna, ſuperaddantur tenebræ ex peccatis actualibus, quibus ratio magis hebetatur (2). Teſtes ſunt univerſi gentiles Philoſophi, qui licet in-

---

„ Paganus, nec Muhamedanus, nec Chriſtianus, nec ſubditus, nec Prin„ ceps; nullius ille Religionis revelatæ, nulliuſque civilis poteſtatis ra„ tionem habere debet, niſi ut ſit homo quiſpiam „. Ut quis ergo ſit naturalis Juriſconſultus, omnem exuere Religionem revelatam debet! O egregii juris naturalis reſtauratores!

(1) 2. 2. q. 2. a. 4. & 1. p. q. 1. a. 1. & 4. con. Gen. c. 52.

(2) Vide S. Thom. 1. 2. q. 85. a. 3.

ingenio, ac ſtudio plurimum valerent, in craſſiſſimos tamen circa res morales lapſi ſunt errores (1), propterea quod lumine divinæ revelationis deſtituti erant (2). Quid vero ſi tenebris intellectus addantur appetitiones deordinatæ, & motus ſenſitivæ partis, quos tam ſæpe juſti etiam homines experiuntur rationi rebelles, & coguntur dicere cum Apoſtolo Rom. 7. v. 23. ſeq. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Inter haſce tenebras, inter ejuſmodi pugnas, quæ reliquum lumen rationis plerumque obtundunt, adeo perſpicaces Philoſophi noſtri erunt, ut ſola ratione tam infirma, & imbecilli omnes detegant veritates morales naturales, omnia hominis, & civis officia, quin ullo implicentur errore? Infirmus viribus corporis alio indiget, a quo ſuſtentetur: infirmus mente valebit omnia præſtare nullo fuffultus revelationis ſubſidio? Si non hoc eſt paradoxum, vix ullum erit.

64. Præterea, ut S. Thomas animadvertit (3), jus naturale licet quoad prima principia practica ſit omnibus notum; conclu-

(1) Non eſt hic locus colligendi gentilium Philoſophorum errores in re morali. Quid docuerint Cyrenaici, & Epicurei conſtituentes ſummum bonum in voluptate; quid Stoici de ſuo ſapiente nullis perturbationibus obnoxio; quid Cynici, & Pyrrhonici, qui nullam aliam moralitatem agnoſcebant, quam conſtitutam a civilibus legibus; quid Carneades, qui jus ipſum naturale negabat; quid Plato, qui uxorum communitatem admiſit, compertum eſt. Ipſe Ariſtoteles, ut obſervat S. Thomas 1. Ethic. lect. 9. de ſola hujus vitæ felicitate loquutus fuit. Videri poteſt S. Juſtinus M. in Cohort. ad Græcos, Clemens Alex. in Protreptipo, S. Cyrillus Alex. in lib. cont. Julianum, Lactantius de falſa ſapientia, & Picus l. 1. exam. vanit. doct. gent c. 17. ſeqq.

(2) Recenſet & ipſe Thomaſius gentilium Philoſophorum errores in Moralibus, tom. 1. caut. c. 14. §. 11. ſeqq. Nihilominus perſtat in ſententia tradendi jus naturale, abſtrahendo a divina revelatione. Præſumebatne homo iſte qui omnia perturbabat, indigeſteque colligebat, nullo facto diſcrimine, univerſis Philoſophis Græcis acumine ingenii præſtare? Quod ſi hi in tam multis errarunt turpiter, ſolis naturalibus rationibus relicti, quid erit ſperandum de ceteris, qui non ita ingenio valent? Thomaſius ipſe nefandiſſimis erroribus ſuis, quos recenſuimus §.26. plurimiſque aliis, quibus eſt refertiſſimus, oſtendit, quid poſſit intellectus humanus viribus propriis, niſi lumine fidei colluſtretur.

(3) 1. 2. q. 95. a. 4.

ſiones tamen multas complectitur, quarum quædam ſunt cum iiſdem principiis immediate conjunctæ; quædam vero ab eis ita elongatæ, ut non appareat ipſarum cum illis connexio. Ipſæ etiam concluſiones cum primis principiis immediate connexæ, ita quandoque ob rationem depravatam ex paſſione, aut perverſa conſuetudine, obſcurantur, ut homines teperiantur, de quibus Iſaiæ 5. v.20. dicitur; *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras* (1). Quis autem haſce diſpellere tenebras poterit, niſi ſolus Deus per lumen revelationis? Itaque illis, qui a doctrina morali naturali omnino ablegant doctrinam revelatam, aptari merito poſſunt, quæ loc. cit. v. 21. Iſaias ait: *Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes.*

65. Altera prop. pars ſequitur ex prima: nam perfici doctrina morum non poteſt, niſi ab ea omnes excludantur errores, veritateſque morales in bono lumine collocentur. Hæc autem præſtare nemo umquam poterit, qui in tenebris ignorantiæ verſetur, niſi lumen ſupernæ revelationis tenebras arceat. Atque hæc, Angelico obſervante, cauſſa fuit, cur præcepta moralia, quæ ad legem naturæ pertinent, contenta in veteri lege fuerint, ne ſcilicet homines oberrarent a veritate (2). Salomon

(1) Si cetera deficerent exempla populorum, qui humanis veſcebantur carnibus, qui promiſcuo utebantur concubitu, qui furtum putabant licitum, qui fornicationem non habebant ut interdictam &c. abunde exempla ſuppeditarent Philoſophi ipſi, cum quibus agimus. Nam quis negabit, uſuram eſſe prohibitam jure naturæ? & tamen ipſi uſuram moderatam admittunt. Quis niſi ſumme improbus dixerit, falſiloquium, concubinatum, lenocinium, inceſtum, polygamiam virilem, beſtialitatem non eſſe contra legem naturæ? & nihilominus ita aſſeruit Thomaſius, nec aſſeruit tantum, ſed tamquam fidei profeſſionem propoſuit. En conſequutiones ex neglecto contemptoque divinæ revelationis ductu in rebus moralibus. Ceteros ejuſmodi Philoſophorum errores data occaſione pandemus.

(2) 1. 2. q. 99. a. 2. ad 2. „ Legi divinæ, *inquit*, conveniens erat, „ ut non ſolum provideret homini in his, ad quæ ratio non poteſt, „ ſed etiam in his, circa quæ contingit rationem hominis impediri. „ Ratio autem hominis circa præcepta moralia, quantum ad ipſa com- „ muniſſima præcepta legis naturæ, non poterat errare in univerſali; „ ſed tamen propter conſuetudinem peccandi obſcurabatur in particula- „ ribus

lomon ipſe, cum quo nemo certe Philoſophorum noſtrorum poteſt comparari, ut ſciret Hebræorum moderari Rempublicam, ſapientiam a Deo poſtulavit, qua noſceret *diſcernere inter bonum, & malum*; eique datum a Deo fuit *cor ſapiens, & intelligens*, ut dicitur 3. Reg. 3. Res plane incredibilis! Salomon hominum ſapientiſſimus non ſe parem regendo populo Judaico putabat ſolo lumine naturali, ideoque *cor ſapiens, & intelligens* a Deo poſtulabat: Pufendorfius autem, Buddeus, Barbeyracus, Thomaſius, &c. homines obſcuriſſimi, integrum moralis doctrinæ corpus ſe poſſe perficere glorianrur, ſolo naturæ lumine, nullo adjumento ex revelatione accepto, imo ne quæſito quidem! ſed hi nugas vendere imperitis poſſunt: nam ſi quid in rebus difficilioribus habent boni, a ſacro revelationis fonte acceperunt, erroribus tantum proprio marte procuſis.

66. Ut igitur Moralis doctrinæ a laxis opinionibus expurgandæ, perficiendæque tradamus regulam, dicimus conſulendas imprimis eſſe ſacras Litteras, Traditiones, Eccleſiæ Canones, Romanorum Pontificum Decreta, Sanctorum Patrum ſententias, & in iis quæ ad civile jus pertinent, jus commune, peculiareſque Regnorum Conſtitutiones, adhibito etiam rectæ rationis uſu in iis quæ rationem minime excedunt. Ne quis autem in tanta rerum copia animo concidat, monitum ſubnectimus, quod ex mandato Alexandri VII. Rom. Pont. in Comitiis Generalibus Ord. Præd. anno 1656. Admon. 14. denunciatum fuit, optare ſcilicet ſummum illum Eccleſiæ Præſulem, ut ex Sanctiſſimi Doctoris Thomæ Aquinatis doctrina Opus Morale conficeretur, quo morum, & opinionum cohiberetur licentia (1). Cum enim

D 2 Tho-

„ ribus agendis. Circa alia vero præcepta moralia, quæ ſunt quaſi con„ cluſiones deductæ ex communibus principiis legis naturæ, multorum „ ratio oberrabat, ita ut quædam, quæ ſunt ſecundum ſe mala, ratio „ multorum licita judicaret. Unde oportuit contra utrumque defectum „ ſubveniriper auctoritatem legis divinæ. Sicut etiam inter credenda no„ bis proponuntur non ſolum ea, ad quæ ratio attingere non poteſt, „ ut Deum eſſe trinum, ſed etiam ea ad quæ ratio recta pertingere po„ teſt, ut Deum eſſe unum, ad excludendum rationis humanæ errorem, „ qui accidebat in multis.

(1) Ita in præfatis Comitiis cautum univerſis Fratribus noſtris fuit: „ Satagant, non tantum fideliſſime in omnibus adhæreſcere ſanæ doctri„ næ

Thomas *nihil niſi e ſacrarum Litterarum, Patrumque conſenſu aſſerat*, ut SS. PONT. PIUS VI. teſtatus eſt (1), quisquis doctrinæ Morali S. Thomæ ſtudet, ſtudet quoque doctrinæ ſacrarum Litterarum, & concordibus Patrum ſententiis, ideoque Traditioni Eccleſiæ, quæ communi Patrum conſenſione nititur. Studet quoque Eccleſiæ Canonibus, ſummorum Pontificum Decretis, & Juribus communibus quæ Thomæ ætatem præceſſerunt, in quibus colligendis diligentiſſimus Thomas fuit. Si quæ vero ſunt poſteriora Decreta, & Jura, aut leges peculiares, ea colligere non erit valde operoſum. Hanc expurgandæ doctrinæ morum, ejuſque perficiendæ regulam non tam nos tradimus, quam traditam accipimus a Cathedra veritatis, ideſt, a Cathedra Petri. Muſſitent heterodoxi, conviciiſque nos onerent, non curabimus, parati turpiſſimos eorum demonſtrare, atque refellere errores.

67. Ad primum concedimus lumen naturale diſtingui a lumine revelationis; ſed tamen dicimus, illud ab iſto juvari, ut quod ſe ſolo illud non poteſt ob tenebras irruentes, poſſit adjutus iſto tenebras diſpellente.

68. Ad ſecundum concedimus, legem naturæ præcedere divinam revelationem: dicimus autem, divinam revelationem aliquid addere juri naturæ, nimirum adjumentum ad ea cognoſcenda, ad quæ ratio tenebris obſita prohibetur pervenire (2). Non negamus quidem, poſſe homines cognoſcere quædam communiſſima præcepta juris naturæ, cujuſmodi ſunt illa, de quorum tranſgreſſione Apoſtolus gentes arguebat; ſed quod omnia poſſint non adjuti lumine revelationis, id plane negamus. Ridicula

„ næ Angelici noſtri Præceptoris (quam ille ex limpidis, ac incorruptis SS. Patrum fontibus integerrime in alveos ſuorum operum corrivavit) verum etiam adſueſcere propriæ ipſius phraſi, & modo loquendi... ut ſic evitentur ſecurius profanæ vocum novitates, nimiſque animoſa extrinſecarum probabilitatum ſuffragia... Quod ut alacrius ab omnibus præſtetur, notificamus univerſis, HOC SUMME CONSONARE EXPRESSÆ VOLUNTATI SS. D. N. ALEXANDRI DIV. PROV. PAPÆ VII. QUI ISTUD UNIVERSO ORDINI ITA PRÆSCRIBI, AC SIGNIFICARI CLEMENTISSIME IMPERAVIT „. Vide etiam Fagnanum in cap. *Ne innitaris*, de Conſtitutionibus, num. 334. & Epiſt. Vincentii Baronii initio oper. Mercori edit. an. 1658. Id jam præſtare curarunt multi, præſertim noſter Natalis Alexander in ſua Theologia Dogmatica, & Morali, cujus epitomen edidimus.

(1) Vide §. 34. (2) Adeatur S. Thomas 1. 2. q. 99. a. 2. ad 1.

dicula ſanè arguendi ratio: infirmus poteſt movere manus; ergo omnia poteſt quæ poteſt ſanus. Talis omnino eſt Philoſophorum noſtrorum illatio: homines poſſunt ſolo lumine rationis cognoſcere quædam præcepta juris naturæ; ergo poſſunt omnia cognoſcere, nullo ſuffulti auxilio. Peccat illatio contra dialecticæ regulas; eſt enim a particulari ad univerſale.

69. Ad tertium, quod eſt præcipuum adverſariorum fundamentum, reſpondemus, æquivocationem in eo eſſe, quod illi putent, a nobis doceri, jus naturale, & gentium non ratione, ſed auctoritate tantum niti ſacrarum Scripturarum, quas Ethnici non recipiunt. Falluntur autem: nam ſicut gratia non deſtruit, ſed perficit naturam; ita divina revelatio non deſtruit rationes naturales probantes ea quæ rationibus naturalibus probari poſſunt, ſed removet impedimenta ex debilitate humani intellectus, eumque certiorem reddit, & ab erroribus liberat. Aurea eſt S. Thomæ doctrina (1) quæ rem luculentiſſime conficit totam: „ Inveſtigationi, *inquit*, rationis humanæ plerumque „ falſitas admiſcetur propter debilitatem intellectus noſtri in ju„ dicando, & phantaſmatum permixtionem. Et ideo apud mul„ tos in dubitatione remanerent ea quæ ſunt veriſſime etiam „ demonſtrata, dum vim demonſtrationis ignorant, & præcipue „ cum videant, a diverſis qui ſapientes dicuntur, diverſa do„ ceri. Inter multa etiam vera quæ demonſtrantur, immiſcetur „ aliquando aliquid falſum quod non demonſtratur, ſed aliqua „ probabili, vel ſophiſtica ratione aſſeritur, quæ interdum de„ monſtratio reputatur... Salubriter ergo divina providit cle„ mentia, ut ea etiam quæ ratio inveſtigare poteſt, fide te„ nenda præciperet, ut ſic omnes de facili poſſent divinæ co„ gnitionis participes eſſe, & abſque dubitatione, & errore. „ Hinc eſt, quod Eph. 4. dicitur: *Jam non ambuletis, ſicut* „ *& gentes ambulant, tenebris obſcuratum habentes intelle*„ *ctum* „. Cum igitur divina revelatio in iis quæ pertinent ad jus naturæ, & gentium, atque ad hominum officia naturalis ordinis, non excludat naturales rationes, ſed illas confirmet; quemadmodum Fides, cum docet Dei unitatem, ſpiritualitatem, immenſitatem, providentiam, libertatem, &c. non excludit, ſed con-

(1) Lib. 1. cont. Gen. c. 4.

confirmat rationes naturales ea attributa demonſtrantes ; proinde non oportet , ut cum gentibus a Chriſtiana veritate alienis agentes de pertinentibus ad jus naturæ , & gentium , auctoritate ſacrarum Litterarum utamur (1) , ſed uti rationibus poſſumus , quæ & ab Ethnicis ratione utentibus admitti debent (2).

QUÆ-

(1) Heineccius de jur. nat. & gen. in Præfat. non probans quod Grotius ait , multa quæ hac in re magnam adferunt utilitatem , reperiri in S. Scriptura , in Jure Canonico, in Pontificum Decretalibus , & in Scholaſticis Doctoribus : „ At , *inquit* , ſi dicendum quod res eſt , boni illi vi„ ri vix ſecum expendiſſe videntur , quam parum ponderis apud gentes „ juris Romani ignaras , & a chriſtiana pietate alienas , habitura ſint „ argumenta ex jure Juſtinianeo , ſacris Pandectis , jure Pontificio , Tho„ mæ , Alberti M. S. Bonaventuræ , & aliorum operibus deprompta „. Plautinis deinde quibuſdam adductis verſibus . „ Idem , *ait* , vereor , ne „ poſtulent ii, qui ſe jura belli, pacis , fœderum, omneſque quæ inter gen„ tes intercedere poſſunt , controverſias , vel ex legibus Romanis , vel „ ex jure Pontificio , vel ex ſacris veteris novique fœderis libris , vel „ denique ex vaſtis Philoſophorum ſcholaſticorum Commentariis , ſe de„ finire velle pollicentur „ . Videte ingenium viri . Ubinam umquam ſive Grotius , ſive alius quiſpiam dixit , agendum ex ſola noſtrorum auctoritate cum gentibus a Chriſtiana veritate alienis ? Heineccius hoſtem fingit . S. Thomas Quodl. 4. a. 18. de ipſis etiam fidei articulis , ſi cum gentibus diſputetur , ait : *Si nullam auctoritatem recipiunt* , *oportet* , *ad eos convincendos* , *ad naturales rationes confugere* , ſcilicet probabiles , & congruentes. Et S. Auguſtinus lib. 19. de Civ. c. 1. ad docendum , quantum differant vanæ gentilium ſententiæ de vera beatitudine , dicit , ſe non tam adhibiturum divinam auctoritatem , quam humanam rationem . Deinde nonne in jure Pontificio, & Juſtinianeo , atque in operibus SS.Thomæ , Bonaventuræ , Alberti M. aliorumque , imo in ipſis ſacris Litteris multæ ſunt rationes , quibus jura belli , pacis , fœderum , aliæque cum gentibus controverſiæ dirimi poſſunt ? S. Thomas præſertim ubique optimis rationibus abundat . Quid igitur Heineccius concludit ?

(2) Quæri a junioribus hiſce Philoſophis poteſt , an libros ſuos ſcripſerint pro Turcis , Sinenſibus , Japoniis , aliiſque Ethnicis populis ? Hi ne idioma quidem illorum librorum norunt . Quod ſi pro Chriſtianis potiſſimum ſcripſerunt , qui ſacras Litteras venerantur , cur eos ad unam tantum rationem tam imbecillem , totque obnoxiam erroribus mittunt ? Olim Proteſtantes unam Scripturam agnoſcebant ut Chriſtianorum regulam : nunc ne Scripturam quidem recipiunt , agentes de jure naturæ , quaſi non idem ſit Deus Scripturæ , & naturæ auctor . Hæc eſt falſitatis indoles , perpetua contradictio .

QUÆSTIO II.

De hominis felicitate.

70. DOctrinam Moralem a felicitate ordimur; de qua Plato (1): *Felicitatem*, inquit, *omnes etiam imperitiſſimi homines ſummum bonum vocant*, ideſt, ultimum hominis finem; unuſquiſque enim univerſa quæ agit, ad felicitatem refert, ut ſupra dictum eſt (2); & idcirco S. Auguſtinus ajebat (3): *conſtat, omnium rerum optandarum plenitudinem eſſe felicitatem*. Et rurſus de ſummo bono loquens (4) inquit, eſſe illud, *quo referentes omnia quæ agimus, & quod non propter aliud, ſed propter ſeipſum appetentes, idque adipiſcentes, nihil quo beatè ſimus, ulterius requiramus. Ideo quippe & finis eſt dictus, quia propter hunc cetera volumus: ipſum autem nonniſi propter ipſum*. Merito proinde de ultimo fine, ſeu ſummo bono, ſcribebat Cicero (5): ,, Hoc conſtituto in Philoſophia, conſtituta ſunt ,, omnia. Nam ceteris in rebus, ſive prætermiſſum, ſive igno- ,, ratum eſt quidpiam, non plus incommodi eſt, quam quanti ,, quæque earum eſt, in quibus neglectum eſt aliquid. Summum ,, autem bonum ſi ignoretur, vivendi rationem ignorari neceſ- ,, ſe eſt. Ex quo tantus error conſequitur, ut quem in por- ,, tum ſe recipiant, ſcire non poſſint. Cognitis autem rerum ,, finibus, cum intelligitur quid ſit, & bonorum extremum, & ,, malorum, inventa via eſt, conformatioque omnium officiorum ,,. Præclara ſane doctrina, qua demonſtratur, quantum aberrarint Puſendorfius, aliique qui de jure naturæ, & gentium, quo univerſa hominis, & civis officia continentur, agere inſtituerunt, nulla, aut levi tantum facta mentione de ultimo fine, ſive ſummo bono, veraque hominis felicitate; quam vero apte Scholaſtici Moralium tractationem ab ultimo fine fuerint auſpicati. De felicitate igitur initio agentes, quæremus 1. in quonam vera felicitas conſiſtat? 2. an obtineri in hac mortali vita poſſit? 3. quanam ratione ſit æſtimanda?

(1) In Euthydemo. (2) Tom. 5. §. 1085.
(3) In Præfat. l. 5. de Civit. (4) Lib. 8. de Civ. cap. 8.
(5) Lib. 5. de finibus.

ARTICULUS I.

Utrum vera hominis felicitas in re quapiam creata conſiſtat.

71. IN felicitate, ſive beatitudine duo ſunt, res ſcilicet, ex cujus poſſeſſione felices, beatique ſumus; & adeptio, ſeu poſſeſſio ipſius. Prima dicitur beatitudo *objectiva*, altera *formalis*.

72. Dici vix poteſt, quam multæ de felicitatis objecto fuerint veterum Philoſophorum ſententiæ (1). Varro, ut refert S. Auguſtinus (2), ex tripartita diviſione finium bonorum, & malorum, quos alii in animo, alii in corpore, alii in utroque poſuerunt, *tam multam dogmatum varietatem diligenter, & ſubtiliter ſcrutatus advertit, ut ad cclxxxviij. ſectas, non quæ jam eſſent, ſed quæ eſſe poſſent ... faciliime perveniret*. Ut præcipuas complectamur, Democritus, teſte Tullio (3), nihil aliud felicitatem eſſe exiſtimavit, quam *animi tranquillitatem*, quam εὐθυμίαν vocabat, & finem, vel bonum ultimum. Sed cum ipſa animi tranquillitas ſit propter aliquid, ſequitur, non poſſe eſſe ultimum finem. *Iſta animi tranquillitas*, inquit Cicero (4), *ea eſt beata vita: quærimus autem, non quæ ſit, ſed unde ſit*. Sceptici, cum negarent poſſe nos adſequi notionem boni (5), nec quidpiam eſſe natura bonum (6), omnem finem ultimum, & felicitatis objectum ſuſtulerunt (7). Stoici dice-

(1) Ethnici, quia fide erant deſtituti, veram hominis felicitatem ignorarunt. Seneca l. de vita beata c. 1. *Cum*, inquit, *vivere omnes beate velint, ad pervidendum quid ſit, quod beatam vitam efficiat, caligant*. Hinc patet neceſſitas ſumma revelationis in doctrina morum. Nam ſi finis ultimus eſt baſis, & fundamentum totius moralitatis; cum is innoteſcere aliter non poſſit, quam per revelationem, ſine hac oportet in abſurdas opiniones incidere: nam ignorato fine ultimo, ignoretur neceſſe eſt, quò actiones ſint dirigendæ.

(2) Lib. 19. de Civ. cap. 1. (3) Lib. 5. de fin. (4) Ibid.

(5) Vide Sextum Empyr. Pyrrh. hypoth. lib. 3. cap. 21.

(6) Ibid. cap. 25.

(7) Idem Empyricus ib. lib. 1. cap. 4. Pyrrhonis ἀταραξίαν interpretatur *vacuitatem a perturbatione*; videturque proinde Pyrrhoniorum ſecta Demo-

cebant, *bonum eſſe utilitatem, aut non aliud ab utilitate; bonum quidem appellantes virtutem, & bonam ſive probam actionem: non aliud autem ab utilitate, virum probum* (1). Autumarunt proinde, ſolam virtutem ſatis eſſe ad beatam vitam (2). Porro Cyrenaici cum Ariſtippo ejus ſectæ auctore, voluptatem corporis ultimum hominis finem ſtatuerunt (3). Epicurus etiam felicitatem univerſim in voluptate conſtituit (4). Minus autem ceteris erraruntt Pythagoras, qui ad felicitatem exegit ſcientiam perfectionis virtutum (5), ſive, ut Theodoretus ſcribit (6), *ultimum hominis bonum in exactiſſima numerandi ſcientia opinatus eſt eſſe*; Antiſthenes, qui in modeſtia, & humilitate (7); Pla-

mocritum ſequuta. Sed cum Sceptici æque ac Democritus omnem negarent veritatis certam cognitionem, de ipſo quoque ſummo bono felicitatis objecto dubitabant.

(1) Empyricus l. 3. Pyrrh. hypoth. cap 20.

(2) Vide Laertium lib. 8. & S. Auguſtinum ſerm. 150. olim tract. de Stoicis & Epicureis, c.4.

(3) Panætius l. de Sectis, & Athenæus l. 12. Confer Stanlejum Hiſt. Phil. par. 3. c 4. & Gaſſend. de mor. Phil. Epic p.1678.

(4) Epicurum tamquam reponentem felicitatem in corporea voluptate accuſant communiter Patres, S. Ambroſius lib. 1. de Abrah, c. 1. & epiſt 63 1. claſ n. 17. al. epiſt. 82. S. Iſidorus Peluſiota l. 2. epiſt. 230. S. Auguſt. ſer. cit. Clemens Alex. Strom. 2. Theodoretus ſer. 11. de cur. Græc. affect aliique, quibus adhæret S. Thomas l. 3. con. Gen. c. 27. & 1. Ethic. lect. 5. Excuſant vero Epicurum Laertius l. 10. Seneca l. de vita beata, c. 12. & Gaſſendus de mor Phil. Epic. pag. 1420. ſeqq. Ajunt enim Epicurum non de ſola corporis, ſed etiam de animi voluptate fuiſſe loquutum, virtuteſque commendaſſe, præcepiſſeque continendum eſſe a corporeis voluptatibus. At jampridem S. Thomas hoc effugium præoccupavit lect 5. cit. „ Epicurei, inquit, qui voluptatem ſummum bonum æſtimabant, diligenter colebant virtutes, ſed tamen propter voluptatem, ne ſcilicet per contraria vitia eorum voluptas impediretur. Gula enim per immoderantiam cibi dolores corporis generat. Propter furtum aliquis carceri mancipatur. Et ita diverſa vitia diverſimode voluptatem impediunt „. Omnia igitur Epicurei ad voluptatem corporis referebant. Atque ita Epicurus ipſe apertis ſe explicat verbis in epiſt. ad Menicœum, quam deſcribit Laertius l. 10. Et ſane cum nullam agnoſceret ſubſtantiam incorpoream, animumque ipſum ex atomis componeret, quam aliam, præter corpoream, admittere voluptatem poterat?

(5) Vide Clementem Alex. Strom. 2.

(6) Ser. 11. de cur. Græc. affect. (7) Ibid.

Plato, qui in ſapientia (1), ſive, ut, *quantum in nobis eſt*, *Deo perſimiles evadamus* (2); Socrates, qui *juſtitia exornatum virum ſolitus eſt felicem appellare* (3); Ariſtoteles, qui felicitatem in contemplatione veritatis repoſuit (4).

73. Cyrenaicos, & Epicureos ſequuti ſunt Cerinthiani (5), Thalmudiſtæ (6), & Mahometi ſectatores (7). Epicureos quoque ſectantur athei (8), imprimiſque Auctor ſyſt. nat. (9) Quibus acceſſit Voltairius (10) impie ſtatuens more ſuo, *ſummum bonum*, *& ſummum malum chimæras eſſe*.

74. Videtur autem hominis felicitas in rebus creatis eſſe repoſita, I. quia felicitas eſt modus quidam eſſendi, cujus durationem concupiſcimus, ſeu in quo volumus perſeverare. Hic autem modus eſt continuata quædam voluptas, quæ quidem aliquid creatum eſt. Felicitas igitur noſtra in re aliqua creata conſiſtit (11).

75. II. Nullum datur ſummum bonum, neque ſummum malum, ſed maximum bonum eſt, quod nos tanta vi delectat, ut omnino nequeamus aliud quidpiam delectabilius ſentire; ſicut maximum malum eſt, quod nos omni privat ſenſu. Hi ſunt extremi fines humanæ naturæ, & uterque brevi durat temporis intervallo; neque enim ullæ extremæ deliciæ ſunt, ulla extrema tormenta, quæ durare poſſint diu. Fruſtra ergo felicitas extra bona creata quæritur (12).

III. In

(1) Vide Alcinoum de doctr. Plat. c. 27.
(2) Theodoretus ſer. cit. (3) Idem ibid.
(4) L. 10. Ethic. c. 6. ſeq.
(5) Vide Euſebium Hiſt. lib. 7. c. 25. & S. Thom. l. 3. con. Gen. c. 27.
(6) S. Thomas ibid.
(7) Idem ibid. Noſter Ricoldus, ſive Richardus de Montecrucis Florentinus egregiam edidit *Confutationem Alcorani*, quam Græce reddidit Demetrius Cydonius. Vide Echardum de Script. Ord. Prædicat. Tom. I. pag. 505 ſeq. Ex illa multa mutuatus eſt Grotius *de verit. Chriſt. Relig.* agens contra Mahometum.
(8) Cum hi Deum negent, nec aliud quam corpora agnoſcant, non poſſunt alibi quam in corporeis voluptatibus felicitatem reponere.
(9) Par. I. cap. 9. & 15.
(10) In dict. art. *Bien*, *Souverain bien*.
(11) Ita Auctor ſyſt. nat. loc. cit.
(12) Voltairius ita objicit loc. cit. plane ad materialiſtarum, & atheorum

76. III. In ceteris rerum generibus non datur aliquid ſummum. Ergo nec etiam in genere bonorum. Unuſquiſque bonum conſtituit ſuum in eo quod ſibi placet; quod quidem bonum, eſt creatum. Felicitas ergo in bonis creatis eſt repoſita (1).

77. IV. Si felicitas extra creatas res reperiri non poſſet, cur homines tam ardenti conatu ferrentur in res creatas? cur præſertim inhiarent divitiis, honoribus, gloriæ, poteſtati, voluptatibus? Is conatus certe a natura eſt, quæ perperam non agit; nec in aliud tendit, quam in adipiſcendam homini felicitatem. Hæc igitur in rebus creatis poſt inveniri (2).

Prop. I. *Vera & perfecta hominis felicitas* objectiva *in nullo creato bono conſiſtere poteſt. II. Sed eſt ſolus Deus. III. Felicitas autem* formalis *eſt ipſius Dei contemplatio.*

78. PRob. 1. p. ratione S. Thomæ (3). Humanæ felicitatis objectum aliud eſſe non poteſt, quam bonum perfectum, & ſummum, in quo appetitus perfecte quieſcat; alioqui nec comprehenderet in ſe omnem boni rationem, neque expleret appetitum voluntatis, cujus objectum eſt omne bonum; neque proinde eſſet finis abſolute ultimus, ad quem cetera referri debent, ne non omnino ſit ultimus. Nulla autem res creata continere poteſt in ſe omnem rationem boni, hoc ipſo enim quod creata eſt, habet limitatam bonitatem, Vera igitur, & perfecta hominis felicitas objectiva in nullo creato bono poteſt conſiſtere (4).

79. Idipſum S. Thomas oſtendit (5) percurrendo per ſingula genera bonorum creatorum. Hæc enim vel ſunt extrinſeca ho-

---

rum mentem, qui Deum negantes, ſummum etiam negant bonum. Extrema tormenta quæ durare æternum debent, & peccatoribus parata ſunt, Voltairius oderat, utque e mente deleret, conabatur.

(1) Idem ibid.

(2) Maluimus ſophiſmata referre incredulorum: nam cetera legi poſſunt apud S. Thomam 1. 2. q. 3. ſeq.

(3) 1. 2. q. 2. a. 8. & 1. p. q. 12.

(4) Videri poteſt Chryſoſtomus Hom. 12. in 1. ad Timot. & S. Auguſtinus Conc. 2. in Pſal. 32. & Boetius l. 2. de Conſolat. proſa 4. & l. 3. proſ. 9.

(5) Lib. 3. con. Gen. cap. 27. ſeqq.

homini, vel intrinſeca; extrinſeca quidem, ut divitiæ, honores, gloria, potentia; intrinſeca vero vel ad corpus pertinent, ut ſanitas, pulchritudo, robur, corporis voluptates; vel ad animam, ut ſcientiæ, & virtutes. Vera autem, & perfecta felicitas conſiſtere non poteſt in bonis creatis homini extrinſecis; non quidem in divitiis; non enim divitiæ appetuntur, niſi propter aliud, nimirum vel ad corporis ſuſtentationem, vel ad ſplendorem: quod verum eſt cum de divitiis naturalibus, ut prædia, fundi, domus, &c. tum multo magis de divitiis artificialibus, ſcilicet pecuniis; hæ ſiquidem ad naturales divitias ordinantur, Alterutræ autem ſunt ad uſum hominis ordinatæ; quare eſſe nequeunt ſummum hominis bonum; hoc enim oportet eſſe homine melius (1).

80. Nec in honoribus conſiſtere vera felicitas poteſt; tum quia nemo recte honoratur, niſi propter aliquod bonum in eo exiſtens; ideoque honor qui refertur ad tale bonum, eſſe non poteſt ultimus finis. Tum quia felicitas eſt bonum, ad quod homo ſua voluntate pervenit: honores autem non ſunt in poteſtate hominis. Tum quia honorari poſſunt etiam mali; melius eſt igitur fieri honore dignum, quam honorari; nec proinde honor eſt ſummum hominis bonum (2).

81. *Similiter* dicendum de gloria humana, primum quidem, quia nihil eſt inſtabilius ipſa: ſummum autem hominis bonum debet eſſe maxime ſtabile. Deinde gloria eſt propter honorem; eſt enim ex Tullio, frequens de aliquo fama cum laude; ſive ex Ambroſio, clara cum laude notitia. Si ergo honor non eſt ſummum bonum, multo minus gloria, quæ eſt propter honorem (3).

82. Po-

(1) Alias rationes vide apud S. Thomam ibid. c. 30. Eaſdem reperies apud Clementem Alex l. 3. Pædag. c. 6. Lactantium lib. 7. Inſt cap. 1. Chryſoſtomum Hom. cit. Theodoretum ſer. 6 de provid. Baſilium Hom. in divites avaros, Senecam Epiſt. 87. & 92. Dionem orat. 79. alioſque apud Raynaudum de Morali diſcipl. diſt. 1 q 3. a. 5.

(2) S Thomas loc. cit. c. 28 Adeatur Chryſoſtomus Hom. 7. in Epiſt. ad Coloſs. & Hom. 12. in Epiſt. ad Eph. Item Seneca Epiſt. 76 & Boetius lib. 2. de conſ. proſ. 6.

(3) S. Thomas loc. cit. c. 29. Confer S. Gregorium M. l. 6. Mor. c. 3. & Dionem orat. 66.

82. Potentiam mundanam non eſſe ſummum hominis bonum, oſtendit Angelicus (1) 1. quia & ipſa inſtabilis eſt. 2. quia ordinatur ad alterum: ſummum autem bonum ad nullum aliud ordinatur. 3. quia ipſa poteſt quis bene, vel male uti: ſummo autem bono nemo poteſt uti male. 4. quia poteſt eſſe bonis, & malis communis.

83. Ad bona corporis quod pertinet, iis meliora ſunt bona animæ. Ea inſuper ſunt communia bonis, & malis hominibus, imo hominibus, & brutis animantibus; quæ etiam in pluribus corporis bonis hominibus præſtant. Fieri ergo non poteſt, ut ſummum bonum, & vera felicitas hominis in bonis corporis conſiſtat (2).

84. Præſertim vero conſiſtere nequit in corporeis voluptatibus: nam præter ea quæ dicta ſunt (3), non poteſt ſumma hominis perfectio, ſicuti eſt vera felicitas, eſſe repoſita in rebus homine inferioribus; unuſquiſque enim perficitur, cum conjungitur rei altiori. Homo autem per corporeas voluptates conjungitur ſenſibilibus, quæ ſunt inferiores ſe. Non igitur in ejuſmodi voluptatibus vera felicitas eſt reponenda. Præterea quod eſt bonum, quia moderatum eſt, non eſt per ſe bonum, ſed bonitatem accipit a moderante. Uſus autem ejuſmodi voluptatum non eſt bonus, niſi quia moderatus, alioquin delectationes ſe invicem impedirent. Non ſunt igitur hæ delectationes per ſe bonum hominis, adeoque nec ſummum ejus bonum (4).

85. Denique nec ultima hominis felicitas poteſt conſiſtere in aliquo bono animæ; non in anima ipſa quidem; hæc enim ordinatur ad felicitatem tamquam ad finem ultimum; ideoque non eſt ultimus finis. Nec in aliquo eorum quæ ſunt in anima; quidquid enim animæ inhæret, eſt bonum limitatum, cum & ipſa anima limitata ſit; ideoque eſt ordinabile ad ulteriorem finem,

---

(1) Loc. cit. cap. 31. Lege Arriani Epictetum l. 3. c. 26.
(2) S. Thomas loc. cit. c. 32. Vide S. Auguſt. l. 8. de civ. c. 15.
(3) §. præced.
(4) Seneca Epiſt. 39. addit, voluptates immoderatas animum tyrannice vexare; idemque oſtendit l. de vit. beat. c. 14. Vide etiam Maximum Tyrium diſſ. 34.

nem, nec proinde poteſt eſſe finis ultimus, in quo felicitas perfecta conſiſtit (1). Ex quibus patet, quam ſint cæci mortales, qui in hiſce creatis rebus felicitatem quærunt.

86. Prob. modo 2. prop. pars. Vera, & perfecta hominis felicitas nonniſi in ſummo bono poteſt conſiſtere, ut dictum eſt (2). Solus autem Deus eſt ſumme bonus. Felicitas ergo vera, & perfecta nonniſi in Deo poteſt conſiſtere (3).

87. Tertiam prop. partem oſtendimus cum S. Thoma (4). In eo enim conſiſtere debet felicitas *formalis*, quo homo conſequitur Deum ſummum bonum, ipſumque poſſidet, ut dictum eſt (5). Nonniſi autem contemplatione adſequi, & poſſidere Deum poſſumus; Deus enim, cum ſit puriſſimus ſpiritus, nulla poteſt attingi actione corporea. Excluſis autem actionibus corporalibus, non aliæ remanent præter actiones intellectus, & voluntatis. Jam contemplatio eſt intellectus; voluntatis vero deſiderium, amor, & delectatio. Deſiderium autem eſt rei nondum poſſeſſæ; amor vero, & delectatio ſunt rei jam præſentis, & poſſeſſæ. Igitur actio qua Deum poſſidemus, alia eſſe non poteſt, quam contemplatio. In hac igitur *formalis* felicitas conſiſtit (6).

88. Non ſufficit autem quæcumque Dei contemplatio per creaturas, aut per fidem, ut perfecta ſit felicitas noſtra (7), ſed

---

(1) Vide S. Thom. 1. 2. q. 2. a. 7. (2) §. 78.

(3) Adeatur S. Auguſtinus præſertim de mor. Eccl. cap. 3. ſeqq. & Epiſt. 118. al. 56. quibus in locis de tota hac re præclare diſſerit.

(4) 1. 2. q. 3. a. 4. (5) §. 71.

(6) Hæc aliquantum attigerunt Pythagoras, Plato, & Ariſtoteles. Nam Pythagoras, ut ex Stobæo ſer. 11. interrogatus: *quid facerent homines, ut Deo ſimiles evaderent?* reſpondit: *ſi veritati ſtuderent*. Plato autem in l. 6. de Repub. & in Phædone affirmat, cognitionem veritatis eſſe hominis bonum. Et idcirco Card. Beſſarion. l. 1. con. calumniat. Plat. c. 7. conatur oſtendere, Platonem præ ceteris Philoſophis recte tractaſſe moralem Philoſophiam. Vide S. Auguſt. l. 8. de Civ. c. 8. & Epiſt. 118. al. 56. n. 17. In eamdem Platonis ſententiam ivit Ariſtoteles l. 10. Ethic. & Cicero l. 5. de fin. Maximus Tyrius Diſſ. 1. explicat ænigma Platonis de aſcenſu animæ ad contemplationem pulchri in ſeipſo.

(7) Quare ſi homo fuiſſet a Deo creatus in ſtatu naturæ puræ, non potuiſſet conſequi perfectam beatitudinem; cognoviſſet enim Deum ut auctorem naturalem per creaturas, non vero ut auctorem ſupernaturalem in

ſed requiritur contemplatio, ſeu clara Dei viſio, prout eſt in ſeipſo, nedum auctor naturalis, ſed etiam auctor ſupernaturalis. Niſi enim Deus videatur prout eſt in ſe ipſo, ſatiatus non erit appetitus noſter (1); ideoque Pſal 16. v. 15. dicitur: *ſatiabor, cum apparuerit gloria tua*. Perfecta igitur beatitudo noſtra in clara viſione divinæ eſſentiæ poſita eſt (2); tunc enim *ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt*, ut dicitur 1. Joan. 3. v. 2. (3).

89. Ad primum reſpondemus cum S. Thoma (4), felicitatem quidem *formalem* eſſe aliquid creatum, cum ſit ipſamet actio qua beati Deum aſſequuntur, & poſſident; ſed felicitas *objectiva* non poteſt eſſe aliquid creatum, ut demonſtratum eſt (5). Modus autem ille eſſendi excludens quamcumque miſeriam, & triſtitiam, eſt ipſa *formalis* beatitudo (6). Nulla enim miſeria, & tri-

---

in ſeipſo. Idem dicendum de pueris decedentibus ſine baptiſmo ante uſum rationis; hi enim etſi elevati ſint ad ordinem ſupernaturalem cum ceteris hominibus; quia tamen deſtituti ſide, Deum neque cognoſcere potuerunt, neque umquam cognoſcent, ut auctorem ſupernaturalem, numquam perfecta beatitudine fruentur; imò ob peccatum originale privati vera beatitudine perpetuo erunt; quamquam de tali privatione nullam patiantur afflictionem interioris doloris, quia non cognoſcunt, ſe illa privari, cum beatitudo ſupernaturalis ſit ſupra cognitionem naturalem; ut advertit S. Thomas q. 5. de malo a. 3.

(1) S. Auguſtinus l. 1. Confeſſ. c. 1. ajebat: *Feciſti nos ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te*.

(2) Vide S. Thomam 1. 2. q. 3. a. 8.

(3) Ibidem a. 4.   (4) §. 78. ſeqq.

(5) Quia Dei viſio prout eſt in ſeipſo, excedit vires naturæ creatæ, nec cognoſci poteſt lumine naturali intellectus; ſequitur neceſſitas revelationis, qua cum Ethnici deſtituti fuerint, mirum non eſt, quod circa ſummum bonum, ejuſque adſequutionem cæcutierint.

(6) Impius Auctor ſyſt. nat. tom. 1. c. 15. poſtquam ſtatuit: „ L'on „ appelle intérêt l'objet auquel chaque homme d'aprés ſon tempéra„ ment & les idées qui lui ſont propres, attache ſon bien-être „. *Intereſſe cujuſque dicitur illud, cui quiſque homo, ſui habita ratione temperamenti, idearumque quas habet proprias, affingit ſuum bene eſſe*; ſubdit: „ l'in„ térêt eſt l'unique mobile des actions humaines.... Ces principes, dû„ ment développés, ſont la vraie baſe de la morale „. *Quod cujuſque intereſt, eſt unicum mobile actionum humanarum... Hæc principia, ſi ſatis expendantur, ſunt vera baſis ſcientiæ moralis*. Non de eo quod homines plerumque faciunt non ex conditione, ſed ex corruptione naturæ; neque de eo quod vere intereſt, loquebatur is homo impius qui Deum negabat, ſed de

& triſtitia attingere eos poteſt, quos Deus potat torrente voluptatis ſuæ.

90. Ad

---

de ipſo humanarum actionum unico fine, deque rebus corporalibus, quas unice agnoſcebat, ut verus Epicuri ſectator. Caſus ergo fiat, qui certe metaphyſicus non eſt, ut quis ſua intereſſe putet, aliena rapere, quin pœnæ temporalis incurrendæ periculum ſubeat, atque ita putet ex temperamenti conſtitutione, exque ideis quas habeat proprias, tamquam conducens ad ſuum bene eſſe; is certe minime abſtinebit a rapiendis alienis. Sit alter, qui ex temperamento, exque propriis ideis inducatur ad occidendum eum, qui impedit, ne ipſe bene ſit, homicidium certe ſequetur, ex ficti Mirabaudi principio, præſertim, ſi ſpes ſit evadendi pœnam. Cogitet alius quiſpiam, adulterium, concubinatum, inceſtum, ſcortationem poſſe conferre, ut bene ipſe ſit; quis eum continebit, ſi valeat impii illius principium? Quid ſi aliquis putaret, ſupremum Principem, ejuſque Miniſtros ſua non intereſſe, ut bene, ideſt, ut ad deſideria ſua vivat? Hujus intererit, ſi vires adſint, Principem ipſum e medio tollere, ut Pſeudo-Mirabaudo morem gerat. Vide quamnam moralis doctrinæ baſim is impius poſuerit. Si hæc vigeret, nonne univerſa delicta quamlibet atrocia, ac nefanda, licita forent, modo homines ea commodorum ſuorum intereſſe crederent? Nam quod ille ait, intereſſe cujuſque debere publicam felicitatem, ut ipſe bene ſit, oſtendit, ejus ſententia, claſterium felicitatis eſſe bonum privatum uniuſcujuſque, ideoque cetera debere poſtponi, ſi bonum privatum periclitetur. Ex hoc fonte manarunt, quæ ille ſcribit ibid. „ La plûpart des ſociétés governées „ trop ſouvent par des hommes que l'ignorance, la flatterie, le préju- „ gé, l'abus du pouvoir, & l'impunité concourrent a rendre ennemis de „ la vertu, ne prodiguent communément leur eſtime & leurs bienfaits „ qu'à des ſujets indignes „. *Societates ferme omnes, ſapiſſime moderatæ ab hominibus, quos ignorantia, adulatio, præjudicium, potentiæ abuſus, & impunitas conjunctim reddunt virtutis inimicos, non aliis communiter æſtimationem profundunt, & beneficia ſua, quam perſonis indignis*. Inde manarunt etiam quæ ſubdit c. 16. „ Les nations ne connurent point les vrais fondemens „ de l'autorité; elles n'oſerent exiger le bonheur de ces Rois, chargés „ de leur procurer; elles crurent que les ſouverains, traveſtis en Dieux, „ recevoient en naiſſant le droit de commander aux reſtes des mortels ... „ Par une ſuite néceſſaire de ces opinions la politique dégénera dans „ l'art fatal de ſacrifier la félicité de tous au caprice d'un ſeul, ou de „ quelques méchans privilégiés ... ſous de tels chefs leur bonheur „ phyſique & moral fut également négligé, ou même aneant „. *Natiotiones minime cognoverunt vera fundamenta auctoritatis; auſæ non ſunt felicitatem exigere ab hiſce Regibus, quibus ejus cura commiſſa eſt; crediderunt immo, ſupremos Principes, in Deitates transformatos, ab ortu poteſtatem accipere imperandi reliquis mortalibus ... Quibus ex opinionibus neceſſario ſequitur, politicam degenerare in fatalem artem ſacrificandi omnium felicitatem arbitrio unius, aut pau-*

90. Ad ſecundum reſpondemus, haud nos mirari, quod impius Voltairius nullum invenire ſummum bonum, & ſummum malum potuerit; erat enim ex eo genere hominum, de quibus dicitur Pſal. 16. v. 11. *oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram*. In terrenis autem voluptatibus, & doloribus, cum pendeant a corpore, quod capax non eſt ſummæ alterationis, qua major eſſe nequeat; corrumpitur enim, uti jampridem obſervavit S. Thomas (1), ſummum bonum, & ſummum malum reperiri nequeunt. At vero in ſpiritualibus operationibus animæ dari poteſt ſumma delectatio in aſſequutione Dei ſummi boni, & in ejus amiſſione ſumma triſtitia, ſummumque malum. Cumque anima ſit immortalis, perpetua erit ejus ſumma felicitas, ſi Deum in ſeipſo ſit adſequuta; & perpetua erit ſumma ejus miſeria, ſi a cæleſti beatitudine infelix exciderit.

91. Ad tertium, negamus, in quolibet rerum genere non dari aliquid ſummum in eodem genere (2). Quis enim negabit,

---

paucorum malorum hominum privilegiis exemptorum ... ſub hiſce capitibus felicitas phyſica, & moralis æque fuit neglecta, imo in nihilum redacta. Ita impius iſte ſcribebat de ſummis Poteſtatibus, neque ſcribere aliter poterat, poſtquam omnem exuerat Religionem, quæ populos in obedientia continet; nec aliam agnoverat Moralis baſim, quam quod uniuſcujuſque intereſt. Similiter loquuti fuerant, & loqui pergunt reliqui increduli, quos *ſpiritus fortes* vocant. Utinam aliquando tales inteſtini Reipublicæ hoſtes, ſummarumque Poteſtatum per ſummam injuſtitiam, & injuriam contemptores, debitis afficiantur pœnis, ne virus ſerpat! Nam quid injuſtius, quam Regiam invadere Poteſtatem, qua per Deum Reges regnant? Quid injurioſius, quam Reges univerſos habere tamquam humanæ felicitatis hoſtes? Infelicia Regna, ſi ad ea (quod impii unice intendunt) ejuſmodi arreperent monſtra!

(1) 1. 2. q. 34. a. 3. & q. 26. de ver. a. 10.

(2) Quam inſulſus homo Voltairius fuerit, perſpicito ex hiſce quæ ſcribit in Dict. loc. cit. „ L'Antiquité a beaucoup diſputé ſur le ſouverain „ bien; autant aurait il valu demander ce que c'eſt le ſouverain bleu, „ ou le ſouverain ragoût, le ſouverain marcher, le ſouverain lire &c.„ *Antiqui multum diſputarunt de ſummo bono. Quærere autem vellem, quid ſit ſummum cæruleum, quid ſummus ſapor, quid ſummum ambulare, quid ſummum legere*. Ineptiſſime. Si inter colores cæruleos dari non poſset ſummus, quomodo diſcerneremus inter magis, & minus cæruleum? nam magis, & minus dicuntur in ordine ad maximum. Quomodo poſſet dari major, vel minor ſapor, niſi dari poſſet ſummus? Poteratne Voltairius currere ut lepus? aut legere per hebdomadam nulla facta interruptione per dies, noctesque? Pudet talium ineptiarum.

in genere calidorum ignem eſſe ſumme calidum ? Bonum autem eſt omne ens, ut ſupra dictum eſt (1): quidquid autem eſt, debet eſſe ens, alioqui non eſſet. Oportet ergo, ut ſupra omne rerum genus ſit aliquod ſummum bonum, quod in ſe comprehendat omnem bonitatis, & eſſendi plenitudinem, a quo cetera ſicut eſſe, ita bonitatem participent, habeantque acceptam. Idem eſt igitur negare ſummum bonum in genere bonorum, ut Voltairius facit, ac negare Deum, a quo omnis eſt bonitas (2). Quod vero ille addit, unumquemque conſtituere ſuum bonum in eo quod ſibi placet, verum eſt de bonis intermediis, quæ quiſque libere eligit, non autem de ultimo fine: nam licet quis rationem ultimi finis poſſit libere conſtituere in bonis creatis, quæ ſunt bona intermedia; ipſam tamen rationem ultimi finis, quam in eis ponit, non amat libere, ſed neceſſario; hæc enim ratio alia non eſt, quam beatitudo, ideo namque bona illa amore proſequimur, quia volumus eſſe beati: voluntas autem circa beatitudinem in communi non eſt libera, ut demonſtravimus (3).

92. Ad quartum reſpondemus cum S. Thoma (4): *Ideo plures ſequuntur delectationes corporales, quia bona ſenſibilia ſunt magis, & pluribus nota: & etiam quia homines indigent delectationibus ut medicinis contra multiplices dolores, & triſtitias. Et cum plures homines non poſſint attingere ad delectationes ſpirituales, quæ ſunt propriæ virtuoſorum, conſequens eſt, quod declinent ad corporales*. Accedunt vulnera peccati originalis, & peccatorum actualium, ob quæ homo magis inclinatur ad ſenſibilia, quam ad ſpiritualia. Conatus autem in delectationes ſenſibiles *phyſice* quidem eſt a natura; *moraliter* vero eſt a voluntate. Quare ſi eæ delectationes conſonæ ſint rationi, & legi Dei, honeſtæ ſunt, & bonæ; ſi autem a ratione, & a lege ſint diſſonæ, turpes ſunt, & malæ (5).

ARTI-

(1) Tom. 5. §. 584

(2) Si cetera deeſſent, hoc ſolum ſufficeret ad reponendum Voltairium in numero atheorum: nam quomodo non atheus, qui putat ſummum bonum eſſe chimæram ?

(3) Tom. 5. § 1085.

(4) 1 2 q. 31. a. 5 ad 1.

(5) S. Thomas ibid. q. 34. a. 1. & a. advertit, *aliquos* Stoicorum docuiſſe

ARTICULUS II.

Utrum homo in hac vita poſſit eſſe felix, ſive beatus.

93. CUM Stoici nullam cadere triſtitiam, nullumque dolorem poſſe in ſapientem dicerent (1), putarentque, omnes animi paſſiones malas eſſe, immunemque ab eis hominem vere ſapientem, ideſt, virtute præditum facerent, ne non eſſet virtute præditus (2); docebant proinde, ſapientem etiam in tormentis poſitum, eſſe beatum, nec poſſe a beatitudine excidere, niſi ſimul excideret a ſapientia (3).

94. Videtur autem ita dicendum I. quia, ut Seneca loquitur (4): miſer non eſt qui virtutem habet. Qui autem non eſt miſer, beatus eſt: nam quid aliud eſt beatitudo, quam exemptio a miſeria? Vir ergo virtute præditus beatus eſt. Poteſt autem homo eſſe in hac vita virtute præditus. Igitur & poteſt eſſe beatus.

95. II. Commoda, & incommoda in hac vita ſunt extra nos. Sed quæ extra nos ſunt, nequeunt perturbare internam animi tranquillitatem, qua ſapiens vere felix eſt, & beatus in ſeipſo. Sapiens ergo etiam in hujus vitæ incommodis felix eſt, & beatus (5).

96. III. *Hoc adverſus virtutem poſſunt calamitates, & dam-*

---

cuiſſe omnes delectationes eſſe malas; ſicut Epicurei dicebant, omnes eſſe bonas. Appoſite autem ait *aliquos*: nam referente Laertio l. 7. Poſidonius delectationes bonis accenſuit; malis vero Hecaton, & Chryſippus.

(1) Adeatur Seneca Epiſt. 72. Stoici autem duplex genus ſapientum diſtinguebant, ſcilicet, vel *conſummatæ* ſapientiæ, vel *procedentis*. Putat Lipſius in Manud. diſſ 7. Stoicos nomine *conſummati* ſapientis non intellexiſſe quempiam in natura exiſtentem, ſed tantum poſſibilem. Idque confirmat Quintilianus l. 12. c. 1 Quidquid autem ſit de *conſummato* ſapiente ex mente Stoicorum, certum eſt, ipſos a quocumque ſapiente, ut vere ſapiens eſſet, omnem animi perturbationem removiſſe. Vide Laert. loc. citat.

(2) Confer S. Thom. 1. 2. q. 24. a. 2. ubi ex Tullio l. 3. Tuſcul. explicat diſcrimen inter Stoicorum, & Peripateticorum ſententiam circa paſſiones.

(3) Vide Senecam Epiſt. 92. (4) Ibid. (5) Idem ibid.

damna, quod adverſus ſolem poteſt nebula (1). Sol autem nihil in ſeipſo claritatis amittit, objectis nebulis. Nec igitur ſapiens quidpiam in ſeipſo felicitatis perdit ob ea, quæ ipſius virtuti videntur obeſſe.

97. IV. Vel ſapiens, cui corpus moleſtum eſt, habendus erit ut miſer, vel ut beatus, vel ut neque miſer, neque beatus. Si neque miſer, neque beatus, vita ejus non erit neque appetenda, neque fugienda: quod eſſe non poteſt. Miſer autem eſſe nequit: nam quomodo miſer, qui virtutibus eſt ornatus? Reſtat ergo ut ſit beatus (2).

Prop. *I. Nemo in hac vita frui perfecta felicitate poteſt. II. Imperfectæ tamen atque inchoatæ beatitudinis poteſt quis in hac vita particeps eſſe. III. Hanc autem imperfectam beatitudinem nonniſi juſti percipiunt.*

98. PRob. 1. p. Perfecta felicitas excludit omne malum, omneque implet deſiderium; eſt enim perfectum bonum. Homo autem in hac vita multis ſubjicitur malis, nedum in corpore (3), ſed etiam in animo (4). Bona etiam hujus vitæ brevia, fugacia, & caduca ſunt; ipſaque vita fugit velut umbra. Fieri ergo non poteſt, ut quis in hac vita ſit perfecte beatus (5).

99. Inſuper perfecta felicitas conſiſtit in viſione divinæ eſſentiæ, ut dictum eſt (6). Nemo autem in hac vita videre poteſt Deum per eſſentiam (7); *Non enim videbit me homo*

---

(1) Idem ibid. (2) Idem ibid.

(3) Non oportet recenſere morbos, quibus homo in corpore ſubditur, nec ærumnas, & miſerias, quibus ſubjicitur, vel ex propriæ conditionis ſtatu, vel ex aliorum nequitia. Hæc ne numerari quidem poſſunt.

(4) Quanta ſit hominis ignorantia, & quantis inordinatis affectionibus, ac tentationibus animus hominis conflictetur, norunt & ipſi juſti, quorum vita jugis eſt pugna, & militia ſuper terram.

(5) S. Thomas 1. 2. q. 5. a. 3. (6) §. 88.

(7) Neque ii qui ex ſpeciali privilegio, ut Moyſes, & Paulus in hac vita Deum viderunt per eſſentiam, perfectam beatitudinem ſunt aſſequuti: nam viſio illa tranſiens fuit, neque ſtatum conſtituit; ideoque nec eos exemit ab hujus vitæ miſeriis, ut perfecte beati eſſent. Solus Chriſtus fuit in mortali

homo, *& vivet*, ut dicitur Exodi 33. v. 20. Perfecta igitur beatitudo non eſt hujus vitæ.

100. Prob. 2. p. Ut perfecta hominis felicitas conſiſtit in adeptione, & poſſeſſione Dei ſummi boni; ita felicitas imperfecta poſita eſt in inchoata quadam Dei ſummi boni aſſequutione. Nam ſicut plena Dei poſſeſſio, conſummata felicitas eſt; ita poſſeſſio inchoata, eſt inchoata felicitas. Homo autem in hac vita non adeo eſt procul a Deo, ut non poſſit aliquo modo ipſum aſſequi ut ſummum bonum. Poteſt igitur homo in hac vita particeps eſſe imperfectæ felicitatis (1).

101. Prob. 3. p. Homo non aſſequitur Deum in hac vita ut ſummum bonum, niſi per charitatem; hæc enim eſt, quæ in hac vita hominem per affectum conjungit Deo ut ultimo fini (2). Nonniſi autem juſti donantur charitate. Igitur imperfecta hujus vitæ beatitudo non eſt, niſi juſtorum (3). Nulla

E 3 ſane

---

tali vita perfecte beatus, ſed beatitudo ſequeſtrata erat in parte ſuperiori, ne ad partem inferiorem difflueret, atque ita pati poſset, eſseque viator.

(1) S. Thom. loc. citat.

(2) Vide S. Thom. 2. 2. q. 27. a. 3.

(3) Multa hic dicenda forent adverſus Antonium Genuenſem, qui licet Eccleſiæ Catholicæ Sacerdos eſset (in Epigrammate præfixo ejus Compendio *de Jure*, *& Officiis*, ille habet: *ego naturæ ſimplex*, *nuduſque Sacerdos*, quaſi Sacerdotium Chriſtianum dedignaretur) de hujus tamen vitæ felicitate loquens, non ut Philoſophus Chriſtianus loquitur, an ad Epicureorum mentem, judicent alii. L. 1. de jure, & Offic. c. 1. §. 4. quærit primum: *quem ob finem genitos nos eſſe*, *& vivere dicemus*? Qui prima Doctrinæ Chriſtianæ rudimenta edoctus eſt, ſtatim reſpondiſset ex Catechiſmo, genitos nos eſse ad Deum amandum, eique ſerviendum in hac vita, ut in futura vita poſſimus ipſo æternum frui. At vero Genuenſis lingua infantium dedignans loqui, imo potius lingua Eccleſiæ quæ infantes inſtruit, reſpondet: *Hominem felicitati naſci*, *niſi mentiar*, *non dicam*; quaſi non omnes homines creati ſint propter vitam æternam, nec *Deus velit omnes homines ſalvos fieri*, *& ad agnitionem veritatis venire*, ut docet Apoſtolus 1. ad Timoth 2. v 4. Si autem Genuenſis, ne mentiatur, non audet dicere, *hominem felicitati naſci*; cur ait Metaph. par. 4. c. 1. §. 9. *Homo factus genituſque ad beatitudinem a natura videtur*. In alterutro ex hiſce locis mentitur certe: nam contradictoria ſimul eſse vera non poſſunt. Sed mendax bene memor eſse debet, ne in mendacio deprehendatur.

Per-

ſane poteſt eſſe felicitas, ubi nulla pax eſt. Nulla autem vera pax eſſe poteſt, ubi regnat peccatum. Iſaiæ 48. v. 21. *Non eſt pax impiis, dicit Dominus*: & Lucæ 2. v. 14. annunciatur *in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Felicitas ergo, qua in hac vita frui licet, nonniſi juſtis reſervatur; *impii autem quaſi mare fervens, quod quieſcere non poteſt*, ut dicit idem Iſaias ib. v. 20. veram invenire pacem nequeunt. Cum enim ſint averſi a Deo per peccatum, averſi proinde ſunt a ſummo bono, a quo eſt omnis vera pax, & felicitas. Averſi ergo a ſum-

---

Pergit ille cit. §. 4. &: *duplicem*, inquit, *pleræque omnes gentes felicitatem ſecernendam, ſibique ſectandam eſſe exiſtimarunt, unam præſentis vitæ, quam* naturalem *appellant, alteram futuræ, quam* θείαν *divinam dicunt, &* ſupernaturalem, *ac cæleſtem*. Quænam eſt hæc felicitas *ſupernaturalis*, quam *pleræque omnes gentes* lumine veræ Fidei deſtitutæ agnoverunt, ſibique ſectandam exiſtimarunt? Poteſtne intellectus hominis ſolo lumine naturali *ſupernaturalia* cognoſcere? At quanam ratione *ſupernaturalia* eſsent, ſi non excederent lumen naturale? Et quænam neceſſitas Revelationis foret, *ſi gentes pleræque omnes ſupernaturalem* felicitatem, ad quam cetera ſupernaturalia myſteria referuntur, potuerunt illam ſine ulla revelatione cognoſcere? De futura hominis felicitate loquens Apoſtolus 1. Cor 2. v. 9. ſeqq. ait: „ Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor „ hominis aſcendit quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum: Nobis „ autem revelavit Deus per ſpiritum ſuum... Quis enim hominum ſcit „ quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ita, & quæ „ ſunt Dei, nemo novit, niſi ſpiritus Dei „. Intelligat Genuenſis, nobis *Deum revelaſſe per ſpiritum ſuum* felicitatem, & beatitudinem *ſupernaturalem*, ad quam cognoſcendam *gentes pleræque omnes* ſine Fide pervenire nullo modo potuerunt. Sed fortaſse ille nomine felicitatis *ſupernaturalis* a *pleriſque omnibus gentibus* cognitæ intelligebat *retributionem in altera vita*, quam Gentiles etiam agnoverunt. Scire autem debuerat, neminem eorum admiſiſse retributionem in altera vita in bonis excedentibus naturalem intellectus cognitionem, nec potuiſse ultra progredi ſine fidei lumine. Quamquam neque hæc explicatio pro illo valet: nam ibid. loquitur de felicitate, quæ eſt *plene virtutis præmium*, & *in Dei ipſius poſſeſſione poſita eſt*, & quam nonniſi *Dei donum præſtare* poteſt, & de qua *diſſerere Theologorum* eſt: quæ certe eſt felicitas ſupernaturalis.

Genuenſis autem relicta Theologis provincia diſserendi de felicitate *ſupernaturali*, quærit §. 5. *Qua igitur in re præſentem ſitam eſſe dixerimus?* Monet autem, naturam eſse excutiendam, non recitandas vanas Philoſophorum imaginationes. Recte quidem feciſset, ſi ita feciſset, addidiſſetque lumen revelationis; ſola enim natura cæcutit, cum agitur de vera felicitate etiam hujus vitæ. Verum non aliud ille feciſse videtur, quam Epicureo-

ſummo bono, ſunt etiam a vera pace & felicitate averſi. Diſtrahi ergo poſſunt, felicitatem quærentes in rebus creatis, numquam vero eam etiam imperfectam aſſequentur, niſi ad Deum ſummum bonum ſe convertant per charitatem. Itaque *dicite juſto, quoniam bene . . . væ impio in malum*, ut dicitur Iſaiæ 3. v. 10. ſeq. ſemper enim datur juſto gaudere in Domino, etiam

---

reorum adoptare deliria. „ Ecquid, *inquit*, natura noſtra poſcit? *Nempe* „ *non dolere corpore, non ægreſcere animo, idque perſentiſcere vivide, conſtanterque*. Igitur conſcientia vacuitatis doloris, & ægritudinis magnum „ eſt illud bonum, & ſummum, quod in hac vita homines appetunt, & „ ſequuntur. Ei cogitant: ei allaborant. Quidquid agunt, quidquid abſtinent, fugiendi cauſsa doloris, repellendæque ægritudinis agunt, abſtinentque. Quin *ſi dolent, dolent ne doleant* „. Mentior, ſi non hæc ferme ad litteram ex Epicuro ſunt deſcripta. In epiſt. ad Menicœum, quam refert Laertius lib 10. ſic Epicurus: „ Sine errore ſpeculatio eſt, „ ut noverim quid eligendum, quidve fugiendum ſit ad bonam corporis „ tuendam valetudinem, animæque quietem. Hic enim finis eſt bene, „ beateque vivendi. *Hujus enim gratia omnia agimus, ut neque doleamus*, „ *neque perturbemur* „. Et paulo poſt: „ Non omnem voluptatem eligimus, verum ſæpe pleraſque tranſgredimur, quando ex his major moleſtia ſequitur, *doloreſque nonnullos voluptatibus præſtare arbitramur . . . dolor malum eſt, non tamen ſemper quivis repudiandus eſt dolor* „. Perſpicitis, non tam eſse ovum ovo ſimile, quam ſimilis eſt Genuenſis ſententia ſententiæ Epicuri; niſi quod Epicurus illud *neque doleamus, neque perturbemur*, ad voluptatem retulit tamquam ad ultimum finem, Genuenſis vero verbis quidem illud *non dolere corpore, non ægreſcere animo* dixit *magnum, & ſummum bonum, quod in hac vita homines appetunt*; re vera tamen ipſum *non dolere, & non ægreſcere* ad voluptatem retulit: nam quomodo *magnum, & ſummum bonum* in meris privationibus, cujuſmodi ſunt *non dolere, & non ægreſcere*, conſiſtere poteſt, cum privationes ſint non entia, bonum vero, & ens unum & idem ſint? nam quod ens non eſt, ne bonum quidem eſse poteſt. Non negamus, homines naturaliter expetere non dolere, & non triſtari; ſed quod vacuitas doloris, & triſtitiæ ſit *magnum illud, & ſummum bonum*, quod homines appetunt, id vero negamus vehementer: nam ut profunde S. Thomas 1. 2. q. 36. a. 2. cauſsa, unde eſt primum principium motus doloris, & triſtitiæ, eſt amor erga bonum, inclinans conſequenter ad repudiandum malum contrarium. Ipſa igitur appetitio non dolendi, & non triſtandi eſt ab amore boni, quod ſi obtentum ſit, ſitque ſummum, ut accidit in beatis, cauſsat vacuitatem cujuſcumque doloris, & triſtitiæ. In hac autem vita, nemo umquam erit omnino vacuus a dolore, & triſtitia, quia numquam in mortali corpore degens anima conſequetur ſummum bonum clare viſum, quod ſolum explere omne deſiderium poteſt, omnemque expellere dolorem, & triſtitiam.

in ipſis tribulationibus, quas libenti animo ferunt, ut Dei obſequantur voluntati: impiis autem nullum eſt verum gaudium etiam in ipſis ſeculi oblectationibus, quæ excitare appetitum poſſunt, explere non poſſunt.

102. Hinc vero ſua ſponte ſequitur, media ad veram felicitatem etiam hujus vitæ aſſequendam, eſſe obſervantiam mandatorum Dei, virtutum cultum (1), ac præſertim humilitatis; vitio-

---

(1) Idem Genuenſis in epiſt. ad Nicolaum Vivianum, præfixa tom. 4. Metaph. licet videatur virtuti primas partes concedere ad beate vivendum, ut facere videtur etiam impius Auctor ſyſt. nat. tom. I. c. 15. ſeq. plura tamen congerit animadverſione digna. Principio ait: „ Eos qui in iis „ rebus occupantur, quas ab omni vitæ humanæ uſu remotas, etſi fortaſſe „ ſe jucundas, nullius tamen ſcire intereſt, & iners eſse telluris pon„ dus, & plurimum aliis nocere poſse, quos exemplo ſuo ad ſubtiles „ inaneſque acroaſeis pertrahant „. Non eſt œdipo conjectore opus, ut intelligamus quinam ſint ii quos Genuenſis *iners eſſe telluris pondus* arbitratur. Crebra phraſis hæc eſt in ore eorum, qui putant homines ſoli Deo, rebuſque Divinis vacantes, inutilia eſse Reipublicæ pondera; quaſi Divinorum contemplatio nihili in Rebus publicis habenda ſit; neque obſecrationibus, precibus, jejuniis, aliiſque piis ejuſmodi hominum operibus, Divina in Reſpublicas implorentur, conferanturque beneficia.

Deinde Genuenſis animadvertit, primam in brutis, & hominibus propenſionem eſſe, ut ſint. Quo ex principio infert: *Ut nulli magis cum natura pugnent, quam qui impie ad genus humanum tollendum ingenii, & naturæ vires præpoſtere adhibent*. Sunt hæc ita indiſcriminatim dicta, plane ad guſtum illorum, qui negant, quempiam poſſe a publica Poteſtate ad mortem damnari Nam ſi eadem propenſione, qua homines quærunt ut ſint, quærere etiam debent, ut ſint alii, nulla facta exceptione; impium erit, morti addicere delinquentes; & qui ita faciunt, ingenii, & naturæ vires præpoſtere adhibent. Martyres quoque phanaticorum cœtui adſcribendi erunt, propterea quod mori maluerunt, quam Chriſtum negare.

Tranſit Genuenſis ad alteram naturæ propenſionem, ut homines non ſolum ſint, ſed etiam *ut bene ſint, ideſt ſine dolore, ſine ægritudine*. Ait porro, virtutis maximæ eſſe, *adlaborare, ut tum nos, tum alii, quibuſcum communem habemus naturam, ſine dolore ſimus*. Ii ergo, de quibus ſcribit Apoſtolus ad Gal. 5. v. 24. *Qui ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis, & concupiſcentiis*: ii qui jejuniis, ciliciis, flagris, vigiliis corpus ſuum in ſervitutem redigunt, maxima erunt virtute orbati; non enim adlaborant, ut *ſine dolore ſint*. Parentes etiam, & magiſtri, qui in virga corripiunt filios, & diſcipulos; Magiſtratus quoque qui ſontes doloribus, & tormentis afficiunt, expertes erunt virtutis; non enim adlaborant, ut alii *ſint ſine dolore*.

Exſtat

tiorum fugam ; malarum cupiditatum coercitionem ; vitæ ſi minus recta fuerit, emendationem, ejuſdemque emendationis efficaciter capiendæ retinendæque conſilium ; conſortium, & converſationem cum ſanctis hominibus ; bonorum librorum lectionem ; prudentis conſcientiæ Moderatoris directionem ; cognitionem ſui (1) ; Sacramentorum cum debita præparatione frequentiam ; Divinarum rerum aſſiduam meditationem (2) ; ferventes ad Deum preces, ejus

---

Exſtat & tertia naturæ propenſio ad generationem. De hac autem Genuenſis loquens, ſiſtit greſſu, & : *ſuſcepi*, inquit, *tibi, mi Viviane, inſtituti operis rationem reddere, a quo ſæpe me pietatis cauſſa longius rapit*. Quid hic involutus loquendi modus ? Loquere aperte. Probaſne cœlibatum, an reprobas veluti contrarium propenſioni, inſtitutionique naturæ ? Si longius raperis a cauſſa pietatis, quid hoc eſt aliud, quam dicere, timere te, ne ſi aperte cœlibatum reprobares, foras ab Eccleſia ejicereris ?

Cetera nunc dimittimus. At prætetire non poſſumus, quæ ſcribit ille l. 1. de jur. & offic. c. 1 §. 6. ubi mala diſtribuit in *moralia*, & *Theologica*, veluti reproducens ſententiam *peccati philoſophici*. De malis autem moralibus ſcribit : *errore, opinione, falſitatibus, peccatis, ſceleribus diſtrahimur perpetuo, ac infelicitamur; quæ mala dicuntur moralia* : quaſi quisquis errat, aut opinatur, aut falſitati cuipiam aſſentitur, etiamſi contra nullam legem agat, continuo polluatur malis moralibus. De malis vero *Theologicis* ait : „ Acceſſere Theologi quidam, qui ſive ex ſuo jecinore, „ Deum ac Divina æſtimantes, ſeu vetera ac ſancta pervertentes oracu„ la, infeſtiſſimis opinionibus opplevere populos, ac odio, ira, & ra„ bie impulerunt, quo ſeſe mutuis cædibus conficerent „. Quænam ſunt hæ cædes, quas Theologi *ex ſuo jecinore* procurarunt ? Niſi forte Genuenſis loquutus fuerit vel de Martyribus, qui pro Chriſto fuderunt ſanguinem ; vel de bellis ſuſceptis Catholicæ Religionis cauſſa ; vel de Principum poteſtate damnandi reos capitali ſententia ; vel de pœnis in hæreticos, impioſque homines ab ipſis Politicis Poteſtatibus conſtitutis, de quibus poſtremis videtur ille ſollicitior eſſe ; chimæricæ ſunt, & ex Genuenſis *jecinore* prodeuntes cædes illæ mutuæ, quibus populi ſeſe invicem confecerint ex *infeſtiſſimis Theologorum opinionibus*.

(1) Huc reſpiciebat illud antiquorum γνῶθι σεαυτὸν, *noſce teipſum*. S. Bernardus l. 2. de Conſid. c. 3. „ Etſi ſapiens ſis, deeſt tibi ad ſapientiam, „ ſi tibi non fueris. Quantum vero ? Ut quidem ſenſerim ego, totum. „ Noveris licet omnia myſteria, noveris lata terræ, alta cæli, profun„ da maris ; ſi te neſcieris, eris ſimilis ædificanti ſine fundamento, ruinam, non ſtructuram, faciens „.

(2) S. Auguſtinus l. 5. Confeſs. c. 4. „ Infelix homo qui ſcit illa omnia, „ te autem neſcit : beatus autem qui te ſcit, etiamſi illa neſciat. Qui „ vero & te, & illa novit, non propter illa beatior, ſed propter te, „ ſolum beatus eſt, ſi cognoſcens te ſicut Deum glorificet, & gratias „ agat, & non evaneſcat in cogitationibus ſuis „.

ejus gratiæ implorandæ cauſſa, ſine qua nemo conjungitur Deo per charitatem. Hæc eſt compendioſa ad veram felicitatem via, quam niſi ingrediamur, fruſtra quæremus pacem, animique tranquillitatem, ſed de nobis verum erit quod dicitur Iſaiæ 59. v. 7. ſeq. *Cogitationes eorum, cogitationes inutiles: vaſtitas, & contritio in viis eorum. Viam pacis neſcierunt.* De hac autem ipſa inchoata felicitate egregie S. Auguſtinus (1) ,, Hic, *ait*, ,, dicimur quidem beati, quando pacem habemus, quantula-,, cumque hìc haberi poteſt in vita bona: ſed hæc beatitudo ,, illi quam finalem dicimus, beatitudini comparata, prorſus ,, miſeria reperitur ,,. Nam felicitas juſtorum in hac vita, non eſt in requie excludente omnem pugnam, ſed in pugna ipſa, qua vincunt carnem, & ſanguinem, & ſpiritalia nequitiæ, ut adhæreant Deo: requies autem perfecta eſt tantum in ſpe; quæ tamen ſpes magnum adjunctum habet gaudium; ideoque Apoſtolus Rom. 12. v. 12. *Spe*, ajebat, *gaudentes: in tribulatione patientes*. Et Chriſtus ipſe Mat. 5. beatos etiam in hac vita appellat pauperes ſpiritu, lugentes, eſurientes, ſitienteſque juſtitiam.

103. Ad primum reſpondemus, hominem virtute præditum, miſerum non eſſe, qua ratione eſt virtute præditus; at nihilominus aliunde pluribus in hac vita eſt ſubjectus miſeriis, ſive in corpore, ſive in animo, quæ ejus felicitatem nedum perfectam, ſed etiam imperfectam impediunt, niſi ſit Deo per charitatem conjunctus (2).

104. Ad

---

(1) L. 19. de civ. c. 10.

(2) De ineptitudine Philoſophiæ Stoicæ ad hujus vitæ felicitatem ſcripſerat Maupertuiſius in lib. inſcripto: *Eſſai de Philoſophie morale*, illamque c. 6. comparans cum Philoſophia Chriſtiana, eamdem quam nos ſententiam amplectitur; arbitraturque, non in proſequutione ſolius honeſtatis actionum, quam ſibi ut ultimum finem Stoici conſtituebant, ſed in animi tranquillitate, quam Dei amor cauſſat, reponendam eſſe felicitatem hujus vitæ. Adverſus Maupertuiſium inſurrexit Franciſcus Zanottus in Diſſertatione Italica ad Comitem Gregorium Caſalium, quæ extat in calce operis ejuſdem Zanotti *de Philoſophia morali ex opinione Peripateticorum*. Zanottum impugnavit noſter Anſaldus in Opuſculo, cui titulus *Vindiciæ Maupertuiſianæ*. Nobis autem Maupertuiſiana ſententia in hac re placet; neque unquam ad concedendum inducemur, potuiſſe Stoicos, qui fatum admit-

104. Ad ſecundum dicimus, non omnia incommoda hujus vitæ extra nos eſſe; multa enim, & quidem validiora intra nos ſunt, ut ignorantia, malitia, & paſſionum multiplex apparatus: nam quod Stoici nullam in ſapientem cadere animi perturbationem poſſe adſerebant, tam eſt falſum, quam quod maxime, ut infra demonſtrabimus. Ipſa quoque exteriora incommoda, cum afficiunt corpora noſtra, in animam tranſeunt, quæ intime corpori conjuncta eſt. Quare confictus erat Stoicorum ille ſapiens, qui inter incommoda hujus vitæ, perfectam ſervaret naturali ſua vi (1) animi tranquillitatem, eſſetque beatus. Et per hæc pa-

---

admittentes, libertatem negabant, & Divinam Providentiam, unamque honeſtatem ut finem ultimum agnoſcebant, vera hujus vitæ tranquillitate frui, a qua certe immenſum diſtabant: nam fieri non poteſt, ut animus noſter quieſcat, niſi in Deo. Stoici vero quieſcendum ultimo, & unice putabant in actionum honeſtate, quæ cum aliquid creatum ſit, non ſinit, ut animus in ea quieſcat. Stoici ergo ſibi blandiebantur de adſequuta felicitate: nam licet fortaſſe ob contemptum voluptatum corporearum non ita vividos experirentur concupiſcentiæ ſtimulos; haud tamen interna animi vera pace, in qua beatitudo imperfecta repoſita eſt, fruebantur. Quomodo enim ea fruerentur alieni a Deo, quem *non ſicut Deum glorificaverunt, ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe ſapientes, ſtulti facti ſunt?* uti de ipſis non minus, quam de ceteris gentilibus Philoſophis dicit Apoſtolus Rom. 1. v.21. ſeq.

(1) Diximus *naturali ſua vi*; concedimus enim, ex ſuperabundante divinæ gratiæ, & amoris exceſſu contigiſſe, ut Martyres plerique, & alii Sancti inter acerbiſſima tormenta vix aut ne vix quidem ſentirent vim doloris. Sic S. Laurentius Martyr in craticula poſitus, cum lento igne ureretur, tyranno inſultabat. Sic S. Tiburtio ſuper prunas ardentes incedenti, videbatur ſuper roſas incedere. Sic Angelicus Præceptor in altiſſimam contemplationem raptus, nullum monſtravit doloris ſenſum, dum in crure, curante Medico, ureretur. Sed hi longe aberant a perfecta beatitudine, quam nondum erant adſequuti. Fuerunt nonnulli Philoſophi, qui tormenta alacriter ſuſtinuerunt, ut Anaxarchus, qui, cum manus ejus in mortario contunderentur, carnificibus dicebat: Anaxarchi culeum tundite; ut Epictetus, qui cum crus ei frangeretur, philoſophabatur velut in alieno corpore; ut Socrates, qui cicutam perlibenter accepit perinde ac ſi non eſſet lethale poculum. Vide Nazianz. Epiſt. 58. Verum hi magis vanitate, quam vera ſapientia ducebantur; & aucupandæ humanæ gloriæ ergo, tormenta contemnebant. Idem dicendum de ſervo illo, qui Aſdrubalem interfecit, ut refert Juſtinus l. 44. c. 5. & inter atrociſſima tormenta triumphare viſus fuit. Idem de Huronibus, Hiroquoſiis, Galibiis, aliiſ-

patet reſponſio ad tertium; nebulæ enim ad ſolem non perveniunt, uti perveniunt ad animam in carne poſitam, corporis dolores.

105. Ad quartum dicendum, non ex ſapientia, quatenus ſapientia eſt, contingere, ut homo ſit miſer; contemplatio enim veritatis conjunctam delectationem habet, ut S. Thomas oſtendit (1); non propterea tamen ſapiens homo in hac vita beatus eſt; tum quia & ipſa ejus ſapientia imperfecta eſt, nec ſatiare eum poteſt; tum quia alias miſerias non excludit, quibus homo tam in anima, quam in corpore ſubjicitur.

ARTI-

aliiſque populis, quorum meminit Leibnitius Theod. §.256. tamquam hoſtibus inſultantium, dum ignibus torrentur, & fruſtatim devorantur. Idem de nonnullis pſeudomartyribus, qui tormenta deſpexiſſe viſi ſunt. Hi namque non vera animi fortitudine, ſed deſperatione, & in malis obduratione ita ſeſe geſſerunt: quod ex inſpecta eorum tota vivendi ratione apertiſſime conſtat. Vide S. Thom. 2. 2. q. 126. a. 1. Quare non probamus quod ait Carteſius l. 1. epiſt. 9. *etiam inter funeſtiſſimos caſus, & dolores acerrimos poſſe quemque ſemper eſſe contentum, modo ratione uti noverit*. Multoque minus quod ait Leibnitius Theod. §. 257. mirificum illum vigorem animi poſſe educatione acquiri. Nam licet contemplatio veritatis mitiget triſtitiam, & dolorem, non tamen abolet, niſi cum perfecta eſt, & divina, ad quod ſola humana ratio non pervenit. S. Thomas 1. 2. q. 38 a. 4. „ Contemplatio veritatis, *inquit*, mitigat triſtitiam, & dolorem, & tanto magis, quanto perfectius aliquis eſt amator ſapientiæ; & ideo homines ex contemplatione divina, & futuræ beatitudinis, in tribulationibus gaudent, ſecundum illud Jac. 1. *Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis* „. Educatio autem non adeo valere poteſt, ut ſatis ſit ad actus difficillimos; alioquin & ipſa Martyrum conſtantia poſſet in educationem referri: quod tamen adſerere impium eſt. Vide S. Thom. 2. 2. q. 124. a. 3.

(1) 1. 2. q 31. a. 5.

ARTICULUS III.

Utrum felicitas , & infelicitas æſtimandæ ſint ex ſumma bonorum , & malorum .

106. QUærens Bælius (1) , pluſne boni, quam mali ſit in mundo , mala prævalere bonis affirmat , Plinium (2) ſequutus . Econtra Leibnitius (3) , plus boni in mundo eſſe , quam mali , ſtatuit poſt Euripidem . Robinetus autem (4) , arbitratur , bonorum ſummam in natura omnino æqualem eſſe ſummæ malorum , nec fieri poſſe , ut minus mali , quam boni , aut minus boni , quam mali ſit in mundo . Maupertuiſius vero (5) primum quidem diſtinguit tempus voluptatis in plura momenta , quæ appellat felicia , ipſaque eò plus æſtimari vult , quò ſunt longiora , atque in eis voluptas eſt intenſior ; idque in ratione temporis , & intenſionis voluptatis ; indeque infert , bonum eſſe ſummam momentorum felicium ; malum eſse ſummam momentorum infelicium ; ideoque ut decerni poſſit de hominis felicitate , vel infelicitate , ſic ſtatuit : cum in omni homine certa ſit ſumma bonorum , quibus fruitur , & certa ſumma malorum quæ patitur ; ſi facta ſubtractione , remanebit aliquid boni , homo dicendus erit felix , & felicitas ejus erit ut reſiduum illud boni . Si autem facta ſubtractione , ſupererit aliquid mali , homo erit infelix , & infelicitas ejus erit ut reſiduum illud mali . Si vero ſummæ bonorum , & malorum ita ſe habeant , ut facta ſubtractione , nihil ſit reliquum , homo non erit neque felix , neque infelix , & nihil oportebat , ut eſſet ortus in mundo . Accedens porro ad quæſtionem , utrum in vita hominis major ſit numerus bonorum , quam malorum , cenſet , totam hominis vitam aliud non eſſe , quam continuatam ſeriem malorum (6) ; ideoque nemi-

(1) Reſp. ad quæſita Provin. c. 75. & in Dict. a. *Xenophanes*.

(2) Hiſt. l. 7. in Proem. ubi dicit , non ſatis æſtimare , an natura *parens melior homini , an triſtior noverca fuerit*.

(3) Theod. §. 258. ſeqq.

(4) *De la nat.* p. 1. c. 26. ſeqq.

(5) Eſſai de Phil. mor. c. 1. ſeqq.

(6) Non videtur id cohærere cum calculo, quem Maupertuiſius inſtitui vult

minem in hac vita eſſe felicem. Conatur vero ad media reperienda, quibus felicitas augeatur (1), ac bina proponit, alterum, ſi augeatur ſumma bonorum; alterum, ſi minuatur ſumma malorum. Denique felicitatem præſentis vitæ non alibi inveniri poſſe ait, quam in Dei amore, ut dictum eſt (2). Huic poſtremæ Maupertuiſianæ adſertioni jam ſubſcripſimus. At ne reliquis ſubſcribamus, multa prohibent. Itaque primum in hoc articulo expendemus ſummam ipſam bonorum, & malorum; deinde ea inter ſeſe conferemus, ut æſtimatio poſſit inſtitui, & felicitas, vel infelicitas definiri.

107. Videtur autem 1. cum Robineto (3) dicendum, bonorum, & malorum ſummam æqualem eſſe. In qualibet enim creata re bonitas non eſt pura, cum non ſit infinita. Quilibet ergo gradus bonitatis creatæ conjungitur cum uno gradu mali; neque ullus eſt gradus mali abſolute; cum enim malum totale non ſit niſi imperfectio boni totalis, quod eſſe non poteſt infinitum, proinde quilibet gradus mali procedit ex incompletione particulari cujuslibet gradus bonitatis. Quantitas ergo mali neceſſario eſt æqualis quantitati boni.

108. II. Malum adhæret entibus finitis in omnibus punctis eorum eſsentiæ, in omnibus eorum relationibus, in omnibus eorum qualitatibus. Si ſummæ actuali bonorum addatur novum aliquod bonum, in omni ſua intenſitate, nullam habebit partem bonitatis puræ, quæ nulli ſit permixta malo; ideoque quot gradus bonitatis, totidem mali habebit, nec poterit non habere; malum enim eſt bono ſicut umbra corpori, nec poteſt eſse umbra ſine corpore.

109. III. Non poteſt bonum excedi a malo: nam vel quilibet

---

vult in ſummis momentorum felicium, & infelicium: nam ſi vita hominis tota non eſt aliud quam continuata ſeries malorum; quænam reſtat computatio facienda momentorum felicium, & infelicium? cum omnia ſint infelicia.

(1) Neque videmus, quomodo augeri poſſit ſumma bonorum, & minui ſumma malorum, ſi tota hominis vita eſt continua malorum ſeries. Hæc deberet abrumpi, aucta ſumma bonorum, & diminuta ſumma malorum, ideoque non eſſet continuata.

(2) Not. 2. pag. 74.

(3) Loc. cit. c. 33.

libet gradus bonitatis ſubdividi poteſt, vel deventum eſt ad ultimos terminos. Si nulla fieri ſubdiviſio poteſt, gradus bonitatis ſunt præciſe ut ſimplices unitates, nec gradus mali poſſunt eſſe minores. Si dividi rurſus poſſunt, ſaltem nullus gradus bonitatis erit purus, & diviſiones, quamlibet multiplicatæ, dabunt ſemper portionem mali æqualem portioni boni, donec perveniatur ad partes ſimplices utriuſque. Fieri ergo nullo modo poteſt, ut bonum non ſit æquale malo in natura.

110. IV. Ex Maupertuiſio (1). Hominis vita aliud non eſt, quam continuata ſeries deſideriorum tranſeundi ab una ad aliam rem. Homo igitur numquam contentus eſt ea re, qua fruitur. Fruitio igitur illa adjunctum habet aliquid mali; ideoque tota vita hominis eſt continuata ſeries malorum.

111. V. Statim atque homo incipit aliquid deſiderare, vellet illud conſequi abſque ulla dilatione, imo vellet, ut in nihilum redigeretur omne illud tempus, quod præcedit conſequutionem rei deſideratæ. Cum igitur homo in hiſce deſideriis indeſinenter verſetur, vult proinde, ut tota vita ſua redigatur in nihilum.

112. VI. Homo perenniter quærit animi oblectationes, ut tædium moleſtiamque pellat. Perennes igitur ſunt ejus animi perturbationes.

113. VII. Ex Bælio (2). Præter mala phyſica, quæ undique homines circumſtant, infinita pene ſunt mala moralia in qualibet hominum conditione, etiam inter ipſos Chriſtianos, Catholicoſque (3), imo inter ipſos Monachos, Religioſoſque viros (4); cum quibus quidem malis ſi bona moralia comparen-

(1) Loc. cit. c. 2. (2) In Dict. art. *Xenophanes*.

(3) Verba Jurieu *vrai ſyſt. de l'Egliſe*, deſcribit Bælius loc. cit. „ que „ l'Italie, & l'Eſpagne ſont des lieux où il n'y a gueres plus de veri- „ table vertu qu' en Turquie „. *Italia, & Hiſpania regiones ſunt, in quibus non magis, quam apud Turcas vera virtus reperitur*. Atrox calumnia impugnatione non eget. Partus erat impii eorum animi. Non negamus, & in Italia, & in Hiſpania homines eſſe filios Adæ. Quot autem ibi fuere, & ſunt animæ ſanctitate præcellentes, quibus Deus affatim chariſmata ſua largitus eſt? Jurieus, & Bælius excruciabantur, quod in hæreticos, & incredulos Italia, & Hiſpania ſevere animadvertebat.

(4) Non minus atrox erat ejuſdem Jurieu calumnia, quam ibid. deſcribit

rentur, nemo, niſi apertæ veritati contradicat, audebit dicere, majorem in mundo eſſe quantitatem bonorum, quam malorum.

Prop. I. *Si mala phyſica cum bonis phyſicis comparentur, ſumma bonorum excedit numero malorum ſummam. II. Si vero comparentur mala moralia cum bonis moralibus, ſumma malorum, prout ab hominum voluntate procedunt, excedit numero ſummam bonorum moralium ab eadem voluntate procedentium. III. Exceditur tamen prout mala illa a Divina Sapientia ordinantur in bonum. IV. Felicitas autem vera æſtimari non poteſt ex ſumma bonorum creatorum, etiamſi ipſa bona ſummam malorum numero excedant; ſemperque homo erit infelix, etiamſi omnia creata bona poſſideat, niſi Deum poſſideat.*

114. PRob. 1. p. Mala phyſica nihil ſunt aliud, quam privationes, ſive remotiones bonorum phyſicorum a ſubjectis aptis ad ea bona recipienda. Remotis autem bonis, vel remanent ſubjecta apta ad ea recipienda, vel non remanent. Si non remanent; igitur nec remanebunt mala, quæ ſunt privationes eorum bonorum; ideoque non poterunt mala numero excedere bona. Si autem remotis bonis, adhuc perſtant ſubjecta illis privata; igitur præter illa bona, quorum mala ſunt privationes, alia remanent bona: nam ſubjecta illa, & ipſa ſunt bona phyſica, cum revera ſint aliquid poſitivum in natura, habentque naturam exiſtentem quæ bonum aliquod phyſicum eſt (1).

115. Præterea, ſi ſumma bonorum phyſicorum non excedit

---

bit Bælius: „ que c'eſt une notorieté publique, & reconnuë, que tous „ les Couvents d'Eſpagne & de Portugal ſont des lieux de proſtitution „. *Notum publice, cognitumque eſt, omnes Hiſpaniæ, & Portugalliæ Conventus loca eſſe proſtitutionis*. Excepiſſet vel ſaltem unum. Sed quiſque judicat, ut eſt affectus. Innumeri pene ſunt ſancti Viri, & Mulieres, etiam heroicæ ſanctitatis, ex Hiſpaniæ, & Portugalliæ Conventibus, & Monaſteriis Eccleſiam Dei illuſtrantes. Proferat Jurieu vel unum talem ex ſuis gregalibus proteſtantibus. Si Conventus illos adiiſſet, vidiſſet continuata jejunia, vigilias frequentes, verberationes, etiam cruentas pie deſævientium, audiviſſetque juges ferme Monachorum, Fratrum, & Monialium pſalmodiam, & preces: quæ certe non ſunt proſtitutionis indicia.

(1) Vide S. Thomam l. 3. con. Gent. c. 11.

dit numero ſummam phyſicorum malorum, vel mala ſunt numero æqualia bonis, vel bona exceduntur numero a malis. Fac autem, mala eſſe numero æqualia bonis, totidem erunt mala, quot bona. Mala vero ſunt privationes bonorum. Nulla igitur erunt bona. Quod ſi nulla ſint bona, nulla etiam erunt mala: nam privationes ſine aliquo poſitivo in quo ſint, eſſe non poſſunt. Fieri ergo nequit, ut mala phyſica ſint numero æqualia bonis phyſicis, Fac etiam, numerum ejuſmodi malorum excedere numerum bonorum, jam plures erunt privationes bonorum, quam ipſa bona quorum ſunt privationes. Quorum igitur bonorum erunt privationes illa mala quæ numero excedunt bona? Non enim poſſunt eſſe privationes bonorum, quorum numerum excedunt. Sint vero, ubinam exiſtent? Non in bonis quidem, alioquin non excederent numerum bonorum. Se ipſis autem eſſe non poſſunt, cum non ſint entia poſitiva. Fieri ergo nullo modo poteſt, ut mala phyſica ſint numero æqualia, vel majora bonis phyſicis. Neceſſe igitur eſt, ut ſumma malorum phyſicorum excedatur numero a ſumma phyſicorum bonorum. Atque id eſt, quod S. Thomas demonſtrat (1), cum oſtendit non poſſe malum corrumpere totum bonum. Nam ſi totum bonum non corrumpitur a malo; poſito quocumque numero malorum, ſemper reliquum erit aliquid boni ultra malorum ſummam.

116. Altera pars quoad univerſitatem hominum ſpectat (2), probatione non indiget: nam *ſtultorum infinitus eſt numerus*, ut dicitur Eccl. 1. v. 15. & major eſt impiorum, quam juſtorum multitudo. Neque eſt cur miremur; *ſenſus enim, & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua*, ut dicitur Gen. 8. v. 21. Mirandum potius eſt, extollendaque divinæ gratiæ potentia, quod in tanta naturæ corruptione,

(1) 1. p. q. 48. a. 4.

(2) Non conſideramus ſingulares homines; in his enim quandoque numerus actionum bonarum moraliter excedit numerum malarum; quandoque exceditur. Nec etiam conſideramus actiones moraliter bonas omnium creaturarum intellectualium, comprehenſis quoque Angelis bonis; cum enim numerus Angelorum bonorum longiſſime excedat numerum omnium hominum, & Angelorum malorum; certiſſimum eſt, bona moralia univerſim immenſum ſuperexcedere mala moralia omnium hominum, & dæmonum.

tam multi ſint, qui dicere poſſunt cum Apoſtolo 2. Cor. 10. v. 3. ſeq *carne ambulantes, non ſecundum carnem militamus. Nam arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes.*

117. Tertia pars conſtat ex dictis (1); cum enim Deus ſit ita potens, ut bene faciat etiam de ipſis malis; hæc proinde a Deo ordinantur in bonum. Itaque & ipſa mala moralia non prævalent bonis moralibus: nam Deus ex unoquoque illorum omnipotenti virtute ſua elicit bonum; ut enim egregie S. Auguſtinus (2): *qui injuſte ſe ordinat in peccatis, juſte ordinatur in pœnis*; quæ quidem ordinatio bona eſt. Sive ergo mala ſint phyſica, ſive moralia, ſemper exceduntur a bonis; falſiſſimumque eſt quod impii ajunt, plus mali, quam boni eſſe in natura (3), aut æqualem eſſe ſummam bonorum ſummæ malorum.

118. Nunc

---

(1) Tom. 5. § 721.

(2) Epiſt. 140. al. 120. c. 2.

(3) Impius Bælius in Dict. a. cit. Luciferum imitatus, qui bellum contra Deum Altiſſimum tentavit aggredi, omnes ſuos inſtruit conatus, ut diaboli ſupra Chriſtum (quod horrent aures) extollat victorias „ Pour „ conoître ſi le bien moral égale le mal moral parmi les hommes, il „ ne faut que comparer les victoires du demon avec celles de Jeſus-„ Chriſt. Or en parcourant l'hiſtoire, nous ne trouvons que peu de „ triomphes de Jeſus-Chriſt, *Apparent rari nantes in gurgite vaſto*, & nous „ rencontrons par tout les tropheés du demon „. „ Ut cognoſcatur, an „ bonum morale æquale ſit malo morali inter homines, aliud facere non „ oportet, niſi comparare victorias dæmonis cum illis Ieſu Chriſti. Si „ autem hiſtoriæ percurrantur, non invenimus, niſi paucos Jeſu Chriſti „ triumphos: ubique vero ſeſe offerunt dæmonis triumphi „. Vidiſtin' contumelioſiorem hominem in Divinum Salvatorem noſtrum? Ne Manichæi ipſi quidem ita loqui ſunt auſi: nam Chriſtum Dominum honore proſequebantur. Ne miremini: Bælius nullius Religionis homo fuit. Miramini potius, inter Catholicos reperiri multos, qui Bælium & legunt, & extollunt, cum tamen apertiſſimus ſit Jeſu Chriſti hoſtis, & contemptor. Quinam ſunt illi dæmonis triumphi, quos Bælius extollit, ſi Chriſtus Deus omnipotenti virtute ſua de omnibus hominum peccatis bene facit; peccatoreſque injuſte ſe ordinantes, juſte ordinat in pœnis? An dicetur in acie quis triumphare, qui aliud non facit, niſi exequi conſilia Ducis, ac Regis, cum quo decertat? An triumphator erit, qui ſinitur vincere, ut vincatur; utque parta ab ipſo victoria illuſtriorem reddat alterius victoriam? Vel unius juſti ſalus triumphus auguſtior, excelſiorque eſt,

118. Nunc vero pauca de poſtrema prop. parte. Nam ex dictis conſtat (1), veram felicitatem, ne illa quidem excepta, qua in hac vita inchoate, imperfecteque frui licet, haud poſſe conſiſtere in ullo creato bono, quodcumque illud ſit, & nonniſi in Deo veram felicitatem noſtram eſſe repoſitam. Fruſtra igitur a recentioribus Philoſophis inſtituuntur calculi (2) ad numeranda momenta felicia, vel infelicia, conficiendamque ſummam bonorum quibus quis fruitur, aut malorum quæ patitur, ut eæ ſummæ invicem comparentur. Fruſtra laboratur ad augendam ſummam bonorum creatorum, minuendamque ſummam malorum (3). Fruſtra dicitur: *ea beatitudo, quam in hac vita*

F 2 *ſequi*

---

eſt, quam infinitorum hominum perditio; hæc enim eſt ex conditione naturæ corruptæ, illa ex potenti efficacia divinæ gratiæ, quam nobis Chriſtus promeruit.

(1) A. 1. & 2. hujus quæſt.

(2) Animadvertite, quam ſit inanis Maupertuiſii labor; quis enim univerſa momenta vitæ ſuæ, præterita, præſentia, ac futura numerare poteſt, ut ſummam colligat momentorum felicium, vel infelicium? Quis voluptatis majorem, vel minorem durationem, & intenſionem in ſingulis illis momentis expendere, ut facto calculo decernat, aliquid ſibi remanere boni, quo fruatur, ſitque propterea felix; aut aliquid ſupereſſe mali, quod patiatur, ideoque ſit infelix? Quid vero ſi quis omnia præterita momenta habuiſſet felicia; in momento autem præſenti malis graviſſimis premeretur? An quidquam valeret calculus momentorum præteritorum? Quid, ſi præterita momenta omnia fuiſſent infelicia, præſens vero eſſet felix? Quomodo etiam ex facta ſubtractione nihil poterit remanere neque boni, neque mali, hominemque in ſtatu eſſe neque felici, neque infelici, cum homo nonniſi ob felicitatem ſive ob bonum moveatur ad agendum, illamque ut ultimum finem neceſſario quærat in quavis actione ſua, nec ſit infelix, niſi quia felicitatem quærit ubi non eſt? Sequeretur certe, hominem in ea hypotheſi agere non poſſe, ideoque nec poſſe comparare momenta felicia, vel infelicia, ut experiretur, an aliquid ſupereſſet boni, vel mali. Præterea quænam felicitas, niſi tantum in apprehenſione, ſupereſſe poteſt ex calculo momentorum, quæ ſibi ſuccedunt, nullo præſente, niſi uno tantum indiviſibili? An non ipſa momentanea voluptas veram felicitatem excludit? Inſuper ſi felicitas in reſiduo illo boni, facta ſubtractione, conſiſteret, cum bonum illud ſit voluptas, homo in voluptate ſuum ultimum haberet finem: quod Epicureiſmum redolet. Algebra igitur abutitur hac in re Maupertuiſius, ad tenebras rebus clariſſimis offundendas, illudendoſque ſimplices.

(3) Etiam in infinitum aucto numero bonorum creatorum ſatiare ea non poſſent appetitum noſtrum, quod expleri non poteſt niſi a ſummo in-

ſequi, & adipiſci poſſumus, eſt, minima de malis (1). Nam ſi de malis phyſicis ſermo ſit; juſti diligentes Deum, inter ipſa tormenta acerbiſſima, beatitudine fruuntur, quam adipiſci in hac vita poſſunt. Si vero de malis moralibus inſtituatur ſermo, quodlibet peccatum, quod hominem ſeparat a Deo, ipſum omni vera felicitate privat. Univerſim vero felicitas etiam hujus vitæ in ſola privatione conſiſtere nequit, ut eſt illa, *minima de malis*.

119. Ad primum jampridem reſponderat S. Thomas (2), ignorantiamque Robineti detexerat. Itaque concedimus, bonitatem creatam non eſſe puram, eo quod finita eſt; negamus vero, quemlibet ejus gradum eſſe conjunctum cum uno gradu mali. *Malum*, inquit Angelicus, *importat remotionem boni, non autem quælibet remotio boni malum dicitur. Poteſt enim accipi remotio boni, & privative, & negative. Remotio igitur boni negative accepta, mali rationem non habet; alioquin ſequeretur, quod ea quæ nullo modo ſunt, mala eſſent. Et iterum, quod quælibet res eſſet mala ex hoc quod non haberet bonum alterius rei, ut puta, quod homo eſſet malus, quia non habet velocitatem capreæ, vel fortitudinem leonis. Sed remotio boni privative accepta, malum dicitur, ſicut privatio viſus cæcitas dicitur*. Bonitas igitur creata non eſt pura, quia deficiens eſt, & limitata ad certos gradus, nec eſt ipſa bonitas; non propterea tamen gradus ejus conjuncti ſunt cum totidem gradibus mali: nam remotio boni in ejus gradibus non eſt *privativa*, ſed *negativa*. Malum autem non eſt remotio boni *negative* acce-

increato Bono. Et diminuta etiam in infinitum ſumma malorum, ſi aliquid ſupereſſet mali vel minimum, felicitas perturbaretur, nec pura dici poſset; eſſet enim mixta infelicitate. Qui adhæret Deo in hac vita, is fruitur felicitate, qua frui mortales homines poſſunt, etiamſi mala phyſica accreſcant. *Beati eſtis*, ait Chriſtus Matt. 5. v. 10. *cum maledixerint vobis, & perſequuti vos fuerint*. Et v. 5. *Beati qui lugent*.

(1) Ita Genuenſis de jur. & offic. l. 1. c. 1. §. 7. Vide quam procul ille fuerit a vera idea beatitudinis, quam reponit in privatione malorum. Qua tamen in re Epicurum ſequitur, qui idipſum docuerat in epiſt. cit. ad Menicœum, licet tam Epicurus, quam Genuenſis reipſa ponant felicitatem in voluptate, quæ major eſt, cum minor eſt numerus malorum, ideoque, ut illi inferunt, maxima debet eſſe, ſi mala ſint minima.

(2) 1. p. q. 88. a. 3.

accepta, ſed *privative*. Robinetus ergo neſcivit definitionem mali (1); ideoque verba quæ fundit, nihil concludunt; imo ad ejus ſophiſma reſpondendum eſt, negando *ſuppoſitum*; ſupponit enim eſſe malum id quod malum non eſt, ſed tantum conditio naturæ creatæ, quæ eſſentialiter eſt finita, nec poteſt eſſe infinita.

120. Ad ſecundum & tertium eadem adhibenda reſponſio eſt; quod enim nulli creato bono additio fieri poſſit bonitatis puræ, nec gradus bonitatis ita dividi, ut deveniatur ad bonitatem puram, arguit tantum in gradibus bonitatis creatæ remotionem boni *negative*, non *privative*. Umbra autem corporis non eſt mera *negatio*, ſed eſt *privatio* lucis (2).

121. Ad quartum reſpondemus cum S. Thoma (3), deſideria noſtra ſi vera, & intenſa ſint (nam de velleitatibus non loquimur) vel eſſe de rebus, quæ nullo modo habentur; eaque pro majori, vel minori intenſitate affectus, majorem vel minorem conjunctam habent animi anxietatem, quæ cum afflictio quædam animi ſit, poteſt inter mala recenſeri. Sæpe vero id quod deſideramus, habemus imperfecte; tunc autem de eodem poteſt eſſe ſimul & delectatio, & deſiderium; delectatio quidem ſecundum id quod habetur; deſiderium vero, ſecundum id quod nondum habetur. Res autem quæ deſiderantur ab hominibus, vel ſunt corporales, vel ſpirituales. Et corporales quidem quia etiam habitæ, in faſtidium vertuntur, eo quod *augmentatæ, vel continuatæ faciunt ſuperexcedentiam naturalis habitudinis, ut patet in delectatione ciborum*: idcirco qui eas habitas faſtidit, aliquas alias deſiderat repellendæ moleſtiæ cauſſa. Contra vero, ſpirituales res, quia *naturam perficiunt*; cum non habentur, in faſtidio ſunt; cum vero habentur, ſunt delectabiles, eoque magis, quo magis habentur (4). Si ergo perfecte habentur, hominis delectatio in eis perfecta eſt. Si autem habentur ex parte, delectatur homo in eis ex ea parte qua ipſas ha-

(1) Uti illam neſcierunt Leibnitius, aliique recentiores Philoſophi. Vide quæ diximus Tom. 5. pag. 309. not. 2.
(2) Vide S. Thomam loc. cit. a. 4.
(3) 1. 2. q 33. a. 2.
(4) Confer S. Gregorium M. Hom. 36. in Evang.

habet; deſiderat vero id quod nondum habet earum. Quod quidem deſiderium, quamquam ſit rei nondum perfecte habitæ in ſeipſa, quia tamen eſt rei habitæ in ſpe, nullam cauſſat anxietatem, & angorem animi, ſi homo nondum ſit in ſtatu illius rei perfecte habendæ. Itaque fatemur, carnales homines vitam agere in continuata ſerie deſideriorum, & moleſtiarum; quærunt enim delectari in rebus corporeis, in quibus etiam habitis faſtidiunt; ideoque eorum vita dici merito poteſt continuata ſeries ægritudinum, atque dolorum. At juſti homines Deum amantes, non poſſident quidem Deum perfecte in hac vita, quia nondum ipſum clare vident; nihilominus eum poſſident imperfecte, inchoate, & in ſpe, quia gratiam ſanctificantem habent, quæ eſt ſemen gloriæ; neque ſunt in ſtatu perfectæ beatitudinis conſequendæ, quouſque degunt in corpore. Qua parte igitur Deum per charitatem poſſident, delectantur, imperfectaque felicitate fruuntur. Qua parte vero peregrinantur in corpore, nec ſunt Deo præſentes per ſpeciem, deſiderant eſſe cum ipſo; nec tamen ejuſmodi deſiderium eis triſtitiam creat, imo ex eodem charitatis fonte, qua Deum amant, procedit; nundum enim ſunt in ſtatu videndi Deum facie ad faciem. Itaque ſoli Juſti in hac vita imperfecta felicitate fruuntur.

122. Ad quintum dicimus, non omnia hominum deſideria tam eſſe vehementia, & incenſa, ut Maupertuiſius putat; imo quis umquam exſtitit, qui vitæ ſuæ dies decreſcere, & in nihilum redigi concupierit, ut rem quampiam deſideratam conſequeretur? Cupiunt quidem juſti cum Apoſtolo, diſſolvi, & eſſe cum Chriſto, ſed hoc eorum deſiderium cum voluntate Dei perfecte concordat. Quiſque propterea illorum dicit cum eodem Apoſtolo ad Phil. 1. v. 23. ſeqq. *Coarctor a duobus: deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto, multo magis melius: Permanere autem in carne, neceſſarium propter vos. Et hoc confidens ſcio, quia manebo, & permanebo omnibus vobis, ad profectum veſtrum, & gaudium fidei.* Igitur tam non triſtantur, quia peregrinantur a Domino, quam amant, cupiuntque, ut voluntas Dei impleatur.

123. Ad ſextum concedimus, mundanos homines quærere terrenas delectationes, ad repellendum tædium hujus vitæ; decipiuntur tamen, ſi in iiſdem delectationibus ſiſtant, quaſi per eas poſſint ad veram felicitatem pervenire. Juſti autem homines,

nes, quærunt quidem delectationes, quæ neceſſariæ ſunt ad vitam tranſigendam, & ad ſpeciei conſervationem; at quærunt illas, ut media quibus utantur ad ſerviendum Deo, eique obtemperandum; non ut finem ultimum, quo fruantur, & in quo requieſcant. Quod ſi delectationes tales ſint, ut cum Dei dilectione compati nequeant, tantum abeſt, ut eas quærere poſſint, & in juſtitia permanere, quin dicant cum Apoſtolo Rom. 5. v. 3. ſeqq. *gloriamur in tribulationibus: ſcientes, quod tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem, probatio vero ſpem: ſpes autem non confundit, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*. Hæc mundani animaleſque homines non percipiunt: nam ut idem Apoſtolus ait 1. Cor. 2. v. 14. *Animalis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei: ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere, quia ſpiritualiter examinatur*.

124. Ad ſeptimum jam dictum eſt (1), plura quidem eſſe hominum peccata, quam opera bona, ſi omnium hominum univerſitas conſideretur; at Deus omnipotens & ipſa peccata ordinat in bonum, deque eis bene facit.

QUÆSTIO III.

De moralitate actuum humanorum.

125. Multa hic dicenda forent de voluntario, & involuntario, de circumſtantiis humanorum actuum; de variis intellectus, & voluntatis actibus cum elicitis, tum imperatis; & de bonitate, & malitia eorumdem actuum humanorum ſive interiorum, ſive exteriorum. Sed quia hæc jam alias fuere a nobis compendio tradita (2), & egregie traduntur a S. Thoma (3) quem noſtrates præ manibus habent; ad alia tranſire viſum eſt, quæ in hac quæſtione plurimum interſunt ad refutandos errores recentium incredulorum, aliorumque Philoſophorum. Igitur de moralitate actuum humanorum quærentes, expendemus 1. an principia moralitatis

(1) §. 117. (2) Tom. 3. Epitom. Theol. Dog. & Mor. Nat. Alex.
(3) 1. 2. q. 6. ſeqq.

ex Dei notione pendeant? 2. an ullus ſit in homine inſtinctus, ſive ſenſus moralis? 3. an actionum moralium differentia ſit tantum ex hominum opinionibus? 4. an omnis moralitas actionum a Dei voluntate & lege pendeat? 5. an moralitas in imputabilitate conſiſtat? 6. an deſumatur ex objectis? 7. an dentur actus morales indifferentes?

ARTICULUS I.

Utrum moralitas ex Dei notione dependeat.

126. A Theorum patrocinium ſuſcipiens Bælius (1), conatur oſtendere, eos poſſe virtutes colere, integramque etiam conflare Rempublicam ex ipſis tantum conſtantem. Quod & athei ceteri dementiſſime dicunt, ſtatuentes, notionem exiſtentiæ Dei nihil omnino conferre ad virtutes ſovendas, & vitia extirpanda (2).

127. Videtur autem ita dicendum I. quia in atheis extinctum non eſt rationis lumen, quo poſſint honeſtum ab inhoneſto, juſtum ab injuſto, virtutem a vitio diſcernere. Cur ergo non poterunt virtutes colere, & a peccatis abſtinere?

128. II. In atheis remanet appetitus laudis, & gloriæ, metuſque infamiæ. Magiſtratuum quoque timor, & præmia ab eis propoſita, poſſunt illos a vitiis arcere, & ad virtutes inducere. Non eſt igitur, cur negemus poſſe atheos ſectari virtutes, & vitia fugere.

129. III. Plurimi ſunt ex temperamento ad virtutes inclinati, ut dictum eſt (3). Magna etiam, & aſſidua applicatio, qua

(1) *Penſ. div. ſur la Comet.* & *Contin. des penſ.*

(2) Legi abſque ſumma indignatione non poſſunt, quæ ſtultiſſime hac in re ſcribunt præſertim Auctor ſyſt. nat. & Collinſius *Diſcours de la liberté de penſer*. Univerſim vero increduli omnes in impiis ſuis operibus nihil magis in ore habent, quam probitatem, virtutem, moderationem, humanitatem, beneficentiam, in quibus, ne homines progreſſus faciant, Religionem, ajunt, obſtacula creare. Ita paſſim in peſtiferis libris, qui magno numero poſtremis hiſce temporibus ad humanitatis opprobrium prodiere, Montaignii, Helvetii, Mandevillii, d'Argens aliorumque, quos recenſet noſter Fabricius *Diſcours préliminaire* ad opus *Des titres primitifs de la Révélation*, *cap.* I. *pag.* XIX.   (3) §. 49.

qua diſtinentur ii qui libere cogitandi ſtudio vacant, vitioſas animi cupiditates pellit. Immunes igitur hi pluſquam alii, a vitiis erunt, virtutibuſque ornati.

130. IV. Homines ſæpe ad principia theoretica mores ſuos non componunt. Stoici fatalem neceſſitatem tuebantur, & nihilominus tradebant præcepta morum, virtuteſque colebant. Chriſtiani recta habent principia theoretica, atque credunt præmia, & pœnas alterius vitæ; eorum tamen magna pars omni ſe flagitiorum genere polluit. Quidni ergo atheus erit virtutis ſtudioſus, etſi principia ejus theoretica impia ſint?

131. V. Id verum eſſe, exempla demonſtrant: nam Diagoras, Theodorus, Epicurus, Sadducæi, Vaninus, Hobbeſius, Spinoza, athei fuere, ſed probi moribus, comes, benigni, faciles, ſuaves, & Principibus obſequentes.

Prop. I. *Athei nonnullas aliquando, ſicut & ceteri infideles, actiones faciunt moraliter bonas. II. Vi tamen ſyſtematis, ſi quod habent* (1), *iniquiſſimi eſſe debent. III. Rebuſque publicis ſunt hoſtes.*

132. PRob. 1. p. ratione S. Thomæ (2). In atheis non eſt omnino corruptum bonum naturæ; ut enim demonſtravimus (3), malum corrumpere non poteſt totum naturæ bonum, alioqui nec eſſet ipſum malum, cujus ſubjectum eſt bonum. Poſſunt igitur athei quædam bona opera facere, ad quæ ſatis eſt bonum naturæ, cujuſmodi ſunt eleemoſynam elargiri pauperi, ut ejus indigentiæ ſubveniatur, reddere depoſitum, fidem alteri datam ſervare: atque ita aliquando teipſa faciunt, non depravata ſua principia, ſed naturam ſectantes, qua non deſtituuntur ob impietatem.

133. Prob. 2. p. Athei vi ſyſtematis, ideo Deum negant, non quod perſuadere ſibi poſſint, Deum non eſſe; hoc enim rationi repugnat, ut demonſtratum eſt (4), ſed ut, negata Divini-

(1) Dicimus, *ſi quod habent*; oſtendimus enim Tom. 5. §. 1191. ſeq. nullos eſſe atheos theoreticos, ſed qui atheiſmum profiteri ſe dicunt, ſcepticos eſſe.

(2) 2. 2. q. 10. a. 4. (3) §. 115. (4) Tom. 5. §. 1173. ſeqq.

vinitate, abjiciant, ſi poſſint, timorem Dei juſti vindicis, & pœnarum alterius vitæ, atque ita poſſint *ducere in bonis dies ſuos*, ut dicitur Job. 21. v. 13. ideoque ſæpe in ore habent quæ jampridem dixerant impii ipſis ſimillimi Sap. 2. v. 1. ſeqq. *Exiguum, & cum tædio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigerium in fine hominis, & non eſt, qui agnitus ſit reverſus ab inferis: Quia ex nihilo nati ſumus, & poſt hæc erimus tamquam non fuerimus: quoniam fumus flatus eſt in naribus noſtris: & ſermo ſcintilla ad commovendum cor noſtrum: qua extincta cinis erit corpus noſtrum, & ſpiritus diffundetur tamquam mollis aer, & tranſibit via noſtra tamquam veſtigium nubis; & ſicut nebula diſſolvetur, quæ fugata eſt a radiis ſolis, & a calore illius aggravata: Et nomen noſtrum oblivionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum noſtrorum. Umbræ enim tranſitus eſt tempus noſtrum, & non eſt reverſio finis noſtri: quoniam conſignata eſt, & nemo revertitur. Venite ergo, & fruamur bonis, quæ ſunt, & utamur creatura tamquam in juventute celeriter*. Hæc paſſim verba in eorum impiis libris deſcripta leguntur (1); nec Bælius ipſe negare auſus eſt, homines, quos *libertinos*, & *ſpiritus fortes* vocant, non rationibus duci, ſed pravis cupiditatibus (2). Athei igitur, ſi vi ſyſtematis agant, nullam reſpuere iniquitatem debent, niſi forte quæ ſit, qua ſi fruantur, ducere in bonis nequeant dies ſuos. Dicant proinde oportet, quod cit. Sap. c. impii olim dicebant: *Vino pretioſo, & ungentis nos impleamus: & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis, antequam marceſcant: nullum pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra: Nemo noſtrum excors ſit luxuriæ noſtræ* (3): *ubique relinquamus ſigna lætitiæ: quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors. Opprimamus pauperem juſtum, & non parcamus*

---

(1) Si per tempus liceret, integras implere poſſemus paginas plenas ejuſmodi loquendi formularum deſumptarum ex libris incredulorum, qui ſane loqui aliter nequeunt, cum nullum poſt hanc vitam ſperent præmium, timeant malum.

(2) Vide quæ diximus Tom. 5. pag 589. ſeqq in not.

(3) Impudentis obſcœnitatis ſcholam merito dixeris Helvetii nefandiſſimum opus *De l'eſprit*. Nec diſſimilia ſunt quæ collegerunt Auctor lib. *La Code de la nat*, &c. & Auctor lib. *ſyſteme Social*, &c. Vide Gauchat *tom. 16. lett. 158. ſeqq.* & *la Religion vengée tom. 17. lett. 11. ſeqq.*

mus viduæ, nec veterani revereamur canos multi temporis (1). *Sit autem fortitudo noſtra lex juſtitiæ* (2) : *quod enim infirmum eſt, inutile invenitur* (3). *Circumveniamus ergo juſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ* (4). Hanc eſſe incredulorum hominum communem agendi rationem, & ipſi increduli teſtantur (5), moribusque

---

(1) De incredulis quam ſint infenſi Majeſtati ſupremarum Poteſtatum, dicemus in peculiari Diſſertatione.

(2) Deſcribitur hic Hobbeſii ſtultitia, qui juri vim *fortioris* ſubſtituit.

(3) Phraſis hæc eſt vulgata inter impios, juſtos ſcilicet uni Deo vacantes, inutile eſſe Reipublicæ atque telluris pondus.

(4) Hæc ratio eſt, cur ejuſmodi homines Sanctos viros, ſanctitatiſque cultores perſequantur, funditusque, ſi poſſent, exterminarent, & abolerent.

(5) Audiendus eſt Comes de Paſſeran haud ignobile factionis incredulorum membrum. Is *Hiſt. de la Profeſſ Sacerdot.* pag 286. recenſitis Spinozæ, Collinſii, Tolandi, & Woolſtoni libris, ait: „ Nous pouvons „ juger de la bonté de ces Ouvrages, & ſurtout de celui de Wool„ ſton, par le nombre & la qualité des Proſelytes, qu'ils ont fait, ſa„ voir: I. une multitude des jeunes étudians en Loi & en Medecine. „ II. Les Officiers & les Soldats les plus debauchés. III. Le corp en„ tier des Damoiſeaux & des Petit-Maitres. IV. Un grand nombre de „ ces Gens qui trouvent l'irreligion un excellent remede contre les re„ mords de conſcience. V. Une quantité de Demi-Savans qui ont la „ vanité de ſe diſtinguer par des opinions novvelles & de paſſer pour d' „ Eſprit-Forts du premier ordre. VI. Pluſieurs Gentilhomes Compagnards „ qui affectent d'imiter les beaux Genies de la Capitale du Roiaume „ & pluſieurs Bourgeois, qui ſe font un honneur d'etre les ſinges des „ Gentilhomes. VII Des Pêdants laborieux ſans jugement, & par-ci „ parla quelques Miniſtres ou Prétres mécontens à cauſe qu'on ne les a „ pas pourvû de quelque bon benefice. Toutes ces gens, dis-je, ont „ reconnu la bonté de la doctrine de nos fameux Athletes & la force „ de leurs arguments par un pur effet de leur raiſon „. „ Judicium de „ horum operum bonitate, ac præ ceteris Woolſtoni ferre poſſumus ex „ numero, & qualitate Proſelytorum, quos genuerunt, videlicet: I. ex „ multitudine juvenum ſtudentium Juri, & Medicinæ. II. ex flagitioſioribus Ducibus, & militibus. III. ex integra muliebrium, ridiculeque „ habitu, geſtu, & corpore comparatorum turba. IV. ex magno eorum „ numero, qui excellens in irreligione remedium quærunt adverſus con„ ſcientiæ remorſus. V. ex multitudine Sciolorum, qui inanem captant „ gloriam novarum opinionum, & ſpirituum fortium primi ſubſellii. VI.

que confirmant perditiſſimus ſuis . Fatendum eſt ergo , ipſos vi ſyſtematis iniquiſſimos eſſe debere .

134. Et re quidem vera , athei nullam agnoſcentes Divinitatem , nullam quoque agnoſcere legem æternam honeſtatis , & juſtitiæ poſſunt , qua bonæ actiones præcipiantur , vetentur malæ (1) . Nam quæ poteſt ſine ullo legislatore lex eſſe ? Omnis autem bonitas , vel malitia actuum humanorum pendet ab eorum conformitate cum lege æterna , vel difformitate ab ipſa . Nam , ut egregie advertit Sanctus Thomas (2) , *in omnibus cauſſis ordinatis effectus plus dependet a cauſſa prima , quam a cauſſa ſecunda , quia cauſſa ſecunda non agit , niſi in virtute primæ cauſſæ . Quod autem ratio humana ſit regula voluntatis humanæ , ex qua ejus bonitas menſuretur , habet ex lege æterna , quæ eſt ratio divina : unde in Pſal.* 4. *dicitur* : Multi dicunt : quis oſtendit nobis bona ? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine ; *quaſi diceret* : *lumen rationis , quod in nobis eſt , intantum poteſt nobis oſtendere bona , & noſtram voluntatem regulare , inquantum eſt lumen vultus tui , ideſt a vultu tuo derivatum . Unde manifeſtum eſt , quod multo magis dependet bonitas voluntatis humanæ a lege æterna , quam a ratione humana* (3) . Cum ergo athei Deum negantes ; negent quo-

„ VI. ex pluribus Nobilibus minorum Urbium ; qui imitari geſtiunt „ ſimiles Viros in præcipua Regni Urbe degentes ; exque pluribus Civibus, quibus placet ad Nobilium ſe fingere mores . VII. ex Rhemnianis doctoribus , atque ex nonnullis Miniſtris, aut Presbyteris ægre ferentibus , quod Eccleſiæ dignitates , aut pinquia beneficia non ſint aſſequuti . Hi omnes , ut ego quidem reor , agnoverunt bonitatem doctrinæ celebrium athletarum noſtrorum , eorumque argumentorum vim „ velut eorum rationis effectum „ . Quidnam boni ſperari ex ejuſmodi hominibus poteſt , qui ideo miſerrime in atheiſmum proruere , quia corruptiſſimis erant moribus ? De hac eadem re plura ſcribit Zimmermannus in *Medit. de cauſſis incredulitatis* . Sed multa etiam colligit hæreticorum more adverſus Catholicam Eccleſiam .

(1) Hobbeſius , Spinoza , aliique athei communiter nullam naturalem honeſtatis , & juſtitiæ legem admittunt , ut infra dicemus , præter unam tantum naturæ neceſſitatem .

(2) 1. 2. q. 19. a. 4.

(3) Ex hac invicta S. Thomæ ratione excluditur ſententia eorum , qui poſt Grotium , & Leibnitium in Epiſt. ad Molanum , ajunt *fore aliquam naturalem obligationem , etſi daretur , quod dari non poteſt , Deum nullum eſſe .*

Quæ

quoque legem æternam, quæ eſt ratio divina; nullam proinde in humanis actionibus bonitatem, aut malitiam, honeſtatem, aut inhoneſtatem, juſtitiam, aut injuſtitiam agnoſcere poſſunt; ideoque vi ſyſtematis omnes actiones habere debent ut æque indifferentes, ita ut penes ipſos, ſi naturæ præceptis ſtemus, idem ſit parentem colere, atque occidere; idem furari, & eleemoſynam elargiri; idem tueri patriam, ac prodere (1). Vi ergo ſyſtematis athei nequiſſimi eſſe debent.

135 Accedit, quod athei, ut dictum eſt (2), omnia referunt ad ea, quæ ipſorum interſunt, nec alium finem ultimum agnoſcunt, quam propriam utilitatem, & voluptatem. Ubi ergo ſua intereſſe videant (videbunt vero frequenter, & aſſidue in tanta humani cordis corruptione) aliena rapere, innocentes opprimere, calumnias ſtruere, in publicas irruere Poteſtates; quis eos continebit, ſi impune poſſint? Quis eos arcebit ab alienis thoris, a virginibus conſtuprandis, atque a ceteris libidinibus? Regulane honeſtatis, & rationis dictamina? At quænam iis eſſe regula honeſtatis, & rationis vi ſyſtematis poteſt, qui primam regulam negant?

136. Accedit inſuper, quod ipſi nulla admittunt præmia alterius vitæ, nulla ſupplicia, ſed omnia cum morte finiri dicunt. Cur ergo non quibuſcumque hujus vitæ voluptatibus fruentur, nihil deinceps futurum ſperantes, nihil metuentes?

137. Venimus ad 3. prop. partem. Nulla hominum ſocietas conſiſtere diu poteſt ſine legum auctoritate. Legum autem civilium auctoritas ultimo in lege naturali honeſtatis, & juſtitiæ fundatur. Ut enim

---

Quæ ſententia corruit, etiamſi ejuſmodi obligatio accipiatur non pro vi *coactiva*, ſed pro vi *directiva*, cui atheus conformare ſe debeat ſub hac tantum pœna, ſentiendi nempe remorſus rationis oſtendentis hanc operandi regulam, circa quam atheus non eſt indifferens. Nam, ut dictum eſt, quod *ratio humana ſit regula voluntatis humanæ*, habet ex *lege æterna*, *quæ eſt ratio divina*. Quare ſi Deus negetur, & ratio divina, nulla poteſt eſse regula, ideoque nec ulla obligatio, ſive accipiatur pro vi *coactiva*, ſive pro vi *directiva*: nam ablata prima cauſa, & regula, neceſse eſt auferri ſecundam.

(1) Atque ita reipſa ſentit impius Montaigne *Eſſais* t. 2. c. 12. idque acceperat a Spinoza Tract. Theol. Polit. c. 19. & ab Hobbeſio *De Cive* c. 12. §. 1. Sed hac de re paullo poſt dicemus fuſius.

(2) Vide quæ deſcripſimus ex Auctore ſyſt. nat. pag. 63. ſeqq. in not.

enim advertit S. Thomas (1) „ Non videtur eſſe lex, quæ ju-„ ſta non fuerit: unde inquantum habet de juſtitia, intantum „ habet de virtute legis. In rebus autem humanis dicitur ali-„ quid eſſe juſtum ex eo quod eſt rectum ſecundum regulam „ rationis. Rationis autem prima regula eſt lex naturæ .... „ unde omnis lex humanitus poſita, intantum habet de ratione „ legis, inquantum a lege naturæ derivatur „. Qui ergo omnem legem naturalem honeſtatis, & juſtitiæ negant, negant quoque omnem legum humanarum auctoritatem. Athei vero omnem legem naturalem honeſtatis, & juſtitiæ negant, cum negent divinam rationem, a qua lex illa derivatur, ut dictum eſt (2). Omnem ergo auctoritatem legum naturalium, & humanarum tollunt (3). Hac autem auctoritate ſublata, ſocietas humana, Reſque

(1) 1. 2. q. 95. a. 2. (2) §. 134.

(3) Impius Auctor ſyſt. nat. par. 2. c. 9. explicare aggrediens, quid ſit *obligatio moralis*, putat inveniſſe, quomodo poſſint athei ſe invicem obligari in Republica. Scribit autem: „ Elle eſt fondeé ſur la conſidéra tion des motifs „ capables de déterminer des êtres ſenſibles, intelligens, tendans vers „ une fin, à ſuivre la conduite neceſsai re pour y parvenir. Ces motifs „ ne peuvent être en nous que les deſirs toûjours renaiſsant de nous pro-„ curer des biens & d'éviter des maux. Le plaiſir & la douleur, l'eſ-„ poir du bonheur ou la craine du malehur, ſont les ſeuls motifs ca-„ pables d'influer efficacement ſur les volontés des êtres ſenſibles; pour „ les *obliger* il ſuffit donc que ces motifs exiſtent & ſoient connus; pour „ les connoitre il ſuffit d'enviſager notre conſtitution, d'aprés laquelle, „ nous ne pouvons aimer ou approuver en nous que les actions d'où ré-„ ſulte notre utilité reelle & réciproque qui conſtitue la vertu. En con-„ ſéquence pour nous conſerver nous-mêmes, pour jouir de la ſûréte, „ nous ſommes *obligés* de ſuivre la conduite nécesſaire à cette fin; pour „ intéreſser les autres a notre conſervation propre, nous ſommes obligés „ de nous intereſser à la leur, ou de ne rien faire qui les détourne de „ la volonté de coopérer avec nous à notre propre félicité. Tels ſont les „ vrais fondemens de l'*obligation morale* „. „ Fundatur obligatio moralis „ in conſideratione rationum quæ capaces ſunt determinandi entia ſenſi-„ bilia tendentia ad unum aliquem finem, ut ſequantur media neceſsa-„ ria, quibus ad illum perveniant. Hæ rationes in nobis aliæ eſse non „ poſsunt, quam deſideria ſemper renaſcentia procurandi nobis bona, & „ mala cavendi. Voluptas, & dolor, ſpes felicitatis, aut timor mali „ ſunt unicæ rationes capaces influendi efficaciter in voluntates entium „ ſenſibilium. Ut igitur obligentur, ſat eſt, ut hæ rationes exiſtant, co-„ gnitæque ſint: ut autem cognoſcantur, ſatis eſt inſpicere conſtitutionem „ noſtram ſic comparatam, ut nequeamus amare, aut probare in nobis, „ niſi

que publica corruat neceſſe eſt, quæ ſine legum auctoritate conſiſtere nequit. Tantum ergo abeſt, ut ex atheis conflari Reſpublica poſſit, quin athei ſint Rerumpublicarum everſores, & hoſtes.

138. Ad primum reſpondemus, in atheis quidem extinctum omnino non eſſe rationis lumen: ideoque diximus, eos poſſe ali-

---

„ niſi actiones, ex quibus reſultat realis & reciproca utilitas noſtra, „ quæ virtutem conſtituit. Ut igitur nos ipſos conſervemus, ut ſecuri- „ tate fruamur, tenemur ita nos ducere, ut talem finem conſequamur; „ ideoque ut alios ad noſtram conſervationem provocemus, eorum de- „ bemus conſervationi ſervire, nihilque admittere quod avocare eos poſ- „ ſit a voluntate nobiſcum procurandi noſtram felicitatem. Atque hæc „ vera fundamenta ſunt moralis obligationis „. Non abs re arbitrati ſumus tam longam diſſolutamque hujus impii orationem ad verbum deſcribere, eſt enim ea comprehenſum integrum morale ſyſtema Incredulorum: nam ceteri haud diſſimili ratione loquuntur.

Ut autem quiſque perſpiciat, quam ſit illa non ſolum miſerabilis, ſed etiam irridenda, animadvertimus 1. fictum Mirabaudum ſecum ipſe pugnare. Nam ſi omnia fatali neceſſitate eveniunt, nec fieri poteſt, ut aliter eveniant, quemadmodum ipſe conſtituit; quænam erunt *rationes illæ capaces determinandi ad unum aliquem finem entia ſenſibilia*, jam neceſſario determinata ad unum finem? Et quænam *media ſequi* poterunt entia illa, ut *ad unum finem perveniant*, ad quem determinata jam ſunt ex neceſſitate naturæ? Videte apertiſſimam contradictionem. Sed in delirantibus ac ſtultis cur erimus de contradictionibus ſolliciti? Stulti & nos erimus ſi a fatuis concludentes orationes expectabimus.

2. Falſum apprime eſt, *ex deſideriis ſemper in nobis renaſcentibus ad procuranda nobis bona, & mala cavenda, exque voluptate, & dolore, aut ſpe felicitatis, timoreve mali*, nos *obligari*. Nam inde id ſummum colligi poteſt neceſſitate nos duci ad proſequendum bonum in omni eo quod deſideramus, ideoque ad cavendum malum. Sed quod ad hoc potius bonum, quam ad aliud proſequendum, ad hoc potius malum, quam ad aliud cavendum *obligemur*, quis dixerit, niſi aliquid aliud ſit quod obligationem inducat? *Sat*, inquit, *eſt*, *ut rationes illæ exiſtant*, *& cognitæ ſint*. De quibuſnam rationibus loquitur, de communi ratione boni, an de peculiaribus? Si de communi, hæc non *obligat* ad hoc potius bonum, quam ad aliud ſequendum, niſi *obligatio* aliunde adveniat: nam & qui male agunt, communem ſequuntur boni rationem; non enim volentes intendunt malum, ſed ideo malum amant, quia ipſum apprehendunt ſub ratione boni. Reliquum erit, ut etiam qui male agunt, *obligentur* ad male agendum; quæ lepida certe *obligatio* foret. Si autem loquitur de bonis peculiaribus, ecquænam dementia eſt dicere voluntates hominum *obligari* ad ſingula peculiaria bona proſequenda? cum tam multa bona ſint, ad quæ pro-

aliquas actiones moraliter bonas aliquando facere. Tam magnis vero tenebris lumen illud eſt circumfuſum, ut in ipſa luce athei cæcutiant, tenebras inferentibus, & in dies augentibus malignis cupiditatibus, quibus ut fræna laxent, optant, ne Deus ſit.

139. Ad ſecundum concedimus poſſe aliquando atheos contineri ob appetitum laudis, & gloriæ, metumque infamiæ, ne quaſdam actiones exterius admittant turpes, ac probroſas. Quid vero ſi abſit infamiæ periculum, ut in tenebris, ut in deſerto loco, ubi nullus ſit teſtis? Quid poterit Magiſtratuum timor, ſi ſpes ſit evadendi, aut in ipſos Magiſtratus impune inſur-

---

proſequenda nulla nos *obligatio* cogit. Quis incredulorum dixerit, bonas non eſſe divitias, dignitates, honores, dominationes, voluptates? & quidem ſunt hæ rationes exiſtentes, quas omnes cognoſcunt, & tam multi deſiderant. Anne quiſquis eas exiſtentes cognoſcit, ſtatim *obligatur* ad illas ſibi comparandas? Ridicula *obligatio*, imo ſeditionis plena, velle quempiam privatum hominem *obligari* ad ſupremas etiam dignitates ſibi accerſendas. Cur enim non? ſi valeat hujus impii ratio: nam & illæ exiſtunt, & cognitæ ſunt.

3. Nihilo minus eſt a veritate alienum, adſerere, conſtitutionem noſtram ita eſſe comparatam, ut *nihil poſſimus amare, aut probare in nobis, niſi actiones, ex quibus reſultat realis, & reciproca utilitas noſtra*. Si omnia ad utilitatem referantur; nulla igitur erit honeſtas actionum, ob quam eas amemus, & probemus, quia honeſtæ ſunt. Et ſi quis forte putaret utilitatem ſuam realem, & reciprocam reſultare poſſe ex ſeditionibus, nonne continuo eas deberet amare, atque probare? Id non diſplicet huic impio, qui omnem conatum intendit, ut populos adverſus legitimas Poteſtates ad ſeditionem commoveat. Nec ſimiliter diſplicet ceteris incredulis. Sed quis non horret hæc eorum *moralis obligationis fundamenta*?

4. Virtutis definitionem deſtruit, cum eam conſtituerit *in reali tantum, & reciproca utilitate noſtra*. Ubinam erit in virtute honeſtas, ſi omnia una utilitate noſtra metiamur?

5. Si unice ut nos ipſos conſervemus, & ſecuritate fruamur, tenemur aliorum conſervationi ſervire, abſtinereque ab omni eo quod illos poſſet avocare a noſtra felicitate procuranda; quid conſequi neceſſe erit, ſi aliquis putet, non poſſe ſe conſervare, nec frui ſecuritate, niſi hoſtem e medio tollat? Ex morali *obligatione* pſeudo-Mirabaudi tenebitur hoſtem occidere. Et ſi quis poſſet perimere Magiſtratum, aut Regem a quo ob delicta ſit perimendus, nonne ex eodem principio teneretur ad illos necandos? Mittimus reliqua: nam hæc ſufficiunt ad demonſtrandum quam iniqua *fundamenta moralis obligationis* impii conſtituant.

inſurgendi (1) ? Valeant tamen metus infamiæ , & Magiſtratuum timor , præclaræ erunt virtutes hominum , qui a vitiis unice abſtinent , ut infamiam , pœnaſque evadant . Anne turpes potius ſimulationes erunt ? Quid vero faciemus de actibus internis , qui non ſubjiciuntur infamiæ , nec Magiſtratuum judicio ? Quid de tam multis aliis delictis , de quibus Præſes non judicat ?

140. Ad tertium reſpondemus , ex temperamento dumtaxat inferri , atheos nonnullos a quibuſdam criminibus aliquando abſtinere poſſe non tam ex voluntatis electione , quam ex propenſione , & inclinatione naturali : quod quidem non eſt virtutem colere , & ex ejus præſcripto mores componere . Quot vero ſunt in virtutem ex temperamento propenſi , qui ob improborum hominum conſuetudinem a recta vivendi norma deflectunt , & omnium ſe vitiorum coinquinant maculis (2) ? Exempla inter ipſos Catholicos frequentiſſima ſunt . Quanto magis inter illos ; qui Religioni renunciant , ne conſcientiæ latratibus crucientur ? Poſſunt quidem eorum nonnulli incredulitati ſtudia dicantes , a quibuſdam vitiis temperare , quæ forte cum ſtudiis compati nequeunt (3) . At ſtudioſine virtutum propterea erunt ? imo vero, cum vitia ſpiritualia longe graviora ſint vitiis carnalibus , nequiores ceteris illi ſunt : & cum aliis viam irreligionis , & impudentiæ aperiant , aliorum ſe criminibus obnoxios conſtituunt .

141. Ad quartum , quod ad Stoicos pertinet jam diximus (4), eorum multos qui Chryſippum ſequebantur , etſi fatalem neceſſitatem adſtruerent , conatos tamen fuiſſe ad tuendam voluntatis li-

(1) Ridiculum omnino eſt quod ex Lucretio l. 5. reſpondet Bælius , fore, ut increduli ab occultis criminibus abſtineant ob metum , ne dormientes , aut ægritudinis æſtu abrepti , ea prodant . Quis prudens homini imputabit ſcelera, ſi quæ ſomniando , aut delirando tamquam a ſe patrata pronunciet ? Bælius qui utpote ſcepticus , de rebus etiam certiſſimis dubitabat , cur non dubitaſſet de veritate dictorum ab homine ſomniante , aut delirante ?

(2) Vide Senecam l. 3. de Ira c. 8.

(3) Bentlejus in lib. cui titulus , *La fripponerie laïque des pretendus Eſprits-forts* , quærit an omnes homines ſtudiis dediti , ſint virtutibus præditi ? & an omnes libere cogitantes , ſint ſtudiis impenſe dediti ? Vide Valſech . *De' fondam.* &c. l. 3. p. 1. c. 6.

(4) Tom. 5. pag. 140. not. 1.

bertatem. Et quamvis conatus fuerit irritus; oſtendit nihilominus illos animadvertiſſe, nullam conjungi virtutem cum abſoluta neceſſitate poſſe. Naturæ vox etiam ab invitis aliquando auditur; potentior enim eſt quovis ſtrepitu humanarum cupiditatum. An vero Stoici virtutes colerent, ut Bælius putat, exemplum ſuppeditat Zeno Citriæus Sectæ inſtitutor, qui ut refert Laertius (1), *uxores communes in Republica ſtatuebat*, & qui *continuo ſe ſtrangulans interiit*. Hujuſmodi certe magiſtros impii ætatis noſtræ imitantur, qui pudicitiæ inſidias ſtruunt, & tam ſæpe voluntariam ſibi diſperati mortem conſciſcunt.

142. De malis Chriſtianis quod additur, purum putumque eſt Bælii ſophiſma. Petimus, quare Chriſtiani etſi principia optima teneant, ſcelera cumulant? Non alia ſane de cauſſa, niſi quia cupiditatibus magis trahuntur, quam Fidei principiis, & rectæ rationis. Petimus rurſus, an increduli hujuſmodi cupiditatibus incendantur? Quis poterit dubitare? nam ſi Chriſtiani ita turbulentas, effrænataſque eas experiuntur, ut animus dormitet, ne cogitet principia Fidei, & rectæ rationis; quanto magis increduli illis obſequentur, & mancipabuntur, rapti ab iiſdem cupiditatibus, nec ab ullo Dei vindicis timore retracti? In Chriſtianis principia theoretica recta ſunt, praxis eſt mala ob irruentes cupiditates, pravaſque voluntates. In atheis principia theoretica prava ſunt, eaque in praxi pravas cupiditates & voluntates fovent. Sive ergo advertant athei, ſive non advertant ad principia ſua theoretica, procliviores Chriſtianis ad vitia ſunt in iiſdem poſiti circumſtantiis. Sophiſma igitur Bælii in ipſum recidit.

143. Ad quintum dicimus, exemplis Diagoræ (2), & Theodori

(1) Lib. 7.

(2) Tam obſcuri nominis philoſophus Diagoras fuit, ut Diogenes Laertius in lib. *de vita, & moribus Philoſophorum*, eum recenſendum in numerum non putarit. Bælius autem in Dict. a. *Diagoras*, ex fide Æliani Var. hiſt. l. 2. c. 22. Diagoram celebrat, quod etſi atheus eſſet, leges tamen ediderit optimas, quas miſerit ad Nicodorum Mantinenſium Legislatorem. Hinc vero infert, atheiſmum cum legislatione compati poſſe, & in Balduinum invehitur, quod *ad Edict. Princ. Rom. de Chriſt.* dixerit, *magnam eſſe & legum labem, & civitatum perniciem, impietatem*; in eoque plus logi-

ſori nihil nos morari; jam enim dictum eſt (1) non conſtare, an ii revera atheis ſint accenſendi. Qui vero fuerint Theodori mores, & dogmata, deſcribit Laertius (2), cum ait illum docuiſſe, *furto, & adulterio, & ſacrilegio, cum tempeſtivum erit, daturum operam ſapientem; nihil quippe horum natura turpe eſſe .... ſapientem publice abſque ullo pudore ac ſuſpicione ſcortis congreſſurum*. Item Theodorus amicitiam ſuſtulit. Et ut Suidas teſtatur (3), *indifferentiam* rerum admiſit (4). Dignus plane incredulorum magiſter.

144. De Epicuri moribus diſputatum jam olim fuerat (5), diſputaturque etiam modo (6), quamquam Gaſſendus (7) ad

G 2 nau-

logicæ deſiderans, ait: *un bon logicien eſt plus rare, qu'on ne penſe*. Videamus, an Bælius bonus logicus fuerit. Unde certo reſcivit, Diagoram talem fuiſſe atheum, ut omnem omnino Divinitatem negarit? Diodorus Siculus l. 3. ait: *Diagoras cognomento atheus, calumnia notatus ob impietatem* Calumnia dici non poteſt, ubi verum eſt crimen. Fuerit autem Diagoras verus atheus, unde Bælius reſcivit, Nicodori leges illum habuiſſe auctorem? Ex Æliano, ait. At Ælianus non id abſolute refert, ſed dicit talem fuiſſe opinionem. Cur ex opinione certam hiſtoriam Bælius creat? Unde collegit, leges illas fuiſſe optimas? Stobæus ex Nicolao Damaſceno Collectanea edidit de moribus gentium. De Politiis Libellum edidit Heraclides Ponticus. Utraque vulgavit Cragius. In utriſque autem ne verbum quidem exſtat de Mantinenſium legibus: quæ prætermiſſio in diligenti recenſione legum aliorum populorum etiam obſcuriſſimorum, non leve eſt argumentum ad oſtendendum, non ita celebres fuiſſe Nicodori leges, ut Bælius putat. Quid vero, cum Ælianus ipſe ab iis celebrandis abſtinendum aperte dicat? Denique nonne potuerat Diagoras ex aliis legislationibus ſuam conflare, atque ita facere non virtutis amore, ſed gloriæ cupidine? Merito in Bælio diligentiorem logicam deſideramus.

(1) Tom. 5. pag. 595. in not. (2) Lib. 2.

(3) In Σωρκατ.

(4) Vide Stanl. Hiſt. Phil. par. 3. in Theod. cap. 2.

(5) Ut ex Laertio l. 10. conſtat, Stoicorum bene multi peſſime ſenſerunt de moribus Epicuri; idemque fuit judicium Patrum univerſorum, ſaltem quod ad doctrinam ejus pertinet. Apologiam vero pro Epicuro texuit idem Laertius loc. cit.

(6) Pro Epicuro ſtant non modo Gaſsendus, & Bruckerus, ſed vel maxime increduli univerſi, qui in moribus honeſtis Epicuri magnum incredulitatis præſidium agnoſcunt. Contra vero Epicurum, & corruptam ejus moralem doctrinam ſcripſerunt Parkerus, Gatakerus, Bentlejus, aliique.

(7) Non videmus, quænam fuerit Gaſsendo cauſsa, ut non contentus de-

nauſeam uſque defendere, laudibuſque ornare hunc voluptatis adſertorem fuerit conatus (1). Ne in hanc diſputationem ingrediamur, conſtituti dicendi limites prohibent. Athenæus (2) certe: „ Epicurus, *inquit*, amicam habuit Leontium, quæ „ propter artem meretriciam rumore crebro celebrata eſt. Hæc „ vero, cum Philoſophiæ cœpiſſet operam dare, ſcortari non „ deſtitit; ſed in hortis rem habuit cum Epicureis omnibus, „ ac propalam cum Epicuro; adeo ut ipſe fuiſſe ſe multum „ de ea ſollicitum in ſuis ad Hermachum Epiſtolis declarave„ rit „. Si hæc vera ſunt, (ſunt autem abs dubio: nam & ipſe Laertius, etſi pro Epicuro ſcripſerit, Leontium fuiſſe teſtatur, *Atticam meretricem*, & Metrodori concubinam) patet, quam corrupti fuerint Epicureorum, ipſiuſque Epicuri mores. Nam quod ait Gaſſendus (3): *ut contendere nolim, rem ſe in illa conſuetudine perinde habuiſſe, ut ſi quiſpiam marmoribus copulaviſſet marmora* (talis eſt aliquando eruditorum quoque virorum, ob innovandi pruriginem, cogitationum licentia, ut vel ipſis marmoribus copulatis comparare non dubitent homines, & mulieres familiariter converſantes in hortis deliciarum) *ita potuit tanta in illa converſatione eſſe moderatio, ut peccatum nihil fuerit adverſus temperantiam*. Atqui Athenæus non ſolum adverſus temperantiam ab Epicureis peccatum ait, ſed *propalam* ab ipſo Epicuro, & Laertius a Metrodoro. Fortaſſe non uſque

---

defenſione Epicuri in tribus tomis in fol. quibus continentur ejus Animadverſiones ad x. Laertii librum; ſeptem alios compoſuerit libros *de vita, & moribus Epicuri*, qui exſtant tom. 5. ejus operum. Tam magnam curam merebaturne ille, qui omnia tribuebat caſui, quique animi ſpiritualitatem, & immortalitatem, Deumque ipſum negabat, negata providentia?

(1) Quod in Gaſsendo lepidum, *l.* 4. *de vita, & moribus Epic.* c. 3. non ſolum nititur ipſum defendere ab impietate, ſed contendit etiam, de eo cenſeri poſse *legitime coluiſſe Naturam Divinam*; parumque proinde videtur abeſse, ne turpiſſimum monſtrum inter cælites collocet. Nam ſi moribus ſuit incorruptis, ſi *legitime*, ideſt, ut debuit, Naturam Divinam coluit, quid ei defuit eo tempore ad veram ſanctitatem? Non enim tunc homines tenebantur ad profitendam Legem Moſaicam. Interea ſi Naturam Divinam, ut Gaſsendo placet, Epicurus legitime coluit, nullum in eo eſt atheis præſidium.

(2) Lib. 13. (3) Loc. cit. l. 7. c. 5.

uſque adeo peccatum eſt, ut voluptate ſanitas perderetur: quod erat Epicuri documentum. Sed quod Epicurus, Epicureique cum meretricibus converſantes, nihil admiſerint adverſus caſtitatem, permanſerintque ut marmora marmoribus copulata, credat Gaſsendus, & qui ei ſubſcribunt: nobis autem eſt paradoxum omnino incredibile. Nec refert, quod Epicurus, Epicureique diligenter virtutes colerent; is enim cultus referebatur ad voluptatem, ne per contraria vitia voluptas impediretur, ut dictum eſt cum S. Thoma (1), Ii ergo non ab omnibus etiam illicitis voluptatibus abſtinebant, quod putarent eas illicitas (2), ſed ab exceſſu abſtinebant, ne ſi non abſtinerent, frui voluptatibus non poſſent (3). Atque hæc tota eſt virtus, ad quam Epicurei fortaſſe pervenerunt, & fortaſſe perveniunt increduli homines, cum vi ſyſtematis operantur. Dicimus autem *fortaſſe*: nam qui perſpectam habet naturæ noſtræ corruptionem, noſtramque fragilitatem, plane novit, quam difficile ſit, pravas moderari in datis occaſionibus cupiditates, ne ultra modum excedant.

145. Mentitur autem Bælius, dum Sadducæos tamquam probos in medium producit; jam enim ex Joſepho diximus (4), *Sadducæos inter ſe moribus feris diſcrepaſſe, & eorum converſationem fuiſſe circa exteros inhumanam*. Egregii ſane cives! Quomodo ex eis dumtaxat conflata respublica conſiſtere potuiſ-

(1) Pag. 57. not. 4.

(2) Quomodo illicitas eas putaſſent Epicurei qui nihil per ſe malum agnoſcebant, finemque ultimum in voluptate ſive corporis, ſive animi conſtituebant? Eorum quiſque, ut Card. de Polignac Antilucr. l. 1. animadvertit, dicere debebat:

Ni potiar votis, mihi tunc dolor ingruit ingens,
Et nequeo, ſi me dolor afficit, eſſe beatus.

Non ergo in virtute voluptatem Epicurus conſtituebat, ſed in voluptate virtutem, ut idem Cardinalis ibid. advertit:

Sed tibi quod gratum, ſejuncta labe timoris,
Et curæ, ſubito culpa vacat, atque decorum eſt.
Abs te non igitur poſita in virtute voluptas,
Aſt in ea virtus: tantum ars eſt rite fruendi
Natura, non naturam ratione domandi.

(3) Vide Valſechium de' Fondamenti &c. l. 3. par. 1. c. 8.

(4) Tom. 5. §. 807.

ſet, qui feroces inter ſeſe erant, inhumani vero cum exteris (1)? Quid vero ex Sadducæis Bælius concludit? Nonne illi Deum agnoſcebant, colebantque, imo Pentatheucum Moyſis admittebant?

146. Mentitur quoque, cum de Vanino ſcribit fuiſſe morum honeſtorum. Non hic referemus ſive Merſenni (2), qui circa Vanini tempora vixit; ſive Gramondi (3), qui Toloſæ præerat, cum Vaninus ad mortem damnatus fuit: ipſi Dialogi loquuntur, qui, ut ejus Vitæ auctor teſtatur, textibus ejus productis, pleni ſunt obſcœnitatum (4): quod nec Voltairius ipſe negare auſus fuit (5). Tales ſunt atheiſmi heroes, quos Bælius appellat *martyres atheiſmi* (6).

147. Reſtant Hobbeſius, & Spinoza. Atque de Hobbeſio quidem poſſemus Bælium Bælio opponere. Nam unde probat, Hobbeſium fuiſſe *civilem*, *ſuæ ſcientiæ communicativum*, *amicum bonum*, *miſericordem erga pauperes*, *magnum æquitatis cultorem*,

---

(1) Confer Valſech. loc. cit. c. 9.

(2) Voltairius in Dict. art. *Athée* in Merſennum, quem per contemptum vocat, *le minime & tres-minime Merſenne*, invehitur, quod Vaninum deſcripſerit tamquam atheum. Aſt Vaninus revera ut atheus Toloſæ a Judicibus ſecularibus damnatus fuit ad mortem. Damnabimus Judices, ut Vaninum abſolvamus, & morem geramus Voltairio? Opera ipſa Vanini loquuntur. Nec Bælius diffitetur.

(3) Non dubitat Voltairius loc. cit. Gramondum accuſare de temerario judicio. Tantum erat pro Vanino Voltairii ſtudium. Simillima, & maxime gemina eſt ſocietas incredulorum.

(4) In vita Vanini: „ Les Dialogues mêmes remplis d'obſcenités, & „ de tours profanes ne le rendent que trop vrai-ſemblabe „.

(5) In Dict. loc. cit. „ Vanini nous aprend dans ſes Dialogues faits à „ l'imitation d'Eraſme, qu'il avoit eu une maîtreſſe nommée Iſabelle. „ Il était libre dan ſes écrits comme dans ſa conduite „.

(6) *Penſ. div.* §. 182. ubi impie, & perverſe infert, Vaninum prætuliſſe propriæ utilitati ac voluptati ideam honeſtatis, quam conceperat in dogmatizando adverſus pœnas inferni, ut proximum liberaret ab earum timore etiam cum vitæ ſuæ diſcrimine. Impia ſane, & perverſa illatio. Impia quidem: nam quæ fingi poteſt honeſtas in Vanini furore, ut inferni metum excluderet? Perverſa autem; ſcimus enim quid poſſit in impiorum animis gloriæ cupido: & ſi exempla deficerent, ſatis eſſent abunde ipſius Bælii exempla, qui captandæ gloriæ cauſſa impietatis patrocinium ſuſcepit.

rem, *nec cupidum congerendi divitias* (1)? Unde, inquam, hæc probat? Ex Auctoribus vitæ Hobbeſii (2). His autem quanta debeatur fides, quiſque videt: non enim vitam illam conſcribendam ſuſceperunt, niſi ut Hobbeſium laudibus extollerent: nam ſi Hobbeſium, ut plane debebant, fuiſſent execrati, nequaquam laudaſſent. Adulatoribus ergo, qui fortaſſe ex incredulorum erant cœtu, fidem præſtabimus, nullo alio teſte adhibito? Præſtemus autem fidem. Quid vero? Nonne Bælius ipſe (3) refert, eoſdem vitæ auctores de Hobbeſio ſcribere: *fortiter calumniati ſunt*, *qui ipſum atheiſmi reum detulerunt*? Quod ſi Hobbeſius non fuit atheus, cur Bælius eum in ſcenam producit, ut atheorum commendet virtutes? Credendine erunt ejus vitæ auctores, cum Hobbeſii virtutes commendant, neganda ipſis fides, dum eum ab atheiſmo abſolvunt? Cur eis Bælius laudantibus credit, excuſantibus non credit? Ut autem quod revera eſt dicamus: Hobbeſius vi principiorum verus fuit atheus, nec ullas veras virtutes habuit. Bælius ipſe ex iiſdem Auctoribus de Hobbeſio refert (4): *Ætate adhuc intra juventutis terminos conſtante* (*liceat verum fateri*) *nec abſtemius fuit*, *nec* μισόγυνος. Addit (5): *Nihilominus in cælibatu vixit*, *ne a ſtudio Philoſophiæ avocaretur*. Videlicet, cupiditas gloriæ fortaſſe concupiſcentiam carnis vicit. Quis autem ſcit, utrum Hobbeſius uxorem non duxerit, ob ingruentes tempeſtates, ob quas ſæpe exulare a Patria coactus fuit? Quis ſcit, an caſtitatem extra uſum matrimonii ſervaverit? Certe ad hanc ſervandam principia ab ipſo conſtituta minime ducunt, ut infra dicemus.

148. Eadem gloriæ cupiditas continere a nonnullis criminibus Spinozam potuit, ſi vera ſunt, quæ de ejus vitæ ratione ex Kortholto ſcribit Bælius (6). Sed principium quod Spinoza ſta-

---

(1) In Dict. art. *Hobbes* „ Civil, communicatif de ce qu'il ſavoit, bon „ ami, charitable envers les pauvres, grand obſervateur de l'equité, „ & il ne ſoucioit nullement d'ammaſſer du bien „.

(2) Ibidem. (3) Ibidem.

(4) In dict. art. *Hobbes*: „ Ils avoüent de bonne foi, que dans ſa „ jeuneſſe il aima un peu le vin, & les femmes „.

(5) Ibid. „ Neaumoins il vêcut dans le celibat, pour n'être pas detourne des études de Philoſophie „.

(6) In Dict. art. *Spinoza*.

ſtatuit (1), cum docet, *jus naturale uniuſcujuſque hominis, non ſana ratione, ſed cupiditate, & potentia determinatum eſt*; evidenter oſtendit, quinam debuerint eſſe ejus mores ad ejuſmodi principium conformati. Ipſemet Kortholtus de Spinoza ait (2): *Se profeſſus eſt Chriſtianum, & vel Reformatorum, vel Lutheranorum cœtibus non modo ipſe adfuit, ſed & aliis auctor ſæpenumero & hortator exſtitit, ut templa frequentarent*. Quæ ſane in atheo apertiſſimæ ſimulationes ſunt.

ARTICULUS II.

Utrum detur in homine inſtinctus, ſive ſenſus moralis.

149. Quærens Robinetus (3), cur in pleriſque Philoſophis mores honeſtiores fuerint, quam doctrina, putat eoſdem in praxi ſequutos fuiſſe potius inſtinctum, quo ducebatur ad æquitatem, quam principia perverſa quæ conſtituere conabantur (4). Itaque ſtatuit (5), *exiſtere in homine Inſtinctum, qui ſolus habet omnes qualitates neceſſarias, ut ſit regula moralitatis*. Ne puteris autem, Robinetum hujus *Inſtinctus* nomine intelligere quidpiam ſpirituale, & incorporeum a Deo in anima poſitum, ad quod anima morales ſuas operationes conformet. Longiſſime Robinetus ab hac ſententia aberat, utque abeſſet integrum ejus ſyſtema cogebat (6). Reprobat immo ſenten-

---

(1) Tract. Theol. polit. c. 16.

(2) Apud Bælium loc. cit.

(3) *De la nat.* par. 3. c. 1. ſeqq.

(4) Si quæ actiones bonæ moraliter in ejuſmodi fuere Philoſophis, eæ proceſſerunt ex principiis honeſtatis, & ex lumine vultus Dei ſignato ſuper nos, quod lumen vitia quamlibet multiplicata, & enormia extinguere omnino nequeunt, ut ſupra dictum eſt §. 132.

(5) Ibid. c. 2. „ Il exiſte dans l'homme un Inſtinct qui a ſeul toutes „ les qualités néceſſaires d'une regle de moralité „.

(6) Non abs re eſſe arbitramur Robineti ſyſtema breviter exponere; eſt enim is homo captioſus: & ſi quis incautus in ejus libros inciderit, periculum eſt, ne decipiatur. Opus ſuum *de la nature* orditur *ab æquilibrio bonorum, & malorum in natura neceſſario*, de quo jam dictum eſt §. 114. ſeqq. Cum plura capita 1. par. in id probandum impendiſſet perpetua fallacia,

tentiam eorum, quos *ſpiritus præoccupatos* vocat qui credunt, *ſenſum pulchritudinis moralis pertinere ad facultatem mere ſpiritualem*; additque, *nos ſentire juſtum, & injuſtum naturali impul-*

---

lacia, qua confundit meram *negationem* perfectionis cum *privatione* perfectionis debitæ, ſeu qua *limitationem* entium creatorum habet tamquam verum malum; inde infert c. 26. *eſſentias quæ dicuntur excellentiores, neceſſario eſſe vitioſiores*; & cap. 27. *non exſtare in natura aliquam ſpeciem realiter, & abſolute meliorem altera*.

Tranſit porro ad 2. par. in qua de animalculis ſpermaticis c. 1. agere inſtituens, cap. 2. ſeqq. de viventium productione ex moleculis organicis loquens, ait, *ſingula viventia compoſita eſſe ex elementis ſimilaribus*; nimirum renovans *homœomeriam* Anaxagoræ, de qua diximus Tom. 2. §. 117. ſeqq. indeque concludit, *quodlibet animal eſſe compoſitum ex animalculis ejuſdem ſpeciei, canem ex multis parvis canibus, hominem ex multis humunculis*; videlicet innumeri pene homines in Robineto exſtabant. Quis poeta ſimilem fabulam memoriæ prodidit? Agnoſcit autem c. 13. ſeqq. differentiam ſexuum nedum in plantis, ſed etiam in mineralibus, & lapidibus; imo omnia corpora ſive terreſtria, ſive cæleſtia vult eſſe organica, ideoque viventia, animata, & ſenſu prædita. Vide quæ contra diximus Tom. 4. pag. 452. ſeqq & pag. 473. & Tom. 3. §. 146. ſeqq. Robinetus enim nullam differentiam ſpecificam agnovit inter entia, ut paulo poſt dicemus, ita ut ejuſdem omnino ſpeciei ſint homines, & lapides. Vere plus quam truncus, aut ſtipes. Si cum hoc homine, & lapide conſtitiſſes, nihil credidiſses intereſſe. In 3. par. agit c. 1. & 2 de *Inſtinctu morali*, deque *regula moralitatis*, & c. 3. de *guſtu morali*, & cap. 4. ſeq. de *ſenſu morali*; contenditque hunc *ſenſum* cum aliis ſenſibus corporis convenire. „ L'ame perçoit le bien, & le mal, comme elle goûte le doux „ & l'amer . . . Tous les ſens agiſſent ſur l'ame d'une maniere uniforme„. *Anima percipit bonum, & malum, ſicut guſtat dulce, & amarum . . . Omnes ſenſus uniformiter agunt in animam*. Deinde c. 5. quærit de *organo ſenſus moralis*, illudque in corporis mechaniſmo reponit. Jam ergo ex hiſce liquido conſtat, Robinetum nomine *ſenſus moralis*, non intelligere *appetitum ſenſitivum*, qui ut docet S. Thomas 1. p q. 80. a. 2. eſt animæ potentia proſequens bonum apprehenſum per ſenſum, ſicut appetitus intellectivus eſt animæ potentia proſequens bonum apprehenſum per intellectum. Neque intelligit diſpoſitiones quæ ſunt in hominibus ad virtutes, & vitia ex diverſitate temperamenti, ut dictum eſt § 49. ſed loquitur de ſenſu revera tali, uti ſunt alii corporis ſenſus. Quod ſi etiam *appetitum ſenſitivum*, aut *diſpoſitiones* illas intellexiſſet, erraſſet profecto, conſtituens in *morali ſenſu* ita intellecto *regulam moralitatis*; neque enim *regula moralitatis* poteſt reponi, ſive in *corporis diſpoſitione*, ſive in *appetitu ſenſitivo*; alioquin agentes juxta *diſpoſitionem corporis*, vel juxta *appetitum ſenſitivum*, agerent juxta *regulam moralitatis*, etiamſi agerent contra legem.

Cla-

impulſu , *perinde atque de ſaporibus judicamus ante omnem reflexionem* . Illum vero ſenſum moralem ait eſſe *ſextum ſenſum omnino ſimilem reliquis quinque ſenſibus corporis* . Eamdem ſen-

ten-

Clarius ille ſe explicat par. 4. ubi poſtquam c. 1. ſub dubio relinquit, *an ſpiritus ſit corpus* , an vero *ſubſtantia diſtincta a corpore*: quod nihil ad ſuam Theoriam conferre ait ; quia ſcilicet hæc æque aptari poteſt theoriæ ſpiritualitatis , & materialitatis animæ hominis ; ſeu verius , eſt ipſa theoria Materialiſtarum : Et poſtquam c. 2. ſeqq. pluribus agit de origine ſpirituum, de eorum unione cum corpore , ac reproducit errorem Leibnitii de præexiſtentia animarum in corpuſculis organicis (quem errorem jam refutavimus Tom 5 § 900. ſeqq.) agens c. 5. de eſſentia animæ , rurſus hæret dubius de animæ ſpiritualitate : „ Mais , *inquit* , la „ ſubſtance où réſide la faculté de penſér eſt-elle materielle ou tout-à-fait „ immatérielle ? N'ayant rien de particulier à dire ſur cette queſtion qui „ devient tous les jours plus obſcure , par la raiſon qu'on l'a liée „ avec la Religion, quoiqu'elle me ſemble lui être étrangere , je me „ contente de diſtinguer mon eſprit de mon corps , ſans m'inquiéter de „ ce que les autres ſont au même égard „ . „ At ſubſtantia in qua reſidet cogitandi facultas, eſtne materialis, vel omnino immaterialis ? „ Nihil peculiare quod dicam habens in hac quæſtione , quæ obſcurior „ quotidie evadit , propterea quod eam cum Religione copularunt , a „ qua tamen extranea mihi videtur (*Neque ad Fidei dogmata pertinere „ vult animæ immaterialitatem*) diſtinguere contentus ſum meum ſpiritum „ a meo corpore , quin ſim ſollicitus de aliorum ſententiis „. Tum c. 11 . conſtituens ſyſtema intellectuale , tria diſtinguit genera fibrarum in cerebro, alias *ſenſitivas* , alias *intellectuales* , alias *volitivas* . „ Autant qu'il y a d'ordres de fibres ſenſitives autant il y a d'ordres correſpondans de fibres „ intellectuales . . . Il y a auſſi dans le cerveau une troiſieme ſorte de „ fibres, diſtincte des deux autres eſpeces , a laquelle ſont attachées les „ volitions de l'ame „ . *Quot ſunt ordines fibrarum ſenſitivarum , totidem ſunt ordines reſpondentes fibrarum intellectualium* .. *Eſt etiam in cerebro tertia ſpecies fibrarum diſtincta ab aliis duabus , cui affixæ ſunt animæ volitiones* . Et quamvis videatur dicere , ejuſmodi fibras inſervire ad intelligendum , & volendum; nihilominus ibid. adhibet principium harmonicum, quod eſt inter tria corpora ſonora in eadem proportione , quorum uno reddente ſonum , reddunt & alia , atque ait : „ ce rapport pourra être enviſagé comme „ le fond , la baſe , le principe de tout le ſyſtême intellectuel , *Hic reſpectus haberi poterit tamquam fundus , baſis , & principium totius ſyſtematis intellectualis* . Et cap. 15. explicans quid ſit *intelligere* , inquit : „ Dans l'eſprit l'entendement eſt la faculté d'appercevoir un objet , d'en avoir „ l'idée , par l'ebranlement d'une fibre intellectuelle . L'idée , conſiderée „ dans la fibre , n'eſt que ſon ebranlement ; dans l'eſprit c'eſt la modification produite par cet ebranlement . Cette modification eſt la per-

„ ce-

tentiam, ſi Robineto credimus, tenuerunt Autcheſon, & Hume, ſeu verius univerſi Epicurei, qui in voluptate ultimum finem conſtituebant, negata animæ immaterialitate: nam quid aliud erat reli-

---

„ ception d'un objet„. *Intellectio in ſpiritu eſt facultas percipiendi objectum, ejuſque ideam habendi, ob concuſſionem fibræ intellectualis. Idea conſiderata in fibra, non eſt aliud quam ejus concuſſio; in ſpiritu eſt modificatio a tali concuſſione producta. Hæc modificatio eſt perceptio objecti.* Quibus verbis præcipuam rationem deſtruit, qua demonſtratur immaterialitas animæ: nam ſi intellectio aliud non eſt quam modificatio producta a concuſſione fibræ, jam anima nullam actionem immaterialem habet, ex qua ejus immaterialitas probari poſſit; quî enim immaterialis poterit eſſe productio quæ eſt effectus fibræ corporalis concuſſæ? Mittimus quæ ſcribit de judicio, & ratiocinatione ea conſtituens in reactione animæ ſuper duas, aut tres ideas, quarum reſpectus percipiat; hæc enim etiam reactionibus fibrarum accomodari poſſunt, poſito quod perceptio nihil ſit aliud, quam effectus concuſſionis fibræ, & poſito principio harmonico, quo ſonus redditur in data proportione. Ex quibus abunde conſtare videtur, Robinetum negare immaterialitatem animæ humanæ, de qua jam dixerat, nihil ſe eſſe ſollicitum.

Similia ſcribit in par. 5. in qua multa etiam execranda congerit adverſus Divinitatem, negans Deo bonitatem, intelligentiam, voluntatem, libertatem, ſanctitatem, juſtitiam, uno verbo, omnia attributa, uti diximus Tom. 5. §. 1257. ſeqq. Neque tantum hæc negat, quaſi non poſſimus illa concipere ut ſunt in Deo infinita; ſeu quaſi ſapientia in Deo ſit ſuperſapientia, aut bonitas ſit ſuperbonitas; ſed nulla omnino in Deo eſſe affirmat, eo quod talia attributa nullo modo ſeparari poſſunt a limitatione, cum qua a nobis cognoſcuntur.

In 6. par. ubi agit de mundi origine, nihilo minus deteſtabiles errores conflat, docens, mundum eſſe effectum neceſſarium Divinæ naturæ, ſemperque exſtitiſſe cum ſuo Auctore, nec potuiſſe non exiſtere ſemper, ſemperque exiſtere neceſsario debere, continuatis revolutionibus. Quos quidem errores jam ſatis refutavimus Tom. 3. §. 29. & 177. ſqq.

Quod autem ad præſentem controverſiam propius pertinet, eſt pars 7. in qua de *animalitate* Robinetus agit, exque principio *gradationis naturalis inter entia*, ita ut natura non operetur per ſaltum (quod quidem principium veriſſimum eſt, ſi intelligatur ut illud intelligit S. Thomas 1. p. q. 71. ad 4. nimirum *quod natura de uno extremo ad aliud tranſit per media*, ſicut *inter cæleſtia, & aquatica animalia ſunt quædam media quæ communicant cum utriſque, & computantur cum illis, cum quibus magis communicant, ſecundum id quod cum eis communicant, non ſecundum id quod communicant cum alio extremo*. Quod hac ratione exprimere ſolent: *ſupremum infimi, attingit infimum ſupremi*; ſicut bruta animantia habent cognitionem ſenſitivam, quæ eſt infima in homine; & plantæ vegetationem, quæ eſt infima

reliquum , ea negata , quam moralitatem ad ſenſum , ſenſibileſque voluptates revocare ? Idem docuit Helvetius .

150. Videtur autem admittendus inſtinctus involuntarius , ſive ſen-

---

ma in brutis) infert ille , *nullam inter entia eſſe diverſitatem ſive ſpecificam , ſive genericam , ſive claſſium , ſive regnorum* ; ideoque ex lege continuitatis concludit „ que les animaux , les plantes & les minéraux , ſont tous „ des modifications de la matiere organisée , qu'ils participent tous à „ une même eſsence , ſans avoir d'autre diſtinctif entre eux que la me- „ ſure ſelon laquelle ils ont part aux propriétés de cette eſsence „ . *Animalia , plantæ , & mineralia ſunt omnia modificationes materiæ organizatæ , omnia participant in una eademque eſſentia , abſque alio inter ſe diſcrimine , quam in menſura ſecundum quam participant proprietates hujus eſſentiæ* . En tandem perfecta totius operis idea , ut nempe omnia redigantur ad materiæ organicæ modificationes , quò ſpectat etiam poſtremus operis tomus , in quo conatur oſtendere , humanam formam repertam fuiſse in foſſilibus , in lapidibus , in plantis ; repertoſque etiam fuiſse homines marinos , Sirenas , Nereides , quibus adjungit Nigritas , Hutteutottos , Caffros , Lapponios , alioſque : quaſi forma hominis conſiſtat tantum in aliqua externa ſimilitudine , aut quaſi diverſitas coloris , ſtaturæ , aut ingenii ſatis ſit ad degradandum homines a vera eſsentia humana .

Inſpecto igitur integro Robineti ſyſtemate , vix dubitari poſse videtur , quin ejus conatus ad hoc tendant , ut univerſa explicentur per varias materiæ modificationes , quemadmodum olim Democritici , & Epicurei , faciebant, omneſque juniores Materialiſtæ faciunt ,licet ille non ita clare ſe explicet ad offundendas tenebras , deformitatemque ſyſtematis tegendam . Sic patet , quare *regulam moralitatis* in *inſtinctu* , & *ſenſu morali* organico reponat . Nam quæ alia poteſt eſse *moralitatis regula* , ſi nihil eſt aliud in natura præter materiam , ejuſque modificationes ? Imo quæ poteſt eſse *regula moralitatis* , ſi omnia ad ſenſum redigantur , adeoque ad ſenſibiles voluptates ?

Addere quis poſset , Robinetum vel nihil , vel parum a Spinoziſtis diſtare , præſertim ex iis quæ habet par. 7. c. 8. „ Il n'y a qu'un ſeul „ acte dans la Nature , dans lequel rentrent tous les événemens : un ſeul „ phénomene dont tous les phénomenes ſont des parties liées : un ſeul „ Etre prototype de tous les Etres ... Il n'y avoit qu'un ſyſteme naturel „ poſſible , tel que devoit être l'effet émané de la cauſe , refermant tous „ les poſſibles . Il n'y avoit qu'un ſeul plan d'organiſation ou d'anima- „ lité poſſible , mais ce plan pouvoit & devoit être , infiniment varié . „ L'unité de modele , ou de plan , maintenu dans la prodigieuſe diver- „ ſité de ſes formes , fait la baſe de la continuité ou de liaiſon graduées „ des Etres „ . *Non eſt niſi unus actus in natura , in quem regrediuntur omnes eventus : unum dumtaxat phænomenum , cujus ſunt partes colligatæ omnia phænomena : unum tantum ens prototypum omnium entium ... Nonniſi unicum ſyſtema*

ſenſus moralis, 1. quidem quia naturæ Auctor dedit nobis intrinſecam diſpoſitionem ad probandas quaſdam actiones, earumque qualitates, alias vero reprobandas. Hæc autem diſpoſitio vocatur inſtinctus, qui comparari aptiſſime poteſt cum guſtu dulcis, & amari. Exſtat igitur in nobis inſtinctus moralis. Is vero non pendet ab ulla mentis conſideratione, qua reſpectus metaphyſici detegantur; plerumque enim eam prævenit. Inſtinctus igitur ille ad facultatem pure intellectualem non pertinet, ſed ad ſenſum, qui dicitur moralis.

151. II. Infantes, & ignari bene noſcunt, cum male operantur. Nequit autem ratio eos inſtruere: nam ratio eſt lumen mentem illuſtrans; infantes vero, & ignari haud ſunt illuminati; alioquin infantes, & ignari non eſſent. Non ergo deformitatem actionis, aut deſiderii videre poſſunt in relationibus, quas ignorant. In eis igitur aliud exſtat principium præſidens moti-

---

ma naturale erat poſſibile, atque talis debebat eſſe effectus emanatus a cauſſa, continens omnia poſſibilia. Nonniſi unicum erat planum organizationis, ſive animalitas poſſibilis, ſed hoc planum debebat eſſe infinite varium. Unitas exemplaris, ſive plani, conſervati in prodigioſa diverſitate ſuarum formarum, baſim effecit continuitatis, ſive colligationis graduum entium. Habemus *unitatem actus in natura.* Habemus *unitatem phænomeni.* Habemus *unitatem entis prototypi.* Habemus *unitatem ſyſtematis naturalis poſſibilis.* Habemus *unitatem plani,* ſed tamen *infinite varii.* Habemus *diverſitatem formarum*, ideſt, modificationum *in unitate plani infinite varii* Quid hoc eſse videtur aliud quam conſtituere cum Spinoza unitatem ſubſtantiæ cum infinitis modificationibus? Nolumus cuipiam errores aliorum affingere, ſed nec ferre poſsumus ſimplicium deceptionem. Scimus, Robinetum a ſe Spinoziſmum depuliſse, quia admiſit diverſitatem ſubſtantiarum. Sed in ejuſmodi hominibus contradictiones non ſunt infrequentes, ut fucum aliis faciant. Quodnam eſt ſupremum illud Ens infinitum, & perfectiſſimum (hæc tantum in illo Robinetus agnoſcit, agnoveratque Spinoza in ſubſtantia prædita infinitis modificationibus, ſive infinita cogitatione, & extenſione), non habens tamen neque ſapientiam, neque bonitatem, neque voluntatem, neque juſtitiam, &c. & agens ex neceſſitate naturæ, nec potens aliud quidpiam efficere præter id quod fecit, quodque emanavit ab ipſo tamquam continens omnia poſſibilia? Non videtur tale ens differre a materia Spinoziana infinitis modificationibus affecta. Hæc dogmata Robinetus apertiſſime docet, imo ipſis totum ejus ſyſtema nititur. Similiter autem Spinoza docuerat. Etſi ergo concederemus, Robinetum a Spinoza recedere in errore unitatis ſubſtantiæ, cum Spinoza conveniret in aliis erroribus, a quibus purgari nullo modo poteſt.

motibus eorum animæ, quod nihil commune habet cum ſpiritu. Hoc autem principium eſt inſtinctus involuntarius, quo ſecreto moventur ad diſcernendum bonum a malo, & ad illud probandum, iſtud reprobandum. Datur igitur talis inſtinctus.

152. III. Regula noſtrarum actionum debet eſſe in nobis, & ſeipſa, abſque interprete, ſeſe explicare: debet eſſe univerſalis, & immutabilis. Hi autem characteres non alibi reperiuntur, niſi in inſtinctu uniformi in omnibus hominibus. Datur igitur ejuſmodi inſtinctus.

153. IV. Via inſtinctus eſt propria, facilis, & infallibilis, neque ullam præſupponit ideam, cognitionem, aut ratiocinium. Creator ergo non rationi noſtræ quæ tam ſæpe decipitur, ſed ſenſibus, quorum operationes fideles ſunt, ſecuritatem noſtræ conſervationis commiſit.

154. V. Ineſt nobis inſtinctus ad proſequenda bona phyſica, & mala phyſica fugienda. Nam, ut Abadie advertit, ſi cum uror igne, ut brachium, vel manum averterem, deberem conſiderare naturam ignis urentis, aut motum nervorum, & ſpirituum in brachio, vel manu, jam eſſem uſtus, priuſquam ea conſiderarem. Cur ergo negabitur inſtinctus in proſequutione boni moralis, & fuga mali moralis?

155. VI. Supremum Ens in electione mediorum, quibus ad virtutem ducimur, aptiora ſelegit. Cum ergo potuerit efficere, ut ſtatim perciperemus diſtinctiones morales per ſenſum vividum, & immediatum, non eſt dicendum voluiſſe eam cognitionem alligare exercitationi laborioſæ facultatum ſpiritualium (1).

Prop.

(1) Deſcripta ſunt hæc ſophiſmata ex Robineti par. 3. c. 2.

Prop. *I. Nullus in nobis exſtat, neque exſtare poteſt inſtinctus, ſive ſenſus moralis in corporeis organis, quo virtutes diſcernamus a vitiis, illaſque probemus, iſtaque improbemus. II. Multoque minus poteſt ejuſmodi inſtinctus eſſe regula moralitatis. III. Ineſt autem nobis rationis lumen, quo bonum a malo in moralibus diſcernimus.*

156. PRob. 1. p. Diſcretio inter virtutes, & vitia, atque illarum approbatio, iſtorum improbatio, abſque aliqua cognitione haberi non poteſt; non enim ferimur in incognita. Cognitio autem virtutis, & vitii nullo modo pertinere poteſt ad inſtinctum, ſive ad ſenſum revera corporeum, & organicum: nam, ut S. Thomas advertit (1), virtutes, & vitia, ut & ceteri habitus, cognoſcuntur per actus: actus autem virtutum, & vitiorum ſunt humani, ideſt, pendent a voluntate, quatenus eſt domina ſuorum actuum, ut ſupra dictum eſt (2); voluntas vero quatenus libera, pendet a ratione, ut demonſtravimus (3). Igitur cognitio virtutis, & vitii pertinet ad rationem, & nullo modo pertinere poteſt ad ſolum inſtinctum, & ſenſum corporeum; cujus proinde eſſe non poteſt diſcretio inter virtutes, & vitia, & illarum approbatio, horum improbatio (4).

157. Præ-

---

(1) 1. 2. q. 49. a. 3. Diſplicere Robineto non debet, quod S. Thomam citemus, poſtquam ipſe par 6. c 24. *ſubtilem* ejus *penetrationem* laudavit: *la ſubtile pénétration de S. Thomas*. Utinam S Doctorem fuiſset ſequutus! Sed ille, ut eſt in incredulorum more poſitum, & Voltairius etiam fecit, citat, imo deſcribit eiſdem verbis argumenta quæ Angelicus ſibi objicit, quin dicat, ea eſse objectiones, nihilque curat ſolutiones, quas ſilentio præterit Ne quis putet, nos Robineto imponere, res patet cuique legenti ipſum loc. cit. c. 26. ſeq. ubi in not citat. *S. Thom. Aq. Summ. Cathol. Fidei l.* 1. nulla facta mentione capitum, & numerorum, ne fraus ita facile poſſet detegi.

(2) §. 2. (3) Tom. 5. §. 1064.

(4) Cum *ſenſum moralem* Robinetus ponit omnino independentem a ratione, & conſiſtentem in ſolo mechaniſmo organorum corporis, quid dicat ignorat; omnis enim moralitas eſt a voluntate, ut ſequitur rationis ductum. Implicat ergo in terminis *ſenſus moralis* pure corporeus nullo modo pendens a ratione. Sed non eſt id mirandum in Robineto, qui non aliam,

157. Præterea, in ſenſu nihil aliud eſſe poteſt quam motus corporalis ex juniorum Philoſophorum ſententia, cui Robinetus ſubſcribit. Si ergo ſenſus poſſet diſcernere inter virtutes, & vitia, id facere deberet per motum corporalem. Virtus autem, & vitium ſunt ſupra omnem motum corporalem: nam ut ad rem S. Thomas (1), motus corporales ſunt indifferentes ad bonum, & malum morale; virtus vero eſt determinata ad bonum morale, ſicut vitium eſt determinatum ad malum morale (2). Fieri ergo nullo modo poteſt, ut ſenſus corporeus diſcernat inter virtutem, & vitium in ordine morali.

158. Inſuper virtutis bonum eſt bonum honeſtum, bonum vero honeſtum appetitur appetitu rationali; ſiquidem convenit homini, ut homo eſt: homo autem eſt homo, quia operatur per rationem; ita enim differt a brutis. Quidquid ergo pertinet ad ſenſus, non habet rationem honeſtatis, niſi quatenus illam participat ab appetitu rationali. In ſenſibus ergo nulla eſt honeſtas, vel inhoneſtas, niſi ex ordinatione, vel deordinatione rationis (3). Si igitur omnis moralitas redigatur, ut Robinetus facit (4), *ad ſolam inclinationem naturalem involuntariam, & independentem a quacumque humana conſideratione*, & *ab ipſa ratione*; nec *quidquam habeat commune cum ſpiritu*; ſiſtat vero *in ſolo guſtu*, quem ille vocat *moralem*, ideſt, in mero mechaniſmo, perinde ac guſtus dulcis, & amari (5); nulla

---

aliam, quam Epicureorum moralitatem agnoſcebat, in ſenſu voluptatis, & doloris repoſitam. Si alia deeſſent argumenta, hoc unum videretur eſſe pluſquam ſatis ad convincendum Robinetum de negata animi immaterialitate.

(1) Loc. cit. q. 59. a. 1. (2) Ibid. q. 55. a. 4.

(3) Vide S. Thom. 1. 2. q. 145. a. 3.

(4) Par. 3. c. 2. ſeq.

(5) Multa Robinetus fundit verba loc. cit. c. 5. inquirens de *organo ſenſus moralis*, quem *ſextum* vocat, diſtinctum a reliquis quinque ſenſibus corporis. Poſt longam deſcriptionem modorum, quibus fiunt operationes ſenſuum externorum, tandem ait: „ nous ne ſommes pas en état d'aſſi„ gner au juſte quel eſt cet organe „. *Res eo redit, ut nequeamus ad unguem quale ſit hoc organum deſignare*. Videamus, an ſaltem aliquo deſignarit modo. „ Mais, *ſtatim ait*, il y a toujours deux points conſtans a ce „ ſujet, ſavoir que la moralité des actions & des caracteres eſt quelque „ choſe

la erit honeſtas, vel inhoneſtas, actionum; ſed illæ dicentur honeſtæ, quæ placent guſtui ſenſus; illæ inhoneſtæ, quæ eidem guſtui diſplicent. En purus putuſque Robineti Epicureiſmus.

159. Ad hæc, ſi diſcernere inter virtutes, & vitia, non ad rationem, ſed ad ſenſum pertineret, poſsent bruta, ut advertit S. Thomas (1), diſcernere inter bonum, & malum morale, ideoque capacia eſſent virtutum, & vitiorum; non enim ſenſibus, & ſenſationibus deſtituuntur: idque maxime ſi ſtemus principiis Robineti; nam ſi propter analogiam inter ſenſus infert ille, debere eſse in homine ſenſum moralem præter quinque notos corporis ſenſus, cur propter eamdem analogiam non licebit inferre, debere in brutis habentibus quinque corporis ſenſus, eſſe etiam ſenſum moralem? Sic autem revera homo comparatus a Robineto eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis (2).

 160. Al-

„ choſe de ſenſible, & qu'il n'y a point de ſenſation dans l'ame qui n'ait „ un mechaniſme qui lui réponde dans le ſyſtême organique de la ma- „ chine „. *In hac autem re duo plane conſtant, ideſt, quod moralitas actionum, & characterum eſt aliquid ſenſibile, & quod nulla eſt ſenſatio in anima, cui non reſpondeat aliquis mechaniſmus in ſyſtemate organico machinæ*. De hoc altero non diſputamus. Primum autem tam non conſtat, quam falſum eſt, moralitatem actionum eſſe quidpiam ſenſibile. Id cum pro certo habet Robinetus, incidit in petitionem principii, ſupponit enim ut certum id quod eſt in quæſtione, an ſcilicet moralitas conſiſtere poſſit in ſenſu, ſeu an detur ſenſus moralis. Quod addit: „ il paroît qu'il y a, dans le „ plan organique, des filamens qui, à la preſence des objets moraux, „ éprouvent une commotion pour en avertir l'ame „. *Videntur exſtare in plano organico filamenta, quæ coram objectis moralibus commotionem experiuntur, ut de iis animam moneant*: etiamſi concederetur, reſtaret probandum, in ea commotione moralitatem conſiſtere: nam ſi in ea non conſiſtit moralitas, cur in illis filamentis conſtituetur organum ſenſus moralis? Sic autem rurſus incidit Robinetus in petitionem principii. Nec reſpondere poteſt: „ L'on a tres-bien prouvé, que les diſtinctions morales ne ſont pas du „ reſſort de l'entendement „. *Probatum optime eſt, diſtinctiones morales non eſſe mentis effectus*; id enim nullo modo probavit, neque probare poterat, niſi poneret cum Epicuro moralitatem in corporeis voluptatibus, deſtrueretque animæ libertatem, & immaterialitatem.

(1) Q. 1. de virt. a 4. ad 12.

(2) Hic eſt ejuſmodi Philoſophorum conatus, imprimiſque Robineti, qui omnem ſpecificam diſtinctionem ſuſtulit inter homines, & belluas, imo inter homines, & lapides, univerſaque entia vita, & anima donavit.

160. Alteram prop. partem demonſtramus primum quidem, quia regula moralitatis, ut ipſe Robinetus fatetur (1), debet eſſe uniformis in omnibus hominibus; ſi enim uniformis non eſſet, jam non foret pro omnibus eadem regula morum, ſed quod aliquibus honeſtum eſſet, aliis eſſet inhoneſtum, & econtra. Guſtus autem ſenſibiles in omnibus hominibus non ſunt uniformes, imo in uno eodemque homine variantur pro ratione ætatis, valetudinis, conſuetudinis, aliarumque cauſſarum. Si igitur de bono, & malo morali judicium eſſet ferendum ex guſtu ſexti illius ſenſus, quem Robinetus vocat *inſtinctum*, aut *ſenſum moralem*, regula moralitatis variaretur etiam in eodem homine pro diverſis circumſtantiis. Quomodo igitur eſſet regula, quæ in omnibus hominibus debet eſſe uniformis? Et ſane quis dixerit, *filamenta plani organici*, in quibus Robinetus conſtituit organum confícti ſui *ſenſus moralis*, eaſdem in juvenibus, in ſenibus, in viris, & mulieribus, in piis, & impiis experiri commotiones coram iiſdem objectis? Totidem ergo conſtituendæ eſsent regulæ moralitatis, quot commotiones diverſas ſuſcipere *filamenta* illa poſſent. O præclara regula morum tam multis ſubjecta diverſitatibus?

161. Deinde, regula morum debet eſſe fixa, & invariabilis, ut Robinetus concedit (2): nam ſi variabilis foret, indigeret alia regula dirigente, atque ita porro in infinitum. Oſtenſum eſt autem (3), fictum illum *ſenſum moralem*, tametſi daretur, ſubjici debere innumeris mutationibus. Non ergo poſſet eſſe regula morum.

162. Regula item moralitatis indigere non debet aliquo interprete, Robineto fatente (4); ſi enim eo indigeret, is potius eſſet regula. Fac vero, ut ejuſdem Robineti exemplo utamur (5), ſenſui illi morali objici quempiam qui hominem interficiat. Quodnam judicium de homicidio feret ſenſus ille moralis? Judicabitne eſſe malum? At homicidium illud poteſt culpa vacare, ſi nempe miles ſit qui hoſtem in bello juſto occidat; ſi publicæ juſtitiæ miniſter hominem reum morti damnatum necet. Idem eſt objectum, nempe hominis occiſio; ideoque eadem

(1) Loc. cit. c. 2. (2) Ibidem. (3) §. præced.
(4) Loc. cit. (5) Ibidem c. 4.

eadem debet eſſe commotio in *filamentis plani organici*. Quomodo ergo judicium feretur de honeſtate, vel inhoneſtate actionis, ſi ſenſus ille unica conſtituatur judicii regula? Mittimus reliqua, ne ſimus nimii in re cujus falſitas ſeipſa patet.

163. Ad tertiam prop. partem devenientes, ejus veritatem, nemine monente, in ſeipſo quiſque experitur, exſtare ſcilicet in nobis lumen quoddam rationis naturale, quo diſcernimus quid ſit bonum, & quid malum (1); quod quidem lumen nihil aliud eſt, quam impreſſio quædam divini luminis in nobis, ſive participatio quædam legis æternæ, qua Deus per ſuam providentiam univerſa regit, moderatur, atque gubernat (2). De hoc autem lumine dicitur Pſal. 4. v. 7. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine*. Et Rom. 2. v. 14. ſeq. *Cum enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, ejuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus*. Hoc lumen univerſi homines participant; omnis enim cognitio veritatis eſt quædam irradiatio, & participatio legis æternæ, quæ eſt veritas incommutabilis (3): veritatem autem omnes ratione utentes aliquo modo participant, ſaltem quoad principia communia legis naturalis (4), quæ propterea quoad ea principia communia deleri a cordibus hominum in univerſali nullo modo poteſt, licet ob malas perſuaſiones, pravaſque conſuetudines, & habitus deleri aliquando poſſit quoad præcepta quædam ſecundaria (5). Lex igitur æterna nobis participata per lumen rationis, quo diſcernimus quid ſit bonum, quid malum, eſt prima regula totius moralitatis, quam quidem regulam participat lumen rationis, ſeu recta ratio, quæ in unoquoque eſt regula proxima intrinſeca qua quiſque judicat quid ſit faciendum, quid non faciendum (6).

H 2 164. Ad

(1) Vide S. Thom. 1. 2. q. 91. a. 2. (2) Ibidem. a. 1.
(3) Vide S. Auguſt. l. de vera Relig. c. 18.
(4) Confer. S. Thom. loc. cit. q. 93. a. 2.
(5) Adeatur idem S. Thomas ibid. q. 94. a. 6.
(6) Vide eumdem S. Thom. 1. p. q. 79. a. 13.

164. Ad primum reſponſio patet ex dictis (1); exſtat enim in nobis lumen rationis naturale ad diſcernendum bonum, & malum, nec ullus requiritur inſtinctus ſenſibilis (2). Lumen autem illud non pendet a mentis noſtræ conſideratione; imo abſque eo nulla poteſt eſse mentis conſideratio: nam cognitio veritatis ſine lumine intellectus eſse non poteſt.

165. Ad ſecundum reſpondemus, infantes, & ignaros non eſse quidem illuminatos circa ſcientias, & artes; ſat autem luminis rationis naturalis habent, ut diſcernant quid ſit bonum, quid malum ſaltem circa principia communia moralitatis; quod quidem lumen præſidet actionibus eorum, ut oſtendat quid ſit in illis honeſtum, quid turpe (3). Non eſt autem voluntarium, quia ex voluntate noſtra non eſt, ut ſimus perfuſi lumine rationis, eſt proinde in nobis a Deo auctore naturæ. Tantum vero abeſt a vero, quod principium faciens nos diſcernere bonum a malo, nihil habeat commune cum ſpiritu, quam verum eſt, eſſe ipſum lumen intellectus.

166. Ad tertium jam dictum eſt (4) fore ut regula moralitatis non eſset univerſalis, & immutabilis, ſi unice penderet ab organo ſenſus, quod mutationes in uno etiam eodemque homine ſubiret. Inſtinctus autem licet in brutis animantibus ſit idem, & univerſalis, habita ratione diverſitatis ſpecierum; in homine tamen ſatis eſse non poteſt ad diſcernendum bonum a malo morali; inſtinctus enim pertinet ad partem ſenſitivam, eſtque ipſa æſtimatio, qua animalia per appetitum ſenſitivum proſequuntur con-

---

(1) §. præced.

(2) Si lumen rationis, quo diſcernimus bonum a malo, quis velit appellare inſtinctum, non repugnabimus. Nam & S. Thomas de conſcientia loquens 1. p. p. 79. a. 13. ait: *ſecundum quod per noſtram conſcientiam judicamus aliquid eſſe faciendum, vel non faciendum; ſecundum hoc dicitur conſcientia ligare, vel inſtigare*. Sed talis inſtinctus toto cælo diverſus eſt ab inſtinctu Robinetiano.

(3) Quam falſum ſit exſtare in nobis principium præſidens motibus animæ, quod nihil habeat cum anima commune, ſeu quod materiale ſit, & mechanicum, perſpicue conſtat; repugnat enim principium perficiens animam, quod ſit ea imperfectius: nam cauſſa perficiens nequit eſſe imperfectior eo quod perficit; cauſsa enim non poteſt eſse imperfectior effectu, cum effectus contineatur in virtute cauſsæ.

(4) §. 160.

convenientia ſuæ naturæ phyſicæ, & averſantur nociva, apprehenſa per cognitionem ſenſitivam, ut oſtendit S. Thomas (1). Bonum vero, & malum morale pertinent ad appetitum rationalem; & ſequuntur cognitionem intellectus, ut dictum eſt (2).

167. Ad quartum reſpondemus, falſum eſſe quod dicitur, inſtinctum nullam præſupponere ideam, aut cognitionem: nam & in belluis, cum proſequuntur ſibi convenientia, & fugiunt nociva, præſupponitur idea objecti convenientis, vel nocivi, ejuſque cognitio ſenſitiva; quomodo enim proſequerentur, aut fugerent id cujus nullam haberent ideam, eſſetque eis omnino incognitum (3)? Non debuit autem Deus ſapientiſſimus committere ſenſibus diſcretionem boni, & mali moralis, ſiquidem moralitas non perficitur niſi tantum in voluntate, a cujus conſenſu, vel diſſenſu unice pendet. Utique ſenſus circa propria objecta non decipiuntur; ſed quam ſæpe decipiuntur, & decipiunt circa ſenſibilia communia? ut ſupra dictum eſt (4). Mens autem noſtra etſi ſæpiſſime decipiatur circa veritates elongatas a primis principiis, ſive theoreticis, ſive practicis; numquam tamen decipitur circa principia communia; quamquam in moralibus retinere poſſit ſcientiam principiorum, & in praxi ea non uti, ob ingruentes cupiditates.

168. Ad quintum dicimus bona, & mala phyſica, quæ per inſtinctum proſequimur, vel fugimus, ut bruta animantia, non excedere cognitionem ſenſitivam; hanc vero excedunt bona moralia, quatenus moralia ſunt.

169. Ad ſextum reſpondemus non potuiſſe effici, ut per ſenſum perciperemus differentias morales, cum harum perceptio non ad ſenſum, ſed ad mentem pertineat. Nulla autem in ea perceptione eſt exercitatio laborioſa: nam per lumen naturale menti inditum, ſtatim mens diſcernit bonum a malo morali, ſaltem quoad principia communia.

(1) In 3. d. 18. q. 1. a. 1. ad 4. & a. 2. (2) §. 156.
(3) Vide S. Thom. loc. cit. (4) Tom. 1. §. 761. ſeq.

ARTICULUS III.

Utrum differentia moralium actionum ex hominum pendeat inſtitutione, ac legibus.

170. DIfferunt actiones morales bonitate, ac malitia, & quædam honeſtæ ſunt, quædam turpes, quædam juſtæ, quædam injuſtæ. Talem differentiam ex ſenſu hauriri minime poſſe oſtendimus. Nunc de hominum inſtitutione, & legibus quærimus.

171. Jampridem meminerat Plato (1), & Ariſtoteles (2), poſtque ipſos S. Thomas (3), quorumdam, qui nulla eſſe juſta, aut injuſta ſuapte natura, ſed tantum hominum arte, ac legibus dixerunt. Hujuſmodi fuere Polus, Callicles (4) Thraſymachus, Glauco. Laertius autem (5) in eadem ſententia fuiſſe refert Archelaum Socratis Præceptorem, Democritum, & Ariſtippum; quibus Anaxarchum Plutarchus (6) adjungit. Idemque ſenſerunt Pyrrho (7), Carneades (8), & Epicurus (9), univer-

(1) L. 10. de leg. & in *Theæteto*, & in *Gorgia*.

(2) Lib. 1. Ethic. c. 1. & l. 5. c. 10.

(3) 1. Eth. lect. 3. „ Quædam, *inquit*, quæ a quibuſdam reputantur juſta, & honeſta, a quibuſdam reputantur injuſta, & inhoneſta ſecundum differentiam temporum, & locorum, & perſonarum. Aliquid enim reputatur vitioſum uno tempore, aut in una regione, quod in alio tempore, aut in alia regione, non reputatur vitioſum. Et ex iſta differentia contingit quoſdam opinari, quod nihil eſt naturaliter juſtum, & honeſtum, ſed ſolum ſecundum legis poſitionem „.

(4) In *Gorgia* Callicles impudentiſſime ajebat: „ luxuria, intemperantia libertas, modo facultas ſuppetat, virtus eſt, atque felicitas. Cetera vero hæc ſpecioſa præter naturam adinventa, hominum deliramenta ſunt, & nugæ penitus contemnendæ „.

(5) Lib. 2. (6) In vita Alexandri Magni.

(7) Laertius lib. 9.

(8) Vide Lactantium l. 5. Inſt. c. 14. quamvis Pyrrho, & Carneades, Scepticorum more, de hac ipſa re dubitabant. Quare Carneades in Romano Senatu uno die pro juſtitia, altero contra juſtitiam diſſeruit, ut ibid. Lactantius refert.

(9) Apud Laertium l. 10. Vide Senecam epiſt. 97. & Gaſſendum in ſyntag. philoſ. Epicuri p. 3. c. 25.

verſimque omnes Sceptici (1), & materialiſtæ (2), quos in hac re ſequutus fuit Carpocrates ajens apud Tertullianum (3), *non natura quid malum haberi, ſed opinione*; itemque Creſcens Cynicus (4). Hos autem recentiori ætate ſequuti ſunt Spinoza (5), & Hobbeſius (6), ceterique athei, & qui *Theiſtæ* vocantur, & omnia conantur ſubvertere Religionis, & Ethicæ principia.

---

(1) Vide Empiricum l. 3. Pyrrh. hypoth. c. 23. ſeq.

(2) Cum nullam hi ſubſtantiam immaterialem admittant, omnem proinde juſti, & injuſti ideam repudiant; ideoque una tantum utilitate, ac voluptate omnia metiuntur.

(3) Lib. de anima, cap. 35.

(4) Vide S. Juſtinum Apol. 2. num. 3.

(5) In Tract. theol. polit. c. 16. ait: „ Jus, & inſtitutum naturæ, nihil niſi quod nemo cupit, & quod nemo poteſt, prohibere; non contentiones, non odia, non iram, non dolos &c.

(6) De Cive c. 14. §. 17. ubi docet „ quid ſit *ratione culpandum* definiendum eſſe a civitate, ut *culpa*, hoc eſt peccatum ſit quod quis fecerit, omiſerit, dixerit, vel voluerit contra rationem civitatis, ideſt, contra leges „. Et cap. 12. §. 1. repetens quæ ſcripſerat c. 6. §. 9. ſtatuit, *regulas boni, & mali, juſti, & injuſti, honeſti, & inhoneſti, eſſe leges civiles, ideoque quod Legiſlator præceperit, id pro bono; quod vetuerit, id pro malo habendum eſſe*. Quis hæc legens non horret animo? præſertim, ſi reliqua addantur, quæ docet Hobbeſius in eodem opere *de Cive*. Nihilominus Gaſſendus in epiſt. ad Samuelem Sorberium præfixa eidem operi, & quæ exſtat Tom. 6. Opp. Gaſſendi pag. 223 *ſummopere delectatur*, quod *liber de Cive iterum ederetur*, eumque vocat *certe non vulgarem, dignumque, qui omnium, qui altiora ſapiunt, manibus teratur*; optatque, ut cetera Hobbii opera in lucem prodeant *ad totam beandam nationem Philoſophantium ſolide*, cum neminem norit, *qui ſit* Hobbio *inter philoſophandum magis a præjudiciis liber; quiſque penitus quidquid rerum ediſſeruerit introſpiciat*. Marinus quoque Merſennus in Epiſt. ad eumdem Sorberium vocat *egregium opus de cive incomparabilis D. Hobbii*, & *ingentem theſaurum literarum*. Et paulo poſt vocat librum illum *aureum gemmis auctum, & ornatum*, qui non ſit *diutius deſiderandus*; monetque Sorberium, ut *auctorem pro viribus urgeat, ne totum corpus philoſophicum, quod mente premit, & calamo explicat, deinceps arca (nobis fatali) concludat, ne tandem nos ad auctoritatem regiam provocare cogat, qua ipſius arcam invidam effringamus*. Exſtat etiam hæc Epiſtola initio operis de Cive. Mirandum ſane, hos Viros nedum Catholicos, ſed & Sacerdotes, & Merſennum ex ordine Regulari, in tantas Hobbii laudes potuiſſe effundi. Ut eos excuſemus, nihil poſſumus aliud dicere, quam laudaſſe Hobbii libros quos non legerant, ut multi faciunt: nam ſi legiſſent, & tam magnifice laudaſſent, quis dare veniam poſſet?

172. Videtur autem ita dicendum I. quia magna eſt humanarum opinionum de turpibus, & non turpibus, de licitis, & illicitis diſcrepantia. Nam ut Empiricus refert (1), apud Germanos, & Thebanos turpe non habebatur maſcula venere uti; quod Cynici, & Zenon Cittieus, & Cleanthes, & Chryſippus indifferens eſſe dicebant. Inſuper apud quoſdam Indos non videbatur turpe congredi publice cum uxore. Præterea apud multos ex Ægyptiis licitum erat mulieres proſtituere. Apud Perſas, & potiſſimum apud Magos, contrahebantur matrimonia inter matres, & filios; Ægyptii vero ſorores ducebant; Plato autem communes uxores eſſe debere pronunciavit. Stoici non eſſe a ratione alienum dicebant, ut quis aliorum, & ſuas etiam carnes comederet. Apud Cilices glorioſum erat prædari. Lacedæmonii autem furtum præcipiebant, & apud veteres Germanos furtum non reputabatur illicitum. Hæc autem, & his ſimilia oſtendunt, turpes, & non turpes actiones eſſe pro varietate opinionum hominum, & morum, & inſtitutorum.

173. II. Similia refert Marchio d'Argens (2) de Caribibus, Druſis, Peruanis: nam apud Caribes infantes ſaginati a parentibus comeduntur: apud Peruanos occiduntur uxores, quæ filios non amplius gignunt, & earum eduntur carnes. Druſi vero certis diebus communes uxores habent.

174. III. Comperta quoque eſt vis earum opinionum, quæ a præjudiciis infantiæ, conſuetudinis, ſuperſtitioniſve ortum habent. Potuerunt ergo ex hiſce fontibus manare eæ, quas de juſto, & injuſto, de honeſto, & turpi, ac de Deo colendo habemus notiones. Nam ſi ex natura ipſa manarent, cur non eſſent eædem apud univerſas nationes?

175. IV. Si puer recens natus educaretur in ſylvis, lactatus a belluis, is nullam haberet boni, & mali notionem. Deſcribit unum talem puerum Bernardus Connor (3) repertum in nemoribus ad Lithuaniæ, & Ruſſiæ confinia inter gregem urſorum, decem circiter annos natum, adſpectu ferino, manibus, pedibuſque incedentem, loquelæ expertem, nullumque rationis præbentem indicium. Is non modo nullam boni, & mali notionem habebat, ſed neque vitæ ſylveſtris recordabatur. Notio-

(1) Loc. cit. c. 24. (2) *Philoſ. du bon ſenſ.*
(3) In Evang. Medici.

tiones ergo boni, & mali non a natura, ſed ab inſtitutione pendent.

Prop. *Non omnium moralium actionum differentia ab hominum inſtitutione & legibus pendet.*

176. IN hac ſententia ita ipſi Gentiles confirmati erant, ut primis Chriſtianis per calumniam objecerint, eos docere *nec quidquam eſſe virtutem, aut vitium, ſed ſola opinione hæc ab hominibus judicari* (1); qui quidem erat Gnoſticorum error, qui ab ethnicis cum Chriſtianis confundebantur (2).

177. Prob. prop. ex S. Thoma (3). Quæ naturaliter homini conveniunt, vel ipſum dedecent, non pendent ab hominum inſtitutione, & legibus; hæc ſiquidem naturam etſi juvare, ac fovere poſſint, inſtituere non poſſunt, ſed inſtitutam ſupponunt. ſunt autem morales actiones, quæ naturaliter homini conveniunt, vel ipſum dedecent. Homo enim naturaliter eſt ratione præditus; ita namque differt a belluis. Quidquid ergo eſt ſecundum rectam rationem, convenit naturaliter homini; & quidquid eſt contra rectam rationem, ipſum naturaliter dedecet. Actionum autem humanarum quædam ſunt ſecundum rectam rationem, quædam contra rectam rationem. Quis enim dicet non eſſe ſecundum rectam rationem, colere parentes, enutrire filios, ſubvenire indigentibus, obedire majoribus, juvare Rempublicam, reddere unicuique quod ſuum eſt? Et quis dicet non eſſe contra rectam rationem occidere innocentem, inſurgere in parentes, ingurgitare ſe cibis, luxuriæ indulgere, aliena furari, famam proſcindere, aliorum jura ſine juſta cauſſa, & poteſtate invadere? Sunt igitur morales actiones, quæ naturaliter homini conveniunt; & ſunt quæ naturaliter ipſum dedecent. Non ergo omnium moralium actionum differentia eſt ab hominum inſtitutione, & legibus.

178. Præterea, leges humanæ veræ leges non ſunt, ſi ſint contra rectam rationem (4). Et ipſæ igitur præſupponunt ratio-

(1) Vide S. Juſtinum Apol. 1. n. 28.
(2) Vide S. Irenæum lib. 1. adv. hær. in Præfat.
(3) L. 3. con. Gen. c. 129. ubi alias etiam rationes reperies.
(4) Vide S. Thom. 1. 2. q. 95. a. 2.

rationem rectam, cui debent conformari, ut ſint juſtæ. Oportet ergo, ante leges humanas præſupponere aliquam regulam, cui & ipſæ conformentur, ut rectæ ſint. Quare fieri nullo modo poteſt, ut leges humanæ, ſive civiles, ſint unica regula boni, & mali, juſti, & injuſti, honeſti, & inhoneſti (1).

179. Ad primum reſpondemus cum S. Thoma (2), humanarum opinionum diſcrepantiam circa recenſitas actiones turpes, quas nonnulli licitas putabant (3), non profluxiſſe ex recta ra-

---

(1) Ex Hobbeſio, qui omnem juſtitiam, & honeſtatem ad civiles leges tamquam ad regulam reducit, merito quærimus, an Legislator civilis poſſit ex arbitrio legem ferre etiam ad Reipublicæ ruinam, v. g. ut omnes Regni Optimates abſque ullo delicto interficiantur; ut integræ Civitates conflagrentur ad præbendum ejus crudelitati ſpectaculum, quemadmodum ſcimus olim præcepiſſe Neronem Romæ; ut omnis extirpetur Religio &c Si ſtemus Hobbeſii principio illæ interfectiones, conflagrationes, extirpationes deberent eſſe bonæ, juſtæ, honeſtæ; eſſent enim a lege civili, quæ per ipſum eſt unica regula bonitatis, juſtitiæ, & honeſtatis. Quis autem ejuſmodi leges non dixerit iniquas? Quod ſi iniquæ ſunt, nec legis nomen merentur, undenam hoc, niſi quia ſunt contra rectam rationem? Hæc proinde etiam ipſarum legum norma, & regula debet eſſe. Non ergo lex civilis quæ & ipſa regulam habet, poteſt eſſe bonitatis, juſtitiæ, & honeſtatis regula. Tam evidentia hæc ſunt, ut mirum ſit Hobbeſium potuiſſe eſſe in tanta evidentia cæcum. Ad rem Cicero l. 1. de leg „ Stultiſſimum illud, exiſtimare omnia juſta eſſe, quæ „ ſcita ſint in populorum inſtitutis, aut legibus. Etiamne ſi quæ ſint „ tyrannorum leges? Si triginta illi Athenis leges imponere voluiſſent, „ aut ſi omnes Athenienſes delectarentur tyrannicis legibus, num idcirco hæ leges juſtæ haberentur?... Eſt enim unum jus, quo devincta „ eſt hominum ſocietas, & quod lex conſtituit una, quæ eſt recta ratio „ imperandi, atque prohibendi; quam qui ignorat, is eſt injuſtus „.

(2) 1. 2. q. 94 a. 4 ſeq.

(3) Empirici narrationes gratis admittimus; neque enim ſcepticus homo, qui univerſa revocabat in dubium, tantam meretur fidem, ut ei dicenti indubii credamus, præſertim cum & ipſe dubitare videatur: nam quod de Germanis, & Thebanis affirmat, ex aliorum relatione profert; ait enim: *apud Germanos, ut fertur, turpe non eſt*; & *apud Thebanos olim hoc turpe habitum non fuiſſe dicitur*. De Zenone vero, Cleanthe, & Chryſippo quod refert, oſtendit, quam facile ſuperbi homines, ut erant Stoici, in turpiſſimas actiones, Deo permittente, proruant. Certe Laertius l. 7. de Chryſippo ſcribit: *Non deſunt qui & Chryſippum lacerent, dicentes, illum complura turpiter obſcœneque ſcripſiſſe*. Ut ceteros omittamus, quorum flagitia, execrandaſque actiones, ac doctrinas Empiricus refert; quæ quidem oſten-

ratione, ſed ex ratione depravata ob paſſiones, ſeu malas conſuetudines, & malam naturæ habitudinem. Id autem contigit non circa principia communia moralitatis, ut ſunt illa, *bonum eſt faciendum, malum eſt vitandum; Deus eſt colendus; parentes ſunt honorandi; beneficia non ſunt maleficiis rependenda*, &c. ſed circa concluſiones deductas ex illis principiis, circa quas licet ratio ut in pluribus non deficiat, poteſt tamen deficere ut in paucioribus, quemadmodum etiam in phyſicis natura aliquando deficit, cum generantur monſtra propter aliqua impedimenta. Sicut ergo nemo negaverit naturæ virtutem producendi effectus perfectos, ob paucos imperfectos, & monſtroſos qui aliquando contingunt, ita nemo negare debet naturalem honeſtatem actionum, quæ ſunt ſecundum rectam rationem; & naturalem turpitudinem earum, quæ ſunt contra rationem, propterea quod nonnulli fuerint, veluti naturæ monſtra, qui actiones quaſdam natura inhoneſtas putarint honeſtas (1).

180. Ad ſecundum, ſi vera ſunt, quæ refert d'Argens (2), reſponſio eadem eſt adhibenda (3).

181. Ad

---

oſtendunt, quanta ſit humanæ naturæ corruptio; quanta ignorantia hominum evaneſcentium in cogitationibus ſuis, & quanta neceſſitas divinæ revelationis in iis etiam quæ naturali mentis lumine cognoſci poſsunt: id unum addimus de furto apud Lacedæmonios permiſso, ſcilicet ex Plutarcho in *Lycurgo*, ideo furtum apud illos fuiſse impune, ut hoc pacto omnes aſsuefierent ad diligentem ſuarum rerum cuſtodiam, utque furandi ſolertia, & adſuetudine acuerentur adoleſcentum animi. Quod licet eſset inique præſcriptum, demonſtrat tamen, furtum his circumſtantiis exutum Lacedæmoniis non fuiſse probatum.

(1) Et hi ipſi, qui deſcribuntur moribus corruptiſſimi, omnique honeſtatis idea exuti, non adeo fuere cæci, ut nihil omnino honeſtatis viderint; oſtendimus enim Tom. 5. §. 1194. ſeqq. ideam Divinitatis apud univerſas Gentes fuiſse, adeoque & ejus cultus. Non eſt etiam putandum, quempiam exſtitiſse ita barbarum, & inhumanum, ut omnes omnino homines odio habendos duxerit, etiamſi de ipſo bene mererentur; qui etiam ſeipſum oderit; & in quo denique bonum naturæ omnino fuerit corruptum, & rationis lumen prorſus reſtinctum; non enim vitia ita poſsunt prævalere, ut dictum eſt §. 132. In iis igitur qui recenſiti ſunt, ſicuti inhærat rationis lumen, ita inhærat recta ratio circa multarum ſaltem actionum honeſtatem, ac turpitudinem, licet in reliquis non ſatis cernerent, præſertim ob voluptatum blanditias. (2) Loc. cit.

(3) Diximus, *ſi vera ſunt*; non enim hiſce hominibus adhibenda indubia

181. Ad tertium negamus, notiones juſti, & injuſti, honeſti, & turpis, ſi de vera juſtitia, & injuſtitia, deque vera honeſtate, & turpitudine ſermo ſit, oriri potuiſſe ex præjudiciis infantiæ, & conſuetudinis: id quod probare debuerant increduli, & non adſumere tamquam certum; de hoc enim ipſo quæſtio eſt; ideoque eorum ſophiſma eſt manifeſta petitio principii. Quod autem eæ notiones ex præjudiciis illis non procedant, apertiſſime conſtat. Nemo ſiquidem revocare in dubium poteſt eas notiones in maxima hominum parte vigere: nam ſi qui ab illis alieni putant honeſtum quod revera turpe eſt; aut juſtum, quod revera eſt injuſtum; ii certe ſunt pauci, & plerumque ferinis moribus, nullis artibus, nulla diſciplina inſtituti; reliqui vero homines quamlibet regionibus, climatibus, moribus diſcrepent, in notionibus illis omnino conveniunt. Unde autem hæ tam late patentes, niſi ex natura hominis? Nam quis innumeras nationes potuiſſet in iiſdem ideis honeſtatis, & turpitudinis, juſtitiæ, & injuſtitiæ, tam multarum actionum confirmare, niſi bonum, & malum morale natura judicaretur, & eadem eſſent principia moralia naturæ? Quæ ſunt ex mera hominum inſtitutione, diverſa ſunt non in ſingulis regionibus modo, nec in ſingulis Regnis, ſed fere in ſingulis Urbibus, ac domibus. Educatio diverſa eſt pro diverſitate locorum, & perſonarum. Cur ergo in omni hominum genere, ſi forte paucos excipias, eadem eſt de virtutum honeſtate, & de turpitudine vitiorum ſententia (1)? Poſſunt utique pravæ conſuetudines, & per-

---

bia fides eſt. Solemne eſt mendacium d'Argens dum refert, fideles Romæ Pontificis mulam exoſculari devotionis ergo. Ei credemus referenti mores Americanorum, quos numquam vidit? Americani illi ſylveſtres homines ſunt, & ab aliorum conſortio ſejuncti. Quis ergo diligenter in eorum inquirere mores potuit, ut concluderet, nullam eos habere honeſtatis ideam? Nonnulli viatores dixerant, eoſdem nullam agnoſcere Divinitatem: quod tamen falſiſſimum eſse alii deprehenderunt, ut diximus Tom. 5. §. 1205. ſeqq. Si Divinitatem agnoſcunt, oportet, ut ſaltem communia habeant principia honeſtatis.

(1) Cicero l. 1. de leg. „ Nec ſolum, *inquit*, jus a natura dijudicatur, „ ſed omnino omnia honeſta, ac turpia: nam & communis intelligentia „ nobis notas res efficit, eaſque in animis noſtris inchoavit, ut honeſta „ in virtute ponantur, in vitiis turpia. Hæc autem in opinione exiſti-
„ mare,

perverſa educatio inficere teneros, & rudes homines (atque utinam impii ſceleſtis doctrinis, & libris ſuis non infeciſſent!) poſſunt ut Tullius advertit (1), *tendi inſidiæ ab ea quæ penitus in omni ſenſu implicata inſidet imitatrix boni voluptas, malorum autem mater omnium; cujus blanditiis corrupti, quæ natura bona ſunt, quia dulcedine hac, & ſcabie carent, non cernimus ſatis*: ſive potius, poteſt homo ex corruptione naturæ ob peccatum originale, aucta etiam a peccatis actualibus, in tantam ruere dementiam, ut ſimilis iis evadat, de quibus habetur Iſaiæ 5. v. 20. *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum*; cujuſmodi plane ſunt omnes increduli, qui univerſas pervertunt rerum ideas. Sed deleri a mente hominis funditus non poteſt lumen rationis oſtendens in mediis ipſis tenebris quid honeſtum, quid turpe ſit, hominemque reprehendens, ſi quid minus honeſtum admiſerit.

182. Quod additur de ſuperſtitione, eadem qua dicitur, facilitate negatur, non enim homines in Dei cultum convenerunt, niſi ex evidentiſſimis argumentis exiſtentiæ Dei. Et licet partim ob poetarum fabulas, partim ob morum corruptionem, & improborum nequitiam, in varias abominandaſque ſuperſtitiones inciderint; non fuit tamen ſuperſtitio harum ſuperſtitionum cauſſa, ſed cauſſam deſcribit Apoſtolus Rom. 1. v. 21. ſeq. *Quia cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt*. Quæ eſt etiam cauſſa dementiæ incredulorum.

183. Ad quartum negamus abſolute puerum illum in facta hypotheſi, nullam habiturum notionem boni, & mali, cum ad annos diſcretionis perveniret (2); haberet enim animam ratione præ-

---

„ mare, non in natura ponere, dementis eſt. Nam nec arboris, nec „ equi virtus quæ dicitur, in quo abutimur nomine, in opinione ſita „ eſt, ſed in natura. Quod ſi ita eſt, honeſta quoque, ac turpia na„ tura dijudicanda ſunt „. (1) Loc. cit.

(2) Jacquierius Phil. mor. p. 1. c. 1. hac propoſita hypotheſi, concedit, puerulum illum nulla præbiturum indicia principiorum moralium, quia

præditam; haberet ſenſus, per quos poſſet, etſi non omnes, multas tamen ideas comparare; haberet rationis lumen, quo poſſet bonum a malo diſcernere. Itaque & notionem boni, & mali haberet, & ea quæ faceret, ipſi imputarentur (1). Ad puerum vero illum quod attinet, de quo loquitur Connor, dicimus primum, hujuſce Scriptoris fidem valde eſſe ſuſpectam, ut ſupra diximus (2). Deinde negamus; puerum illum decennem nullum ha-

quia mente ejus obtuſa, & ferinæ ſolitudinis horrore hebetata, ratio ſuis non uteretur facultatibus. Sed bona ejus pace, videtur hæc reſponſio incredulis anſam præbere adſerendi, notiones honeſti, & turpis ad educationem unice debere referri. Cur enim illius pueri ratio, etiam poſt annos diſcretionis ita obtuſa, & hebetata foret, niſi ob educationis humano more defectum? Saltem educatio eſset conditio, ſine qua explicari facultates mentis non poſsent, etſi nullum in corporeis organis eſset impedimentum. Quod non videtur dici poſse, alioqui puer iſte jam grandævus factus libero non uteretur arbitrio, neque adeo actiones turpes, ſi quas patraret, ei imputarentur ad culpam; eſset proinde ſemper veluti puer ante uſum rationis, etiamſi organa corporis apta haberet ad operandum humano modo. Quæ omnia videntur eſse abſurda. Nam ex doctrina Eccleſiæ ſtatim poſt annos diſcretionis homo fit capax merendi, aut demerendi, niſi forte male affecta ſint organa ut in mentecaptis: quod tamen in puero illo poſt annos diſcretionis non eveniret; ſupponimus enim habiturum organa apte diſpoſita.

(1) S. Thomas q. 14. de ver. a. 11. ad 1. de hac hypotheſi loquens, non modo non eximit puerulum illum, ad uſum rationis pervenientem, ab obſervantia mandatorum legis naturalis, ſed ait, ipſum teneri ad explicite credendum ea quæ ſunt Fidei, licet in illo ſtatu infidelitas ejus ſit negativa, neque proinde ei imputetur ad culpam, cum nihil audierit de Fide. Ait enim: „ Non ſequitur inconveniens, poſito, quod quilibet „ teneatur aliquid explicite credere, ſi in ſylvis, vel inter bruta animalia nutriatur; hoc enim ad divinam providentiam pertinet, ut cuilibet provideat de neceſsariis ad ſalutem, dummodo ex parte ejus non „ impediatur. Si enim aliquis taliter nutritus ductum naturalis rationis „ ſequeretur in appetitu boni, & fuga mali, certiſſime eſt tenendum, „ quod ei Deus, vel per internam inſpirationem revelaret ea, quæ ſunt „ ad credendum neceſſaria, vel aliquem Fidei Prædicatorem ad eum dirigeret, ſicut miſit Petrum ad Cornelium, Act. 10. „ Idem repetit lect. 3. in c. 10. Epiſt. ad Rom. & alibi. Tantum igitur abeſt, ut puerulus ille inter feras enutritus, nullum poſset habere uſum rationis, cum ad annos diſcretionis perveniret, ut poſset etiam credere, ſi ſequeretur ductum rectæ rationis, Deo vel interius revelante, vel Prædicatorem mittente.

(2) Tom. 5. pag. 696. in not.

habuiſſe rationis uſum: nam quomodo id conſtare poterat, ſi prorſus ille erat loquelæ expers, neque proinde poterat per verba manifeſtare interiores cogitationes ſuas? Indicia ſi quæ fuerunt, debuerunt eſſe valde dubia, & æquivoca, ideoque ex eis certum haberi judicium minime potuit. Quod vero vitæ ſylveſtris anteactæ viſus fuerit non recordari, mirum eſſe non debet: nam eodem referente Connor, interrogatus ille fuit de vita anteacta, cum vix inhumana, & rauca quædam verba proferre cœperat, & vix ea quæ dicebantur, intelligebat. Quis autem tales interrogationes, & reſponſiones pro exploratis habebit?

ARTICULUS IV.

Utrum omnis actionum moralitas a Dei voluntate, & lege poſitiva pendeat.

184. HActenus de iis qui omnem moralitatem ab hominum opinionibus, & legibus hauriebant: nunc de illis qui eam repetunt a Divina voluntate & lege poſitiva. Pufendorfius ita obfirmatus in hac ſententia fuit, ut putarit, nullo modo admitti poſſe principium illud, quod ipſe arbitratur invectum a Scholaſticis; actionum, ſcilicet, moralium alias bonas eſſe, aut malas natura ſua; alias bonas, aut malas, quia præceptæ, vel prohibitæ; quod quidem principium ita explicare ſolent: *Actionum moralium quædam ſunt præceptæ quia bonæ, quædam bonæ quia præceptæ*: & rurſus *quædam ſunt prohibitæ quia malæ, & quædam malæ, quia prohibitæ*; v. g, odium Dei non ideo eſt malum, quia prohibitum; ſed ideo eſt prohibitum, quia malum, & amor Dei non ideo eſt bonus, quia præceptus; ſed ideo eſt præceptus, quia bonus. E contra lex Moſaica quoad præcepta cæremonialia, non ideo erat præcepta quia bona, ſed ideo bona quia præcepta: & ejus tranſgreſſio non ideo erat prohibita, quia mala; ſed ideo mala, quia prohibita. Quæ quidem eſt differentia inter præcepta legis naturalis, & legis poſitivæ, ut priora ſint de rebus præceptis, quia bonæ, & prohibitis, quia malæ; poſteriora ſint de rebus bonis, quia præceptæ, & malis quia prohibitæ. Pufendorfius autem hoc prin-

cipium

cipium conatur diruere, ſtatuens (1), *Deum uti omnia, ita & hominem liberrima voluntate creaſſe; cui conſequens eſt, in beneplacito ejuſdem fuiſſe, qualem ei quem creaturus erat, naturam vellet aſſignare* (2). Hinc vero infert: „ Qua ratione igi-„ tur actioni hominis poſſit competere aliqua affectio, quæ ex „ neceſſitate intrinſeca, & abſoluta, extra Dei impoſitionem, „ & beneplacitum promanet? Sic ut revera omnes motus, & „ actiones hominis, remota omni lege tam divina, quam hu-„ mana, ſint indifferentes; earum autem aliquæ ita tantum na-„ turaliter honeſtæ, aut turpes dicantur, quod eas fieri, aut „ omitti quam maxime requirat conditio naturæ, quam Creator „ homini libere attribuit (3) „. Pro eadem ſententia Pufendorfius citat Seldenum (4), Oſiandrum (5), & Platonem (6). Pufen-

(1) De jure nat. & gent. l. 1. c. 2. §. *6*.

(2) In hiſce verbis animadvertite craſſam Pufendorfii hallucinationem; non enim diſtinguit inter eſſentiam, & exiſtentiam rerum creatarum. Utiqne Deus liberrima voluntate hominibus, ſicut & ceteris creatis rebus exiſtentiam contulit; aſt eſſentias rerum non libere, ſed neceſſario vult. Hæ ſiquidem nihil ſunt aliud quam ideæ archetypæ rerum in mente divina exiſtentes, ſeu ipſa divina Eſſentia ut diverſimode participabilis, ut diximus Tom. 5. §. 46. Deus autem eſſentiam ſuam non libere, ſed neceſſario vult. Errorem Pufendorfius hauſit ex Carteſio, qui ut diximus ibid. §. 41. poſuit eſſentias rerum immutabiles, quia ſic Deus voluit. Mira autem eſt Pufendorfii ſolertia, cum ait, in beneplacito Dei fuiſſe, qualem vellet homini naturam aſſignare. Quæro an poterat Deus homini aſſignare naturam equi, ita tamen ut permaneret homo? nam ſi non permanſiſſet homo, ſed fuiſſet equus, jam Deus non aſſignaſſet homini naturam equi. Si autem permanſiſſet homo, & nihilominus fuiſſet ei aſſignata natura equi, jam fuiſset ſimul, & non fuiſset homo; fuiſset quidem, quia permanſiſset homo; non fuiſset vero quia aſſignata ei fuiſſet natura equi. Tam apertam contradictionem Pufendorfius non vidit. Hi ſunt præclari ætatis noſtræ philoſophi qui contradictoria loquuntur, & Scholaſticos aſpernantur.

(3) Idem ſæpius repetit, ac præſertim in *Eride Scandica* §. 19.

(4) De jur. nat. & gen. l. 1. c. 4.

(5) In Notis ad Grotium p. *6*0.

(6) In loco quem ex *Convivio* Pufendorfius citat, Plato loquitur de actionibus in phyſica earum natura inſpectis; ait enim: *actionis cujuslibet hæc eſt conditio, ut ſuapte natura neque honeſta ſit, neque turpis, ut ea quæ nunc agimus, bibere, canere, diſputare*. Ceterum de iis in eſse morali ſcribit: *ſed agendi modus actioni certum tribuit cognomentum*. Itaque Pufendorfius

ſendorfium vero ex parte ſequitur Heineccius, ut ſupra dictum eſt (1). Sequuntur autem Samuel Coccejus (2), & Schvvartius (3).

185. Videtur autem ita dicendum 1. quia „ Cum honeſtas „ ſive neceſſitas moralis, & turpitudo ſint affectiones actionum „ humanarum ortæ ex convenientia, aut diſconvenientia a nor- „ ma ſeu lege, lex vero ſit juſſum ſuperioris; non apparet, „ quomodo honeſtas, aut turpitudo intelligi poſſit ante legem, „ & citra ſuperioris impoſitionem „.

186. II. „ Qui citra impoſitionem divinam, moralitatis actio- „ num humanarum æternam aliquam ſtatuunt regulam, nihil aliud „ videntur agere, quam ut Deo adjungant principium aliquod „ coæternum extrinſecum, quod ipſe in aſſignandis rerum for- „ mis ſequi neceſſum habuerit „.

187. III. „ Si quæras ex iſtis hominibus (*admittentibus* „ *intrinſecam moralium actionum honeſtatem*, *vel turpitudinem*) „ de quibuſnam lege naturæ diſponatur? reſpondent: de iis „ quæ per ſe natura ſua honeſta, & turpia ſunt. Sin ulterius „ quæras, quænam autem ſunt illa, per ſe, & ſua natura „ honeſta, vel turpia? nihil aliud habent, quod reſpondeant, „ quam ea de quibus lege naturæ diſponitur „. Quod eſt in circulo revolvi, & petere id quod eſt in principio.

188. IV. „ Admiſſa hac (*de intrinſeca moralitate*) ſenten- „ tia, in obſcuro manet, quinam demum ſint illi actus in ſe „ illiciti, & quo indicio ab aliis actibus liquido internoſcan- „ tur; quæ item ratio ſit proxima, quare iidem tales ſint „.

189. V. „ Quilibet actus citra legem ſunt omnino indiffe- „ rentes. Remota enim lege, removetur quidquid eſt morale „ in actu illo. Ergo ſi ab his omnibus, adulterio, furto, ho-

---

ſius Platoni vehementer imponit. Nam ſi *agendi modus* actioni phyſicæ tribuit honeſtatem, vel turpitudinem; cum is *modus* ſit actioni *intrinſecus*; igitur *modo* accedente, *intrinſeca* actioni erit honeſtas, vel turpitudo.

(1) Vide ejus verba pag. 29. in not.

(2) Comm. in l. 1. Grotii de jure bel., & pac. c. 1. §. 10.

(3) Inſt. jur. publ. univ. nat. & gen. par. 1. tit. 1. Inſt. 4.

„ micidio , inceſtu , aliiſque removeas reſpectum ad legem , „ erunt hæc prorſus indifferentia (1) „ .

190. VI. Deus aliquando mutavit boni , maliquc notiones , ut cum Abrahæ præcepit Gen. 22. ut filium Iſaacum immolaret ; cum Oſee c. 1. juſſit , ut acciperet uxorem fornicationum , & faceret ſibi filios fornicationum ; cum Exod. c. 11. ſeq. mandavit Judæis , ut ſpoliarent Ægyptios , cum ibid. c. 1. bene fecit obſtetricibus ægyptiis , quæ mentitæ fuerant . Nulla eſt ergo intrinſeca differentia inter actiones bonas , & malas , neque hæ tales ſunt ex natura ſua , & ex voluntate Dei præcipientis , vel prohibentis (2) .

Prop. *In actibus humanis ſunt aliqua recta , vel mala ſecundum naturam , & non ſolum ex Dei lege poſitiva præcipiente , vel prohibente .*

191. ITa S. Thomas (3) jampridem redarguens , exſufflanſque Pufendorfii , ejuſque gregalium errores . Præſtat ejuſdem S. Doctoris rationes ipſiuſmet verbis deſcribere ; ſunt enim veluti limpidiſſimi lapides illi , quos David elegit ad proſternendum Goliath , cui Pufendorfius aſſimilatur , contemnens Scholaſticos , ſeu verius Catholicos Doctores (4) .

192. I.

(1) Ne Pufendorfiani de calumnia , ut ſæpe Pufendorfius adverſarios ſuos , nos accuſarent , deſcripſimus ipſa ejus verba ex locis cit. exque l. 2. de jur. nat. & gen. cap. 3. §. 4. & ex Specimine Controv. cap. 5. §. 8. ſeqq.

(2) Ita ex Samuele Cocceio in l. 1. Grotii c. 1. §. 10.

(3) L. 3 cont. Gen. c. 129. In eadem ſententia univerſi Catholici ſunt , imo & heterodoxi , Grotius de jur. belli , & pac. in Præfat. §. 11. Clarkius *Les Preuves de la Religion* &c. c. 3. Leibnitius Theod. § 182. ſeq & in Epiſt. ad Molanum . Quod autem Scholaſtici nonnulli diſputent , an honeſtas , & malitia in actionibus antecedenter ad legem ſit *fundamentalis* , ut ajunt , vel *formalis* , alia quæſtio eſt , a qua modo ſuperſedemus . Videri poſſunt Patres Salmanticenſes de bonit. & malit. human. actuum , tract 11 . diſp. 1. dub. 6. n. 85. ſeqq. & tract. 20. c. 11. & noſter Daniel Concina l. 1. de jur. nat. & gen. diſſ. 2. c. 11.

(4) Non ob aliam rationem Pufendorfius intrinſecam actionum honeſtatem , & malitiam videtur negaſſe , niſi ob Scholaſticorum contemptum , uti ſe explicat in *Eride Scandica* §. 19. Id autem erat reliquum , ut Ciceronem

192. I. „ Ex præceptis legis divinæ mens hominis ordi-„ natur ſub Deo , & omnia alia quæ ſunt in homine , ſub ra-„ tione : hoc autem naturalis ordo requirit , quod inferiora ſu-„ perioribus ſubdantur . Sunt igitur ea quæ lege divina præ-„ cipiuntur , ſecundum ſe naturaliter recta (1) „ .

193. II. „ Homines ex divina providentia ſortiuntur na-„ turale judicatorium rationis , ut principium propriarum ope-„ rationum : naturalia autem principia ad ea ordinantur , quæ „ ſunt naturaliter . Sunt igitur aliquæ operationes naturaliter „ homini convenientes , quæ ſunt ſecundum ſe rectæ , & non „ ſolum quaſi lege poſitæ (2) „ .

194. III. „ Quorumcumque eſt natura determinata , opor-„ tet , eſſe operationes determinatas , quæ illi naturæ conve-„ niant ; propria enim operatio uniuſcujuſque , naturam ipſius „ ſequitur . Conſtat autem , hominum naturam eſſe determinatam . „ Oportet igitur operationes eſſe aliquas ſecundum ſe homini „ convenientes (3) „ .

I 2 195. IV.

---

ronem Scholaſticis accenſeret ; is enim l. 1. de leg „ Nos , *inquit*, legem „ bonam a mala, nulla alia , niſi naturali norma dividere poſſumus : nec „ ſolum jus a natura dijudicatur , ſed omnino omnia honeſta , ac turpia : „ nam & communis intelligentia nobis notas res efficit , eaſque in ani-„ mis noſtris inchoavit , ut honeſta in virtute ponantur , in vitiis turpia „. Legant autem Pufendorfiani quæ ſtatim ſequuntur : *Hæc autem . . . . non in natura ponere , dementis eſt.*

(1) Mirabilis ſane ratio , qua funditus corruit Pufendorfiana ſententia. Hæc enim a lege divina poſitiva repetit omnem actionum honeſtatem . Atqui ſi nihil ſit natura ſua rectum , nulla poteſt eſſe obligatio divinæ legis poſitivæ : nam hæc obligatio oritur ex eo quod mens hominis ordinatur ſub Deo , & omnia quæ ſunt in homine , ordinantur ſub ratione , ob naturalem ordinem , quo inferiora ſuperioribus ſubduntur . Si ergo omnis naturalis actionum rectitudo tollatur , tollitur obligatio divinæ legis poſitivæ , & ipſamet lex divina poſitiva ; lex enim quæ non obligat, non eſt lex . Preſſius : Ideo tenemur lege poſitiva divina , quia mens ordinatur ſub Deo , & Deo eſt ſubjecta . Hæc ordinatio , & ſubjectio intelligitur præcedere legem divinam poſitivam ; eſt enim ratio , ob quam lex divina poſitiva obligat . Neceſſario igitur ante legem divinam poſitivam debet eſſe aliquid obligans ad eam obſervandam , ideoque aliquid natura ſua rectum .

(2) Hæc ratio demonſtrat, omne quod eſt ſecundum rectam rationem eſſe naturaliter rectum .

(3) Natura ſecundum ſe non inclinat ad malum , ſed ad bonum , quod eſt

195. IV. „ Cuicumque eſt aliquid naturale, oportet etiam „ eſſe naturale id, ſine quo illud haberi non poteſt; natura „ enim non deficit in neceſſariis. Eſt autem homini naturale, „ quod ſit animal ſociale (1): quod ex hoc oſtenditur, quod „ unus homo ſolus non ſufficit ad omnia, quæ ſunt humanæ „ vitæ neceſſaria. Ea igitur, ſine quibus ſocietas humana con- „ ſervari non poteſt, ſunt homini naturaliter convenientia. Hu- „ juſmodi autem ſunt, unicuique quod ſuum eſt conſervare, & „ ab injuriis abſtinere. Sunt igitur aliqua in humanis actibus „ naturaliter recta „.

196. V. „ Omnis homo naturaliter hoc habet quod utatur „ rebus inferioribus ad ſuæ vitæ neceſſitatem. Eſt autem ali- „ qua menſura determinata, ſecundum quam uſus prædictarum „ rerum humanæ vitæ eſt conveniens, quæ quidem menſura ſi „ prætermittatur, ſit homini nocivum, ſicut apparet in ſumptio- „ ne inordinata ciborum. Sunt igitur aliqui actus homini na- „ turaliter convenientes (2) „.

197. VI. „ Secundum naturalem ordinem corpus hominis eſt „ propter animam, & inferiores virtutes animæ propter ratio- „ nem.... Ex eo autem quod eſt ad aliud ordinatum, dici- „ tur ei auxilium provenire, non autem aliquod impedimentum. „ Eſt igitur naturaliter rectum, quod ſic procuretur ab ho- „ mine corpus, & inferiores vires animæ, ut ex hoc & actus „ rationis, & bonum ipſius minime impediatur, magis autem „ ju-

---

eſt naturæ conveniens. Quæ igitur operationes conveniunt naturæ hominis, ut homo eſt, ſeu quatenus recta ratione utitur, eæ ſecundum ſe bonæ ſunt.

(1) Facit mirifice hæc ratio adverſus Pufendorfium, cujus principium, ſive propoſitio cardinalis (ut advertit Maſcovius in Præfat.) ex qua concluſiones omnes deducuntur, eſt *Socialitas*, quam ille conſtituit principium fundamentale *cognoſcendi* jus naturale, ut infra dicemus; ſicut principium *eſſendi* ejuſdem juris conſtituit in *voluntate divina*. Inſpecta autem natura *ſocialitatis*, neceſsario ſequitur, aliqua in actibus humanis debere eſse naturaliter recta.

(2) Ut ad hanc rationem advertit Ferrarienſis: „ Iſta ratio fundatur „ ſuper hoc manifeſto principio: *Id in homine naturaliter eſt rectum, quod* „ *determinatam menſuram a natura inſtitutam non excedit*, quia tale eſt ſe- „ cundum rationem: omne autem, quod eſt ſecundum rationem, eſt „ rectum „.

„ juvetur. Si autem ſecus acciderit, erit naturaliter peccatum.
„ Vinolentiæ igitur, & comeſſationes, & inordinatus venereorum
„ uſus, per quæ actus rationis impeditur; & ſubdi paſſionibus,
„ quæ liberum judicium rationis eſſe non ſinunt, ſunt
„ naturaliter mala (1)„.

198. VII. „ Unicuique naturaliter conveniunt ea, quibus
„ tendit in ſuum finem naturalem: quæ autem econtrario ſe
„ habent, ſunt ei naturaliter inconvenientia. Oſtenſum eſt enim
„ ſupra (2), quod homo naturaliter (3) ordinatur in Deum
„ ſicut in finem. Ea igitur, quibus homo inducitur in cognitionem,
„ & amorem Dei, ſunt naturaliter recta; quæcumque
„ vero econtrario ſe habent, ſunt naturaliter homini mala.
„ Patet igitur, quod bonum, & malum in humanis actibus non
„ ſolum ſunt ſecundum legis poſitionem, ſed etiam ſecundum
„ naturalem ordinem. Hinc eſt, quod in Pſal. 18. dicitur,
„ quod *judicia Domini* ſunt *vera, juſtificata in ſemetipſis* (4)„.

199. Atque hæ quidem ſunt invictiſſimæ S. Thomæ rationes, quibus jam olim Puſendorfii profligavit errorem. Ad eas addimus: ſi omnes actiones ideo eſſent honeſtæ, quia a Deo præceptæ, & ideo turpes, quia a Deo prohibitæ, tam potuiſſet Deus præcipere, ut homines v.g. ipſum amarent, quam ut ipſum odio haberent, & tam potuiſſet prohibere, quam præcipere idololatriam, furtum, adulterium, fornicationem, &c. nam ante Dei præceptum actiones illæ eſſent ſeipſis indifferentes ad bonitatem, & malitiam. Quis autem ad hæc non horret animo (5)?

 200. Ad

(1) Idem Ferrarienſis: „ Iſta, *inquit*, ratio habet pro fundamento, „ quod illud eſt naturaliter rectum, quod ſecundum naturæ ordinem, „ & inſtitutionem fit: econtrario autem naturaliter malum eſt id, quo „ naturæ ordo pervertitur, aut impeditur„. Quo principio nihil poteſt eſse notius.

(2) Id S. Doctor probavit ibid. c. 112.

(3) To *naturaliter* hic S. Thomas non accipit pro eo tantum quod eſt ex viribus naturæ; ſed pro eo quod congruit naturæ hominis, ſive ex viribus naturæ, ſive ex viribus gratiæ. Confer c. 112. cit.

(4) Si Puſendorfius minori odio percitus fuiſset in Catholicam Eccleſiam, neque a ſuo opere excluſiſset univerſos *Scriptores Communioni Romanæ addictos*, eoſque conſuluiſset, atque imprimis Angelicum Doctorem; næ turpiſſimam caviſset ſententiam.

(5) Reſpondet Puſendorfius in Specim. loc. cit. *ſupervacaneum, ac petu-*

200. Ad primum reſpondemus, honeſtatem vel turpitudinem actionum humanarum, quæ ſunt natura ſua honeſtæ, vel turpes, oriri quidem ex conformitate cum lege, vel difformitate ab ipſa; ſed hæc eſt lex æterna, quæ eſt ipſa ſumma ratio in Deo exiſtens, ſive ut loquitur S. Thomas (1), *eſt ratio divinæ ſapientiæ, ſecundum quod eſt directiva omnium actuum, & motionum*. Huic autem *æternæ legi ſubduntur omnia quæ ſunt in rebus a Deo creatis, ſive ſint contingentia, ſive neceſſaria*, ut idem S. Doctor oſtendit (2). Actiones igitur honeſtæ natura ſua dicuntur, quia ſunt conformes legi æternæ, cujus eſt quædam participatio lex naturalis impreſſa cordibus hominum per lumen rationis, quod eſt quædam impreſſio divini luminis in nobis, ut Angelicus probat (3). Lex autem æterna intelligitur præcedere omnem legem poſitivam; eſt enim ipſa ratio divinæ ſapientiæ, ad quam Deus vult quidquid vult; non enim quidquam vult, niſi ſapientiſſime. Videtis nunc quam oſcitanter hallucinatus Pufendorfius fuerit, neſciens diſtinguere inter legem *æternam*, *naturalem*, & *poſitivam*, earumque ideas confundens, & perturbans. Itaque ſicut omnis veritas creata, eſt a prima veritate, quæ Deus eſt; & ſicut eſſentiæ rerum creatarum ſunt ipſæ-

---

tulans videri quærere, quid Deus facere potuerit, cum conſtet, quid fecerit. Videat ne petulantem faciat Apoſtolum ſcribentem 2. ad Tim. 2. v. 13. *Deus fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt.* An non idem eſset, poſse negare ſeipſum, & poſse præcipere odium ſui, mendacium &c.? Sed addit Pufendorfius: *Si cui etiam vana convellere cordi ſit* (an ſit *vanum* quærere, utrum Deus potuerit præcipere mendacium, perjurium, blaſphemiam, &c. quiſque videt) *facile reponere eſt, illam dubitationem non obſcure contradictionem involvere*. Te igitur fatente, mi Pufendorfi, contradictio involvitur, ſi dicatur Deus potuiſse conſtituere præcepta contraria legi naturæ. Hæc autem contradictio undenam oritur? non ex libera Dei voluntate: nam in iis quæ Deus libere vult, nulla eſt contradictio, ſi dicatur Deus abſolute potuiſse aliter facere; ſi enim abſolute non potuiſset, non fuiſset liber. Itaque contradictio illa non aliunde peti poteſt, quam ex ipſa natura rerum. Hi ſunt egregii diſputatores, qui tam aperte pugnantia loquuntur. Leibnitius in Epiſt. ad Molanum, recenſitis nonnullis Pufendorfii locis minime cohærentibus: „ Mirum, *inquit*, eſset virum acu„ tum ſecum adeo pugnare potuiſse, niſi ſciremus, facile evenire para„ doxa tuentibus, ut, prævalente ſenſu communi, ſui dogmatis oblivi„ ſcantur „.

(1) 1. 2. q. 93. a. 1. (2) Ibid. a. 4. (3) Ibid. q. 91. a. 2.

ipſæmet ideæ archetypæ mentis divinæ, ſeu ipſa divina eſſentia, prout habet formam artis, ex cujus participatione omnia ſunt quidquid ſunt; ita omnis actionum honeſtas eſt ex conformitate cum prima ratione, quæ eſt lex æterna, ex cujus participatione per lumen intellectus habetur etiam conformitas earumdem actionum cum recta ratione hominis, a qua ſi actiones ſunt diſſonæ, turpes ſunt. Honeſtas igitur, vel turpido in actionibus natura ſua bonis, vel malis non intelligitur ante omnem legem, verum hæc lex non eſt poſitiva, ſive de rebus, quæ ideo ſunt bonæ, quia præceptæ, vel ideo malæ, quia prohibitæ; ſed eſt æterna ratio homini participata, per quam habet naturalem inclinationem ad debitum actum, & finem (1), & ex qua ratio humana habet, ut ſit regula voluntatis humanæ, ex qua ejus bonitas menſuratur (2). Sed de his fuſius infra.

201. Ad ſecundum dicimus, regulam illam æternam actionum humanarum eſſe ipſam legem Dei æternam, quæ eſt ipſemet Deus; ideoque nullum adjungimus principium cœternum a Deo diſtinctum (3).

202. Ad tertium reſpondemus, in nullo nos revolvi circulo, nec ullam eſſe petitionem principii: nam ſi interrogemur, de quibuſnam lege naturæ diſponatur? reſpondere quidem poterimus (4): de iis quæ per ſe natura ſua ſunt honeſta, vel turpia. Si autem interrogemur, quænam ſint per ſe, & natura ſua honeſta, vel turpia? reſpondebimus, non ut Puſendorſius imponit, ſcilicet, eſſe ea de quibus lege naturæ diſponitur; ſed eſſe ea quæ ſunt per ſe, & natura ſua conformia, vel difformia rectæ rationi. Et ſi rurſus petamur, quare ita ſint conformia, vel difformia? reſpondebimus, quia ſunt conformia, vel difformia legi Dei æternæ. Sic autem nullus eſt circulus, nulla petitio principii.

(1) S. Thomas ibidem. (2) Idem ibid. q. 19. a. 4.

(3) Samuel Coccejus, & Thomaſius impudenter calumniantur, cum is Manichæiſmum in hac Catholicorum ſententia videt; ille vero ait, in ea præſcindi poſſe ab exiſtentia Dei. Tam hæc falſa ſunt, quam eſt falſum, legem æternam in Deo eſſe quidpiam a Deo diſtinctum; aut ullam poſſe eſſe legem æternam, ſi ab exiſtentia Dei præſcindatur.

(4) Diximus, *poterimus*: nam alias rationes adfert S. Thomas 1. 2. quæſt. 100. a. 8.

203. Ad quartum negamus, ullam eſſe obſcuritatem in decernendo, quinam actus in ſe ſint illiciti, ſi ſermo ſit de primis principiis practicis, & de concluſionibus immediate connexis cum ipſis: hæc namque ſtatim patent unicuique ratione utenti, ac lumine ipſo rationis ab aliis actibus internoſcuntur. Lex autem naturalis eſt regula proxima, quare iidem tales ſint; prima vero regula eſt lex æterna, a qua omnis lex derivatur (1).

204. Ad quintum concedimus, quemlibet actum citra legem eſſe indifferentem: negamus autem, actus natura ſua rectos, vel turpes eſſe poſſe citra legem: nam hoc ipſo quod ſunt natura ſua recti, vel turpes, jam ſunt legi naturali, & æternæ conformes, vel diſſoni (2).

Ad

---

(1) Pufendorfius potius tenebras ſpargit ſyſtemate ſuo: nam ſi omnis honeſtas eſt a lege poſitiva Dei præcipientis, & omnis turpitudo a lege poſitiva Dei prohibentis, hæ leges non conſtarent lumine rationis, ſed nobis deberent innoteſcere per Dei revelationem, ut ceteræ leges poſitivæ divinæ. Nam quæ a mera Dei voluntate pendent, non aliter nobis innoteſcere poſſunt, quam ab ipſo Deo revelante. Qui ergo Deo revelanti non credunt, nullam agnoſcerent honeſtatem, vel turpitudinem actionum. Nota autem miram Pufendorfii cum dictis ſuis conſonantiam; poſtquam enim docuit, nullam in juris naturalis explicationem habendam eſse revelationis rationem, ut diximus §. 59. ſtatuit, honeſtatem omnem, & turpitudinem actionum pendere a Dei lege poſitiva, quæ aliter quam per revelationem innoteſcere nequit.

(2) S. Thomas 1. 2. q. 19. huic difficultati occurrit, ac ſimul paucis complectitur totius controverſiæ ſtatum, inquirens a. 3. utrum bonitas voluntatis pendeat ex ratione, & a. 4. utrum pendeat ex lege æterna. Preſſius ibid. q. 71. a. 6. quartum arg. ſibi objicit, quod continet eamdem fere Pufendorfii objectionem, ſi argumenti formam invertas: „ Ex hoc dicitur aliquid eſse prohibitum, quia legi contrariatur: ſed non omnia „ peccata ſunt mala, quia prohibita, ſed quædam ſunt prohibita, quia „ mala. Non ergo in communi definitione peccati debuit poni, quod „ ſit contra legem Dei „. Reſpondet autem: *Cum dicitur, quod non omne peccatum ideo eſt malum, quia eſt prohibitum, intelligitur de prohibitione facta per jus poſitivum: ſi autem referatur ad jus naturale, quod continetur primo quidem in lege æterna, ſecundario vero in naturali judicatorio rationis humanæ, tunc omne peccatum eſt malum, quia prohibitum; ex hoc enim ipſo quod eſt inordinatum, juri naturali repugnat.* Quodlibet igitur peccatum eſt contra legem, cum hoc tantum diſcrimine, quod peccata contra legem poſitivam ideo peccata ſunt, quia lex ea prohibet; peccata vero contra legem naturalem, ideo prohibentur, quia ſeipſis mala ſunt, nec omnino poſsunt eſse citra legem.

205. Ad ſextum jampridem reſponderat S.Thomas (1), Deum nunquam mutaſſe notiones boni, vel mali. Nam cum præcepit Abrahæ, ut filium immolaret, non conſenſit in homicidium, quatenus eſt prohibitum lege naturali; hæc enim afficit homines, ne abſque juſta cauſſa, & auctoritate quempiam occidant. Deus autem eſt Dominus vitæ, & mortis; & Abraham tenebatur obedire Deo præcipienti, & danti ei facultatem immolandi filium. Quare Abraham non conſenſit in homicidium lege prohibitum. Similiter Oſee nullam fornicationem commiſit, quia acceſſit ad eam, quæ jam ſua erat ex divino mandato. Neque filii Iſrael, cum ſpoliaverunt Ægyptios, furati fuerunt; ſiquidem ſpolia illa, poſito Dei mandato, qui eſt univerſorum Dominus, jam eis debebantur. Obſtetricibus autem Ægypriis Deus bene fecit, non propter mendacium, ſed ob miſericordiam ergo pueros Hebræorum.

ARTICULUS V.

Utrum moralitas actionum humanarum in imputabilitate conſiſtat.

206. Actionum moralium eſſentiam duo complecti, alterum *materiale*, alterum *formale*, docet Pufendorfius (2), jamque docuerant univerſi Scholaſtici. Ac *materiale* quidem in actione phyſica conſiſtere, nemo in dubium vertit (3). De *formali* vero ita ille: „ *Formale* actionis moralis conſiſtit in *imputativitate* (4), ut ita loquar, per quam effectus actionis „ vo-

(1) 1. 2. q. 10. a. 8. ad 3.

(2) De jur. nat. & gen. l. 1. c. 5. §. 4. ſqq.

(3) Ad id explicandum multa inutiliter congerit Pufendorfius loc. cit. conquiſitis exemplis.

(4) *Imputativitas*, ſi ita loqui fas eſt, *active* accipitur, denotatque potius cauſſam quæ imputat, quam illum, cui aliquid imputatur. Imputare autem eſt actioni morali extrinſecum, ſicut & ipſa cauſſa imputans; ideoque nequit eſſe *formale* ejuſdem actionis: nam *formale* eſt intrinſecum. Ita Pufendorfius ne ipſam quidem vocis ſignificationem tenuit cum loco *imputabilitatis* ſubſtituit *imputativitatem*.

„ voluntariæ (1) agenti poteſt imputari . . . Unde facile intel-
„ ligitur, cauſſæ moralis proprie, ac ſtrictim loquendo *for-
„ malem rationem* in imputatione, ſed *terminaliter* ſpectata
„ conſiſtere; adeoque eam nihil eſſe aliud, quam agens vo-
„ luntarium, cui effectus imputatur, aut imputandus eſt (2) . . .
„ Eſt autem & hoc obſervandum, quod *formale* actionis mo-
„ ralis, ideſt *imputativitas*, habeat rationem formæ, ex qua
„ *radicaliter* (3) affectiones, proprietates, & *conſequutiva*
„ ejuſdem reſultant (4) „. Hertius autem (5): *Actionis*, ait, *quatenus producta eſt, formale conſiſtit in imputativitate: quatenus vero producenda, alia ad eam requiruntur*.

207. Ut autem Pufendorfius explicet, quænam actiones ſint homini imputabiles, multa obſcura fundit verba (6), cum tamen S. Thomas (7) omnia paucis, atque perſpicue fuerit complexus, actionem ſcilicet, vel id quod ſequitur ad actionis defectum, tunc ſolum alicui imputari ad culpam, *cum poteſt, & debet agere. Si enim gubernator non poſſet navem dirigere, vel non eſſet ei commiſſa gubernatio navis, non imputaretur ei navis*

---

(1) Sæpe omiſſio homini imputatur: omiſſio autem quamquam ſequatur actionem voluntatis volentis omittere; revera tamen effectus non eſt, ſed potius defectus.

(2) Hic confunditur *ratio formalis* cum *cauſſa efficiente*. Videte quam diligens in perſcrutando Pufendorfius fuerit.

(3) Quia recentiores Juriſtæ Scholaſticis exprobrant terminorum barbariem, quærimus, an latinæ ſint voces *imputativitas*, *terminaliter*, *radicaliter*, *conſequutiva*, &c. Dicent, ejuſmodi terminos una voce complecti multa. Haud repugnamus. Sed quare hæc ipſis ratio ſuffragari debet, non item Scholaſticis?

(4) Docuerat Lutherus, omnia opera hominis etiam juſti eſſe peccata, ſed per Dei miſericordiam non imputari credenti in Chriſtum qui juſtificat impios. An hæc reſpiceret Pufendorfius Lutheranus homo, cum moralitatem formalem in *imputativitate* reponebat, alii viderint.

(5) In not. ad cit. §. 4. At vero actio exterius producta non differt ſpecie moraliter a voluntate eam ponendi exterius. Certe idem ſpecie peccatum furti committit, tam qui deliberat furari, quam qui actu furatur, licet peccato ejus qui furari deliberat, deſit complementum extrinſecum. Sive ergo actio ſit exterius producta, ſive producenda, eadem eſt ejus *ratio formalis*. Quare Hertius non videtur intellexiſſe quid nomine *rationis formalis* ſignificetur.

(6) Loc. cit. & rurſus ibid. c. 9.

(7) 1. 2. q. 6. a. 3. & q. 21. a. 2.

navis ſubmerſio, quæ per abſentiam gubernatoris contingeret (1).

208. Videtur autem cum Puſendorfio ſentiendum: nam actio moralis digna eſt laude, aut vituperatione. Non eſt autem laude, aut vituperatione digna, niſi quia poteſt imputari. Moralitatis ergo ratio formalis in *imputativitate* conſiſtit.

209. II. Ubicumque reperitur moralitas, reperitur etiam meritum, vel demeritum. Sed meritum, vel demeritum abſque *imputativitate* actionis non eſt. Ergo abſque *imputativitate* nulla eſt moralitas.

Prop. *Formale actionis moralis in imputabilitate non conſiſtit.*

210. PRob. ratione S. Thomæ (2). *Formale* actionis moralis in ejus bonitate, vel malitia conſiſtit, prout ſcilicet actio eſt conformata, vel non conformata ad regulas morum, ſive ad humanam rationem, quæ eſt regula proxima humanorum actuum; objectum enim voluntatis eſt bonum intellectum voluntati proportionatum (3); & ad legem Dei æternam, quæ

---

(1) Ex quibus ſequitur, ignorantiam, & errorem omnino invincibiles excuſare a peccato; ſecus vero ignorantiam, & errorem vincibiles. Vide S. Thom. 1. 2. q. 76. a. 3. Idem dicendum de paſſione, ſi ſit ita vehemens, ut omnino tollat rationis uſum. Sin vero paſſio ſit antecedens, peccati gravitatem minuit, prout eſt vehementior; paſſio vero conſequens, peccati gravitatem auget. Conf. S. Thom. loc. cit. q. 77. a. 6. ſeq. Similiter vis illata, ſi voluntas repugnet, & qui vim patitur, renitatur quantum poteſt opere externo, omnino excuſat a peccato. Metus autem etiam gravis non omnino a peccato excuſat, in iis quæ ſunt intrinſece mala niſi forte ſit adeo vehemens, ut hominem ſui compotem non relinquat. Adeat. S. Thom. ibid. q. 6. a. 5. ſq. Quare vehementer errat Pufendorfius, cum lib. 1. de jur. nat. & gen. c. 5. §. 9. docet, intentatum vitæ periculum, aut aliud graviſſimum malum efficere, ut actio natura ſua mala non imputetur: quod explicat exemplo ſatellitis, *qui jubeatur virum, quem inſontem novit, interficere, niſi ipſe malit interfici*. Quod ſi verum eſſet, evinceret, nec Chriſtianum debere Fidem profiteri, imo poſſe illam negare, perſecutore mortem comminante.

(2) 1. 2. q. 21. a. 1. ſqq.

(3) *Regula voluntatis humanæ*, ait S. Thomas 1. 2. q. 71. a. 6. *duplex eſt, una propinqua, homogenea, ſcilicet ipſa humana ratio; alia vero eſt prima regula, ſcilicet, lex æterna, quæ eſt quaſi ratio Dei.*

quæ eſt regula ſuprema (1), a qua omnis lex. ſivè naturalis, ſive poſitiva divina, vel humana derivatur, ut S. Thomas demonſtrat (2). Actio autem dicitur recta moraliter, ſi eſt conformata ad regulas morum: ſi autem ad eas regulas non eſt conformata, dicitur mala, & peccatum: nam peccata nihil ſunt aliud, quam aberrationes a regulis morum (3). Atqui bonitas, vel malitia actionis intelligitur præcedere *imputabilitatem*; non enim actio eſt bona, vel mala, quia imputatur; ſed ideo imputatur, quia bona, vel mala eſt. Imputatur enim, quia eſt laudabilis, vel culpabilis: eſt autem ejuſmodi, quia bona, vel mala. *Nihil enim eſt aliud laudari, vel culpari* (inquit (4) S. Thomas) *quam imputari alicui malitiam, vel bonitatem ſui actus*. Formale igitur actionis moralis in *imputabilitate* non conſiſtit.

Ad

(1) S. Thom. loc. cit. q. 19. a. 3.

(2) Ibid. q. 93. a. 3.

(3) Pufendorfius hæc negare non eſt auſus; imo l. 1. de jur. nat. & gen. c. 7. §. 3. „ Actionem, *inquit*, bonam moraliter, ſeu in genere mo„ rum ... dicimus, quæ cum lege congruit: malam, quæ ab eadem „ diſcrepat „. Immemor vero eorum quæ ſcripſerat, conſtituens *formale actionis moralis in imputativitate*, & ſecum pugnans, addit: „ Scilicet *for„ malis ratio* bonitatis & malitiæ actionum conſiſtit in habitudine, ſeu re„ latione determinativa ad normam directivam, quam dicimus legem ... „ Quatenus enim ex præſcripto normæ proficiſcitur, & juxta eam inſti„ tuitur actio proæretica, ita ut ad eamdem exacte congruat, bona di„ citur. Quatenus contra præſcriptum normæ ſuſcipitur, aut ab ipſa diſ„ crepat, mala, & uno vocabulo peccatum nuncupatur „. Ita hi Philoſophi, Scholaſticorum contemptores, ſibi apertiſſime contradicunt. Nam ſi actio eſt *formaliter* bona, quia congruit cum regula; & eſt *formaliter* mala, quia a regula diſcrepat, jam *imputativitas* ſupponit bonitatem, vel malitiam *formalem* actionis; ideoque *formale* actionis moralis in *imputativitate* non conſiſtit. Sed parcendum Pufendorfio eſt; neſcivit enim diſtinguere inter *imputabilitatem*, quæ ſequitur *formalem rationem* actionum moralium, & *deliberationem* voluntatis, ſine qua nulla actio eſt humana. Itaque *imputabilitatem* cum *deliberatione* confudit. At licet *deliberatio* conſtituat actiones humanas; non tamen eſt *ratio formalis* moralitatis conſiſtentis in bonitate, vel malitia, propter quas ſunt imputabiles. Quis enim furti damnabit illum, qui deliberate accipit rem alienam, quam putat eſſe ſuam?

(4) 1. 2. q. 21. a. 2. Eamdem quæſtionem S. Thomas inſcribit, *De iis quæ conſequuntur actus humanos ratione bonitatis, vel malitiæ*, ut quiſque intelligat, bonitatem, & malitiam in actibus humanis eſſe rationes, quæ præcedere intelliguntur *imputabilitatem*.

211. Ad primum dicimus, actionem eſſe laudabilem, vel culpabilem, quia bona, vel mala, ut dictum eſt (1). Ideoque ejus moralitas, ſive bonitas, vel malitia intelligitur præcedere *imputabilitatem*.

212. Ad ſecundum reſpondemus, inde ſolum conſequi, quamcumque actionem moralem eſſe præmio, vel pœna dignam; ideoque eſſe *imputabilem*; ſed quod meritum, vel demeritum (2), ſive *imputabilitas* ſit *ratio formalis* moralitatis, minime ſequitur; imo ſequitur oppoſitum, uti conſtat ex dictis (3).

ARTICULUS VI.

Utrum moralitas formalis actionum humanarum deſumatur ex objectis.

213. Videtur negandum I. quia, ut dictum eſt (4), *formale* actionis moralis conſiſtit in conformatione ad humanam rationem, & ad legem æternam, vel in diſcrepantia ab ipſis. Non ergo deſumitur ex objectis.

214. II. Si moralitas formalis deſumeretur ex objectis, nulla actio humana eſſet mala: objectum enim eſt res ipſa: in rebus autem non eſt malum, ſed in uſu peccantium, ut S. Auguſtinus dicit (5). Moralitas ergo actionum humanarum non eſt ex objecto.

215. III. Moralitas multoties deſumitur ex circumſtantiis, & ex fine. Non ergo ſemper ex objectis.

---

(1) §. præced.

(2) Rationem meriti, vel demeriti in actibus humanis egregie explicat S. Thomas loc. cit. a. 3. ſq. & q. 114. a. 1. Si quæ ibi docet S. Doctor de merito, & demerito tam reſpectu ſocietatis, quam apud Deum, conferantur cum iis quæ ſcribunt Pufendorfius l. 1. de jur. nat. & gen. c. 9. §. 5. & Heineccius l. 1. de jur. nat. & gen. §. 99. deprehendetur, quam ſublimis, & verax Thomas ſit; quam vero illi miſeri, & fallaces. Nos ad alia properantes, hæc prætermittimus.

(3) §. 210. (4) §. Ibidem.

(5) L. 3. de Doct. Chriſt. c. 12.

Prop.

Prop *Actiones humanæ formalem moralitatem accipiunt ex objectis, non phyſice inſpectis, ſed moraliter.*

216. PRob. ratione S. Thomæ (1). Actiones humanæ inde accipiunt *formalem moralitatem*, unde habent ſpeciem bonitatis, vel malitiæ. Ejuſmodi autem ſpeciem habent ex objectis; actiones enim ex objectis ſortiuntur ſpeciem. Ex objectis igitur humanæ actiones *formalem moralitatem* accipiunt; ex objectis, inquam, non conſideratis *phyſice*; ita enim non pertinent ad lineam moralem; ſed, ut inquiunt, in *eſſe moris*, quatenus nempe & ipſa objecta ſunt relata ad regulas morum (2); ita enim vel cum iisdem regulis congruunt, & bona ſunt; vel diſcrepant, & ſunt mala (3). Et per hæc patet reſponſio ad primum, & ſecundum (4).

217. Ad tertium reſpondemus, circumſtantias actuum humanorum (5), quandoque mutare ſpeciem, adjicereque actui novam ſpeciem bonitatis, vel malitiæ, ut ſi quis furetur in loco ſacro; tunc enim duplex ſpecie peccatum committit, alterum furti, alterum ſacrilegii. Quandoque vero circumſtantiæ non mutant ſpeciem, ut ſi quis magnam, vel parvam pecuniæ ſummam furetur. Si mutant ſpeciem, non ſunt meræ circumſtantiæ, ſed tranſeunt in *conditionem objecti*, eo quod novam induunt ſpeciem bonitatis, vel malitiæ, & diverſo modo conformantur ad rectam rationem, & ad legem, vel ab eis diſcrepant. Si autem non mutant ſpeciem, ſunt meræ circumſtantiæ, nec novam *moralitatem formalem* inducunt in actibus humanis, ſed bonitatem, aut malitiam *accidentalem* (6).

Ad

---

(1) 1. 2. q. 18. a. 2.

(2) Vide S Thom. loc. cit. a. 8.

(3) Hinc objecta dicuntur ſpecie diverſa moraliter, cum ſpecialem habent conformationem, vel repugnantiam ad legem æternam, & rectam rationem. Sic peccata oppoſita diverſis ſpecie virtutibus, ſunt ſpecie diverſa. Sic etiam peccata oppoſita eidem virtuti, ſed ſub diverſa ratione, ut furtum, contumelia, detractio, ſunt etiam ſpecie diverſa.

(4) Vide S. Thom. loc. cit. a 2. ad 1.

(5) Circumſtantiæ humanorum actuum ſeptem numerantur, *Quis*, *quid*, *ubi*, *quibus auxiliis*, *cur*, *quomodo*, *quando*.

(6) De circumſtantiis univerſim videtur loqui S. Thomas 1. 2. q. 21. a. 3. dum ſtatuit, actionem hominis poſſe eſſe bonam, vel malam ex circumſtantiis.

218. Ad id quod additur de fine, dicimus, finem proximum actionis moralis eſſe vel *intrinſecum* ſive *operis*, vel *extrinſecum* ſive *operantis*. Atque *intrinſecus* quidem non differt ab objecto, iſque dat ſpeciem actui; finis vero *extrinſecus*, ut ſi quis furetur, ut det eleemoſynam, eſt circumſtantia operis, nec actui humano dat ſpeciem, niſi tranſeat in conditionem objecti (1).

219. Egregie S. Thomas (2) rem totam conficit, ,, Sic igi- ,, tur, *inquit*, in actione humana bonitas quadruplex conſiderari ,, poteſt. Una quidem ſecundum genus, prout ſcilicet eſt actio, ,, quia quantum habet de actione, & entitate, tantum habet ,, de bonitate ,,. (Hæc eſt bonitas actionis phyſica, & convenit cuicumque actioni humanæ, ſive bona, ſive mala moraliter ſit.) ,, Alia vero ſecundum ſpeciem, quæ accipitur ſe- ,, cundum objectum conveniens ,,. (De hac bonitate loquuti fuimus inquirentes de *formali moralitate* actuum humanorum.) ,, Tertia ſecundum circumſtantias, quaſi ſecundum accidentia ,, quædam ,,. (Nimirum ſi circumſtantiæ ſint meræ circumſtantiæ, nec tranſeant in conditionem objecti.) ,, Quarta autem ,, ſecundum finem, quaſi ſecundum habitudinem ad bonitatis ,, cauſſam ,,. Videlicet ſecundum finem non quidem *operis*, ſed *operantis*.

220. Quoniam vero actio, cui deeſt aliqua bonitas, non eſt abſolute bona; ideo ſubdit Angelicus (3): ,, Nihil prohibet, ,, actioni habenti unam prædictarum bonitatum deeſſe aliam: ,, & ſecundum hoc contingit, actionem quæ eſt bona ſecun- ,, dum ſpeciem ſuam, vel ſecundum circumſtantias, ordinari ad ,, finem malum, vel e converſo. Non tamen eſt actio bona ,, ſimpliciter, niſi omnes bonitates concurrant; quia quilibet ,, ſingularis defectus cauſſat malum: bonum autem cauſſatur ex ,, integra cauſſa ,,.

---

(1) Vide S. Thom. in 2. d. 36. a 5. ad 5. & q. 2. de malo, a. 4. ad 9.
(2) 1. 2. q. 18. a. 4. (3) Ibid. ad 3.

ARTICULUS VII.

Utrum dentur actiones morales indifferentes.

221. Actiones morales conſiderari poſſunt, vel in ſpecie, vel in individuo. In ſpecie quidem ſi inſpiciantur ut relata ad objecta, a quibus ſpeciem accipiunt. In individuo autem, ſi accipiantur cum omnibus circumſtantiis, quæ ſunt quædam accidentia actuum humanorum (1). De utriſque inquirimus.

222. Videntur autem nulli eſſe actus morales indifferentes in ſpecie (2). Si enim darentur, daretur medium inter bonum, & malum: quod eſſe non poteſt: nam bonum; & malum privative opponuntur; malum enim nihil eſt aliud, quam privatio boni; inter ea vero quæ privative opponuntur, non datur medium.

223. II. Objectum actionis moralis vel eſt conſonum rectæ rationi, vel eſt diſſonum. Si conſonum, actio eſt moraliter bona; ſi diſſonum, actio eſt moraliter mala. Nulla igitur actio in ſpecie eſt indifferens.

224. III. Videntur eſſe aliqui actus morales indifferentes in individuo (3): nam multæ ſunt actiones, quæ nulla lege præcipiuntur, vel prohibentur, ut ire ad agros, ducere lineas in papyro, fricare barbam, &c. Sed actiones ejuſmodi, neque bonæ, neque malæ dici poſſunt. Sunt igitur indifferentes.

225. IV. Si nulla daretur actio indifferens in individuo, ſingulæ deberent referri in debitum finem, maxime vero in Deum finem ultimum. Si autem id adferatur, ſequetur, omnia opera ejus, qui Deum negat, vel in Deum non refert opera ſua,

(1) Vide S Thom. 1. 2 q. 18. a. 9.

(2) Hanc indifferentiam negavit Joannes Hus docens art. 16. damnato in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 15. „ Diviſio immediata humanorum operum eſt, quod ſunt vel virtuoſa, vel vitioſa: quia ſi homo eſt vitioſus, & agit quicquam, tunc agit vitioſe; & ſi eſt virtuoſus, & agit quicquam, tunc agit virtuoſe „. Qua in re iis præivit, qui docent omnia opera infidelium, & peccatorum eſſe peccata.

(3) In hac ſententia fuit Scotus in 2. d. 7. q 1. & quodlib. 18. a. 1.

ſua, eſſe peccata: quod Eccleſia proſcripſit. Admittendæ ſunt igitur actiones morales indifferentes in individuo (1).

Prop. I. *Dantur actus morales indifferentes ſecundum ſpeciem.*
II. *Nullus vero datur actus moralis indifferens in individuo.*

226. PRob, 1. p. ratione S. Thomæ (2). Actus humani deſumunt ſpeciem ex objectis relatis ad rationem, quæ eſt principium humanorum actuum, ut dictum eſt (3). Sunt autem quædam objecta, quæ ſeipſis ſunt conſona ordini rationis, ut Deum colere, operire nudos, largiri eleemoſynam indigenti. Alia vero objecta ſeipſis diſſona ſunt, repugnantque ordini rationis, ut furari, mentiri, fornicare. Alia autem objecta ſunt, quæ ſeipſis neque præſeferunt quidpiam rationi conveniens, neque quidpiam a ratione diſcrepans, ſicut deambulare, levare feſtucam de terra, lavare manus. Quemadmodum ergo humani actus reſpicientes objecta ſeipſis conſona ordini rationis, ſunt boni ſecundum ſpeciem; & actus reſpicientes objecta ſeipſis diſſona ab ordine rationis, ſunt mali ſecundum ſpeciem; ita actus qui ſeipſis nihil reſpiciunt rationi conſonum, vel diſſonum, ſunt indifferentes ſecundum ſpeciem (4). Dantur ergo actus humani indifferentes ſecundum ſpeciem (5).

(1) Alias objectiones, earumque ſolutiones quære apud S. Thom. loc. cit. a. 8. ſq. & q. 2. de malo, a. 5. (2) §. 216.

(3) Notanda eſt hic præclara S. Thomæ doctrina Quodl. 9. a. 15. ubi ait: „ Actionum humanarum multiplex eſt differentia. Quædam enim „ ſunt, quæ habent deformitatem inſeparabiliter adnexam, ut fornica- „ tio, adulterium, & alia hujuſmodi, quæ nullo modo bene fieri poſ- „ ſunt ... Quædam vero actiones, quæ de ſe indifferentes ſunt ad bonum, „ vel malum, ut levare feſtucam de terra ... Sunt vero quædam actio- „ nes, quæ abſolute conſideratæ deformitatem, vel inordinationem quam- „ dam important; quæ tamen aliquibus circumſtantiis advenientibus, „ bonæ efficiuntur: ſicut occidere hominem, vel percutere, in ſe defor- „ mitatem quamdam importat; ſed ſi addatur occidere malefactorem „ propter juſtitiam, vel percutere delinquentem cauſa diſciplinæ, non „ erit peccatum, ſed virtuoſum „.

(4) Videri poteſt Ariſtoteles l. 5. Metaph. c. 22. & Empiricus lib. 10. adv. Mathemat. & lib. 3. Pyrrhon. hypoth. c. 20. Et Stobæus in Eclogis Ethic. c. 4.

(5) Poſitioni noſtræ quoad utramque partem ſubſcribens P. Jacquier Phil.

227. Prob. 2 p. ex eodem S. Thoma (1). Actus humanus in individuo non ſolum bonitatem, vel malitiam habet ex objecto, ſed etiam ex circumſtantiis, ac præſertim ex fine. Non enim poteſt contingere, ut actus ſingularis, ſi eſt deliberatus, ſine circumſtantiis fiat, neque ad ullum finem ordinetur, unuſquiſque enim agit propter finem, & debet agere, quando oportet, ubi oportet, & ſicut oportet. Si ergo adſint debitæ circumſtantiæ, & actus ad debitum finem ordinetur (2), conveniet cum ordine rationis, ad quem pertinet, ut quiſque operetur cum debitis circumſtantiis, & cum intentione debiti finis; ideoque actus erit bonus. Si vero non adſint debitæ circumſtantiæ, nec debitus finis; hoc ipſo actus deficit ab ordine rationis, eſtque proinde inordinatus, & malus. Idcirco Matth 12. v. 36. ait Chriſtus: *Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum* (ſcilicet ex defectu debiti finis) *quod loquuti fuerint ho-*

Phil. Mor. p. 1. c. 2. hanc ſtatuit differentiam inter actiones bonas, aut malas, & actiones per ſe indifferentes, *quod actiones per ſe bonæ, aut male, tales demonſtrentur ex ipſa actionis notione, ſeu ex determinationibus eſſentialibus*. (Explicare debuerat, quænam ſint hæ determinationes eſſentiales: nam verba obſcura ſunt) „ actiones autem indifferentes bonæ, vel „ malæ demonſtrentur ex determinationibus accidentalibus, quæ ſimul „ cum eſſentialibus actionem ipſam conſtituunt „. Itaque fatetur ille, actiones per ſe bonas, aut malas tales demonſtrari ex determinationibus eſſentialibus, ſive ex ipſa actionis natura. Cur ergo ibid. docet, *omnem obligationem a divina voluntate emanare*? Qua in re videtur Pufendorfio conſentire, qui omnem negat intrinſecam actionum moralitatem; licet ab ipſo diſſentiat ſæpe, cum agit de lege naturali. Nam ſi omnis obligatio a divina voluntate emanat; in ſigno antecedente divinam voluntatem, nulla eſt actio bona, aut mala obligans ex determinationibus eſſentialibus; hæ ſiquidem antevertunt liberam Dei voluntatem, ut in Metaphyſica demonſtravimus §. 45. ſq.

(1) 1. 2. q. 18. a 9. & q. 2. de malo, a. 5.

(2) Idem P. Iacquier ibid. docet, finem quem in ſingulis actibus intendere debemus, eſſe noſtram ſtatuſque noſtri perfectionem. Hæc ad Wolfianum ſyſtema videntur accedere. Finis proximus ad quem actiones noſtræ debent referri, ſatis non eſt, ut ſit bonum utile, aut delectabile, ſed debet eſſe bonum honeſtum, ideſt bonum virtutis „. Omnis finis, inquit S. Thomas 1. 2. q. 18. a. 9. ad 3. „ a ratione deliberativa intentus „ pertinet ad bonum alicujus virtutis, vel ad malum alicujus vitii. Nam „ hoc ipſum quod aliquis agit ordinare ad ſuſtentationem, vel quietem „ ſui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo qui corpus ſuum or„ dinat ad bonum virtutis „.

homines reddent rationem de eo in die judicii. Fieri ergo non poteſt, ut detur actus moralis indifferens in individuo (1).

228. Ad primum negamus cum S.Thoma (2), actum bonum, & actum malum ſecundum ſpeciem, nihil habere medium. Negamus quoque cum eodem Angelico (3), bonum, & malum in moralibus opponi ſecundum privationem, & habitum; opponuntur enim contrariè. Et licet malum dicatur eſſe privatio boni; non eſt tamen ex eo genere privationum, quæ totum oppoſitum auferunt, ut eſt cæcitas, & mors: & dicuntur a S. Thoma (4) conſiſtere in *privatum eſſe*, & nihil relinquunt medium; ſed eſt ex eo privationum genere, quæ dicuntur conſiſtere in *privari*, ut eſt ægritudo, quæ non omnino privat hominem ſanitate, ſed eſt via ad omnimodam privationem. Sic autem malum morale dicitur privatio boni; non enim totum bonum aufert, ſed aliquid relinquit. Itaque inter actus bonos, & malos ſecundum ſpeciem poſſunt eſſe actus ſecundum ſpeciem indifferentes. Subdit vero S. Thomas (5): „ Bonum autem, & malum „ ex circumſtantia ſunt immediata, quia diſtinguuntur ſecundum „ oppoſitionem affirmationis, & negationis, ſcilicet per hoc „ quod eſt ſecundum quod oportet, & non ſecundum quod „ oportet ſecundum omnes circumſtantias: hoc autem bonum, „ & malum eſt proprium actus ſingularis „. Et propterea inter actus diverſos ſpecie dari poſſunt actus indifferentes; ſecus vero inter actus diverſos in individuo.

229. Ad ſecundum reſpondemus, objectum actionis indifferentis, ipſamque actionem neque eſſe conformia rectæ rationi, neque diſſona, ſed de illis nihil rectam rationem dictare ſecundum ſpeciem, licet in individuo dictet, ut actus fiant cum debitis circumſtantiis, & cum ordinatione ad debitum finem.

---

(1) In hanc rem S. Auguſtinus l. de utilit. cred. c. 12. „ Omne factum, ait, ſi recte factum non eſt, peccatum eſt; nec recte factum ullum „ eſſe poteſt, quod non a recta ratione proficiſcitur „. Vide eumdem S. Auguſt. l. 2. de pecc. meritis, c. 18. & l. 4. con. Julian. c. 3. & S. Hieronymum Dial. 1. con. Pelagian.

(2) 1. 2. q 18. a 8. ad 1.

(3) Q. 2. de malo a. 5. ad 3.

(4) 1. 2. q. 18. a. 8. ad 1.

(5) Q. 2. de malo a. 5. in cor.

230. Ad tertium negamus, ullam eſſe actionem in individuo, de qua recta ratio, ideoque lex naturæ, non præcipiat, ut fiat quando, ubi, & ſicut oportet, ac propter debitum finem.

231. Ad quartum reſpondemus, præceptum (1) referendi opera in Deum, tunc ſolum obligare, cum urget præceptum eliciendi actum charitatis: nam per hunc actum homo totum ſeipſum ordinat in Deum ultimum finem (2). Præceptum autem eliciendi actum charitatis, cum ſit affirmativum, obligat qnidem *ſemper*, ſed non *ad ſemper*; ideoque ſi quis, cum non urget præceptum eliciendi actum charitatis, efficiat opus moraliter bonum, nulla mala circumſtantia vitiatum, non peccat, etiamſi illud opus non referat in Deum (3). Tunc enim actio ipſa ex fine proximo honeſta, & conſona rationi naturali, ſuapte natura ordinatur in Deum finem ultimum cujuſcumque honeſtatis, ipſiuſque rectæ rationis (4).

QUÆ-

---

(1) *Præceptum* dicimus; non enim aſſentimur iis qui ajunt, id eſſe *Conſilii*: nam ordinatio operum in Deum, eſt ex præcepto charitatis. Vide S. Thom. in c 3. Epiſt. ad Coloſ. lect. 2.

(2) S. Thomas in 2. d 41. a. 2. ad 2. „ Si quæratur, *ait*, quando oporteat actum referre in finem ultimum, hoc nihil aliud eſt, quam quærere, quando oporteat, habitum charitatis exire in actum; quia quandocumque habitus charitatis in actum exit, fit ordinatio totius hominis in finem ultimum, & per conſequens omnium eorum, quæ in ipſum ordinantur „.

(3) Idem ibid. ad 4. „ Non obligamur ad hoc quod quilibet actus actu referatur in finem illum, in quem non poteſt niſi fides dirigere; quia præcepta affirmativa non obligant ad ſemper, quamvis ſemper obligent; & ideo non oportet, ut actus infidelium, qui in finem illum non eſt ordinatus, ſemper ſit peccatum, ſed ſolum pro tempore illo, in quo tenentur actum ſuum in finem ultimum referre „.

(4) Idem ibid. ad 2. „ Fides dirigit intentionem in finem ultimum, ſed ratio naturalis, vel prudentia poteſt dirigere in aliquem finem proximum. Et quia ille finis proximus eſt ordinabilis in finem ultimum, etſi actu non ordinetur; ideo in infidelibus, quorum actus per vim rationis in talem finem diriguntur, poſſunt aliqui actus eſſe boni „. Conſonat S. Auguſtinus in Pſal. 34. Conc. 2 „ Suggero remedium, *inquit*, unde tota die laudes Deum, ſi vis. Quidquid egeris, bene age, & laudaſti Deum... Quoties tu ceſſaſti ab hymno cantando, diſcedis, ut reficiaris: noli inebriari, & laudaſti Deum. Diſcedis, ut dormias: noli ſurgere ad malefaciendum, & laudaſti Deum. Negotia agis: noli

„ frau-

QUÆSTIO IV.

De Lege (1) *naturali*.

232. MOribus hominum certam rationem, moderationemque leges adhibent; lex enim eſt *regula*, *&* *menſura actuum*, *ſecundum quam inducitur aliquis ad agendum*, *vel ab agendo retrahitur*, ut S. Thomas obſervat (2). Actus autem humani diriguntur præſertim per legem naturæ: nam, ut dictum eſt (3), humana ratio eſt regula propinqua voluntatis humanæ: rationis autem regula eſt ipſa lex naturæ; leges vero humanæ ideo ſunt regulæ actuum humanorum, quia congruunt cum recta ratione. Itaque ad mores hominum componendos potiſſima eſt conſideratio legis naturæ. De hac igitur quæremus 1. exiſtentiam, 2. ejus cognoſcendæ principia, 3. immutabilitatem, 4. evidentiam, & certitudinem.

„ fraudem facere, & laudaſti Deum ... In innocentia operum tuorum „ præpara te ad laudandum Deum tota die „. Vide S. Thom. lect. 7. in c. 10. Epiſt. 1. ad Cor.

(1) Legem cum jure confundunt recentiores Philoſophi plerique omnes, qui de naturæ & gentium jure ſcripſerunt. Verum S. Thomas oſtendit 2 2 q. 57. a. 1. jus proprie acceptum, eſſe objectum juſtitiæ, & ſignificare ipſam rem juſtam, ſeu id quod alteri debetur tamquam proprium ejus. Quare, ut obſervat Sotus l. 3 de juſt. & jure q. 1. *Græce* Δίκαιον *idem promiſcue ſignificat*, *quod juſtum*, *&* *jus*. Hinc δικαιοφύλαξ *juſtitiæ cuſtos*; δικαιοδότης *juris dator*; δικαιοκρίτης, *juſtus judex* dicitur. Fatemur tamen cum eodem Angelico loc cit. ad 2. legem improprie dici poſſe jus: *lex*, inquit, *non eſt ipſum jus proprie loquendo*, *ſed aliqualis ratio juris*. Eſt enim regula intellectus practici, atque adeo ratio juſti, ſive factiva, & conſtitutiva juſti. Grotius autem l. 1. de jur. bel. & pac. §. 3. ſqq. putat, jus quandoque accipi pro *lege*; quandoque pro *facultate aliquid faciendi*, *vel habendi*; quandoque pro *juſto*, ſeu objecto juſtitiæ, quandoque pro *ſcientia legum*, quæ *juriſprudentia* dicitur. Sed hæ acceptiones, præter tertiam, & ſecundam quæ ad tertiam reducitur, minus propriæ ſunt. Vide S. Thomam loc. cit. ad 1. Concedit tamen Grotius ib. §. 9. jus ſignificare legem, *quoties vox legis largiſſime ſumitur*.

(2) 1. 2. q. 71. a. 6. (3) §. 210.

ARTICULUS I.

Utrum lex naturalis exiſtat.

233. LEx generatim accepta definitur a S. Thoma (1): *Rationis ordinatio ad bonum commune, ob eo qui curam communitatis habet, promulgata* (2). Dicitur *ordinatio rationis*, quia ratio eſt regula, & menſura humanorum actuum: rationis autem eſt ordinare (3). Dicitur *ad bonum commune*; quia lex indicitur toti communitati, ejuſque bonum præcipue reſpicit; atque ideo differt a præcepto, quod eſt de particulari opere, nec habet rationem legis, niſi quatenus ad bonum commune refertur (4). Dicitur *ab eo qui curam communitatis habet*; quippe ordinare ad bonum commune, nonniſi ad eum pertinet, qui totius multitudinis curam gerit (5). Dicitur *promulgata*, quia niſi regula innoteſcat, adhiberi minime poteſt (6). Accuratiſſima eſt hæc legis definitio, ut cuique expendenti perſpicuum eſt. Quare nonniſi odio in Scholaſticos, ideſt, Catholicos percitus, ſcribere ineptiſſime Thomaſius (7) potuit: *mire, & inepte* (in lege generatim definienda) *judant ſcholaſtici* (8).

Di.

---

(1) 1. 2. q. 90. a. 4.

(2) Lex, ſi etymon ſpectes, dicitur a ligando, ut advertit S. Thomas loc. cit. a. 1. quia *obligat ad agendum*. Ex ipſa autem ordinatione rationis ad bonum commune poſita ab habente curam communitatis exſtat obligatio; quiſque enim ſuperiori tenetur obedire, præſertim cum ordinat in bonum commune, quod quiſque debet præferre bono privato, cum omnis pars ſit propter totum. Quare qui traditam definitionem carpunt ob reticitam obligationem, illius vim non attigerunt. S. Auguſtinus q. 20. in Levit. etymon legis a legendo, ideſt eligendo derivat.

(3) Loc. cit. a. 1. (4) Ibid. a. 2. (5) Ibid. a. 3. (6) Ibid. a. 4.

(7) L. 1. Jur. Div. c. 1. § 28.

(8) Multo verius de ſuis Proteſtantibus, ac de ſeipſo ita ſcripſiſſet Thomaſius. Ipſe enim definit legem: „ Lex eſt juſſus imperantis obligans „ ſubjectos, ut ſecundum iſtum juſſum actiones ſuas inſtituant „. Hæc autem definitio 1. confundit cauſſam cum effectu: etenim jubere, eſt effectus legis. 2. nec omnes effectus explicat: nam lex non ſolum habet imperare actus bonos, ſed & prohibere malos, & permittere actus ex genere

ſuo

234. Dividitur Lex in legem æternam, naturalem, Divi-

ſuo indifferentes Vide S. Thom. 1. 2. q 92. a. 2. juſſio autem non exprimit niſi unum tantum legis effectum. 3. non ſecernit legem a præcepto: nam & præceptum eſt *juſſus* imperantis. 4. non diſtinguit legem juſtam ab iniqua: nam homo imperans poteſt jubere aliquid impium. 5. de promulgatione ſilet, quæ neceſſaria omnino eſt, ut lex obliget. Pufendorfius autem a Thomaſio non diſtat: nam l. 1. de jur. nat. & gen. cap. 6. §. 4. ait: „ In gen re lex commodiſſime videtur definiri per Decretum, quo Superior ſibi ſubjectum obligat, ut ad illius præſcriptum actiones ſuas componat „. Hanc Pufendorfii definitionem reprehendit vel ipſe Hubnerus *Eſſai ſur l'hiſtoire du droit nat.* p. 2. §. 7. eo quod neque promulgationis, neque legitimæ poteſtatis meminit; quaſi lex poſſit obligare ex ſolo interno ſuperioris decreto; aut tyranni uſurpatoris juſſio ſit vera lex. Reprehendit etiam Barbeyracis definitionem Pufendorfii in not. ad cit. loc. Et ſane Pufendorfiana definitio iiſdem ac Thomaſiana defectibus laborat. Ipſe autem Barbeyracis nihilo meliorem definitionem tradit, cum ait ibid. „ Lex eſt decretum ſuperioris quocumque modo ſufficienter manifeſtatum, quo is ſubjectorum aut omnes in univerſum, aut ſaltem alicujus generis actiones dirigit; ita ut ratione illarum aut neceſſitatem certo modo agendi, vel non agendi imponat; aut libertatem pro lubitu agendi, vel non agendi relinquat „. Hæc enim definitio eodem laborat vitio, quo Pufendorfiana: nam decretum ſuperioris humani poteſt eſſe iniquum. Similiter peccat Heineccii definitio, quæ habetur in ejus Prælect. Acad. in Grotium de jur. bel. & pac. l. 1. c. 1 §. 9. ubi ait, „ legem eſſe regulam actuum moralium a ſuperiore „ præſcriptam ſubditis, & obligantem ad id, ut actiones ſecundum hanc „ legem inſtituant „. Hac eadem labe cumulata eſt definitio Wolfii p. 1. Phil. pract. univ. §. 131. „ Lex eſt regula a Superiore præſcripta, juxta „ quam ſubditi actiones ſuas determinare obligantur „. Item Burlamaquii l. de princ. jur. nat. c 8 §. 3. „ lex eſt regula a Superiore communitatis præſcripta ſubditis, ſive ut eos obliget ad aliquid agendum timore „ pœnæ: ſive ut eis libertatem agendi, vel non agendi pro lubitu relinquat „. Ita hi qui dicuntur juriſprudentiæ primipili, erraverunt a janua, traderee neſcientes vel ipſam legis definitionem. Pudere eos debuerat, Chalcidium in Timæum rectius legem definiiſſe: *Quid eſt lex, niſi juſſum ſciſcens honeſta, prohibens contraria?* Quod autem nuperus ſcriptor Guarinus diſſ. 2. jur. nat. & gen. § 4 reprehendit in definitione S. Thomæ, ea ſcilicet confundi legem cum quolibet præcepto dato communitati ad determinatum tempus; demonſtrat ipſum non intellexiſſe vim verborum definitionis: nam quod eſt ordinatum ad bonum commune natura ſua non eſt ad determinatum tempus. Si ergo præceptum detur ad determinatum tempus, non eſt lex. Et ſi detur ad bonum commune, hoc ipſo non datur natura ſua ad determinatum tempus; licet poſtea mutatis circumſtantiis, poſſit non amplius conducere ad bonum commune; quo in caſu ceſſabit eſſe lex. Vide S. Thom. 1. 2. q. 97. a. 1.

nam poſitivam (1), & humanam: hæc autem alia eſt Eccleſiaſtica, alia Civilis. De lege Divina poſitiva, quia nonniſi per revelationem conſtare poteſt (libera enim Dei voluntas in præcipiendo, vel prohibendo quidpiam, nonniſi Deo revelante innoteſcit) agere pertinet ad Theologos, qui de lege tam Veteris, quam Novi Fœderis fuſe ſcripſerunt (2). De legibus humanis infra. Nunc autem de lege naturali agentes, pauca ſunt dicenda de lege æterna.

235. Lex igitur æterna, ut eam S. Thomas definit (3), eſt *ipſa ratio gubernationis rerum in Deo, ſicut in principe Univerſitatis exiſtens*; totum enim Univerſum gubernatur ratione divina, & propterea Deus omnibus providet; non quod lex æterna nominet ipſam Dei providentiam, ſed quia providentia conſequitur legem æternam, uti S. Thomas animadvertit (4); eaque æterna in ſeipſa eſt, quamvis effectus ejus ſit in tempore, qui tamen ab æterno fuit a Deo præcognitus, & præordinatus (5). Hanc legem S. Auguſtinus (6) appellat *ſummam rationem, & æternam, & incommutabilem legem*. Et rurſus (7): *Lex*, inquit, *æterna eſt ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conſervari jubens, perturbari vetans*. De hac Cicero (8): „ Lex ratio eſt ſumma inſita in natura, quæ ju-„ bet

(1) Grotius l. 1. de jur. bel. & pac. c. 1. §. 9. dividit jus, ſeu legem univerſim, in *naturale*, & *voluntarium*. Sed hæc diviſio ſatis accurata non eſt: nam licet jus naturale non ſit a libera Dei voluntate, quaſi liberum fuerit Deo præcipere, vel non præcipere, prohibere, vel non prohibere, quod eſt natura ſua bonum, vel malum; eſt tamen voluntarium, cum nihil non voluntarium ſit in Deo.

(2) Vide S. Thom. 1. 2. q. 98. ſqq.

(3) Ibid. q. 91. a. 1. & q. 93. a. 1.

(4) Q. 5. de ver. a. 1. ad 6. „ Providentia, *inquit*, in Deo proprie non „ nominat legem æternam, ſed aliquid ad legem æternam conſequens; „ lex enim æterna eſt conſideranda in Deo, ſicut accipiuntur in nobis prin„ cipia operabilium naturaliter nota, ex quibus procedimus in conſilian„ do, & eligendo, quod eſt prudentiæ, ſive providentiæ: unde hoc „ modo ſe habet lex intellectus noſtri ad prudentiam, ſicut principium „ in demonſtratione. Et ſimiliter etiam in Deo lex æterna non eſt pro„ videntia, ſed providentiæ quaſi principium „.

(5) 1. 2. q. 91. a. 1. ad 1.

(6) Lib. 1. de lib. arb. cap. 6.

(7) L. 22. con. Fauſtum c. 27. (8) L. 1. de leg.

„ bet ea quæ facienda ſunt, prohibetque contraria „ Et rurſus (1) eam vocat *æternum quiddam*, *quod univerſum mundum regit*, *imperandi*, *prohibendique ſapientiam*. Nihilominus Thomaſius non dubitavit ſcribere (2), *legem æternam eſſe figmentum Scholaſticorum* (3).

Et

(1) L. 2. de leg. (2) Juriſprud. Div. l 1. c. 1. §. 31.

(3) Expendamus cenſoris animadverſionem. Et ipſe fatetur, ſe *non reſpicere rem hoc termino* (legis æternæ) *denotatam*: fortaſſe ne in crimen vocaretur negatæ divinatis, in cujus criminis ſuſpicionem fuiſſe vocatum ipſemet dolet in Præfat. l. 1. cautel. Nam ſi negetur ratio divinæ gubernationis, quid erit reliquum præter caſum, & fatalem materiæ neceſſitatem, quam Spinoza tract. theol polit. c 4. vocat legem naturæ? Itaque Thomaſius reprobat tantum denominationem *legis æternæ*, qua ſcholaſtici uſi ſunt; & *maximam ἀκυρολογίαν in voce legis eſſe* pronunciat. Olim S. Hieronymus Apol. 2. adv Ruſſinum, ajebat: „ Iſtiuſmodi nugis, & acyrologiis „ omnis ejus ſcatet oratio „. Cur non idem de Thomaſii oratione, quæ undique nugis, & acyrologiis ſcatet? Nam quid ineptius, quam ſcholaſticis attribuere *vocem*, quæ tam multo ante & a S. Auguſtino, & a Tullio uſurpata fuerat? Quod ſi maxima eſt *acyrologia*, ſive *impropria loquutio* in voce *legis* attributa rei, quam ſcholaſtici vocant legem æternam; explicet Thomaſius rem illam voce propria. Sed potis non eſt, imo omnia mire perturbat. Ait enim, per legem æternam ſcholaſticos intelligere *totum naturæ ordinem divina voluntate, & decreto inſtitutum*. Diceres, hominem hunc ne procul quidem quempiam Scholaſticorum librum vidiſſe: nam ſi vidiſſet, animadvertiſſet utique, abs ſe confundi cauſſam cum effectu, ideſt *ordinem* qui eſt effectus divinæ *rationis ordinantis*, cum ipſa ratione quæ eſt ordinis cauſſa. Scholaſtici autem non ipſum *ordinem inſtitutum*, ſed *rationem divinam ordinantem* res in ſuos fines, vocant legem æternam. Hæc autem *ratio* quanam aptius voce ſignificari poterat, quam *legis*? Nonne lex eſt quædam *rationis ordinatio*? Id ne ipſe quidem Thomaſius poteſt negare: nam legem definit, *juſſus imperantis*: jubere autem, & imperare, ſive ordinare pertinet ad rationem. Cur ergo ſummæ, æternæque Mentis ordinatio, ſive juſſio, & imperatio, dici lex æterna *propriiſſime* nequit? Sed Thomaſius ſubdit: hæc vocis uſurpatio *habet aliquid analogum cum doctrina Gentilium de materia Deo coæterna, aut de fato*. Quænam (malum) hæc tua nugatoria accuſatio, Thomaſi! Negasne divinæ Mentis ordinationem qua Deus creaturas, præſertim rationales, dirigit in fines? Si negas, doctrina tua non modo analoga, ſed ipſiſſima eſt incredulorum doctrina; ita enim omnia caſu evenirent, & ex materiæ neceſſitate, nec Deus rebus provideret Si non negas, quid habet commune uſurpatio Scholaſticorum cum doctrina Gentilium? An oportebit, materiam eſſe Deo coæternam, ut Deus poſſit creaturas in ordinem redigere? an hæc ordinatio, quæ eſt a Deo primo libero, fatalem neceſſitatem inducet? Sed de nugis Thomaſii plus quam ſatis.

236. Ad legem naturalem propius accedentes, decernendum principio eſt, quid per eam intelligamus. Lex igitur naturalis, ut S. Thomas advertit (1), *nihil aliud eſt, quam participatio legis æternæ in rationali creatura* (2). Lege enim æterna non æquo modo diriguntur, & gubernantur a Deo creaturæ; ſed quæ ſunt rationis expertes, diriguntur tantum in proprios actus, & fines, quin ſeipſas dirigant; creaturæ vero rationales, quæ ſibi, & aliis provident, regulantur, & gubernantur a Deo per lumen rationis, quod nihil eſt aliud, quam impreſſio divini luminis in nobis: per hoc autem lumen diſcernimus quid ſit bonum, quid malum, quod pertinet ad naturalem legem (3).

Por-

---

(1) 1. 2 q. 91 a. 2.

(2) Cicero l. 2 de leg. loquens de lege naturali ex ſapientiſſimorum ſententia, ait: „ Principem legem illam, & ultimam mentem eſſe dice- „ bant omnia ratione aut cogentis, aut vetantis Dei „. Quæ non ita ſunt intelligenda, ut Genuenſis putat, cum Metaph. tom 4. c. 4. § 3 inter proprietates eſſentiales legis primam enumerat, *ut ſit ratio ſumma*. Nam licet omnes leges derivent a lege æterna quæ eſt ſumma Dei ratio; non ſunt tamen ipſa *ratio ſumma*, ſed ejus participationes; ſicut lumen intellectus non eſt ipſum lumen increatum, ſed participatio luminis increati. Nec propterea lex naturalis debet eſſe *ſumma ratio*, ne indigeat alia regula; imo hoc ipſo quod non eſt *ſumma ratio*, ſed ejus participatio, eſt conformis ſummæ rationi, nec indiget alia regula, niſi ipſa ſumma ratione, cujus eſt participatio.

(3) Ex hiſce cognoſcitis injuſtam Heineccii calumniam in S. Thomam, dum in Elem. Hiſt. Phil. p. 1. c. 4. §. 101. ei attribuit ſententiam *peccati philoſophici*, nempe actus humani diſſoni a recta ratione, qui tamen non ſit moralis tranſgreſſio divinæ legis, quæ tranſgreſſio dicitur *peccatum Theologicum*. Nam hoc ipſo quod lex naturalis eſt participatio legis æternæ, actio humana nequit eſſe contra rectam rationem, quin ſimul ſit contra legem æternam. Atque ideo idem S. Thomas 1. 2. q. 71. a. 6. tradens definitionem peccati, quod ſit *dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam*, docet, *dictum, vel factum, vel concupitum eſſe quaſi materiale in peccato*; quod vero dicitur, *contra legem æternam, pertinere ad rationem mali, & eſſe quaſi formale in peccato*. Fieri ergo nullo modo poteſt, ut actio deliberata ſit contra rectam rationem, & non ſit ſimul tranſgreſſio divinæ legis; quia *hoc ipſo quod eſt inordinata, juri naturali repugnat*, ut S Thomas ib. ait ad 4. Si autem repugnat juri naturali, repugnat legi æternæ, cujus lex naturæ eſt participatio. Vide quæ diximus Tom. 1. pag. 83. ſq. in not.

237. Porro quemadmodum ratio noſtra, quæ *ſpeculativa*, dicitur per divinum lumen menti participatum, cognoſcit principia theoretica per ſe nota, v. g. *quodlibet eſt, vel non eſt*; atque ex eis ad demonſtrandum, aliaſque propoſitiones concludendas procedit, ut in Logica diximus (1); ita ratio noſtra, quæ *practica* nuncupatur propterea quod verſatur circa operabilia, per lumen (2), quo fit particeps legis æternæ, tamquam regulata, & menſurata per ipſam, cognoſcit principia practica honeſtatis per ſe nota, v. g. *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*; atque ex eis procedit ad judicandum, & concludendum quid in ceteris ſit bonum, & faciendum; quid malum, & vitandum. Itaque principia univerſalia practica per ſe nota lumine rationis, quo ſumus participes legis æternæ, & propoſitiones univerſales ex eis deductæ eodem rationis lumine, habent rationem legis naturalis (3), ut egregie S. Thomas obſervat (4).

238. Sic autem lex naturalis differt a ſyndereſi (5), & a con-

---

(1) §. 869.

(2) S. Thomas in Pſal. 35. explicans verba illa v. 10. *in lumine tuo videbimus lumen*: „ In lumine, inquit, tuo, quo ſcilicet tu luces, quod „ eſt ſimilitudo ſubſtantiæ tuæ. Iſtud lumen non participant animalia „ bruta, ſed rationalis creatura primo participat illud in cognitione na„ turali. Nihil enim eſt aliud ratio naturalis hominis, niſi refulgentia „ divinæ claritatis in anima, propter quam claritatem eſt ad imaginem „ Dei „. Vide Lactantium l. de ira Dei, c. 1.

(3) Monteſquius ergo errat, cum l. 1. *de l'eſprit des loix*, c. 2. ait: „ Avant toutes ces loix ſont celles de la Nature, ainſi nommées parce „ qu'elles dérivent uniquement de la conſtitution de notre etre „. *Ante omnes iſtas leges ſunt leges Naturæ ſic dictæ, quia unice derivant a conſtitutione entitatis noſtræ*. Errat, inquam, etenim leges naturæ manant a lege Dei æterna, cujus ſunt participationes; tantum abeſt, ut *unice* manent a noſtra conſtitutione. Errat quoque Hobbeſius, cum de Cive c. 3. §. 33. ſtatuit, „ naturæ leges nihil aliud eſſe, quam concluſiones quaſdam ratione „ intellectas, de agendis, & omittendis „. Non enim lege naturæ comprehenduntur ſolum concluſiones ratione intellectæ, ſed etiam principia, imo ipſa principia ſunt leges naturæ, quatenus a lege æterna manant, per quam Deus hominibus imperat.

(4) 1. 2. q. 91. a. 2.

(5) Græca vox eſt a συντηρέω, *conſervo*; ſiquidem ſyntereſi conſervari videntur prima principia honeſtatis. Ideo, ut S. Thomas advertit 1. p. q. 79.

a conſcientia: nam ſynteresis, ut Angelicus advertit (1), eſt ſpecialis habitus naturalis principiorum practicorum, quemadmodum intelligentia dicitur habitus principiorum theoreticorum, ut in Logica diximus (2). Conſcientia vero eſt applicatio ſcientiæ ad ea quæ facimus, aut fecimus, aut facere, vel non facere debemus, ut idem S. Thomas oſtendit (3). Itaque lex naturalis hoc differt a ſynterefi, quod principia practica univerſalia ſive immediata, ſive mediata ſunt ipſa lex naturalis; ſynterefis autem eſt habitus ejuſmodi principiorum; differt vero a conſcientia, quod hæc eſt applicatio eorumdem principiorum univerſalium ad id quod fit, vel factum, aut faciendum eſt (4).

Ex

---

q. 79. a. 12. „ Synterefis dicitur inſtigare ad bonum, & murmurare de „ malo, inquantum per prima principia procedimus ad invenienda, & „ judicamus inventa.

(1) Loc cit. (2) §. 184. (3) Loc. cit. a. 13.

(4) Plures conſcientiæ ſtatus enumerantur, videlicet, *recta*, *prava*, *certa*, *probabilis*, *dubia*, *ſcrupuloſa*, & *erronea*; quas tamen explicare Theologis moralibus relinquimus. Hic tantum animadvertimus, vehementer erraſſe Pufendorfium, dum l. 1. de jur. nat. & gen. c. 3. §. 4. ſcripſit, conſcientiam eſſe normam actionum humanarum quatenus eſt cognitione legum imbuta; norma enim debet eſſe recta, alioqui non eſt norma: conſcientia autem multoties eſt erronea, etiam cum putatur cognitione legum imbuta; imo ideo eſt erronea, quia putat quis aliquid eſſe vel præceptum, vel prohibitum a lege, quod revera præceptum, aut prohibitum non eſt; vel quia putat eſſe præceptum quod eſt prohibitum, aut econtra. Audiendus eſt ergo S. Thomas, qui more ſuo hanc rem totam præclare explicat in 2. d. 24. q. 2. a. 4. „ Ratio, *inquit*, in eligendis, & „ fugiendis, quibuſdam ſyllogiſmis utitur. In ſyllogiſmo autem eſt tri- „ plex conſideratio, ſecundum tres propoſitiones, ex quarum duabus ter- „ tia concluditur: ita etiam contingit in propoſito, dum ratio in ope- „ randis, ex univerſalibus principiis, circa particularia judicium aſſumit. „ Et quia univerſalia principia juris ad ſynterefim pertinent: rationes „ autem magis appropriatæ ad opus, pertinent ad habitus, quibus ratio „ ſuperior, & inferior diſtinguuntur; ſynderefis in hoc ſyllogiſmo quaſi „ majorem miniſtrat, cujus conſideratio eſt actus ſynterefis. Sed mino- „ rem miniſtrat ratio ſuperior, vel inferior, & ejus conſideratio eſt ipſius „ actus. Sed conſideratio concluſionis elicitæ eſt conſideratio conſcien- „ tiæ. V. g. ſynterefis hanc proponit: omne malum eſt vitandum. Ratio „ ſuperior hanc aſſumit: adulterium eſt malum, quia lege Dei prohibi- „ tum; ſive ratio inferior aſſumeret illam, quia ei eſt malum, quia in- „ juſtum, ſive inhoneſtum. Concluſio autem quæ eſt, adulterium hoc

„ eſſe

239. Ex dictis autem palam eſt, quam merito S. Thomas ſcripſit in 4. d. 33. q. 1. a. 1. ,, Lex naturalis nihil eſt aliud, ,, quam conceptio homini naturaliter indita, qua dirigitur ad ,, convenienter agendum in actionibus propriis, ſive competant ,, ei ex natura generis, ut generare, comedere, & hujuſmodi; ,, ſive ex natura ſpeciei, ut ratiocinari, & ſimilia. Omne autem ,, illud quod actionem inconvenientem reddit fini, quam na- ,, tura ex opere aliquo intendit, contra legem naturæ eſſe ,, dicitur ,,.

240. Hiſce animadverſis: qui exiſtentiam legis naturalis inficiantur (1), objiciunt 1. Ut mores hominum ad normam di- ri-

---

,, eſſe vitandum, ad conſcientiam pertinet, & indifferenter, ſive ſit de ,, præſenti, vel de præterito, vel de futuro, quia conſcientia & factis ,, remurmurat, & faciendis contradicit: & inde dicitur conſcientia, ,, quaſi cum alio ſcientia, quia ſcientia univerſalis ad actum particula- ,, rem applicatur; vel etiam quia per eam aliquis ſibi conſcius eſt eorum ,, quæ fecit, vel facere intendit: & propter hoc etiam dicitur ſententia, ,, vel dictamen rationis: & propter hoc etiam contingit, conſcientiam ,, errare, non propter ſynteresis errorem, ſed propter errorem rationis; ,, ſicut patet in hæretico, cui dictat conſcientia, quod prius permittat ,, ſe comburi, quam juret, quia ratio ſuperior perverſa eſt in hoc, ,, quod credit, juramentum ſimpliciter eſſe prohibitum. Et ſecundum ,, hunc modum patet, qualiter differant ſynteresis, lex naturalis, & ,, conſcientia; quia lex naturalis, nominat ipſa principia univerſalia ju- ,, ris; ſynteresis vero nominat habitum eorum, ſeu potentiam cum ha- ,, bitu; conſcientia vero nominat applicationem quamdam legis naturalis ,, ad aliquid faciendum, per modum concluſionis cujuſdam ,,. Cum hac S. Thomæ doctrina conferantur ea, quæ Pufendorfius docet c. cit. & plane conſtabit, quam is humiliter imbecilleque, & falſo; alte vero ille ac robuſte, & omnino ad veritatem ſcripſerit. Id effecit Pufendorfii contemptus Scholaſticorum; a quibus tamen, nemine excepto, ait primo introductum vocabulum conſcientiæ hoc ſenſu, quod habeat vim dirigendi actiones, quæ a lege non dependeat aut proveniat. Quo quid iniquius dici poterat de ſanioribus ſaltem Scholaſticis, ac præſertim de S. Thoma, ut ex ejus verbis perſpicuum eſt?

(1) Legis naturalis exiſtentiam licet verbis videantur admittere; revera tamen negant omnes ii qui docent, moralitatem actionum humanarum pendere ex hominum opinionibus, exve legibus dumtaxat humanis, de quibus dictum eſt §. 171. ſqq. Negant etiam univerſi athei, & Epicurei, qui omnia caſui, & neceſſitati attribuunt, & honeſtatem actionum ex utilitate, & voluptate repetunt. Quos inter præcipui ſunt Helvetius, & qui ipſum exſcripſit Auctor ſyſtematis naturæ. Idipſum negat Auctor li- bri

rigantur, ſatis ſunt voluptas, dolor, & amor ſui; utilitas enim menſura eſt humanarum actionum, atque, ut Horatius ajebat; *ipſa utilitas juſti prope mater, & æqui*. Nulla igitur exſtat naturæ lex (1).

241. II. Homines non ſunt legis capaces, niſi ratione utantur. Sed cum primum homines a Deo creantur, non ſunt rationis compotes. Ergo a Deo creantur *exleges*; dictata vero rationis non ſunt niſi fructus ſponte adoleſcentes ex natura rationali (2).

242. III. Si qua eſſet lex naturalis, ea deberet habere adnexam ſanctionem, nimirum præmium ſervantibus legem, pœnam, illam tranſgredientibus. Præmium autem nullum fingi poteſt, ut neque meritum; quippe omnium virtutum actus ſunt omnino debiti, nec poſſumus quidpiam Deo tribuere, ut nobis retribuatur. Pœnæ autem inflictio in Deum cadere non poteſt, cum ſit infinite bonus, & cujuſcumque recipiendæ injuriæ, aut offenſæ incapax (3).

243. IV. Qui ex Dei ſanctitate, & juſtitia ſanctionem pœnæ in delinquentes inferunt, ii hæc Dei attributa concipiunt inſtar perfectionum creatarum; incidunt proinde in errorem Antropomorphitarum, ſibique ipſis Deum velut hominem fingunt. Nulla igitur eſt ſanctio, ideoque nulla lex naturalis (4).

244. V. Ratio ſibi relicta nequit concipere Deum ut Regem, aut Dominum, ſed potius ipſum concipit ut Doctorem juris naturæ, quam ut Legislatorem; omnes enim pœnæ in tranſgreſſores juris naturæ ſunt naturales, adeoque improprie dictæ. Pœna etiam ex natura ſua eſt humana, & arbitraria, & viſibiliter infertur: mala autem a Deo ſtatuta in tranſgreſſores juris naturæ, occulte veniunt. Præcepta ergo moralia, ſunt potius monita paterna, quam leges (5).

VI.Phi-

---

bri *Codicis naturæ*, adferens, punitionem peccati pugnare cum idea entis infinite perfecti, & benefici. Thomaſius inſuper, & Fleiſcherus tollere videntur leges naturales, dum eas habent loco conſilii.

(1) Ita Helvetius *de l'eſprit*, *diſcours* 3. *c*. 4. & 9.

(2) Schmauſius l. 3. c. 5. (3) Auctor l. *Code de la nat.*

(4) Auctor l. *de la nat.* par. 1. c. 3.

(5) Thomaſius Fund. jur. nat. & gen. l. 1. c. 5. §. 37. ſqq.

245. VI. Philoſophus ſola ratione utens, ignorat publicationem juris naturalis, quod nonniſi ex Divina revelatione poteſt innoteſcere. Si ergo ſolam rationem conſulamus, exiſtentia legis naturæ conſtare nequit (1).

246. VII. Ea quæ legi naturæ adverſantur, ſunt prohibita, quia mala, ut dictum eſt (2). Ergo non habenr a lege prohibente, ut mala ſint. Ut quid ergo hæc lex, quæ nullam obligationem inducit?

247. VIII. Quod homines quædam honeſta, quædam turpia judicent, pendet ab educatione. Nulla eſt igitur lex naturæ, honeſta præcipiens, turpia vetans.

Prop. *Exiſtit lex naturalis mentibus hominum a Deo per lumen rationis impreſſa*.

248. DEmonſt. 1. ex S. Thoma (3). Homo, cum ſit rationalis ita ſit particeps divinæ providentiæ, ut ſibi etiam, & aliis poſſit providere. Eſt ergo particeps legis æternæ, quæ ut dictum eſt (4), nihil eſt aliud, quam ratio gubernationis, & providentiæ in Deo. Ex dictis (5) autem lex naturalis eſt participatio legis æternæ in rationali creatura, per lumen rationis menti impreſſum, quo diſcernimus, quid ſit bonum, quidve malum. Exiſtit ergo lex naturalis mentibus hominum a Deo per lumen rationis impreſſa (6).

De

(1) Idem ibid. §. 40. (2) §. 192. ſqq.
(3) 1. 2 q. 91. a. 2. (4) §. 235. (5) §. 236.
(6) Hac vel una ratione funditus corruit quod impie ſcribit Spinoza in tract. theol. polit. c 16. „ Per jus, & inſtitutum naturæ nihil aliud in„telligo, quam regulas naturæ uniuſcujuſque individui, ſecundum quas „unumquodque determinatum concipimus ad certo modo exiſtendum, „& operandum... Nec hic ullam agnoſcimus differentiam inter homi„nes, & reliqua naturæ individua, neque inter homines ratione prædi„tos, & inter alios, qui veram rationem ignorant, neque inter fa„tuos, delirantes, & ſanos. Quidquid enim unaquæque res ex legibus „ſuæ naturæ agit, id ſummo jure agit, nimirum quia agit, prout ex „natura determinata eſt, nec aliud poteſt „. Vere fatuus erat, delirabatque Spinoza, cum hæc ſcribebat: nam quid ſtultius non dici modo, ſed fingi poterat, quam nullum aliud agnoſcere jus naturæ, præter illud, quod commune eſt univerſis naturæ individuis, nullo facto diſcrimine inter

249. Demonſt. 2. ex eodem S. Thoma (1). Creatura rationalis multa cognoſcit lumine naturali rectæ rationi conſona; quia honeſta; multa diſſona, quia turpia, ut dictum eſt (2). Hæc autem vel cognoſcit immediate abſque ratiocinio; atque ejuſmodi ſunt prima principia univerſalia practica, quæ ſimplici intuitu, & ex ſola perceptione terminorum cognoſcuntur eſſe vera, ut virtutem eſſe proſequendam, vitium fugiendum: non eſſe alteri faciendum quod nobis fieri nolumus, &c. vel cognoſcit ut deducta ex primis principiis practicis, ut, bonum eſſe eleemoſynam indigentibus elargiri; non furari; neminem lædere &c. atque hæc, licet inferantur ut concluſiones ex primis principiis practicis, habent tamen rationem principiorum univerſalium proximorum reſpectu operationum. Jam vero principia univerſalia practica, ſunt ipſa lex naturalis, ex ſupra dictis (3): lumen autem rationis, quo innoteſcunt, eſt a Deo, cum ſit impreſſio divini luminis in nobis, quo ſumus participes legis æternæ, ut dictum eſt (4). Exiſtit ergo lex naturalis mentibus hominum a Deo impreſſa per lumen rationis (5).

De-

---

ter homines, belluas, ceteraſque creaturas neque ratione, neque ſenſu præditas, nec inter homines ratione utentes, ac delirantes, & fatuos? Aguntur quidem univerſæ creaturæ, & regulantur lege divinæ providentiæ, cui ſubduntur, ideoque participant aliquo modo legem æternam; at vero, ut ait S.Thomas loco cit., „ creatura rationalis excellentiori quo„ dam modo divinæ providentiæ ſubjacet, inquantum & ipſa fit provi„ dentiæ particeps, ſibi & aliis providens„ Hanc excellentiam Spinoza minime agnovit; ideoque nullum aliud videre potuit jus, & inſtitutum naturæ, præter fatalem neceſſitatem ad exiſtendum, & operandum certo modo, abſque poteſtate ad aliquid aliud agendum, vel ad non agendum. Sed de ejuſmodi deliriis ſatis; demonſtravimus enim in Metaph. hominem eſſe libertate præditum. Vide S. Thom loc. cit.

(1) 1. 2. q. 94. a. 2. (2) §. 197. ſq. (3) §. 238. (4) § 237.

(5) Hinc corruit poſitio Hobbeſii; qui licet l. 1. de Cive c. 2. §. 1. videatur legem naturalem definire ex *recta ratione*; nihilominus ſubdit ib. in not. „ Per rectam rationem in ſtatu hominis naturali, intelligo non ut „ multi facultatem infallibilem, ſed ratiocinandi actum, ideſt, ratioci„ nationem uniuſcujuſque propriam, & veram circa actiones ſuas, quæ „ in utilitatem, vel damnum ceterorum hominum redundare poſſint „. Quibus verbis rectam rationem non ex honeſtate actionum, quæ ſint rationi conſonæ, ſed unice ex utilitate derivat. Quod ipſum in definitione, quam ib. tradit, legis naturalis, clarius exponit, ſcribens: „ Eſt igitur

„ lex

250. Demonſt. 3. ex ipſomet Angelico (1). Exiſtit ordo naturalis a Deo lege æterna conſtitutus, ad quem quidem ordinem pertinet etiam ordo rationis in homine. *Homo* enim *in ſpecie conſtituitur per animam rationalem; & ideo id quod eſt contra ordinem rationis, proprie eſt contra naturam hominis, inquantum eſt homo: quod autem eſt ſecundum rationem, eſt ſecundum naturam hominis, inquantum eſt homo* (2). Is autem ordo lege naturali conſtituitur quæ aliud non eſt, quam participatio legis æternæ, quæ ordinem naturalem conſervari jubet, perturbari vetat. Conſervatur autem is ordo, cum homo ſecundum rationem agit; perturbatur, cum agit contra rationem. Agit vero homo ſecundum rationem, cum operatur opera virtutis; agit contra rationem, cum in vitia diffluit. Nam *virtus, intantum eſt ſecundum naturam hominis, inquantum convenit rationi· vitium autem intantum eſt contra naturam hominis, inquantum eſt contra ordinem rationis*. Ordo autem iſte cognoſcitur per lumen rationis a Deo menti humanæ impreſſum. Exi-

„ lex naturalis dictamen rectæ rationis circa ea quæ agenda, vel omittenda ſunt ad vitæ, membrorumque conſervationem, quantum fieri poteſt diuturnam „. Qua ex definitione ſequitur, legem naturalem, & rectæ rationis dictamen, Hobbeſio auctore, non reſpicere niſi vitam animalem, ad quam pertinet membrorum conſervatio; nec eſſe circa honeſtatem actionum, quatenus conſonæ ſunt rectæ rationi, ſed tantummodo circa propriam utilitatem, & finibus præſentis vitæ coarctari. Id quod Spinoza abſque ambagibus docuerat loc. cit. „ Jus naturale uniuſcujuſque „ hominis non ſana ratione, ſed cupiditate, & potentia determinatur „. Atque hinc manavit principium illud aliud Hobbeſii, ſtatum hominis naturalem eſſe ſtatum belli omnium in omnes.

(1) 1. 2. q. 71. a. 2. & l. 3. con. Gent. c. 29.

(2) Ordo naturalis eſt, ut homo ſit ſubjectus Deo, & corpus animæ, & inferiores animæ vires, rationi. *Ratio* (inquit S. Auguſtinus l. 1. de lib. arb. c. 8.) *cum irrationales animi motus regit, id ſcilicet dominatur in homine, cui dominatio lege debetur ea, quam æternam eſſe comperimus*. Hunc ordinem cognoſcit quiſquis eſt rationis compos; ex eoque manant univerſa officia hominum erga Deum, & ſeipſos. Et cum unus homo dicat ordinem ad alios homines, qui cum eo conveniunt in natura, ſitque naturaliter animal ſociale, inde manant etiam omnia officia erga alios homines, ut infra dicemus. Idem S. Auguſtinus Epiſt. 157. al. 89. n. 15. *Lex eſt*, inquit, *in ratione hominis, qui jam utitur arbitrio libertatis, naturaliter in corde conſcripta, qua ſuggeritur, ne aliquid faciat quiſque alteri, quod pati ipſe non vult*.

ſtit ergo lex naturalis impreſſa mentibus hominum per lumen rationis.

251. Demonſt. 4. ex eodem S. Thoma (1). Lex nihil eſt aliud, quam ratio operis. Ergo lex naturalis nihil eſt aliud, quam ratio operum convenientium naturæ hominis, quatenus eſt homo. Cujuslibet autem operis ratio a fine ſumitur. Ab eo igitur homo ſuſcipit legem naturalem, a quo in finem perducitur. Homo autem finem ſuum in Deo, & a Deo conſequitur. A Deo igitur accepit legem naturalem. Ideoque Pſal. 4. v. 6. ſq. dicitur: *Quis oſtendit nobis bona? ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine*. Et Jerem. 31. v. 33. *Dabo legem meam in viſceribus eorum*.

252. Addimus ſenſum intimum, quo quiſque ſui compos cognoſcit, actiones quaſdam eſſe rationi conſonas, quaſdam rationi diſsonas: quod abſque aliqua norma, & lege eſſe non poteſt (2).

253. Ad primum reſpondemus, normam illam, quam ſtatuunt Helvetius, ceterique Epicurei, non hominum ratione utentium

---

(1) L. 3. con. Gen. c. 114.

(2) Senſum hunc intimum exuere conabatur Spinoza, cum in tract. theol. polit. c.16. ſcribebat: „ Jus, & inſtitutum naturæ, ſub quo omnes „ naſcuntur, & maxima ex parte vivunt, nihil niſi quod nemo cupit, „ & quod nemo poteſt, prohibere; non contentiones, non odia, non „ iram, non dolos, non abſolute aliquid quod appetitus ſuadet, averſari,„. Itane vero natura iniqua eſt, ut nullum quamlibet improbum, ſceleſtiſſimumque, averſetur opus? Homines ergo, ſi velint agere ex jure, & inſtituto naturæ, quodcumque volent malum, graviſſimum licet ſit, turpiſſimumque, perpetrare impune poterunt? Cujuſmodi vero erit hujuſce naturæ Auctor, qui tale inſtitutum probet, nullumque malum prohibeat, & averſetur? Quod autem maxime mireris, eſt, homo is qui omnem Religionem, Deumque negavit, audet in ſuum perverſum trahere ſenſum Apoſtoli verba Rom. 5. v. 13. *peccatum autem non imputabatur, cum lex non eſſet*; quaſi Paulus nullum peccatum agnoverit, quamdiu homines ex naturæ imperio vixerunt: non intelligens, Apoſtolum loqui vel de lege Moyſis, cujus tranſgreſſio certe non imputabatur, antequam eſset a Deo Judæis lata; vel ſi intelligatur de lege naturali, ſenſus eſt de imputatione apud homines: nam idem Apoſtolus ſtatim ante dixerat: *Uſque ad legem peccatum erat in mundo*; & immediate poſt addit: *regnavit mors ab Adam uſque ad Moyſem*. Quod ſignificat, peccata ante legem datam Moyſi, fuiſſe hominibus a Deo imputata. Vide S. Thom. in cit. c. lect. 4.

tium, ſed beſtiarum normam eſſe, cum quibus homines *animalitatem*, ideoque ſenſum voluptatis, & doloris communem habent. Voluptas, dolor, amor ſui non ſunt hominis norma: nam dirigi debent ſecundum rationem, ut ſint laude digna; alioqni vitia erunt, ſi ſint contra rationem (1).

254. Ad ſecundum jampridem reſpondit S. Thomas (2), pueris ante annos diſcretionis ineſſe legem naturalem *habitualiter*. Et idem dicendum de aliis hominibus, qui propter aliquod impedimentum non habent actu rationis uſum, vel actu præcepta legis naturalis non conſiderant. Hi omnes legem naturalem non actu quidem, ſed habitu tenent; quare *exleges* dici non poſſunt. Falſum eſt autem, dictata rationis *ſponte* adoleſcere ex natura rationali: nam profluunt ex lumiue rationis, quo homo naturaliter eſt perfectus, participatque legem Dei æternam.

255. Ad tertium reſpondet idem Angelicus (3), *quod per actum hominis Deo ſecundum ſe nihil poteſt accreſcere, vel deperire; ſed tamen homo quantum in ſe eſt, aliquid ſubtrahit Deo, vel ei exhibet, cum ſervat, vel non ſervat ordinem, quem Deus inſtituit*. Licet vero in omni eo quod facimus boni, non poſſimus reddere Deo quod ipſi debemus; non ideo tamen ſequitur, nihil nos poſſe mereri: nam ut idem S. Doctor advertit (4), *homo inquantum propria voluntate facit illud quod debet, meretur: alioquin actus juſtitiæ, quo quis reddit debitum, non eſſet meritorius*. Fatendum eſt tamen cum eodem S. Thoma (5), *meritum hominis apud Deum eſſe non poſſe, niſi ſecundum præſuppoſitionem divinæ ordinationis, ita ſcilicet, ut id homo conſequatur a Deo per ſuam operationem quaſi mercedem, ad quod Deus ei virtutem operandi deputavit* (6). Tantum vero abeſt, ut inflictio pœnarum pugnet cum Dei bonitate, quin Deus non eſſet bonus, niſi pœnas peccantibus infligeret:

(1) Vide S. Thom. 1. 2. q. 91. a 2. ad 3.
(2) Ibid. q. 94. a. 1.
(3) Ibid. q. 21. a. 4. ad 1. (4) Ibid. q 114. a. 1. ad 1.
(5) Ibid. in corp.
(6) Perſpicitis jam, recentes impios nihil effeciſſe aliud quam expilare veterum libros, & ex eis objectiones furari, quibus tamquam fulcris errores quos ex orco reproducebant, niterentur.

gerer: nam niſi peccantes puniret, non eſſet juſtus, ideoque nec bonus; bonitas enim cum injuſtitia compati nequit.

256. Ad quartum negamus, ullum eſſe periculum, ne in Antropomorphitarum incidamus errorem, dum Deum ut ſanctum, & juſtum adoramus, atque reveremur. Nam 1. ſanctitas, & juſtitia non pertinent ad hominem qua ratione corporeus eſt: in quo ſiſtebat Antropomorphitarum error, qui figuram hominis corpoream Deo tribuebant. 2. Cum Deo attribuimus ſanctitatem, & juſtitiam, eas expoliamus omnibus imperfectionibus, cum quibus in hominibus conjunctæ ſunt; eaſque quoad poſſumus amplificantes, dicimus, & confitemur Deum eſſe infinite ſanctum, & juſtum. Non poſſumus equidem comprehendere hanc ejus infinitam ſanctitatem, atque juſtitiam; ſumus enim finiti. At hoc ipſo quod finiti ſumus, Deus vero eſt infinite perfectus, fateri debemus, ipſum eſſe infinite ſanctum & juſtum: nam quomodo eſſet infinite perfectus, ſi ei deeſſent ſanctitas, & juſtitia?

257. Ad quintum negamus, rationem naturalem non poſſe concipere Deum ut Regem, & Dominum: nam ratio naturalis oſtendit, Deum omnia creaſſe, & omnia regere providentia ſua. Quod ſi omnia Dei ſunt, quia ab ipſo habent eſſe; ſi Deus omnia regit, potiſſimumque homines; cur non erit Rex, & Dominus univerſorum? cur non erit Legislator, cum lex aliud non ſit, quam *dictamen practicæ rationis in Principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam*? ut S. Thomas animadvertit (1). At pœnæ, inquit Thomaſius, ſtatutæ in tranſgreſſores juris naturæ, ſunt *naturales*. Nego eſſe naturales tantum, etſi pœnæ conſiſtentes in privatione viſionis ſupernaturalis beatificæ, ſolo lumine naturali ab homine cognoſci nequeant. Nego item, pœnas naturales *improprie* dici pœnas. Quis enim dixerit, damnationem ad carceres, ad triremes, ad equleum, ad ſuſpendium eſſe *improprie* pœnas? Quod ſi Deus non eſſet naturæ Legislator, quia pœnæ in tranſgreſſores juris naturæ ſunt *naturales*, nullus omnino eſſet in Rebuspublicis Legislator, nulla civilis Legislatio, quia civiles Legislatores in tranſgreſſores juris civilis pœnas *naturales* ſtatuunt (2). Negamus denique, omnem

(1) 1. 2. q. 91. a. 1.

(2) Paucis verbis omnem Legislationem etiam civilem Thomaſius tollit.

omnem pœnam *natura ſua* eſſe *humanam*, & *arbitrariam*, ac *viſibiliter* inferri (1): nam præter pœnas corporales, ſunt etiam pœnæ ſpirituales, quæ certe ſaltem in ſeipſis viſibiles non ſunt (2). Non omnis quoque pœna eſt *humana*, niſi quis Deo poteſtatem puniendi improbos adimat. Nec omnis pœna eſt *arbitraria*: nam pœna reſpondere debet gravitati culpæ. Vides quot falſitates Thomaſius, & Fleiſcherus congeſſerint (3).

ſit, non ob eam tantum rationem, quia pœnæ a Legislatoribus civilibus ſtatutæ, ſunt *naturales*; ſed etiam quia leges humanitus poſitæ derivantur a lege naturali, ut demonſtrat S. Thomas 1. 2. q 95. a. 2. ideoque ſublata lege naturali, omnis humana Legislatio corruit. Hi ſunt præclari Juris publici adſertores.

(1) Vide quam ſibi aperte Thomaſius contradicat: nam ſi omnis pœna *natura ſua* eſt *humana*, *arbitraria*, & *viſibilis*, cum talis ipſo, auctore, eſſe nequeat niſi tantum pœna *naturalis*, omnis pœna *natura ſua* erit *impropria*. Quod autem eſt *improprie* tale, non eſt tale *natura ſua*; quid enim magis proprium unicuique rei, quam ipſa ejus natura? Pœna igitur erit ſimul *propria*, & *impropria*. O ſummi philoſophi Scholaſticorum contemptores!

(2) Mala conſcientia pœna eſt graviſſima, ut ipſi Epicurei intellexere. Vide Lucretium l. 2. Et nihilominus non eſt pœna ſeipſa viſibilis.

(3) Quænam hoſce homines ad hæc abſurda impulerit cauſſa, conjici facile poteſt; ut nimirum ſpecie illuſtrandi jus naturale, ipſum omnino everterent. Nam ſi opus habemus revelatione, ut Deum cognoſcamus tamquam Legislatorem, & conditorem legis naturalis, jam eam cognoſcere non poſſumus ſolo lumine rationis. Quid ergo erit de illis, qui doctrinam revelatam vel reſpuunt, vel ignorant etiam invincibiliter? Eruntne hi abſoluti ab omni lege naturali? Mutuatus hunc errorem Thomaſius fuit ex Hobbeſio de Cive c. 3. §. 33. ubi de naturæ legibus ait: „ Non ſunt illæ proprie loquendo leges, quatenus a natura procedunt; „ quatenus tamen eædem a Deo in Scripturis ſacris latæ ſunt, Legum „ nomine propriiſſime appellantur „. Vide autem Thomaſii nequitiam: contendit, leges naturales vim legis habere ex una tantum revelatione, qua nobis Deus proponitur ut Legislator; & nihilominus, ut ſupra diximus pag. 47. not. 6. præcipit ſcriptoribus juris naturalis, ut abſtrahant a revelatione, & a Scriptura ſacra. Quid eſt hoc aliud, quam ludere in rebus graviſſimis, juſque naturæ non modo labefactare, ſed funditus evertere?

Si autem quæras, cur Deus voluerit legem naturalem in Scripturis etiam tradere? reſpondet S. Auguſtinus in Pſal. 57. id Deum miſericorditer effeciſſe, ut *legerent homines in tabulis*, *quod in corde legere nolebant*. Ut reſpondet quoque S. Thomas, cujus verba deſcripſimus ſupra pag. 50. not.

258. Ad ſextum reſpondet S. Thomæ (1) : „ promulgatio „ legis naturæ eſt ex hoc ipſo , quod Deus eam mentibus ho„ minum inſeruit naturaliter cognoſcendam (2) „ .

Ad

---

not. 2. Hinc vero intelliges ſenſum verborum Apoſtoli Rom. 7. v. 9. *Ego autem vivebam ſine lege aliquando* . Non ut Genuenſis vertit tom. 4. Metaph. c. 4. § 7. in not. *Ego eram aliquando ſine lege* , contra textum Græcum: Ἐγὼ δ' ἔζων χωρὶς νόμȣ ποτὲ . Aliud eſt enim *eſſe ſine lege* ; aliud *vivere ſine lege* : nam impii *vivunt ſine lege* , quia legem tranſgrediuntur , & contemnunt ; non *ſunt* tamen ſine lege , quia lege ipſa tenentur . Itaque Apoſtolus loquebatur ex perſona eorum , qui ante legem ſcriptam obſcuratam a vitiis habebant mentem, & *vivebant* ſine lege , quamvis *non eſſent* ſine lege. Vide S Thom. cit. c. lect. 2.

Nec etiam adſentimur eidem Genuenſi loc. cit. c. 6. §. 3. cum ait : „ Evangelica , Moſaica , & naturæ lex , una eademque κατ' ȣ̓σίαν „ ſunt non enim ſubſtantia differunt , ſed modis „. Nam licet lex Decalogi , & naturæ (de qua lege loquitur Catechiſmus Romanus p. 3. c. 1. §. 3. cujus verba Genuenſis deſcribit in not.) una , eademque fuerit tam ante , quam poſt legem Moſaicam , & Evangelicam ; dici tamen non poteſt una, & eadem quoad ſubſtantiam cum lege Moſaica , & Evangelica ; lex enim Moſaica præter præcepta moralia Decalogi , complectebatur præcepta cæremonialia , & judicialia : & lex Evangelica præcepta continet fidei & Sacramentorum , quæ præcepta cum ſint ſupernaturalia , differunt plus quam ſubſtantia a præceptis legis naturæ . Genuenſis autem omnia miſcet. (1) 1. 2. q. 90. a. 4. ad 1.

(2) Non ſubſcribimus Seldeno , *de jur. nat. & gen. ſecundum diſciplinam Hebræorum* ; neque Anſaldo in opere , *de principiorum legis naturæ traditione* ; ſi unice per traditionis viam perveniſſe ad nos dicatur notitia legis naturalis ; hæc enim maxime lumine rationis conſtat ; cui quidem lumini ſi quis reſiſtat , multo magis reſiſtet traditioni illi , præſertim cum traditiones Noeticæ fuerint fœdiſſime deturpatæ inter Gentes . Apoſtolus Rom. 2. v. 4. ſq. ait : „ Cum enim Gentes , quæ legem non habent , natu„ raliter ea quæ legis ſunt faciunt , ejuſmodi legem non habentes, ipſi „ ſibi ſunt lex , qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis „. Non ad traditionem , ſed ad opus lègis ſcriptum in cordibus appellat Paulus . Traditio utique potuit conferre ad confirmandam notitiam hauſtam ex lumine rationis ; ſed non ideo una tantum traditione nititur notitia illa. Sicut veritates naturales theoreticæ de Deo , & de anima confirmantur ex revelatione ; ita & veritates practicæ. At in neutris doctrina revelata deſtruit naturalem rationem, ſed illam perficit . Quare fallitur Henricus Coccejus in Com. ad Proleg. Grot. §. 3. ubi ait : „ Errant „ Seldenus , Bodinus , aliique , qui rationem obſcuram nimis , indeque „ ex revelatione ſupplendam exiſtimant „ . Non propterea errant , ſed quia videntur affirmare , jus naturæ non poſſe vi rationis innoteſcere.

259. Ad ſeptimum dicimus cum eodem S. Doctore (1), ea quæ ſunt intrinſece mala, ideo eſſe talia, quia repugnant legi æternæ, adeoque ordini, quem Deus in rebus conſtituit. Et cum lex naturalis ſit participatio legis æternæ, proinde ea quæ prohibentur lege naturali, ſunt intrinſece mala.

260. Ad octavum negamus, principia honeſtatis, & turpitudinis actionum humanarum proficiſci ab educatione (2). Poteſt utique recta educatio plurimum conferre, ut facilius penetrentur, & exequutioni mandentur præcepta naturæ; ſicut econtra poteſt educatio prava rationem tenebris obducere, ne videat quædam naturalia præcepta, & homo bruraliter vivat. At ingenerare educatio non valet prima præſertim honeſtatis principia, nec ea prorſus delere. Sicut enim prima principia theoretica, non propter educationem nobis innoteſcunt, ſed ex lumine naturali; ita & univerſalia principia practica quæ ſunt ipſa lex naturalis (3).

---

(1) 1.2 q 71. a. 6 ad 4.

(2) Ab educatione, & aſſuetudine Pufendorfius l. 2. de jur. nat. & gen c. 3 §. 13. in pueris, & vulgo repetit facilitatem diſcernendi inter juſtum, & injuſtum. „ Quod, *inquit*, in pueris, & rudi vulgo magna de„ prehenditur facilitas æquum ab iniquo diſcernendi, id ex adſuetudine „ provenit: dum a teneris annis, & ſtatim atque uſum aliquem rationis „ exſerunt, vident bona probari, mala improbari, & illa laudem, hæc „ pœnam ſequi. Quorum quotidianum exercitium, & totius vitæ com„ munis compages ad iſtum modum digeſta, ita animos diſponit, ut „ paucis dubitare ſuccurrat, an aliter iſta fieri poſſint „. En paucis everſa tota lex naturalis. Nam ſi *ex adſuetudine*, & aliorum exemplis provenit, ut æquum ab iniquo diſcernatur, omnia referentur ad educationem, nec ulla erit norma in homiue, qua juſtum ab injuſto diſcernat. Præclari juris naturæ reſtitutores! Fatemur prima principia juris naturæ non innaſci. At ſicut prima principia theoretica non innaſcuntur, quia lumine rationis ſtatim, perceptis terminis, innoteſcunt; ita ſimiliter prima principia practica.

(3) Genuenſis de offic l. 1. c. 3. §. 16. quid ſcriberet ignoravit, cum de lege naturæ quærens, an ſit *idea inſcripta*, *an potentia* an *conſcientia*? veteribus Peripateti is attribuit, quod putarint, eam eſſe *potentiam*. Quo dici nihil falſius poterat; omnes enim Peripatetici diſtinxerunt legem naturalem *a potentia* intellectiva: imo S Thomas 1 2. q. 94. a. 1. negat, legem naturalem eſſe habitum *proprie*, *&* *eſſentialiter* Quod vero ait idem Genuenſis: *illa mihi opinio videtur veriſimilior*, *conſcientia perſentiri naturæ legem*,

ARTICULUS II.

Utrum ſit aliquod primum legis naturalis principium, & quodnam illud ſit.

261. INter principia univerſalia practica, quæ legem naturalem conſtituunt, primum aliquod inquirunt recentiores Philoſophi de jure naturæ differentes, quod ſit veluti baſis, & fundamentum univerſæ legis naturalis, ex quo cetera naturæ præcepta inferantur, cujuſque ope dignoſci poſſit, ſitne aliquid lege naturæ præceptum, vel prohibitum? quodque proinde ſit veluti *criterium*, *cynoſura*, *lapis*, *lydius*, & *ſtatera*, ut Heineccius habet (1), ad dignoſcendam bonitatem, vel malitiam actionum humanarum lumine rationis. Vix autem dici poteſt, quam illi inter ſeſe differant in eo principio adſignando; quot enim ſunt capita, tot ſententiæ, ut Schwartzius ipſe ait. Præcipuas attingemus.

262. Itaque Hobbeſius (2): ,, Prima, *inquit*, & fundamen-,, talis lex naturæ eſt, quærendam eſſe pacem, ubi haberi po-,, teſt, ubi non poteſt, quærenda eſſe belli auxilia (3) ,,. Pu-

---

legem, nihil conficit; non enim conſcientia eſt lex naturæ, ſed conſcientia eam ſupponit: nam quid perſentiremus, ſi lex naturæ eſſet ipſa conſcientia? Conſcientia eſt applicatio legis tamquam concluſio, principium autem eſt lex naturæ, ut dictum eſt pag. 156. not. 4.

(1) In Prælect. ad l. Pufend. de offic. hom. & Civis.

(2) *De Cive* c. 2 §. 2.

(3) Nimirum Hobbeſius ex definitione legis naturalis, quam ſtatuit, quod ſit *dictamen rectæ rationis circa ea quæ agenda, vel omittenda ſunt ad vitæ membrorumque conſervationem, quantum fieri poteſt, diuturnam*, infert, conſervationem ſui eſſe primum legis naturæ præceptum. Et cum, ut ipſe ait, in ſtatu naturali omnes homines ſint æquales, & jure naturali omnia ſint communia; ſit propterea, ut homines ſecuritatem neque ſibiipſis præſtare, neque ab aliis expectare in ſtatu naturali poſſint; quare ut ſeipſos conſervent, debent auxilia belli quærere, ſi ab aliis impediantur, ne pacifice frui poſſint jure æqualitatis. Hinc docet, ſtatum hominum extra ſocietatem, eſſe mutuum bellum: & cum bellum ſit hominum conſervationi adverſum; idcirco, ut habeatur pax, & hominum conſervatio, ait, quærendam eſſe *ſocietatem*. Itaque principium illud quod ſtatuit de pace

263. Puſendorſius Hobbeſii veſtigiis inhærens: „ Funda„ mentalis, inquit (1), lex naturæ iſthæc erit: *Cuilibet homini*, „ *quantum in ſe eſt, colendam, & conſervandam eſſe pacifi*„ *cam adverſus alios ſocialitatem, indoli, & ſcopo generis hu*„ *mani univerſim congruentem* (2) „. Statuit ergo, primum legis naturalis principium eſſe *ſocialitatem* (3).

264. Thomaſius, etſi aliquando ſubſcripſerit Puſendorſiano *ſocialitatis* principio, ipſumque acriter defenderit (4), mutata nihilominus ſententia, aliud conſtituit (5) principium, nimirum, *Deum velle, ut homines faciant ea, quæ vitam humanam reddunt maxime diuturnam, & feliciſſimam; & evitent ea, quæ vitam reddunt infelicem, mortemque accelerant*.

265. Wolfius autem (6) hoc primum ſtatuit legis naturæ principium cognoſcitivum: *Determinatio actionum liberarum per eaſdem rationes finales, per quas determinantur naturales, non vero per diverſas, eſt principium cognoſcendi legum naturalium, omniſ-*

---

pace quærenda, ſi fieri poteſt, in *ſocialitatem* reſolvitur, & in propriam utilitatem, quæ ex ſocialitate conſequitur.

(1) L. 2. de jur. nat. & gen. c. 3. §. 15. ſqq.

(2) Nullo negotio quiſque videt, Puſendorſium exſcripſiſſe ſententiam Hobbeſii. Proinde mirum non eſt, ſi in ejus laudes effundatur in Præfat. præd. Oper. de Hobbeſio ſcribens, *tum profunde ipſum ſocietatis humanæ, & civilis compagem rimatum fuiſſe, ut pauci priorum cum ipſo hic comparari queant*. Vide fontem, unde Puſendorſius potavit. Quid boni ab hiſce ſperandum Auctoribus? Principium Hobbeſianum, & Puſendorſianum *ſocialitatis*, rejecerunt ipſi etiam Heterodoxi bene multi, Leibnitius, Heineccius, Samuel Coccejus, Gronningius, Huberus, aliique.

(3) Hoc *ſocialitatis* principium tamquam fontem ejus juris naturalis quod proprie tali nomine appellatur, conſtituit Grotius de jur. bel. & pac in Proleg. §. 8. Heineccius autem in Prælect. acad. ad d. §. Grotium excuſat, quod in eo opere non tam jus naturæ, quam jus Gentium Grotius tractet, agens de jure belli, & pacis, quæ ſocietatem humanam ſupponunt. Nolumus hac de re diſputare. Id aliis relinquimus, quibus arridet Grotium defendere. Hoc ſaltem conſtat, minus caute fuiſſe Grotium loquutum, explicationeque indigere, ut poſſit defendi a ſyſtemate Hobbeſiano. Puſendorſius certe in Grotium impegit, & in Hobbeſium, aliiſque multis ut impegerent occaſio fuit, Boëclero, Ryſſelio, Webero, Geilfuſio, Bohemero, Ludovicio, &c.

(4) In inſt. juriſpr. div. l. 1. c. 4.

(5) In fund. jur. nat. & gen. l. 1. c. 6.

(6) In Phil. pract. univ. §. 179.

omniſque juris naturalis. Sive, ut alibi ſcribit (1): „ Commit-„ tendæ ſunt actiones, quæ ad perfectionem hominis, atque „ ſtatus ejuſdem tendunt: & eæ omittendæ quæ ad imperfe-„ ctionem ipſius, & ſtatus ejuſdem tendunt „.

266. Ne ſimus nimii, paucis ceterorum opiniones innuimus. Grotius (2) principium illud conſtituiſſe dicitur *in conſenſu omnium, vel fere omnium Gentium*. Valentinus Alberti (3) *in ſtatu primævæ integritatis*, quam habuit homo ante peccatum. Joannes Bodinus (4), *in ordine*, quem Deus in mundi conditione, & gubernatione intendit. Joannes Shute (5), in *Theocratia quadam morali*. Hemmingius (6), primum principium cognoſcendi jus naturæ, ſtatuit, *quid quid convenit naturæ humanæ, & fini hominis quoad vitæ genus tum œconomicum, tum politicum, tum ſpirituale; & quidquid ad ſtatus illius conſervationem pertinet*. Wachterus (7), *naturæ humanæ convenienter vivere*. Burlamaquius (8), tria agnovit juris naturalis principia, 1. *Religionem* erga Deum, 2. *amorem* erga nos ipſos, 3. *Socialitatem*, & *benevolentiam* erga alios, Wincklerus (9) principium juris naturæ cognoſcendi repoſuit *in amore Dei*, *& hominis*. Heineccius (10), *in amore Deo, ſibi, & proximo naturaliter debito*. Joan. Franc. Buddeus (11), non eſſe quærendum ait unum aliquod principium omnium hominis naturalium officiorum, ſed tria ſtatuit æque prima in ſuo genere; pro officiis erga Deum, *Deum cole*; pro officiis erga ſeipſum, *temperanter vive*; pro officiis erga alios, *ſocialiter vive*. Idem tenuit Batbey-

---

(1) Inſt. jur. nat. & gen. §. 43.

(2) De jur. bel. & pac. Proleg. §. 40. Immerito tamen hæc ſententia tribuitur Grotio: nam loc. cit. expreſſe ait, rectam illationem ex naturæ principiis procedentem, indicare jus naturæ; communem vero conſenſum indicare jus gentium.

(3) Comp. jur. nat. orthod. Theol. conform. par. 1. c. 1. §. 14.

(4) In diſſ. de jure mundi.

(5) In diſſ. edita Ultrajec. an. 1697.

(6) De lege nat. apodictica methodo concinnata.

(7) In orig. jur. nat.

(8) In l. princ. jur. nat. p. 2. c. 4. §. 6.

(9) Apud Coccejum in Præf. op. Grotii.

(10) De jur. nat. & gen. l. 1. c. 3. §. 77. ſqq.

(11) In elem. phil. pract. par. 2. c. 4. ſect. 1. §. 22.

beyracius (1). Ac denique (ne ſingulos commemoremus) Genuenſis (2) officiorum omnium hoc ſtatuit principium: *Jus ſtrictum cuique ſuum integre tribue: ſi ullo modo læſeris, labefactaveris, minueris, reficito. Ni feceris, parata ultio. Tum jus præſidii, quo hominem cum homine agas, præſtato. Hæc ſumma eſt Univerſi lex.*

267. Videtur autem 1. fruſtra quæri de primo aliquo principio cognoſcendi legem naturalem: nam vix ſperari poteſt, unum tale aſſignatum iri, quod omnes proprietates habeat principii omnium primi, nimirum, ut ſit non modo *certum*, ſed etiam *evidens* in ſeipſo, & quoad omnes homines ratione pollentes. 2. ut ſit *omnino primum*, ſcilicet, ad quod cetera omnia principia reducantur; 3. ut ſit *adæquatum*, nempe, ut ex eo omnia fluant officia, ad quæ præſtanda homines lege naturali tenentur. Quod ſi eruditiſſimi quique viri in eo conſtituendo ſunt hallucinati, quænam ſpes erit reliqua? Deinde, cum ex aliis principiis licet non omnino primis colligi poſſint naturalia hominum officia, quid erit opus inquirere in aliud omnino primum? Præſertim, quia etiam eo deprehenſo, cum ex ipſo veritates intermediæ inferri non poſſint, niſi per longas ratiocinationes, errandi periculum in praxi non cavetur. Igitur inutilis eſt hujuſce principii inveſtigatio, planeque fruſtranea (3).

268. II. Videtur admittenda *ſocialitas* tamquam principium omnino primum legis naturæ. Nam uti Puſendorfius animadvertit (4), nulla eſt aptior via ad inveſtigandum jus naturale, quam contemplari ipſam hominis naturam, conditionem, & inclinationes. Si autem hæ conſiderentur, manifeſto apparet „ homi-
„ nem

(1) In not ad Pufend. de offic. hom. & civ. l. 1. c. 3. §. 13.

(2) Lib. 1. de offic. c. 3 §. 15.

(3) Ita Loſcanus Inſt. phil. mor. ſect. 1. a. 9. § 97 Qui tamen ibid. §. 98. adſignat *pro principio ultimo infinitam Dei in gubernando mundo perfectionem*. Fallitur vero: nam infinita Dei perfectio in mundi gubernio ſplendet non modo in approbatione bonorum operum, ſed etiam in permiſſione malorum, quibus Deus utitur, ut inde eliciat bona. Nequit proinde ea perfectio conſtitui principium ad diſcernendum, quænam actiones ſint bonæ, & conformes legi naturæ; quænam malæ, & difformes. In eadem Loſcani ſententia eſt Finettus de princ. jur. nat. & gen. l. 7. c. 7. quamvis ipſe ib. c. 6. ponat, ordinem eſſe juris naturalis principium.

(4) De jur. nat. & gen. l. 2. c. 3. §. 15.

„ nem eſſe animal ſui conſervandi ſtudioſiſſimum, per ſe ege„ num, ſine ſui ſimilium auxilio ſervari ineptum, ad mutua„ commoda promoverda maxime idoneum, idem tamen ſæpe „ malitioſum, petulans, & facile irritabile, ac ad noxam in„ ferendam promtum, ac validum. Ejuſmodi animali, ut ſal„ vum ſit, boniſque fruatur, quæ in ipſius conditionem hic „ cadunt, neceſſarium eſt, ut ſit ſociabile, ideſt, ut conjungi „ cum ſui ſimilibus velit, & adverſus illos ita ſe gerat, ut „ ne iſti anſam accipiant eum lædendi, ſed potius rationem „ habeant ejuſdem commoda ſervandi, aut promovendi (1) „. Socialitas ergo eſt fundamentum legis naturalis. Hinc Cicero (2) ait: *Non opinione, ſed natura conſtitutum eſſe jus, patebit, ſi hominum inter ipſos ſocietatem conjunctionemque perſpexeris.* Quod idem Jamblicus (3), Seneca (4) aliique fatentur.

269. III. Si omnes creaturæ rationales mutua ſeſe benevolentia complectantur, felicitas habebitur, qua nullam ſibi majorem præſtare poſſunt; oportet enim, ut nullum ſibi inferant malum, & omnem ſibi invicem ferant opem, alioqui benevolentia non eſſet mutua. Atqui mutua benevolentia in *ſocialitate* conſiſtit: lex vero naturæ felicitatem reſpicit noſtram. *Socialitas* ergo primum eſt legis naturæ principium (5).

270. IV. Videtur admittendum Thomaſianum principium: ut enim ille ait (6), principium legis naturæ debet eſſe ad omnium captum, & palatum. Univerſi autem vitam diuturnam, & feliciſſimam expetunt, & tale deſiderium, nullo etiam docente magiſtro, quiſque habet a natura. Hoc eſt igitur primum legis naturæ principium.

271. V. Ut Wolfius ſcribit, natura nos obligat ad ea efficien-

---

(1) Si quis hæc conferat cum iis quæ ſcribit Hobbius de Cive c. 1. & 2. vix ullam diverſitatem deprehendet.

(2) Lib. 1. de leg. (3) In Protrept. c. 20. (4) L. 4. de benef. c. 18.

(5) Ita Cumberlandus in Diſquiſ. Philoſ. de leg. nat. adverſus Hobbeſium. Ibi autem multa congerit, ac tandem in mutuam hominum inter ſeſe benevolentiam, tamquam in præcipuum codicis naturæ fundamentum, dilabitur. Quare dum Hobbium impugnare videtur, in ejus fundamentum concedit. Quæ ratio, ut putamus, fuit quare Puſendorſius Cumberlandi libro fuerit mirifice delectatus, ejuſque auctoritate ſæpiſſime utatur.

(6) In fund. jur. nat. & gen. l. 1. c. 6.

ficienda, quæ nos perficiunt; ad vitanda vero, quæ nos imperfectiores reddunt: nam qui perfectionem curat ſuam, voluptate perfunditur; contra dolore, & miſeria afficitur, qui ſuam, ſuique ſtatus perfectionem negligit. Homo autem natura felicitatem proſequitur averſatur dolorem, & miſeriam. Hæc eſt igitur prima, & generalis lex naturæ: *Quæ te, ſtatumque tuum perfectiorem efficiunt facito: ea autem, quæ te, ſtatumque tuum reddunt imperfectiorem, caveto* (1).

272. VI Ex Valentino Alberti. Homo in ſtatu integritatis habuit imaginem Dei, inter cujus reliquias eſt jus naturæ. In ſtatu igitur integritatis primævæ conſtitui debet principium, quo diſcernatur, ſit necne aliquid lege naturæ præceptum, atque ad eum ſtatum natura corrupta reformanda eſt.

273. VII. Lex naturalis verſatur circa virtutes, & vitia. Virtus autem in ordinis cuſtodia conſiſtit, ſicut vitium in ordinis perverſione. Inſuper lege naturali ordo conſtituitur, ut ſupra dictum eſt (2). Ratio quoque, cui lex naturalis conformatur, in ordinis debiti conſervatione conſiſtit. Igitur primum legis naturalis principium eſt hoc: *naturalis ordo ſervandus eſt* (3).

274. VIII. Ut Heineccius ait (4), ipſe Salvator noſter Matt. 22. poſt memorata præcepta dilectionis Dei & proximi: *in his*, inquit, *duobus mandatis univerſa lex pendet*, *&* *Prophetæ*. Et Apoſt. Rom. 13. v. 10. *Plenitudo ergo legis eſt dilectio*. Et 1. ad Tim. 1. v. 5 *Finis autem præcepti eſt charitas*. Primum ergo principium legis naturalis eſt amor Dei, & proximi.

---

(1) Ita ex Wolfio Koëhlerus in opere *de jure naturæ in primis cogente*, quo in epitomen redegit doctrinam Wolfianam tomis octo comprehenſam. (2) §. 250

(3) Opinionem Bodini reſtituit Finettus de princ. jur. nat. & gen. lib. 7. cap 6.

(4) De jur. nat. & gen. l. 1. c. 3. §. 79.

Prop.

Prop. I. *Statuendum neceſſario in moralibus eſt unum primum legis naturæ principium, ſive præceptum, ad quod cetera reducantur. Illud autem non eſt repoſitum* II. *neque in pace, aut belli auxiliis quærendis ad vitæ, membrorumque conſervationem*; III. *neque in ſocialitate*, IV. *neque in iis quæ vitam faciunt maxime diuturnam, & feliciſſimam*; V. *nec in quærenda noſtri, ſtatuſque noſtri perfectione ad Wolfii mentem*; VI. *neque in ſtatu integritatis*; VII. *neque in ordinis cuſtodia*. VIII. *Sed in eo quod ſtatuit S. Thomas*, bonum eſt faciendum, & proſequendum, & malum vitandum; *ad quod omnia legis naturæ præcepta reducuntur*.

275. Demonſtratur 1. p. ratione S. Thomæ (1). Præcepta legis naturæ hoc modo ſe habent ad rationem practicam, ſicut principia prima demonſtrationum ſe habent ad rationem ſpeculativam; utraque enim ſunt quædam principia per ſe nota (2). In his autem quæ pertinent ad rationem ſpeculativam, invenitur neceſſario primum principium indemonſtrabile, ad quod cetera reducuntur, nimirum principium *contradictionis*, ut in Metaphyſica oſtendimus (3). Igitur & in iis, quæ ad rationem practicam pertinent, inveniri neceſſario debet aliquod primum principium indemonſtrabile, ad quod cetera reducantur.

276. Præterea in iis quæ cadunt in apprehenſione hominum, quidam ordo invenitur, idque, ſive ratio ſpeculativa ſit, ſive practica; rationis enim eſt ordinare. Ubicumque autem ſunt plura ordinata, oportet, ut ſit aliquod primum, ad quod cetera referantur: nam primum eſt ad medium, ut medium ad ultimum: atque hac ratione demonſtravimus cum S. Thoma (4), in

---

(1) 1. 2. q. 94. a. 2.

(2) *Per ſe*, inquit Angelicus: nam ut ibidem advertit, *dicitur aliquid per ſe notum dupliciter, uno modo ſecundum ſe, alio modo quoad nos*. Vide quæ diximus in Log. pag. 576. not. 2. & quæ loc. cit. ſcribit S. Thomas. Omnia autem præcepta legis naturæ ſunt per ſe nota *ſecundum ſe*, licet non omnia ſint per ſe nota *quoad nos*, ut infra magis explicabimus.

(3) Tom. 5. §. 25. (4) Ibid. §. 1174.

in cauſſis ordinatis debere eſſe unam primam cauſſam , qua remota , removerentur ceteræ . Si ergo in ratione practica eſt ordo plurium , neceſſario debet eſſe aliquod principium primum , ad quod cetera referantur (1) .

277. Demonſtratur 2. p. adverſus Hobbeſium . Lex illa , quam ut primam , & *fundamentalem* ipſe ſtatuit , *quærendam* nempe *eſſe pacem , ſi haberi poteſt , ſin minus quærenda belli auxilia ad vitæ , membrorumque conſervationem* ; lex , inquam , illa neque *prima* eſt , & *fundamentalis* lex naturæ , neque , prout ab illo ſtatuitur , ullo modo eſſe lex naturæ poteſt . Non eſt quidem *prima* , & *fundamentalis* : nam præſupponit legem naturæ de ſui *conſervatione* ; ideo enim quærenda eſt pax , aut belli auxilium , auctore Hobbeſio , ut quiſque ſeipſum conſervet ; lex vero conſervandi ſeipſum ſupponit legem amandi ſe . Neque etiam lex illa dici poteſt lex naturæ eo modo quo ab Hobbeſio conſtituitur . Licet enim lege naturæ teneamur conſervare nos ipſos (2); non tamen ita tenemur , ut pro noſtra conſervatione omnia nobis liceant , nec quidquam liceat , ſi conſervatio noſtra periclitetur ; ita enim non liceret , pro Deo , & pro Patria in diſcrimen vitæ venire ; obſtaret enim lex præcipiens ſui conſervationem ;

(1) Ex his confutatæ manent opiniones cum eorum qui plura principia legis naturalis æque prima ſtatuenda putarunt , ut diximus §. 266 tum eorum qui ajunt , neceſſe non eſſe unicum aliquod primum principium legis naturæ ſtatuere ut dictum eſt §. 267 & in not. ſubjecta . Finettus autem dum ait , ſatis eſſe in ſcientiis , ut omnia earum effata certo , & evidenter demonſtrentur ; nec requiri , ut omnia theoremata ex unico principio deducantur ; nec expedire , ut in omnibus moralibus veritatibus ea reſolutio fiat ; non videtur ſatis tenuiſſe vim , & efficaciam rationis S. Thomæ . Non enim hic agitur de certa , & evidenti theorematum demonſtratione , quæ haberi non poſſit , niſi ad unum aliquod principium omnino primum demonſtrationes reſolvantur ; fatemur namque id ſine tali reſolutione pluries haberi , ſi principia cetera ſint nobis per ſe nota . Sed cardo difficultatis in eo eſt , an ulla eſſent principia moralia per ſe nota , ſi fingatur , nullum eſſe principium omnino primum ? Id negat S. Thomas , & demonſtrativa ratione probat . Ac certe intelligere minime poſſumus , ita Finettum ſcripſiſſe , poſtquam loc. cit. c. 6. ſubſcripſerat S. Thomæ docenti , *primum præceptum legis naturæ* , eſſe illud , *bonum eſt proſequendum , malum vitandum* . Non erat ergo , cur eis ſubſcriberet qui multiplicia principia juris naturalis omnino prima conſtituerant .

(2) Vide S. Thom. 2. 2. q. 64. a. 7.

nem, & quiſque poſſet aliorum jura invadere, ſi ſemel putaret, ita requiri ad vitæ ſuæ, membrorumque conſervationem (1).

278. Inſuper proclivitas, quam Hobbeſius in hominibus ponit ad mutuo ſeſe laceſſendum in ſtatu naturali, ex qua infert ſtatum hominum extra ſocietatem eſſe ſtatum *belli*, *omnium in omnes*, ideoque belli auxilia quæri debere, ſi pax cum aliis haberi nequeat; proclivitas, inquam, illa in eo qui invadit alium, ut ipſum privet jure quod habet ad propriam conſervationem, non eſt a natura, ut a Deo conſtituta, ſed eſt a naturæ depravatione: nam Deus naturæ auctor creavit homines, non ut mutuo ſeſe laceſſerent, ſed ut ſe invicem amarent, nec bellum eſt ex primaria intentione naturæ, ſed tantum in ſubſidium, ſi quis aliorum injuſte invadat jura (2), ut infra magis declarabimus.

279. Ad hæc, cum Hobbeſius conſervationem vitæ, & membrorum agnoſcat tamquam primum principium totius legis naturalis, ad quod cetera præcepta ejuſdem legis referri debeant; in Epicureorum labitur ſyſtema, omnia concludentium hujus vitæ finibus, atque ſtatuentium proſequutionem voluptatis, & doloris fugam tamquam criterium ad dijudicandum quid proſequi, quidve averſari debeamus (3). Et ſane quid aliud expectandum

(1) Quam facile id eveniret in ſyſtemate Hobbeſii? is enim de Cive c.1. §. 12. ad naturalem hominum proclivitatem ad ſe mutuo laceſſendum, addit in ſtatu naturali *jus omnium in omnia*, *quo alter jure invadit*, *alter jure reſiſtit*, unde infert in eodem ſtatu fuiſſe *bellum omnium in omnes*. Quod ſi talis erat ſtatus hominum naturalis, peto, an homines in ſocietatem coeuntes, exuerint necne ſtatum illum? Si non exuerunt, igitur & in ſocietate viget *jus omnium in omnia*, & poteſt alter *jure invadere*, alter *jure reſiſtere*, vigetque *bellum omnium in omnes*. Si exuerunt, nulla igitur exſtat amplius lex naturalis, cum antiquatum jam fuerit primum, & fundamentale ejus præceptum. Hæc ſane erat Hobbeſii mens, qui nihil juſtum, aut injuſtum agnoſcebat, ante civilis Legislatoris imperium, ut ſupra dictum eſt §. 171.

(2) Vide not. ſuper.

(3) Confer. Gaſſendus in Animad. de Canonica Epic. tom. 1. pag. 158. ubi quatuor circa affectiones deſcribit Epicuri canones, 1. *ea voluptas, quæ nullam habet adnexam moleſtiam, amplectenda eſt*. 2. *ea moleſtia, quæ nullam habet voluptatem adnexam, fugienda*. 3. *ea voluptas, quæ aut majorem volu-*

dum erat ab Hobbeſio, qui animæ ſpiritualitatem, libertatemque negabat? Impium igitur eſt Hobbeſianum ſyſtema de lege naturæ, ejuſque *fundamentali* principio.

280. Demonſtratur 3. p. adverſus Pufendorfium. Ac I. quidem *ſocialitas* lex naturæ *prima*, & *fundamentalis* eſſe non poteſt: nam ipſe Pufendorfius de jur. nat. & gen. l. 7. c. 1. §. 2. ſubſcribit Hobbeſio docenti, homines ex amore ſui in ſocietatem coiviſſe; additque voluntatem non ferri, niſi in bonum, quod eſt ipſius objectum. *Socialitas* ergo, fatente Pufendorfio, nititur amore, quo homo amat ſeipſum, iſque amor pendet ab alio principio naturali, quo voluntas fertur in bonum. Quomodo igitur *ſocialitas* eſt *prima*, & *fundamentalis* lex naturæ?

281. II. Si univerſa lex naturæ *ſocialitate* tamquam fundamento niteretur, *ſocialitas* deberet eſſe fons, & origo omnium officiorum, ad quæ homines lege naturæ tenentur. Fac vero, hominem

---

voluptatem impedit, aut graviorem moleſtiam parit, fugienda. 4. ea moleſtia, quæ aut majorem avertit moleſtiam, aut uberiorem voluptatem creat, amplectenda. Genuenſis, qui beatitudinem hujus vitæ in eo repoſuit, *ut corpus ſine dolore, & animus ſine ægritudine ſit*, Metaph. tom. 4. c. 10. §. 2. & l. 1. de jur. & offic. c. 1. §. 5. ut diximus pag. 70. in not. ut ſe purgaret ab Epicureiſmo, in §. 2. cit. notam apponit, atque ait: „ Divexarunt quidam „ hanc naturalis felicitatis definitionem, velut Epicuream. Imperite: „ nam felicitatem cum cauſa felicitatis efficiente turbaverunt, quas res „ oportet eſſe ſecretas. Felicitas in conſcientia voluptatis poſita eſt: „ quæ cauſſa id efficiat inveſtigandum eſt philoſopho perdiligenter. Sola „ enim vera virtute duce obtineri poſſe in 3. par. demonſtravimus „. Divexationem illam fuiſſe juſtam, quiſque perſpiciet, ſi animadvertat, & ipſos Epicureos non excluſiſſe virtutes, & quidem veras a ratione cauſſæ efficientis felicitatem. Id conſtat ex Epiſt. Epicuri ad Menæceum apud Laërtium l. 10. ubi poſt enumerata ea quæ ad vitam jucunde tranſigendam neceſſaria putabat: „ Horum, inquit, omnium initium, maximumque „ bonum prudentia eſt. Quocirca philoſophiam quoque prudentia ante„ cellit, ex qua reliquæ virtutes omnes oriuntur .. virtutes enim ſuavi, „ & jucundæ vitæ conjunctæ ſunt, jucundaque vita ſeparari a virtutibus „ nequit „. Quid ergo proficit Genuenſis, ut definitionem ſuam ab Epicureiſmo purget? Jam diximus pag 57. not. 4. cum S. Thoma, Epicureos diligenter coluiſſe virtutes; ſed quia illas colebant voluptatis percipiendæ cauſſa, ſive ne dolore corporis, aut animi moleſtia afficerentur, hoc ipſo errabant, felicitatem, ſeu finem ultimum, ut & Genuenſis facit, in voluptate reponentes. Ejus igitur definitio ne latum quidem ungem ab Epicurea diſtat.

minem aliquem extra ſocietatem vivere, uti certe vixit Adamus, antequam Deus formaret Evam; itemque S. Joannes Baptiſta degens in deſerto, aliique ſancti Viri Anacoretæ ab omni hominum conſuetudine ſejuncti, uti quoque plerique alii ſylveſtres, ac barbari vixerunt (1). Petimus an hi lege naturali eſſent adſtricti, vel ab ea ſoluti? Quis dixerit, eos a lege naturæ in eo ſtatu fuiſſe ſolutos? Nam ſi id affirmetur, habebimus homines *exleges*, quos tamen Pufendorfius ipſe non patitur (2), & recte quidem; ſi enim illi fuiſſent *exleges*, nihil non ipſis fuiſſet licitum, potuiſſentque impune in omne ſcelus contra Deum, & ſeipſos effundi: quod animus horret dicere, niſi ad principia Hobbeſii ſit conformatus, omne fas, & nefas ab una tantum civili lege derivantis. Erant igitur illi adſtricti lege naturali. Vivebant autem extra ſocietatem. Non ergo *ſocialitas* eſt lex naturæ *fundamentalis*; ablato enim fundamento, univerſa quæ eo nituntur, corruant neceſſe eſt (3).

III. Si

(1) Vide S. Thomas 1. Polit. lect. 1.

(2) De jur. nat. & gen. l. 2. c. 1.

(3) Mire hoc argumentum vexabat Pufendorfium: utque ſuis reſponderet adverſariis exprobrantibus ab ſe in lege naturali explicanda, omiſſa fuiſſe præcipua hominum officia, nimirum erga Deum, & ſeipſos, de quibus officiis in opere de jure nat. & gen. ut primum editum ab ipſo fuerat, in nullo libro, aut capite agendum exiſtimaverat; multa quæſivit effugia: ac 1. reſpondet in Specim. contr. c. 5. §. 25. ſibi *præcipue propoſitum eſſe, officia hominum erga ſe invicem tradere*. Si *præcipue*, debebat ſaltem indicare, unde officia erga Deum, & ſeipſum manarent: nam hæc certe præcipua hominis officia ſunt. Si vero intendebat tradere tantum *officia hominum erga ſe invicem*; cur opus ſuum inſcripſit *de jure naturæ, & gentium*? nam qui agendum inſtituit de jure naturæ, & poſtea prætermittit ea quæ in jure naturæ præcipua ſunt, næ is primas ignorat Dialecticæ leges. Sed quid de Dialectica cum Pufendorfio, qui ne ſcholaſticus appareret, omnem ratiocinandi artem methodumque contempſit? In eadem erat claſſe Barbeyracius, qui propterea in not. 5. ad cit. §. 15. c. 3. l. 2. Pufend. de jur. nat. & gen. irrito conatu tentat eum excuſare, quamvis ab ipſo in dogmate recedat.

Reſpondet 2. in cit. §. 25. Specim. caput de Religione naturali ſpectare ad Philoſophiam primam, ſive ad Theologiam naturalem. Mirum! primum hominis officium, cultus nempe Dei, ad Ethices tractationem non pertinet! Ne ipſe quidem Epicurus ita deliravit: nam in Epiſt. ad Menæc. apud Laërt. l. 10. inter elementa honeſte vivendi, imprimis recen-

282. III. Si omnia officia ex ſocialitate fluunt, explicet Puſendorfius, unde fluat obligatio actuum internorum, ad quos efficiendos, aut vitandos lege naturæ tenemur (1). Explicet qua ratione ex ſocialitate fluat prohibitio matrimonii inter perſonas proxima neceſſitudine conjunctas, præſertim inter aſcendentes, & deſcendentes in recta linea; quam prohibitionem eſſe juris naturæ, ipſemet Puſendorfius concedit (2). Explicet, quomodo inveſtigationem juris naturalis non in alio, quam in ipſa hominis natura, conditione, & inclinationibus, repoſuerit,

M 2 ſive

---

cenſet Dei cognitionem. Sane cultus Dei, & Religio ad juſtitiam pertinent: nam quid juſtius quam primo Enti ſumme præſtanti, ſummeque benefico cultum exhibere? Conſideratio autem juſtitiæ non ad Philoſophiam primam, ſed ad Ethicam pertinet.

Reſpondet 3. in l. 1. de offic. hom. & civ. c. 3. §. 13. præcepta adverſus Deum, & ſeipſum non *directe* quidem, ſed *indirecte* a ſocialitate fluere. Adverbia hæc *directe*, & *indirecte* in aliquo Scholaſticorum barbara eſſent, in Puſendorfio Tullianæ ſunt elegantiæ. At ſi officia erga Deum fluunt *indirecte* a ſocialitate quæ eſt lex *fundamentalis*, quare Puſendorfius l. 2. de jur. nat. & gen. c. 4. §. 3. ait: „ Inter ſententias quas *primitus* „ imbibiſſe omnes homines oportet, *princeps* eſt ea, quæ circa Deum „ tamquam Creatorem, & Rectorem hujus univerſi verſatur „? Eritne *indirecta* cognitio *princeps*, & *primitus* imbibita? Si officia erga noſipſos *indirecte* fluunt a ſocialitate tamquam fundamento, cur idem Puſendorfius ib. c. 3. §. 24. ſcribit: „ Diſtributio juris naturalis iſthæc nobis videtur „ expeditiſſima, ut *primo loco* conſideretur, quomodo ipſius juſſu quis ſeſe „ debeat gerere adverſus *ſeipſum*; deinde quomodo adverſus *alios homines* „. Fluetne a ſocialitate, quæ eſt cum *aliis hominibus*, id quod *primo loco* conſideratur in diſtributione juris naturalis? Hi ſunt egregii philoſophi, qui uno eodemque loco ſecum ipſi tam evidenter pugnant? Nihilominus Genuenſis Metaph. tom. 4. l. 1. c. 9. §. 8. partes Puſendorfii ſuſcipiens, ait: „ officia hominis adverſus ſeipſum ex illo principio recte derivantur ... „ officia vero adverſus Deum præclare ex eodem principio deduxeris „. Præclare equidem: namque non Religioni ſocialitatem hujus vitæ, ſed ſocialitati hujus vitæ Religionem facit inſervire. Ita enim Puſendorfius de offic. hom. & civ. l. 1. c. 3. §. 13. „ Sola ratio in Religione ulterius „ progredi nequit, quam quouſque *illa inſervit* promovendæ tranquillitati, „ & ſocialitati hujus vitæ „. Quo dici indignius nihil poteſt; ſed conſectarium erat ſententiæ Puſendorfianæ in Præfat. dicti Oper. de offic. §. 6. *finis diſciplinæ juris naturalis, ambitu hujus vitæ includitur*. Quam ſententiam & ipſe Barbeyracius in not. ib. execratus eſt: nam Machiavelliſmum ſapit.

(1) De hiſce actibus Puſendorfius non erat admodum ſollicitus. Vide quæ diximus §. 25.

(2) De jur. nat. & gen. l. 6. c. 1. §. 32.

ſive in amore, ſtudioque omnibus modis ſeipſum conſervandi (1). Explicet, quid factu opus ſit, ſi officia erga nos cum iis quæ erga alios homines habemus, collidantur. Sed quid explicationes ab eo requirimus, qui omnia hac in re præpoſteris verbis, perverſis ſententiis, perturbatoque ordine miſcet?

283. Accedimus ad 4. prop. p. a qua paucis nos expedimus; quis enim niſi qui futuram deneget vitam, concedet Thomaſio, primam, & fundamentalem naturæ legem non excedere præſentem vitam, in iiſque ſiſtere, quæ eam faciunt maxime diuturnam, & feliciſſimam? Ad Epicureorum guſtum hæc lex maxime eſt (2); illoſque omnes reos habet violati juris naturæ, qui mortem potius oppetere maluerunt, quam tranſgredi divina mandata; non enim ii perſequuti ſunt ea, quæ vitam præſentem reddunt maxime diuturnam, nec vitarunt ea, quæ mortem accelerant, ut Thomaſius vitanda præſcribit (3).

284. Ad quintam prop. partem quod pertinet, etſi Wolfianum principium intellectum de vera perfectione poſita in adſequutione debiti finis, præſertim ultimi, concors cum veritate ſit; lex enim naturæ, cum ſit a Deo menti noſtræ impreſſa, ordinatiſſima eſt, & ad ipſum Deum ultimum finem nos ducit, ad quem quò magis appropinquamus, eò magis perficimur; eſt enim ipſe cujuſcumque perfectionis fons (4): ſi tamen ad mentem Wolfii intelligatur, non ſolum non eſt *primum*, & *fun-*
da-

---

(1) Loc. cit. l. 2 c. 3. §. 14. late de his Pufendorfius, ex quibus concludit: *amorem proprium naturaliter homo prius ſentit, quam aliorum curam, eo ipſo quod naturaliter prius eſt ſentire ſui, quam aliorum exiſtentiam*. Si amor ſui prior eſt aliorum cura, ſi lege naturæ tenemur amare nos ipſos, & proximum ut nos ipſos, non pluſquam nos ipſos, quomodo ſocialitas eſt fundamentalis lex naturæ?

(2) Vide laudatum Epiſt. Epicuri ad Menæceum apud Laert. loc. cit.

(3) Non immerito Samuel Coccejus diſſ. 11 c. 4 §. 24. ait: *hoc ſyſtema Thomaſii plures habuit ſectatores*: nam ſtultorum infinitus eſt numerus, qui nihil magis amant, quam in hoc mundo diu, feliciſſimeque vivere.

(4) Hinc rurſus falſum deprehenditur quod Pufendorfius docet in cit. Præfat. §. 6 „ diſciplinam juris naturalis hominem formare, prout hanc „ vitam cum aliis ſociabilem exigere debeat. Et juris naturalis ſcita ad „ forum dumtaxat humanum adaptari, quod ultra hancce vitam ſeſe non „ extendit „. Impiæ ſane ſententiæ, ut recte Leibnitius in Epiſt. ad Molanum.

damentale legis naturæ principium; neque abſolute dici poteſt continere præceptum, ſed ad Epicuri ſyſtema proxime accedit. Et quidem quod non ſit *primum*, & *fundamentale* principium conſtat: nam *primum*, & *fundamentale* principium in unaquaque ſcientia debet eſſe per ſe notum, & indemonſtrabile; ſi enim demonſtratur, jam per aliud principium demonſtratur; ideoque non eſt primum. Principium autem Wolfianum non eſt per ſe notum: nam ut intelligi poſſit, explicanda probandaque eſt illa *determinatio actionum liberarum*, demonſtranda libertas *actionum liberarum*, demonſtranda exiſtentia *rationum finalium, per quas determinantur naturales*; nec non *actionum tendentium ad perfectionem hominis ejuſque ſtatus*. Hæc omnia, & ipſe Wolfius demonſtranda cenſuit (1), probationeque certe indigent, cum non ſtatim conſtent perceptis terminis. Non eſt igitur principium illud per ſe notum. Quare nec eſt indemonſtrabile: nam quod non eſt notum per ſe, ut innoteſcat, indiget aliquo alio principio, per quod fiat notum. Deficit ergo Wolfianum principium ſaltem a ratione principii *primi*, & *fundamentalis*.

285. Deficit etiam a ratione abſoluti præcepti reſpectu ſingulorum hominum: nam ſi lex naturæ præciperet ſingulis omnes actiones, quamlibet perfectionem cum animi, tum corporis noſtri, eorumque ſtatus reſpicientes quoquo modo; ſinguli teneremur lege naturæ univerſas ſcientias, artes, diſciplinas, facultates, opes, commoda non ſolum acquirere, ſed etiam augere,

 ju-

(1) In Phil. pract principium illud, de quo agimus, ſtatuit § 179. jamque præmiſerat §. 154. *Lex naturæ nos obligat ad determinandum actiones liberas per eaſdem rationes finales, per quas determinantur naturales*. At vero §. 46. probaverat, exiſtentiam finium rerum naturalium:, Uſus, inquit, ,, facultatum animæ, & organorum corporis ſunt fines a Deo intenti; etenim uſus rerum naturalium omnium ſunt fines a Deo intenti ,,. Quæ propoſitio etiam probatione indiget. Ibid. §. 45. explicavit ac probavit uſus, quos habent facultates animi, & organa corporum. Perſpicitis, quot quantæque explicationes, & probationes neceſſariæ ſunt, ut intelligatur Wolfianum illud principium, quod nihilominus obſcurum remanet. Quomodo igitur eſſe poteſt per ſe notum, & indemonſtrabile? Nec juvat reſpondere, Wolfium non pro vulgo, ſed pro viris doctis ſcripſiſſe: nam 1. eæ notiones etiam viris doctiſſimis non ſunt per ſe notæ 2. primum principium legis naturalis debet eſſe omnibus notum, cum & ipſa lex naturalis ſit omnibus nota.

jugiterque perficere (1). Hæc ſiquidem ad perfectionem animi corporiſque faciunt; conſiſtunt enim in uſibus facultatum animæ, organorumve corporis, qui Wolfio auctore, ſunt fines naturales a Deo intenti, per quos determinari debent actiones liberæ. Omnia igitur reſpectu ſingulorum præcepto concluderentur, nec ulla eſſent opera conſilii (2). Præterea quiſquis alicujus ſcientiæ, aut artis acquiſitionem negligeret, ſtatim reus eſſet violatæ legis naturalis; non enim uteretur facultatibus animi ad fines naturales a Deo intentos. Paradoxa hæc ſunt Wolfiana, contraque omnium opinionem (3). Quis enim Philoſophos v. g. condemnabit, ob neglectam artis ſutoriæ, piſtoriæ, &c. acquiſitionem? Quis artifices ob neglectam Philoſophiam?

286. Ferri autem hæc utcumque poſſent, niſi Wolfianum principium ad Epicureiſmum planam ſterneret viam. Ita autem eſſe, præter ea quæ ſupra tetigimus (4), propoſitiones ipſæ, quæ ex eo principio conſtituto Wolfius deducit, aperte oſtendunt.

---

(1) Ita quidem Wolfius affirmat loc. cit. §. 172. & §. 209. & §. 451. & §. 471.

(2) Demonſtrat utique S. Thomas 1. 2. q. 94. a. 3. omnes actus virtutum, *inquantum ſunt virtuoſi*, pertinere ad legem naturæ: nam ad ipſam pertinet omne illud, ad quod homo inclinatur ſecundum ſuam naturam: naturalis autem inclinatio hominis eſt ad agendum ſecundum rationem: quod eſt agere ſecundum virtutem. Sed aliud eſt, omnes actus virtutum, quatenus ſunt virtuoſi, eſſe de lege naturæ; aliud eſt, ad omnes quoſcumque actus virtutum eliciendos, nos teneri ex lege naturæ. Omnes quidem actus virtutum ſunt de lege naturæ, qua ratione ſunt virtuoſi, quia ſunt ſecundum rationem; at non omnes ſunt præcepti lege naturæ: nam opera conſilii ſunt quidem conformia legi naturæ, non tamen ſunt præcepta lege naturæ. Subdit idem Angelicus: „ Si loquamur de actibus „ virtuoſis ſecundum ſeipſos, prout ſcilicet in propriis ſpeciebus conſiderantur, ſic non omnes actus virtutum ſunt de lege naturæ. Multa enim „ ſecundum virtutem fiunt, ad quæ natura non primo inclinat; ſed per „ rationis inquiſitionem ea homines adinvenerunt quaſi utilia ad bene „ vivendum „.

(3) Scimus Daries Wolfii ſectatorem, docuiſſe principium illud perinde valere apud Wolfium, ac illud aliud communiter receptum: *bonum eſt proſequendum, malum fugiendum*. Id quam ſit falſum, mox videbimus. Nunc vero, ſi nihil aliud valebat principium illud Wolfianum, quid erat neceſſe rem involvere tot obſcuris propoſitionibus, quæ Delio egent natatore?

(4) §. 27. & in notis ſubjectis.

dunt. Ne ſingulas perſequamur (quod immenſi eſſet tædii in tanta ejus operis obſcuritate, atque prolixitate) ſatis erit principium ipſum expendere (1). Itaque ex Wolfiano principio, *determinatio actionum liberarum eſt per eaſdem rationes finales per quas determinantur actiones naturales*. Ut igitur conſtet de rationibus finalibus actionum liberarum, expendendæ ſunt rationes finales actionum naturalium. Petimus ergo, ecquænam ſint hæ rationes finales actionum naturalium, per quas determinandæ ſunt actiones liberæ? Equidem rationes finales actionum naturalium ad lineam moralem ſepſis non pertinent: nam ſi pertinerent, jam eſſent rationes finales actionum liberarum, quæ ſolæ ad lineam moralem pertinent; ideoque determinatio actionum liberarum fieret per rationes finales actionum liberarum, non per rationes finales, per quas determinantur actiones naturales, ut Wolfius dicit: & foret petitio principii; explicaretur enim idem per idem, ideſt, determinatio actionum liberarum per determinationem earumdem liberarum actionum. Rationes igitur finales, per quas determinantur actiones naturales, de quibus loquitur Wolfius, ad lineam *phyſicam* dumtaxat pertinent (2). Si ergo determinatio actionum liberarum facienda eſt per eaſdem rationes finales, per quas determinantur actiones naturales, bonitas moralis actionum nihil eſt aliud quam bonitas *phyſica*. Hanc bonitatem *phyſicam* Epicurei non admittebant modo, ſed in ea omnem honeſtatis ideam reponebant; ſtatuebant enim ſummum hominis bonum in voluptate cum animi, tum corporis eſſe repoſitam. Wolfianum igitur principium recta ducit ad Epicureiſmum, omnemque deſtruit bonitatem moralem.

287. Atque ut clarius hujuſce rationis deprehendatur vis, & Wolfiana fraus tot ambagibus per longam propoſitionum ſeriem

M 4 tecta

---

(1) Vide quæ adverſus Wolfium ſcripſit Finettus de princ. jur. nat. & gen. l. 7. c. 5. & Svviecickius de jur. nat. & gen. par. 1. c. 4. quibus in locis multas Wolfii propoſitiones expendunt.

(2) Revera Wolfius non aliam, quam *phyſicam* actionis bonitatem videtur agnoviſſe: nam in Phil. pract. univ. §. 53. citat definitionem actionis bonæ traditam in Pſychol. Empirica §. 554. *bona actio eſt, quæ nos, ſtatumque noſtrum externum perficit*. Ibi autem loquitur de ſola perfectione phyſica. Videtur etiam de ſtatu *interno* animi parum curare, cum virtutem definit ex perfectione ſtatus noſtri *externi*.

ſecta, per quas multos decepit (1), uno veluti ictu oculi appareat; petimus quænam ſint rationes finales, per quas determinantur actiones naturales? Non aliæ ſane, niſi illæ, ad quas eædem actiones naturales ſunt determinatæ a natura. Sic oculi determinati ſunt a natura ad videndum, aures ad audiendum, pedes ad ambulandum, manus ad prehendendum, ſcribendum, &c. palatus ad guſtandum, os ad loquendum, potentia generativa ad propagationem, &c. Si ergo determinatio actionum liberarum fieri debet per eaſdem rationes finales, per quas determinantur actiones naturales, atque hoc eſt primum, & fundamentale principium legis naturæ, quo uti debemus ad diſcernendum quid honeſtum ſit, & rectum, quid inhoneſtum, & turpe; poſſumus libere uti oculis ad videndum quodlibet objectum, licet viſio occaſionem proximam peccandi præbeat; poſſumus libere uti auribus ad audiendos quoſcumque ſermones, licet turpes ſint, & aliorum proſcindant famam; poſſumus quocumque ire etiam ad lupanaria; quodcumque prehendere etiam rem alienam; quodcumque ſcribere etiam contra bonos mores, & Religionem, & Fidem; poſſumus epulari non modo intra, ſed contra legem; obſcænos etiam, iniquoſque proferre ſermones; generandi potentiam quocumque modo exercere, dummodo generatio non impediatur. Nam qui hæc facit, fines naturales horum ſenſuum, & potentiarum non prætergreditur; actiones enim illæ naturales ſunt, nec peccati rationem induunt, qua ratione ſunt naturales, ſed quatenus ſunt contra legem. Si ergo actiones liberæ determinandæ ſunt per rationes finales actionum naturalium, in actionibus ſenſuum, & potentiarum corporearum numquam erunt peccata; & tunc ſolum peccabitur, cum impedientur actus, ad quos iidem ſenſus, & potentiæ ſunt a natura determinata.

288. Nec reſpondere Wolfius poſſet, homines debere moderari actiones illas ad rectam rationem. Nam 1. ſi ita eſt, erit

(1) In hunc offendit ſcopulum Genuenſis, ſi tamen velimus eum a Wolfianis abſolvere erroribus. Nam tom. 4. Metaph. c 14 §. 26. *Nemo*, inquit, *ante Wolfium leges, & jura hominum naturalia copioſius, & e ſuis fontibus penitius hauſtas docuit*. Vel Genuenſis Wolfium non legit, vel ejus principia, & ſyſtema non penetravit, vel in eodem hærebat luto: quod plures ejus propoſitiones indicare videntur, etſi ſæpe ſit varius.

erit recta ratio primum principium, ad quod expendi debeat honeſtas, vel turpitudo actionum liberarum; non erit conficta illa determinatio earum per rationes finales actionum naturalium. 2. Meminiſſe debuit Wolfius, ab ſe mordicus fuiſſe defenſum ſyſtema Leibnitianum harmoniæ præſtabilitæ, qua ita anima eſt conjuncta corpori, ut motionibus corporis reſpondere debeant harmonicæ actiones animæ, & actionibus animæ, harmonicæ motiones corporis, quin corpus in ſuis motionibus pendeat ab anima, & anima in ſuis actionibus pendeat a corpore (1). Quid ergo efficiet recta ratio reſpectu motionum ſenſuum, potentiarumque corporearum, ſi corpus in iis nullo modo pendet ab anima? Vide, quo pacto colligatum ſit ſyſtema totum Wolfii, & quomodo harmonia ipſa præſtabilita ducit ad Epicureiſmum. 3. Nota, Wolfium non dicere, actiones liberas eſſe a nobis determinandas per rationes finales actionum naturalium: id quod dicere non poterat de actionibus quæ pendent ab organis corporis; ſtatuerat enim, corpus in ſuis motionibus non pendere ab anima. Ait ergo: *determinatio actionum liberarum per eaſdem rationes finales, per quas determinantur naturales, eſt principium cognoſcendi legum naturalium*; ut non quidem determinatio, quæ a nobis fiat, ſed determinatio jam præviſa a Deo ob harmoniam præſtabilitam, ob quam hoc corpus fuit conjunctum huic animæ, quia actiones hujus animæ reſpondebant motionibus hujus corporis, & viciſſim, eſt illa determinatio per eaſdem finales rationes, per quas determinantur actiones naturales, eſtque principium eas cognoſcendi. Perſpicuum ergo eſt, Wolfium revera in actionibus quæ pendent a corpore, imo in actionibus ipſis, quæ ab anima pendent, nullam agnoviſſe neque agnoſcere potuiſſe determinationem, quæ a nobis fiat, niſi vale diceret harmoniæ præſtabilitæ: nam ſi aliqua determinatio in corporis motionibus fieri poſſet ab anima; & ſi aliquam determinationem anima poſſet facere in ſuis actionibus, quæ non eſſet harmonica motionibus corporis, jam tota corrueret harmonia præſtabilita (2). Longius fortaſſe quam erat neceſſe, in Wol-

(1) Vide quæ diximus tom. 5. §. 989. ſqq.

(2) Rationes, quas urgemus, tam prævalidæ videntur, ut vix patere exi-

Wolfii confutatione proceſſimus ; ſed opportunum duximus, ut hujuſce tenebroſi Philoſophi ambages panderentur.

289. Brevibus a ſexta prop. parte nos expedimus. Nam ſtatus integritatis, uti ſtatus naturæ lapſæ, nobis non innoteſcunt, niſi per revelationem: nunc autem principium naturalis legis quærimus cognoſcendæ lumine naturali.

290. Pari modo pauca dicimus de ſeptima parte propoſitionis: nam ordinis cuſtodia communis eſt omnibus rationis actibus cum ſpeculativis, tum practicis; ſicut enim peccata quæ adjunctum non habent ſpeculativum mentis errorem, deordinationes ſunt practicæ; ita mentis errores ſpeculativi deordinationes ſunt ſpeculativæ. Ordo igitur, ejuſque cuſtodia non ſunt proprium principium cognoſcendæ legis naturalis; alioquin omnis error etiam ſpeculativus violatio eſſet juris naturæ.

291. Poſtremam prop. partem iisdem S. Thomæ verbis probandam explicandamque ducimus. Sic igitur habet (1): „ Sicut „ ens eſt primum quod cadit in apprehenſione ſimpliciter; ita „ bonum eſt primum quod cadit in apprehenſione practicæ ra„ tionis, quæ ordinatur ad opus. Omne enim agens agit propter „ finem, qui habet rationem boni. Et ideo primum principium „ in ratione practica eſt quod fundatur ſupra rationem boni; „ quæ eſt, *Bonum eſt quod omnia appetunt*. Hoc eſt ergo pri„ mum præceptum legis, quod *bonum eſt faciendum*, *&* *pro„ ſequendum*, *&* *malum vitandum* (2); & ſuper hoc fundan„ tur

---

exitus Wolfianis poſſit. Sed eas apprime confirmant ipſæmet propoſitiones Wolfii quas deſcripſimus § 27. „ de evitanda quacumque moleſtia „ quantumlibet exigua; de obligatione ad vitam jucunde tranſigendam; „ de pulchitudine naturali conſervanda, quærendaque etiam artificiali „. Addimus, quod ille ſcribit in Præfat. Phil. pract. univ. „ In hac fœcun„ da ſparguntur ſemina, quæ *lætam ſegetem*, meſſem uberrimam in ſequen„ tibus promittunt. Ampliorem demonſtramus *libertatis* in actiones huma„ nas influxum, quam vulgo agnoſcitur, præſertim quoad uſum faculta„ tum inferiorum, & operationes intellectus „. Quid illa *læta ſeges*? quid amplior ille *influxus libertatis*? Suntne hæc effata Chriſtiano Philoſopho digna, & non potius Epicureo?

(1) 1. 2. q. 94. a. 2.

(2) Finettus de princ jur nat. & gen. l. 7. c. 5. expendens hoc principium, quod vocat *Scholaſticorum*, putat eſſe non poſſe proprium & intrinſecum principium juris naturalis, propterea quod applicari poteſt, & reipſa

„ tur omnia alia præcepta legis naturæ, ut ſcilicet omnia illa „ facienda, vel vitanda pertineant ad præcepta legis naturæ, „ quæ ratio practica naturaliter apprehendit eſſe bona humana. „ Quia vero bonum habet rationem finis, malum autem ratio„ nem contrarii, inde eſt, quod omnia illa, ad quæ homo „ habet naturalem inclinationem, ratio naturaliter apprehendit „ ut bona, & per conſequens ut opere proſequenda, & con„ traria eorum ut mala, & vitanda (1). Secundum igitur or„ dinem

---

reipſa applicatur actionibus nedum bonis, ſed etiam malis: ac præterea, quia lex naturalis non obligat ad proſequenda omnia, & ſingula bona. Dum hæc ſcribit, in Angelicum Præceptorem ſcribit, quem tamen ſequi ſe velle oſtendit. Nam ſi principium illud non eſt proprium, & intrinſecum principium juris naturalis; erravit ergo S. Thomas docens, illud eſſe primum præceptum legis. Expendamus cenſoris animadverſiones. Principium, inquit, illud applicatur etiam malis actionibus. Itane vero? Igitur Deus principium indidit nobis actionum malarum: nam quod principium illud ſit inditum a Deo, abs dubio eſt; eſt enim per ſe notum lumine naturali intellectus, quo ſumus a Deo perfuſi. Neſcivit Finettus diſtinguere inter id quod eſt a Deo auctore naturæ, & id quod eſt ab homine agente contra inſtitutum naturæ. Ab eo qui peccat, non applicatur principium illud, quod inditum eſt a Deo, imo in hoc conſiſtit peccatum, quod homo pervertit principium illud, & quod eſt malum appetit tamquam bonum. Perſtat ergo illud principium, non ſolum ut proprium, & intrinſecum, ſed ut primum legis naturalis præceptum. Vide S. Thom. Opuſc. 4. c. 1. ubi diſtinguit legem naturæ a lege concupiſcentiæ. De priori ait: „ hæc nihil aliud eſt, quam lumen intellectus „ inſitum nobis a Deo, per quod cognoſcimus quid agendum, & quid „ vitandum. Hoc lumen & hanc legem dedit Deus homini in creatione „. En bonum proſequendum, & malum vitandum, quod lumine intellectus innoteſcit. Quid hic bonum apparens, quod peccantes proſequuntur? De poſteriori ait: „ Licet Deus in creatione dederit homini hanc legem, ſcili„ cet naturæ, diabolus tamen ſuperſeminavit aliam legem, ſcilicet con„ cupiſcentiæ, qua caro concupiſcit adverſus ſpiritum „. Hæc non eſt lex naturæ a Deo conditæ, ſed lex naturæ depravatæ a diabolo ſuperſeminata. Finettus utramque confundit. Sed lex naturæ, inquit Finettus, non obligat ad proſequenda omnia, & ſingula bona. Miſeret animadverſionis; quaſi nempe S. Thomas in eo ſtatuendo primo legis præcepto ad ſingula reſpexerit bona, & non ad finem ultimum propter quem agens agit. Si Finettus diligentior fuiſſet in volvendis ſcholaſticorum, imprimiſque S. Thomæ libris, næ abſtinuiſſet ab affingenda abſurda opinione Angelico Præceptori.

(1) Loquitur S. Doctor de inclinatione naturali, qua ratione naturalis eſt,

„ dinem inclinationum naturalium . eſt ordo præceptorum legis „ naturæ . Ineſt enim primo inclinatio homini ad bonum ſecun„ dum naturam , in qua communicat cum omnibus ſubſtantiis , „ prout ſcilicet quælibet ſubſtantia appetit conſervationem ſui „ eſſe ſecundum ſuam naturam : & ſecundum hanc inclinationem „ pertinent ad legem naturalem ea per quæ vita hominis con„ ſervatur , & contrarium impeditur . Secundo ineſt homini in„ clinatio ad aliqua magis ſpecialia ſecundum naturam , in qua „ communicat cum ceteris animalibus : & ſecundum hoc di„ cuntur ea eſſe de lege naturali , quæ natura omnia animalia „ docuit , ut eſt commixtio maris , & fœminæ , & educatio li„ berorum , & ſimilia . Tertio modo ineſt homini inclinatio ad „ bonum ſecundum naturam rationis , quæ eſt ſibi propria ; „ ſicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc quod veri„ tatem cognoſcat de Deo (1) . & ad hoc quod in ſocietate „ vivat (2) : & ſecundum hoc ad legem naturalem pertinent „ ea quæ ad hujuſmodi inclinationem ſpectant , ut puta quod „ homo ignorantiam vitet , quod alios non offendat , cum qui„ bus debet converſari , & cetera hujuſmodi , quæ ad hoc ſpe„ ctant „ (3) .

Con-

---

eſt , non qua corrupta , & depravata per peccatum præſertim originale . Quod autem id , ad quod homo habet naturalem inclinationem , quatenus hæc naturalis eſt , ſit honeſtum , & rectum , evidens eſt : nam inclinationes naturales ſunt immediate a Deo , qui ſolus eſt auctor naturæ , & omnium quæ naturam conſequuntur naturaliter . Deus autem non poteſt inclinare ad malum , cum non ſit auctor malorum .

(1) Ex Dei cognitione ſequitur ejus cultus , ſi enim Deus infinite perfectus eſt , atque ab ipſo habemus quidquid ſumus , & quidquid boni deſiderare poſſumus ab ipſo nobis , & in ipſo eſt ; quis non eum colet ?

(2) Locus eſt hic aptiſſimus pro ſocialitate ponenda inter naturæ leges ; tantum enim abeſt , ut ſocialitas poſſit eſſe primum legis naturæ principium , quin præſupponat inclinationem & ad propriam conſervationem , & ad conſervationem ſpeciei humanæ ; homines enim ideo quærunt ſocietatem , ut ſe conſervent ; & niſi conſervaretur ſpecies humana , periret ſocietas politica .

(3) Videant Philoſophi recentiores , qui Grotios , Pufendorfios , Wolfios , &c. admirantur tamquam e cælo delapſos ad reſtituendum jus naturæ , an apud ipſos reperire valeant ſublimiorem verioremque doctrinam ? Paucis complexus eſt S. Thomas veriſſime , diluciditſimeque , quod illi at-

292. Conſtitutum igitur habemus tamquam primum, & univerſaliſſimum legis naturæ principium, illud practicum axioma, *bonum eſt proſequendum, malum fugiendum*. Ex quo tria manant naturalia hominis officia: primum decenter vivendi erga ſeipſum *ad ſui conſervationem*; ſecundum decenter vivendi in communicatione naturæ cum aliis ad conſervationem ſpeciei humanæ, & liberorum educationem; tertium, vivendi pie ad Deum, & juſte ad alios homines, cum quibus verſari debet. En plena, omnibuſque numeris abſoluta lex naturalis (1).

Ad

---

attingere non valentes, in turpes impegerunt errores. Et quoniam in articulum *Ariſtotéliſme* Encyclopediæ incidimus, qui facere ad rem videtur, nonnulla ex ipſo deſcribimus, quæ pro cauſſa ſcholaſticorum faciunt, ut tandem ſi fieri poſſit, erudituli noſtri ab iis contemnendis ſuperſedeant. „ La Theologie ſcholaſtique... a beaucoup contribuè aux progres de la „ Metaphyſique: *Sur tout la bonne Morale a parù dans un nouveau jour.* Nos „ livres les plus communs ſur la Morale valent mieux, que ceux du di„ vin Platon: & Bayle a eu raiſon de reprocher aux Proteſtants de ce, „ que ils blamoient tant la Theologie Scholaſtique. L'Apologie de Bayle „ en faveur de la Theologie Scholaſtique eſt la meilleur trait, qu' on „ puiſſe lancer contre les heretiques, qui l'attaquent „. *Theologia Scholaſtica multum contulit ad Metaphyſicæ progreſſum, maxime vero ad Moralem rectam, quæ nova perfuſa luce viſa eſt. Communiores apud nos Morales libri plus valent, quam illi divini Platonis. Bælius autem merito reprehendit Proteſtantes, quod tam acerbe in Scholaſticam Theologiam inſurrexerint. Bælii Apologia pro Theologia Scholaſtica nihil eſt melius, quod hæreticis eam impugnantibus poſſit opponi*. Opus non habemus Bælii Apologia, ubi libri ipſi Scholaſticorum loquuntur, præſertim vero opera S. Thomæ ſole clariora. Nihilominus & inimicorum atteſtatio maxime valet, cum edita fuerit veritate cogente.

(1) Ad hæc reducitur Theocratia moralis Shute: nam lex naturæ eſt a Deo, qui eam homini dedit in creatione per lumen naturale intellectus, & rurſus per Scripturam, ut homo retraheretur a vitiis vigentibus contra legem naturæ per legem concupiſcentiæ. Vide S. Thomam Opuſc. cit. Ad hæc etiam reducitur principium Hemmingii, de quo diximus §. 266. Item principia Burlamaqui, Winckleri, Heineccii, Buddei, Barbeyracii, & Genuenſis, quæ ib. indicavimus; niſi quod hi principia proxima juris naturæ tradiderunt, ſiluerunt de principio omnium primo; nec de principiis ipſis quæ tradebant, rationes aptas adſignarunt, ut S. Thomas fecit; cui proinde ſi comparentur in hoc etiam genere diſciplinæ, balbutire videntur, ille vero loqui ut juris magiſter omnia aptiſſime e ſuis repetens fontibus. Præconia non conquirimus, quibus S. Doctor non eget,

omnem

293. Ad primum reſpondemus, proprietates primi principii omnes reperiri in principio S. Thomæ: nam omnibus omnino hominibus certum exploratumque eſt, bonum eſſe proſequendum, malum fugiendum. Hoc etiam eſt omnium primum, & ex ipſo omnia præcepta legis naturæ, hominumque officia fluunt, ut demonſtratum eſt (1). Quid autem ad nos de iis recentioribus Philoſophis, qui ſive inſcitia, ſive malitia cæcutierunt circa primum principium legis naturæ? An quia ipſi hallucinati ſunt, revera nullum exſtat tale principium? Quod vero dicitur, poſſe hominum officia colligi ex principiis non omnino primis, nihil efficit: nam ideo ex principiis non omnino primis ea officia proxime colliguntur, quia datur primum principium, ex quo profluunt; niſi enim hoc daretur, nec illa darentur: ratio namque non procedit in infinitum, nec dari poſſunt principia proxima, & media, niſi detur & primum. Non negamus, periculum errandi non caveri, etiam poſt cognitum primum illud principium; ſed hoc non provenit ex defectu ejuſdem principii, ſed ex defectu mentis noſtræ, præſertim poſt vulnus ignorantiæ, non valentis inferre ex eo principio univerſas concluſiones, quæ inferri poſſunt; qui quidem defectus augetur multo magis per concupiſcentias captivantes nos in lege peccati, ut loquitur Apoſtolus Rom. 7. Inepte autem ex defectu mentis noſtræ infertur inutilitas quærendi principium illud, quaſi adlaborare non debeamus, ut emergamus ex ignorantiæ tenebris, reducendo, quoad poſſumus, ea quæ facienda, aut vitanda ſe offerunt, ad principia practica per ſe nota, in quibus relucet veritas principii omnino primi.

294. Ad ſecundum dicimus, ea quæ ex Pufendorfio deſcripſimus, id unum probare, hominem eſſe naturaliter animal ſociale; quod pridem adſeruerat, egregieque probarat S. Thomas (2): nullatenus autem evincunt, ſocialitatem eſſe primam, & fundamentalem naturæ legem. Nec aliud probant Tullii, aliorumque auctoritates inductæ.

Ad

---

omnem laudem ſupergreſſus: doctrina ipſa quam deſcripſimus, teſtimonium perhibet.

(1) §. 291. ſq.

(2) 1. Polit. lect. 1. & Opuſc. 20. l. 1. c. 1.

295. Ad tertium concedimus, felicitatem politicam haberi ex mutua benevolentia, non vero felicitatem, quæ conſiſtit in adſequutione finis ultimi, qui Deus eſt. Imo niſi homines ſe mutuo ament propter Deum, ut communicent in beatitudine, quæ in ſolo Deo eſt, amor non erit veræ benevolentiæ, ſed potius concupiſcentiæ ob propriam utilitatem.

296. Ad quartum dicendum, nos non excludere a lege naturæ deſiderium vitæ, cum jam docuerimus, conſervationem propriam eſſe ex lege naturæ. Neque etiam excludimus deſiderium felicitatis, quod nobis eſt innatum. Id quod in Thomaſio execramur, eſt Epicureiſmus, dum omnem naturæ legem in vita diuturna, & feliciſſima hic agenda concludit.

297. Ad quintum jam dictum eſt (1), principium Wolfianum intellectum de vera perfectione ſiſtente in adſequutione debiti finis, præſertim ultimi, verum eſſe; ad id enim natura inclinat. Sed longe aliud Wolfius intellexit; nimirum de perfectione loquutus fuit ad Epicuri mentem repetentis perfectionem ex voluptate, ad quam hominem factum eſſe dicebat, ut in ea felicitatem, & beatitudinem conſequeretur; & idcirco voluptatem quæreret, dolorem, & miſeriam averſaretur. Objectio, quam ex Koehlero, qui Wolfii epitomen dedit, deſcribit Genuenſis (2), ipſa per ſe loquitur.

298. Ad ſextum negamus, hominem in ſtatu tantum integritatis habuiſſe imaginem Dei, prout conſiſtit in ipſa natura mentis, quæ eſt apta ad intelligendum, & amandum Deum. Ut enim advertit S. Thomas (3), triplex Dei imago conſiderari poteſt in homine; una quidem quæ dicitur *creationis*, & conſiſtit in ipſa natura mentis, quæ per intellectum, & voluntatem poteſt Deum imitari, ipſum cognoſcendo, & amando; altera quæ eſt *gratiæ*, prout homo juſtus in hac vita actu, vel habitu Deum cognoſcit, & amat, licet imperfecte; tertia, quæ eſt *gloriæ*, prout homo Deum actu cognoſcit, & amat perfecte. Adam in ſtatu integritatis primam, & ſecundam Dei imaginem habuit. Cum vero peccavit, amiſit ſecundam, non autem primam; non enim peccato perdidit naturam humanam; eamdemque primam imaginem

(1) §. 284. (2) Metaph. tom. 4. c. 14. §. 12.
(3) 1. p. q. 93. a. 4.

nem ſervant univerſi homines, etiam ii qui peccant, quia etiam poſt peccatum retinent naturam humanam. In prima autem imagine repoſita eſt lex naturæ, quæ eſt ipſum intellectus lumen, quo diſcernimus bonum, & malum. Non eſt igitur neceſſe, ut revocemur ad ſtatum primævæ integritatis, ut cognoſcamus legem naturæ, ſed ſat eſt; ut ipſam mentem noſtram conſideremus; in ea ſiquidem ſignatum eſt lumen vultus Dei, per quod in eſſe naturæ ſumus ad imaginem Dei.

299. Ad ſeptimum reſpondemus, nos non excludere ordinem a lege naturali; imo dicimus, per eam actus noſtros ordinari, & peccata contra ipſam deviationes eſſe a recto ordine. Sed cum ordo ſit etiam in actibus rationis ſpeculativæ, haud poſſumus admittere tamquam primum legis naturæ principium, illud, *naturalis ordo ſervandus eſt*.

300. Ad octavum reſpondemus ex S. Thoma (1), verbis illis Chriſti Domini contineri legem charitatis, quæ propria eſt legis Evangelicæ, quæ profertur in auxilium legis naturalis. Utique lege naturali tenetur homo Deum ſuper omnia diligere, ſed lumine tantum rationis non poteſt Deum cognoſcere niſi ut auctorem naturæ; quare nec poteſt eum amare, niſi ut auctorem naturæ. Ut igitur Deum poſſit amare amore charitatis, quæ virtus ſupernaturalis eſt, prærequiritur lumen ſupernaturale Fidei, quo Deum cognoſcat ut auctorem ſupernaturalem. In utraque autem lege tam naturali, quam Evangelica primum præceptum *ordine dignitatis*, ſeu *finis*, & *virtutis* eſt præceptum amandi Deum ſuper omnia; dignitatis quidem, quia Deus eſt ultimus hominis finis; virtutis vero; quia per dilectionem Dei homo perducitur ad Deum finem ultimum, eique adhæret. At non eſt primum *ordine cognitionis*: nam præceditur ab aliis naturæ præceptis, ut dictum eſt (2). Chriſtus autem loquebatur de præcepto charitatis, & de ordine dignitatis ac virtutis, ut ex Origene S. Thomas obſervat (3). De quo etiam ordine loquebatur Apoſtolus (4). ARTI-

---

(1) Opuſc. 4. & l. 3. con. Gen. c. 116. ſq. & 2. 2. q. 44. a. 1.

(2) §. 291. (3) In Catena ad v. 38. c. 22. Matth.

(4) Vide S. Thomam 1. 2 q. 99. a. 1. ad 2. & in c. 1. Epiſt. 1. ad Timot. lect. 2. ubi oſtendit omnia præcepta virtutum ordinari ad charitatem, & diſponere ad eam, quæ propterea dicitur finis præceptorum.

ARTICULUS III.

Utrum lex naturæ ſit immutabilis.

301. DEmonſtrata exiſtentia legis naturalis, primoque ejus cognoſcendæ principio, ad ejuſdem proprietates expendendas progredimur. Sunt autem hæ, *unitas*, *univerſalitas*, *evidentia*, *&* *immutabilitas*. De unitate non agimus: nam licet lex naturæ plura præcepta contineat, ea tamen omnia referuntur ad unum primum, ut dictum eſt (1), ideoque lex naturalis dicitur una (2). Similiter nec de ejus univerſalitate inquirimus; ſat enim dictum eſt de illa ab Angelico Præceptore (3), ad quem remittimus (4). Itaque de evidentia, atque immutabili-

(1) §. 291. (2) Adeatur S. Thomas 1. 2. q. 94. a. 2. ad 1.

(3) Ibid. a. 4. Nonniſi pauci Pſeudopolitici, iique qui naturalem legem in opinione ponunt hominum, eamque pendere faciunt ab humana legislatione, ejuſdem legis univerſalitatem negant. Sed hos jam ſupra §. 176. ſqq. abunde refutavimus: nam ipſi humani Legislatores etiam ſupremi agere debent ſecundum rectam rationem, legemque naturalem ſervare, quam ſi violant, rei ſunt, & apud Deum pœna digni.

(4) Quærnnt nonnulli, an ſicut datur lex naturæ univerſalis, ita detur etiam lex aliqua Divina poſitiva univerſalis. Qua in re ſi ſermo ſit de lege Divina poſitiva pertinente ad ordinem ſupernaturalem, certiſſimum eſt, dari talem legem univerſalem. Nam Chriſtus Marc. 16. v. 15. præcepit Apoſtolis ut irent in mundum univerſum, & prædicarent Evangelium omni creaturæ. Atque hoc eſt diſcrimen inter legem Moſaicam, & Evangelicam, quod illa obligabat tantum Hebræos quoad præcepta cæremonialia, & judicialia; hæc obligat univerſos homines, ut oſtendit S. Thomas 1. 2. q. 98. a. 5. Et licet iis qui nihil audire potuerunt de Evangelio, infidelitas non imputetur ad culpam, quia fides ex auditu, ut idem S. Thomas advertit 2. 2. q. 10. a. 1. tamen pro ipſis etiam data eſt lex Evangelica, & eam ſuſcipere tenentur, ut primum ejus notitiam habere poſſunt. Utrum vero detur lex aliqua poſitiva Divina univerſalis ad ordinem tantum naturalem, & moralem pertinens? negative reſpondemus adverſus Grotium l. 1. de jur. bel. & pac. c. 1. §. 15. & Thomaſium de Juriſpr. div. l. 1. c. 3. §. 121. Nam licet Deus (ut ii objiciunt) præceperit Adæ, ne de ligno ſcientiæ comederet; hoc tamen præceptum non fuit vera lex; non enim fuit impoſitum, niſi tantum Adæ; lex vero reſpicit hominum communitatem. Quod vero Deus prohibuerit Noë, ejuſque filiis,

bilitate differemus. De immutabilitate vero primum dicemus, ut ejuſdem S. Doctoris teneamus ordinem.

302. Poſtquam Puſendorfius negavit omnem intrinſecam moralem actionum honeſtatem, vel turpitudinem, eamque repetiit a libera Dei voluntate, ut ſupra dictum eſt (1); conſequens erat, ut abſolutam legis naturalis immutabilitatem negaret. Itaque ſtatuit (2), *in voluntate divina quidem poſitum fuiſſe: tale animal, cui lex naturæ congrueret, producere vel non. Sed jam poſtquam a Deo creatus eſt homo animal, quod citra obſervationem legis naturalis ſalvum eſſe nequit; inde haudquidquam fas eſt credere, eumdem velle legem naturæ tollere, aut immutare.* Sentit igitur, legem naturæ non eſſe quidem a Deo immutandam, non tamen eſſe abſolute immutabilem.

303. Videtur autem ita dicendum 1. quia polygamia eſt prohi-

---

filiis, ne comederent carnem cum ſanguine, ut dicitur Gen 9. v. 4 nec etiam habuit veram rationem legis, ſi litteraliter intelligatur; nam ut interpretatur S Auguſtinus l. 12. con. Fauſtum c. 22. „ Ejecto ſanguine jubentur manducare: ne vita priſtina quaſi ſuffocata in conſcientia teneatur, ſed habeat tamquam effuſionem per confeſſionem „. ſive ut interpretatur Angelicus 1. 2. q. 102. a 3. ad 8. „ prohibebatur eis uſus ſanguinis ad hoc quod horrerent humani ſanguinis effuſionem: unde dicitur „ Gen. 9 *Carnem cum ſanguine non comedetis; ſanguinem enim animarum veſtrarum requiram* „. Quare præceptum illud datum Noë, filiiſque ejus non videtur fuiſſe diſtinctum a præcepto prohibente homicidium; quamvis poſtea in lege Moſaica fuerit verum præceptum diſtinctum qua ratione pertinebat ad cæremonias ſacrificiorum. Et ſane tale præceptum diſtinctum, ſi fuiſſet datum ante legem, obligaret etiam modo; nullibi enim legitur revocatum; nec pertinuiſſet proprie ad legem veterem Moſaicam. Quis autem dixerit, Chriſtianos modo teneri præcepto divino ad abſtinendum a ſanguine animalium? Ne ipſi Proteſtantes quidem tale præceptum agnoſcunt. Imo & ipſa prohibitio facta ab Apoſtolis in Concilio Jeroſolymitano, ut Gentiles converſi ad Fidem Chriſti abſtinerent a ſanguine, & ſuffocato, ut dicitur Act. 15. v. 29. fuit præceptum mere Apoſtolicum, „ ut poſſet coaleſcere unio Gentilium, & Judæorum in- „ ſimul habitantium; Judæis enim propter antiquam conſuetudinem ſan- „ guis, & ſuffocatum erant abominabilia „, ut advertit S Thomas 1. 2. q. 103. a. 4. ad 3. qui ibid. q 91. a. 5. legem divinam poſitivam dividit in Legem veterem Moſaicam, & Novam Evangelicam. Quod denique additur de polygamia vetita Adæ, ejuſque filiis, ad rem non facit; polygamia enim eſt contra legem naturæ quoad ſecunda ejus præcepta, licet non quoad prima, ut probat S. Thomas in 4. d. 33. q. 1. a. 1. ſqq.

(1) §. 184. (2) De jur. nat. & gen. l. 2. c. 3. §. 5.

hibita jure naturæ (1) , ut dictum eſt (2) . Atqui veteribus Patribus fuit licitum habere plures uxores . Mutata igitur fuit hoc in genere lex naturæ .

304. II. Lex naturæ præcipit , ut aliena reſtituantur . Atqui lege præſcriptionis ſancitum eſt , ut certo elapſo tempore is qui bona fide poſſedit , reſtituere minime teneatur . Ergo & hæc lex naturæ fuit mutata .

305. III. Libertas eſt juris naturæ ; omnes enim jure naturæ naſcimur liberi . Hæc autem lex mutata fuit , inducta ſervitute , & politica ſubjectione . Ergo .

306. IV. Jure naturæ omnia ſunt communia . Hoc tamen jus fuit mutatum , inducta rerum diviſione . Ergo .

307. V. Matrimonium clandeſtinum validum eſt jure naturæ ; & nihilominus eſt irritum lege Eccleſiæ . Similiter plures contractus , v. g. pupilli ſine auctoritate tutoris , ſunt validi jure naturæ , & nulli jure civili . Ergo .

308. VI. Eliſæus Propheta diſpenſavit cum Naaman Syro, ut Rege adorante idolum in templo Remmon poſſet illud licite adorare , ut dicitur 4. Reg. c. 5. v. 18. ſq. Summus etiam Pontifex , aliique Eccleſiæ Prælati in votis diſpenſant . Eſt autem idololatria prohibita jure naturæ : obligatio voti eſt etiam ex jure naturæ . Igitur lex naturæ non ſolum mutari poteſt , ſed etiam pluries fuit mutata .

---

(1) Loquens Grotius l. 1. de jur. bel. & pac. c. 2. §. 6. n. 2. de *concubinatu , divortio , & matrimonio cum pluribus fœminis* : „ Sunt quidem , inquit , hæc ejuſmodi , ut eis abſtinere honeſtius eſſe dictet ipſa ratio : „ at non talia ut abſque lege divina nefas in illis appareat „ . Coccejus in Proleg. ad Grot. § 48. non ſubſcribit Grotio ; putat autem polygamiam non prohiberi nec lege Moyſis , nec lege Evangelii . Hi ſunt reſtauratores juris naturæ, qui concubinatum , & polygamiam vel licita habent jure naturæ ; vel non prohibita in Evangelio.

(2) Not. 1. pag. 25.

Prop. I. *Si mutatio legis naturalis intelligatur fieri per additionem, lex naturalis mutari poteſt.* II. *Secus ſi mutatio intelligatur fieri per ſubtractionem*; III. *niſi forte ſermo ſit de mutatione improprie tali in ſecundis præceptis ob mutatas circumſtantias.*

309. ITa S. Thomas (1). Prob. 1. p. Legi naturali multa addita ſunt per legem divinam poſitivam (2), & per leges humanas (3), ad hominum utilitatem. Si ergo ejus mutatio

(1) 1. 2. q. 94. a 5.

(2) Jam ſupra pag. 26. not. 1. animadvertimus communem Lutheranorum errorem eſſe, Chriſtum proprie dici non poſſe Legislatorem, niſi quatenus ut Deus dedit legem Moyſi in Sina. Coccejus pro hoc errore ſcripſit in l. de Fœdere c. 12. n. 357 Grotius loc. cit n. 3. id negavit; erat enim Arminianus, & Socinianis favebat, qui in hac parte cum Catholicis conſentiebant. Gronovius autem in not. ad cit. loc. Grotii, Lutheranorum agens cauſſam, negat Chriſtum eſſe Legislatorem Novi Teſtamenti, propterea quod lex Dei perfecta eſt, nec ei quidquam addi, vel detrahi poteſt. Sophiſma jampridem ſibi objecerat, ac diſſolverat S. Thomas 1. 2. q. 98. a. 2. ad 1. Equidem opera Dei in ſeipſis perfecta ſunt: Leges autem dantur hominibus, & eorum ſtatui debent convenire. Lex igitur naturæ in ſuo genere perfecta eſt, prout convenit hominibus ſola ratione naturali utentibus; at non poteſt eos ducere ad ſuſupernaturalia, quæ rationem naturalem excedunt. Lex Moſaica etiam in ſuo genere fuit perfecta, conſiderato ſtatu hominum, quibus dabatur; erant enim inſtruendi ſicut pueri; ideoque Apoſtolus ad Gal. 3. v. 24. ait: *Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto*. Sola Lex quam Chriſtus dedit, eſt omnino perfecta, quia eſt lex charitatis, & gratiæ, per quam homo juſtificatur, & perducitur ad vitam æternam. Et licet etiam in lege Moyſis, & ante ipſam homines juſtificarentur; id tamen non erat neque per legem naturalem, quæ vim habere non poterat in ordine ſupernaturali; neque per legem ſcriptam, quæ gratiam non conferebat; ſed per fidem Chriſti venturi, qui in Veterum ſacrificiis, & Sacramentis præfigurabatur; ideoque illi per hanc fidem pertinebant ad novam legem. Vide S. Thom. ibid. q. 107. a. 1. Ceterum ſi quia lex Dei perfecta eſt, nihil ei addi poteſt; ſola remanebit lex naturalis, quæ utique lex Dei eſt; & non ſolum nulla erit lex Divina ſive Vetus, ſive Nova, ſed nullæ erunt leges humanæ.

(3) Vide S. Thom. loc. cit. q. 95. a. 2. ubi explicat, quomodo lex humana derivetur a lege naturali, & quid ei addat, determinando videlicet ea quæ non ſunt determinata per legem naturæ.

ctio intelligatur fieri per additionem, lex naturalis fuit mutata; non quod in ſeipſa mutationem ſit paſſa, ſed ita ut ea intrinſece immutata permanente, alia præcepta ei extrinſeca addita ſint vim legis habentia, quæ ante non erant, quæ tamen integram relinquunt legem naturæ, ejuſque vim, immutata ejus eſſentia; ideoque mutatio non eſt intrinſeca legi naturali, ſed tantum extrinſeca.

310. Prob. 2. p. Lex naturalis, ut ſupra dictum eſt (1), nominat principia univerſalia juris naturæ. Hæc autem ſunt ut rerum eſſentiæ, quæ ſunt intrinſece immutabiles, ut in Metaphyſica diximus (2). Nituntur enim principia illa immutabilitate divinæ æternæ *R*ationis, cujus lex naturalis eſt participatio, ex ſupra dictis (3). Lex igitur naturalis mutari non poteſt intrinſece. Mutaretur autem intrinſece, ſi in ea mutatio fieret per ſubtractionem. Mutari igitur per ſubtractionem lex naturalis non poteſt.

311. Prob. 3. p. Ad legem naturalem non ſolum pertinent prima principia practica, ſed etiam ſecunda præcepta ex illis illata per concluſiones iiſdem primis principiis propinquas. In his autem præceptis poteſt aliquando contingere aliqua mutatio, non quia præcepta ipſa mutantur, ſed quia mutantur circumſtantiæ, ſive ſpeciales quædam adſunt cauſſæ in aliquo particulari caſu impedientes obſervantiam talium præceptorum.

312. Rem totam explicemus exemplis. Principium primum legis naturæ eſt, *bonum eſſe proſequendum*, *malum fugiendum*. Eſt hoc principium omnino immutabile, neque ullæ dari poſſunt circumſtantiæ, in quibus liceat malum proſequi, odio habere bonum. Idem dicendum de aliis principiis univerſalibus juris naturæ, ut ſunt illa: *quod tibi non vis fieri*, *alteri ne feceris*: *jus ſuum cuique eſt tribuendum*: *vivendum eſt ſecundum rectam rationem*, &c. Nullæ enim in his fingi poſſunt circumſtantiæ, in quibus liceat oppoſitum facere. At vero in ſecundis præceptis circumſtantiæ dari poſſunt, ob quas præcepta illa non obligant, ideoque licet oppoſitum facere. Honorandi equidem ſunt parentes; ſi tamen hi a Deo avertant, is qui eos deſerit, ne Deum offendat, non tranſgreditur naturæ præceptum. Debet

 homo

---

(1) §. 238. (2) Tom. 5. §. 4. ſqq. (3) §. 236.

homo ſeipſum conſervare ex naturæ inſtituto ; ſi tamen pugnandum ſit pro Religione, vel pro Patria, non peccat qui ſe periculo mortis exponit. Præceptum naturæ eſt, ut propagetur ſpecies humana ; ſed non violarunt tale præceptum, qui ſeipſos caſtraverunt propter Regnum cælorum. Præceptum naturæ eſt (ut S. Thomæ (1) utamur exemplo) ut depoſitum petenti reſtituatur ; ſi tamen is illud petat ad impugnandam Patriam, depoſitum non eſt reddendum. Homicidium quoque prohibitum eſt, ſi fiat privata auctoritate ; non tamen ſi fiat auctoritate publica, dummodo homo, ſit mortis reus. Innumera alia exempla afferri poſſunt. Sed quæ attulimus, ſatis ſunt ad explicandum, quomodo videatur aliquando lex naturæ mutari, mutatis circumſtantiis ; quæ ſane circumſtantiarum mutatio non afficit intrinſece ipſam legem naturæ, ſed efficit, ut id quod præciſis illis circumſtantiis eſſet præceptum lege naturæ, præceptum non ſit in iis circumſtantiis (2). Quare mutatio eſt legi omnino extrinſeca : nam lex in iis ipſis circumſtantiis eamdem vim obligandi retinet ; non enim vis ejus erat ad obligandum in illis circumſtantiis.

313. Ex quibus facillime explicatur *colliſio*, ut vocant, *jurium* ; ſæpe enim jura ſecum invicem pugnare videntur, nec tamen revera pugnant, ſed urgente potiori jure, aliud jus ſilet. Sic potiori jure tenetur homo conſervare ſeipſum, quam alios homines : hinc ſi quis eum invadat injuſte, ut occidat, nec ulla ſit ſpes evadendi, urget potius præceptum conſervandi ſeipſum, nec erit homicidii reus, ſi aggreſſorem occidat cum moderamine inculpatæ tutelæ. Sic etiam potiori jure tenetur homo ſervare

---

(1) 1. 2. q. 94. a. 4.

(2) Ita demonſtrat S Thomas loc. cit. a. 5. ad 2. legem naturæ non fuiſſe mutatam, cum Deus præcepit Abrahæ, ut filium immolaret ; neque cum præcepit Hebræis, ut vaſa Ægyptiorum ſubriperent ; neque cum præcepit Oſee, ut uxorem fornicariam acciperet ; etenim mors innocentis ſub circumſtantia præcepti Dei, qui eſt Dominus vitæ, non eſt prohibita præcepto non occidendi. Et ſimiliter ablatio rei alienæ, Deo præcipiente qui eſt dominus omnium bonorum, ſub circumſtantia divini præcepti non eſt comprehenſa in præcepto non furandi. Quemadmodum nec in præcepto non fornicandi comprehenditur acceſſus ad mulierem fornicariam, Deo præcipiente ; hoc ipſo enim mulier fit ejus, qui ad ipſam accedit, ut diximus §. 205.

varé Patriam, quam depoſitum reddere petenti: hinc non tenetur in hac circumſtantia depoſitum reddere petenti contra Patriam. Generatim vero præcepta quæ reſpiciunt officia erga Deum præponenda ſunt præceptis reſpicientibus officia erga nos ipſos; & hæc præponenda præceptis, quæ reſpiciunt officia erga alios; ita enim exigit ordo charitatis, & rectæ rationis. Quare ſi urgeat præceptum officii erga Deum, & tales ſunt circumſtantiæ, ut ſervari nequeat cum præcepto reſpiciente officia erga nos ipſos, prævalet præceptum officii erga Deum, idque ſervandum eſt, etiam cum vitæ diſpendio. Sancti Martyres ita ſe geſſerunt. Si urgeat præceptum officii erga nos ipſos, & circumſtantiæ ſint tales, ut aut debeamus hoc officium omittere, aut omittere officium erga alios; prævalet officium erga nos ipſos, & omittendum eſt officium erga alios. Qui in extrema neceſſitate verſatur, nec niſi unum habet panem quo ſe conſervet, non tenetur panem alteri tradere, ut eum ſervet a morte, cum ſuæ vitæ diſpendio, niſi forte vita illius neceſſaria ſit ad bonum commune. Hæc S. Thomas (1) paucis complexus eſt, ſcribens: ,, Quantum ad ſecunda præcepta, quæ diximus eſſe quaſi
,, quaſdam proprias concluſiones propinquas primis principiis,
,, ſic lex naturalis non immutatur, quin ut in pluribus ſit re-
,, ctum ſemper quod lex naturalis habet; poteſt tamen mutari
,, & in aliquo particulari, & in paucioribus propter aliquas
,, ſpeciales cauſſas impedientes obſervantiam talium præcepto-
,, rum ,, (2).

---

(1) Art. cit.

(2) Genuenſis l. 1. de offic. c. 7. §. 5. ſqq. quinque ſtatuit regulas, ut explicaret jurium colliſionem. Prima eſt: *Minora jura jura non ſunt, cum potiora in eadem perſona competunt*. Hæc regula falſa eſt: nam jura minora remanent jura etiam cum potiora competunt; non enim qui depoſuit, excidit abſolute jure depoſiti repetendi, licet jus non habeat repetendi, in Patriæ perniciem. Altera eſt: *Jura perfectionis ſtrictæ obligationis juribus poſthabeantor*. Hæc regula etiam deficit, ſi jura perfectionis in jura ſtrictæ obligationis tranſierint. Vota Monaſtica ſolemnia ſunt jura perfectionis, & nihilominus poſtquam emiſſa ſunt, induunt rationem ſtrictæ obligationis. Tertia eſt: *Jura humanitatis, liberalitatis, caritatis & juribus ſtrictæ obligationis, ſeu noſtris, ſeu alienis concedunt, & æqualibus adverſus nos juribus caritatis*. Jura humanitatis, & caritatis ſunt ſtrictæ obligationis; profluunt enim ex præcepto caritatis; quare ſi aliquando videntur confligere

314. Ad primum reſpondemus, polygamiam non eſſe contra prima præcepta legis naturæ, ſed aliqua ratione contra ſecunda præcepta; non enim eſt contra finem principalem matrimonii, ideſt, prolis procreationem, & educationem, cum unus vir poſſit procreare, & educare filios natos ex pluribus uxoribus (1); impedit tamen finem ſecundarium matrimonii, ideſt communicationem operum inter conjuges, cum facile non ſit conſervare pacem in familia, ubi unus vir plures habeat uxores. Dictum eſt autem (2) ſecunda præcepta legis naturæ poſſe aliquando mutari in aliquibus peculiaribus caſibus, variatis circumſtantiis. Potuit ergo Deus, qui eſt auctor præcepti de unitate uxoris, diſpenſare per internam inſpirationem cum veteribus ſanctis Patriarchis, ut plures haberent uxores, ut major eſſet multiplicatio prolis ad cultum Dei educandæ. Nec talis diſpenſatio data fuit contra rationes, quas Deus naturæ inſeruit, ſed præter eas; ſicut etiam miracula non ſunt contra naturam, ſed præter ea, quæ frequenter ſolent evenire (3).

315. Ad ſecundum dicimus, lege nature præceptum eſſe, ut aliena reſtituantur, quamdiu manent aliena: poſita autem lege præſcriptionis, aliena non ſunt ea quæ quis legitime præſcri-

---

gere cum noſtris, aut alienis juribus, id provenit ex eodem præcepto charitatis, quo tenemur ordinate diligere primum nosipſos, deinde alios, habita ratione neceſſitudinis eorum cum nobis ipſis. Quarta eſt: „ Qui „ nullo jure, ſed per libidinem, vel ſocordiam aut jura noſtra attrecta„ re contendit, aut violavit, in tantumdem jure ſno excidit, quantum „ attrectat, aut læſit „. Hìc nullus eſt conflictus jurium diverſus a conflictu primæ regulæ: nam jura noſtra potiora ſunt. Quinta eſt: *Nemini licet jura aliena violando, ſua ſervare, ſi aliunde premantur.* Hæc regula æquivoca eſt: nam ſi loquamur de eo, qui ut ſua ſervet jura, invadit aliena injuſte, vera eſt: ſi autem ſermo ſit de eo qui injuſte invaditur in ſuis juribus, is aliena non violat, ſi contra injuſtum invaſorem ſua jura ſervet.

(1) Non ita eſſet in Polyandria, ſive in matrimonio unius fœminæ cum pluribus viris; hæc enim eſt contra finem principalem matrimonii; redderetur namque incerta proles, & fruſtraretur debitum educationis ex parte patris. Hinc reprobamus Thomaſii errorem, qui ut diximus §. 26. putavit, polygamiam etiam virilem non eſſe interdictam jure naturæ. Quod & confirmavit in ſua juriſpr. div. l. 3. c. 2. §. 211 ſcribens, *Polyviriam infimum gradum licentiæ obtinere, & prohibitioni propiorem eſſe, quam præcepto.*

(2) §. 311. (3) Ita S. Thomas Suppl. 3. p. q. 65. a. 1. ſq.

ſcripſit. Nam ſicut lege humana decretum eſt, quomodo, & quando acquirantur dominia rerum; ita lege humana ſtatuta eſt præſcriptio ad cavendas lites; quare qui legitime præſcripſit, non aliena, ſed ſua poſſidet.

316. Ad tertium reſpondetur, libertatem non eſſe juris naturalis, niſi quia circa eam jus naturæ nihil contrarium ſtatuit, quia natura nemo ſervus naſcitur. Quod ergo inducta ſit ſervitus, & ſubjectio politica, id non eſt contra jus naturæ, nec ulla fuit facta mutatio in lege naturæ; hæc enim æqne permittit & libertatem, & ſervitutem, ſubjectionemque politicam (1).

317. Ad quartum & quintum eadem adhibenda reſponſio eſt: nam jus naturæ non præcipit neque rerum communitatem, neque rerum diviſionem, ſed neutri contradicit. Et ſimiliter matrimonium clandeſtinum dicitur validum jure naturæ, quia jus naturæ non decrevit, illud eſſe invalidum. Idemque dicendum de contractibus pupillorum.

318. Ad ſextum negamus, Eliſæum diſpenſaſſe Naamano, ut poſſet licite adorare idolum. Verba autem Scripturae: *quando ingredietur dominus meus templum Remmon, ut adoret: & illo innitente ſuper manum meam, ſi adoravero* (2) *in templo*

Rem-

(1) Vide S.Thom. 1. 2. q. 94. a. 5. ad 3.

(2) Auguſtinus Calmet in Diſſ. quam ſuper hac re edidit, ſubſcribit ſententiæ Bocharti, qui putat legendum eſſe ad litteram juxta textum Hebraicum, non *ſi adoravero*, ſed, *ſi adoravi*; ita ut ſenſus ſit, Naamanum fuiſſe deprecatum, ut Eliſæus ei veniam impetraret pro adoratione præterita. Mirum eſt, plus a Calmeto fuiſſe intellectam vim textus Hebraici, quam a Septuaginta, & a S. Hieronymo, qui non, *ſi adoravi*, ſed *ſi adoravero* verterunt illud והשתחויתי. Non ignorabat certe Calmetus vim litteræ ו quæ præpoſita præterito convertit illud in futurum, ut innumeris probare poſſemus exemplis. Cur ergo in hoc loco tantum legendum eſt non *adoravero*, ſed *adoravi*? Sed ipſe tandem Calmetus ibid. proniorem eſſe agnoſcit rationem legendi, quam Septuaginta, & Vulgata prætulerunt? Quare ergo non ſolum non receſſit a Bocharto, ſed modis omnibus ſententiam ejus, conquiſitis etiam rationibus, approbare, & confirmare conatus fuit? Imo de ea lectione, ſi retineatur, ait: *maluerim ego Naamanum criminis, atque Eliſæum indebitæ indulgentiæ damnare.* Quæ ſane poſtrema verba adverſus Sanctiſſimum Prophetam excidiſſe Calmeto credendum eſt:

nam

Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoſcat mihi Dominus ſervo tuo pro hac re. Qui dixit ei: Vade in pace, non ita ſunt intelligenda, quaſi Naaman deprecatus fuerit, ut ei dimitteretur futura idoli adoratio, vel adorationis ſimulatio, eaſque ipſi Eliſæus permiſerit, hæc enim de tanto Propheta ſentire, iniquum eſt. Itaque Naaman, qui ex muneris neceſſitate Regem comitari cogebatur, eumque ſuſtentare, cum ante idolum in genua procumbebat, id tantum ſibi petebat ignoſci, ne ei crimini verteretur, ſi impiis cæremoniis intereſſet, incurvarique videretur, Rege innitente ſuper manum ejus: id quod ipſi licere Eliſæus edixit; jam enim cunctis notum erat, Naamanum ab idoli cultu receſſiſſe, & unum verum Deum, qui ipſum a lepra miraculoſe mundaverat, adorare (1).

319. Ad id quod additur de diſpenſatione in votis reſpondet S. Thomas (2), in diſpenſatione votorum non diſpenſari in lege naturali; ſed *auctoritate Superioris diſpenſantis fit, ut hoc quod continebatur ſub voto, non contineatur, inquantum determinatur in hoc caſu, hoc non eſſe congruam materiam voti. Et ideo cum Prælatus Eccleſiæ diſpenſat in voto, non diſpenſat in præcepto juris naturalis, vel divini; ſed determinat id quod cadebat ſub obligatione deliberationis humanæ, quæ non potuit omnia circumſpicere*.

---

nam quod ea lectio retineri debeat, Vulgatæ authenticitas certos nos reddit. Rationes autem illæ facillime ſolvuntur. Nam quod ait, Naamanum peſſimum exemplum præbiturum ignaris, negandum eſt; divulgata enim erat ejus prodigioſa curatio, ejuſque confeſſio unius veri Dei; cunctique videre poterant, abſtinere illum a templo adeundo, niſi tantum occaſione miniſterii, quod præſtare Regi debebat. Quod addit Calmetus, crimen a Naamano ipſo fuiſſe agnitum, & damnatum, nihil probat: non enim Naamanus Eliſæum deprecabatur, niſi ut ei ediceret an illa muneris actione licite fungi poſſet. Denique quod ait, Naamano non licuiſſe ſine crimine adeſſe ſacrificio tamquam miniſter, id libenter concedimus, sed miniſter ſacrificii non erat, cum Regem inclinantem manu ſua ſuſtentabat.

(1) Vide Natalem Alex. Hiſt. Vet. Teſt. tom.2. diſt.7. ubi hæc ex Theodoreto, & Tertulliano confirmat. (2) 2. 2. q.88. a. 10. ad 2.

AR-

ARTICULUS IV.

Utrum lex naturalis poſſit ignorari invincibiliter.

320. Præcepta legis naturæ in tres claſſes diſtribuit S. Thomas (1), atque in prima reponit principia univerſalia legis naturæ, de quibus dictum eſt (2); in altera, concluſiones iis principiis propinquas, quas vocat ſecunda præcepta, ut *non occides*, *non furtum facies*; in tertia, concluſiones magis remotas ab illis principiis, quæ indigent ſubtiliori ſapientum conſideratione (3); atque in his, quo magis ad particularia deſcenditur, eo magis rationem deficere poſſe, docet.

321. Videtur autem nulla dari poſſe invincibilis ignorantia juris naturæ ne in ipſis quidem concluſionibus quamlibet remotis a primis principiis, I. quia ſe recte applicentur principia univerſalia, nullum eſt peccatum, nec ulla ignorantia. Si autem recte non applicentur, id evenit ex pravis affectionibus, opinio-

num-

---

(1) 1. 2. q. 94. a 4. & q. 100. a. 1. (2) §. 312.

(3) Daniel Concina in Appar. Diſſ. 2. c. 3. §. 52. „ Primus, inquit, „ quem ego ſcio, iſtius diſtinctionis veſtigia Angelicus poſuit. Porro Pa„ tres antiquiores omnes ignorantiam juris naturæ criminoſam aſſeruerunt, „ nulla diſtinctione facta „. Angelicus ergo a Patribus diſceſſit, & quidem in re ſummi momenti? Si hoc verum eſſet, quomodo illius doctrina a ſummis Pontificibus, præſertimque ab Innocentio XI. Conſt. 16. tom. 6. Bull. Ord Præd. pag. 360 laudata fuit ut *Sanctorum Patrum traditionibus conformis*? Quid vero? Nulluſne inter antiquiores Patres triplicis illius diſtinctionis meminit? Sed peto, de quanam præceptorum claſſe loquebatur S. Auguſtinus l. 22. de Civ. c. 23. quem ipſe Concina ib. citat. §. 51. eum ajebat: „ Vigiliis continuis excubamus, ne opinio veriſimilis fallat, „ ne decipiat ſermo verſutus, ne ſe tenebræ alicujus erroris offundant, „ ne quod bonum eſt, malum, aut quod malum eſt, bonum eſſe creda„ tur „? Loquebaturne de primis univerſaliſſimis principiis juris, aut de concluſionibus, quæ per certas, & evidentes illationes ex illis deducuntur? Non eſt in utriſque ulla *opinio veriſimilis*. Ipſe P. Concina ex Patribus, & quidem recte, pluribus oſtendit, in moralibus ſequi nos debere opiniones probabiliores, quæ favent legi. Suntne opiniones ejuſmodi aut prima principia univerſalia practica, aut concluſiones ex illis neceſſario illatæ? Si tales forent, non eſſent opiniones probabiliores, ſed neceſſariæ certitudinis. Cur ergo novitatis accuſat triplicem illam Angelici diſtinctionem? Cur eam vocat incognitam Patribus antiquioribus?

numque perverſitate ; tunc vero ignorantia eſt vincibilis. Nulla igitur datur ignorantia invincibilis legis naturæ.

322. II. Qui laborat ignorantia, quam poteſt diſpellere, laborat ignorantia vincibili. Ignorantia autem circa concluſiones utut remotiſſimas a primis principiis, per divinam gratiam diſpelli poteſt. Si ergo quis divinæ gratiæ, qua adjuvetur, reſiſtit, ejus ignorantia erit vincibilis.

323. III. Peccata ignorantiæ negari nequeunt. At ſi quæ ſunt ignorantiæ peccata quæ minus excuſari valeant, ea ſunt quæ legi naturæ adverſantur. Ignorantia ergo in lege naturæ non eſt invincibilis.

324. IV. Nulla Dei lex homini eſt obſervatu impoſſibilis; Deus enim impoſſibilia non jubet. Nulla igitur Dei lex poteſt invincibiliter ignorari: nam quod ignoratur invincibiliter, fugit humanam cognitionem, nec obſervari poteſt.

Prop. I. *Prima univerſalia legis naturæ principia a nemine ratione prædito poſſunt ſive vincibiliter, ſive invincibiliter ignorari.* II. *Concluſiones vero iis principiis propinquæ, a nonnullis vincibiliter, a nemine invincibiliter ignorari queunt.* III. *Concluſiones autem aliquæ a primis principiis valde remotæ, poſſunt aliquando invincibiliter ignorari.*

325. PRob. 1. p. ratione S. Thomæ (1) Ita ſe habent in ratione practica principia univerſalia legis naturæ, ſicut in ratione ſpeculativa principia theoretica. Sed nemo ratione præditus ignorare poteſt ſive vincibiliter, ſive invincibiliter prima principia theoretica. Ergo nemo quoque ignorare poteſt prima principia legis naturæ; utraque enim ita ſunt evidentia, ut ſtatim cognoſcatur eorum veritas, perceptis terminis, & conſenſum mentis extorqueat (2).

Prob.

(1) 1. 2. q. 94. a. 4. & 6.

(2) Contingit & quidem ſæpiſſime, ut homines in ſuis actionibus minime applicent principia univerſalia, quæ probe norunt; idque urgente concupiſcentia, aliiſve paſſionibus; ſed nihilominus, cum ita operantur, non exuunt, nec poſſunt exuere principia univerſalia ſignata ſuper eorum vultum per lumen rationis; indeque ſunt conſcientiæ latratus, meritoque Se-

326. Prob. 2. p. ex eodem S. Thoma (1). Concluſiones, quæ propinquæ ſunt primis principiis, neceſſariam connexionem cum ipſis habent, iiſdemque principiis conceptis, ſtatim ſua ſponte concluſiones illæ dimanant. Ejuſmodi ſunt præcepta Decalogi de colendo Deo, de honorandis parentibus, de non occidendo, de non furando, &c. Fieri ergo non poteſt, ut hæc ſecunda præcepta invincibiliter ignorentur. Quia tamen non ita ut principia illa prima, ſunt menti inſculpta, ſed ex ipſis inferuntur, licet per neceſſariam, facilemque illationem; fieri poteſt, ut homines quidam ob ingruentes paſſiones, ob pravas conſuetudines, ob malas perſuaſiones, corruptoſque habitus, aliqua ex hiſce ſecundis præceptis ignorent, ut Ethnici olim licitum putabant polytheiſmum, aliique corruptorum morum populi licere ſibi credebant nonnullas actiones contra præcepta Decalogi, ut ſupra dictum eſt (2). Ignorantia autem hæc oriebatur ex vitio voluntatis nolentis attendere ad prima juris naturæ præcepta. Quare vincibilis erat (3).

327. Prob. 3. p. Si nulla in concluſionibus a principiis valde remotis dari poſſet invincibilis ignorantia, non liceret in moralibus ſequi ſententiam vel inter probabiles probabiliſſimam: quæ eſt propoſitio ab Eccleſia proſcripta: & merito quidem; quis enim in moralibus, cum agitur de particularibus actionibus, quarum circumſtantiæ poſſunt variari in infinitum, abſolutam & omnimodam certitudinem quærat? ,, In rebus contingen- ,, tibus, inquit S. Thomas (4), ſicut ſunt naturalia, & res hu- ,, manæ, ſufficit talis certitudo, ut aliquid ſit verum ut in plu- ,, ribus, licet interdum deficiat in paucioribus. ,, Quod autem negata quacumque ignorantia invincibili in concluſionibus juris naturæ valde remotis a primis principiis, licitum non eſſet ſequi ſententiam etiam probabiliſſimam, ſic oſtenditur: Nam ſententia etiam probabiliſſima, non eſt abſolute, & omnibus modis certa, ita ut falſa nullo modo poſſit eſſe; ſi enim talis foret, non con-

---

Seneca dixit: *pœna peccantium eſt peccaſſe*. Vide S. Thom. a. 6. cit. ubi probat, legem naturalem quoad principia communia deleri non poſſe a cordibus hominum.

(1) A. 4. & 6. cit. (2) §. 172. (3) S. Thomas a. cit.
(4) 1. 2. q. 96. a. 1. ad 3.

contineretur intra limites probabilitatis . Maxime igitur accedit ad veritatem , ſed abſolute , & omnibus modis vera dici nequit, ſicut ſunt veritates demonſtratæ . Qui ergo ſequitur ſententiam probabiliſſimam , multoque magis qui ſequitur probabiliorem , ignorat ſententiam abſolute certam , ac demonſtratam ; ſi enim eam ſciret , non poſſet ipſam præterire , ut ſequeretur ſententiam etiam probabiliſſimam : nam hoc ipſo deordinate ageret , & contra rationem , qua tenemur ſequi certum , relicto incerto . Nunc quærimus , utrum ignorantia illa ſit vincibilis , vel invincibilis , ſive utrum culpabilis ſit , vel culpa vacet . Si eſt invincibilis ; ergo in concluſionibus a primis principiis valde remotis poteſt dari invincibilis ignorantia . Si eſt vincibilis ; non ergo licebit ſequi ſententiam vel probabiliſſimam . Licet autem non modo ſequi ſententiam probabiliſſimam , ſed etiam probabiliorem . Datur igitur ignorantia invincibilis juris naturæ in aliquibus concluſionibus a primis principiis valde remotis (1) .

328. Ad primum reſpondemus negando , ſemper ex pravis cupiditatibus , affectionibuſque provenire , ut principia non ita applicentur , ut excludatur quæcumque ignorantia ; id enim ſæpiſſime evenit ex difficultate in ipſa applicatione . Exemplo rem explicemus . Peritus Medicus vocatur ad infirmum . Nullo adverſus eum ducitur odio , aut prava affectione , imo omne remedium quærit ad eum curandum . Nihil prætermittit , quo morbi cognitionem acquirat . At morbi ſymptomata æquivoca ſunt . Facit Medicus quod in ſe eſt ; & nihilominus res optatum non habet exitum , quia Medicus non cognovit morbi naturam . Quis hunc damnabit Medicum violatæ legis naturæ ? Præterea in tanta

(1) Qui negant omnem invincibilem ignorantiam in concluſionibus , de quibus loquimur , videntur in rebus moralibus abſolutam certitudinem requirere ; quæ tamen nec in concluſionibus ceterarum ſcientiarum remotis a principiis requiri poteſt. In rebus autem moralibus quærere in omnibus abſolutam certitudinem, & contentum non eſſe in multis certitudine tantum morali, ſtultitia videtur eſſe ; quis enim niſi ſtultus , id ſibi promittat in tanta humanæ mentis imbecillitate ? Quare S. Thomas 1. 2. q. 100. a. 1 *Quædam*, inquit (præcepta moralia) *ſunt*, *ad quorum judicium requiritur multa conſideratio diverſarum circumſtantiarum*, *quas conſiderare diligenter non eſt cujuslibet*, *ſed ſapientum*. Hæc autem docet ita eſſe de lege naturæ , *ut tamen indigeant diſciplina*, *qua minores a ſapientioribus inſtruantur*.

ta moralium ſententiarum diverſitate prudens Confeſſarius eam amplectitur quæ probabilior eſt: expendit circumſtantias: nullo ducitur pravo affectu connivendi pœnitenti. Eritne talis Confeſſarius apud Deum reus ignorantiæ culpabilis, quod ſententiam probabiliorem, quæ abſolute poteſt eſſe falſa, ſequutus ſit? Poſſunt igitur minus recte applicari principia univerſalia abſque omni culpa ejus qui applicat.

329. Ad ſecundum dicimus, neque expectandam, neque petendam a Deo eſſe gratiam, qua homo omnes omnino veritates morales certo, & demonſtrative cognoſcat, id enim eſt ſupra ordinariam conditionem mentis exiſtentis in corpore. Ii autem qui talem gratiam ſibi pollicentur a Deo, Deum tentant, ſi ex animo id faciant (1).

330. Ad tertium reſpondemus, neque nos negare peccata ignorantiæ, neque excuſare ignorantiæ peccata contra legem naturalem. Sed aliud eſt negare peccata ignorantiæ, ſi hæc vinci poſſit; aliud negare prorſus ignorantiam quamcumque invincibilem in iis propoſitionibus, in quibus conſtare non poteſt omnimoda veritas.

331. Ad quartum reſpondemus, aliud eſſe loqui de ipſa lege naturæ, quæ poſita eſt in principiis univerſalibus juris, ut ſupra dictum eſt (2); aliud, de concluſionibus remotioribus. Ut lex naturæ non ſit obſervatu impoſſibilis, ſatis eſt, menti cujuslibet hominis patere principia illa practica univerſalia, quæ ſane cuique patent, modo ſit rationis particeps. Concluſiones autem remotiores pertinent quidem ad legem naturæ, ſed ut conſectaria eorumdem principiorum. In illis autem, ſi abſoluta veritas perſpici non poſſit, ſequimur quod probabilius, ſive veriſimilius videtur, nec tenemur ſequi quod abſolute certum eſt, idque ob eamdem rationem, quia non tenemur ad id quod eſt impoſſibile.

(1) Si qui fuiſſent, qui hanc gratiam petere, & expectare a Deo potuiſſent, ii certe fuiſſent Sancti Eccleſiæ Doctores, aliique Viri docti ſanctitate præſtantes. Tantum autem abfuit, ut hanc ſibi gratiam fuerint polliciti, quin & ipſi in varias inter ſe ſententias diſceſſerint.

(2) §. 237.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

De naturali hominum ſtatu.

332. EXplicatis iis quæ ad legem naturæ pertinere videbantur, ſequitur, ut de ſtatu hominum naturali inquiramus. Ut autem S. Thomas advertit (1) „ Status proprie loquendo, ſignificat quamdam poſitionis differentiam ſecundum „ modum ſuæ naturæ, quaſi in quadam immobilitate „. Dicitur autem ſtatus a ſtando; ut enim idem Angelicus adnotat: „ Eſt „ naturale homini, ut caput ejus in ſuperiora tendat, & pedes in terra firmentur, & membra media convenienti ordine „ diſponantur: quod quidem non accidit, ſi homo jaceat, vel „ ſedeat, vel accumbat, ſed ſolum quando erectus ſtat . . . . „ & inde eſt quod etiam in ipſis actionibus humanis dicitur negotium aliquem ſtatum habere ſecundum ordinem propriæ diſpoſitionis cum quadam immobilitate, ſeu quiete. Unde & circa homines ea quæ de facili circa eos variantur, & extrinſeca ſunt, non conſtituunt ſtatum (2) „. Ex quibus Angelicus infert, ſtatum in ſui ratione præſeferre conditionem libertatis, vel ſervitutis, *prout ſcilicet aliquis eſt ſui juris, vel alieni, & hoc non ex aliqua cauſſa levi, vel de facili mutabili, ſed ex aliquo permanente: & hoc eſt quod pertinet ad rationem libertatis, vel ſervitutis* (3). Status igitur hominis natu-

---

(1) 2. 2. q. 183. a. 1.

(2) Confer hanc S. Thomæ definitionem ſtatus cum definitione Wolfii Inſt. jur. nat. & gen. §. 8. ſtatum in genere definientis *coexiſtentiam mutabilium, hoc eſt eorum, quæ etiam aliter ſe hebere poſſint, cum iiſdem fixis, quæ ſcilicet aliter ſe habere nequeunt*. Quam clara, profunda, & vera eſt illa prior, tam obſcura, implexa, & falſa eſt hæc poſterior. Nam ſi ſtatus eſt coexiſtentia mutabilium cum fixis, & immutabilibus, homo cum jacet, ſtat, jacere enim, quod eſt mutabile, coexiſtit cum capite pedibus, & ceteris membris, quæ ſunt fixa, & immutabilia ſecundum ſitum naturalem in corpore humano.

(3) Pufendorfius de jur. nat. & gen. l. 1. c. 1. §. 6. ſtatum comparat cum ſpatio; indeque ait: „ natura ſtatus non incongrue exprimi poteſt, „ quod ſit ens morale *ſuppoſititium*, ob analogiam, quam habet cum ſpatio „.

naturalis eſt conditio ejus, quatenus conſideratur eſſe ſui juris, ſive liber ab omni lege civili, & ſervus, ſive ſubjectus ſoli legi nuturali (1). Multa de hoc ſtatu abſurdiſſime ſcripta ſunt, præſertim a Roſſeau, ab Hobbeſio, a Thomaſio, a Puſendorſio, & idcirco operæ pretium eſt, ut hac in re pauliſper immoremur. Quæremus igitur 1. an ſtatus naturalis ſit ſtatus hominis ſylveſtris, & belluarum inſtar viventis? 2. an ſit ſtatus belli omnium in omnes? 3. an ſit ſtatus hominis utcumque in mundum projecti, ſibique plane relicti? 4 an ſtatus hominis naturalis præſtet ſtatui civili? 5. an exſtiterint, aut exſtent homines in ſtatu mere naturali?

ARTICULUS I.

Utrum ſtatus naturalis humanis ſit ſylveſtris, & ad belluarum conditionem accedens.

333. JOannes Jacobus Rouſſeau nullius fidei, ac Religionis homo, inter cetera quæ vulgavit abſurdiſſima Opuſcula unum edidit *de origine, & fundamentis inæqualitatis inter homines* (2), ibique ſtatum naturalem hominis primævum, & ori-

„ tio „. Videte hominem, qui Scholaſticis exprobrat obſcuritatem, & barbariem. At quænam analogia inter ſpatium quod permanet deſtructis corporibus, ut Puſendorſius dicit ib. §. 7. & ſtatum qui mutari poteſt, eodem etiam homine permanente? Quid quod ſtatus intrinſecus eſt, ſpatium vero, extrinſecum? Niſi Puſendorſius duplex cum Scholaſticis diſtinguat ubi, intrinſecum, & extrinſecum, vix ullam reperire poterit analogiam. Non diffitemur tamen quamdam eſſe ſimilitudinem inter ſtatum, & *ubi intrinſecum*, quod *ubicationem* vocant. Sed id jampridem animadverterat S. Thomas, cum ſtatum definivit *per quamdam poſitionis differentiam*.

(1) Non hic conſideratur ſtatus naturalis, prout diſtinguitur a ſupernaturali, ſed prout diſtinguitur a politico, ſeu quem habuit homo in ſua origine, & ante omnem legem civilem. Ceterum abs dubio eſt, hominem fuiſſe ab initio elevatum a Deo ad ordinem ſupernaturalem; & ſtatum ejus mere naturalem abſque ulla elevatione ad ordinem ſupernaturalem eſſe tantum inter poſſibilia. Sed hac de re ad Theologos agere pertinet.

(2) *Diſcours ſur l'origene, & les fondemens de l'inégalité parmi les hommes, tom.* 3. *opp.* editus occaſione quæſtionis propoſitæ ab Academia Divionenſi, ſuper origine inæqualitatis inter homines.

ginarium quærens, ut fucum imperitis faceret, videtur concedere, hominem in ſtatu naturali, quem ipſe fingit, numquam exſtitiſſe, ſi fides ſacris libris præſtetur; imo ait (1) *negandum eſſe, homines etiam ante diluvium repertos umquam fuiſſe in puro naturæ ſtatu, niſi forte in eum inciderint ob aliquem extraordinarium eventum*: *quod tamen putat eſſe paradoxum quod defendi vix, probari autem ne vix quidem poſſit* (2). Simulat ergo velle ſe non hiſtoriam quidem, ſed hypotheſim tradere, aliorum in hoc ſequens incredulorum morem, qui aperte profiteri incredulitatem nolunt. Nam ſtatim ſubdit (3): *O homo, cujuſcumque ſis regionis, opinionumque, audi; en tua hiſtoria, quam legere credidi non in libris tuorum ſimilium, qui mendaces ſunt, ſed in natura, quæ numquam mentitur*. Quibus verbis mendacii accuſat ſacros etiam Scriptores, quos tamen paulo ante revereri ſe dixit: nam in eorum libris vera hominis primævi ſtatus hiſtoria deſcribitur.

334. Itaque, ſi Rouſſeaum audimus, homines in primæva ſui conditione, ſpectata eorum natura, perfectioribus quidem quam cetera animantia, inſtructi fuere organis, ſed longe illis imbecilliores exſtitere. Nihilominus ob agreſtem, durioremque in nemoribus, & ſpecubus abſque domibus ac tectis vivendi rationem, magnum comparati robur, & aſſidua cum beſtiis inita pugna, ut ſe defenderent, feroces, truculentique effecti, vix

(1) „ Il faut nier que, même avant le déluge, les hommes ſe ſoient „ jamais trouvés dans le pur état de nature, à moins qu'ils n'y ſoient „ retombés par quelque évenement extraordinaire: paradoxe fort embarraſſant à défendre, & tout-à-fait impoſſible a prouver „.

(2) Quibus verbis rejicitur Vici, & aliorum ſententia, qui, ut diximus tom. I. pag. 415. ſqq. ſenſerunt, Chamitidas, & Japhetidas in tantam poſt diluvium deveniſſe ſtupiditatem, ut omnem etiam rationis uſum amiſerint. Qua in ſententia Genuenſis etiam fuit; illamque ut certam habet nuperus ſcriptor Hiſt. Regni Neapolis, cujus primos habitatores veluti ſtupidos, ac pene belluas fuiſſe dicit.

(3) „ O homme, de quelque contreé que tu ſois, quelles que ſoient „ tes opinions, écoute; voici ton hiſtoire telle que j'ai cru la lire, non „ dans les livres de tes ſemblabes qui ſont menteurs, mais dans la na- „ ture qui ne ment jamais „. Quis hanc in natura hiſtoriam legit? Nemo unus præter Rouſſeaum. Eritne is ſolus videns, ceteri cæci? At quænam major cæcitas, quam putare, ſe unum in natura vidiſſe quod nemo umquam tot tantorumque ſapientiſſimorum Virornm vidit? Audaciæ parens ipſa ignorantia eſt.

vix ullis erant ſubjecti morbis, eamdemque roboris conſtitutionem in filios transfundebant. Primæ autem eorum operationes mere animales fuere, imo imitantes ipſi beſtiarum induſtriam, ad earum pervenerunt inſtinctum. Quare nihil egerunt homines illi, quo ſupra ſenſibiles, animaleſque motus aſſurgerent, adeoque nulla in eis erga Deum Religio fuit; nulla erga alios homines benefaciendi voluntas, niſi belluarum more ad explendam libidinem; nulla honeſti, vel inhoneſti idea; imo nulla prorſus idea univerſalis; nullus ſermo; nulla rerum futurarum cura, hoc tantum a beſtiis differentes, quod hæ libertate careant; homines vero illi libertate uti poterant, & fieri rationis compotes; quod tamen nonniſi poſt multa ſecula evenit.

335. His brevibus deſcripta impia fabula eſt, quam Rouſſeaus appellat hiſtoriam naturæ, conditioniſque hominum primigeniæ (1). Inſanire certe hæc ſcribens videtur. Sed multo eſt magis a mente inops, cum hunc hominum ſtatum ad brutorum conditionem dejectum, non modo extollit, & ſociali, civilique ſtatui præfert, optabilioremque eſſe dicit; ſed ejus *perfectibilitatem*, ut vocat, ſive capacitatem tranſeundi a ſtatu illo ſtupiditatis ad ſtatum ſocialem, deflet, ac deplorat tamquam *omnium malorum fontem*.

336. Quoniam multi ſunt, qui in hoc impiiſſimo, ſtultoque homine ingenium acerrimum, acutiſſimumque ſuſpiciunt, maximiſque efferunt laudibus, ſophiſmata deſcribimus, quibus ſuam probare fabulam ille conatur. I. Nemo poteſt in cognitionem ſta-

(1) Ipſemet Voltairius, quem Rouſſeaus in Epiſt. quæ exſtat in eod. tom. 3. opp. appellat factionis, ac ſectæ *caput* („ vous rendre un hommage que nous vous devons tous, comme a notre chef „) ipſemet, inquam, Voltairius in Epiſt. quæ ibid. refertur, libellum Rouſſeau vocat *nouveau livre contre le genre humain*. Additque: „ On n'a jamais tant employé d'eſprit à vouloir nous rendre betes „. Nihilominus idem Voltairius ſecum ipſe pugnans, ut perpetuo facit, in Philoſ. hiſt. c. 3. ait, genus humanum diu permanſiſſe in brutorum ſtatu: „ Cet état de brutes „ où le genre humain a été long-temps „. Ita hi bruti homines de humano genere ſunt promeriti, in eorum claſſe equidem reponendi de quibus in Epiſt. Catholica S. Judæ v. 18. ſq. dicitur: „ In noviſſimo tempore „ venient illuſores, ſecundum deſideria ſua ambulantes in impietatibus. „ Hi ſunt, qui ſegregant ſemetipſos, animales, ſpiritum non habentes „. Nam Rouſſeaus fuit ſocietatis inimicus, Voltairius vero ſocietatum peſtis.

tus naturalis hominis devenire, niſi eum exuat omnibus donis ſupernaturalibus, omnibuſque facultatibus artificialibus. Si autem his omnibus homo exuatur, ſylveſtris erit, ſolitarius, & ſenſationibus tantum inſtructus. Is ergo eſt ſtatus hominis naturalis.

337. II. Uſus ſermonis non eſt homini naturalis. Homines igitur in ſtatu naturali nullum habuerunt ſermonis uſum; ideoque nullas ideas univerſales; hæ ſiquidem nonniſi verborum ope acquiri poſſunt, nec aliter percipi, quam per propoſitiones vocibus, ac terminis expreſſas.

338. III. Hiſce noſtris poſtremis ſeculis homines inventi ſunt belluino more vitam ducentes, ſtupidi, ſine Religione, ſine lege, ſine fœdere, ſine regulari, diſtinctoque idiomate, cujuſmodi ſunt Hurrones, Huttentoti, Iroquæi, Laponii, aliique Africæ, Americæ, & Locorum polarium incolæ. Hi ſane oſtendunt quænam debuerit eſſe primigenia conditio humani generis.

Prop. I. *Status primævus, & originarius hominis non fuit ſylveſter, ac belluinus, ſpectata ejus natura*. II. *Nec ſi talis fuiſſet, homo in eo ſtatu conſtitutus dici potuiſſet felix; imo ſumme fuiſſet infelix, & miſer*.

339. PRob. 1. p. ratione S. Thomæ (1) cujus verba deſcribimus (2): „ Naturale eſt homini, ut ſit animal ſociale, & politicum, in multitudine vivens, magis etiam quam „ omnia alia animalia; quod quidem naturalis neceſſitas declarat. Aliis enim animalibus natura præparavit cibum, tegumenta pilorum, defenſionem, ut dentes, cornua, ungues, „ vel ſaltem velocitatem ad fugam. Homo autem inſtitutus eſt „ nullo horum ſibi a natura præparato, ſed loco omnium „ data eſt ei ratio, per quam ſibi hæc omnia officio manuum, poſ-

(1) Opuſc. 20. de Regim. Princ. l. 1. c. 1. Indubius eſt S. Thomæ fœtus hoc Opuſculum ab initio uſque ad illa verba c. 4. l. 2. *ut animi hominum recreentur*, ut demonſtrat Echardus de Script. Ord. Præd. tom. 1. pag. 336. ſq. Reliqua uſque ad finem l. 4 addita fuerunt a Tholomæo Lucenſi Ord. Præd.

(2) Confer has S. Thomæ rationes cum iis, quas habet Pufendorfius de jur. nat. & gen. l. 2. c. 4. & l. 7. c. 1. comperieſque, quam is humilis ſit, ac tenuis; ille ſublimis, & profundus.

„ poſſet præparare, ad quæ omnia præparanda unus homo non „ ſufficit. Nam unus homo per ſe ſufficienter vitam tranſigere „ non poſſet. Eſt igitur homini naturale, quod in ſocietate „ multorum vivat. Amplius aliis animalibus inſita eſt naturalis „ induſtria ad omnia ea, quæ ſunt eis utilia, vel nociva, ſi„ cut ovis naturaliter æſtimat lupum inimicum. Quædam etiam „ animalia ex naturali induſtria cognoſcunt aliquas herbas me„ dicinales, & alia eorum vitæ neceſſaria. Homo autem ho„ rum, quæ ſunt vitæ ſuæ neceſſaria naturalem cognitionem „ habet ſolum in communi, quaſi eo per rationem valente ex „ univerſalibus principiis ad cognitionem ſingulorum, quæ ne„ ceſſaria ſunt humanæ vitæ, pervenire. Non eſt autem poſ„ ſibile, quod unus homo ad omnia hujuſmodi per ſuam ratio„ nem pertingat. Eſt igitur neceſſarium homini, quod in mul„ titudine vivat, ut unus ab alio adjuvetur, & diverſi diverſis „ inveniendis per rationem occupentur, puta unus in medicina, „ alius in hoc, alius in alio. Hoc etiam evidentiſſime declara„ tur per hoc quod eſt proprium hominis loquutione uti, per quam „ unus homo aliis ſuum conceptum totaliter poteſt exprimere. „ Alia quidem animalia exprimunt mutuo paſſiones ſuas in com„ muni, ut canis in latratu iram, & alia animalia paſſiones „ ſuas diverſis modis. Magis igitur homo eſt communicativus „ alteri, quam quodcumque aliud animal, quod gregale videa„ tur, ut grus, formica, & apis. Hoc ergo conſiderans Sa„ lomon in Eccleſiaſte (4. v. 9.) ait: *Melius eſt duos eſſe* „ *ſimul, quam unum: habent enim emolumentum ſocietatis* „ *ſuæ* (1) „.

340. Conſtat igitur, hominem naturaliter eſſe animal ſociale pluſquam cetera animalia. Quidquid ergo ſocialitati adverſatur, non eſt homini naturale. Status autem primævus, & originarius hominis fuit ei naturalis: nam quid magis naturale potuit eſſe, quam ſtatus, in quo ab ipſa natura homo poſitus fuit? Naturalis ergo homini fuit ſocialitas in eo ſtatu. Non fuiſſet autem homo ſocialis pluſquam cetera animalia, ſi ad ſylveſtrem, & belluinam in eo ſtatu vitam agendam fuiſſet a natura deſtinatus, ut in ſylvis erraret, diſperſuſque inter beſtias va-

(1) Vide hanc poſtremam rationem ex eodem S. Thoma, cujus verba deſcripſimus tom. I. hujus noſtri operis pag. 420. not. 1.

vagaretur abſque domo, connubiis, familia, ut Rouſſeaus dicit. Status igitur hominis primævus, & originarius non fuit ſylveſter, & belluinus, ſpectata ejus natura (1).

341. Præterea, ſi homines in ſtatu primævo, & originario vitam ſylveſtrem, & belluarum more duxerunt, petimus, an fuerint a Deo in tali ſtatu poſiti, an caſu aliquo in eam inciderint calamitatem? Si caſu; igitur non ita exigente natura, ut Rouſſeaus dicit: nam quod caſu evenit, non eſt ex natura. Fieri autem non potuit, ut Deus qui hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam creavit, hominem ipſum poneret in ſtatu adverſo humanæ naturæ, ut ſcilicet vitam tantummodo animalem duceret, abſque ulla cognitione ipſius Dei, & legis naturæ, quam Deus ipſe cordi ejus impreſſerat; ita enim Deus egiſſet contra naturam hominis, quam ipſe condiderat (2). Fi- cti-

---

(1) Nec reſpondere Rouſſeaus poteſt, hominem in eo ſtatu ſociabile animal dici potuiſſe, quia libertatem habebat, ut ſe perficeret, ſocietatemque cum aliis iniret. Non, inquam, ita reſpondere poteſt: nam loc. cit. diſerte docet, hominem ex naturæ præſcripto ſic eſſe conſtitutum, ut *ſolitariam* agat vitam; & nonniſi ex *fortuito concurſu multarum cauſſarum extranearum*, in ſocietatem conveniſſe. Et licet in homine *perfectibilitatem* agnoſcat, & per eam differre ipſum a beſtiis fateatur: „ La nature commande a tout animal, & la bête obéit. L'homme éprouve „ la même impreſſion, mais il ſe reconnoît libre d'acquieſcer ou de réſiſter; & c'eſt ſur tout dans la conſcience de cette liberté, que ſe montre la ſpiritualité de ſon ame „. *Natura imperat cuilibet animali, & beſtia obtemperat. Homo eamdem experitur impreſſionem, at ſe cognoſcit liberum ad acquieſcendum, aut reſiſtendum; atque hujuſce libertatis conſcientia potiſſimum demonſtratur ejus animæ ſpiritualitas*; in hoc tamen ipſo ſecum pugnat. Nam ſi homo etiam in ſtatu primigenio libertatem habebat ad acquieſcendum, aut reſiſtendum, proindeque poterat libere ſeipſum perficere, aut non perficere, ac ſocietatem cum aliis hominibus inire, vel non inire; idque ejus poſtulabat animæ ſpiritualitas, qua differebat a brutis; quomodo operationes univerſæ ejus erant mere ſenſibiles, & animales? An ne animales tantum ſunt actiones liberæ? At ſi tales eſſent, quomodo ex eis demonſtraretur animæ humanæ ſpiritualitas?

(2) Loquimur de homine quem Deus ipſe immediate formavit: nam de ceteris, qui ex eo, exque ejus poſteris nati ſunt, non negamus, initia eorum fuiſſe per generationem; ideoque ipſos, ut ceteri pueri, non ſtatim habuiſſe uſum rationis, ob impedimenta in viribus ſenſitivis; qua ratione S. Thomas 1. p. q. 101. a. 2. demonſtrat, pueros etiam in ſtatu innocentiæ, ſi perduraſſet, non ſtatim mox natos, habituros fuiſſe per- ſe-

ctitius eſt ergo ſtatus ille primævus, & originarius hominis ſylveſtris, & pecudum vitam agentis.

342. Inſuper homo duplici conſtat parte, animali ſcilicet, & rationali, & utraque ad ejus naturam pertinet, ita tamen ut pars animalis ſit ei communis cum beſtiis, pars rationalis ſit propria ejus differentia conſtitutiva (1). Magis ergo fuiſſet contra naturam hominis, ſi in primigenio ſtatu, nullo in ejus organis exiſtente impedimento, nullum habuiſſet rationis uſum, quam ſi caruiſſet quacumque ſenſatione, & animali operatione. Atqui fatente Genevenſi, Philoſopho (ſi hoc ſit nomine dignus) natura hominis non patiebatur, ut in ſtatu illo nullam homo haberet ſenſationem, operationemque animalem; imo, ut ipſe ait, conſiderato homine, prout *e manu naturæ prodire debuit*, univerſæ ejus operationes animales fuerunt. Multo igitur minus patiebatur natura hominis, ut is in eo ſtatu omni deſtitueretur rationis uſu. Conſiderato igitur homine, prout e manu naturæ debuit prodire, neceſſe omnino erat, ut non ſolum operationes animales haberet, ſed multo magis rationales.

343. Ad hæc: naturalis dici non poteſt ſtatus, qui eſt contra finem, ad quem homo ordinatur; natura enim quæ operatur propter finem, numquam agit contra finem. Homo autem ordinatur ad Deum ultimum finem, in quo ejus vera felicitas eſt repoſita, ut ſupra oſtendimus (2). Non poteſt vero ad Deum ordinari ut ultimum finem, prout homini convenit, nimirum dirigendo ſe in finem, niſi Deum cognoſcat. Si autem homo in ſtatu primigenio quacumque fuiſſet intellectuali cognitione priva-

---

fectum uſum rationis. Sed pueri, ſublatis impedimentis, habent rationis uſum; ideoque Deum, & prima ſaltem principia moralitatis cognoſcunt; neque ulli fuerunt umquam, ut Rouſſeaus fingit, homines perfectæ ætatis, ſui compotes, omni intellectuali cognitione deſtituti, & animales tantum operationes habentes. Nemo enim extra infantiam conſtitutus, niſi forte ſit phreneticus, laborare poteſt ignorantia invincibili exiſtentiæ Dei, & primorum ſaltem principiorum juris naturæ, ut demonſtratum eſt tom. 5. §. 1191. & ſupra §. 325.

(1) Non potuit vel ipſe Rouſſeaus hanc differentiam negare; ſi enim eam negaſſet, nullum agnoviſſet diſcrimen eſſentiale inter homines, & belluas; nec potuiſſet hominis aſſerere libertatem; libertas enim in electione poſita eſt: eligere autem eſt rationis opus.

(2) §. 87.

tus, non potuiſſet Deum cognoſcere. Fuiſſet ergo fruſtratus ſuo ultimo fine ex ipſa conditione ſtatus, in quo poſitus fuiſſet a Deo. Non igitur ſtatus ille fuiſſet naturalis (1), & Deus egiſſet contra finem, ad quem hominem ordinaverat: quæ graviſſima ſunt abſurda.

344. Rurſus, ſi homines ea habuerunt primordia, quæ Rouſſeaus confingit, ut inter ſylvas, & antra belluarum more viverent ſine Religione, ſine ſocietate, ſine lege, ſine rationis uſu; eorum primam quæremus originem. Dicetne Rouſſeaus, de hac non eſſe inquirendum, quod mundus fuerit ab æterno? Non putamus, in hac ipſum fuiſſe ſententia, præſertim cum agnoſcere ſe dicat primum hominum parentem. Admiſſa etiam mundi æternitate, perpetuaque generationum ſucceſſione, explicandum eſſet, cur homines ea olim habuiſſent primordia, a quibus poſtea receſſiſſent? Dicendumne erit, eos veluti ranas, aut fungos de terra olim prodiiſſe? Ita ſane comminiſcebantur veteres Ægyptii, teſte Diodoro Siculo (2); atque ita placuit Hobbeſio (3) hominem in ſtatu naturali conſideranti. Quis vero, niſi plane ſtultus, hanc generi humano originem tribuet? Fatendum eſt ergo, univerſos homines proceſſiſſe ab uno primo Parente. De hoc igitur quærendum eſt, an talis fuerit, quales Rouſſeaus primos homines deſcribit: nam ſi is belluarum more non vixit, ſed ratione uſus fuit, Deumque agnovit, & jura honeſtatis; quæ ratio erit, ut dicamus, filios, nepoteſque ejus nihil ejuſmodi

(1) Unus ex finibus intermediis, ad quos homo, ſicut & cetera animalia deſtinatus fuit, eſt propagatio ſpeciei. Quis diceret hominem in ſtatu primigenio ita fuiſſe a natura comparatum, ut nonniſi poſt multa ſecula hunc adſequi finem poſſet? Si ita de fine intermedio, quanto magis de fine ultimo?

(2) L. 1. Vide ejus verba quæ deſcripſimus tom 1. pag. 414. in not. Vide etiam quæ ibid. dedimus ex Lucretio, Horatio, & Vitruvio; comperieſque, hypotheſim Rouſſeau iiſdem ferme terminis ex veteribus illis fuiſſe acceptam; nihilque aliud ipſum egiſſe, quam renovare veterum illorum fabulam, qui ſane commiſeratione digni erant, cum expertes eſſent doctrinæ revelatæ; qua commiſeratione indignus Rouſſeaus eſt, qui ſacras Litteras legerat; fabulamque illam reproduxit, vel oſtentationis, vel fovendæ incredulitatis cauſſa; minime advertens, vel non animadvertiſſe diſſimulans, vetuſtiſſimam ab ſe doceri fabulam.

(3) De cive c. 8. §. 1.

modi ex ipſo reſciſſe, & in ſummam ſtupiditatem fuiſſe lapſos?

345. Quod autem primus Parens omni fuerit ſcientia perfuſus, demonſtratum a nobis fuit (1), & ab Angelico hac efficaci ratione oſtenditur (2): ,, Naturali ordine perfectum præcedit imper- ,, fectum, ſicut & actus potentiam; quia ea quæ ſunt in po- ,, tentia, non reducuntur ad actum, niſi per aliquod ens actu: ,, & quia res primitus a Deo inſtitutæ ſunt, non ſolum, ut ,, in ſeipſis eſſent, ſed etiam ut eſſent aliorum principia; ideo ,, productæ ſunt in ſtatu perfecto, in quo poſſent eſſe ,, principia aliorum. Homo autem poteſt eſſe principium ,, alterius, non ſolum per generationem corporalem, ſed etiam ,, per inſtructionem & gubernationem. Et ideo ſicut primus ,, homo inſtitutus eſt in ſtatu perfecto quantum ad corpus, ut ,, ſtatim poſſet generare; ita etiam inſtitutus eſt in ſtatu perfe- ,, cto quantum ad animam, ut ſtatim poſſet alios inſtruere, & ,, gubernare ,,. Commentitius eſt ergo ſtatus ille primæus, quem Rouſſeaus fingit: nam ſi poſteri Adæ ab ipſo fuerunt inſtructi, & gubernati, iſque erat omni ſcientia a Deo donatus, tantum abfuit ut ſtatus ille ſtupiditatis fuerit, & vitæ mere animalis, & belluinæ, quin fuerit maxime perfectus (3).

346. Pro altera prop. parte ita breviter. Ac 1. quam difficile fuiſſet homini perfectam, continuatamque corporis ſanitatem tueri, ſi belluarum inſtar vixiſſet? Nec ipſæ belluæ continua fruuntur ſanitate; quanto minus homines illi, qui utut ponerentur induruiſſe, numquam ad duritiem ſive urſorum, ſive leonum, ſive elephantum perveniſſent? 2. Quot modis lædi potuiſſet hominum ſanitas, morſibus, veneno, rabie belluarum, niſi ipſi quoque homines, ut totidem ſylvarum beſtiæ, inter ſeſe dimicaſſent, ſeque confeciſſent? 3. Quî felix eſſe poterat homo ad brutorum conditionem dejectus, eorumdem magiſterio indi-

---

(1) Tom. 1. hujus noſtri oper. §. 22.

(2) 1. p. q. 94. a. 3.

(3) Non loquimur de perfectionibus quibuſdam acceſſoriis, quæ additi progreſſu temporis potuerunt ex artium præſidiis, quas tamen omnes Adamus perfecte callebat. Sed loquimur de perfectionibus præcipuis humanam naturam exornantibus in veritatum cognitione, atque in officiis hominis erga Deum, erga ſeipſum, & erga alios homines.

digens, Creatoremque ſuum ignorans? 4. Si felicem in hac conditione hominem dixeris, quod ea ignoraret, nec tamen noſceret quidpiam, quo perturbari poſſet; non eſſet, cur dementes, & fatuos non etiam felices diceres, quia rationis uſu deſtituuntur. Cetera quæ addi poſſent, omittimus (1): nam dicta plus quam ſatis oſtendunt, quam turpiter Rouſſeaus deſipuerit.

347. Ad primum negamus, hominem exutum donis ſupernaturalibus, & artificialibus facultatibus, nonniſi ſenſationibus eſſe inſtructum; quot enim alia dona naturalia ſunt ad lineam intellectivam pertinentia, quibus homo eſt locupletatus? Negamus etiam, non poſſe ſtatum hominis naturalem cognoſci, niſi homo exuatur omnibus donis ſupernaturalibus: nam dona ſupernaturalia non deſtruunt, ſed perficiunt naturam; & cum in eodem ſubjecto reperiantur, idem poteſt conſiderari in ſtatu naturali, prout eſt affectum donis naturalibus, & in ſtatu ſupernaturali cum donis ſupernaturalibus. Non exuitur homo donis ſupernaturalibus, ſi conſideretur cum præciſione ab illis; ſicut non exuitur rationalitate, cum conſideratur in ipſo animalitas, præſcindendo a rationalitate. Denique negamus, hominem in ſtatu naturali primævo, fuiſſe exutum donis ſupernaturalibus, & facultatibus artificialibus. Fuit enim plenus ſcientia, & creatus in gratia, ut S. Thomas oſtendit (2).

348. Ad ſecundum negamus, uſum ſermonis univerſim accepti, non eſſe homini naturalem; proprium eſt enim hominis loquutione uti, cum ſit animal naturaliter ſociale, ut dictum eſt (3); quamquam naturale homini non ſit hoc vel illo idiomate uti. Negamus præterea, abſque uſu ſermonis nullas acquiri poſſe ideas univerſales: nam voces ſunt ſigna idearum, nec niſi ad exprimendas ideas adſumuntur; quare non ideæ ab ipſis, ſed ipſæ ab ideis pendent. Experiendo conſtat, ſurdos a nativitate, qui idcirco & muti ſunt, multa cognoſcere, & ad-

(1) Multis Rouſſeau Opellam confutaverunt inter ceteros Caſtillonus, & Caſtellus, quarum refutationum epitome habetur cit. tom. 3. Opp. Rouſſeau.

(2) 1. p. q. 94. a. 3. & q. 95. a. 1.

(3) §. 341.

addiſcere, quæ abſque ratiocinio cognoſci, & addiſci nequeunt (1).

349 Ad tertium reſpondemus, mirandum valde eſſe, Philoſophos hoſce, qui ſcepticiſmum profitentur, contemnuntque ſacram Moyſis narrationem, quam, niſi velint Divinitus inſpiratam admittere, negare non poſſunt eſſe vetuſtiſſimæ antiquitatis ſupra ceteros libros; abſque ulla dubitatione ſe fidei committere nonnullorum recentium Viatorum, qui niſi in eadem incredulitatis remigarint navi, ſaltem decipi potuerunt, vel quia eorum populorum mores non ſatis exploratos habebant, vel quia eorum intelligere neſciebant loquutionem. Jam ſupra oſtendimus (2), quam illi a veritate aberrarint, dum ab eis barbaris Divinitatem nullam agnoſci dixerunt. Sed incitemus acrius, vehementiuſque. Quis umquam regionem aliquam vidit, in qua homines exſtarent ita ſtupidi, ut nullum rationis exhibuerint ſignum, nullam inter ſe habuerint ſocietatem (3); nullum ſermonis uſum (4)? Fuerit quiſpiam inter

---

(1) Chriſtianus Thomaſius Introd. in Log. c. 3. §. 24. in eo fuit errore, ſurdum ſcilicet a nativitate nullo modo poſſe cogitare, *eo quod cogitare non aliud eſt, quam ſibimet ipſi loqui: qui autem ſurdus natura eſt, loqui nullo modo poteſt*. Imperitus neſcivit diſtinguere inter internam, & externam loquutionem, inter verbum mentis, & verbum oris.

(2) Tom. 5. §. 1205 ſq.

(3) Mira eſt ejuſmodi Philoſophorum ſolertia: nam Scriptores citant, qui peſſime de populis barbaris loquuti ſunt; de illis ſilent, qui plus æquo eorum indolem, proboſque mores commendarunt; inter quos eſt Anderſonius in *Groenlandiæ deſcriptione*, & de la Hontan in *deſcriptione Americæ ſeptentrionalis*.

(4) Ne putent ſcioli noſtri, in barbaras regiones ſe tantum penetraſſe, eos mittimus ad Angelicum Præceptorem, qui 1. Polit. lect. 1. (Sunt hæc commentaria genuina S. Thomæ, qui, ut Veteres omnes ejus opera recenſentes, teſtantur, ſuper quatuor priores libros Politicorum ſcripſit; licet quatuor poſteriores ſint S. Thomæ abjudicandi, ut oſtendit Echardus de Script. Ord. Præd. tom. 1. pag. 286.) inquit: „ Poteſt autem hic „ eſſe dubium, qui dicantur barbari. Dicunt enim quidam, omnem hominem barbarum eſſe ei qui linguam ejus non intelligit. Unde & Apo- „ ſtolus dicit (1. Cor. 14. v. 11.) *ſi neſciero virtutem vocis, ero ei, cui lo- „ quar, barbarus, & qui loquitur mihi barbarus*. Quibuſdam autem vide- „ tur, illos barbaros dici, qui non habent literalem loquutionem in ſuo „ vulgari idiomate. Unde & Beda dicitur in linguam Anglicam libera- „ les artes tranſtuliſſe, ne Anglici barbari reputarentur. Quibuſdam autem „ vi-

ter feras enutritus, & loqui neſcius; quænam horumce Philoſophorum dialectica eſt, ex uno, aut altero, qui uti monſtra humanitatis haberi poſſunt, inferre, univerſos homines in primævo, & originario ſtatu naturali tales fuiſſe? Sed finem imponamus: nam hi Philoſophi nihil norunt minus, quàm logicæ regulas: & cum libros edunt, verbis quidem, quæ eloquentiam quamdam præſeferre videntur, paginas implent, ne unam vero rationem concludentem proferre ſciunt. Quæ quidem ratio eſt, quare Scholaſticos inſectentur, qui non verbis, ſed rationibus dimicant, quas illi ne declinare quidem ſciunt.

ARTICULUS II.

Utrum ſtatus naturalis hominis ſit ſtatus belli omnium in omnes.

350. ITa eſſe docet Hobbeſius (1), multoque jam ante docuerat Climias Cretenſis (2), ut Puſendorſius (3) obſervat (4). Videtur autem ita dicendum I. quia in ſtatu naturali omnia

„ videtur, barbaros eſſe eos, qui ab aliquibus cujuslibet Legibus non „ reguntur. Et quidem omnia aliqualiter ad veritatem accedunt. In nomine enim barbari extraneum aliquod intelligitur. Poteſt autem aliquis homo extraneus dici, vel ſimpliciter, vel quoad aliquem. Simpliciter quidem extraneus videtur ab humano genere, qui deficit ratione, ſecundum quam homo dicitur, & ideo ſimpliciter barbari nominantur illi qui ratione deficiunt, vel propter regionem cæli, quam intemperatam ſortiuntur, ut ex ipſa diſpoſitione regionis habetes ut plurimum inveniantur (*tales ſunt Iaponii, & Groenlandi*), vel etiam propter aliquam malam conſuetudinem in aliquibus terris exiſtentem, ex qua provenit, ut homines irrationales, & quaſi brutales reddantur.„ Et in cit. c. Epiſt. 1. ad Cor. *Barbari proprie dicuntur illi, qui in virtute corporis vigent, in virtute rationis deficiunt, & ſunt quaſi extra leges, & ſine regimine juris*. Vides ergo, poſſe quidem dari homines habetes propter ſoli conditionem, aut perverſos moribus ob pravas conſuetudines: ſed longe hæc ſunt a primævo hominum naturali ſtatu, ſi ejus natura conſideretur.

(1) In l. de Cive c. 1. ſq. & c. 8. & 13. & in Leviathane.

(2) Apud Platonem l. 1. de leg.

(3) De jure nat. & gen. l. 2. c. 2. §. 5.

(4) Parum ab Hobbeſio diſtat Thomaſius, qui in Fund. jur. nat. & gen. l. 10.

omnia erant communia, & omnes viribus æquales (1). Poſita autem communitate rerum, & virium æqualitate, ſequitur voluntas lædendi ob appetitum plurium, ut eadem re fruantur, quia ſæpiſſime neque ea frui communiter, neque eam dividere poterant; unde ſequitur fortiori dandam fuiſſe: quis autem ſit fortior, pugna eſt judicandum. Status igitur naturalis hominum eſt ſtatus belli omnium in omnes (2).

351. II. In ſtatu naturali homines vel ſunt modeſti, vires ſuas recte æſtimantes, ac permittentes ceteris eadem omnia quæ ſibi; vel ſunt ferocis ingenii, omnia ſibi ſolis licere arbitrantes. Atqui his quidem ineſt voluntas lædendi, illis vero neceſſitas ſuam libertatem, reſque ſuas defendendi. Inter utroſque igitur eſt mutuum bellum (3).

352. III. Ingeniorum maximum eſt certamen: ex ea autem contentione maximas oriri diſcordias neceſſe eſt: nam ipſum non conſentire odioſum eſt, ac contemptus, & exprobratio erroris adverſus eum qui non conſentit (4). Fieri autem nequit, ut odium, & contemptus non pariant lædendi libidinem. Omnibus igi-

l. 10. c. 3. §. 55. docet, ſtatum hominis naturalem eſſe confuſum chaos ex bello, & pace, magis tamen participans de ſtatu belli, quam pacis.

(1) Putat Hobbeſius omnes homines æqualium eſſe virium, ut ſe mutuo lædant, quia quod aliqui robore non poſſunt, malitia poſſunt, & per inſidias.

(2) Hobb. de cive, c. 1. §. 3. & 6. (3) Ibid. §. 4.

(4) Exemplum ponit Hobbeſius ibid §. 5. „ quod nulla acrius gerantur „ bella, quam inter ejuſdem Religionis ſectas „. Principio negamus, hæreticorum ſectas pertinere ad eamdem Religionem. Nam ut recte Tertullianus l. de Præſcript. c. 37. *Si hæretici ſunt, Chriſtiani eſſe non poſſunt, non a Chriſto habendo quod de ſua electione ſectati, hæreticorum nomine admittunt*. Deinde quis vel modice hiſtoriæ Eccleſiaſticæ gnarus, neſcit, turbas ab hæreticis primum in Catholicos Principes fuiſſe motas, imo in ipſos Principes heterodoxos? Exemplum Caroli I. Angliæ Regis a *Parlamentariis*, ut vocant, & a Cromuello impiæ factionis auctore, capite plexi in publico foro per ſummam injuſtitiam, erat recens, cum librum de Cive Hobbius ſcribebat & propterea ſcribebat. Hi autem non de doctrinis certabant: nam quid de doctrinis cum Carolo I. qui in hæreſi Calviniana infelix obiit? Ducebantur ergo alio principio, quo nimirum detrectabant ſubjici legitimæ Poteſtati, ejuſque optabant jugum excutere. Hæc cauſſa fuit, cur tam ſæpe heterodoxi arma ſumpſerint adverſus Reges, eoſque bellis fatigarint.

igitur ineſt mutua lædendi voluntas, ex qua mutuum ſequitur bellum.

353. IV. Experiendo compertum eſt, *naturam homines diſſociaſſe, & ad mutuam cædem aptos, inclinatoſque produxiſſe*. Cur enim iter agentes quærimus comites, & arma geſtamus? cur fores claudimus, cum imus dormitum? cur ſupremæ Poteſtates militias inſtruunt, ſpeculatores in ſtatione ponunt, arces muniunt, niſi quia hoſtes timent, & alii aliis ſuſpecti ſunt (1)?

354. V. Americani, etſi per familias congregati ſint, & in iis concorditer vivant ſimilitudine ſola cupiditatum, tamen cum ceteris ita ſe habent, ut inter eos ſit bellum omnium in omnes (2).

Prop. I. *Status mutui belli omnium in omnes naturalis eſſe non poteſt, ſpectata conditione naturæ humanæ in ſeipſa, prout eſt a Deo condita*. II. *Poteſt tamen mutuum bellum eſſe inter privatos* (3) *homines ex corruptione naturæ*. III. *non tamen omnium in omnes*.

355. DEmonſtratur 1. pars. Ac primum quidem homo eſt naturaliter animal ſociale, ut demonſtratum eſt (4). Repugnat autem ſocialitas cum bello omnium in omnes: nam quæ ſocietas eſſe poteſt inter hoſtes, qui ſe invicem conficere, deſtruereque ſtudent (5)?. II. Status belli eſt violentus; qui enim adverſus alium prælіatur, vim ei infert. Fieri autem nequit, ut ſtatus violentus ſit naturalis: nam ipſa vis eſt contra naturam (6). III. Homines ſunt ſimiles in natura, ſunt enim omnes

---

(1) Hobb. in Leviath. c. 13.

(2) Loc. cit.

(3) Non loquimur de publicis Poteſtatibus: nam ut recte S. Thomas 2. 2. q. 40. a. 1. „ Cum cura Reipublicæ commiſſa ſit Principibus, ad eos „ pertinet Rempublicam civitatis, vel regni, ſeu provinciæ ſibi ſubditæ „ tueri. Et ſicut licite defendunt eam materiali gladio contra interio„ res quidem perturbatores, dum malefactores puniunt... ita enim gla„ dio bellico ad eos pertinet Rempublicam tueri ab exterioribus hoſti„ bus „. Sed hac de re infra.

(4) §. 341. (5) Vide S. Thom. 1. Polit. lect. 1.

(6) Vide S. Thom. 2. 2. q. 175. a. 1.

omnes ejuſdem naturæ. Similitudo autem eſt cauſſa amoris; unio vero eſt amoris effectus (1). Ubi autem eſt unio, quæ animos conjungit, non poteſt eſſe bellum, quod animos ſeparat (2). IV. Status perpetui belli omnium in omnes cum recta ratione pugnat, cujus eſt in officio continere, atque compeſcere avaritiam, libidinem, ſuperbiam, alioſque perverſos animi motus, ac fovere cum proximo pacem, & cum Deo amicitiam. Recta ſiquidem ratio ſuadet, ut voluntas ſubjiciatur Deo, & pars hominis inferior ſubjiciatur ſuperiori (3): cum hac autem ſubjectione ſtare nequit perpetuum bellum omnium in omnes, quod nonniſi ex paſſionum tumultu oriretur (4), ut Hobbeſius ipſe fatetur (5). V. Ut S. Thomas oſtendit (6), omnia pacem appetunt; idque adeo verum eſt, ut *pacis intentione gerantur & bella*, ut S. Auguſtinus animadvertit (7). VI. Non alia ratione voluit Deus, ut ex uno omnes homines propagarentur, niſi ut eis com-

---

(1) Confer eumdem 1. 2. q. 27. a. 3. & q 28 a. 1. & Opuſc. 4. c. 6. ubi ait: „ Ad dilectionem proximi nos inducit .... naturæ communicatio. „ Sic enim dicitur Eccl. 13 *Omne animal diligit ſimile ſibi* Unde cum „ omnes homines ſint ſimiles in natura, invicem ſe diligere debent; & „ ideo odire proximum non ſolum eſt contra divinam legem, ſed etiam „ contra legem naturæ „.

(2) Si aliter eſſet, deterior foret conditio hominis, quam brutorum, de quibus Juvenalis Satyra 15.

Parcit cognatis maculis fera: quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore umquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris alit rabida cum tigride pacem
Perpetuam, ſævis inter ſe convenit urſis.

(3) Vide S. Thom 1 2. q 82. a. 3.

(4) Ut idem S. Thomas oſtendit 2. 2 q. 40. a. 1. ut bellum ſit licitum, requiritur 1. auctoritas in eo, qui bellum indicit, 2. juſta cauſſa, 3. recta intentio bellantium, ut infra oſtendemus. Hæ autem conditiones inveniri non poſſent in bello omnium in omnes, ut per ſe conſtat. Itaque bellum illud ſaltem ex parte inferentium eſſet iniquum. Impium eſt autem dicere, hominem ita fuiſſe a Deo conſtitutum, ut ex conditione ſtatus naturalis in quo Deus ipſum poſuerat, inclinatus eſſet ad bellum iniquum.

(5) De cive c 1. §. 2. ſqq.

(6) 2. 2. q. 29. a. 2.

(7) Lib. 19. de Civ. c 12. ubi multis hanc veritatem confirmat: atque inter cetera: „ Latrones ipſi, *inquit* ut vehementius, & tutius infeſti „ ſint paci ceterorum, pacem volunt habere ſociorum „. Vide Platonem l. 1. de leg. & Ariſtotelem l. 7. Polit. c. 14.

commendaret concordiæ vinculum (1). Spectata igitur conditione humanæ naturæ, prout condita a Deo eſt, naturalis ſtatus hominis non poteſt eſſe belli omnium in omnes (2). Hinc autem ſatis refutata remanet Thomaſii (3) ſententia (4).

356. Accedimus ad ſecundam prop. partem, eamque probamus ex S. Thoma (5) 1. quidem quia inter homines nonnulli ſunt

---

(1) Idem S. Auguſtinus l. 12. de Civ. c. 21. „ Unum, *ait*, & ſingulum „ creavit, non utique ſolum ſine humana ſocietate deſerendum: ſed ut „ eo modo vehementius ei commendaretur ipſius ſocietatis unitas, vinculumque concordiæ, ſi non tantum inter ſe naturæ ſimilitudine, verum „ etiam cognationis affectu homines necterentur „.

(2) Ex hiſce autem manifeſte apparet, quam immerito Bælius in dict. art. *Hobbes*, lit. D. ſyſtema Hobbeſianum excuſare tentaverit, quaſi bene ſit colligatum, aptumque ad muniendum Regnum, quod in ſtatu turbationis reperiatur, ut erat tunc Angliæ Regnum ob cædem Caroli I. Videtur potius Hobbeſii ſyſtema homines impellere ad ſeditiones: nam ſi ſemel verum eſſet, ita homines naturaliter eſſe conſtitutos, ut mutua inter ſeſe, perpetuaque bella gererent, quis eos continere poſſet, ut ſtatui politico, & ſupremæ Poteſtati naturalem illam inclinationem coercenti, ſe ſubjicerent?

(3) Nam ſtatus naturalis hominum *per ſe* pacificus eſt, & ſolum *per accidens* bellicus; naturalis enim ratio dictat, appetendam eſſe pacem, quæ per ſe bona eſt; bellum vero ſuſcipiendum ad pacem obtinendam. Quare fieri non poteſt, ut ſtatus naturalis plus participet de bello, quam de pace, ut Thomaſius dicit: nam quod eſt *per ſe*, eſt intentum *per ſe*, & *abſolute* a natura; quod vero eſt *per accidens*, non eſt ex primaria intentione naturæ.

(4) Heineccius in Prælect. Acad. ad Pufend. l 1. c. 5. §. 8. ſq. accedere videtur ad Hobbeſii, & Thomaſii errores cum docet, in ſtatu naturali, quia deeſt Judex, ſeu Magiſtratus, reputandum eſſe ut hoſtem eum qui injuria aliquem affecerit, & ſatisfacere nolit; idque etiamſi injuria ſit levis; atque idcirco injuriam paſſo omnia in infinitum contra ipſum licere. Si hæc admittantur, incidimus pene in Hobbeſianum errorem: nam quot reputari, aut fingi ab hominibus injuriæ poſſunt? quis autem dixerit, Deum voluiſſe homini jus concedere, quod in humanæ ſocietatis perturbationem vergeret? Ex hac Heineccii doctrina manavit quarta earum propoſitionum, quas confixit Benedictus XIV. die 10. Novemb. 1752. *Licitum eſt in ſtatu naturali acceptare, & offerre duellum ad ſervandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulſari nequit.* Et ſimiliter quinta: *Aſſerta licentia pro ſtatu naturali applicari etiam poteſt ſtatui civitatis male ordinatæ, in qua nimirum vel negligentia, vel malitia Magiſtratus juſtitia aperte denegatur.*

(5) 1. Polit. lect. 1.

ſunt ita corrupti moribus , ut contineri non poſſint neque vinculo amicitiæ , neque ſub jugo legis , neque ſub regula rationis . *Qui autem eſt talis ſecundum naturam , ideſt ex corruptione naturæ , ſimul cum hoc oportet , quod habeat , quod ſit cupidus belli , quaſi litigioſus , & ſine jugo exiſtens . Sicut videmus quod volatilia quæ non ſunt ſocialia , ſunt rapacia .* Inter ejuſmodi homines poteſt eſſe mutuum bellum non ex conditione , ſed ex corruptione naturæ . II. ,, Homo eſt optimum animalium , ſi per-
,, ficiatur in eo virtus ad quam habet inclinationnem natura-
,, lem . Sed ſi ſit ſine lege , & juſtitia , homo eſt peſſimum
,, omnium animalium ; quia injuſtitia tanto eſt ſeverior , quanto
,, plura habet arma , ideſt adjumenta ad male faciendum . Ho-
,, mini autem ſecundum ſuam naturam convenit prudentia , &
,, virtus , quæ de ſe ſunt ordinatæ ad bonum ; ſed quando homo
,, eſt malus , utitur eis quaſi quibuſdam armis ad male facien-
,, dum , ſicut per aſtutiam cogitat diverſas fraudes , & per ab-
,, ſtinentiam potens ſit ad tolerandam famem , & ſitim , ut ma-
,, gis in malitia perſeveret ; & ſimiliter de aliis : & inde eſt ,
,, quod homo ſine virtute , quantum ad corruptionem iraſcibi-
,, lis eſt maxime ſceleſtus , & ſylveſtris , utpote crudelis , &
,, ſine affectione (1) . Et quantum ad corruptionem concupiſci-
,, bilis eſt peſſimus quantum ad venerea (2) , & quantum ad
,, voracitatem ciborum (3) ,, . III. quia ut idem S Thomas advertit (4) ,, Eſt hominis lex , quam ſortitur ex ordinatione
,, divina ſecundum propriam conditionem , ut ſecundum ratio-
,, nem operetur ; quæ quidem lex fuit tam valida in primo ſta-
,, tu , ut nihil vel præter rationem , vel contra rationem poſ-
,, ſet ſubrepere homini : ſed dum homo a Deo receſſit , incur-
,, rit in hoc , quod feratur ſecundum impetum ſenſualitatis .
,, Et unicuique etiam particulari hoc contingit , quanto magis

---

(1) Tales erant ii populi, qui parentes ſenio confectos occidebant, quique carnibus humanis veſcebantur. Vide Plinium Hiſt. nat. l. 6. c.30.

(2) In hunc veniebant cenſum , qui cum matribus , & ſororibus commiſcebantur , & communitatem admittebant uxorum . Vide quæ diximus §. 172.& 179.

(3) De ejuſmodi barbaris hominibus conferri poſſunt, quæ ſcribit Plinius Hiſt. nat. l. 5. c.8. & l.7. c.2.

(4) 1. 2. q. 91. a. 6.

„ a ratione receſſerit, ut ſic quodammodo beſtiis aſſimiletur, „ quæ ſenſualitatis impetu feruntur, ſecundum illud Pſal. 48. „ *Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt* „ *jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis* „. Si ergo in hominibus attendatur corruptio naturæ, & declinatio eorum a ratione ob morum pravitatem, poſſunt homines eſſe ſimiles, imo & aliquando beſtiis pejores, nec poſſunt tantum eſſe, ſed multi revera ſunt ita truces, ut abſque ulla affectione eſſe videantur. Inter hos autem quod ſit mutuum bellum, mirum eſſe non debet, præſertim ſi nulla civili lege contineantur. Id vero non provenit ex conditione naturæ humanæ, quæ ex ordinatione divina inclinata eſt ad agendum ſecundum rationem, ideoque ad pacem, & ad mutuum amorem; ſed provenit ex corruptione naturæ adhuc amplius depravatæ per malas conſuetudines (1).

357. Quamquam vero (eſtque ex S. Thoma (2) tertiæ prop. partis probatio) natura in omnibus hominibus depravata ſit (3); non omnes tamen ſequuntur pravas inclinationes naturæ (4); imo in

(1) Hinc exſtitit neceſſitas legis civilis, ut ii nempe qui contineri neſciunt amore virtutis, contineantur timore pœnæ. Quod videtur innuere Apoſtolus 1. ad Tim. 1. v. 9. cum ait: *Lex juſto non eſt poſita, ſed injuſto*. Ideſt, ut interpretatur S. Thom. ib. lect 3 „ Si omnes eſſent juſti, nulla „ neceſſitas eſset dandi legem „ *coactivam* ſcilicet metu pœnarum, ut ibid. S. Doctor exponit.

(2) 1. 2. q. 71. a. 2. ad 3.

(3) Hæc depravatio perſpecta fuit & ipſis Ethnicis Philoſophis, quamvis ignoraverint veram ejus cauſam, ideſt peccatum originale. Inclinatio enim ad malum non poteſt eſſe a Deo auctore naturæ, qui eſt ipſa bonitas.

(4) S. Thomas loc. cit rationem reddens, cur plures ex hominibus vitia ſequantur, licet vitium ſit contra naturam: „ In homine, *inquit*, eſt „ duplex natura. Scilicet rationalis, & ſenſitiva. Et quia per operatio„ nem ſenſus homo pervenit ad actum rationis, ideo plures ſequuntur „ inclinationes naturæ ſenſitivæ, quam ordinem rationis. Plures enim ſunt „ qui aſſequuntur principium rei, quam qui ad conſummationem perve„ niunt. Ex hoc autem vitia, & peccata in hominibus proveniunt, quod „ ſequuntur inclinationes naturæ ſenſitivæ contra ordinem rationis „. Plures igitur ſunt, qui ab ordine rationis deflectunt; at multi etiam ſunt, qui ordinem rationis ſervant: & inter ipſos corruptos homines, nemo unus eſt, qui non aliquando aliquid faciat boni moraliter; non enim eſt in eis omnino vitiata natura, quin poſſit aliquid boni facere.

in iis ipſis, qui ſecundum impetum earum inclinationum feruntur, natura non eſt adeo depravata, ut nullum in ea exſtet rectæ rationis veſtigium; lex enim naturalis ſaltem quoad prima principia omnibus nota deleri prorſus a cordibus hominum nequit, ut dictum eſt (1). Inter hæc autem principia recenſetur illud, *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*; quo quidem perſtante, contingere non poteſt, ut & ipſi homines corruptiſſimi non animadvertant ſaltem aliquando, non eſſe aliis inferendum bellum, quod ipſi ab aliis ſibi inferri nolunt. Fieri ergo non poteſt, ut in ſtatu etiam naturæ corruptæ ſit inter homines bellum omnium in omnes.

358. Ad primum negamus, in ſtatu naturali omnes omnino res fuiſſe communes, & unicuique homini fuiſſe jus in omnes, & omnia, ut Hobbeſius dicit (2). Quis enim affirmabit, cuique tunc fuiſſe jus non ſolum in alterius bona quæ fortunæ dicuntur, ſed etiam in ejus corpus, in vitam, in uxorem, in filios; in famam, in animam denique ipſam (3)? Non negamus, tunc bona fortunæ fuiſſe communia hoc ſenſu, quia antequam occuparentur, cuique licebat illa apprehendere: at poſtquam unus illa occupavit, jam eorum acquiſivit dominium, a quo abſque injuria deturbari non poterat; jam enim ex ipſa occupatione

P 2 bona

---

(1) §. 325. ſq. (2) De cive c. 1. §. 10.

(3) Hoc jus omnium in omnes, & in omnia abſurdum viſum eſt & ipſi Pufendorfio: nam l. 1. de jur. nat. & gen. c. 2. §. 3. illud jus reprobat in Spinoza: & merito ſane; ſi enim unicuique fuiſſet jus in omnes, & in omnia, jus unius ceterorum jura exhauſiſſet; igitur ceteri nullum habuiſsent jus. Quale etiam jus eſse poteſt, cui alter pari jure poſſit reſiſtere? Inſuper ſi omnia fuiſsent communia, nullius juri fuiſsent addicta. Et ſi unuſquiſque jus habebat ad propriam conſervationem, quomodo alter poterat habere jus ipſum lædendi, privandique eo, quod ille acceperat, ut ſe conſervaret? Conatus quidem Pufendorfius ibid. fuit Hobbeſium excuſare, propterea quod is hominem in eo ſtatu ſubjecerit legum naturalium, & ſanæ rationis regimini. Sed quænam lex naturalis dictare poterat jus omnium in omnes, & in omnia? Quænam ſana ratio præſcribere bellum omnium in omnes. Si, Hobbeſio fatente, nihil ante legem civilem eſt juſtum, vel injuſtum, honeſtum, vel turpe, neque ulli in ſtatu naturali fieri poteſt injuria; quænam in eo ſtatu poteſt eſse lex naturalis, quænam recta ratio, niſi ad mentem Spinozæ, a qua, ut Maſcovius in cit. Pufendorfii §. animadvertit, parum recedit Hobbeſii ſententia?

bona illa fecerat ſua, habebatque juſtum poſſidendi titulum. Non erat igitur, cur ex hoc capite juſtum oriri poſſet mutuum bellum. Multoque minus ex virium æqualitate; videmus enim, eos qui imbecilles ſunt viribus, timidos eſſe, licet quandoque aliis per inſidias machinentur mortem; quam tamen machinari neque omnes ſciunt, neque omnibus per opportunitatem datur. Potius ergo ex inæqualitate virium ſequi debuiſſet, non auſuros homines imbelles aliis fortioribus bellum indicere; ideoque ſaltem ex parte illorum non fuiſſet bellum omnium in omnes (1).

359. Ad ſecundum reſpondemus, Hobbeſium contra ſeipſum pugnare: nam ſi modeſti homines ceteris permiſiſſent quæ ſibi; non ergo inter modeſtos homines fuiſſet bellum; ideoque bellum non fuiſſet omnium in omnes. Ad ſummum bellum fuiſſet cum hominibus ferocis ingenii. Sed ipſo Hobbeſio fatente, non omnes homines ingenii fuiſſent ferocis. Non ergo bellum fuiſſet mutuum inter omnes homines, Dato etiam quod omnes fuiſſent ferocis ingenii, & mutua inter ſeſe bella geſſiſſent, an tales fuiſſent ex conditione ſtatus naturalis, & non potius ex corruptione naturæ? Quid ergo concludit Hobbeſianum ſophiſma?

360. Ad tertium miramur, tantum judicii non ſuppetiiſſe Hobbeſio, ut videret ingeniorum certamina eſſe paucorum (2). Quomodo autem ex certaminibus paucorum inferri poteſt bellum omnium in omnes? Ipſimet Dialecticæ tyrones paralogiſmum vident. Præterea quot certamina ſunt inter ſapientes Viros, quæ in bellum non exardeſcunt? niſi forte bella dicantur ipſa litteraria certamina, quæ cum diverſitate ſententiarum ſervant unitatem caritatis, nec pacem lædunt. Nam quod Hobbeſius ait, ipſum non conſentire odioſum eſſe, & veluti contemptum, qui parit lædendi libidinem, generatim falſum eſt: & ſi nonnulli ſunt ita

---

(1) Hæc dicimus, ut innoteſcat imbecillitas argumenti Hobbeſiani: nam juſtitia belli non deſumitur ex æqualitate, vel inæqualitate virium, ſed ex juſta caufsa, quæ ſi deſit, bellum eſt injuſtum. In mutuo autem bello, quod Hobbeſius fingit in ſtatu naturali, non poterat utrimque eſse juſta caufsa.

(2) Videte ejuſmodi hominum inconſtantiam: nunc ajunt, homines in ſtatu naturali barbaros eſſe, ſylveſtres, & ferme belluas; nunc vero eorum extollunt ingenia, & in medium producant certamina ingeniorum. Fingine poteſt contradictio craſſior?

ita affecti, non recta ratione ducuntur, ſed pravis affectionibus ſuis, quæ longe diſtant a ſtatu naturali.

361. Ad quartum reſpondemus quærendo ex Hobbeſio, an ii qui iter agentes, ſibi comites adjungunt, armaque geſtant, & qui fores claudunt, cum eunt dormitum, ſint in ſtatu mere naturali? Non affirmabit; ſunt enim in civitatibus, & in ſtatu publico. Nihil ergo inde concluditur. Quærimus item: a quibuſnam caveamus, dum ita ſumus cauti? a domeſticiſne, a fratribus, ab amicis? Nihilo minus: a furibus certe, a latronibus, a graſſatoribus. Suntne hi tales ex naturæ inſtituto? Non concedet Hobbeſius, niſi delicta adſcribat naturæ inſtitutioni. Quænam eſt igitur conſequutio: cavemus nobis a furibus, a latronibus, a graſſatoribus; igitur natura homines diſſociavit, & ad mutuam cædem aptos, inclinatoſque produxit? Naturane inclinavit homines, aptoſque reddidit ad furta, ad latrocinia, ad graſſationes, ad cædes? O Philoſophi in primis acuti, qui ejuſmodi inferunt conſequentias! Quod vero ſupremæ Poteſtates militias habeant inſtructas, arceſque munitas, caute ac prudenter faciunt, non quod univerſos homines timeant ut hoſtes, ſed ne ab hoſtibus ſi qui ſunt, incauti deprehendantur.

362. Ad quintum reſpondemus 1. Americanos, ut Hobbeſius concedit, cum ſuis contribulibus concorditer vivere, ideoque ex eis fruſtra infertur ſtatus belli omnium in omnes. 2. Etiamſi Americani omnes cum omnibus bella inirent, id non eſſet ex inſtituto naturæ, ſed ex morum perverſitate; quare rurſus inſipienter concluderetur, bellum omnium in omnes eſſe ex inclinatione naturæ. 3. Falſum eſt Americanos, ſaltem omnes, ita ſe habere cum ceteris, ut perpetuum cum eis bellum gerant; idque tam certum eſt, ut quiſque teſtari queat, qui Americanas regiones inviſit, acceptumque habemus ab iiſdem Americanis, & ab eis, qui in America nati, vel educati ſunt, quorum conſuetudine plurimum uſi ſumus.

ARTICULUS III.

Utrum ſtatus naturalis ſit hominis utcumque in mundum projecti, ſibique ſoli relicti.

363. ITa ſtatum hominis naturalem confingere placuit Pufendorſio (1). Videtur autem ita dicendum 1. quia homo in ſtatu naturali conſideratur extra ſocietatem. Atqui extra ſocietatem non poteſt aliter conſiderari, quam ut in mundum utcumque projectus, & ſibi plane relictus. Ergo.

364. II. Si quis omnia velit circumſpicere, quibus ad vitam utimur, & quam difficile cuivis futurum fuerit omnia iſtà proprio marte invenire, comperiet ſane, hominem extra ſocietatem debere vitam miſerrimam agere, ac fere belluinam, donec ad aliquem vitæ cultum proficiat. In ſtatu igitur naturali homo conſiderandus eſt utcumque in mundum projectus, ſibique plane relictus.

Prop. *Imperite ſtatus naturalis definitur fingendo hominem undecumque in mundum projectum, ſibique ſoli plane relictum citra omne humanum ſubſidium, miſerrimam, & ferme belluinam agentem vitam.*

365. DEmonſt. 1. Status naturalis hominis ſocietatem non excludit; eſt enim homo naturaliter animal ſociale, ut oſtenſum eſt (2); idque negare Pufendorfius nequit, qui ex dictis (3) primum legis naturalis principium; quod ſane ad ſtatum

(1) De jur. nat. & gen. l. 2. c. 2. §. 2. „ Ut, *inquit*, ſtatus naturalis „ faciem animo concipere queamus, qualis is citra ulla ſubſidia, & in„ venta humana, aut divinitus homini ſuggeſta futurus fuerat, fingendus „ nobis eſt homo undecumque in huncce mundum projectus, ac ſibi ſo„ li plane relictus citra omne ſubſidium humanum poſt nativitatem ipſi „ accidens, & quidem ut non amplioribus animi corporiſque dotibus ſit „ inſtructus, quam nunc nulla prævia cultura deprehenduntur, neque „ eumdem peculiari Numinis cura foveri „. Pergit, ac miſerrimam ejuſmodi hominis conditionem deſcribit, parum a conditione bellaurum diſcrepante, ſive infans ille ponatur eſſe, ſive juſta jam ſtatura, & robore præditus. (2) §. 339. (3) §. 263.

tum hominis naturalem pertinere debet, in ſocialitate reponit. Homo autem ſocialis inepte conſideratur tamquam in mundum utcumque projectus, ſibique ſoli plane relictus. Ergo.

366. Demonſt. 2 Status naturalis non excludit ſtatum domeſticum, quo uxores maritis, & filii parentibus ſubjiciuntur; imo educationem filiorum, & familiæ curam præſcribit; hæc enim ſunt ex inſtituto naturæ, ut ipſe Puſendorſius teſtatur (1). Sed homines in ſtatu domeſtico viventes, non ſunt utcumque in hunc mundum projecti, ſibique ſolis plane relicti. Ergo.

367. Demonſt. 3. Status naturalis a Philoſophis junioribus non conſideratur, niſi ut contradiſtinctus a ſtatu civili, ita ut homo qui in ſtatu civili eſt ſubjectus legibus poſitivis Reipublicæ, in qua degit; in ſtatu naturali conſideretur ut ſubjectus tantum legibus naturæ. Sed homines conſiderati ut ſubjecti tantum legibus naturæ, nulliſque legibus civilibus obſtricti, non ſunt homines utcumque in mundum projecti, ſibique ſolis plane relicti; poſſunt enim, imo debent ſe invicem juvare ex ipſa inſtitutione naturæ, quæ mutuum amorem præcipit. Ergo.

368. Demonſt. 4. ex S. Thoma (2), qui primum quidem oſtendit communicationem inter virum, & mulierem ad generandum, & ad officia domeſtica, eſſe naturalem, eo quod natura *non ſolum intendit generationem, ſed etiam quod generata ſalventur*. Ex hac autem communicatione habetur communitas domus *conſtituta ex pluribus communicationibus perſonalibus*; ideoque communitas domus eſt naturalis, & ad ſtatum hominis naturalem pertinet. Oſtendit deinde communitatem vici, ſive viciniam domorum, maxime eſſe ſecundum naturam. *Nihil enim eſt magis naturale, quam propagatio multorum ex uno, & hoc facit viciniam domorum . . . quæ ex hoc primo proceſſit, quod filii, & nepotes multiplicati inſtituerunt diverſas domos juxta ſe habitantes. Unde cum multiplicatio prolis ſit naturalis, ſequitur, quod communitas vici ſit naturalis*. Utraque ergo communitas & domus, & vici pertinent ad ſtatum hominis naturalem, eſtque a natura intenta. Hinc vero Angelicus infert, etiam communitatem civitatis eſſe naturalem: quod ſic oſtendit:

 „ Fi-

(1) De jur. nat. & gen. l. 6. c. 1. §. 11.
(2) 1. Polit. lect. 1.

„ Finis rerum naturalium eſt natura ipſarum . Sed civitas eſt „ finis prædictarum communitatum , de quibus oſtenſum eſt , „ quod ſunt naturales . Ergo civitas eſt naturalis „ . Et ipſa igitur civitas ſpectat ad ſtatum hominis naturalem , quatenus ſcilicet natura ipſa dictat , ut multiplicatis hominibus , multiplicatiſque domibus , ac pagis , conſtituatur civitas conſtans ex prædictis communitatibus . Tantum igitur abeſt , ut homo in ſtatu naturali conſiderari poſſit ut projectus utcumque in hunc mundum , & ſibi ſoli relictus ; quin neceſſe omnino ſit ipſum conſiderare tamquam deſtinatum naturaliter ad generandum filios , domumque primum , deinde pagos , poſtea civitatem conſtituendam. Hæc eſt vera conſideratio ſtatus naturalis hominis , non illa quam fingit Puſendorfius , aliique recentiores commenti ſunt , non valentes tam alte ſpectare . Et licet quidam non civiliter vivant , id non efficit , quominus ſtatus naturalis hominis non ſit civilis ; ut enim idem S. Doctor animadvertit , accidit ſtatui naturali hominis , ut quidam extra civitates vivant , vel propter nequitiam, vel quod perfectiores ſunt aliis hominibus communiter , *ita ut per ſe ſibi poſſint ſufficere abſque hominum ſocietate , ſicut fuit in Joanne Baptiſta , & B. Antonio Eremita* . Id autem quod eſt per accidens non officit ei quod competit per ſe ſtatui naturali hominis , *quia & alia naturalia aliquando deficiunt propter fortunam , puta cum alicui amputantur manus , vel cum privatur oculo* .

369. Ad primum negamus ex dictis (1) hominem in ſtatu naturali conſiderari debere ut exiſtentem extra ſocietatem . Quod ſi etiam conſideraretur extra ſocietatem ; non ideo tamen oporteret , eum eſſe tam miſerum , ut Puſendorfius fingit , imo poſſet eſſe omnium mortalium feliciſſimus , uti fuere Sancti Anachoretæ in locis deſertis vitam ſolitariam agentes , ab omni aliorum hominum conſortio ſejuncti (2) .

Ad

---

(1) §. præced.

(2) Scimus hæc non placere Pufendorfio , qui de Orig. jur. c. 5. §. 25. ſcribit : „ Vita ſolitaria , ni ob commodum humanæ ſocietatis ſit ſuſcepta , „ legi naturali repugnat . Nam ad hoc , ut quis abſque impedimentis „ tanto majori ſtudio , pietati , ac precibus ad Deum incumbat , opus „ non eſt , a conſortio hominum , & impii hujus mundi ſegregare ſe , „ vi-

370. Ad ſecundum dicimus, rationem naturalem oſtendere, hominem non a ſeipſo eſſe, ſed Deum habere auctorem, ac proviſorem. Ad Deum autem proviſorem pertinebat, hominem quem creaverat, inſtruere de iis quæ neceſſaria erant ad vitæ conſervationem, & profectum; alioqui non ſatis homini providiſſet: quod pugnat cum ſumma Dei ſapientia, & providentia. Non erat igitur neceſſe, ut quivis homo proprio marte inveniret ea, de quibus jam primus homo fuerat a Deo inſtructus, ut ad vitam uteretur. Quapropter conſideratio Pufendorfiana de ſtatu naturali hominis miſerrimo & ad belluinam vitam accedente, non modo eſt contra ſacras Litteras, quæ primum hominem omni ſcientiarum cognitione a Deo perfuſum tradunt, ſed eſt contra ipſam rationem naturalem.

ARTICULUS IV.

Utrum ſtatus naturalis præſtet civili.

371. STatum naturalem hominis præ civili ſumme felicem eſſe Rouſſeaus contendit (1), ut ſupra dictum eſt (2); contra vero Pufendorfius (3) docet eum ſtatum eſſe miſerrimum, ſi cum ſtatu civili comparetur. Heineccius autem (4) videtur ſtatum

„ vitamque ſolitariam ſocietati anteferre. Quaſi non in vita maxime „ ſociali locus ſit precibus fundendis, aut quaſi pietas commodius inter „ feras ſylveſtres, quam homines exerceatur „. En paucis verbis Pufendorfius Sanctos Anachoretas e cœtu Sanctorum exturbat, & inter violatores legis naturalis reponit. Quin & ipſum Sanctiſſimum Chriſti Domini Præcurſorem in eodem cenſu habet: nam de ipſo dicitur Luc 1. v. 80. *& erat in deſertis uſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael*; quo tempore ſatis diuturno, ſi Pufendorſium audimus, Joannes legi naturali repugnavit: nam poterat æque commode pietatem exercere inter homines, quin vitam ſolitariam ſocietati anteferret. Animalis homo erat Pufendorfius, qui audire neſciebat vocem Domini dicentis Oſee 2. v. 14. *Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor ejus*. Abſolute neceſſe non eſt ſe ab hominum conſortio ſegregare, ut precibus, pietatique quis inſiſtat. At nonne ſtultitia eſt negare, ſolitudinem ad id magis conferre? Vide S. Thom. 2. 2. q. 182. a. 1. & 1. Polit. lect. 1.

(1) In cit. lib. *ſur l'origine, & les fondam. de l'inégalité*.

(2) §. 335. (3) Vide not. 1. pag. 230.

(4) Elem. jur. nat. & gen. l. 2. §. 12.

tum naturalem ſtatui civili æquare. Barbeyracius vero (1), & Maſcovius (2) plus videntur favere ſtatui naturali, quam civili.

372. Videtur autem ſtatus naturalis præſtare ſtatui civili; I. quia ſtatus civilis majoribus ſubeſt incommodis, quam naturalis, ſi imperans ſit impius, ut Nero; is enim Rempublicam vexabit, & bona, ac vitam ſubjectorum populorum peſſime habebit.

373. II. In ſtatu naturali fructus induſtriæ cuique ſatis certi ſunt; in ſtatu civili ſæpe a Principibus peſſundantur.

374. III. Timor pœnarum ſatis poteſt continere plebem in ſtatu civili; ſed parum prodeſt ad continendos proceres, & amicos Principum, qui ſoliti ſunt leges eludere.

375. IV. Bella in ſtatu naturali non neceſſario ſequerentur, ut oſtenſum eſt (3). In ſtatu autem civili frequentiſſima ſunt, ita ut integræ devaſtentur Provinciæ, & Regna.

376. V. Barbaries, & ignorantia in plurimis etiam Regnis vigent; multoque magis ambitio, avaritia, voluptas, injuſtitia, crudelitas, quæ Aulas in primis occupant, & in ceteros ſerpunt.

377. VI. Nec majores in ſtatu civili, quam in naturali divitias eſſe, oſtendunt tot mendici in civitatibus obvii.

378. VII. Vita perpolita artibus, & ſcientiis, quæ in ſtatu civili eſſe videtur, ſæpe vanitati, ſtultitiæ, vitiiſque fovendis inſervit, nec regnat, niſi in urbibus, alibi vero nonniſi ſqualloris, & ruſticitatis ſigna videntur (4).

379. VIII. In ſtatu naturali omnes eſſent liberi, & a quovis imperante independentes: in ſtatu autem civili hac libertate ſpoliati homines ſunt.

380. IX. In naturali ſtatu non tot eſſent irritamenta paſſionum, ut ſunt in ſtatu civili; hominesque proinde innocentius viverent; quemadmodum innocentius vivunt habitatores pagorum, & agrorum, quam incolæ civitatum.

X. Vi-

(1) In not. ad Pufend. de jur. nat. & gen. l. 2. c. 2 §. 2.

(2) Ib. not. 7. ſqq (3) § 355.

(4) Sunt hæc argumenta deſumpta ex Maſcovio loc. cit. qui ea deſumpſit ex Titio, & Barbeyracio. Perſpicitis vero ex illis quam ii fuerint Supremis Poteſtatibus addicti, adverſus quas nullum non moveant lapidem, ut earum deprimant dignitatem.

381. X. Vita civilis intolerabilior eſt quam naturalis ; multi enim in civitatibus ſibi mortem adſciſcunt : quod de hominibus ſylveſtribus nuſquam legitur .

382. XI. Homo eſt naturaliter bonus . Quod ergo malus fiat , id provenit ex aliorum ſocietate in ſtatu civili .

383. XII. Non poteſt decerni de præſtantia ſtatus civilis ſupra naturalem , niſi conſtet plus eſſe virtutis , quam vitii in hominibus cultis ; aut ſaltem eorum virtutes plus adſerre utilitatis , quam damni eorum vitia . Quæ ſane conſtare non poſſunt ; imo potius conſtat oppoſitum (1) .

Prop. I. *Statu civilis ſimpliciter præſtat ſtatui naturali* , II. *licet ſecundum aliquid ſit econverſo* .

384. PRob. 1. p. ex S. Thoma (2) . Status , ad quem natura ipſa inclinat , debet *ſimpliciter* præſtare ſtatui , ad quem natura non inclinat ; inclinatio enim naturalis eſt a Deo auctore naturæ , qui vult id quod melius eſt , ſpectata rerum univerſitate , & earum ordine . Atqui natura inclinat ad ſtatum civilem ; dictum eſt enim (3) , hominem eſſe naturaliter animal civile , & civitatem eſſe ex intentione naturæ ; quæ propterea non poteſt inclinare ad ſtatum mere naturalem abſque ulla civili forma . Status ergo civilis ſimpliciter præſtat ſtatui naturali .

385. Præterea , homo eſt naturaliter animal ſociale , ut demonſtratum eſt (4) . ,, Si ergo (inquit (5) S. Thomas) naturale eſt homini ; quod in ſocietate multorum vivat , neceſſe eſt ,, in hominibus eſſe , per quod multitudo regatur . Multis enim ,, exiſtentibus , & unoquoque id quod eſt ſibi congruum pro- ,, vidente , multitudo in diverſa diſpergeretur , niſi etiam eſſet ,, aliquis de eo quod ab bonum multitudinis pertinet , curam ,, habens ; ſicut & corpus hominis , & cujuslibet animalis de- ,, flueret , niſi eſſet aliqua vis regitiva communis in corpore , ,, quæ ad bonum commune omnium membrorum intenderet . ,, Quod conſiderans Salomon dicit (Prov. 11. v. 14.) *Ubi non*

,, *eſt*

---

(1) Ita objicit Rouſſeaus ſylveſtrium hominum agens cauſſam .
(2) 1 Polit. lect. 1. (3) §. 368.
(4) §. 339. (5) Opuſc. 20. l. 1. c. 1.

„ *eſt gubernator*, *diſſipabitur populus* (ſive ut Vulgata habet: „ *populus corruet*). Hoc autem rationabiliter accidit; non enim „ idem quod proprium, & quod commune. Secundum propria „ quidem differunt, ſecundum autem commune uniuntur. Diver- „ ſorum autem diverſæ ſunt cauſſæ. Oportet igitur, præter id „ quod movet ad proprium bonum uniuſcujuſque, eſſe aliquid, „ quod movet ad bonum commune multorum. Propter quod & „ in omnibus, quæ in unum ordinantur, aliquid invenitur al- „ terius regitivum . . . In uno etiam homine anima regit cor- „ pus, atque inter animæ partes, iraſcibilis, & concupiſcibilis „ ratione reguntur. Itemque inter membra corporis unum eſt „ principale quod omnia movet, aut cor, aut caput. Opor- „ tet igitur eſſe in omni multitudine aliquod regitivum (1) „. Itaque in ſtatu civili multitudo per unum regitur (2), ad quem pertinet curare bonum commune, ne multitudo in diverſa diſpergatur: in ſtatu autem mere naturali nemo præeſſet multitudini, curaretque de communi bono. Jam vero ſtatus, in quo multitudo in diverſa diſpergeretur, & nemo intenderet bono communi, non poteſt *ſimpliciter* præſtare ſtatui, in quo unus de bono communi multitudinis curam habet, eamdemque multitudinem regit, ne in diverſa diſpergatur; perfectio enim *ſimpliciter* uniuſcujuſque rei maxime ab unitate pendet: nam quod magis de unitate participat, magis habet de ratione entis; ideoque magis

---

(1) Tam id verum eſt, ut etiam in ſtatu innocentiæ, ſi perduraſſet, aliquis multitudini hominum debuiſſet præeſſe, curaturus de bono communi, ut idem S. Thomas oſtendit 1 p. q. *96.* a. 4. ubi quærens, utrum homo in ſtatu innocentiæ homini dominaretur, excluſo dominio, prout opponitur ſervituti, ait: „ Tunc vero dominatur aliquis alteri ut libero, „ quando dirigit ipſum ad proprium bonum ejus, qui dirigitur, vel ad „ bonum commune: & tale dominium hominis ad hominem in ſtatu in- „ nocentiæ fuiſſet . . . quia homo naturaliter eſt animal ſociale; unde „ homines in ſtatu innocentiæ ſocialiter vixiſſent. Socialis autem vita „ multorum eſſe non poſſet, niſi aliquis præſideret, qui ad bonum com- „ mune intenderet. Multi enim per ſe intendunt ad multa, unus vero „ ad unum „.

(2) Id omnino requiritur, etiamſi Reſpublica regatur per multos: nam, ut S. Thomas recte ait Opuſc. 20. l. 1. c. 2. „ Requiritur etiam in pluribus quædam unio ad hoc quod quoquo modo regere poſſint, quia nec multi „ navim in unam partem traherent, niſi aliquo modo conjuncti. Uniri „ autem dicuntur plura per appropinquationem ad unum „.

gis de ratione boni · unumquodque autem dicitur bonum quatenus eſt perfectum, ut in Metaphyſica diximus (1). Status ergo naturalis non poteſt *ſimpliciter* præſtare ſtatui civili.

386. Inſuper, *perfectum dicitur, cui nihil deeſt ſecundum modum ſuæ perfectionis*, ut advertit S. Thomas (2); ideoque illud dicitur perfectius, cui minus deeſt ſuæ perfectionis. Quis autem dixerit, homini in ſtatu civili plus deeſſe ſuæ perfectionis, quam in ſtatu mere naturali? Nonne artes; & ſcientiæ ad hominis perfectionem pertinent? hæ autem in ſtatu civili maxime promoventur. Virtutes quoque morales ad perfectionem hominis in primis ſpectant; ipſæ vero foventur per leges civiles, per quas præmiis virtutes afficiuntur, & coercentur vitia. Hæc autem ad majorem perfectionem *ſimpliciter* pertinent.

387. Ordo item ſuperiorum, & inferiorum, qui in ſtatu civili habetur, abeſſet a ſtatu mere naturali, in quo, ut Philoſophi cum quibus agimus, ajunt, omnes, & ſinguli forent æquales. Atqui in eo ordine mire elucet perfectio, & pulchritudo; ſic enim ſuprema illa naturæ lex a Deo poſita ſervatur, ut ultima per media perficiantur, & media per prima. Ubi autem ſervatur hæc lex, habetur major perfectio *ſimpliciter*; habetur enim major imitatio perfectionis divinæ, non ſolum ut eſt in ſe, verum etiam ut aliis influit (3). Status ergo civilis eſt *ſimpliciter* perfectior ſtatu mere naturali.

388. Alteram prop. partem ita breviter oſtendimus. Nihil eſt in hoc mundo adeo perfectum, quod imperfici nequeat ex hominum malitia, qui libertate abutentes ſua, & ipſis abutuntur ſanctiſſimis rebus. Nemini igitur debet eſſe mirum, quod mul-

ta

(1) §. 680. (2) 1 p. q 4. a. 1.

(3) „ Deus (inquit S. Thomas in 4. d. 24. q. 1. a. 1. q. 1.) ſua opera „ in ſui ſimilitudinem producere voluit, quantum poſſibile fuit, ut per- „ fecta eſſent, & per ea cognoſci poſſet: & ideo ut in ſuis operibus „ repræſentaretur, non ſolum quod in ſe eſt, ſed etiam ſecundum quod „ aliis influit, hanc legem naturalem poſuit omnibus, ut ultima per me- „ dia perficerentur, & media per prima „. Hæc ratio qua S. Doctor oſtendit, in Eccleſia debere eſse Ordinum diverſitatem, oſtendit quoque, diverſitatem Ordinum debere eſse in Politicis, ut multitudo hominum bene regatur. Qui diverſitatem Ordinum in Eccleſia negant, uti ſunt hæretici Proteſtantes; ii negare quoque debent diverſitatem Ordinum in Politicis, ut faciunt Quakeri, qui nullam inæqualitatem inter homines agnoſcant.

ta ſint mala in ſtatu civili, quorum fortaſſe aliqua abfuiſſent a ſtatu mere naturali; hæc enim mala non eveniunt ex conditione, ac natura ſtatus civilis, ſed ex depravata hominum natura. Atque per hæc jam remanent ſoluta univerſa, quæ contra objiciuntur. Nihilominus ad ſingula reſpondemus.

389. Ad primum igitur dicendum, non eſſe ex conditione ſtatus civilis, quod aliquando imperans ſit iniquus, & Rempublicam, ac ſubditos injuſte vexet, cujuſmodi fuit Nero. Nam, ut optime S. Thomas (1) ait: ,, Contingit in quibuſdam quæ ,, ordinantur ad finem & recte, & non recte procedere. Quare ,, & in regimine multitudinis & rectum, & non rectum invenitur ,,. Quamvis vero poſſit contingere, ut imperans ſit iniquus, non propterea tamen ſtatus civilis, etiam hac facta hypotheſi, omnino corruit. Ut enim idem S. Thomas ibid. obſervat: ,, Si liberorum multitudo ad bonum commune ordinetur, erit ,, regimen rectum, & juſtum, quale convenit liberis. Si vero ,, non ad bonum commune multitudinis, ſed ad bonum privatum regentis regimen ordinetur, erit regimen injuſtum, atque perverſum ,,. Quis autem fingere poterit Imperantem ita iniquum, ut omnia omnino referat ad ſuum privatum bonum, nihilque prorſus relinquat ad bonum commune multitudinis? Nam ſi ita eſſet, ne ipſa quidem amplius ſubſiſteret Reſpublica, quæ abſque aliquo ſaltem communi bono eſſe nequit. Sub ipſo Nerone Romana viguit Reſpublica, licet ejus crudelitate vexata. Hæc ad uberiorem doctrinam dicta ſunt. Quam raro enim contingit, ut aliquis Imperans Neronis ſævitiam æquet, eamque adhibeat in vitam, & bona ſubjectorum populorum? Quæ eſt autem hæc ſtatum civilem, ſummaſque Poteſtates carpendi libido, ex eo quod unus, vel alter fecit, univerſos lacerare, ac maledicere? cum tamen Imperantes præſertim catholici nihil magis cordi habeant, ſtudioſeque curent, quam ſubjectorum populorum felicitatem.

390. Ad ſecundum reſpondemus, putidum eſſe mendacium, & nonniſi ſeditioſiſſime dici, fructus induſtriæ ſæpe a Principibus peſſundari; nihil enim tale a noſtris patimur Principibus, qui tantum abeſt, ut ſubditorum fructus induſtriæ peſſundent, quin vecti-

(1) Opuſc. 20. l. 1. c. 1.

vectigalibus ſint paſſim contenti, niſi quæpiam peculiaris juſta, ac publica urgeat cauſſa. Vectigalia vero eis ex juſtitia debentur, dicente Apoſtolo Rom. 13. v. 7. *Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal*. Pro publico autem bono boni cives libenter debent ſuas impendere facultates: ni faciant, perverſe acturi, privatum commodum anteponentes Reipublicæ utilitati. Quod ſi quis vero Princeps aliquando contra faceret, quænam eſſet iniquitas, ex facto unius univerſos proſcindere?

391. Ad tertium negamus pariter, timorem pœnarum non ſatis eſſe ad continendos Proceres, & amicos Principum (1). Hi enim cum plus habeant quod amittant, atque in primis amicitiam Principum, plus habent etiam quod timeant, quam plebs. Et ſi aliquando leges frangant, id oritur non ex conſtitutione ſtatus civilis, ſed ex propria eorum malitia.

392. Ad quartum dicimus, non negaſſe nos bella in ſtatu naturali futura, ſed negaſſe dumtaxat bellum omnium in omnes, id-

(1) Genuenſis l. 2. de Offic. c 6. §. 11. „ Monarchiæ, *inquit*, veræ, „ ac genuinæ (Democraticæ) in Europa ad XVI. uſque ſeculum prævalue- „ re: nam res graves in totius nationis conciliis (*Status* appellant) di- „ ſceptabantur, condebantur leges, & majores Magiſtratus ariſtocratice „ procreabantur. Per id tempus vis legum, ac juſti, ac æqui, licet non „ ſine tempeſtate viguit. Verum munia comitiorum paullatim in Senatus „ tracta, mox in aulas Principum. Tum infracta legum auctoritate do- „ meſticis decretis, ac nihil pene publici juris reliquum fuit: nam & „ Magiſtratus ex arbitrio regere; & præpotentium, ubi non aperta, oc- „ culta prævaluit iniquitas. Quo florida illa Regna conciderunt, populi- „ que in duas diviſi partes, ut alii ſerviant miſere, alii ſuperbe, ava- „ reque luxurientur „. En quibus coloribus Regna Monarchica Genuenſis deſcribit. Neapoli degebat, publicuſque erat Profeſsor Cathedræ Œconomices. In eo Regno vel numquam obtinuerunt Concilia totius Nationis, vel certe a ſeculo XVI ceſsavere. Leges in eo ferebantur, atque feruntur in Aula Regis ex Conſilio ſupremi Magiſtratus. In Regno igitur Neapolitano, Genuenſi auctore, jamdiu *infracta* fuit *legum auctoritas*, *nihil pene eſt reliquum publici juris*; *Magiſtratus ex arbitrio regunt*; *præpotentium prævaluit*, *ac prævalet iniquitas*; *concidit illud Regnum*; *ex populo alii miſere ſerviunt*, *alii ſuperbe*, *avareque luxuriantur*. Quænam atrocior, injuſtiorque evomi contumelia poterat in piiſſimos Reges, integerrimoſque Magiſtratus? Idem de ceteris Regnis Monarchicis, in quibus non vigent Concilia illa Nationis. Et tamen Genuenſis audebat ita ſcribere, & typis edere, etſi regiis aleretur impenſis.

idque ex inſtituto naturæ. Quod autem in ſtatu civili frequentia ſint bella, mirum eſſe non debet; non enim aliter jura Regnantium defendi queunt. Affirmare vero, bella ſuſcipi ab ipſis abſque juſta cauſſa, injuſtum eſt; non enim eæ cauſſæ, quæ multiplices eſſe poſſunt, nobis innoteſcunt. Injuſtum autem eſt, de injuſtitia, non dicam Reges, & Reſpublicas, ſed privatos quoſque accuſare, cum de injuſtitia cauſſæ non conſtat.

393. Ad quintum concedimus, in quibuſdam Regnis præſertim Aſiæ, & Africæ barbariem, & ignorantiam vigere; id tamen non oritur ex ipſa natura ſtatus civilis, ſed potiſſimum ex impia Machometi ſecta, quæ bellum ſcientiis indicit. Similiter ſi quæ ſunt vitia in Aulas irruentia, corruptioni hominum ſunt adſcribenda, non influxui ſtatus civilis.

394. Ad ſextum reſpondemus, mendicos pleroſque in civitatibus obvios (ſi cæcos, claudos, alioſque invalidos excipias, qui etiam in ſtatu naturali fuiſſent) mendicitatem multoties amare, ut a labore ſint integri. Nihilominus & ad mendicos ſe extendit cura ſtatus civilis, tum ad eorum coercendam improbitatem, tum ad ſublevandam eorum miſeriam in tam multis noſocomiis, orphanotrophiis, aliiſque publicis miſericordiæ domibus deſtinatis ad pueros nutriendos, educandoſque; ad mulieres pauperes ſuſtentandas, protegendaſque; ad alendos invalidos, & curandos infirmos, ne exceptis ipſis mentecaptis: quæ ſane maximæ ſunt utilitates, quæ a ſtatu mere naturali abfuiſſent.

395. Ad ſeptimum reſponſio patet ex dictis; non enim artes, & ſcientiæ, ſed abuſus earum influunt in vanitatem, ſtultitiam, & vitia. Falſum eſt autem alibi quam in urbibus, nonniſi ſqualloreni vigere: nam etſi ruri liberales artes non vigent, vigent tamen artes vitæ magis neceſſariæ, agricultura nempe, & paſtoricia.

396. Ad octavum negamus, homines in ſtatu civili eſſe ſpoliatos libertate. Ut enim profunde S. Thomas (1): „ Dominium accipitur dupliciter: uno modo, ſecundum quod opponitur ſervituti; & ſic dominus dicitur, cui aliquis ſubditur „ ut ſervus. Alio modo accipitur dominium, ſecundum quod „ communiter refertur ad ſubjectum qualitercumque, & ſic etiam „ ille,

(1) 1. p. q. 96. a. 4.

„ ille, qui habet officium gubernandi, & dirigendi liberos, „ dominus dici poteſt . . . Servus in hoc differt a libero, quod „ liber eſt caufſa ſui . . . ſervus autem ordinatur ad alium. Tunc „ ergo aliquis dominatur alicui ut ſervo, quando eum cui do- „ minatur, ad propriam utilitatem ſui, ſcilicet dominantis, re- „ ſert. Et quia unicuique eſt appetibile proprium bonum, & „ per conſequens contriſtabile unicuique, quod illud bonum, „ quod deberet eſſe ſuum, cedat alteri tantum; ideo tale do- „ minium non poteſt eſſe ſine pœna ſubjectorum . . . Tunc ve- „ ro dominatur aliquis alteri ut libero, quando dirigit ipſum „ ad proprium bonum ejus, qui dirigitur, vel ad bonum com- „ mune „. Falſum eſt igitur quod Rouſſeaus adſumit, in ſtatu ſcilicet civili homines amittere libertatem, fierique ſervos; ſunt enim homines etiam in civili ſtatu ſui juris, cum ab Imperante pendeant tamquam a domino eos referente non ad propriam ſui utilitatem, ſed ad proprium eorum bonum, quod reſultat ex bono communi. Et licet Imperanti ſubdantur, non ſubduntur tamen *deſpotice*, ut ſervi, ſed *politice*, ut liberi. Non ſunt quidem liberi a lege civili, & a ſubjectione Imperanti debita; ſed neque in ſtatu naturali fuiſſent liberi a lege naturæ, & a ſubjectione Dei. Erravit igitur Rouſſeaus putans libertatem a lege eſſe veram libertatem, alioquin impii tantum eſſent vere liberi. Vera libertas eſt libertas a peccato, & ſervitus juſtitiæ, quæ eſt maxime expetenda ſervitus. Et quia leges civiles ſunt peccatoribus frena, illis ſubjici libertas eſt (1). Non negamus, aliquos eſſe ſub lege quaſi coactos, eos nempe qui propter timorem coguntur ad legis obſervationem; ſed hi peccatores ſunt, qui amant eſſe a lege liberi, ne ſint ſervi juſtitiæ. Ii vero qui voluntarie legis obſervationi ſubjiciuntur, ſunt quidem ſervi juſtitiæ, ſed ſunt liberi a peccato, quæ eſt vera libertas (2).

397. Ad nonum reſpondemus, irritamenta paſſionum in ſtatu civili duplicis eſſe generis; quædam ſunt tantum a lege tolerata, ut lupanaria, theatra, luxus nimii; quædam ſunt a lege conſtituta, ut varia officia, gradus, dignitates, quæ ſolent multoties ambitionem, aliaque vitia fovere. Priora illa irritamenta ſunt

(1) Vide S. Thomam in c. 6. Epiſt. ad Rom. lect. 3.
(2) Vide ibid. lect. 4. ubi S. Doctor mirifice hæc exponit.

quidem in ſtatu civili, ſed a ſtatu civili non manant, cum a lege non probentur, ſed dumtaxat tolerentur ad majora mala impedienda. Quare immerito ſtatui civili attribuuntur, cum debeant adſcribi pravis hominum moribus, & conſuetudinibus. Poſteriora non ſunt *per ſe* irritamenta paſſionum; quot enim reperiunrur etiam ſanctitate illuſtres, etſi primis dignitatibus, gradibus, & honoribus aucti? Quod ergo paſſiones irritent, eſt *per accidens*, ex depravata ſcilicet hominum natura, qui dignitatibus, gradibus, & honoribus abutuntur. Velle autem ſtatui civili tamquam effectum *per ſe* adſcribere id quod eſt *per ſe* depravationis humanæ effectus, ſophiſma eſt, quod a Dialecticis dicitur *non cauſſæ pro cauſſa*, & *accidentis*, ut dictum eſt (1). Fatemur, nonnullos habitatores pagorum, & agrorum innocentius vivere, quam multi incolæ civitatum. Sed primum quidem & illi ſunt in ſtatu civili, non in ſtatu mere naturali. Id ergo ad ſummum poterit inferri, in ſtatu civili colonos remotiores eſſe ab occaſionibus etiam *per accidens* paſſiones irritantibus; qua de re modo non quærimus (2). Deinde quis dixerit, propter mala quæ ex bonis ſequuntur *per accidens* ob hominum pravitatem, tollenda eſſe bona *per ſe*? Homo tam ſæpe abutitur ſenſibus, tam ſæpe abutitur facultatibus animæ, & libero arbitrio. Tollantur igitur ab homine & ſenſus, & animæ facultates, & liberum arbitrium, ne iis abutatur. Similis eſt Rouſſeau illatio: honores, officia, dignitates plurimis ſunt irritamenta paſſionum, ne innocenter vivant, quia illis abutuntur; removenda igitur ſunt officia, dignitates, honores. Denique quis dabit Ro-

(1) Tom. 1. 1231. & 1236.

(2) Si qui virtutis cauſſa ſolitariam elegerunt vitam, hac potiſſima ratione permoti ſunt, ut ſcilicet, occaſiones etiam remotas fugerent, quibus paſſiones irritarentur. „ Si aliquis homo (inquit S. Thomas 1. Polit. „ lect. 1) habeat quod non ſit civilis propter naturam, aut nequam eſt, „ utpote cum hoc contingit ex corruptione naturæ humanæ, aut eſt me- „ lior quam homo, inquantum ſcilicet habet naturam perfectiorem aliis „ hominibus communiter „. Major autem perfectio horum ſingularium non officit perfectioni ſtatus civilis ſupra ſtatum naturalem. Cum enim comparamus utrumque ſtatum, conſideramus hominum univerſitatem, non ſingulos conferimus cum ſingulis. Habita autem ratione univerſorum hominum, certum eſt, ſtatum civilem præſtare naturali, ut demonſtratum eſt.

Rouſſeau, homines in ſtatu mere naturali nullo coercitos legum pœnalium metu, innocentiorem fuiſſe acturos vitam, quam homines in ſtatu civili, quorum multos ne ipſæ quidem capitales leges valent continere ?

398. Ad decimum reſpondemus, pleroſque eorum, qui ſibi mortem inferunt, maniæ morbo laborare, quo morbo & illi poſſent laborare, qui in ſtatu mere naturali degerent. Nonnulli etiam ſunt, qui ſibi vitam adimunt, quia increduli ſunt, & animæ rationalis immaterialitatem, & immortalitatem negant: iis autem non minus civilis ſtatus intolerabilis eſt, quam eſſet vita naturalis, in qua certe multo majora eſſent incommoda. Si qui in deſperationem acti, manu ſua cadunt, nequitiæ hoc debent ſuæ, non conditioni ſtatus civilis, qui ſolatia hominibus præſtat. Quod vero homines ſylveſtres numquam ſibi necem intulerint, id Rouſſeaus affirmavit quidem, ſed minime probavit, niſi tantum ex ſilentio Scriptorum; quaſi conſcripta a quopiam fuerit hiſtoria hominum ſylveſtrium, aut conſcribi poſſit, licet illi per ſylvas, & nemora beſtiarum more vagentur: quæ ſane lepida eſſet hiſtoria, ac plane fide digna.

399. Ad undecimum concedimus, hominem eſſe naturaliter bonum, ſi id intelligatur de ejus naturali inclinatione ad virtutem, quatenus homo eſt creatus a Deo, qui, ut dicitur Eccl. 7. v. 30. fecit *hominem rectum*. Quod autem malus fiat, non provenit ex aliorum ſocietate in ſtatu civili, niſi tantum *occaſione accepta*. Cauſſa autem principalis eſt ipſe homo, qui ex corruptione naturæ abutitur libero arbitrio, quodque in ſtatu civili bonum eſt, vertit in malum.

400. Ad duodecimum reſpondemus, perfectionem ſtatus non ex virtutibus, aut vitiis hominum dimetiri debere, ſed ex iis, quæ ſtatus ipſos conſtituunt; hæc enim ad ſtatuum eſſentias pertinent, illa pendent ex hominum arbitrio. Oſtenſum eſt autem, ſtatum civilem *ſimpliciter*, ſive eſſentialiter perfectiorem eſſe ſtatu mere naturali.

ARTICULUS V.

Utrum aliquando exſtiterint, aut etiam nunc exſtent homines in ſtatu mere (1) *naturali.*

401. PUfendorfius (2), & Swartzius (3) cum a ſtatu naturali hominum ſtatum domeſticum excluſiſſent, ſtatumque naturalem vocaſſent *conditionem hominum inter ſe æqualium, qui Creatoris arbitrio dumtaxat ſubdantur*; docuerunt proinde, homines univerſos numquam in ſtatu mere naturali exſtitiſſe, nec exiſtere potuiſſe. Verum hi erraruns vehementer, excludentes ſtatum domeſticum a ſtatu naturali; cum enim ſubjectio uxoris marito, & filiorum parentibus ſit præcepta jure naturæ, utraque pertinere debuit ad ſtatum naturalem (4).

402. Ut autem de exiſtentia hominum in ſtatu mere naturali decernamus, rurſus animadvertimus, non hic quæri de ſtatu naturali, prout diſtinguitur a ſupernaturali; certum eſt enim numquam homines exſtitiſſe in ſtatu mere naturali excludente dona ſupernaturalia, & gratuita, & includente tantum quidquid connaturale eſt homini, quin ſit elevatus ad ordinem ſupernaturalem; quandoquidem homo creatus fuit cum elevatione ad hunc ſupernaturalem ordinem. Certum quoque eſt, hominem potuiſſe a Deo creari in ſtatu naturæ puræ; non enim dona ſupernaturalia, & gratuita ſunt debita naturæ humanæ, alioqui eſſent naturalia, & integritas primi hominis fuiſſet naturalis ejus conditio: quod in

(1) De ſtatu *mere* naturali quærimus; non enim negamus, hominem etiam in ſtatu civili conſiderari poſſe quoad ea quæ ipſi convenirent, ſi eſſet in ſtatu mere naturali, ſive, ut inquiunt, in ſtatu naturali hypothetico. Nam etiam facta hypotheſi, quod nullus eſſet ſtatus civilis, homines obſtricti eſſent lege naturali, ideoque in ſtatu naturæ.

(2) De jure nat. & gen. l. 2. c. 2. §. 4.

(3) Inſt. Jur. nat. & gen. par 1. tit. 2.

(4) Non video, cur ex Pufendorfianis principiis ſtatus domeſticus debeat excludi a ſtatu naturali; imo cur ad ſtatum naturalem pertinere non debeat ipſe ſtatus civilis. Nam ſi ſocialitas ex Pufendorfio, eſt primum cognoſcendæ legis naturalis principium, ubicumque ſocialitas eſt, ibi eſt & ſtatus naturalis; ideoque & domus, & civitas pertinent ad ſtatum naturalem. Vide quæ diximus §. 368.

in Bajo damnavit S. Pius V. (1). Sed hac de re ad Theologos. Nunc vero ſtatum naturalem conſideramus, prout diſtinguitur a civili.

403. Videtur autem ejuſmodi ſtatus numquam exſtitiſſe, I. quia ſtatus domeſticus, & civilis non differunt, niſi tantum penes paucitatem, & multitudinem hominum. Quæ autem differunt ſolum multitudine, & paucitate, non differunt ſpecie; differentia enim ſecundum magis, & minus non mutat ſpeciem. Status ergo domeſticus, & civilis non differunt ſpecie; ideoque ſtatus domeſticus non pertinet ad ſtatum naturalem, ſicut ad ipſum non pertinet ſtatus civilis (2). Sed poſtquam primus vir, & prima mulier exſtitere, fuit ſtatus domeſticus. Ergo tunc jam non exſtitit ſtatus naturalis. Ubique vero gentium, etiam ubi nullus agnoſcitur ſtatus civilis, viget ſtatus domeſticus. Nullibi ergo umquam exſtitit ſtatus naturalis.

404. II. Videntur etiam nunc plerique eſſe in ſtatu naturali, ut ſunt inter ſe omnes ſupremi Imperantes, omneſque Civitates ſuprema poteſtate pollentes.

405. III. Integri etiam quidam populi ſunt, qui degunt in ſtatu mere naturali, ut de Americanis, Samojedis, Lapponiis, Caffris, &c. Voltairius (3); & de Novæ Groenlandiæ incolis refert Anderſonius (4).

---

(1) In Bulla data 1. Octob. 1567.

(2) Jamdiu Ariſtotelis ætate id argumentum objiciebatur. Vide ejus l. 1. Polit. c. 1. & ibid. S. Thom. lect. 1.

(3) In Phil. hiſt. c. 3.

(4) In Groenlandiæ deſcriptione.

Prop. I. *Homines in mundi initio, & poſt diluvium Noeticum extiterunt aliquantulum in ſtatu naturali, donec multiplicarentur, ut civitatem poſſent conſtituere*. II. *Exinde vero numquam, & nullibi genus humanum, ſive maxima hominum pars in ſtatu mere naturali exſtitit*. III. *Licet nonnulli potuerint eſſe, aut forte ſint homines in eo ſtatu degentes*. IV. *Nulli tamen exſtarunt, aut exſtant integri populi in ſocietate viventes, quin aliquam ſervent formam ſtatus civilis*.

406. Prob. 1. p. ex S. Thoma (1). Civitas conſtituitur ex pluribus vicis, ſicut vicus ex pluribus domibus, ut dictum eſt (2). Ubi ergo vel una tantum, vel paucæ familiæ fuerunt, quæ non ſufficerent ad civitatem conſtituendam, potuit quidem eſſe domus, aut vicus, minime vero civitas; iſque qui tunc domui, aut domibus illis præerat, Paterfamilias dici, ſed politicus Rector dici non poterat. In mundi autem initio, antequam Eva crearetur, ſolus fuit Adamus; Eva creata, una tantum, vel paucæ fuerunt domus, quouſque multiplicarentur eorum filii, & nepotes, ut civitatem formare poſſent. Et ſimiliter poſt diluvium Noeticum, cum periiſſet omnis caro, præter octo animas, reliqua fuit dumtaxat familia Noemi, ipſe ſcilicet Noemus cum uxore ſua, & tres ejus filii, cum tribus eorum uxoribus. Donec ergo homines in mundi initio, & poſt diluvium multiplicarentur ut componere civitatem poſſent, fuere in ſtatu naturali abſque ulla forma civilis regiminis (3).

Prob.

---

(1) 1. Polit. lect. 1. (2) §. 368.

(3) De Nationum antiquitate quærens Voltairus in Phil hiſt. c. 3. multa impie congerit more ſuo. Ait enim: „ Preſque tous les Peuples, mais „ ſur-tout ceux de l'Aſie, comptent une ſuite de ſiecles qui nous effraie „. *Fere univerſi Populi, ſed potiſſimum Aſiani, numerant ſeculorum ſeriem, quæ ſtuporem ingerit*. Inter populos ferme omnes ſunt certe etiam Populi Septentrionales. De his autem idem Voltairius ibid dicit: „ Dans nos Cli- „ mats Septentrionaux il était beaucoup plus aiſé de rencontrer une „ compagnie de Loups qu'une ſocieté d'hommes „. *In Climatibus Septentrionalibus facilius erat invenire agmen luporum quam hominum ſocietatem*. Lupine illi ſtupendam eam ſeculorum ſeriem numerarunt, ac deſcripſerunt?

O præ-

407. Prob. 2. p. ex eodem S. Thoma (1): Natura inclinat hominem ad ſtatum civilem, & civitas eſt ex intentione naturæ, ut demonſtratum eſt (2) Quod autem eſt ex inclinatione, & intentione naturæ, non poteſt eſſe fruſtraneum ſaltem in pluribus (3); eſt enim ex ordinatione Dei primi moventis, quæ fru-

---

O præclarum hiſtoriæ ſcriptorem! Vere lupus in fabula. De aliis regionibus præter Indiam, Sinas, & poſitas in vicinitatibus, atque confiniis Tygridis, & Euphratis ait: „ les autres Regions étaient preſque déſertes „. *Aliæ Regiones erant pene deſertæ* Et hæ igitur aptiſſimæ erant, ut ad nos tranſmitterent notitiam ſtupendæ illius ſeriei ſeculorum. Dicat nunc, an Populus Hebræorum inter Aſianos cenſeri debeat? Si tabulas Geographicas viderat, negare non poterat. Quænam vero ſtupenda eſt ſeculorum ſeries ab Hebræis numerata? Novimus, illum indigitare voluiſſe computationes Chaldæorum, Ægyptiorum, & Sinenſium. Sed præterquamquod hæ merces putidæ ſunt, translatæ ex officinis incredulorum, tam ſæpe ſunt rejectæ, ut pudere Voltairium debuerat eas iterum in ſcenam vocare. Vide quæ diximus Tom 3. §. 68 & 81.

(1) Loc. cit. (2) §. 368.

(3) Pergit Voltairius loc. cit. atque ait: „ Il faut un concurs de cir„ coſtances favorables pendant des ſiecles, pour qu'il ſe forme une gran„ de ſociété d'hommes raſſemblés ſous les mêmes loix; il en faut même „ pour former un langage... la diſtance eſt immenſe „. *Multæ propitiæ requiruntur circumſtantiæ ſpatio plurium ſeculorum, ut magna formetur Societas hominum ſub iiſdem legibus; itemque ut formetur idioma... diſtantia immenſa eſt*. De loquelæ uſu jam diximus, eum a parentibus ad filios derivaſſe; quare lapſus ille immenſus ſeculorum extra cerebrum Voltairii numquam exſtitit. De magna ſocietate nunc videamus. Non putamus, Voltairium ad fabulas fuiſſe amandaturum, quæ in Sacro Numerorum Libro leguntur, quem ſi ut inſpiratum admittere recuſabat, non poterat ſaltem negare eſſe vetuſtioris antiquitatis, quam Annales Sinenſium. Atqui Num. c. 1. v. 45. ſqq. ubi deſcribitur numerus Filiorum Iſraël, qui egreſſi ſunt de Ægypto, dicitur: „ Fueruntque omnis numerus filiorum Iſrael per domos, „ & familias ſuas a vigeſimo anno, & ſupra, qui poterant ad bella pro„ cedere, ſexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta. Levitæ „ autem in tribu familiarum ſuarum non ſunt numerati cum eis „. Sicut nec fuere numeratæ mulieres, nec ſenes, qui non poterant ad bella procedere, neque ii qui erant infra vigeſimum ætatis annum Non videbitur Voltairio magna talis ſocietas? hæc tamen ſub iiſdem legibus erat. Jam vero tam magna multitudo genita fuit in Ægypto, in quam nonniſi ſexaginta ſex animæ ingreſsæ fuerunt cum Jacobo. Gen. 46. v. 26. „ Cunctæ „ animæ quæ ingreſſæ ſunt cum Jacob in Ægyptum, & egreſsæ ſunt de fœmo„ re illius abſque uxoribus filiorum ejus, ſexaginta ſex „. Muliplicati vero ad magnum illum numerum Iſraëlitæ fuerunt in Ægypto ſpatio anno-

rum

fruſtrari nequit (1). Multiplicatis igitur hominibus, genus humanum, ſive maxima pars hominum numquam, & nullibi exſtitit in ſtatu mere naturali (2).

Ter-

---

rum 225. nam ingreſſi fuerunt in Ægyptum Jacobus, ejuſque filii anno mundi 2298. ex Chronologia Uſserii, & egreſſi fuerunt filii Iſrael de Ægypto ſub Moyſe anno mundi 2513. Ubi eſt ergo decurſus ille immenſus ſeculorum, ut magna formetur ſocietas hominum ſub iiſdem legibus? Sed quid ineptias Voltairii conſectamur, qui nihil minus, quam hiſtoriam callebat? Neque enim de Philoſophia hiſtoriæ ſcribere inſtituit, niſi ut Sacram ſubſannaret hiſtoriam, impietatemque facetiis ſacrilegis, ineptiſque ſuis propagaret.

(1) Vide S. Thomam 1. Ethic. lect. 2.

(2) Habemus hinc Civitatum, & Regnorum initia; nimirum ex quo multiplicati fuerunt homines, coloniæque auctæ quæ civitati conſtituendæ ſatis eſsent, homines ipſi natura duce, ne multitudo in diverſa diſpergeretur, niſi aliquis eſset, qui bono communi intenderet, haberetque communitatis curam, de Rectore conſtituendo, approbandove deliberarunt, & conſenſerunt. Ex pluribus autem civitatibus curæ imperioque unius commiſſis, ſubjectiſque, Regna prodiere. Sane putandum non eſt, homines antediluvianos ſub ipſo Adamo, aliiſque Patriarchis, præclaris adeo Præceptoribus, caruiſse civili cultu, nec bonum commune generis humani curaſse, aut artes neglexiſse, nec pagos, caſtella, Urbes habuiſse ſub certis legibus. Gen. 4. v. 17 de Caino dicitur: *& ædificavit civitatem, vocavitque nomen ejus ex nomine filii ſui, Henoch*. Imo S. Ambroſius l. 2. de Cain, & Abel, c. 10. *Urbes*, inquit, *condidit plures Cainus, multorumque Princeps, ac Dominus plurimos annos impune vixit*. Poſt diluvium vero de Nembrodo habetur Gen. 10. v. 10. ſqq. „ Fuit autem principium regni ejus „ Babylon & Arach, & Achad, & Chalanne, in terra Sennaar. De „ terra illa egreſsus eſt Aſsur, & ædificavit Niniven, & plateas civita„ tis, & Chale. Reſen quoque inter Niniven, & Chale: hæc eſt civi„ tas magna „. Et Gen. 11. v. 4. ædificantes turrim Babelicam dixiſse referuntur: *Venite faciamus nobis civitatem*. Quod ſi hi homines improbi de civitatibus conſtituendis cogitarunt, non eſt putandum, id neglexiſse homines pios, & de communi bono generis humani ſollicitos. De pluribus certe Regibus temporibus Abrahæ fit mentio Gen. 14. inter quos erat Melchiſedech rex Salem Sacerdos Dei Altiſſimi. Ex his vero impugnatæ manent ſententiæ cum Hornii de Civit. l. 1. c. 4. §. 6. putantis, ortum civitatum fuiſse naturalem conſequutionem multiplicationis hominum, abſque ulla hominum electione, atque conſenſione. Tum Puſendorfii, qui de jur. nat & gen. l. 7. c. 1. §. 7. in ſententiam Hobbeſii concedens, ſtatuit „ genuinam, & principem cauſsam, quare patresfamilias, deſerta „ naturali libertate, ad civitates conſtituendas deſcenderint, fuiſse, ut „ præſidia ſibi circumponerent contra mala, quæ homini ab homine immi-

408. Tertiam partem probamus ex eodem S.Thoma (1); qui ſæpe loquens de enutritis in ſylvis (2) docet eos, ſi per gratiam Dei moventem fecerint quod in ipſis eſt in proſequutione boni, & fuga mali, conſequuturos eſſe cognitionem myſteriorum fidei, ut adſequi poſſint vitam æternam. Hi autem in ſtatu ſunt mere naturali; nullum enim cum aliis hominibus commercium habent. Præterea, ſi qui ſolitarii loca deſerta incolunt nullius ditioni ſubjecta, hi ſunt extra civilem ſtatum, atque hac ratione ad ſtatum naturalem pertinere dici poſſunt. Inſuper ſi qui per familias diſperſi in ſylvis, aut in locis habitant nullius dominio ſubjectis, (3), ii quoque in ſtatu naturali degunt. Sunt igitur, aut eſſe poſſunt nonnulli in eo ſtatu degentes (4).

409. Poſtremam partem oſtendimus ex eodem S. Doctore (5). Fieri nequit, ut integri populi in ſocietate vivant, niſi eorum multitudo per unum, aut multos regatur, quibus demandata ſit

---

„ minent „. Nihil tale, ut cauſsam præcipuam condendarum primarum civitatum, quarum meminimus, Scriptura commemorat. Non negamus, hoſtium metum concurrere potuiſse ad initia quarumdam civitatum, ut faciliora, & validiora ſub uno duce haberentur præſidia. Sed quod is metus genuina omnium condendarum, & princeps cauſsa fuerit, id vehementer negamus. Hæc enim fuit appetitus ſocietatis, & indigentiæ depulſio, promotioque boni communis, etſi quandoque improbi homines ut dominarentur ſibique nomen facerent, alios homines coegerint, & civitates condiderint, ut in allatis Scripturæ exemplis. De Imperiorum origine dicemus infra.

(1) In 2. d. 28. q. 1. a. 4. ad 4. & q. 14. de ver. a. 11. ad 1. & 2. & Rom. 10. lect. 3.

(2) Ejuſmodi puerorum exempla aliquot profert Everardus Otto not.3. ad Pufend. de Offic. hom. & civ l. 1. c. 3.

(3) Diximus *in locis nullius dominio ſubjectis*: nam ſi loca certo Imperanti ſubſunt, ii, qui ibi habitant, ſtant ſub ejus imperio. Quare improbamus tamquam ſeditioſam Lockii ſententiam in eo quem *de Civili gubernio* ſcripſit libello docentis c. 1. §. 12. *omnes homines eſſe naturaliter in ſtatu naturæ, in eoque perſeverare quouſque proprio eorum accedente conſenſu, membra fiant alicujus Politicæ ſocietatis*. Si enim ex proprio cujuſque conſenſu penderet membrum fieri, aut non fieri ſocietatis Politicæ, quiſque poſſet pro ſui arbitrio vindicare ſe a Civili Poteſtate, & in ſtatum naturalem redire, neque ab eadem Poteſtate cogi poſset.

(4) Vide S. Thomam 1. Polic. lect. 1.

(5) Opuſc. 20. l. 1. c. 1.

ſit cura boni communis ipſius multitudinis, alioqui multitudo diſpregeretur, ut dictum eſt (1). Si ergo integri populi in ſocietate inter ſe vivunt, oportet, ut per unum curantem bonum commune regantur; ideoque ut aliqua ſaltem ſit inter eos forma civilis regiminis.

410. Ad primum reſpondemus ex S. Thoma (2), ſtatus domeſticum, & civilem non differre tantum paucitate, aut multitudine, ſed natura, & inſtitutione: nam ſtatus domeſticus ex ſocietate pendet viri, & uxoris, & filiorum, quæ eſt ex ipſa natura, minime vero ex hominum inſtitutione. At vero ſocietas civilis licet ſit ex impulſione naturæ; eſt tamen ex inſtitutione humana; quemadmodum homo inclinatur a natura ad virtutes, quæ tamen acquiruntur per humanam exercitationem, ut idem S. Doctor advertit (3).

411. Ad ſecundum negamus ſupremos Imperantes, & Civitates ſuprema poteſtate pollentes, eſſe inter ſe in ſtatu mere naturali: nam etiam inter ſe ſervare debent jus gentium, quod, ut infra oſtendemus, differt a jure naturali. A legibus ſui Regni ſunt quidem ſoluti Principes ſupremi quoad vim coactivam, quia lex vim coactivam non habet, niſi ex Principis poteſtate. Sed quoad vim directivam ſubjiciuntur legi propria voluntate. *Unde*, ait S. Thomas (4), *quantum ad Dei judicium Princeps non eſt ſolutus a lege quantum ad vim directivam ejus, ſed debet voluntarius, non coactus legem implere* (5).

412. Ad tertium, quod ad Americanos pertinet, reſpondemus, tot ferme eſſe Voltairii mendacia, quot verba. Aſſerit 1. in America cum ab Hiſpanis detecta fuit, non exſtitiſſe, niſi tantum duo Regna (6). Quod licet de præcipuis Americæ Regnis, Mexicano ſcilicet, & Peruano verum ſit, uninerſim tamen mendacium eſt; exſtabant ſiquidem Regna Chilenſe, Guati-

---

(1) §. 385. (2) L. 1. Polit. lect. 1. (3) Ibid.

(4) 1. 2. q. 96. a. 5. ad 3.

(5) Mira eſt Lockii contradictio, cum loc. cit §. 11. ponit Principes Monarchicos eſſe in ſtatu naturali; & nihilominus c. 6. eos ſubjicit legibus Reipublicæ, eiſque denegat poteſtatem legiſlativam.

(6) „ Voyez l'Amérique; il n'y avait que deux Royaumes quand elle fut „ découverte, & encore dans ces deux Royaumes on n'avoit pas inventé l'art d'écrire „.

timalenſe ; Floridæ , Braſiliæ , Luzoni , aliaque plura in vaſtiſſimis illis Regionibus (1) . Aſſerit 2. in duobus illis Regnis incognitam fuiſſe artem ſcribendi (2) : quod plane falſum eſt , præſertim ſi ſermo ſit de Regno Mexicano (3) , in quo ſcribebatur per cifras , & hieroglyphica perinde ferme atque olim in Ægypto (4) , & nunc quoque apud Sinenſes (5) . Aſſerit 3. reliquum vaſti illius Continentis diviſum fuiſſe , & adhuc eſſe in parvas ſocietates , quibus artes ſunt incognitæ (6) . Quam hoc ſit falſum , non oportet oſtendere : nam & Inſulæ Hiſpaniola , Cubæ , Jamaica , &c. & Regna Granatenſe , Chili , Floridæ , Canadenſe , &c. neque erant , neque ſunt partita in parvas dumtaxat Societates , neque omni artium cognitione ſunt , aut erant deſtituta (7) . Multo magis falſa univerſim ſunt quæ addit de omnibus hiſce populis , quod in tuguriis vivant , quod pellibus beſtiarum veſtiantur in climatibus frigidis , in temperatis vero ſint ferme nudi ; quodque alii venatione , alii radicibus veſcantur

(1) Vide Acoſtam l. 6. Hiſt. Indor. c. 11.

(2) Vide not. 6. pag. præced.

(3) Idem Acoſta loc. cit. c. 7. refert, in Provincia Jucatan repertum fuiſſe librum, ſive codicem ex arborum foliis, in quo deſcriptæ erant diviſiones temporum, & cognitiones aſtrorum, animalium, aliarumque rerum naturalium, & antiquarum rerum illius gentis. Et c. 19. meminit libri ſervati in Bibliotheca Vaticana, in quo deſcriptos eſſe ait Annales Mexicanos.

(4) Hujus Ægyptiacæ ſcribendi rationis habemus hic Romæ teſtimonia omni exceptione majora, pyramides nempe altiſſimas ex Ægypto translatas. Atque in hac ſymbolica ſcribendi ratione poſitam fuiſſe antiquiſſimam Ægyptiorum ſcientiam arcanam, tradit Philo l. de vita Moyſis ; eamque *ſymbolicam Philoſophiam* vocat.

(5) Sinenſes, quorum antiquitatem celebrat, ac ſuſpicit Voltairius, etiam nunc alphabeto carent, & figuris utuntur, quas loco litterarum habent. Nec ab eis Mexicani alia in ſcribendo ratione differre videbantur, niſi hac, quod Sinenſes a ſuperiori parte papyri ad inferiorem, econtra Mexicani ab inferiori ad ſuperiorem partem cifras ducebant. Vide Acoſtam loc. cit. c. 8.

(6) „ Tout le reſte de ce vaſte Continent était partagé, & l'eſt encore, en petites ſociétés, a qui les Arts ſont inconnus „.

(7) Vide Bartholomæum de las Caſas Hiſt. Indiar. Occid. & Tomum 2. Hiſp. illuſtratæ.

tur (1). Hæc enim ne de ipſis quidem Americanis, qui ſylvas, & montes incolunt, univerſim dici poſſunt (2), multoque minus de aliis qui Urbes, pagoſve incolebant (3). Et quamquam inter illos plerique etiam nunc, nullam certam habentes ſedem, ſed per ſylvas, & nemora vagantes, illud traducant vitæ genus; non tamen & iſtos ab omni prorſus civilis regiminis forma alienos eſſe compertum eſt, cum & ſuos habeant duces, legeſque plurimas (4). Ipſa ſocietas quam inter ſeſe initam ſervant, aliquam præſefert Reipublicæ formam (5).

413. De Samojedis quod Voltairius ait, nihilo minus falſum eſt (6); hi enim Magno Moſcovitarum Duci tributum pendunt (7). Quam vero vivendi formam ante ſervarint, quis divinare poteſt? Non enim negamus, rudem eſſe populum.

414. De Lapponiis audiat quæ ſcribit Olaus Magnus (8): „ Præſides communi plebis conſenſu *Bergchara* ideſt, viros „ montium appellatos, habent, & venerantur, quibus etiam „ pelles pretioſas, piſciumque multa genera, tam vice tribu„ torum Regi Svetiæ pendenda, quam propria liberalitate do„ nata pendunt. Et hi rubeo veſtitu præ ceteris agnoſcuntur „ induti „. Quorſum ergo Lappones Voltairius inducit, ut omnem civilem ab eis arceat ſtatum? De

---

(1) „ Toutes ces Peuplades vivent ſous des huttes, elles ſe vétiſſent „ de peaux de bêtes dans les climats froids, & vont preſque nues dans „ les tempérés. Les unes ſe nouriſſent de la chaſſe, les autres de racines, „ qu'elles pétriſſent „.

(2) Vide Acoſtam loc. cit. c. 11. (3) Idem ibid.

(4) Confer Huetium Demonſt. Evang prop. 4 c 7. n. 6.

(5) Non ita ſolitarii ſunt ſylveſtres Americani, ut nullam mutuam habeant ſocietatem. Reiskius ad Cluverii Geograph. l. 6 c. 11. „ Americani, *ait*, veteres aut monarchicum, regium, aut multis Regulis, & „ Principibus commune regimen tenuiſſe leguntur: illud in regnis maxi„ xime duobus florentiſſimis, Peru atque Mexico: hoc in ceteris regio„ nibus potiſſimum, inſuliſque. Hodierni tamen quotquot in orbe novo „ ſuperſunt incolæ, illi Europæis Regibus ut plurimum, aut Rebuſpubli„ cis ſubſunt, præter barbaros agreſteſque homines in terris aut inco„ gnitis, aut incultis „. Viros fuimus alloquuti, qui vel Indi erant, vel in Indiis longo annorum ſpatio morati erant, & mendacia Voltairii ſunt conteſtati.

(6) Dixerat Cluverius Geogr. l. 5. c. 4. Samojedos devorare homines. At vero Bunon in not. eorum humanitatem celebrat erga Hollandos, qui ad eorum littus naufragium fecerant.

(7) Vide eamdem not. (8) In Gentium Septentr. Epit. L. 4. c. 5.

415. De reliquis, præſertim de Caſſris deſcribimus verba Maſcovii (1): „ Blanditiis præſentium Regnorum illecti Scriptores, „ ubi Palatia, & Domus Regias, ſatellitia, Aularumque ſplen„ dorem non viderent, Regna eſſe negaverunt, deſcribuntque „ gentes, quæ eſſe non poſſunt, ut pictores tragelaphos, „ centauros, & chimæras. Perinde ſe habent, quæ de Inſu„ lanis quibuſdam Africanis, de populis in monte Caucaſo ha„ bitantibus, & de Caffris traduntur. Caſſros certe Petrus „ Kolbius qui diutius inter eos verſatus eſt, deſcriptos eſſe „ ait in XVII. gentes, quæ in pagos dividanrur, quorum ſin„ gulis præſit Præfectus, ut ſingularum gentium Præfectis „ Princeps. Quo Principe Præſide, de negotiis publicis omnes „ pagorum Præfecti in medium conſulere ait, Præfectorum autem „ Principes exercitibus præeſſe „. Cuinam credemus? Voltairione, qui numquam Caffros vidit, an Kolbio, qui diutinam inter eos traxit moram?

416. Reſtant Groenlandi, de quibus dici poteſt, Anderſonium perinde ſcripſiſſe, atque alii de Caſſris, Inſulaniſque Africanis (2). Groenlandia duplex eſt, vetus, & nova. In veteri quatuor olim extitiſſe Epiſcopatus ſub Archiepiſcopo Nidroſienſi Regni Norvergiæ, refert Olaus Magnus initio laudati Operis, ubi elenchum ponit Regionum in Septentrione conſiſtentium. Ubi

(1) In not. ad l. 7. c. 1. §. 7. Pufend. de jur. nat. & gen.

(2) Non videtur ſibimet Anderſonius conſtare, cum refert inter Groenlandos nullam eſſe invidiam, inimicitiam, odium, proditionem, calumniam, latrocinium, bellum, nullamque inter viros, & mulieres impudicitiam, aut inter maritos, & uxores infidelitatem; idque ob conditionem ſoli eorumque ſtupiditatem; & nihilominus paulo poſt refert, illis nullum ſubire religionem furandi Danis, ſi clam poſſint; & nullam beneficiorum a Danis acceptorum ſervare memoriam; additque, nautam quemdam Danenſem fuiſſe a nonnullis eorum in terram proſtratum, vulneribuſque confoſſum, ejuſque illos combibiſſe ſanguinem. Quæ ſane cum eorum pacifica indole, atque ſtupiditate videntur pugnare. Joannes Blaev in Magno Atlante de moribus Groenlandorum loquens, ait: „ Barbari hi „ cum doloſi ſunt, tum feri adeo, ut nec blanditiis, nec donis cicurari „ valeant . . Fœtidi ſunt fœdique ac ſalaces. Lingua ipſis mappæ loco „ ac ſudarii inſervit; nec obſcænum illis putatur, quod ceteris pudori „ eſſet „. Credat nunc qui vult Anderſonio ſcribenti tam mira de Groenlandis, affirmantique, in pleniſſima eos libertate vivere, nullumque agnoſcere Magiſtratum.

Ubi autem Epiſcopatus erant, aliqua certe debuit etiam eſſe civilis forma regiminis. De nova Groenlandia, Cluverius ſcribit (1): *Imperium in littora hactenus cognita ſibi vindicarunt Daniæ Reges*. Incolæ ergo novæ Groenlandiæ ſtant ſub imperio Regum Danorum. An autem aliquam ante habuerint regiminis formam, quomodo in tanta illorum ſtupiditate reſcire Anderſonius potuit? præſertim cum inter Geographos quæſtio ſit, an nova Goenlandia diſtinguatur a veteri (2).

QUÆSTIO VI.

De Jure Gentium.

417. PRogredimur ad jus gentium, quod medium videtur eſſe inter jus naturæ, & jus civile. De ipſo autem quæremus 1. an ſit idem cum jure naturali. Et quia, ut S. Iſidorus Hiſpalenſis habet (3) „ Jus gentium eſt ſedium occupa„ tio (4), ædificatio (5), munitio (6), bella, captivitates, „ ſervitutes, poſtliminia (7), fœdera pacis, induciæ (8), lega„ torum non violandorum religio, connubia inter alienigenas „ prohibita „ quæ quidem præcipua ſunt ad juris gentium tracta-

---

(1) Geograph. l. 3. c. 20.

(2) Vide *De la Croix Géograph. moderne* p. 5. a. 6. §. 5.

(3) Originum l. 5. c 6.

(4) Per ſedium occupationem intelligitur rerum diviſio, & dominiorum tam privatorum, quam publicorum conſtitutio. Natura enim omnia ſunt communia; at vero jure gentium facta diviſio eſt, ut mox dicemus.

(5) Naſcitur ex occupatione: nam qui fundum licite occupavit, poteſt in eo ædificare.

(6) Ex eadem oritur radice; cum enim licita occupatione acquiratur dominium, ſi quis in fundo cujus eſt dominus munitiones exſtruat, ne ab aliis exturbetur a quieta poſseſſione, utitur jure gentium.

(7) Ut habet Paulus Juriſconſ. *de capt. l. poſtliminium*: „ Poſtliminium eſt „ jus amiſsæ rei recipiendæ ab extraneo, & in ſtatum priſtinum reſtitu„ endæ, inter nos, & liberos populos, Regeſque, moribus, ac legibus „ conſtitutum Nam quod bello amiſimus, aut etiam circa bellum, hoc „ ſi rurſus recipiamus, dicimus poſtliminio recipere: id quod naturali „ æquitate introductum eſt „. Poſtliminium dicitur quaſi reditus ad limen.

(8) Alias vocant *armiſtitia*.

ctationem pertinentia (1); idcirco ceteris omiſſis, de quibus copioſe Juriſtæ agunt, quæremus 2. de rerum diviſione, 3. de origine dominii, 4. de bello, 5. de ſervitute.

ARTICULUS I.

Utrum jus gentium ſit idem cum jure naturali.

418 JUs gentium dicitur, inquit S. Iſidorus (2), *quod eo jure omnes fere* (3) *gentes utuntur*. Sunt qui duplex jus gentium diſtinguunt; alterum *neceſſarium* claudens principia, & officia juris naturalis, alterum *voluntarium*, *humanum* ac *liberum*, in quadam conventione tacita fundatum (4). Pufendorfius autem (5), reprobans Grotii (6) ſententiam ſecernentis jus gentium a jure naturali, in ſententiam concedit Hobbeſii (7), qui legem naturalem dividit *in naturalem hominum*, *&* *naturalem civitatum*, *quæ vulgo jus gentium appellatur*; additque: ,, præcepta utriuſque eadem ſunt: ſed quia civitates ſemel inſtitutæ induunt proprietates hominum perſonales, lex quam loquentes de hominum ſingulorum officio naturalem dicimus, applicata totis civitatibus, nationibus, ſive gentibus, vocatur jus gentium ,,. Eidem ſententiæ ſubſcribit Burlamaquius (8), cnm docet eadem juris naturalis præcepta applicata *hominibus in*

(1) Alii ad jus gentium pertinere dicunt 1. primævam rerum diviſionem; 2 diviſionem gentium, & Regnorum; 3. commerciorum liberam facultatem; 4. bellum ſolemne; 5. repræſalias; 6. ſervitutem; 7. legatorum receptionem, & ſecuritatem; 8. pacem ad bellum relatam; 9 fœdera; 10. jus tranſitus; 11. jus ſepulturæ hoſtium interfectorum; 12. jus præſcriptionis; 13. jus cudendæ monetæ, eique valorem tribuendi. Vide Svviecickium de jur. nat & gen. par. 1. diſp. 6. c. unico.

(2) Loc. cit.

(3) Conſulto ait *fere*; neque enim neceſse eſt, ut in omnibus omnino gentibus ſit moribus receptum, ſed ſat eſt, ſi in pleriſque præſertim cultioribus.

(4) Ita Wolfius Inſt. jur. nat. & gen. §. 1088.

(5) De jur. nat. & gen. l. 2 c. 3. §. 23.

(6) De jur. bel. & pac. l. 1. c. 1. §. 14.

(7) De Civ. c. 14. §. 4. ſq. (8) Tom. 2. c. 1.

in particulari dici legem naturalem ; applicata vero *diverſis nationibus* , vocari jus gentium . Heineccius (1) quoque ait : „ jus „ quo ſingulorum actiones reguntur , naturale ; quod , quid in „ ſocietatibus , & inter eas , juſtum injuſtumve ſit , præcipit , „ jus gentium vocamus ; adeoque jus gentium eſt ipſum jus na„ turale , vitæ hominis ſociali , negotiiſque ſocietatum , atque „ integrarum gentium applicatum „ . Ait porro , jus naturæ a jure gentium *ſolo objecto differre* (2) : *adeoque rationem eos fugere , qui neſcio quod jus gentium a jure naturæ diverſum ſibi fingunt* . Similia ſcribunt Samuel Coccejus (3) , Barbeyracius (4) , aliique recentiores .

419. Finettus autem (5) novam eſt ingreſſus viam . Itaque in jure gentium diſtinguit *materiam* , ſeu rem præceptam , a *forma* , ſeu cauſſa obligationis : atque ait , jus gentium quoad materiam idem eſſe ac jus naturale ; quoad formam vero diſcrepare a jure naturæ , eſſeque jus humanum , & poſitivum . Idque explicat ; quandoquidem ea quæ derivantur ex principiis juris naturæ , v. g. non occidere , non furari , pertinent & ad jus naturæ , a quo prohibentur , & ad jus etiam humanum a quo etiam prohibentur : hoc autem jus humanum prohibens ea quæ jam prohibita ſunt juræ naturæ , Finettus appellat jus gentium , quod dicit eſſe collectionem legum humanarum vetantium ea quæ vetita ſunt jure naturæ , quibus legibus univerſæ gentes utuntur . Singularis hæc opinio a nemine , quod ſciamus , ante Finettum excogitata fuerat ; quodque magis eſt , contendit is eam affingere Angelico Doctori , ejuſque diſcipulos redarguit , quaſi non attigerint S. Doctoris mentem .

420. Videtur autem jus gentium non differre a jure naturali , I. quia ſi eſſet quid diverſum , oportuiſſet , ut omnes gentes in eo mutuo conveniſſent . Atqui fieri non potuit , ut omnes gen-

(1) De jur. nat. & gen. l. 1. §. 21. ſq.

(2) Ea quæ objectis differunt , ſpecie differunt , ſi objecta ſint *formalia* . Quomodo ergo jus naturæ , & gentium non differunt , ſi objectis differunt ? Vide quam accurate Heineccius loquatur .

(3) Diſs. proëm. 4. c. 2. §. 31.

(4) In Præfat. ad Grot. §. 8. & not. 2. ad Pufend. de jur. nat. & gen. l. 2. c. 3 §. 23. & not. 2. ad Pufend. de offic. hom. & civ. l. 1. c. 2. §. 16.

(5) De princ. jur. nat. & gen. l. 12. c. 2.

gentes mutuo convenerint, ut conſentirent in eodem jure conſtituendo. Ergo.

421. II. Nec dici poteſt adfuiſſe conſenſum tacitum; tum quod plurimæ gentes ſunt vel prorſus nobis incognitæ, vel cognitæ ſolo nomine, cum quibus nullam umquam habuimus ſocietatem; tum quod non omnis conſenſus ſatis eſt ad conſuetudinem inducendam, quæ vim legis habeat, ſed requiritur animus ſe obligandi. Quis autem decernere poterit, univerſas gentes animum habuiſſe obligandi ſe in iis quæ dicuntur eſſe juris gentium?

422. III. Ab iis quæ pertinere dicuntur ad jus gentium, maxime pendet *ſocialitas*, ut docet S. Thomas (1). Atqui *ſocialitas* eſt conſtituta jure naturæ, cum homo ſit naturaliter animal ſociale, ut dictum eſt (2). Jus igitur gentium eſt idem cum jure naturæ.

423. IV. Omnia quæ derivantur a lege naturali ut concluſiones ex principiis, pertinent ad eamdem legem naturalem. Ut enim advertit S. Thomas (3): ,, Dupliciter aliquid poteſt oriri ,, a jure naturali. Uno modo ſicut concluſio ex principiis, & ,, ſic jus poſitivum, & legale non poteſt oriri a jure naturali; ,, præmiſſis enim exiſtentibus, neceſſe eſt concluſionem eſſe: ſed ,, cum juſtum naturale ſit ſemper, & ubique, hoc non competit juſto legali, vel poſitivo. Et ideo neceſſe eſt, quod ,, *quidquid ex juſto naturali ſequitur quaſi concluſio, ſit juſtum* ,, *naturale*, ſicut ex hoc quod eſt, nulli eſſe injuſte nocendum, ſequitur non eſſe furandum, quod quidem ad naturale ,, jus pertinet. Alio modo oritur aliquid ex juſto naturali per ,, modum determinationis, & ſic omnia juſta poſitiva, vel legalia, ex juſto naturali oriuntur. Sicut furem eſſe puniendum, eſt juſtum naturale; ſed quod ſit etiam puniendus tali, ,, vel tali pœna, hoc eſt legale poſitivum ,,. Jam vero ex eodem S. Thoma (4), *ad jus gentium pertinent ea quæ derivantur ex lege naturali, ſicut concluſiones ex principiis*. In his ergo eſt juſtum, ſeu jus naturale, a quo proinde non differt jus gentium.

(1) 1. 2. q. 95. a. 4. (2) §. 339.
(3) 5. Ethic. lect. 12. (4) 1. 2. q. 95. a. 4.

424. V. Ea quæ dicuntur eſſe juris gentium, aut ſunt juris naturæ, aut mera facta, & mores, aut derivantur ex lege aliqua pluribus gentibus communi. Nam 1. diviſio rerum, & Regnorum eſt merum factum, non autem lex aliqua; & inducta eſt jure naturæ; ex quo enim homo eſt naturaliter animal ſociale, ſequitur non poſſe homines ſocialiter vivere abſque mutuis commerciis. Et ex quo nationes diſcrepantes non poſſent ab uno Rege pacifice gubernari, ſequitur ex ipſa ordinatione naturæ diviſio Regnorum. 2. Bellum etiam ſive offenſivum, ſive defenſivum, dummodo ſit juſtum, eſt de jure naturæ, a quo permittitur juſta defenſio, & propulſatio injuriarum. 3. Legatorum non violandorum religio eſt a jure naturæ jubente, ut fides data ſervetur. 4. Ad idem jus pertinet ſepultura, & fœdera, ac pacta, ſi rationabiliter petita fuerint. Cetera videntur potius inducta ex legibus peculiaribus, ac moribus quorumdam populorum, quæ poſtea ad alios tranſierint populos (1), cum tamen ab aliis poſthabita fuerint (2). Igitur nequit ulla ratione probari jus gentium diſtinctum a jure naturali, & civili. VI.

---

(1) Grotius de jur. bel. & pac. l. 2. c. 8. §. 2. animadvertit: *ſicut olim jura Græca, ita nunc etiam paſſim vigere Germanica inſtituta*. Id exſcripſit Heineccius de jur. nat. & gen. l. 1. c. 1. §. 22. Si loquantur de ditionibus Germanicæ Nationis, nemo contradicet. Videant autem illi, an Galli, Hiſpani, Angli, Itali, &c. eis concedent, in hiſce Regionibus paſſim vigere etiam nunc inſtituta Germanica. Vetus Jus Civile Romanum in omnibus fere Orbis Academiis traditur. Continetne illud jus Romanum inſtituta Germanica?

(2) Idem Heineccius loc. cit. refert obſervationem, quam vocat *elegantiſſimam*, Leibnitii Præfat. Cod. jur. gen. diplom. *quod multa quæ olim Pontifex Romanus veluti in communi gentium Chriſtianarum republica ſanxerit, pro jure Chriſtianarum gentium communi ſint habita*. Additque: *Quod eleganti exemplo de uſu baliſtarum adverſus Chriſtianos* ex c. un. x. de Sagittar. *illuſtrat Hertius*. Non miramur, homines Lutheranos odio percitos adverſus Summum Pontificem, Eccleſiamque Catholicam ita ſcripſiſse. Dolemus autem vehementiſſime, manibus tyronum Catholicorum impune teri Heineccii inſtitutiones. Quod de *Baliſtariis*, & *Sagittariis* produnt exemplum, eſt Canon 29. Concilii Lateranenſis II. ſub Innocentio II. a quo non quilibet baliſtarum uſus etiam adverſus Chriſtianos, ſub anathemate fuit interdictus, ſed tantum uſus earum in bello privato, & injuſto, ut jampridem notaverat Gloſsa ad cit. cap. Videlicet reprobatus fuit, & ſub anathemate vetitus pravus mos, qui invaluerat inter Chriſtianos, ut baliſtis mutuo dimicarent, ac ſe conficerent. Quæ ſane lex perſeverat in prohibitione duellorum.

425. VI. Si daretur tale jus gentium, poſſet mutari, & abrogari humana voluntate. Poſſet igitur abrogari rerum diviſio: quod non videtur fieri poſſe; ita enim omne conciderct dominium, quod in rerum diviſione fundatur.

426. VII. Ut S. Thomas animadvertit (1) „ Juriſtæ illud „ tantum dicunt jus naturale, quod conſequitur inclinationem „ naturæ communis homini, & aliis animalibus, ſicut conjun„ ctio maris, & fœminæ, educatio natorum, & alia hujuſmo„ di (2). Illud autem jus quod conſequitur propriam inclina„ tionem naturæ humanæ, inquantum ſcilicet homo eſt rationale „ animal, vocant Juriſtæ jus gentium, quia eo omnes gentes „ utuntur (3), ſicut quod pacta ſint ſervanda, & quod legati „ apud hoſtes ſint tuti, & alia hujuſmodi. Utrumque autem „ horum comprehenditur ſub juſto naturali „. Jus igitur gentium ex Juriſconſultorum acceptione non diſtinguitur a jure naturali hominis, quatenus eſt homo; idque non ſolum ratione, ſed exemplis etiam additis de pactis, & legatis confirmavit Angelicus, qui proinde in ſententia eſt referente jus gentium ad jus naturale.

Prop. I. *Jus gentium ſtricte acceptum, diſtinguitur a jure naturali.* II. *Continetur autem ſub jure poſitivo humano tamquam medium inter jus naturale, & civile.*

427. DE jure gentium ſtricte accepto loquimur; non enim negamus, & ipſum jus naturale dici poſſe jus gentium, qua ratione omnibus gentibus commune eſt, & prout ajebat Apoſtolus Rom. 2. v. 14. *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt* Sed hoc jus naturale potius dicitur eſſe *in gentibus*, quam *gentium*; quandoquidem

R 2 non

(1) 5. Ethic. lect. 12.

(2) L. 1. ff. de juſt. & jur. dicitur: „ Jus naturale eſt, quod natura „ omnia animalia docuit „.

(3) Ibid. „ Jus gentium eſt, quo gentes humanæ utuntur, quod a na„ turali recedere, facile intelligere licet: quia illud omnibus animalibus, „ hoc ſolis hominibus inter ſe commune ſit: veluti erga Deum religio, „ ut parentibus, & patriæ pareamus „. Hæc autem dubio procul ad jus naturale pertinent.

non eſt ab ipſis conſtitutum, ſed eſt a Deo gentium cordibus inſcriptum (1).

428. Itaque probatur 1. p. quæ eſt S. Thomæ (2), ejus ratione (3). Quæ pertinent ad jus naturale, ſunt homini *adæquata ex ipſa natura rei*, eique *commenſurata ſecundum abſolutam rationem*. Vel enim ſunt prima principia practica: atque hæc certe abſolute adæquantur, & commenſurantur homini, prout homo eſt; ſunt enim ſe ipſis conformia rectæ rationi, nec poſſunt ei non eſſe conformia. Vel ſunt concluſiones ex iis principiis neceſſario illatæ, uti ſunt præcepta Decalogi, *non furtum facies*, *non occides*, *non mœchaberis*, *&c.* hæ autem concluſiones ita ſecundum abſolutam rationem inferuntur ex eo principio, *quod tibi non vis fieri*, *alteri ne feceris*, ut nullo modo poſſint non inferri, ſuntque propterea ex ipſa natura rei abſolute adæquata, & commenſurata homini, ut homo eſt. Quod idem dicendum de ceteris præceptis legis naturalis, etiam de illis concluſionibus quæ ſunt admodum remotæ a primis principiis: nam licet in his non ſemper conſtet etiam apud ſapientes de earum abſoluta veritate; nihilominus ſunt homini adæquata ex natura rei, ſecundum abſolutam rationem; quamvis id non conſtet per rationem omnino certam. Sic v. g. de aliquo contractu poteſt non certo conſtare, an ſit injuſtus; ſi tamen veriſimile ſit, ipſum eſse injuſtum, id eſt ſecundum abſolutam rationem, & adæquationem ex ipſa natura rei. Quorum omnium ea videtur eſſe ratio, quam ſupra (4) innuimus, videlicet quia ea quæ lege naturali præcipiuntur, ſunt intrinſece, & natura ſua abſolute bona; quæ vero prohibentur, ſunt intrinſece, & natura ſua abſolute mala; ideoque *ſecundum abſolutam rationem* ſunt homini adæquata, & commenſurata, ut ea faciat, ſi præcepta; ea vitet, ſi prohibita.

Ex

(1) Tale jus gentium Grotius de jur. bel. & pac. l. 1. c. 1. vocat *neceſſarium*; alterum de quo agimus, *voluntarium*. Alii illud *primarium*, iſtud *ſecundarium* dicunt; qua de re diſputare nolumus, ne de vocibus diſputare videamur.

(2) 1. 2. q. 95. a. 4. Et adſeritur etiam a Grotio loc. cit. a Gronningio in Bibl. jur. gen. l. 3. c. 10. a Vitriario Inſt. jur. nat. & gen. in Proleg. n. 24. a Schmiero, Svvarzio, aliiſque.

(3) 2. 2. q. 57. a. 2. & 3. (4) §. 391. ſqq.

429. **Ex** hiſce ſponte ſequitur, non pertinere ad jus naturale ea quæ non *ſecundum abſolutam rationem*, ſed *ex condicto*, & *ſecundum aliquid*, *quod inde ſequitur*, videlicet *ſecundum aliquam utilitatem*, & *moralem*, licet non *abſolutam neceſſitatem*, ſunt homini adæquata, vel commenſurata. Etſi enim & hæc deriventur ex lege naturæ ſicut concluſiones ex principiis; non tamen derivantur *ex natura rei*, & *ſecundum abſolutam rationem*, ſed *ex condicto*, & *ſecundum utilitatem*, & *congruitatem*. Jam vero ea quæ pertinent ad jus gentium ſtricte acceptum, non derivantur ex lege naturæ, ut adæquata homini *ex ipſa natura rei*, & ſecundum *abſolutam rationem*, ita ut nullo modo poſſint aliter eſſe; ſed tantummodo *ſecundum utilitatem*, & *congruitatem*. Id S. Thomas (1) explicat in rerum diviſione, quæ præcipua eſt in jure gentium: „ Si enim, „ *inquit*, conſideretur ager iſte abſolute, non habet unde magis ſit hujus, quam illius „ (ideoque lex naturæ non præcipit, neque prohibet, quod ſit potius hujus quam illius) „ ſed „ ſi conſideretur per reſpectum ad opportunitatem colendi, & „ ad pacificum uſum agri; ſecundum hoc habet quamdam „ commenſurationem ad hoc, ut ſit unius, & non alterius „. Ea igitur quæ ſunt juris gentium, non ſunt *ſecundum abſolutam rationem* intrinſece, & natura ſua, bona, vel mala; ſed ſunt bona, ſi conſiderentur ſecundum quamdam commenſurationem, prout expediunt humanæ ſocietati (2), a qua commenſuratione ſi deficiant, dicuntur mala ea quæ jure gentium prohibentur. Perſpicuum eſt ergo, ea non pertinere ad jus naturale.

430. Hinc probata manet altera prop. pars. Nam ſi jus gentium non pertinet ad jus naturale, pertinere debet ad jus humanum poſitivum, cum ſit ab hominibus per rationem conſtitutum, derivatumque ex lege naturæ ad majorem ipſorum utilitatem, neceſſitatibus humanis ita exigentibus, ut ſunt, inquit S. Thomas (3), *juſtæ emptiones*, *venditiones*, & *alia hujuſmodi*, *ſine quibus homines ad invicem convivere non poſſunt*.

R 3 Quod

(1) 2. 2. q. 57 a. 3.

(2) Quare in Inſt. Juſtin. §. 2. jus gentium definitur: „ Jus humanum „ voluntarium, quod uſu exigente, & neceſſitatibus humanis, Gentes humanæ inter ſe conſtituerunt „.

(3) 1. 2. q. 95. a. 4.

431. Quod vero jus gentium ſit medium inter jus naturale, & civile, nullo negotio oſtenditur. Nam medium participat aliquid ex utroque extremo. Jus autem gentium convenit cum jure naturæ, 1. quia neutrum oportet eſſe ſcriptum in tabulis, ut jus civile. 2. quia utrumque univerſim apud gentes eſt receptum, ſecus jus civile. 3. quia in utroque, etſi diverſimode, concluſiones inferuntur ex principiis legis naturæ: ea autem quæ ſunt juris civilis derivantur non ut concluſiones ex principiis, ſed inſtar determinationum legis naturæ, ut ſupra dictum eſt (1) cum S. Thoma (2). 4. quia utriuſque finis eſt felicitas humanæ ſocietatis univerſim.

432. Differt vero jus gentium a lege naturæ, & convenit cum jure civili, 1. quia objecta juris gentium non ſunt abſolutæ neceſſitatis, ſicut in jure naturæ, ſed congruitatis, & utilitatis, ut in jure civili. 2. quia ſicut jus civile inductum eſt hominum voluntate, ita jus gentium. 3. quia ſicut civile jus mutari aliquando poteſt, ita jus gentium, cum ex hominum voluntate pendeat: jus autem naturæ eſt omnino immobile.

433. Ad primum reſpondet S. Thomas (3), minime oportuiſſe; ut univerſæ gentes convenirent ad jus gentium conſtituendum. ,, Quia, *inquit*, ea quæ ſunt juris gentium, naturalis ratio dictat, puta ex propinquo habentia æquitatem, ,, inde eſt, quod non indigent aliqua ſpeciali inſtitutione, ſed ,, ipſa naturalis ratio ea inſtituit (4) ,,. Ex naturali igitur ratione hominum effectum eſt, ut in iisdem inſtitutis habentibus *ex propinquo æquitatem*, ipſi convenirent: nam ratio naturalis eadem eſt apud omnes. Primi ergo homines æque ac poſteriores in illis convenere, quia æque ducti ſunt naturali ratione.

434. Ad ſecundum reſpondemus ex dictis (5), conſenſum non modo fuiſſe tacitum, ſed etiam expreſſum: nam in iis quæ *ratio naturalis dictat* tamquam habentia *ex propinquo æquitatem*, homines, dum ratione in ea ducuntur, expreſſe conveniunt. Neque neceſſe eſt quærere gentes incognitas, ut hæc ſciamus: ſat

(1) §. 423. (2) Idem repetit q. cit. a. 2.

(3) 2. 2. q 57. a. 3. ad 2

(4) Si naturalis ratio *inſtituit* ea quæ ſunt juris gentium; ea non ſunt certe juris naturæ, quod non pendet ex inſtitutione naturalis rationis humanæ. (5) §. præc.

ſat ſuperque eſt ſcire, gentes illas homines eſſe, qui ratione ducuntur. Neque neceſſe fuit, ut homines conſentientes haberent animum ſeſe obligandi; nam ex ipſa lege naturæ tenentur homines id amplecti quod eorum *ratio naturalis inſtituit*, ut habens *ex propinquo æquitatem*. Nec propterea jus gentium deſinit eſſe inſtitutionis humanæ; quemadmodum neque lex civilis deſinit eſſe inſtitutionis humanæ, licet, ea poſita, lex naturalis obliget ad eam ſervandam.

435. Ad tertium reſpondemus, *ſocialitatem* pendere quidem ab iis quæ ſunt juris gentium, ſed non *abſolute*, ita ut nullo modo ſine illis *ſocialitas* haberi poſſit; pendet ergo, conſideratis circumſtantiis, ob quas, niſi commercia v. g. eſſent inſtituta, *moraliter* fieri non poſſet, ut ſocietas humana ſubſiſteret. Addimus, *ſocialitatem* eſſe ex jure naturæ obligante quidem univerſitatem hominum, non autem ſingulos, qui poſſunt, ſi volunt, ſeorſum vivere; ſicut matrimonium eſt ex lege naturæ obligante univerſitatem hominum, ne ſpecies pereat, non autem ſingulos, qui non tenentur ad illud ineundum.

436. Ad quartum reſponſio patet ex dictis (1); ea enim quæ ſunt juris gentium, derivantur ex lege naturali ut concluſiones ex principiis, non *ſecundum abſolutam rationem*, ſed *ſecundum quamdam commenſurationem, utilitatem, & congruitatem*, ſive ut habentia *ex propinquo æquitatem*; ideoque valde differunt a jure naturali. Sic vero exponendi ſunt S. Thomæ textus, qui videntur pugnare, adſertionique noſtræ adverſari (2).

437. Ad quintum reſpondentes, primum quidem negamus, diviſionem rerum, & Regnorum eſſe merum factum; habet enim vim legis, quam ſi quis violet, tranſgreditur jus gentium, imo jus ipſum naturæ, quo tenemur legibus parere etiam humanis a legitima Poteſtate latis. Negamus quoque, eam diviſionem eſſe inductam jure naturæ: nam ſocialitas non pendet *abſolute* ab ea diviſione, ut dictum eſt (3), ſed tantum *moraliter*, & *congruenter* ad hominum conditionem, præſertim in ſtatu naturæ lapſæ.

R 4 Ju-

---

(1) § 429.

(2) Hæc vera interpretatio, atque explicatio eſt mentis Angelici Præceptoris ex ipſomet deſumpta.

(3) § 435.

Jus autem naturæ ea dumtaxat complectitur, quæ ſunt abſolutæ neceſſitatis; alioquin etiam leges civiles pertinerent ad jus naturæ, quia & ipſæ reſpiciunt bonum ſocietatis. Aliud eſt autem aliquid derivari a jure naturæ, quia ei eſt conſentaneum; aliud eſſe præceptum, vel prohibitum a jure naturæ; omnia enim, quæ ſunt juris poſitivi, debent eſſe conſentanea juri naturæ, nec tamen a jure naturæ omnia illa præcipiuntur, vel prohibentur (1).

438. Deinde quod dicitur de bello, neque probat, ipſum eſſe ex jure naturæ; hoc enim permittit quidem juſtam defenſionem, & propulſationem injuriarum, non tamen præcipit, niſi forte cum periclitatur obſervatio præcepti conſtituti jure naturæ, v. g. ſi periclitetur vera Religio, vel bonum commune Reipublicæ, nec alia ſit defendendi via: tunc autem bellum eſt medium præceptum jure naturæ, at non *abſolute* in ſeipſo, ſed quia ſine ipſo ſervari nequit lex naturæ. Quis enim dicet, *abſolute* haberi non poſſe juſtam defenſionem, aut propulſationem injuriarum, niſi bellum ineatur? Quot alii poſſunt eſſe modi? Non negamus, bellum eſſe medium facilius, & naturæ *conformius*; ſed hoc ipſum oſtendit, non ex jure naturæ, quod eſt de *abſolute* neceſſariis, ſed ex jure gentium pendere, quod reſpicit id quod eſt *congruentius*, ut dictum eſt (2).

439. De Legatis ſic habeto: ſi fides data ſit eorum non violandorum, ſervanda eſt ex lege naturæ præcipiente, ut fides data etiam hoſti ſervetur (3), niſi juſta cauſſa contrarium poſcat (4). Attamen quod Legati recipiantur, & quod eis detur fides, ne læ-

(1) Vide S. Thom. 1. 2. q. 95. a. 2. ubi explicat, qua ratione lex humanitus poſita, derivetur a lege naturali.

(2) §. 429.

(3) Vide Ciceronem l. 1. de Offic. n. 33. & 39. ſq. & l. 3. Offic. n. 99. & 111. 114. Et Livium l. 22. c. 58 & Valerium l. 7. c. 3.

(4) Heterodoxi paſſim Synodum Conſtantienſem accuſant violatæ publicæ fidei præſtitæ Hieronymo Pragenſi, contra Salvum-Conductum, cum ipſum tradidit ſeculari Poteſtati plectendum. Calumniantur vero; tum quia Salvus-Conductus indultus eſt illi cum clauſula, *Juſtitia ſemper ſalva*; tum quia ille fuga quam arripuerat, exciderat privilegio; tum quia ipſemet publico ſcripto provocaverat ad Synodum Œcumenicam, addens: *ſi compertus fuero in aliquo errore, aut hæreſi, ex tunc non recuſo pati pœnam*. Vide

læduntur, id non eſt præſcriptum jure naturæ, ſed inductum jure gentium.

440. Similiter jus ſepulturæ hoſtium interfectorum in bello juſto, habet quidem fundamentum in æquitate naturali; non tamen eſt ex lege naturæ, niſi forte ad peſtem vitandam: quod idem oſtendit, illud jus *abſolute* non eſſe ex lege naturæ. Pacta quoque, & fœdera, ſi rationabiliter ab hoſte petantur, *æquitatis* ſunt, non *abſolutæ* neceſſitatis.

441. Quod de legibus, & moribus peculiaribus additur, quæ ab uno ad alios populos tranſierint, ad rem non facit; non enim de hiſce legibus, aut moribus loquimur, quæ univerſim recepta non ſunt, ſed de jure quo omnes, vel fere omnes gentes utuntur.

442. Ad ſextum reſpondemus cum Dominico Soto (1): „ Aliqua ſunt de jure gentium adeo conducentia ad humanum „ convictum, ut nullatenus fas ſit ſuper illis diſpenſari; imo „ forſitan diſpenſatio eſſet irrita, ut diviſio rerum (2). Nam- „ que, niſi inter Religioſos, intolerabilis eſſet communis rerum „ poſſeſſio. Alia vero ſunt ejuſdem juris, quæ ſunt pro cauſſa „ diſpenſabilia. Servitus enim eſt de jure gentium; & tamen „ diſpenſatum eſt, ne Chriſtiani capti in bello, pro ſervis ha- „ beantur „. Ratio autem adfertur a Banneſio (3), quia *ea quæ ſunt de jure gentium non ſunt per ſe bona; neque ea quæ jure gentium prohibentur, per ſe mala, quin pro loco, & tempore poſſint variari*.

443. Ad ſeptimum concedimus, Juriſconſultos id tantum appellaſſe jus naturale, quod eſt commune homini, & aliis animalibus, non quod judicarint poſſe in brutis animantibus eſſe aliquod jus proprie tale, ſed propter analogiam quamdam in iis quæ bruta quidem faciunt per naturæ inſtinctum, homines vero etiam per rationem. Quare nec ipſi Juriſconſulti a jure hoc natura-

---

de Raynaldum ad an. 1416. n. 21. Et Natalem Alexandrum Hiſt. Eccl. tom. 8. diſſ. 7. n. 9.

(1) De juſt. & jur. l. 3. q. 1. a. 3.

(2) Id Banneſius de juſt. & jur. q. 57. a. 3. concl. 4. intelligit, ſi ſola Principis auctoritate fieret diſpenſatio abſque conſenſu Regni.

(3) Loc. cit.

turali in homine rationem omnino excluſerunt (1), ſed conſiderarunt magis id quod erat ex inclinatione naturæ, & ex commenſuratione poſita ab ipſa natura. Secundum hanc acceptionem jus naturale proprium hominis appellarunt jus gentium ſub lata acceptione, ut dictum eſt (2); nimirum & quatenus comprehendit jus naturæ proprium hominis quod etiam eſt commune omnibus gentibus; & quatenus complectitur jus gentium, de quo diſputamus: & utrumque dixerunt comprehendi ſub jure naturali, quia illud quidem eſt proprie jus naturæ conveniens homini ut homo eſt; iſtud vero conforme eſt juri naturæ, quamquam ſit ab hominibus conſtitutum. Angelicus autem pro moderatione ſumma, qua neminem deſpiciebat, explicandam ſuſcepit diſtinctionem illam jurium naturalium a Juriſconſultis antiquioribus traditam; eamque ſic explicavit, ut ſimul fundamenta tradiderit, quibus conſtaret, jus gentium ſtricte acceptum non pertinere ad jus naturale, niſi quatenus eſt ei conforme. Quæ quidem omnia apprime conſtabunt, ſi diligenter conferantur ea quæ S. Doctor ſcribit 2. 2. q. 57. a. 3. & 5. Ethic. lect. 12. cum iis quæ habet 1. 2. q. 95. a. 4. & 2. 2. q. 57. a. 2. (3).

---

(1) Non erat opus, ut Grotius de jur. bel. & pac. l. 1. c. 1. §. 11. multis oſtenderet, alia animantia ab homine, capacia proprie non eſſe juris. Nam ſi hoc vidit Heſiodus, ſi Cicero, ſi Plutarchus, ſi Polybius, ſi Lactantius, ad quos ille appellat; cur non vidiſſent ſapientes Juriſconſulti, qui leges Romanas collegerunt? Tam tardi hi putandi ſunt, ut non cognoverint, bruta eſſe juris incapacia? Nomine igitur juris naturæ, ut S. Thomas advertit 2. 2. q. 57. a. 3. intellexerunt id quod eſt alteri adæquatum, & commenſuratum. Sicut autem in hominibus, ita in belluis habetur commenſuratio maſculi ad fœminam, & hanc commenſurationem vocarunt jus naturæ; ex natura enim eſt ea commenſuratio.

(2) §. 427.

(3) Ex hiſce aliiſque locis perſpicuum eſt, S. Doctorem perpetuo legem diviſiſſe in naturalem, & poſitivam cum divinam, tum humanam; legem vero poſitivam humanam diſtinxiſſe in legem ſeu jus gentium, & legem civilem. Quare jus gentium ſecrevit & a lege naturali, & a lege civili. Neque explicatio Finetti ad rem eſt: nam idem S. Thomas prohibitionem furti, homicidii, &c. latam cum adjunctis pœnis a lege humana, refert non ad jus gentium, ſed ad legem civilem. Vide 1. 2. q. 95. a. 2.

AR-

ARTICULUS II.

Utrum rerum diviſio convenienter fuerit inducta.

444. JAm dictum eſt (1), rerum diviſionem eſſe ex jure gentium; rerum, inquam, exteriorum, quæ bona fortunæ appellari ſolent (2). Satis quoque probata (3) videri poteſt convenientia, & opportunitas ejuſmodi diviſionis. Quia tamen Socrates olim, & Plato (4) perfectam omnium rerum communitatem in ficta ab eis Republica conſtituere conati ſunt; & deinceps hæretici dicti *Apoſtolici*, ut S. Auguſtinus refert (5), *res proprias poſſidentes*, in ſuam communionem non recipiebant, nullamque ſpem eis relinquebant, qui his uterentur rebus; quos poſtea *Fraticelli* ſequuti ſunt (6); abs re non erit, hanc controverſiam diligentius tractare, præſertim poſtquam Hobbeſius, ut dictum eſt (7), cenſuit, a natura ſingulis hominibus tribui jus in omnia, tantumque ſingulos poſſe occupare, quantum viribus valent. Et poſtquam Rouſſeaus perfectam hominum æqualitatem in ſtatu naturali commentus eſt (8), eamque prætulit communitati ſtatus civilis. In eadem ſententia videntur eſſe Quakeri, qui omnia omnium, & ſingulorum eſse dicunt (9), quamvis revera, ut ceteri, propria poſſideant bona.

Vi-

(1) §. 429. (2) Vide S Thom. 2. Polit. lect. 1. (3) §. 429.

(4) Adeatur Ariſtoteles l. 1. Polit. c. 2. Et ipſemet Plato in Timæo, & lib. 5. de Republ.

(5) L. de hæreſ. hær. 40.

(6) Conferri poteſt Baluzius tom. 1. Miſcellan. (7) §. 350.

(8) *Diſc. ſur l'orig. & les fond. de l'inégal.* Tom. 3. opp.

(9) Hos qui ne ipſo quidem Baptiſmate initiati ſunt, mirifice extollit nuperus quidam obſcuri nominis ſcriptor Franciſcus Longanus in Oratione, quam præmiſit tractatui Politico de Commercio D. Melon ex Gallico in Italicum idioma tranſlato. Sic enim ſcribit: ,, Si dee al Commer-
,, cio lo ſtabilimento della Colonia de' Quakeri nella Penſilvania. Il fa-
,, moſo Penn in queſto aſilo, e gratiſſimo ſoggiorno di *virtù reali* non
,, c'introduſſe nel 1682 che due mila perſone *perſeguitate dal Clero*. Fin
,, allora gli Europei non avevano ſaputo che ſpopolare, ma queſt' immor-
,, tale Ingleſe a malappena ch'ebbe fatto ammirare i germi della ragio-
,, ne, e della felicità, ed ebbe ſeminato nelle vaſte rovine d'un Emiſfe-

,, ro

445. Videtur autem minime licere rerum diviſio. I. quia jure naturæ omnia ſunt communia. Igitur diviſio rerum eſt contra jus naturæ. II. Com-

---

„ ro ancora fumigante di ſangue di tanti popoli ſelvaggi, e inciviliti; „ che nel 1755. ci ſi annoveravano 280. mila abitanti. Queſta ſingolariſ- „ ſima, e novella Repubblica, in cui tutto è di tutti, e tutto di ciaſ- „ cuno, ha fatto a pruova conoſcere a tutto il mondo, che in una *pic-* „ *cola moltitudine* colla ſola fatica utile, onoratezza, e libertà effettiva „ anco ſi può ſtar bene *per poco tempo* ſenza inuguaglianza, ſenza luſſo, „ ſenza Tribunali, ſenza Milizie, e ſenza ſfaccendati. O glorioſiſſimo „ Penn perchè prima di morire non cercaſte di rendere felici altri po- „ poli „! *Ad commercium referenda eſt conſtitutio Quekerorum in Penſylvania. Celebris Penn in hunc aſylum, gratiſſimamque manſionem virtutum realium duo millia hominum a Clero exagitatorum, introduxit anno* 1682. *Ad illud uſque tempus Europæi aliud facere neſcierant, quam depopulari: is autem immortalis Anglus ſtatim atque admirari fecit rationis, ac felicitatis germina, ſeminaque jecit in Hemiſphærio adhuc ſanguine fumante tot populorum ſylveſtrium, & ad civilem vitæ cultum translatorum; accidit, ut anno* 1755. *ibi numerarentur* 280. *mille habitatores. Hæc ſingularis, ac nova Reſpublica, in qua omnia ſunt omnium, & omnia ſingulorum, mundo univerſo reipſa comprobavit, in parva multitudine omnia recte habere poſſe modico tempore, per utilem laborem honeſtatem, libertatemque revera talem, abſque inæqualitate, abſque luxu, abſque Tribunalibus, abſque Militiis, & abſque otioſis. O Penn glorioſiſſime, cur antequam e vivis excederes, non curaſti, ut alios quoque populos felices redderes!* Ita Rhemnianus hic doctor, etſi Sacerdotio Chriſtiano inſignitus, non dubitavit Quakerorum cauſſam agere in Urbe Neapoli Chriſtiana pietate inſigni; omneſque intendere vires, ut novam ibi induceret Reipublicæ formam, in qua omnes eſſent æquales, ſublatis Tribunalibus, Militiis, adeoque & ipſo Rege; optareque ut eadem quæ in Penſylvania ab Anglo Penn introducta fuerat gubernii ſpecies, cum illuc, tum alibi translata ab illo fuiſſet. Sequutus vero fuit Encyclopediæ Auctores art. *Quaker*, effuſos in Quakerorum laudes. Hi autem Auctores quantopere adverſentur Religioni, ac Principatibus, norunt omnes, qui Encyclopediam legerunt, quique ſciunt, unum ex hiſce auctoribus fuiſſe Rouſſeaum apertum Principatuum hoſtem. Id quod a Voltairio teſtatum habemus in Epiſt. ad eumdem Rouſſeaum Tom. 3. ejus Operum. „ Vous ſavez quelles traverſes „ vos amis eſſuyérent quand ils commencérent cet ouvrage, auſſi utile „ qu'immenſe, de l'Encyclopédie, auquel vous avez tant contribué „. Sed perſpicite Longani conamina. Non ſatis ei fuerat in notis ad præfatum Opus pag. 84. appellaſſe Philippum II. Hiſpaniarum Regem immortalis nominis, *Principe bizzocone, ed avaro, Principem ſtultum & avarum*. (Vox *bizzocone* italice idem ſignificat, ac vox *ſtultus*. Sic enim in Vocabulario Academiæ Florentinæ vulgo *della Cruſca*: *Bizzocone. Stolto, Ignorante, Zoticone, Stolido*) Nam quod initio in monitu ad Lectorem declaravit ille „ che tali parole ſono enfatiche, e non devono eccitare un cattivo giudizio d'un Sovrano tanto ſingolare in Europa „. *Ejuſmodi verba empha-*

446. II. Communitas rerum fovet caritatem; ubi enim omnia ſunt communia, major eſt amoris nexus; ideoque amicorum dicuntur eſſe omnia communia. Homines autem tenentur mutuo ſe amare. Debent igitur habere omnia communia. III. Hæc

---

emphatica ſunt, nec Principi adeo in Europa ſingularis pravam excitare opinionem debent; crimen non minuit, ſed confirmat: nam quodnam hoc eſt loquendi genus, quempiam, non dicam Regem, ſed ne privatum quidem, ac vulgarem hominem, appellare *ſtultum*, & *avarum*; declarareque poſtea hæc dicta fuiſſe *emphatice?* Emphaticene poteſt quis licite vocari *fur*, *latro*, *graſſator*, *concubinarius*, *adulter*? An minus offenſionis habet appellatio *ſtulti*, & *avari*? Quænam eſſe emphaſis poteſt ad bonum trahenda ſenſum, in verbis adeo acerbis? præſertim quia Longanus illa adhibuit, ut Philippo II. exprobraret amiſſionem Hollandiæ: *Dopo che i Paeſi baſſi ebbero ſcoſſo il giogo di Filippo II. Principe bizzocone, ed avaro*; quod quidem jugum Hollandi excuſſerant Catholicæ Religionis cauſſa, a qua deſciverant. Non ſatis, inquam, Longano fuerat ita de Catholico Rege Neapoli ſcripſiſſe, typiſque vulgaſſe, niſi Quakeros Summarum Poteſtatum infenſiſſimos hoſtes, qui omnimodam tuentur æqualitatem, omnemque differentiam graduum excludunt, omni laudum præconio celebraret. Hi per Longanum ſunt qui *virtutes reales* excolunt, ceteri nonniſi umbratiles virtutes habent. Hi ſunt injuſte *a Clero vexati*, & a quonam *Clero*? nimirum a Pſeudo-epiſcopis Anglicanis. Hi ſunt *immortali* gloria digni. Hi *ſævitiam* Europæorum emendarunt. Hi *rationis*, & *felicitatis* jecerunt ſemina, utque germinarent effecerunt. Hi populi frequentiam in illas regiones invexere. Hi populos tranſtulerunt ad civilem cultum, omni ſublata graduum, officiorum, ac dignitatum inæqualitate, ſublatiſque Tribunalibus, Militiis, Rege, ac perfecta inducta omnium æqualitate. Hi denique ſunt, quorum caput in alias quoque regiones eamdem vivendi formam invehere debuerat, ut plena eſſet ubique felicitas. Poteratne vel ipſe Penn Quakeros ſuos magnificentius extollere? Jam oportebit ad Quakeros tranſire, ut *reales* diſcamus *virtutes*, & *rationis* ac *felicitatis* efficiamur compotes. Oportebit Tribunalia, Militias, Reges e medio tollere, perfectamque ſtatuere æqualitatem, nullo facto graduum, officiorum, ac dignitatum diſcrimine, ut augeatur incolarum numerus. Oportebit denique receptas proſcribere Regnorum, & Rerumpublicarum formas, novaſque inſtar Quakerorum formas inducere. Nam quod de *parva multitudine*, & de *modico tempore* Longanus ſcribit, ſtudio conquiſita evaſio eſt; non enim dici poteſt parva multitudo numerus ad 28000. neque ſpatium 73. annorum quot effluxerunt ab anno 1682. ad annum 1755. poteſt dici modicum tempus. Peto autem cuinam bono auctus ille fuit Quakerorum numerus? Religionine Catholicæ, quæ unica vera eſt? Nihil minus. Quid autem neceſſe eſt, homines multiplicari, ut multiplicetur iniquitas, & copioſiora ſint diaboli ſpolia? Fuerint quidam erga Americanos ſævi, contradicentibus Regibus, ac Magiſtratibus; quot infideles converſi ab aliis ſunt ad Catholicam Fidem; quot fundatæ Eccleſiæ? Sed hæc ad Regnorum felicitatem non permagni ponderis Longano erant. Modo numerus hominum

licet

447. III. Hæc rerum communitas unitatem cuſtodit; diviſio enim opponitur unitati. Bonum autem Reipublicæ maxime ab unitate pendet. Ad Reipublicæ ergo bonum maxime confert rerum communitas.

448. IV. Homines imitari debent exempla Chriſti, ejuſque diſcipulorum. Chriſtus autem non ſolum nihil habuit proprium, ſed nec habuit, *ubi caput declinaret*, ut ipſemet ait Luc. 9. v. 58. De Apoſtolis vero, primiſque Chriſtianis dicitur Act. 4. v. 32. *Nec quiſquam eorum quæ poſſidebant, aliquid ſuum eſſe dicebat; ſed erant illis omnia communia*. Hæc igitur exempla ſectari ceteri debent.

449. V. Idipſum & Patres docuere: nam S. Ambroſius (1). „ Natura, *inquit*, omnibus in commune profudit. Sic enim „ Deus generari juſſit omnia, ut paſtus omnibus communis eſ„ ſet, & terra foret omnium quædam communis poſſeſſio. Na„ tura igitur jus commune generavit, uſurpatio vero fecit pri„ vatum „. Et rurſus (2): *Proprium nemo dicat, quod eſt commune*

licet Quakerorum augeretur, modo commercia florerent, optime de univerſis erat ad feliciter, beateque vivendum. Puerilia hæc, ut olim alia, fortaſſe reputabit ille, & reſponſione indigna. Nobis autem ſummi eſſe videntur momenti, & quoad Religionem pertinent, & quoad ſtatum reſpiciunt civilem; nec ullus erit recte de Religione, ac de Republica meritus, qui illa non rejiciat, improbetque, præſertim qui ſciat, longe diverſam fuiſſe cauſſam aucti hominum numeri in Penſylvania, ab illa, quam Longanus ſtatuit.

(1) L. 1. de Offic. c. 28.

(2) Hæc verba S. Ambroſio adſcribuntur in Decr. d. 47. c. 8. *Sicut ii*; ex eoque citantur in arg. 3. quod ſibi objicit S. Thomas 2. 2. q. 66. a. 2. Nicolajus in not. ibid. animadvertit, in Decreto citari ſerm. 81. Ambroſii: & revera in Codicibus, ex quibus eruta fuit vetus editio Opp. Ambroſ. erat ordine 81. Vide Maurinos PP. in Ind. Serm. prætermiſſorum, in Append. Opp. S. Ambroſii. Ipſe vero Nicolajus citat ſermonem 64., ejuſdem Ambroſii in modernis exemplaribus; & quidem 64. erat is ſermo S. Ambroſio tributus in Romana editione. Confer Indicem laudatum. Iidem vero PP. Maurini ib. obſervant, præfatum Sermonem non eſſe adjudicandum S. Ambroſio, ſed S. Baſilio, eſſeque ipſam Baſilii Homiliam in dictum illud Luc. 12. *Deſtruam horrea mea*, &c. Hæc autem Homilia tertia eſt inter illas S. Baſilii, quas Ruffinus Aquileenſis e Græco in Latinum vertit more ſuo licentia magna utens in vertendis Græcorum ſcriptis, ut in hac ipſa Homilia videri poteſt, ſi conferatur Græcus Baſilii textus cum

mune. Et S. Baſilius (1) : ,, Si quis loco in theatro ad ſpecta-
,, culum occupato, deinde ingredientes arceat, id ſui ipſius
,, proprium ratus, quod ad omnium communem uſum proponi-
,, tur · tales ejuſmodi quoque divites ſunt. Nam communia
,, præoccupantes, ea ob præoccupationem ſibi aſſumunt ,, . Cenſuerunt ergo rerum diviſionem eſſe illicitam.

Prop. I. *Diviſio rerum, & proprietatum quoad poteſtatem procurandi, ac diſpenſandi, non modo conveniens eſt, ſed plane neceſſaria in Rebuspublicis bene ordinatis.* II. *Uſus vero rerum exteriorum, earumque fructuum debet eſſe communis.*

450. ITa S. Thomas (2). Prob. 1. p. ex eodem. Id maxime convenit, eſtque neceſſarium in Rebuſpublicis bene ordinatis quo ablato poſſeſſiones, aut vix, aut non ita bene procurarentur, ut requiritur ad bonum commune; diſſenſiones vero, & lites orirentur ſæpiſſime. Atqui ſublata rerum diviſione, & proprietate, quoad poteſtatem procurandi, & diſpenſandi, poſſeſſiones vix procurarentur; unuſquiſque enim minus curat communia, quam propria, præſertim cum labor ſubeundus eſt, ex quo commune tantum ſequitur commodum (3). Vel ſi procuraren-

---

cum Ruffini verſione. Nicolajus vero not. cit. deſcripſit tamquam Ambroſii verba quæ habentur non quidem in Homilia conſona textui Græco Baſilii, ſed prout exſtabant in verſione Ruffini; ita enim deſcripta erant in veteri edit. Opp. Ambroſii. Verba autem Baſilii in Hom. cit. ſunt hæc, n. 7. ,, Cui, inquit, injuriam facio, dum retineo mea, atque conſervo. Quæ, ,, dic mihi, tua ſunt? Unde accepta in vitam intuliſti? Velut ſi quis &c. ut deſcribimus in arg. 5. Ruffini autem verſio quam deſcribit Nicolajus ſic habet: ,, Sed dicis: Quid injuſtum eſt, ſi cum aliena non invadam, ,, propria diligentius ſervo? O impudens dictum! Propria dicis? Quæ ex ,, omnibus reconditis in hunc mundum detuliſti? Quando hanc ingreſſus ,, es lucem &c. Et paulo infra: *Proprium nemo dicat quod e communi pluſquam ſufficeret ſumptum, & violenter obtentum eſt.*

(1) Hom. in illud Luc 12. v. 18 *Deſtruam horrea mea*, &c. n. 7.

(2) 2. 2. q. 66. a. 2. & 2. Polit. lect 4.

(3) Equidem poſita rerum communitate, iniqui homines, ac deſides otio, & inertiæ vacarent quod certi eſſent, eis non defectura neceſſaria vitæ ex labore, ac diligentia hominum proborum: ſic vero vitia promoverentur, & im-

rentur, maxima eſſet inordinatio, & confuſio; nemini ſiquidem propria immineret cura earum procurandarum. Jurgia vero perpetua forent, ut accidit, cum multi unam rem procurare habent (1). Contra vero poſita rerum diviſione, & proprietate, poſſeſſiones diligentius procurantur, quia quiſque ſua magis curat: omnis abeſt confuſio; quiſque enim ſua adminiſtrat: caventur lites ſi non omnes, ſaltem plurimæ, quæ ex communi poſſeſſione orirentur. Diviſio igitur rerum, & proprietatum quoad poteſtatem procurandi, & diſpenſandi conveniens, planeque neceſſaria eſt (2) in Rebuſpublicis bene ordinatis (3).

Prob.

& immerentes æquales eſſent bene merentibus. Quod reprobat Apoſtolus 2. ad Theſſal. c. 3. v. 11. ſq. iis verbis: „ Audivimus inter vos quoſdam „ ambulare inquiete, nihil operantes, ſed curioſe agentes. Iis autem „ qui ejuſmodi ſunt, denuntiamus, & obſecramus in Domino Jeſu Chri- „ ſto, ut cum ſilentio operantes, ſuum panem manducent „. Si ita contigit inter Chriſtianos initio Eccleſiæ, cum omnes erant cor unum, & anima una in Domino, quanto magis inter ceteros homines ſimilia contigiſſent?

(1) Quod communitas bonorum pareret jurgia, & rixas, habemus exemplum Gen. 13. in rixa orta inter paſtores Abrahæ, & Lot, eo quod habitarent communiter, & indiſtincte curarent greges. Et Act. 6. deſcribitur murmur Græcorum adverſus Hebræos, eo quod deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum.

(2) In Judæorum Republica voluit Deus, ut terra promiſſionis divideretur per Tribus, & cognationes, & familias. Confer cap. 1. & 14. lib. Joſue.

(3) Hæ rationes, quas S. Thomas ex Scriptura, & Ariſtotele l. 2. Polit. deſumpſit, & ex eodem Ariſtotele deſcripſerunt etiam Pufendorfius de jur. nat. & gen. l. 4. c. 4. §. 7. & Heineccius de jur. nat. & gen. lib. 1. c. 10. §. 269. tam non placuere Campanellæ ut finxerit *Civitatem* ſolis in eamque bonorum communionem tentarit introducere. Sed ejuſmodi civitates nonniſi in phantaſiis exiſtere poſſunt. Conſiderata enim conditione hominum, locus communioni bonorum univerſali nequit eſſe. Nam nihil proprium poſſidere, non eſt niſi eorum qui ad virtutum perfectionem adſpirant. Velle autem univerſum genus humanum, aut aliquod Regnum, vel Civitatem ad talem perfectionem adipiſcendam eſſe idonea, ſtultitia eſt; maxima enim pars eſt hominum imperfectorum. *Lex humana*, inquit, S. Thomas 1. 2. q. 96. a. 2. *ponitur multitudini hominum in qua major pars eſt hominum non perfectorum virtute*. Et licet lites, & jurgia plurima ſint etiam poſt inductam diviſionem; multo tamen & majora, & frequentiora eſſent, ſi omnia forent generi humano communia, habita ratione corruptionis humanæ naturæ. Vide S. Thom. 2. Polit. lect. 4.

451. Prob. 2. p. ex eodem S. Thoma (1): Niſi uſus rerum exteriorum, earumque fructuum ſit communis, univerſa ad eos tantum pertinebunt, qui proprietatem habent, ceteris qui non poſſident, quorum major eſt numerus, nihil erit reliquum. Hoc autem & caritati erga proximum adverſatur, & bono communi Reipublicæ, quod ex rerum communicatione pendet (2). Quapropter Apoſtolus 1. ad Tim. 6. v. 17. ſqq. ajebat: *Divitibus hujus ſeculi præcipe . . . bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.* Uſus ergo rerum exteriorum, earumque fructuum debet eſſe communis (3). Hinc divites urget præceptum largiendi pauperibus

(1) Loc. cit.

(2) Improbata ſic manet ſententia Pufendorfii de jur. nat. & gen. l. 4. c. 4. §. 2. ajentis, ad vim dominii pertinere, ut ab rerum quæ nobis propriæ ſunt, *uſu quoſvis alios arcere poſſimus*. Nam licet domini rerum poſſint ex legitima cauſſa hos, vel illos arcere ab uſu præſertim fructuum earum rerum, quæ ipſis neceſſariæ non ſunt; non poſſent tamen *quoſvis alios* univerſim arcere; ita enim fructus marceſcerent, ſi corruptioni eſſent obnoxii, & generatim poſſet nullus eſſe permutationibus, negotiationibus, & eleemoſynis locus.

(3) Is uſus non ita eſt accipiendus, ut quiſque poſſit pro libitu uti rebus, quæ certum dominum habent (niſi forte id ſit permiſſum publica poteſtate, ut eſt in nonnullis locis jus paſcendi, lignandi &c.) ſed ita ut domini rerum non debeant impedire, ne alii per contractus licite cum ipſis initos, ab uſu rerum, quæ ipſis neceſſariæ non ſunt, excludantur; providere vero debeant, ut eas cum pauperibus, & indigentibus communicent. Genuenſis autem l. 1. de offic. c. 12. n. 6. minime diſtinguens inter proprietatem, & uſum: „ Homines, *inquit*, in communione univerſali procreati ſunt. Porro eſt nunc eadem hominum conditio naturalis, „ quæ fuit a principio: nam omnes & rerum indigi naſcuntur, & cum „ jure ad vitam, a quo nemo alterum excludere, niſi ſceleſte poteſt. „ Igitur etiam nunc jure illo naturæ primævo in communione procreamur „. Hæc licet vera ſint de uſu rerum, quæ ad vitam omnino neceſſariæ ſunt, nec alia ſubeſt via, qua ſervari vita poſſit; quiſque enim quo jure debet vitam conſervare ſuam, eodem poteſt uti rebus etiam alienis, ut vitam ſuam ſervet, ut eſt in caſu neceſſitatis extremæ; in quo quidem caſu, res, quas accipit quis ad vitam ſervandam, deſinunt eſſe alienæ, & fiunt ſuæ, atque adeo in eo tantum caſu dici poſſunt communes; nihilominus affirmari generatim nequit, ut Genuenſis facit, homines etiam nunc procreari in communione jure primævo naturæ, quaſi quiſ-

que

eleemoſynam de ſuperfluis naturæ, & perſonæ in extrema neceſſitate; & de ſuperfluis ſtatui in neceſſitatibus communibus; in gravi vero neceſſitate etiam de ſuperfluis perſonæ (1).

452. Ad primum reſpondet S. Thomas (2),, Communitas ,, rerum attribuitur juri naturali, non quia jus naturale dictet, ,, omnia eſſe poſſidenda communiter, & nihil eſſe quaſi proprium ,, poſſidendum; ſed quia ſecundum jus naturale non eſt diſtin- ,, ctio poſſeſſionum, ſed magis ſecundum humanum condictum, ,, quod pertinet ad jus poſitivum . . . Unde proprietas poſſeſſio- ,, num non eſt contra jus naturale, ſed juri naturali ſuperaddi- ,, tur per adinventionem rationis humanæ (3),,.

453. Ad ſecundum dicimus; per communitatem rerum quoad proprietatem, in ſtatu naturæ corruptæ, haud foveri mutuam caritatem: nam lites, quas ea communio gigneret, caritatem certe non foverent, cum diſcordiæ, & contentiones inordinatæ ſint contrariæ paci, ut demonſtrat S. Thomas (4): pax autem eſt effectus caritatis, ut idem oſtendit (5). Sat fovetur mutua caritas

que manus licite poſſit extendere in aliorum ſubſtantias, ſi earum ſit indigus, quæcumque ſit neceſſitas vitæ. Nec oportebat, propter unum dumtaxat caſum neceſſitatis extremæ, generale theorema ſtatuere, adſtruereque generatim, homines etiam nunc *in communione univerſali procreari*, nullo facto diſcrimine inter uſum, & proprietatem. Sed vide hominis indolem. Ibid. §. 2. præmiſerat:,, In naturæ igitur communitate quicum- ,, que rem aliquam adeptus eſt, ut jure ſuo uti abutique poſſit, *omneſque* ,, *alios ab ejus uſu propter ingenita jura depellere*, ejus rei κυριος dominus ,, factus eſt,,. Quid illud Græcum verbum κυριος? videlicet παιδαγογικη. Itane vero? Nemo igitur dominus eſt, niſi ille tantum qui *propter ingenita jura* poteſt alios depellere ab uſu rei, cujus factus eſt dominus. Jura autem illa *ingenita* ad res tantum ſunt quæ neceſſariæ ſunt ad vitam. Nemo igitur aliarum rerum vere dominus eſſe poteſt. Verum hac de re paulo poſt dicemus

(1) Vide quæ diximus ex S. Thoma in Epit. Theol. Mor. Nat. Alex. l. 3. p. 2. tr. 1. ſect. 3. c. 2. a. 3. q. 2.

(2) 2. 2. q. 66. a. 2. ad 1.

(3) Pufendorfius loc. cit §. 2. & 5 & Heineccius de jur. nat. & gen. l. 1. c. 9. §. 231 diſtinguunt duplicem rerum communionem *negativam, &* *poſitivam*; illamque eſse dicunt juris naturalis, hanc juris poſitivi. Hiſce terminis jampridem Scholaſtici fuerunt uſi Vide Sotum de juſt. & jur. l. 4. q. 3. a. 1. in reſp. ad arg Nihilque aliud ſignificare voluit S. Thomas, quamvis ab illis terminis abſtinuerit.

(4) 2. 2. q. 37. ſq. (5) Ib. q. 29. a. 3.

ſitas per communionem uſuum rerum: & hac ratione dicuntur amici omnia habere communia.

454. Ad tertium reſpondet S. Thomas (1): „ Ad civitatem ... „ requiritur aliqua unitas, ſed non omnimoda. Unde intantum „ poteſt procedere unitas civitatis, quod jam non erit civitas, „ puta, ſi omnes ſint unius artis ... Unde ſequitur, quod ſit „ pejor, quia unumquodque tanto deterius eſt, quanto magis „ appropinquat ad ſuum non eſſe. Sicut ſi tollatur aliqua di„ ſtinctio officiorum, quæ ſunt neceſſaria ad bene eſſe civita„ tis ... ſicut ſi aliquis faciat concentum univocum, ideſt, omnes „ cantantes in una voce, jam non erit ſymphonia, & conſonan„ tia vocum; cui ſimilatur civitas ex diverſis conſiſtens ... Et „ ita ... oportet, in civitate eſſe quidem diverſorum multitu„ dinem, ſed quod civitas fiat una, & communis propter quam„ dam diſciplinam legum recte poſitarum „. Ab hac ergo diſciplina legum, quæ omnes tendant ad bonum commune Reipublicæ, in quo ejus ſalus conſiſtit, repetenda eſt Reipublicæ unitas, & non a communitate proprietatis bonorum.

455. Ad quartum reſpondemus, non omnia exempla Chriſti, & Apoſtolorum obligare ad neceſſariam imitationem. Ea quæ non ſolum ipſi fecerunt, ſed ut alii facerent, præceperunt, utique omnes ligant; opera vero majoris perfectionis reliquerunt ſub conſilio. Nullibi autem Chriſtus, vel Apoſtoli bonorum communitatem præceperunt. Exemplum primorum Chriſtianorum habentium Jeroſolymis omnia communia, ad rem non facit: nam is vivendi modus temporarius fuit, ut S. Thomas advertit (2) ſcribens: „ Quod de pretio poſſeſſionum omnes communiter vi„ vant, ſufficiens eſt, non tamen ad longum tempus; & ideo „ Apoſtoli hunc modum vivendi fidelibus in Jeruſalem inſtitue„ bant, quia prævidebant per Spiritum Sanctum, quod non „ diu in Jeruſalem ſimul commorari deberent, tum propter per„ ſequutiones, & injurias eis inferendas a Judæis; tum etiam „ propter inſtantem deſtructionem civitatis, & gentis; unde „ non fuit neceſſarium, niſi ad modicum tempus fidelibus pro„ videre: & propter hoc tranſeuntes ad gentes, in quibus fir„ manda, & duratura erat Eccleſia, hunc modum vivendi non

(1) 2. Polit. lect. 5. (2) Lib. 3. con. Gen. c. 135.

„ leguntur inſtituiſſe „. Jeroſolymis etiam, cum fideles omnia habebant communia, nullum circa hoc erat præceptum, ut conſtat ex verbis S. Petri ad Ananiam Act. 5. v. 4. *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate?* ſignificans, illum potuiſſe agrum retinere, peccaviſſeque non quod partem pretii agri venditi retinuerat, cum potuiſſet retinere totum, ſed quod mentitus erat Spiritui Sancto, offerens partem pretii, quaſi eſſet totum.

456. Ad quintum reſpondemus, auctoritatem S. Ambroſii confirmare, quod diviſio rerum ſit ex jure gentium, non ex jure naturæ. Nam quod ait, *uſurpationem* feciſſe jus privatum, intelligendum eſt non de injuſta acceptione, ſed de occupatione ex legum permiſſione; *uſurpatio* enim ſæpe occupationem, & apprehenſionem ſignificat (1).

457. Quod additur teſtimonium, non eſt S. Ambroſii, ut animadvertimus (2); imo neque eſt S. Baſilii, ſed potius Ruffini, qui Baſilii Homiliam minus fideliter Latinam reddidit. Angelicus autem licet Sermonem illum tamquam Ambroſianum admittat, propterea quod ita citatus exſtabat in Decreto, atque ita ab adverſariis objiciebatur (3); non omiſit tamen veram reſponſionem ad mentem S. Ambroſii, cum ait (4), ipſum loqui *de proprietate quantum ad uſum* (5).

458. Denique ad S. Baſilii auctoritatem jam reſponderat idem Angelicus „ quod ille qui præveniens ad ſpectacula præpararet „ aliis viam, non illicite ageret, ſed ex hoc illicite agit, quod „ alios prohibet: & ſimiliter dives non illicite agit, ſi præoc- „ cupans poſſeſſionem rei, quæ a principio erat communis,

„ aliis

(1) Dici etiam poteſt, S. Ambroſium loqui de uſu rerum; *uſurpatio* enim uſum denotat, quaſi uſus acceptio. Meminit enim ibi Stoicorum, qui ajebant, *quæ in terris gignantur, omnia ad uſus hominum creari*.

(2) Not. 2. pag. 270.

(3) Scopus non erat Angelici Præceptoris Criticum agere in Summa Theologica; neque enim ad veritatem doctrinæ multum referebat decernere, an hujus potius, quam alterius Scriptoris eſsent teſtimonia prolata, dummodo de ejus antiquitate, & auctoritate conſtaret; hinc enim pendebat Traditio, quam S. Thomas quærebat. Vide quæ diximus Tom. 1. pag. 517. not. 2.

(4) 2. 2. q. 66. a. 2. ad 3.

(5) Vide not. 1. hujus pag.

„ aliis etiam communicet: peccat autem, ſi alios ab uſu illius „ rei indiſcrete prohibeat. Unde Baſilius ibidem dicit: *Cur „ tu abundas, ille vero mendicat, niſi ut tu bonæ diſpenſa„ tionis merita conſequaris, ille vero patientiæ præmiis co„ ronetur* (1) „?

ARTICULUS III.

Utrum origo dominii repetenda ſit ex rerum occupatione tantum, an vero ex hominum condicto.

459. DE origine dominii acturi, principio ſtatuimus veram dominii definitionem, dominii, inquam, *proprietatis* privatorum, de quo hic loquimur; non enim agimus modo de dominio *politico*, & *jurisdictionis*, quod eſt poteſtas in ſubditos ob bonum commune, & de quo agemus infra (2). Eſt ergo dominium *propria cujuſque facultas*, & *jus in rem quam in ſui ipſius commodum uſurpare poteſt quocumque uſu lege permiſſo* (3). Dicitur *propria facultas*, ut dominium diſcriminetur a

 mera

(1) Hæc ſi legiſset Genuenſis, ſciſset profecto, quo ſenſu Cicero, quem ipſe citat l. *1*. de offic. c. 12. n. 7 exemplo *theatri* uſus fuerit l. 3. de fin. in eumque ſenſum ipſum citaverat Grotius l. 1. de jur. bel. & pac. cap. 2. §. 2.

(2) Seneca l. 7. de benef. c. 4. *Ad Reges poteſtas omnium pertinet, ad ſingulos proprietas.*

(3) Ignoravit veram dominii definitionem Pufendorfius, cum de jur. nat. & gen. l. 4. c. 4. §. 3. docuit, *proprietatem innuere excluſionem aliorum ab iſta re, quæ propria dicitur, ideoque illam plures uno homines in mundo præſupponere.* Id notavit Hertius in not. ibid. ſcribens: „ Hac hypotheſi non eſt opus, „ & ſi vera eſset, quid fiet de dominio Dei „? Quare concidit quod ille infert: „ Si unus tantum homo in mundo exſtitiſset, nequaquam res po„ terant dici ipſius propriæ „. Et paulo poſt: *Igitur jus Adami in res diverſum fuit ab illo dominio, quale jam eſt inter homines conſtitutum; quod quis vocare poſſit dominium indefinitum non formaliter, ſed conceſſive, non actu, ſed potentia.* Nonne hæc verba *formaliter*, *conceſſive*, *actu*, *potentia* latiniſſima ſunt, & non potius deprompta ex officinis Scholaſticorum, quos Pufendorfius irridet? Pergit: „ Adamo, quamdiu is ſolus exſtitit, neque pro„ priæ, neque communes res fuerunt. Nam communitas involvit ſocium „ poſseſſionis: proprietas autem connotat excluſionem juris alterius ad eam„ dem

mera poſſeſſione (1), uſu (2), & uſufructu (3). Dicitur *in ſui ipſius commodum*, ut dominium proprietatis peculiaris diſtinguatur a dominio politico; & jurisdictionis, quod eſt in utilitatem ſubditorum. Dicitur *quocumque uſu*, ut excludatur dominium imperfectum, ſive *directum* (4), ſive *utile* (5); tradita enim definitio eſt dominii perfecti. Dicitur *lege permiſſo*; ſi namque lex prohibeat, nullum acquiri dominium poteſt.

460. Modos acquirendi dominium Grotius diſtribuit (6) in *originarios*, & *derivativos*. Originarios vero in duos diſtinguunt, *occupationem*, & *acceſſionem*. Nos autem cum veteribus Juriſconſultis modos acquirendi dominium poſt factam inter homines rerum diviſionem, aptius diſtinguendos cenſemus ex ipſis rebus, quarum dominium acquiritur. Nam ſi res nullum habent do-

---

„ dem rem. „ Itaque Pufendorfius confundit dominium proprietatis abſolute ſumptum, cum dominio proprietatis poſt rerum diviſionem. Facta quidem diviſione, excluditur jus alterius ad eamdem rem. At dominium proprietatis abſolute nihil aliud dicit, quam facultatem propriam, quam quis habet in rem, qua uti poteſt in ſuum commodum in omnes uſus lege non vetitos. Hanc autem facultatem Adamus habuit, cum ſolus erat; habuit enim propriam facultatem uſurpandi in ſuum commodum res quæ mundo continebantur, licet non cum excluſione aliorum hominum, qui ab ipſo progigendi erant. Sane Deus ſupremum habet dominium, perfectiſſimumque in omnes creaturas, nec tamen excludit alios ab earum dominio. Non eſt ergo cur Adamo verum denegemus dominium, adverſus Scripturam de ipſo ajentem Gen. 1. v. 26. *Et præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtiis, univerſæque terræ*. Et rurſus v. 28. de utroque primo parente: *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cæli*.

(1) Mera poſſeſſio non inducit dominium: nam fur facto poſſidere poteſt rem furatam, quin tamen fiat ejus dominus.

(2) Uſus alius eſt *facti*, alius eſt *juris*. Atque prior quidem nihil juris confert etiam ad ipſum uſum, ut eſt uſus rerum quæ conceduntur Religioſis profeſſis. Poſterior confert quidem jus ad uſum, ſed non ad rei ſubſtantiam, ut v. g. jus intrandi hortum, & utendi fructibus ejus pro ſe, & familia ſua. Quare non poteſt illos vendere uſuarius.

(3) Uſusfructus jus non confert in rei ſubſtantiam, ſed tantum ad utendum, & fruendum re aliena. Et ideo uſufructarius poteſt non ipſam rem, ſed ejus fructus diſtrahere.

(4) *Directus* dominus dicitur, qui habet proprietatem rei ſine jure percipiendi fructus.

(5) Dominium *utile* dat jus percipiendi fructus abſque rei proprietate, ut eſt dominium Uſufructuarii, Feudatarii, Emphyteutæ, &c.

(6) De jur. bel. & pac. l. 2. c. 3. ſqq.

dominum, ut ſunt bona derelicta, aut vacantia (1), ejuſmodi rerum dominium occupatione acquiritur; in qua quidem occupatione etiam tacitum condictum intervenit ex jure gentium, quo conſtitutum eſt, ut bona derelicta, & vacantia ſint primi occupantis (2). Si autem res ſuum habent dominum, eorum dominium transfertur mutuo conſenſu, ut in contractibus emptionis, venditionis, &c. licet ex jure poſitivo ordinarie requiratur titulus, & traditio; itemque transfertur tale dominium per ***acceſſionem***, ***ſpecificationem***, ***confuſionem***, ***inædificationem***, ***implantationem***, ***pictionem***, ***nativitatem***, ***commixtionem***, ***uſucapionem***, ***præſcriptionem***. De hiſce autem modis diviſim agere, longum nimis foret, & ab inſtituti noſtri ratione alienum. Sat alibi diximus (3), conſulique poſſunt Morales Tractatores, & Juriſconſultorum libri.

461. Nunc autem non de quolibet originario dominio proprietatis, ſed de prima ejus origine ſermo eſt, per quam ita unus alicujus rei evaſit dominus, ut ceteros excluderet a proprietate ejuſdem rei. Qua in re Grotius exiſtimavit (4), in prima rerum diviſione interfuiſſe pactum inter homines ***expreſſum***, vel ***tacitum***, quo dominium proprietatis fuit acquiſitum; conſentitque Pufendorfius (5). Hertius autem (6), & uterque Coccejus (7) id ſola ***occupatione*** factum eſſe contendunt. Lockius vero (8), ejuſque adſtipulator Genuenſis (9), addunt, nihil homines potuiſſe facere ſuum, niſi labore, & induſtria, nihilque eis acquirere licuiſſe, niſi quod neceſſarium erat ad vitam commode ſuſtentandam, ſuumque tenendum ordinem.

(1) Quid de acquirendo dominio ferarum, avium, piſcium, ſylvarum, montium, paſcuorum, theſaurorum ſit legibus conſtitutum, require apud Auctores. Nos pleraque collegimus in Epit. Nat Alex. l. 3. tract. 2. ſect. 2. cap. 2. §. 5

(2) Id eſt intelligendum de ſingularibus perſonis. Nam ſi incolæ unius ſocietatis terras aliquas incultas reliquerint, eaſque a ſuo abdicarint dominio, non propterea licet alteri ſocietati terras illas occupare, niſi accedente conſenſu Principis, ad quem ſocietas illa pertinet.

(3) Ibid. §. 4. (4) Loc. cit. c. 2. §. 2.

(5) De jur nat. & gen. l. 4. c. 4. §. 4.

(6) Not. in cit. § Pufend.

(7) Com. in cit. § 2. Grotii.

(8) De Civ. Gubern. c. 4. (9) De Offic. l. 1. c. 12.

462. Videtur autem prima origo dominii repetenda ab occupatione I. quia res, quæ nullius ſunt, poſſumus per occupationem abſque ullo pacto noſtras facere. In mundi autem initio res nullius erant, cum nondum eſſet facta rerum diviſio. Satis ergo fuit ſola occupatio (1).

463. II. Videtur etiam homo non plus potuiſſe; nec poſſe apprehendere, quam eam terræ portionem quam labore, & induſtria ſua excolere valet, vel eos naturales fructus, quos poteſt colligere; ita enim id quod eſt commune, fit ei proprium. Sicut ergo qui fructus in fundo communi colligit, eos facit ſuos, ſi tot colligat, quot ſunt ei neceſſarii, ſuos non facturus, ſi plures colligeret; ita qui eam terræ portionem excolit, quæ ad ejus & familiæ commodam ſuſtentationem exigitur, ejus acquirit proprietatem, minime acquiſiturus, ſi plus acciperet, quam colere labore, & induſtria ſua poſſet (2). Itaque qui bona acquirit pluſquam exigunt neceſſitates perſonæ, familiæ, adverſæ caſuum fortunæ, & ordinis ei attributi, fur eſt, & raptor (3).

464. III. Etſi natura res univerſas in communi dederit, homo tamen eſt dominus ſui, ſuarumque actionum, & laborum. Habet igitur in ſeipſo fundamentum proprietatis, ut omne id in quod ſuas impendit curas, & induſtriam, ut ſuæ ſuſtentationi, & commoditati conſulat, ad ejus proprietatem pertineat. Ita ergo dominium acquiritur.

IV. Niſi

---

(1) Ita Hertius loc. cit.

(2) Lockius loc. cit.

(3) Genuenſis loc. cit. §. 10. veluti alter XII. Tabularum Legislator: „ Tantum, *inquit*, bonorum mobilium, immobiliumque acquirere jus fa„ cit natura, ut æquentur neceſſitatibus perſonæ + familiæ + adverſæ „ caſuum fortunæ + ordinis quem civitas attribuit. Si hanc normam præ„ tergreſſus fueris fur ac raptor habetor „. Quærere quis poſſet, an Genuenſis tantum habuerit bonorum mobilium (neſcimus, an immobilia poſſederit) quantum æquabatur ejus neceſſitatibus perſonæ, & adverſæ caſuum fortunæ: nam ordinem civilem nullum tenuit, nec familiam habuit, niſi forte unum, vel alterum famulum. Ex cathedra Regia proventus ſatis amplos percipiebat, & ampliores forte ex turba diſcipulorum, quos domi docebat, quibuſque Inſtitutiones diſtribuebat ſuas typis editas. Diceret fortaſſe quis, illum fuiſſe furem, & raptorem, ſi ejus ſtandum eſſet principio. Nullam eſſe talem neceſſitatem, quas Genuenſis fingit, demonſtrabimus paulo poſt.

465. IV. Niſi ita foret, poſſent bona immobilia in paucas familias immigrare, cum magno Reipublicæ damno.

Prop. I. *Prima origo dominii proprietatis excludentis alterum ab ejuſdem rei poſſeſſione, repetenda eſt ex condicto hominum, non ex ſola rerum occupatione.* II. *Potuerunt autem homines, & adhuc poſſunt aliquid aliud abſque injuſtitia poſſidere præter id quod labore, & induſtria ſua poſſunt acquirere ad commodam vitæ, ac ſtatus ſuſtentationem;* III. *modo non ſit facultatum exceſſus, & earum uſus ſit communis.*

466. PRob. 1. p. ex S. Thoma (1). Dominium proprietatis excludens alterum a poſſeſſione ejuſdem rei, pendet a rerum diviſione; nullum enim tale dominium poteſt eſſe in perfecta rerum communitate. Rerum autem diviſio non eſt facta jure naturali, ſed jure gentium, ut dictum eſt (2). Prima ergo origo ejuſmodi dominii pendet a jure gentium. Atqui jus gentium eſt jus humanum, ſeu poſitum ex condicto, ſive conſenſu hominum, qui in ipſum convenere, ut ſupra oſtendimus (3). Prima ergo talis dominii origo repetenda eſt ex condicto.

467. In ipſamet occupatione (4) debuit adeſſe aliquod homi-

---

(1) Vide ejus verba ſupra §. 452. (2) §. 437. (3) §. 428.

(4) Genuenſis loc. cit. in not. ad §. 15. agens de occupatione, ſcribere non dubitavit: „ Solis ego Quacqueris hanc tribuerim gloriam, Penſylvaniam „ emiſſe, non rapuiſſe, nec in ſervitutem barbaros, jure naturæ liberos, „ præpotenter adduxiſſe, ſed duxiſſe pacta mercede. Reliquos facta tuen„ tur, non jus. Ita mortales, & iniqua oderunt omnes, & neſciunt eſſe „ juſti „. Audiſtin' Regium Profeſſorem ita de Regibus univerſis ſcribentem? *Soli* igitur *Quakeri* ſunt qui non *rapuerunt*? Reliqui Reges Hiſpaniarum, Galliarum, Angliæ, imo quotquot fuere, & nunc etiam ſunt, Reges, Principes, & Reſpublicæ, quæ aliquod occuparunt dominium, nemine excepto, præter *ſolos Quakeros*, raptores fuerunt, & fures ſunt, adduxeruntque *in ſervitutem* homines jure naturæ liberos; nec *jura* eos tuentur, ſed mera *facta*; ideſt nullum habent imperandi *jus*, etſi *facto* imperent; ideoque invaſores ſunt, & tyranni uſurpationis; qui enim abſque ullo *imperat jure*, tyrannus eſt uſurpationis. Veniat nunc ejus operis Approbator, & publicum ferat teſtimonium, in eodem opere *Sacræ Majeſtatis jura fortiter aſſeri*; poſtquam Genuenſis rotundis verbis ſcripſit: *Reliquos facta tuentur, non jus.*

minum condictum ; non enim cuiquam licuiſſet quidpiam occupare cum excluſione alterius cujuſcumque ab eadem re (niſi forte res illa neceſsaria fuiſſet quoad uſum ad vitæ conſervationem), vigente perfecta rerum communitate . Qua enim ratione vigere potuiſſet perfecta rerum communitas , ſi res ita eſſet facta unius , ut nemo alius in proprietate ejuſdem rei poſſet convenire ? Prima igitur occupatio ideo jus dedit excludendi quemlibet alium a poſſeſſione ejuſdem rei , quia nimirum placuit bonorum diviſio . Hæc autem ſupponit hominum conſenſionem ; non enim eſt ab ipſa natura . Igitur & ipſa occupatio pendet ex hominum condicto quoad vim conferendi dominium cum excluſione alterius .

468. Et ſane cum Scriptura dicat Gen. 4. v. 2. *Fuit autem Abel paſtor ovium , & Cain agricola* ; & v. 3. ſqq. obtuliſſe Cain *de fructibus terræ munera Domino* , & Abel *de primogenitis gregis ſui* , *& de adipibus eorum* , reſpexiſſeque Dominum *ad Abel , & ad munera ejus ; ad Cain vero , & ad munera illius non reſpexiſſe* ; indigitatam habemus primam factam inter homines diviſionem , rerumque occupationem , ex quibus extitit inter illos Adami filios dominium proprietatis cum excluſione alterius ; non enim diceretur grex ille *ſui* , ideſt Abelis , niſi in dominium Abelis tranſiſſet cum excluſione Caini a dominio ejuſdem gregis . Quis autem dixerit , eam diviſionem , & occupationem fuiſſe factam inſcio Adamo , inſciiſque fratribus Caino , & Abele ? Quemadmodum vero prima illa diviſio , & occupatio ex communi illorum conſenſione , & condicto factæ fuerunt ; ita deinceps , conſtituta rerum diviſione , ex eadem manavit jus occupandi , quod in nullius certi hominis bonis erat , hoc eſt , ex communi hominum conſenſione , ut certa eſſent dominia , & quiſque diligentius res procuraret , jurgiaque , ac rixæ removerentur .

469. Accedit, quod jus acquirendi dominium cum excluſione cujuslibet alterius ab eadem re poſſidenda , oriri non potuit neque ex ipſa rerum natura , quæ non magis ſunt unius , quam alterius ; neque ex Dei voluntate , & præſcripto ; Deus enim in medio res reliquit , ut homines de eis diſponerent , quod ad earum diviſionem pertinebat . Itaque occupatio jus excludendi alterum conferre non potuit , niſi ex hominum voluntate , qui

in

in rerum diviſione conſenſere (1). Jure igitur, ac merito S. Thomas (2) ait: *ſecundum jus naturale non eſt diſtinctio poſſeſſionum, ſed magis ſecundum humanum condictum*. Id quod poſtea Grotius tenuit (3).

470. Alteram prop. partem hac ratione confirmamus ex S. Thoma (4). Si nemo poſſet quidpiam aliud poſſidere, præter id quod valet acquirere labore, & induſtria ſua ad commodam vitæ, & ſtatus ſuſtentationem, nihil relinqueretur ſuperfluum perſonæ, & ſtatui quod aliis poſſet, ac deberet tribui: nam quod eſt neceſſarium ad commodam vitæ ſuſtentationem, non eſt ſuperfluum perſonæ, ſicut quod eſt neceſſarium ad commodam ſuſtentationem ſtatus, non eſt ſuperfluum ſtatui. Nemo ergo teneretur quidquam aliis tribuere, niſi tantum de ſuperfluis perſonæ in caſu extremæ, aut gravis neceſſitatis; in neceſſitatibus vero communibus nemo poſſet aliis tribuere, cum nihil haberet ſuperfluum ſtatui (5). En ſublatum præceptum caritatis, quo tenemur dare e lec-

(1) Nihil concludit Hertius loc. cit. cum docet, non requiri aliorum conſenſum, *quia ex voluntate* (Dei) *donantis, occupatio vim excludendi nanciſcitur*. Cum enim Deus naturæ auctor *omnia omnibus in commune profuderit*, ut loquitur S. Ambroſius ab ipſo citatus, non eſt ex Dei voluntate, quod occupatio vim excludendi nanciſcatur, ſed eſt ex jure humano gentium, quod, ut S. Thomas advertit 2. 2. q. *66*. a. 2. ad 1. *juri naturali ſuperadditur per adinventionem rationis humanæ*.

(2) Loc. cit.

(3) Etſi Grotio hac in re conſentiamus; multa tamen ſunt, quæ cit. cap. ipſe habet cenſura digna. 1. quia nullo producto teſte, quoſdam, ait, Americæ populos in perfecta rerum communitate per multa ſecula vixiſſe ob eximiam ſimplicitatem. 2. quod arborem vitæ accipiat pro ſymbolo cultus Dei; & arborem ſcientiæ boni, & mali pro ſymbolo artium variarum, quibus bene vel male uti licet. 3. quod gigantes accipiat pro hominibus violentis, a quibus fuerit mundus per diluvium purgatus, eoque purgato, pro ferina vita ſucceſſerit cupido voluptatis, cui inſerviit vinum. Quæ duo poſtrema cum ſacris Litteris pugnant, earúmque deſtruunt veritatem. Hæc monenda duximus, ne incauti verſantes opus Grotii, quod alia multa diſſona continet, decipiantur.

(4) 2. 2. q. 32. a. 5.

(5) Neque quis dicat, nullum futurum pauperem, ſi quiſque poſſideret quod eſt neceſſarium ſuæ perſonæ, ac ſtatui. Hæc enim facilius finguntur, quam ut contingant, ſperandum eſt. In ea etiam hypotheſi, multi poſſent indigere, ſi videlicet, aliquo inopinato caſu, v. g. incendio, alluvione, terræmotu omnia poſſeſſa amitterent. Quis autem eis opem ferret, ſi nemo haberet quidpiam ſuperfluum perſonæ, & ſtatui?

eleemoſynam ex ſuperfluis ſtatui pauperibus communem neceſſitatem patientibus; de quo præcepto Chriſtus loquens dixit Luc. 11. v. 41. *Quod ſupereſt, date eleemoſynam*. Nam Chriſtus non loquebatur tantum de caſu extremæ, aut gravis neceſſitatis, quæ non ita frequentes ſunt. Supponebat ergo, homines poſſe licite poſſidere aliquid ſuperfluum perſonæ, & ſtatui, unde poſſent eleemoſynam elargiri. Hoc caritatis præceptum evacuant Lockius, & Genuenſis, atque is præſertim, qui loco furum, & raptorum habet eos qui plus poſſident bonorum, quam requirant neceſſitates perſonæ, familiæ, adverſæ caſuum fortunæ, & ordinis.

471. Deſtruunt quoque virtutem liberalitatis, aut ſaltem ejus actum; materia enim liberalitatis *ſunt bona poſſeſſa*, ut S. Thomas advertit (1), *quæ nomine pecuniæ ſignificantur*. Ea ſiquidem homo liberalis *quodammodo a ſua cuſtodia, & dominio liberat, & animum ſuum ab eorum affectu liberum eſſe oſtendit* (2). Quænam vero ejuſmodi bona poſſent homines a ſua cuſtodia, & dominio liberare, ſi nihil amplius poſſiderent præter id quod requiritur ad commodam vitæ, & ſtatus ſuſtentationem? Debe-rentne ſtatum mutare, ut liberales fierent?

472. Præterea magnificentiam tollunt, quæ etiam virtus eſt, ut S. Thomas oſtendit (3): nam materia magnificentiæ, ut idem S. Doctor demonſtrat (4), ſunt magni ſumptus. Etenim *ad magnificentiam pertinet intendere ad aliquod magnum opus faciendum. Ad hoc autem quod aliquod magnum opus convenienter fiat, requiruntur proportionati ſumptus. Non enim poſſunt magna opera fieri, niſi cum magnis expenſis*. Unde vero conquirentur opes ad haſce magnas res faciendas, ſi nemo plus habeat, quam requiritur ad commodam perſonæ, & ſtatus ſuſtentationem?

473. Quod ad tertiam prop. partem pertinet, fatemur, vi-

(1) 2. 2. q. 117. a. 2.

(2) Obſervat S. Thomas loc. cit. art. 6. liberalitatem quodammodo ordinari ad omnia bona, ad quæ ordinantur ceteræ virtutes. *Ex hoc enim*, inquit, *quod homo non eſt amativus pecuniæ, ſequitur, quod de facili utatur ea, & ad ſeipſum, & ad utilitatem aliorum, & ad honorem Dei: & ſecundum hoc habet quamdam excellentiam ex hoc quod utilis eſt ad multa*. Ad nihil autem utilis eſſet in Lockiana & Genoveſiana hypotheſi.

(3) 2. 2. q. 134. a. 1. (4) Ibid. a. 3.

vitioſum eſſe appetitum poſſeſſionum, & divitiarum ſine ullo termino (1), Ut enim ait Apoſtolus 1. ad Tim. 6. v. 9. *Qui volunt*

(1) Poſtquam Genuenſis loc. cit. tamquam fures, & raptores habendos eſſe pronunciavit eos omnes qui bonorum quidpiam acquiſiviſſent ultra normam ab ipſo conſtitutam; in nota ibid. „ Ceterum, *inquit*, illud verum, „ *ubi manu agitur*, *modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt* „ (Hæc majuſculis characteribus, ut attentius legerentur, deſcripſit) „ Tacitus de Mo- „ rib. Germ. 36. *Boni igitur æquique inertes*, *&* *ſtulti vocantur*. Quæ & fuit „ olim inter prævalidos imbecilloſque philoſophia, eſtque hodie, futura, „ perpetuo. Adeo ingenio ferox & rapax eſt homo „ ! Hæc verba directe feriunt Reges, Optimates, Milites, Conſiliarios, Juriſconſultos, Philoſophos, Medicos, omneſque alios, qui *manibus non agunt* Hos omnes tamquam *feroces*, & *rapaces* Genuenſis habet. Nullum inter eos qui manu agunt, *ſuperiorem* agnoſcit, præter modeſtiam, & probitatem. Et cum ex ejus, ac Lockii præſcripto, omnes, qui ex jure naturæ vivunt, vivere debeant ex propriis manuum laboribus, conſequitur, homines univerſos, ſi velint ex jure naturæ vivere, nullum præter modeſtiam, & probitatem, debere *ſuperiorem* agnoſcere. Qui ſane purus putuſque eſt Quakeriſmus perfectam inter omnes æqualitatem ſtatuens, nullamque prælationem admittens. En ratio, cur Genuenſis tantopere Quakeros extollat, ut eis ſolis gloriæ tribuat non rapuiſſe. Fuiſſet ſaltem ſincerus in deſcribenda Taciti ſententia, cujus ceteroquin auctoritatem minimi facimus. Loquitur Tacitus loc. cit. de Cheruſcis veterum Germanorum populo, qui finitimi erant Chaucis, & Cattaris. De Chaucis autem ſcribit: „ Populus inter Germa- „ nos nobiliſſimus, quique magnitudinem ſuam malit juſtitia tueri, ſine „ cupiditate, ſine impotentia, quieti ſecretique ... Prompta tamen omni- „ bus arma, ac ſi res poſcat exercitus. Plurimum virorum, equorumque, „ & quieſcentibus eadem fama „. Habemus ex Tacito *populum nobiliſſimum*, qui *magnitudinem* tuebatur ſuam. Diceuſne in hoc *nobiliſſimo* populo, qui prompta omnibus arma habebat, plurimumque virorum, & equorum, ſingulos manu laboraſſe, nullumque præter modeſtiam, & probitatem agnoviſſe *ſuperiorem*? Tum de Cheruſcis Tacitus loquens: „ Cheruſci, *ait*, ni- „ miam, ac marcentem diu pacem illaceſsiti nutrierunt; idque jucun- „ dius, quam tutius fuit, quia inter impotentes, & validos, falſo quie- „ ſcas: *ubi manu agitur*, *modeſtia*, *&* *probitas nomina ſuperioris ſunt*. Ita „ qui olim *boni æquique* Cheruſci, *nunc inertes*, *&* *ſtulti vocantur* „. Quis non videt, τὸ *manu agitur* intelligi a Tacito de belligerandi virtute, qua ob nimiam, & marcentem diu pacem deſtituti erant Cheruſci, ideoque Cattiras difficile non fuit eos ſuperare, atque in eum ſtatum deducere, ut inertes, & ſtulti vocarentur? Ita indicat totus contextus. Nam ſi de manuum labore tantum loquutus fuiſſet; ſi nullum alium inter eos ſuperiorem agnoviſſet præter modeſtiam, & probitatem; cur Annal. l. 2. de iiſdem Cheruſcis ait; *Viſis Cheruſcorum catervis*, *quæ per ferociam proruperant*, &c. Et paulo

lunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Tenenda eſt igitur norma ejuſdem Apoſtoli ib. v. 17. *Divitibus hujus ſeculi præcipe non ſublime ſapere* (ideſt, ut explicat S. Thomas ibid. lect. 4. *non ſentire aliquid excelſum de ſe... quia divites hujus mundi inaniter extolluntur*) *neque ſperare in incerto divitiarum, ſed in Deo vivo* (*qui præſtat nobis omnia abunde ad fruendum.*) *Bene agere, divites fieri in operibus bonis, facile tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.* Qui ita ſe gerit, etſi divitiis affluat, ut affluebant Abraham, Iſaac, Jacob, Job, & plures Sancti Novæ Legis, ſecurus eſt.

474. Ad primum reſpondemus ex dictis neg. maj. nam occupatio idcirco dat jus excludendi alium quemcumque a poſſeſſione ejuſdem rei, quia facta eſt rerum diviſio, quæ quidem nonniſi ex hominum conſenſu facta fuit. In mundi etiam initio occupatio non contuliſſet jus excludendi, niſi hominibus placuiſſet rerum diviſio.

475. Ad ſecundum negamus, id quod eſt commune, ideo tantum fieri proprium, quia colligendo, vel excolendo apprehenditur. Nam ſi quis in fundo communi plures colligat fructus, quam ad ſui, & familiæ ſuſtentationem requiruntur, nimirum, ad vendendum vel donandum aliis, nemini injuriam facit, niſi forte id facere lege poſitiva prohibeatur. Et ſimiliter ſi quis in fundo vacante plus accipiat, quam ipſe excolere ſuis valeat laboribus, quod tamen excolere per alios poſſit, non eſt cur ejus fundi excluſiva proprietate privari debeat. Quod igitur Lockius, & Genuenſis præſcribunt, ex eorum (ut ipſius Genuenſis phraſi utar) jecinore eſt. Quin etſi aliquis tantum terræ vacantis occupaſſet, ut neque ſuis, neque aliorum induſtria poſſet eam excolere; non propterea ſtatim ejus proprietate privaretur, nec poſſet privatus

---

paulo poſt: *medii inter hos Cheruſci, collibus detrudebantur, inter quos inſignis Arminius manu, voce, vulnere ſuſtentabat pugnam?* Et l. 11. „ Cheruſcorum gens Regem Romæ petivit, amiſſis per interna bella nobilibus, „ & uno reliquo ſtirpis Regiæ, qui apud urbem habebatur, nomine Italus „. Hæc produnt malam Genuenſis fidem, ut ex dictis Taciti videretur confirmare Quakerorum errorem.

vatus quiſque illam ſibi vindicare, licet ad publicam Poteſtatem pertineret, vel poſſidentem cogere, ſi neceſſitas poſtularet, ad terram excolendam, vel excolendam aliis tradere, conſervato domino in dominio ſaltem directo. Itaque fur, & raptor eſt quiſquis privatus, qui bona ſive immobilia, ſive mobilia jam translata in alterius proprietatem (quæcumque ſit eorum quantitas) per fraudem, aut vim eripit; tantum abeſt, ut ille in cujus ſunt proprietate, fur, aut raptor haberi poſſit (1).

476. Ad tertium reſpondemus, ſophiſma Lockii, ſi quid valeret, probaturum, eos omnes, qui labores, & induſtrias conferunt ſuas in terris excolendis, proprietatem earum acquirere debere quamquam ſint mercede conducti, vel eas locatas habeant; hi namque ſunt domini actionum ſuarum, & laborum, eoſque impendunt, ut ſuæ conſulant ſuſtentationi, & commodo. Quod quam ſit a veritate alienum demonſtrare non eſt opus. Fundamentum acquirendi dominium rerum quæ nullum habent dominum, de quibus nunc loquimur, eſt occupatio permiſſa jure gentium, niſi lex civilis obſtet.

477. Ad quartum dicimus, falſum & inanem eſſe Genuenſis timorem, ne bona immobilia in paucas familias commigrent. Quod enim ab initio mundi ad noſtra tempora vel numquam evenit, vel ſi quandoque evenit, durare nequivit diu, ob tam multas magnaſque ſeculorum viciſſitudines, nonniſi cæcum injicere metum poteſt (2). Quod ſi etiam accideret, videndum tunc foret

(1) Fures, & raptores domini non ſunt rerum quas eripuerunt; non enim jure eas poſſident, etſi poſſideant facto. Quærimus, quinam eſſet verus dominus earum rerum, quas quis haberet præter neceſſitates perſonæ, familiæ, caſuum fortunæ, & ordinis? Genuenſis abs dubio reſponderet, eſſe homines ceteros qui in egeſtate vivunt. Si ita eſſet, poſſent hi abſque ullo furti crimine accipere ex rebus illis quantum opus haberent: nam furti reus non eſt qui accipit rem cujus eſt dominus, licet a fure poſſideatur facto. Si hæc Genuenſis doctrina ad praxim deducatur, quiſque videt mala inde manantia, & quam lata ad occulta furta aperiatur via.

(2) Genuenſis l. 1. de offic. c. 12. §. 11. quærit „ quid in Civitate agendum Legiſlatori, ſi bona immobilia paucas in familias immigraverint, „ ut reliquæ omnes magna rerum penuria premantur „. Reſpondet autem 1. *Lycurgus novam partitionem aggreſſus eſt; quod & periculoſum eſt, nec diuturnum*. Hæc nova partitio non ſolum periculi plena eſt, nec eſſe diuturna

foret, num eæ familiæ, in quas bona immobilia immigrarent, eorumdem bonorum fructus in utilitatem aliorum civium impende-

---

na poteſt, ſed plane impoſſibilis & noxia magnis præſertim Civitatibus, & Regnis. Impoſſibilis quidem; Lycurgus enim, ut refert Plutarchus in ejus vita, omnia Lacedæmoniorum municipia ad ſortes 39. mille diſtribuit; & nihilominus ipſemet Plutarchus ſcribit, ex ſeptingentis poſt multa bella reliquis civibus, vix centum agrum, & ſortem habuiſſe. Conatus fuit Agis eorum Rex, Lycurgi legem revocare; tamen ab Ephoris necatus fuit, ut idem Plutarchus refert. Adeatur Cragius de Repub. Lacedæm. l. 3. Tab. 2. de leg. agr. & urb. inſt. 1. Si obtinere non potuit hæc partitionis æqualitas in municipibus non valde multis, quid ſperandum de ampliſſimis Provinciis, ac Regnis? Oſtendit Ariſtoteles l. 2. Polit. politiam Lacedæmoniorum circa poſſeſſiones noxiam fuiſſe civitati; quem locum S. Thomas commentans ibid. lect. 13. :„ Accidebat, *inquit*, „ apud ipſos (*Lacedæmones*) quod aliqui habebant valde magnas poſſeſ„ ſiones; alii vero habebant valde modicas, ita quod quaſi tota regio ad „ dominium paucorum pervenerat „. (En conſequutio legis Lycurgi de poſſeſſionum æqualitate, cupiditatibus hominum ſemper in majus creſcentibus. Vide Plutarchum in Agide.) „ Hoc proceſſit ex prava ordinatio„ ne legis. Statuit enim Legislator apud eos, quod civis non eſset do„ minus vendendi, & emendi, ut ſcilicet poſset poſseſſionem ſuam ven„ dere, aut emere alienam quacumque ex cauſsa (*Vide Heraclidem de Po„ litiis*.) Et hoc quidem fecit ad regulandas poſseſſiones „ (Vide jamtum conſtitutam legem Fideicommiſsorum, quam tamen Genuenſis non probat) „ non tamen recte, quia non ſufficienter. Dedit enim poteſta„ tem civibus, ut quibuſcumque vellent, darent inter vivos, vel etiam „ relinquerent in Teſtamento bona ſua „ (Id juris Lacedæmonibus feciſſe Epitadeum Ephorum contendit Plutarchus.) „ ex quo etiam accidebat „ irregularitas poſseſſionum, ſicut ex emptione, & venditione, ita quod „ ſi totum eorum territorium divideretur in quinque partes, duæ illarum „ partium jam pervenerant ad mulieres „. (Et hæc altera fuit conſequutio legis æqualitatis poſseſſionum.) „ Tum quia multæ earum erant in„ ſtitutæ hæredes a viris morientibus; tum etiam quia quando nubebant, „ accipiebant magnas dotes „. Pergit S. Thomas cum Ariſtotele, oſtenditque alteram irregularitatem in inſtitutis Lacedæmoniorum. „ Intendens, „ *inquit*, Legislator ad hoc quod eſsent plures cives in civitate, provocavit „ eos ad hoc quod generarent multos filios quibuſdam immunitatibus; erat „ enim ſtatutum lege apud eos, quod ille qui genuiſset tres filios, eſ„ ſet ſine cuſtodia, quia ſcilicet non tenebatur ire ad cuſtodiam civita„ tis: qui autem genuerat quatuor filios, erat immunis ab omnibus ve„ ctigalibus, & tributis: & tamen manifeſtum eſt, quod ſi obſervetur „ prædicta regularitas in diviſione poſseſſionum, neceſse erit, ſi generen„ tur plures filii, quod ſint multi pauperes in civitate „ Vide quot irregula-

derent, an vero ad alienas tranſmitterent manus; vel eis uterentur ad fœnerandum, opprimendoſve pauperes, aut Rempublicam obruendam malis. Et quidem, ſi fructus in utilitatem civium impenderentur, non apparet, quodnam magnum poſſet eſſe ſive ipſorum Civium, ſive Reipublicæ damnum: nam pauperes eorumdem bonorum participes fierent, & Reſpublica magnas apud illos divites collectas haberet divitias, quibus uti poſſet,

---

gularitates erant in legibus Lacedæmoniorum, quas tamen nonnulli recentium Philoſophorum veluti Rerumpublicarum normam proponunt. Itaque Lycurgi legislatio opportuna minime fuit conſtituendæ debitæ inter cives partitioni bonorum. Fruſtra igitur Lycurgi legem memorat Genuenſis.

Reſpondet 2. *Solon ... quo pauperes obæratoſque ſublevaret, & veteres creditorum tabulas aboluit, & novas ſcribi juſſit leviores multo ... quæ remedia momentanea ſunt, nec ultra annum valitura.* Solon, ut teſtatur Heſychius légem tulit, *qua publice privatimve contractum æs remittebatur*, utque animadvertit Stanlejus in Solone c. 4. ea lex σεισάχθειαν fuit appellata *ab excuſſa uſurarum iniquitate*. Non videtur ergo Solon quaſcumque tabulas creditorum aboluiſse, ſed tantum tabulas uſurarias. *Plurimi enim*, inquit Laertius l. 1. *per ſummam inopiam feneratoribus corpora ſua exponebant, ac ſuper his fenerabantur.* Si ita res habuit, nihil eſt commune inter Solonis legem, & id quod fieri oporteret, ſi bona immobilia in paucas immigraſſent familias. Si quis mala ſcire cupiat quæ ex ea lege ſequuta fuere, etiam in ipſum Solonem, legat Plutarchum in Solone, & Stanlejum loc cit. S. Thomas poſt Ariſtotelem 2. Polit. lect. 17. „ Aliqui, *ait*, repu„ tant, *Solonem* fuiſse bonum legislatorem, quia diſsolvit paucorum ſta„ tum, qui erat valde immoderatus, & intemperatus apud Athenas, & „ liberavit populum, qui ſervitute opprimebatur ex immoderato regimi„ ne divitum, & inſtituit popularem ſtatum in patria ſua .. Erat enim „ in Areopago, ideſt, in vico Martis, qui erat locus ſolemnis apud „ Athenas, inſtitutum Concilium Civitatis, quod erat paucorum, quia „ conſiliarii Civitatis erant ex divitibus, & potentibus... Prætorium autem, „ ideſt, Poteſtatem judiciariam inſtituit ex popularibus.... Accuſabant „ quidam ipſum ... quia cum invaluit iſtud officium in civitate, Prætores „ illi inſtituti ex populo, tranſtulerunt totum regimen civitatis in popu„ lum, qui tyrannide opprimebat majores... Primo enim Ephialtes, & „ Pericles, qui fuerunt Prætores populares, deſtruxerunt Conſilium, „ quod ab antiquo erat in Areopago, &c. „ En quò tandem devenit lex Solonis, ad tyrannicam ſcilicet poteſtatem populi qua Optimates opprimebantur.

Reſpondet 3. *Tiberius Romæ & luxum gliſcere paſſus eſt: & exemplum politicis noſtris ſuppeditavit, quo uterentur.* Citat Tacitum Annal. 3. Verum Ta-

ſi publica neceſſitas poſtularet. Sin vero ad alienas tranſirent manus, ob immoderatiores ſumptus in corporis cultum, gulam, aliaſque intemperantes animi oblectationes; ad ſupremam Poteſtatem pertineret, adhibere modum; ad quam pertineret etiam divitibus frenum injicere, ſi divitiis abuterentur ad opprimendos pauperes, divexandamque Rempublicam.

Tacitus in eo lib. recitat Tiberii litteras ad Senatum, in quibus immoderatum Romanorum luxum Tiberius reprobat. Tacitus vero addit: „ Auditis Cæſaris litteris, remiſsa ædilibus talis cura, luxuſque menſæ a fine „ Actiaci belli ad ea arma, quibus Ser. Galba rem R. adeptus eſt, per „ annos centum profuſis ſumptibus exerciti, paulatim exolevere „. Hujus autem mutationis cauſsas deinde deſcribit. Non ergo Tiberius luxum Romæ gliſcere paſsus fuit, neque Politicis noſtris, quo uterentur, ſuppeditavit exemplum. Miror autem exprobare id Genuenſem tam libere potuiſse *Politicis noſtris*, iis videlicet qui Rerumpublicarum curam gerunt. Nam licet in magnis Civitatibus luxus quandoque diſſimuletur; fieri id poteſt, ne majora contingant mala, vel majus bonum impediatur. Ad publicos enim Proviſores pertinet aliqua mala diſſimulare, ne majora impediantur bona, vel ne majora contingant mala. Nihil certe obeſt pauperibus divitum luxus: nam profuſis divitiis, eæ in populi tranſeunt manus.

Reſpondet 4. *Moyſes in Hebraica Rep. præmetuens, ne bona immobilia paulatim omnia Sacerdotes occuparent prætextu Religionis, omni tellure Levitas interdixit, conceſſit decimas fructuum.* Itane vero, Moyſes hæc ſtatuit? Qui ita cenſet, non Deum, ſed Moyſem auctorem facit legis Judæorum. Unde vero Genuenſis reſcivit, id Moyſem *præmetuiſſe*, qui nihil faciebat aliud quam præcepta a Deo accepta populo tradere? Quid vero illud, *omni tellure interdixit*? Anne ab omni tellure exulare Levitas Moyſes juſſit? Quod ſi Levitæ a Moyſe prohibiti fuere, ne aliquam poſſiderent terræ portionem, quod ſignificare Genuenſis voluerat; cur Num. c. 35 v. 2. ſqq. dicitur: „ Præcipe filiis Iſrael, ut dent Levitis de poſseſſionibus ſuis. „ Urbes ad habitandum, & ſuburbana earum per circuitum... De ipſis „ autem oppidis, quæ Levitis dabitis, ſex erunt in fugitivorum auxilia „ ſeparata.... & exceptis his, alia quadraginta duo oppida, ideſt, ſimul quadraginta octo cum ſuburbanis ſuis, &c. „ Si Levitæ præter alia multa, poſſidebant quadraginta octo civitates cum ſuburbanis, nonne Genuenſis ajens, eos fuiſse *omni tellure interdictos*, pugnat cum Verbo Dei? Sed neque Levitæ ſinguli bona immobilia propria poſſidere prohibebantur. De Barnaba Levite dicitur Act. 4. v. 37. *Cum haberet agrum, vendidit eum*. Verum quid adverſus Genuenſem diſputamus, qui de iis ſcribebat quæ numquam didicerat?

ARTI-

ARTICULUS IV.

Utrum bellare umquam liceat.

478. BEllum definit Grotius (1), *ſtatus per vim certantium, qua tales ſunt*; conſentitque Puſendorfius (2). Sed cum ſtatus in quadam immobilitate conſiſtat, ut dictum eſt (3): vis autem, & concertatio immobilitatem minime præſeferant; videtur potius bellum generatim definiendum, *mutua concertantium pugna*.

479. Eſt autem bellum, aliud *privatum*, inter privatos ſcilicet homines; aliud *publicum*, a publica Poteſtate indictum; aliud *defenſivum*, quo vis illata repellitur; aliud *offenſivum*, quo vis infertur (4).

480. Quodcumque bellum eſſe illicitum, ſenſerunt olim Manichæi (5). Anabaptiſtæ vero, & Œcolampadius bellum Chriſtianis interdictum eſſe dixere (6). In eamque ſantentiam Tertullianum (7), & Lactantium (8) iviſſe Barbeyracius contendit (9). Lutherus autem (10) aperte docuit: *Præliari adverſus Turcas, eſt repugnare Deo viſitanti iniquitates noſtras per illos.*

481. Videtur autem non licere quodcumque bellum, præſertim Chriſtianis, 1. quidem, quia Iſa. 2. v. 4. de tempore Novæ Legis loquens Propheta, ait: *conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces: non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium*. Quid cla-

T 2 rius

---

(1) De jur. bel. & pac. l. 1. c. 1. §. 2.

(2) De jur. nat. & gen. l. 1. c. 1. §. 8. (3) §. 332.

(4) Revera tamen & ipſum bellum *offenſivum*, ſi juſtum eſt, habet rationem belli *defenſivi*: nam infertur ad defendenda propria jura, quæ hoſtis vult invadere. Cicero l. 2. de offic. „ Cum duo ſint genera decertan- „ di, unum per diſceptationem, alterum per vim: cumque illud pro- „ prium ſit hominis, alterum belluarum; confugiendum eſt ad poſterius, „ ſi uti non licet ſuperiore „.

(5) Vide S. Auguſt. l. 22. con. Fauſtum c. 74.

(6) Adeat. Alphonſus de Caſtro adv. hær.

(7) L. de Idolol. c. 19. (8) L. 6. Inſt. c. 20.

(9) Traité de la Mor. des Peres c. 6.

(10) Art. 34. ex damnatis in Bulla Leonis X.

rius ad oſtendendum, Chriſtianis in Novo Fœdere abſtinendum eſſe a quovis bello?

482 II. Præterea Matt. 5. v. 38. ſqq. Chriſtus Dominus ait: *Audiſtis, quia dictum eſt: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram. Et ei qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*. Ibid. v. 43. ſq. ſequitur: *Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos*. Jam vero qui nulli vult nos reſiſtere malo; qui utramque maxillam præbendam percutienti præcipit; qui ne judicio contendatur, prohibet; qui jubet, ut inimici diligantur, eiſque bene fiat; qua ratione dici poteſt bella probare?

483. III. Concinit Apoſtolus Rom. 12 v. 17. ſqq. dicens: *Nulli malum pro malo reddentes: providentes bona non tantum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. Scriptum eſt enim: Mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus*. Et 2. Cor. 10. v. 3. ſq. *In carne enim ambulantes, non ſecundum carnem militamus. Nam arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes*. Et rurſus Epheſ. 6. v. 12. *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem, & ſanguinem, ſed adverſus principes, & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus*. Quæ quidem loquutiones omne omnino bellum proſcribunt, quod cum hominibus committi poteſt.

484. IV. Accedit quod dicitur Jac. 4. v. 1. *Unde bella, & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiſcentiis veſtris, quæ militant in membris veſtris?* Quis autem dixerit, bella quæ ex tali prodeunt origine, licita eſſe?

485. V. Ut vero omnis tolleretur ambiguitas, Chriſtus ipſe dixit Petro Matt. 26. v. 52. *Converte gladium tuum in locum ſuum; omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt*. Nemo autem pœna dignus eſt, niſi qui peccat. Peccat igitur quicumque accipit gladium ad bellandum.

VI. His

486. VI. His inhærens Concilium Nicænum I. gravem pœnitentiam impoſuit iis qui militiam repeterent; propterea quod implicarent ſeſe diaboli laqueis.

Prop. I. *Privatum bellum numquam eſt licitum, niſi tantum in caſu juſtæ defenſionis, cum moderamine inculpatæ tutelæ.* II. *Publicum autem bellum licitum eſt, ſi debitæ adſint conditiones.*

487. PRob. 1. p. Bellum conjungitur cum ſanguinis effuſione, ideoque interdicitur Clericis, ut S. Thomas oſtendit (1). Effundere autem humanum ſanguinem, nemini privato licet, etiamſi agatur de malefactore (2), & de injuſto aggreſſore, niſi tan-

tum

---

(1) 2. 2. q 40. a. 2.

(2) „ Occidere malefactorem (ait S. Thomas ibid. q. 64. a. 3.) licitum „ eſt, inquantum ordinatur ad ſalutem totius communitatis; & ideo ad „ illum ſolum pertinet, cui committitur cura communitatis conſervandæ ... „ Cura autem communis boni commiſſa eſt Principibus habentibus publi„ cam auctoritatem; & ideo eis ſolum licet malefactores occidere, non „ autem privatis perſonis „. Non placent hæc Auctori lib. *de delictis, & pœnis*, Cæſari ſcilicet Beccariæ; ac propterea Supremis etiam Principibus denegat *jus infligendæ mortis pœnæ*. Audiamus tantiſper hominem hunc, qui ſupremam Principum auctoritatem imminuere non dubitavit, & humanus vult haberi, quamquam improbis faveat; quaſi humanus ſit reputandus, qui tranquillo fert animo innocentum internicionem; cauſſam vero tuetur improborum in Reipublicæ perniciem. En totum ratiocinium quo Beccaria nititur: nam cetera quæ dicit, aut involuta verba ſunt ad decipiendum, aut evaſiones ad eludendam vim rationum oppoſitarum. *Jus*, inquit, *in Principe oritur ex aggregato particularium libertatum uniuſcujuſque. Nemo autem habet jus occidendi ſeipſum. Neque ergo cenſendum eſt alteri dediſſe.* Apodicticum ſane argumentum! Quid ſi non ſolum negaremus majorem, ſed ejus *ſuppoſitum*? Beccaria eam adſumit tamquam certam, eamque mutuatus fuit ex Rouſſeau in Syſtemate ſociali; quæ tamen falſiſſima eſt, ut infra demonſtrabimus. Nihil ergo concludit Beccariæ argumentatio. Admittatur autem illa major ut vera, petimus ex Beccaria, an cenſendus ſit quiſpiam, cum alteri particulam libertatis ſuæ dedit, dediſſe etiam poteſtatem, ut ad triremes, ad fuſtigationes, ad carcerem perpetuum, ad alias etiam pœnas ipſum damnaret, una tantum excepta pœna mortis? Si hanc poteſtatem dedit ob commune bonum Reipublicæ, cujus ipſe eſt pars, uti certe dediſſe negare non poteſt ipſemet Beccaria, dum ſtatuit, *validius frenum contra delicta eſſe potius diuturnum exemplum hominis libertate ca-*

ren-

rum ad repellendam vim, cum alia non patet via ad juſtam defenſionem, qua *moderate* violentia repellatur, hoc eſt, non ex intentione occidendi invaſorem: quod eſſet illicitum, ut idem S. Tho-

---

ventis, *inſtar belluæ*, *ad ſervitutem damnati*, *puta ad triremes*, &c. cur ob eamdem rationem dare non potuit poteſtatem ſupremo Principi, ut ſi ejus delicta mererentur, eum morte damnaret ob Reipublicæ bonum? Præterea Beccaria duplicem excipit caſum, in quo ait licere damnare hominem ad mortem, 1. ſeditionis periculoſæ, 2 ſi ejus mors ſit unicum medium ad coercenda aliorum crimina. In hoc duplici caſu petimus, an homo ille tradiderit, nec ne publicæ Poteſtati jus occidendi ſeipſum, cum ſuæ libertatis particulam tradidit? Si jus illud non dedit; igitur neque in duplici illo caſu publica Poteſtas jus habet eum morte plectendi: quod tamen Beccaria negat. Si dedit; igitur Beccariæ argumentatio non concludit: nam quomodo cenſeri poſſet, illum dediſſe alteri jus in propriam vitam, quod ipſe non habet? Ignoravit Beccaria verum Politices fundamentum. Poteſtas, quam habet Princeps, ſupponit quidem conſenſum populi, ſi in Principis ditionem ſe dedit; ipſa tamen eſt a Deo. *Omnis anima*, inquit Apoſtolus Rom. 13. v. 1. *poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi a Deo*. Hanc poteſtatem debet Princeps adhibere ad bonum commune; ut enim ait idem Apoſtolus ib. v. 4. *Dei miniſter eſt tibi in bonum*. Itaque ſi ad bonum commune conferat, ut improbus homo morti addicatur, Princeps poteſtatem habet in eum animadvertendi pœna mortis. *Non enim*, ut ibid. loquitur Apoſtolus, *ſine cauſſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt vindex in iram ei qui malum agit*. Vide S. Thom. in cit. c. lect. 1. ubi in Regia poteſtate, vel cujuſcumque alterius Dignitatis tria conſiderat, 1. ipſam poteſtatem, & ſic eſt a Deo, 2. modum adipiſcendi poteſtatem, & ſic poteſtas etiam eſt a Deo, cum quis ordinate eam adipiſcitur. 3. uſum poteſtatis, qui poteſt eſſe inordinatus. Quod autem Beccaria contortis ſophiſmatibus ſuadere conatur, alias pœnas diuturniores validiora eſſe frena adverſus delicta, falſum eſt; nihil enim homines magis amant, quam vitam; eaque incolumi, omnia potius ſupplicia ſuſtinent. Experiendo etiam compertum eſt, ibi abundare delicta, ubi vel numquam, vel fere numquam pœna mortis infligitur. Intolerabilis autem eſt Beccariæ confidentia, cum, propoſita ſibi omnium nationum, & ſeculorum praxi, ſcribit: *Si mihi objicerentur omnium ſeculorum exempla, & omnium ferme Nationum conſtituentium pœnam mortis aliquibus delictis, reſpondebo, ejuſmodi exempla evaneſcere coram veritate, adverſus quam nulla militat præſcriptio*. Tamdiu expectandum erat, ut veritas innoteſceret? A mundi initio ad hæc noſtra tempora ne uni quidem veritas illuxit, præter Beccariam, qui eam extraxit e puteo Democriti? Ne ipſis quidem Hebræis, apud quos pro multis criminibus conſtituta erat pœna mortis ex divina lege, veritas erat comperta? Proh Deus immortalis! quanta ſuperbia, & arrogantia! imo & quanta cæcitas!

S. Thomas (1) demonſtrat (2); ſed unice ex intentione conſervandi propriam vitam, quæ aliter conſervari non poſſet: quod cuique naturale eſt (3). Privatum igitur bellum non eſt licitum (4), niſi tantum in caſu juſtæ defenſionis, cum moderamine *inculpatæ tutelæ*.

488 Prob. 2. p. Si bellum publicum non liceret, id eſſet, quia pugnaret vel cum jure naturæ, vel cum jure gentium, vel cum jure Divino; non enim poteſt pugnare cum jure civili: nam inter ſupremas Poteſtates non eſt unum jus civile commune. Atqui bellum neque pugnat cum jure naturæ, neque cum jure gentium, neque cum jure Divino. Non quidem cum jure naturæ; hoc enim non omnem vim inhibet, ſed tantum pri-

T 4

(1) 2. 2. q. 64. a. 7.

(2) Ita S. Thomas loc. cit. ad 1. & 2. interpretatur S. Auguſtinum in iis locis in quibus videtur ſentire licitum non eſſe invaſorem occidere ad vitæ defenſionem.

(3) Barbeyracius *Traité de la Mor. des Peres*, c. 6. § 34. & rurſus c. 11. §. 4. putat non poſſe abſque aliquo iræ motu repelli vim injuſti aggreſſoris: vindictæ autem ſpiritum, ſi qui adjungatur, eſſe per accidens. De motu iræ in aggreſſorem, & de motu vindictæ, ſi ſint *primo primi*, ideſt indeliberati, non laboramus; non enim actus indeliberati imputantur ad culpam. Item ſi ſint actus *primo ſecundi*; hoc eſt, ſemideliberati, peccata mortalia non erunt. At ſi plene deliberati ſint, etiamſi per accidens adjungantur, lethalis criminis reum efficiunt illum qui tali modo contra invaſorem ſe defendit; non enim repellit vim unice ad ſe defendendum, ſed etiam ad ulciſcendum: quod criminoſum eſt, cum caritati repugnet.

(4) Hæc intelligenda ſunt de hominibus in ſtatu civili. Ut enim docet S. Thomas 2. 2. q. 40. a. 1. „ Non pertinet ad perſonam privatam bel„ lum movere, quia poteſt jus ſuum in judicio Superioris proſequi „. Ex quibus ſequitur, licere bellum privatæ perſonæ, ſi non poſſit judicium ſuum proſequi in judicio Superioris; ideoque hominibus in ſtatu naturali conſtitutis, nec ullum habentibus civilem Superiorem, bellum privatum, modo ſit juſtum, non eſt interdictum. Non ſubſcribimus tamen Grotio de jur. bell. & pac. l. 1. c. 3. § 2. docenti, *legem vetantem ſine judicio ſuum conſequi, intelligi commode debere, ubi copia eſt judicii*. Nam ubi judicium exſtat, etiamſi non pateat acceſſus ad Judicem, vel ſubditi Judicem non audiant, vel Judex cognitionem cauſſæ rejecerit, licet quidem ſua jura defendere aliis juſtis adhibitis mediis, non tamen licet bellum privatum intentare, quia ſemper ſubditus poteſt jus ſuum promovere in judicio Superioris. Et facta etiam hypotheſi, quod in judicio non audiatur, nec licet privatis ad bellum, & ad arma venire; hoc enim ipſum eſſet in Reipublicæ detrimentum, & ſeditiones foveret.

privatam, cum alia ſuppetit via, ut dictum eſt (1). Supremis autem Poteſtatibus nulla alia ſuppetit via ad repellendam vim, ſi inferatur, & ad ſua tuenda jura, niſi per bellum, cum non ſubſint ſuperiori Poteſtati humanæ, cujus judicio poſſint ſua proſequi jura. Bellum igitur non pugnat cum jure naturæ. Præterea, finis belli eſt pax, & ſecuritas Reipublicæ. Sed hæc ſecuritas eſſe non poteſt, niſi hoſtes coerceantur, ſi injuſte invadant; eſſet enim prorſus iniqua conditio, non poſſe hoſtibus obſiſtere; ita namque fieret, ut injuſti aggreſſores impune irrogarent injurias, & aliena diriperent: quod longe eſt a naturæ inſtitutis (2).

489. Multo minus pugnat cum jure gentium, quin immo hoc jure bellum eſt conſtitutum (3): quod ex temporum hiſtoriis, & moribus gentium compertum eſt (4). Quare Livius (5): *Jure*, inquit, *gentium ita comparatum eſt, ut arma armis propulſentur*.

490. Reſtat igitur, ut expendamus, an bellum publicum ſit jure Divino prohibitum. Nullum vero tale jus exſtare ſive in Veteri, ſive in Novo Teſtamento, res eſt explorata. Nam Gen. 14. deſcribitur bellum Abrahami adverſus quatuor Reges; quod quidem bellum Deus per Sacerdotem Melchiſedechum pro-

---

(1) § præc. (2) Vide Victoriam in Relect. de jure belli.

(3) L. ex hoc jure, ff. de juſt. & jure.

(4) Monteſquius *De l'eſprit de loix* l. 1. c. 3. „ L'objet, *ait*, de la Guer„re c'eſt la Victoire; celui de la Victoire la Conquête; celui de la „ Conquête la Conſervation. De ce principe & du précédent „ (nimirum quod diverſæ nationes debent ſibi mutuo procurare, tempore pacis, majus quod poſſunt bonum, & tempore belli inferre minus quod poſſunt malum) „ doivent dériver toutes les loix qui forment le Droit des Gens „. *Objectum belli eſt victoria; victoriæ, occupatio; occupationis, conſervatio. Ex hoc principio, & ex præcedente derivare debent omnes leges, quæ jus Gentium formant*. Paucis verbis magna complectitur abſurda. Si *victoria* tantum eſt objectum belli, quodcumque bellum licebit, modo ſperari victoria poſſit. Si objectum victoriæ eſt *occupatio*, & occupationis, *conſervatio*, bellum non erit initum ad conſervanda legitima jura; hæc enim conſervatio erit effectus, non cauſſa occupationis, victoriæ, & belli. Si autem ex hoc principio orirentur leges juris Gentium, hæ poſſent oriri ex bello injuſto, videlicet & ipſæ eſſent injuſtæ. Quod tam eſt falſum, quam verum eſt, bello injuſto violari non modo jus naturæ, ſed etiam jus gentium.

(5) L. 42. c. 42.

probavit ; is enim, ut dicitur ib. v. 20. Abrahamo benedixit, atque ait : *Benedictus Deus excelſus, quo protegente, hoſtes in manibus tuis ſunt* (1). Similiter Exod. 17. deſcribitur pugna Joſue adverſus Amalecitas, orante Moyſe in monte ; quam pugnam, partamque victoriam Deus probavit, dicens Moyſi v. 14. *Scribe hoc ob monimentum in libro*. Sed & plurima exempla ſunt bellorum ab Judæis geſtorum, etiam Deo præcipiente, ut dubitari nullo modo poſſit, bellum jure Divino non fuiſſe tunc interdictum.

491. Quod autem neque in Lege Evangelica bellum vetetur, conſtat 1. ex Joannis Baptiſtæ verbis Luc. 3. v. 14. nam interrogatus a militibus : *quid faciemus & nos* ; non utique reſpondit, ut militiam dejererent, uti reſpondere debuiſſet, ſi bellare non liceret ; ſed ait : *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendiis veſtris*. 2. ex fide Centurionis, qui Matt. 8. v. 9. dicebat : *Et ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites*, &c. quam ejus fidem Chriſtus laudavit, nec tamen militiæ deſertionem imperavit. 3. ex Cornelii Centurionis exemplo, qui, ut dicitur Act. 10. v. 22. erat *vir juſtus, & timens Deum*, licet militiæ addictus. 4. Denique ex verbis ipſius Chriſti Domini, qui Matt. 22. v. 21. inquit : *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo*. Nam, ut S. Auguſtinus (2) advertit : „ Ad hoc tributa præſtantur, ut propter bella neceſſario militi „ ſtipendium præbeatur „. Porro ſi contra Evangelium non eſt proſpicere Reipublicæ tranquillitati adverſus improbos, qui ſunt hoſtes interni ; cur non licebit eidem proſpicere adverſus hoſtes externos ?

492. Ut autem bellum ſit licitum, tres S. Thomas (3) conditiones requirit. 1. eſt *auctoritas Principis, cujus mandato bellum eſt gerendum* (4). Principibus enim commiſſa eſt Reipublicæ cura

---

(1) Neque obſtant quæ habentur Gen. 9. v. 5. ſeq. Deum ſcilicet requiſiturum ſanguinem de quocumque illum effuderit ; hæc enim intelligenda ſunt de injuſta effuſione. Sane Abrahamus qui optime noverat præceptum Nohemo impoſitum, non ideo abſtinuit a cæde quatuor Regum.

(2) L. 22. con. Fauſtum c. 74. (3) 2. 2. q 40. a. 1.

(4) S. Auguſtinus loc. cit. c. 75. „ Ordo, *inquit*, ille naturalis mortalium

cura, ad eoſque pertinet Rempublicam ab externis tueri hoſtibus (1). 2. *eſt cauſſa juſta, ut ſcilicet illi, qui impugnantur, propter aliquam culpam impugnationem mereantur*. 3. *intentio bellantium recta, qua ſcilicet intenditur, vel ut bonum promoveatur, vel ut malum vitetur*. Nam uti S. Auguſtinus ajebat (2); „ Nocendi cupiditas, ulciſcendi crudelitas, impacatus, „ & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, „ & ſi qua ſimilia, hæc ſunt quæ in bellis jure culpantur „.

493. Ac prima quidem, & tertia conditio ſeipſis conſtant. De

„ lium paci accomodatus hoc poſcit, ut ſuſcipiendi belli auctoritas, at„ que conſilium penes Principem ſit „.

(1) Quærit Grotius de jur. bel. & pac. l. 1. c. 3. §. 4. utrum Magiſtratus habeant jus belli publici? Duplex autem genus belli publici diſtinguit, alterum *ſolemne*, quod ritibus quibuſdam indicatur, ſcilicet cum prævia repetitione rerum, & cum belli denunciatione; alterum *minus ſolemne*, ritibus illis carens. Ait porro, jus belli ſolemnis ex jure gentium pertinere ad ſolam ſummam Poteſtatem; bellum vero minus ſolemne poſſe auctorem habere Magiſtratum quemvis, ſpectato jure gentium, quamvis legibus populorum ſit cautum, ne bellum geratur, niſi eo auctore, qui ſummam habet poteſtatem. Verum cum ex bello ſive ſolemni, ſive minus ſolemni tota Reſpublica in periculum veniat, ut idem Grotius fatetur ibid. auctoritas decernendi de bello eſt inſeparabilis a jure Majeſtatis; quare idem eſt Magiſtratui etiam ſupremo adſerere eam auctoritatem, ac in ipſum transferre Majeſtatis jus. Atque ita in *Lege Julia Majeſtatis* 3. dicitur Majeſtatis crimine ille teneri, qui *injuſſu Principis bellum geſſerit, delectumve habuerit, exercitum comparaverit*. Non videntur tamen agere contra jus Majeſtatis inferiores Poteſtates, ſi abſque ſpeciali mandato Principis, vi armata reſiſtunt invaſoribus, cum periculum præſens eſt, nec patitur moram, ut conſuli Princeps poſſit: nam in hoc caſu ipſum generale mandatum Principis circa cuſtodiam commiſſam, eſt ratio tribuens jus; nemo enim ſuſpicari poteſt, Principem velle, ne hoſtibus irruentibus reſiſtatur; neque ii quibus cuſtodia commiſſa eſt, ſuo muneri ſatisfacerent, ſi hoſtibus cederent.

Putat Genuenſis l. 2. de offic. c. 9. §. 5. jus armorum, ut jus belli, pertinere ad imperium. Id ultro fatemur; at vero negamus quod ille abſolute addit, neminem civem poſſe eſſe armatum, quin injuria afficiat imperium, & violet publicam ſocietatis fidem. Nam licet id verum ſit de armis prohibitis, ſecus vero dicendum de armis permiſſis; ita enim nemo poſſet ſe gladio cingere Multo minus probare poſſumus, quod ille addit, *jus venale* arma licita feciſſe: quod ſine Principis injuria dici nequit.

(2) L. 22. con. Fauſtum c. 74.

De ſecunda quæritur, quænam cenſendæ ſint juſtæ belli cauſſæ? Cui quidem quæſito reſpondemus, juſtas cauſſas eſſe I. recuperationem bonorum, ac jurium Principi, & Reipublicæ debitorum (1); II. ultionem gravis injuriæ Legatis irrogatæ (2); III. ſubditorum ſeditionem, aut rebellionem (3); IV. auxilium eis, aut hoſtibus præſtitum; (4) V. violationem pacti, vel fœderis; (5) VI. injuſtam denegationem innoxii tranſitus, (6) VII. juſtam fœderatorum defenſionem (7), aliaſque ſimiles. Quæ quidem omnes ad unam tantum cauſſam juſtam belli inferendi revocari poſſunt, ſcilicet, ad injuriam acceptam. Quare S. Auguſtinus (8): *Juſta*, inquit, *bella definiri ſolent, quæ ulciſcuntur injurias, ſi qua gens, vel civitas, quæ bello petenda eſt, vel vindicare neglexerit quod a ſuis improbe factum eſt, vel reddere quod per injurias ablatum eſt*. Non eſt ergo juſta cauſſa, ſola amplificatio imperii, aut gloriæ cupido (9). Quæcumque vero ſit juſta cauſſa, ea debet eſſe gravis; agitur enim de re magni momenti. Juſtitia autem cauſſæ diligenter eſt expendenda, nec bellum eſt ineundum, niſi cum neceſſitas urget juris tuendi (10), ab eoque abſtinendum eſt, ſi de juſtitia cauſſæ dubitetur: nam in dubiis tutior pars eſt eligenda. Non pertinet autem ad milites ſubditos Principi, in examen vocare juſtitiam belli, etiamſi ipſis dubia videatur. Ut enim ait S. Auguſtinus (11): „Vir-

---

(1) Sic David 1. Reg. 30. dicitur pugnaſſe contra Amalecitas, eoſque percuſſiſſe, quia igni ſuccenderant Siceleg, & captivas duxerant mulieres.

(2) De eodem Davide refertur 2. Reg. 10. profligaſſe Ammonitas poſt injuriam ejus Legatis illatam.

(3) Ob hanc cauſſam idem David perſequutus fuit Sebam moventem ſeditionem contra ipſum in Iſraël, ut dicitur 2. Reg. 20.

(4) Ibid. c. 10. deſcribitur bellum adverſus Syros, quos Ammonitæ mercede conduxerant adverſus David.

(5) Vide quæ de prælio contra Regem Moab ob prævaricatum fœdus, dicuntur 4. Reg. 3.

(6) Propter denegatum tranſitum a Sehon Rege Amorrhæorum, & pugnam contra Iſraël, percuſſus fuit Sehon in ore gladii, ut habetur Num. 21.

(7) Vide quæ habentur Joſue c. 10.

(8) Quæſt. in Joſue l. 6. q. 10.

(9) Hanc gloriæ, & imperii libidinem in Alexandro M. Univerſum occupare contendente, reprobarunt vel ipſi Scythæ apud Curtium l. 9.

(10) Praxim videmus in Jephte Jud. 11. & Joſue 22.

(11) L. 22. con. Fauſtum c. 75.

„ Vir juſtus, ſi forte ſub Rege homine etiam ſacrilego militet, „ recte poteſt illo jubente bellare, civicæ pacis ordinem ſervans; cui quod jubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum, certum eſt, vel utrum ſit, certum non eſt „.

494. Sunt qui quærunt, utrum liceat contra infideles pugnare unice propagandæ Religionis cauſſa? Reſpondet autem S. Thomas (1), non licere, ſi infideles illi nec ſubditi ſint, nec umquam fidem ſuſceperint, nec fidem impediant, ejuſque propagationem (2); at vero licere, ſi ſubditi cum ſint, adverſus legitimum Principem ſuum inſurgant; vel etiamſi ſubditi non ſint, fidem tamen impediant blaſphemiis, ſuaſionibus, aut apertis perſecutionibus. *Propter hoc*, inquit Angelicus, *fideles Chriſti frequenter contra infideles bellum movent, non quidem ut eos ad credendum cogant . . . ſed propter hoc, ut eos compellant, ne fidem Chriſti impediant* (3). Hæretici vero, aut apoſtatæ, qui aliquando fidem per baptiſmum ſuſceperunt, ſi ſubditi ſint, ac refractarii, poſſunt a legitimis eorum Principibus bello coerceri, & cogi, ut impleant quod promiſerunt (4).

Quæ-

---

(1) 2. 2. q. 10. a. 8.

(2) Rationem tradit idem Angelicus ibid. a. 10. quia *dominium, vel prælatio introducta ſunt ex jure humano: diſtinctio autem fidelium, & infidelium eſt ex jure divino. Jus autem divinum, quod eſt ex gratia, non tollit humanum, quod eſt ex naturali ratione.* Itaque ſola infidelitas non eſt juſta belli inferendi cauſſa.

(3) Neque opponat quis veteres Chriſtianos, qui primis Eccleſiæ ſeculis atrociſſimas pertulerunt perſecutiones ab infidelibus, nec tamen contra illos bellando inſurrexerunt. Nam Chriſtiani illi omnes Imperatoribus ſubjecti erant, quod ad civile pertinebat gubernium. Subditis autem numquam licet adverſus ſuos legitimos Principes arma ſumere, etiamſi maximis afficiantur injuriis, atque tormentis, dicente Petro in Epiſt. 1. c. 2. v. 13. ſqq. *Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſive Regi quaſi præcellenti, ſive Ducibus tamquam ab eo miſſis. Servi ſubditi eſtote in omni timore dominis non tantum bonis, & modeſtis, ſed etiam diſcolis. Hæc eſt enim gratia, ſi propter conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias patiens injuſte.* Ceterum Catholici Principes bellum poſſunt indicere infidelibus etiam ſibi non ſubditis, ſi fidem impediant, aut perſequantur. Conſtantinus cauſſa Chriſtianiſmi defendendi a perſecutione, arma ſumpſit adverſus Licinium affinem, & Collegam ſuum. Vide Euſebium l. 1. Hiſt. c. 9.

(4) Inique id olim Donatiſtæ ferebant & adverſus Catholicos Principes conquerebantur de latis in eos legibus. Vide S. Auguſtinum l. 1. con. Epiſt.

495. Quæſitum eſt etiam, utrum moveri in non ſubditos bel-

Epiſt. Parmeniani, c. 10. Illos imitantur plerique recentiores heterodoxi Lutherani, Calviniani, &c. Reinkingkius in Tract. de Regim. Secul. &c. l. 2. clas. 3. c. 2. §. 53. conatur adſtruere, nullo modo licere bellum adverſus hæreticos, quia Religio eſt jus inter Deum, & hominem, & liberum eſt credere, *nullaque major eſt tyrannis, quam imperare velle conſcientiis* . . *gladio igne, vel exilio nihil efficitur, hypocritæ inſtruuntur metu*. Laudatque Thuanum in Epiſt. nuncup. oper. hiſt. præfixa. Increduli quoque homines Bælius, Voltairius, Auctor ſyſtemat nat. etc. vociferantur paſſim, atque declamant adverſus eos, qui mulctandos volunt a Supremis Poteſtatibus etiam pœna ſanguinis, perduelles in Deum, & Religionem. Cauſſam miſeri agebant propriam, deturbarique nolebant a cœpto pugnandi adverſus Religionem conſilio. Sophiſma eorum jam olim exſufflarat S. Auguſtinus Epiſt. 185. al. 50. ad Bonifacium, n. 22. exemplo Pauli: „ Ubi eſt quod iſti clamare conſueverunt, Liberum eſt credere? cui vim „ Chriſtus intulit? quem cogit? Ecce habent Paulum Apoſtolum, agno- „ ſcant in eo prius cogentem Chriſtum, & poſtea docentem, prius fe- „ rientem, & poſtea conſolantem „. S. Thomas 2. 2. q. 10. a. 8. ad 3. ait: *Sicut vovere eſt voluntatis, reddere autem neceſſitatis; ita accipere fidem eſt voluntatis, ſed tenere eam acceptam eſt neceſſitatis*. Non ergo Principes Catholici, dum cogunt hæreticos, injuſte imperant conſcientiis, nec faciunt hypocritas, niſi eos qui tales volunt eſſe; tenentur enim fidem Catholicam in Baptiſmo acceptam profiteri. Sed videte iniquorum ingenium. Dum ſupremis Poteſtatibus denegant facultatem coercendi hæreticos rebelles, rebellibus poteſtatem adſerunt inſurgendi in legitimos Principes, ſi contra hæreſim agant. Gronovius in not. 76. ad c. 4. l. 1. Grotii de jur. bel. & pac. „ Auctor, *inquit*, quæſtionem, *an liceat Chriſtianis pro Re- „ ligione adverſus Superiores in ultimo diſcrimine bellare*, ita tractat, ut negan- „ tem partem probare, atque ita tot heroum, quorum armis a Deo pro- „ ſperatis (*addere debuerat, terribili Dei ulciſcentis judicio*) libertatem con- „ ſcientiæ in Belgio, Germania, Gallia debemus, cauſſam damnare vi- „ deatur „. Non diſſentit Heineccius, cum in Prælect. Acad. in Grot. loc. cit. § 11. n. 4. Regem Hiſpaniæ, quod bellum moverit Belgis perduellibus, qui in Calvinianam hæreſim lapſi erant, tyrannis accenſet, contra quem inſurgere Belgis licuerit. De hujuſmodi autem tyrannis ait: „ Si itaque certum eſt, aliquem eſſe tyrannum „ (ut immediate ante dixerat fuiſſe Regem Hiſpaniæ reſpectu Belgarum) „ certum quoque eum „ poſſe bello peti; tyrannus enim eſt hoſtis Reipublicæ. Adverſus ho- „ ſtem autem hoſti in infinitum omnia licita ſunt „. Heineccium ſequutus Longanus ut dictum eſt pag. 268. ad opus de Commerc. de Belgis ſcribit, ipſos *jugum excuſſiſſe Philippi II. Principis ſtupidi, & avari*. (Stupidus ne ille, cujus impenſo ſtudio ac vigilantia fuerunt florentiſſima Hiſpaniarum Regna contra hæreticam tunc alibi graſſantem luem munita, atque in puritate Catholicæ Fidei, Deo benedicente ſervata?) Videte quomodo virus

bellum poſſit, ſi contra naturæ legem delinquant? Grotius (1) affirmativam tuetur ſententiam (2), propterea quod unuſquiſque poteſt eſſe vindex ſcelerum contra naturam (3). Verum hæc ſententia falſa eſt, & periculi plena; ſi enim cuique concedatur poteſtas vindicandi ſcelera in naturam commiſſa, perturbata omnia erunt. Nec verum eſt, delicta adverſus naturæ jus patrata, belli materiam in non ſubditos miniſtrare; hoc enim infertur propter injuriam Principi, aut Reipublicæ irrogatam. Qui autem ſubditi non ſunt, cum adverſus naturam delinquunt, nullam Principi, cui non ſubſunt, aut Reipublicæ, ad quam non pertinent, injuriam irrogant (4), niſi forte delicta illa tendant in ejuſdem Principis, aut Reipublicæ perniciem.

Quæ-

virus non ſolum in hæreticorum, ſed & in Catholicorum regionibus ſerpat. Quid vero ſi mortiferum poculum haurirent multi, quorum manibus ejuſmodi teruntur libri, præſertim Heineccii, qui tamquam incomparabilis laudari ſolet in op. de jur. nat. & gen.? Nam ſi Princeps tyrannus eſt, cum obſiſtit ſubditis hæreticis, increduliſque Catholicam Religionem impugnantibus, ac perſequentibus; hiſque licet ad arma venire, quamquam ſubditi ſint; cur non licebit etiam in illum tamquam tyrannum inſurgere, ſi alia delicta puniat? non enim minus hæreſis, & incredulitas, quam cetera delicta Reipublicæ nocent, cum Religio præcipuum ſit Reipublicæ fulcrum. Interea quiſque perſpicit iſtiuſmodi homines infenſiſſimos eſſe Catholicorum Principum hoſtes, neque per ipſos ſtare, quominus in Principes ſuos gladium impugnent, ſi quando hi velint in nefarios eorum conatus animadvertere.

(1) L. 2. de jur. bel. & pac. c. 20. § 40.

(2) Eamdem ſententiam Grotius adſcribit Innocentio III. in c. *quod ſuper his*, de voto, & S. Antonino 3. p. tit. 22. §. 1. Sed nihil tale reperitur in locis citatis. Nam caput *quod ſuper his*, pertinet ad dubium Innocentio propoſitum ab Archiepiſcopo Cantuarienſi circa impeditos ab exequutione voti ultramarini, nec verbum continet de poteſtate Principum in eos qui peccant contra naturam. S. Antoninus autem loc. cit. loquitur de Cardinalibus, eorumque dignitate.

(3) Grotius ipſe loc. cit. §. 42. cavens ne temere adnumeremus vetitis a natura ea quæ potius voluntate divina interdicta ſunt: „ in qua claſſe, „ *inquit*, forte ponere liceat *innuptos concubitus*, & quoſdam eorum qui *in-* „ *ceſti* dicuntur, & *fœnus* „. Quis hæc non horret? Nihilominus Grotius habetur a pleriſque tamquam juris naturæ reſtitutor.

(4) Vide noſtrum Franciſcum de Victoria in Relect. 1. de Indis Inſulanis n. 40. Victoriæ opere profeciſſe Grotium, quiſque deprehendet, ſi Grotii opus cum prima, & ſecunda Relectione Victoriæ de Indis Inſulanis, & de jure belli conferat. Vide quæ diximus ex Morhofio pag. 30. not. 6.

496. Quæſitum eſt item, utrum liceat bellum indicere vicino Principi, cujus invaſio timetur? Monteſquius abſolute concedit (1). Grotius autem (2): ,, Ut juſta, *inquit*, ſit defenſio, ,, neceſſariam eſſe oportet, qualis non eſt, niſi conſtet non tan- ,, tum de potentia, ſed de animo lædendi; & quidem ita con- ,, ſtet, ut certum id ſit ea certitudine quæ in materia mo- ,, rali locum habet ,,. Itaque ſolus metus non eſt legitima belli inferendi cauſſa, niſi certo moraliter conſtet de animo alterius Principis ad invadendum. Prudenter autem Princeps qui ſibi timet, militias inſtruet (3), præſidia muniet (4), & fœdera, ſi opus ſit, inibit cum aliis Principibus, ut impendentibus malis obviam ire, & adverſarii conatus poſſit antevertere.

497. Inſuper quæſitum eſt, utrum bellum ſit ſolemniter indicendum, ut ſit juſtum? Grotius (5) putat, ſolemnem indictionem belli ex juris fecialis (6) formulis requiri, ut bellum ſit ju-

ſtum

---

(1) *De l'eſprit des loix* l. 10. c. 2. ,, Le droit de la défenſe naturelle ,, entraine quelquefois la néceſſité d'attaquer, lorſqu'un Peuple voit que ,, une plus longue paix en mettroit un autre état de le détruire, & que ,, l'attaque eſt dans ce moment le ſeul moyen d'empêcher cette deſtru- ,, ction ,,. *Jus naturalis defenſionis adjunctam aliquando habet neceſſitatem invadendi, cum aliquis Populus videt, fore ut diuturnior pax eo rem deduceret, ut alius Populus in ſtatu poneretur ipſum deſtruendi, invaſionemque in eo temporis momento unicum eſſe medium hujus deſtructionis impediendæ*. Qui adnotationes edidit ad Monteſquii opus edit. Neapolit. an. 1777 animadvertit, hanc Monteſquii ſententiam Machiavelliſmum redolere, nec prorſus diſſentit Genuenſis in not. ibid.

(2) De jur. bel. & pac. l. 2. c. 22.

(3) De Salomone quamvis in pace regnaverit, & a Deo pacis promiſſionem acceperit, nihilominus legitur 2. Paral. 1. v 14. ,, Congregavitque ,, ſibi currus, & equites, & facti ſunt ei mille quadringenti currus, & ,, duodecim millia equitum ,,. Nimirum ut terrori eſſet vicinis Regibus.

(4) Limites Provinciarum, quæ hoſtium patebant incurſionibus, diligentiſſime olim cuſtodiebantur. Vide leg. *In Nomine* Cod. de offic. Præfecti Præt. Africæ. Idipſum a ſupremis Poteſtatibus, noſtris etiam temporibus curatur, ut pericula hoſtium invadentium præcaveantur.

(5) De jur. bel. & pac. l. 3. c. 3. §. 5 ſqq.

(6) *Feciales* dicebantur a faciendo; erant enim ex eo Collegio, quod Numa Pompilius inſtituit, iique de jure belli, ac pacis conſulebantur. Vide Plutarchum in Numa, & in Camillo, & Gellium l. 16. c. 4. Cicero l. 1. de Offic. *Belli quidem æquitas ſanctiſſime feciali pop. Romani jure perſcripta eſt*.

ſtum jure gentium. Verum ſi altera pars, cui inferendum eſt bellum, ſit hoſtis perpetuus, inimicitia ipſa videtur eſſe ſufficiens indictio. Si autem inimica non ſit, requiritur quidem aliqua denunciatio belli offenſivi; at non videtur neceſſaria ſolemnitas ex juris fecialis formulis, quæ non tam jure gentium, quam jure Romano veteri videtur inducta; non enim hæc ſolemnitas, ſed aliæ cauſſæ bellum juſtum efficiunt.

498. Quæſitum eſt inſuper, an dari poſſit bellum ex utraque parte juſtum? Reſpondemus autem cum Victoria (1), ſecluſa ignorantia, id non poſſe contingere: nam ſi conſtat de jure, & juſtitia unius partis, jam altera, ſive offendendo, ſive defendendo, juſtitiam lædit. Poteſt tamen utraque pars habere rationes ad jus ſibi adſerendum, adeo graves, ut quamvis diligenter ſint expenſæ, videantur tamen tam uni, quam alteri parti probabiliores bona fide; tunc vero erit bellum juſtum ex una parte, ex qua vera juſtitia eſt; & ex altera bellum erit juſtum ob ignorantiam invincibilem excuſantem ex bona fide. Quare abſolute non probamus quod Grotius docet (2): *In bello vix eſt, ut temeritas ſaltem omnis, & dilectionis defectus abſit, ob negotii ipſius gravitatem, quæ omnino talis eſt, ut cauſſis probabilibus non contenta, quam maxime evidentes requirat.* Etſi enim non liceat in bello indicendo ſequi rationes probabiles de ejus juſtitia, relictis probabilioribus de ejus injuſtitia; non tamen requiruntur rationes *maxime evidentes*, quibus de juſtitia conſtet.

499. Multa hic dicenda forent circa ea, quæ licent in bello juſto. Sed ne longiores ſimus, mittimus ad Joannem Geneſium Sepulvedam (3), & ad noſtrum Victoriam, qui egregie de hac re ſcripſit (4), magnaque perſpicuitate cum brevitate conjuncta. Tres autem Canones deſcribendos ducimus, quibus Victoria Relectioni ſuæ coronidem impoſuit. „ Primus canon. Sup„ poſito quod Princeps habet auctoritatem gerendi bellum, pri„ mum omnium non debet quærere occaſiones, & cauſſas belli, „ ſed ſi fieri poteſt, cum omnibus hominibus pacem habere,

„ ut

---

(1) De jure belli n. 32. ſq.
(2) Loc. cit. l. 2. c. 23. §. 13. n. 4.
(3) In Apol. pro lib. de jure belli. (4) Loc. cit.

„ ut Paulus præcipit ad Rom. 12. Debet autem recogitare ,
„ quod alii ſunt proximi , quos tenemur diligere ſicut nos ipſos ;
„ & quod habemus omnes unum communem Dominum , ante cu-
„ jus tribunal tenemur rationem reddere . . . ſed coactum , &
„ invitum venire oportet ad neceſſitatem belli . Secundus canon .
„ Conflato jam ex iſtis cauſſis bello , oportet illud gerere non
„ ad perniciem gentis , contra quam bellandum eſt (1) , ſed ad
„ conſequutionem juris ſui , & defenſionem patriæ , & Reipu-

 „ bli-

---

(1) Hæc erat hujus eximii Hiſpani Viri ſententia , quam ejus ætate ceteri Hiſpani Doctores , Hiſpanæque Academiæ docebant , atque Catholici Reges , & eorum Magiſtratus ſanctiſſime cuſtodiebant , curabantque , ut ab omnibus ſervaretur . Nihilominus Monteſquius eodem quo plerique alii , præſertim ex incredulorum cœtu , atque inter ipſos Voltairius , & Raynal , in Hiſpanam Nationem ſpiritu ductus , de Hiſpana Monarchia ita ſcribit *De l'eſprit des loix* l. 8. c. 18. „ Pour garder l'Amérique elle fit „ ce que le Deſpotiſme même ne fait pas , elle en détruiſit tous les ha- „ bitans „ . *Ut Americam occuparet , id effecit , quod neque ipſe Deſpotiſmus efficit , univerſos deſtruxit habitatores* . Et l. 10. c. 4. Quel bien les Eſpagnols „ ne pouvoient-ils pas faire aux Mexicains ? Ils avoient a leur donner „ une Religion douce ; ils leur apportérent une *ſuperſtition furieuſe* . Ils „ auroient pû rendre libres les eſclaves , & ils rendirent eſclaves les „ hommes libres . Ils pouvoient les éclairer ſur l'abus des ſacrifices hu- „ mains ; au-lieu de cela ils les exterminérent . Je n'aurois jamais fini , ſi je „ voulois raconter tous le biens , qu'ils ne firent pas & tous les maux , „ qu'ils firent „ . *Quot bona Hiſpani poterant Mexicanis præſtare ? Dare ipſis debebant Religionem mitem , & nihilominus aſportarunt illuc ſuperſtitionem furentem . Poterant e mancipiis facere liberos : & liberos fecere mancipia* . (Quoſnam liberos Hiſpani fecere mancipia , ſi *omnes Americæ habitatores deſtruxerunt* ? Quis umquam vidit hominem in eodem ferme loco tam ſibi aperte contradicentem ?) *Poterant eos erudire de improbitate humanorum ſacrificiorum : & tamen eos exterminarunt . Finem dicendi numquam facerem , ſi omnia recenſere vellem bona , quæ non fecerunt , & mala quæ fecerunt* . Hæc ita ut jacent , auſi ſunt Neapolitani Editores Operis Monteſquii vertere in Italicum idioma , quin ullam appoſuerint Adnotationem . Graviſſimam injuriam Nationi Hiſpanæ irrogatam , paucis (non enim multis , uti facillime poſſemus , per inſtitutum licet) depellere in animo eſt .

Principio Monteſquius Hiſpaniarum Monarchiam *Deſpoticam* , & *pluſquam Deſpoticam* appellat ; ideoque Catholicos Reges eam Monarchiam moderantes , atque gubernantes , (in Monarchia enim unus eſt Rector , & caput) uti *Deſpotas & pluſquam Deſpotas* traducit reſpectu Indorum . Sunt autem *Deſpotæ* tyranni ; igitur ex Monteſquio Hiſpaniarum Reges non modo tyranni , ſed pluſquam tyranni fuerunt reſpectu Indorum . Quænam ex-

,, blicæ ſuæ, & ut ex illo pax aliquando, & ſecuritas con-
,, ſequatur. Tertius canon. Parta victoria, & confecto bello,
,, oportet moderate, & cum modeſtia Chriſtiana, victoria uti:
,, & oportet, victorem exiſtimare, ſe judicem ſedere inter duas
,, Reſ-

---

excogitari major injuria poterat adverſus potentiſſimos, piiſſimoſque Reges Ferdinandum Catholicum, & Iſabellam Reginam, ejus conjugem, cui ſingulare opus detectionis Novi Orbis debetur; itemque adverſus Carolum V. Imperatorem, & Philippum II. Catholicos Reges quorum temporibus detectus ab Hiſpanis Novus Orbis fuit? Sed quare pluſquam *Deſpotæ* fuere Reges illi? quia, inquit Monteſquius, *omnes deſtruxerunt Americæ habitatores*. Iniquiſſimum mendacium. Monteſquius (uti ejuſdem furfuris homines in more habent) id adferit, nullam vel minimam addens probationem, quaſi ei dicenti credendum ſit tamquam divino Scriptori. Summam ejus ignorantiam, & maledicendi libidinem (idem dico de ceteris ei ſimilibus, præſertim de Raynal, de quo quæri poteſt, quid de Numine ſentiat) patefaciunt, atque confundunt ipſimet Hiſpaniæ Reges, qui non modo non imperarunt, neque probarunt ſævitias, ſi quæ in Indos fuere patratæ; ſed eas ſeveriſſimis legibus prohibuerunt, de Indorum libertate, atque felicitate apprime ſolliciti. Nam ſub ipſis detectionis initiis, cum Columbus propria auctoritate jugum ſervitutis impoſuiſſet Indis, eorumque aliquot in Hiſpaniam ſecum tranſvexiſſet, donaviſſetque; Iſabellæ Reginæ hæc Columbi geſta maximopere diſplicuere, regioque edicto ſancivit, ut Indi univerſi quotquot in Hiſpaniam deportati fuerant, liberi ad Indias, & ſua remitterentur; eorumdem vero Indorum non Reginam modo, ſed & patronam, & matrem ſe dicebat. Vide Antonium Remeſal in Hiſt. Prov. Chiapæ. Dicendane erit deſpota Regina hæc piiſſima, quæ tam ſollicite, tamque amanter Indos complectebatur, eorumque libertati, & bonorum conſervationi latis legibus conſulebat? Qua igitur ratione dici poteſt quæſiſſe Indorum deſtructionem piiſſima Regina, quæ ut eorum proſpiceret commodis, atque indemnitati reſtitit ipſi Columbo, qui novum detexerat orbem?

Nec minus de ſalute ac libertate Indorum ſollicitus fuit Carolus V. Romanorum Imperator. Ejus Cedulam, ut vocant, Regiam, inſtante Bartholomæo de las Caſas, emanatam, deſcribit noſter Joannes Melendez in Opere *Teſoros verdaderos de las Indias* l. 1. c. 5. in qua anno 1528. Cæſar mandabat Franciſco Pizarro, & Didaco de Almagro, qui de Peruano Regno occupando facultatem ab illo petebant,, que ni ellos, ni ſus Capitanes
,, inferiores hizieſſen, ni pudieſſen hazer eſclavo a ningun natural de
,, aquellas partes, por ninguna via, ni manera, ni por razon, ò con-
,, dicion alguna, ſino que vencidos, y ſugetos à la Corona Real de Ca-
,, ſtilla los dexaſſen en ſu libertad, como a Vaſallos ſuyos libres, y ſeñores
,, de ſi miſmos, y de ſus bienes, y azienda, como lo eran los vezinos,
,, y moradores de Caſtilla, y de otras partes ſugetas à la Corona,,.
Ut

„ Reſpublicas, alteram quæ læſa eſt, alteram quæ injuriam fe-
„ cit: ut non tamquam accuſator, ſed tamquam judex ſenten-
„ tiam ferat, qua ſatisfieri quidem poſſit Reipublicæ læſæ, ſed
„ quantum fieri poterit cum minima calamitate, & malo Rei-

V 2 „ pu-

Ut neque ipſi, neque eis inferiores Duces redigerent, aut redigere in ſervitutem poſſent quempiam in illis regionibus natum, quacumque id eſſet via, modo, ratione, aut conditione; ſed poſt eos victos, ſubjectoſque Regiæ Caſtellæ Coronæ, ipſos in ſua libertate relinquerent tamquam ſubditos liberos, & dominos cum ſui, tum ſuorum bonorum, & poſſeſſionum, perinde atque Cives, & habitatores Caſtellæ, aliarumque regionum Coronæ ſubjectarum. In hoc Imperiali Decreto quid vel minimum eſt, quod Deſpotiſmum oleat? immo vero quod Indorum libertati, atque incolumitati non faveat maxime? Et nihilominus Monteſquius Hiſpanam Monarchiam, ideoque Reges Catholicos ut Deſpotas, & pluſquam Deſpotas, utque Indorum deſtructores traducit.

Neque unicum fuit illud Decretum, quo Carolus V. libertatem, incolumitatem, felicitatemque Indorum impenſe curavit. Immenſus forem, ſi omnia referre vellem, quæ tulit ille in eam rem decreta. Videri poteſt idem Melendez loc. cit. c. 6. ſqq. Herrera in Decadibus, & Codex legum Indicarum. Hunc autem Codicem Monteſquius vel notum habuit, vel ignoravit. Si ignoravit, ineptiſſimus fuit, cum ſe ad ſcribendum applicuit *de ſpiritu legum*, ignorato Codice legum quibus vaſtiſſimæ Novi Orbis regiones reguntur. Si notum habuit, iniquiſſimus fuit, cum Monarchiæ Hiſpanæ, ac Regibus Catholicis Deſpotiſmum exprobravit maximum, licet ſciret optimas leges ab eis latas pro libertate, atque incolumitate Indorum.

Scimus, fuiſſe aliquando ſub eodem Carolo V. diſputatum de ſervitute Indorum, an eſſet legitima. Sed hoc ipſum magis confirmat, quam fuerit a Deſpotiſmo alienus Cæſar, & Hiſpana Monarchia. Coacto enim ipſius Cæſaris mandato, anno 1550. hominum Doctorum congreſſu Valliſoleti, in utramque partem diſceptatum fuit, affirmante Joanne Geneſio Sepulveda, negante Epiſcopo Bartholomæo de las Caſas. Congreſſus autem finis hic fuit: Carolus V. novas leges edidit pro libertate Indorum, quarum obſervationem poſtea Philippus II. graviſſime mandavit; Sepulveda vero facultatem obtinere numquam potuit typis mandandi librum de ea re a ſe ſcriptum: & cum is liber Romæ ab amicis ſecreto fuiſſet excuſus, Catholicus Rex omnia exemplaria prehendi, & ad ſe mitti juſſit, & ſub graviſſimis pœnis interdixit, ne aliqua in novum orbem mitterentur; opus autem Bartholomæi de las Caſas, in quo de ea quæſtione Valliſoleti habita diſceptabatur, nemine contradicente, in lucem prodiit. Tam magnam Regis Catholici curam pro ſervanda libertate Indorum Monteſquius habet Deſpotiſmi loco, & talis Deſpotiſmi, qui *omnes deſtruxerit habitatores* Indiarum? quaſi modo etiam non exſtent in vaſtiſſimis illis Regionibus innumeri Indi, ſive qui Fidem Catholicam ſunt amplexati, ſive qui hactenus in Gentilitatis errore verſantur.

Ne-

„ publicæ nocentis „ . Ita docebat vir ſummus ante annum 1546. nam eo anno die 12. Auguſti obiit Salmanticæ , ubi primariam Cathedram moderabatur ; cujus doctrina , ut apud Echardum noſtrum Auctor ejus vitæ teſtatur , *apud Reges , & Princeps tanti erat*

Neque tantum legibus abſens providit Carolus V. felicitati Indorum, ſed cupiens id efficere præſentia ſua , ſi fieri potuiſſet , primum quidem Reginaldum noſtrum de Pedraza , deinde anno 1538. Vicentium noſtrum de Valverde electum Epiſcopum Provinciæ Peruanæ , delegavit in Defenſores , & Protectores Indorum . Huic autem poſtremo ita reſcripſit : „ Por „ quanto Nos deſſeamos ſumamente , que los Yndios de eſſas nueſtras „ Provincias ſe conſerven , e vengan en conocimento de nueſtra ſanta „ Fè Catholica , que es nueſtro principal deſſeo : Por ende confiando de „ vueſtra perſona , fidelidad , e conciencia , e que con toda rectitud , e „ buen zelo entendereis en ello , es nueſtra merced , e voluntad , que „ en tanto que nueſtra merced e voluntad fuere , ſeais Protector , e De- „ fenſor de los Yndios de la dicha Provincia . Por ende Nos vos man- „ damos , que en la dicha Provincia del Perù tengais mucho cuydado „ de mirar , e viſitar los dichos Yndios , e hazer , que ſean bien trata- „ dos , e induſtriados , e enſeñados en las coſas de nueſtra ſanta Fè Ca- „ tholica , &c „ *Cum maxime cupiamus , Indos iſtarum noſtrarum Provinciarum conſervari , & ad agnitionem venire ſanctæ noſtræ Catholicæ Fidei , quod præcipuum eſt deſiderium noſtrum ; propterea de tua perſona , fidelitate , & conſcientia fidentes , & quod omni rectitudine , ac zelo in id ſis incubiturus , noſtra intentio , ac voluntas eſt , ut quouſque nobis placuerit , Protector ſis , ac Defenſor Indorum dictæ Provinciæ . Quocirca tibi mandamus , ut in dicta Peruana Provincia diligenter cures proſpicere prædictis Indis , eoſque viſitare , atque efficere , ut bene habeantur , inſtruantur , & doceantur in rebus ad noſtram S. Catholicam Fidem pertinentes* . Qui ita erga Indos erat affectus , qua ratione , niſi iniquiſſime , dici poteſt Deſpota , Indorum deſtructor , & non potius Pater amantiſſimus , Indorum ſalutem temporalem , & æternam vehementiſſime cupiens ? Mentitur ergo Monteſquius , mentiuntur & ceteri , qui eaſdem adhibent loquendi formulas , odio perciti in Gentem Hiſpanam , quam vident ab incredulitate , & irreligione longiſſime abhorrere .

Sed inquiunt , Bartholomæus de las Caſas librum edidit cui titulus , *Breviſſima relacion de la deſtruycion de las Indias* . Primum quærimus , an Auctor ejus libri umquam dicat , deſtructionem illam fuiſſe imperatam , aut probatam , aut permiſſam ab Hiſpana Monarchia , & a Catholicis Regibus ? Quomodo de las Caſas id potuiſſet affirmare , ſi jam Decretum obtinuerat a Cæſare pro libertate Indorum , ad Pizarrum , & Almagrum , ut paulo ante dictum eſt ? Quid , quod Auctor ipſe ejus relationis in Epiſt. nuncupatoria ad Philippum II. aperte fatetur , violentias quas deſcribit , cum eidem Philippo , tum Cæſari fuiſſe ignotas ? Quod ſi deſtructio illa contigiſſet inſciis ac repugnantibus Hiſpana Monarchia , Catholiciſ-

erat ponderis, ut in gravioribus ejus ſententia, conſiliumque avide peteretur.

500. Ad primum jam reſponderat S. Thomas explicans Iſaiæ verba in cit. c. 4. Ac primum ex Gloſſa; *quod non fuerunt tam ma-*

---

liciſque Regibus, qui certe optare numquam poterant occupationem regionum Indicarum habitatoribus vacantium, planeque deſertarum; cur eidem Monarchiæ ea deſtructio affingitur? Deinde ſi populi Indiarum jam fuiſſent deſtructi, nonne demens fuiſſet Epiſcopus ille, pro deſtructis populis preces interponens ſuas?

Nos autem veriſimile valde eſſe putamus, eam relationem haud habuiſſe auctorem Bartholomæum de las Caſas. Nam Franciſcus Antonius de Montalvo Ordinis S. Antonii Viennenſis, in Cenſura Operis cit. Melendez, ſe audiſſe teſtatur Equitem Franciſcum de Luceau ita dicentem: „Siendo yo eſtudiante, vi en caſa de mi Padre el original manuſcripto del Memorial, que con nombre del Obiſpo de Chiapa corre impreſo en todas lenguas, para que en todas ellas ſe maldigan los Eſpañoles, quæ tan execrandas maldades, como las que en el ſe inventan, y ſe les atribuyen cometieron en las conquiſtas del nuevo mundo. Eſte libro le compuſo un Frances, y traduceindole en Eſpañol ſe imprimió la primera vez en Leon de Francia, con titulo de impreſo en Sevilla, por D. Fr. Bartholome de las Caſas Obiſpo de Chiapa „. *Cum ſtudiis vacarem, vidi in domo Patris mei Manuſcriptum originale Libelli ſupplicis, quod ſub nomine Epiſcopi Chiapæ circumfertur impreſſum in omni idiomate, ut ubique maledicatur Hiſpanis, qui tam execrandas iniquitates patrarunt in occupatione novi orbis, cujuſmodi ſunt illæ, quæ ibi finguntur, illiſque affinguntur. Is liber compoſitus a quodam Gallo fuit, qui eum Hiſpanice vertit, & impreſſus primum fuit Lugduni Galliarum cum ementito nomine Hiſpalis, & tamquam compoſitus a D. Fr. Bartolomæo de las Caſas Epiſcopo Chiapæ.* Hæc atteſtatio non convincit quoſdam propterea quod liber editus fuit anno 1552. vivente adhuc Epiſcopo; quaſi qui nomen Auctoris, & loci mentitus fuit, non potuerit mentiri & annum.

Sunt autem & aliæ multæ conjecturæ, quæ ſuppoſitionem probant. Auctor illius Opellæ eam dirigit ad Philippum Principem, ut intercedat pro Indis apud Cæſarem Patrem. Cur non ad ipſum Cæſarem? Nam libellus ſupplex, quo nomine Opella inſcribitur, datus fingitur anno 1541. cum ibi dicantur elapſi 49. anni ab Indiarum detectione. At Cæſar jam anno 1528 & 1538. Decreta tulerat pro libertate, ac felicitate Indorum, ut dictum eſt, & eorum primum dederat inſtante de las Caſas. Si ea Decreta, aliaque multa, quæ refert Antonius Herrera, obſervata non fuerant, quare accuſatio immediate delata non fuit ad ipſum Cæſarem? Fortaſſe quia extra Hiſpaniam degebat. Sed etiam extra Hiſpaniam poterat non eſſe ſollicitus de regionibus Indiarum, ſi tam crudeliter Indi, quibus Defenſores, & Protectores deſtinarat, fuiſſent habiti, ut major ſaltem eorum pars eſſet deſtructa?

Tam

magna bella, ſicut ante. Unde in tempore Antichriſti quamvis ſit futura magna perſequutio; tamen habebunt pacem magnam adinvicem, ſicut fuit in tempore Diocletiani. Vel melius dicendum, quod referatur ad pacem factam per Chriſtum, quæ comple-

---

Tam vero multæ ſunt fabellæ, & calumniæ eo libello comprehenſæ, ut ſi umquam concederetur prodiiſſe ab Epiſcopo Chiapenſi, oporteret eum appellare inſignem fabulatorem, atque calumniatorem. Adſerit Auctor, in Inſula Hiſpaniola, e quodam monte erumpere flumina non minus viginti millia, aut vigintiquinque millia (videte animum Auctoris jocandi, efficiendique, ut Ven. Epiſcopus irrideretur), quæ omnia auro ſcatent. Adſerit, ex relatione cujuſdam Franciſcani, Atabalidam, ſeu potius Atahualpam, Peruanum Imperatorem (quem etiam nominat *Cacique*, cum tamen longe diſtarent *Caciques*, ſeu Viri nobiles, ab *Inghis*, iis nempe qui de ſtirpe Regia erant, multoque magis ab Imperatore) fuiſſe flammis traditum; cum tamen conſtet obiiſſe gladio de conjuratione accuſatum. Sed quod magis eſt (ne ſingula perſequamur) addit, Hiſpanos numquam curaſſe, ut Chriſti Fides illis gentibus annunciaretur; & in Indiis eo tempore quo ſcribebat, non majorem Dei viguiſſe notitiam, quam ante centum annos; excepta tantum Nova Hiſpania, ad quam aliqui perrexerant Religioſi Viri. Quomodo hæc ſcribere Chiapenſis Epiſcopus poterat, qui probe ſciebat, in Peruanum Regnum ex Ordine Prædicatorum quinque Viros fuiſſe miſſos a Carolo V. inter quos Vincentius Valverde, qui ann. 1541. jam Martyr obierat a barbaris occiſus cauſſa Fidei, quam ipſis annunciabat? cui compertum erat, ex aliis quoque Ordinibus Apoſtolicos Viros illuc perrexiſſe, ſtrenueque tunc agere pro converſione Indorum? qui ſciebat quoque, Eccleſias, & Monaſteria multa jam eſſe excitata non in Peruano tantum Regno, ſed & in aliis pleriſque? Poterat Ven. Epiſcopus, cujus probitatem, atque doctrinam univerſi Scriptores extollunt, eum Apoſtolicis coæquantes Viris, tam enormiter mentiri, & calumniari? Quodnam ejus fuiſſet charitatis genus, ut cauſſam ageret Indorum Idololatrarum, tradere veritatem, & alios Viros eximios in Vinea Domini laborantes, maligno dente laniare? Tam male de Epiſcopo Chiapenſi cogitare, ejus virtus non ſinit, non patitur.

Accedit, quod Sepulveda qui Epiſcopo Chiapenſi contra ibat in concertatione de Indis, eorumque libertate, in Apol. pro lib. *de juſtis belli cauſſis*, agens de malis quæ Indi dicebantur paſſi ab Hiſpanis, reſpondenſque ad ſeptimam objectionem a de las Caſas propoſitam de iiſdem malis, concedit quidem, aliqua illos fuiſſe paſſos mala; ſed poſt mala quædam enumerata, quorum præcipuum dicebatur eſſe ſervitus, ait: *Si mala, & bona quæ hoc bellum barbaris importat, ad calculos revocemus, haud dubie mala bonorum multitudine, & gravitate prorſus obruentur*. Pergitque enumerando bona temporalia, quæ præ malis contigerunt barbaris, nulla ne levi quidem facta mentione de incredibilibus illis malis, quæ in ſup-

plebitur in futuro. Addimus ex eodem S. Thoma 3. p. q. 35. a. 8. ad 1. eo vaticinio non condemnari bellum juſtum, ſed prædici pacem, quæ futura erat tempore, quo Chriſtus natus fuit.

V 4 Ad

ſuppoſito libello recenſentur. Præterea Herrera, licet in Decadibus ſæpe de Epiſcopo Chiapenſi ſermonem habeat, numquam tamen, quod ſciamus, de tam enormi ejus accuſatione verbum injicit. Quæ omnia haud levia videntur eſſe argumenta probantia, eam Opellam fuiſſe ſuppoſitam Ven. Epiſcopo; aut ſaltem interpolatam ab impio quodam, invidoque, calumniatore. Hoc eſt certiſſimum, undique ſcatere enormiſſimis falſitatibus, atque mendaciis, & calumniis; ideoque merito in Indicem Librorum prohibitorum, quem *Expurgatorium* vocant, a Supremo Quæſitorum Fidei Hiſpano Senatu fuiſſe relatam.

Si autem quis quærat, quare Indiarum regiones poſt occupationem Hiſpanorum non ita ut ante habitatoribus abundent, reſponderi primum poſſet, haud talem fuiſſe ibi populorum frequentiam ante detectionem, qualem incredibiliter auget fictus de las Caſas, ut etiam ex hoc ipſo nullam mereatur fidem. Scimus enim ab aliis probatiſſimis Auctoribus, frequentiſſima inter Indos fuiſſe bella: ſcimus, multa hominum millia ſæpiſſime, atque aliquando ad vigintimillia uno die in diverſis locis fuiſſe dæmonibus immolata; cujus generis ſacrificiorum & ipſi Indi minus perverſi pertæſi erant. Vide Acoſtam Hiſt. Indor. l. 5. c. 21. ſq. Scimus quoque, nonnullos ibi regnaſſe morbos, qui in alias mundi partes delati ſunt, cum eſsent ante incogniti, uti lues venerea, & ille qui vulgo dicitur *vajuolo*, de quibus morbis ne verbum quidem exſtat apud veteres Medicos. Vide Herreram Dec. 1. l 1. c. 5. Quis credet, in tanta inhumanitate ſacrificiorum, atque in tanta morborum pernicie, quæ ipſam Europam fœdavit, innumeriſque hominibus vitam eripuit, Indos perſtitiſse diu incolumes? Ad hæc: ſciunt univerſi quantopere humanæ propagationi obſtet criminoſa libido, quæ tamen pluſquam brutalis erat inter pleroſque Indos.

At ſi quis obfirmatus in ſententia maneat de maxima piſcorum Indorum multitudine, rationes non deſunt ad oſtendendum, quare ſub Hiſpano Imperio fuerit aliquantulum imminuta. Herrera loc. cit. putat, hanc imminutionem contigiſse 1. ex Catholica Religione, quæ polygamiam vetat. 2. ex Indorum translatione e locis, ubi degebant, in alia diverſi climatis, contra ac Catholica Regina Iſabella mandarat. 3. ex uſu ciborum ab Hiſpanis illuc deportatorum, exque abuſu aquæ ex vino deſtillatæ. 4. ex pigritia Indorum; non enim ut ante ſub eorum Principibus, coacti fuerunt ad magnos ſubeundos labores. Addunt nonnulli labores graves, & moleſtos in fodinis auri, & argenti. Sed hæc non videtur ſufficiens cauſa magnæ diminutionis multitudinis: nam & ante detectionem Indi in fodinis laborarunt; ingens enim apud eos erat copia auri, & argenti: & inſuper pluribus in locis metalla e fodinis eruebantur extra

In-

501. Ad ſecundum reſpondet S. Thomas 2. 2. q. 40. a. 1. ad 2. præceptum illud Domini non reſiſtendi malo, & præbendi ſiniſtram ei qui percuſſerit dexteram, dimittendique pallium ei qui tulerit tunicam, ſervandum ſemper eſſe in præparatione animi, ſi opus fuerit. At vero multoties aliter eſt agendum vel propter bonum commune, vel etiam propter bonum illorum, cum quibus pugnatur. Hæc vera reſpoſio eſt, qua utitur etiam S. Auguſtinus l. 1. de ſer. Dom. in mont. c. 19. non ea, quam adhibet Grotius de jur, bell. & pac. l. 1. c. 2. §. 8. n. 3. ſeq. nimirum Chriſtum iis verbis non alloqui Magiſtratus, ſed eos qui impetuntur; nec de quavis injuria, & provocatione; ſed

---

Indias, præſertim in Hiſpania, & hactenus in Regno Hungariæ eruuntur; quin propterea ſequuta fuerit grandis illa multitudinis hominum diminutio. Falſiſſimum vero eſt, quod ait Raynal, Indiarum depopulationem repetendam eſse ex lenta oppreſſione Gubernii: nam Indi, ſi pertenue excipias tributum, quod inſtar vectigalis ſolvunt, in reliquis ſunt omnino liberi.

Hæc quidem de priori Monteſquii adſertione, qua omnes Americæ habitatores ab Hiſpana Monarchia deſtructos effutiit. Nunc de altera ejus cenſura. Itaque, ſi illum audimus, nullus eſſet dicendi finis, quoties redigenda ad calculos forent bona, quæ Hiſpani Indis Mexicanis non fecerunt, & mala, quæ ipſis intulerunt. Monteſquius qui ſtylo adverſus Hiſpanos non parcebat, nonniſi tria mala Mexicanis ab Hiſpanis illata, potuit reperire: nam innumeri illi catalogi thraſonica jactatio ſunt. Expendamus ſingula. *Hiſpani dare illis debebant Religionem mitem, & dederunt ſuperſtitionem furentem*. Quid dici contumelioſius poterat non in Gentem Hiſpanam modo, ſed in ipſam Catholicam Religionem? Hanc ſiquidem Hiſpani in Novum Orbem deportarunt, nec deportarunt tantum, ſed per immenſos labores, & copioſum ſanguinem ab Apoſtolicis Viris effuſum, ibidem conſtituerunt adeo proſpero, felicique eventu, Divina favente gratia, ut in vaſtiſſimis illis Regionibus, in quibus per tot ſecula cultus fuerat dæmon, vero Deo cultus exhiberetur. Erectum ubique fuit Crucis trophæum, annunciatus Chriſtus, innumeri ſacro tincti Baptiſmate, Eccleſiæ excitatæ, ædificata magnifica templa (hæc fortaſſe diſplicebant Monteſquio, qui vel nulla, vel pauperrima admittit), ſtabilita Eccleſiaſtica Hierarchia, Monaſteria magno numero erecta etiam pro ſacris Virginibus, fundatæ Domus ad puerorum inſtructionem, ad pauperum ſubſidium, ad infirmorum ſolatia; Sacramenta adminiſtrata, Conciones, & Sacræ Supplicationes aſſidue habitæ; miſſi undique Sacerdotes ad Evangelium annunciandum Gentibus adhuc in tenebris infidelitatis ſedentibus: Paucis, conſtituta fuit Religio Romana, ideſt, Catholica. Hiſce tam eximiis geſtis contineri ne putat Mon-

ſed tantum de alapa, & de provocatione ad ethnicos Magiſtratus. Præceptum enim Chriſti generale eſt, & Chriſtianam patientiam reſpicit.

502. Ad tertium reſpondet S. Thomas in c. 12. Epiſt. ad Rom. lect. 3. priora verba Apoſtoli eodem modo intelligenda eſſe, quo verba Chriſti, ſcilicet de animi præparatione ad benefaciendum omnibus, & nemini malefaciendum ex affectu odii, aut vindictæ. Alterum vero Apoſtoli teſtimonium ad rem non facit: non enim ibi loquitur de armis militiæ corporalis, ſed de

---

Monteſquius *ſuperſtitionem furentem*? Qui ita loquitur, in ſuſpicionem venit, an Catholicam Religionem ſuperſtitioſam exiſtimet, incredulorum aut hæreticorum hominum more, qui vel omnem Religionem appellant ſuperſtitionem fanaticorum; vel nullam præter naturalem a ſuperſtitione vacare credunt; vel ſacros Catholicæ Religionis ritus tamquam ſuperſtitioſos ſpernunt; ideoque in Hiſpanos tamquam adhuc barbaros in hac ſeculi luce, & tamquam ſuperſtitioſos debacchantur; laudaturi, ſi ad impiam eorum cogitandi, & ſcribendi rationem accederent. Hiſpani autem ſi nullum aliud Indis attuliſſent bonum (Attulerunt autem innumeras, ſcientias, artes, ipſamque humanitatem, ablegata barbarie) quam Romanam, ideſt Catholicam Religionem, Catholicoſque ritus, cumulatiſſimis illos affeciſſent muneribus; ſpiritualia enim bona ad æternam felicitatem proficientia, vera ſunt hominis bona: terrena autem bona reſpectu illorum habenda ſunt velut ſtercora. Utinam per tempus liceret, quam multa dicere poſſemus de Hiſpanorum zelo in evellendis impiis Indorum ſuperſtitionibus! Adeantur præ ceteris Concilia Mexicana, & Limana, præſertim ſub S. Turibio, in Collect. Conc. Hiſp. Card. Aguirre.

Alteram Monteſquii accuſationem jam falſitatis, & calumniæ pluſquam ſatis convicimus. Videte autem ridiculum Monteſquii loquendi modum: nam vel Indi, antequam in Hiſpanorum ditionem venirent, liberi erant, vel erant ſuorum dominorum mancipia. Si liberi, quomodo Hiſpani *ex eis mancipiis feciſſent liberos*? non enim mancipia, ſed liberi fuiſſent. Ad ſummum ergo in libertate conſervare potuiſſent. Si autem mancipia erant, quomodo *liberos feciſſent mancipia*? nam illi non fuiſſent liberi, ſed mancipia; ideoque non libertatem illis eripuiſſent, ſed in ſervitute confirmaſſent. Tam patentem contradictionem Monteſquius non vidit.

Reſtat poſtrema accuſatio de Indis *ab Hiſpanis minime inſtructis ſuper immanitate humanorum ſacrificiorum*. Qua quidem accuſatione nihil eſſe poteſt calumnioſius. Hiſpani ſiquidem adlaborarunt maxime, ut ejuſmodi ſacrificiorum immanitatem Indis oſtenderent; atque imprimis Corteſius; is enim a Montezuma, qui tunc Mexici præerat, poſtulavit, ut ab ea immanitate Mexicani abſtinerent, minatus, ni abſtinerent. Ex dictis igitur perſpicuum eſt, accuſationes Monteſquii, ſimiliumque hominum non veritate niti, ſed averſione in Hiſpanos, quod ſumme ſint Catholici.

de armis militiæ ſpiritualis ; cum qua tamen militia corporalis non pugnat, ſi bellum ſit juſtum (1). Et eodem modo intelligendum eſt tertium Apoſtoli teſtimonium (2).

503. Ad quartum dicimus, Jacobum loqui de illis bellis, & litibus, quæ ortum habent ex cauſſis injuſtis. Hæc autem & nos reprobamus.

504. Ad quintum reſpondet S.Thomas (3) poſt S.Auguſtinum (4): „ Ille accipit gladium, qui nulla ſuperiore, aut legitima po„ teſtate, aut jubente, vel concedente, in ſanguinem alicujus „ armatur. Qui vero ex auctoritate Principis, vel Judicis (ſi „ ſit perſona privata) vel ex zelo juſtitiæ, quaſi ex auctori„ tate Dei (ſi ſit perſona publica) gladio utitur, non ipſe „ accipit gladium, ſed ab alio ſibi commiſſo utitur „.

505. Ad ſextum ſunt qui reſpondent, Nicæno Canone eos pœnitentiæ addici, qui ob fidei confeſſionem privati fuerant cingulo militari, & poſtea illud repetebant, parati fidem negare. Ita Canonem explicarunt Zonaras, Balſamon, & Ruffinus. At vero Albaſpinæus (5) putat, eo Canone *deſignari lapſos pœnitentes, quos benedictione percepta, poſthabitaque rerum omnium, ac munerum militarium, & fori cura, ac cogitatione, voti poſtea pœnituiſſet*.

ARTICULUS V.

Utrum ſervitus ſit contra jus naturæ.

506. DE ſervitute *perſonali* loquimur, non de *reali*, qua res unius alteri ſervire dicitur, veluti ſi unius prædium alterius prædio ſerviat, quia alter jus habet tranſeundi per illud. Cum autem jus naturæ dominia rerum non interdicat; nec interdicit ſervitutem realem, quæ rem ipſam ſequitur.

Eſt

(1) Vide S. Thom in c. 10. Epiſt. 2. Cor. lect. 1.
(2) Vide eundem in cap. 6. Epiſt. ad Epheſ. lect. 3.
(3) 2. 2. q. 40. a. 1. ad 1.
(4) L. 22. con. Fauſtum, c. 70.
(5) In not. ad Can. 12. Conc. Nicæni I. Tom. 2. Conc. Labbæi pag. 78.

507. Eſt autem ſervitus perſonalis duplex, altera *perfecta*, altera *imperfecta*. Atque imperfecta quidem, quæ *famulatus* dici ſolet, nihil eſt aliud, quam contractus quidam inter famulum, & dominum, cui ille ſuas operas locat ſub certa mercede, quin tamen deſinat eſſe ſui juris; ac dicitur *famulus*. Servitus autem perfecta dicitur illa, qua quis manet perpetuo alteri ita mancipatus, ut *hoc ipſum quod eſt, ſit alterius* (1): & hujuſmodi ſervi vocantur *mancipia*. De ſervitute imperfecta nemo dubitat, eam non eſſe vetitam jure naturæ; eſt enim merus contractus, *do, ut facias, & facio, ut des*, nec adimit famulo libertatem politicam (2).

508. Servi item alii ſunt *ex natura*; alii *ex lege*. Atque ex natura quidem, ut S. Thomas advertit (3), ille dicitur ſervus, *qui non poteſt regi, niſi ab alio*; ſive ut idem S. Doctor exponit (4). „ Ille eſt naturaliter ſervus, qui habet aptitudi- „ nem naturalem, ut ſit alterius, inquantum ſcilicet non po- „ teſt regi propria ratione, per quam homo eſt dominus ſui, „ ſed ſolum ratione alterius: propter quod naturaliter alterius „ eſt quaſi ſervus „. Verum hæc ſervitus neque propriæ mancipationem præſefert, neque effectus habet propriæ ſervitutis; & idcirco S. Thomas ait, ejuſmodi ſervos eſſe *quaſi ſervos*. Ex lege autem ſervi dicuntur, qui vel capti ſunt in bello juſto; vel naſcuntur ex ſervis; vel ad ſervitutem juſte ſunt condemnati; vel pretio ſe vendiderunt, fueruntque empti; ideoque ſervi alii ſunt *jure belli*; alii *nativitate*; alii *condemnatione*; alii *venditione*, & *emptione*.

Vi-

(1) Ita S. Thomas 1. Polit. lect. 2. Grotius autem de jur. bel. & pac. l. 2. c. 5. §. 30. putat ſervitutem imperfectam eſſe *in diem*, *aut ſub conditione*, *aut ad res certas*. Pufendorfius etiam l. 2. de offic. hom. & civ. c. 4. §. 2. vocat ejuſmodi ſervos, *mercenarios temporarios*. Falluntur vero: nam famuli etiamſi famulatui perpetuo, & abſque ulla conditione, & ad quaſcumque res ſeſe domino addicant; dummodo eis competat facultas diſponendi in ceteris de ſuis juribus, veri famuli ſunt, non autem mancipia. Itaque famuli a mancipiis hoc tantum diſcrimine differunt, quod illi remanent ſui juris, hæc vero ſecus.

(2) Hoc genere ſervitutis Jacob ſervivit Labano quatuordecim annis, ut dic. Gen. 29. Non enim verus ſervus fuit Labani, cum jura ſua non amiſerit ſerviendo.

(3) 1. Polit. lect. 2. (4) Ibid. lect. 3.

509. Videtur autem ſervitus legalis eſſe prohibita jure naturæ (1), 1. quia hæc ſervitus definitur (2): *Conſtitutio juris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam ſubjicitur* (3). Sed quod eſt contra naturam, interdicitur jure naturæ. Servitus ergo legalis eſt contra jus naturæ.

510. II. Libertas, & ingenuitas eſt jus inſeparabile a natura, quæ ſe regere ſcit, & poteſt (4). At vero per ſervitutem, qua quis alteri mancipatur, amittitur libertas, & ingenuitas. Agitur ergo contra naturæ jus.

511. III. Homines naturali jure naſcuntur liberi, atque hac libertate ceteris animantibus præſtant. Nullum autem poſitivum jus derogare poteſt juri naturali. Non potuit ergo ſervitus ullo poſitivo jure induci.

512. IV. Cum primum homo creatus fuit, dominium a Deo accepit ſupra ceteras creaturas ipſi inferiores, non autem prælatus fuit aliis hominibus. Lex etiam Chriſtiana omnem obnoxiam ſervitutem abſtulit; quomodo enim permitterentur eſſe ſervi ii quos Chriſtus libertate donavit? Servitus ergo eſt etiam contra jus divinum. V. Ut

---

(1) Genuenſis l. 2. de offic. c. 4. §. 5. autumat licere quidem pauperi ſe tradere in ſervitutem, ſi non habeat unde vitam toleret; idemque licere capto in bello, ne trucidetur: nemini autem licere eos accipere ſub ſervitutem obnoxiam. „ Accipere, *inquit* alterum ſub obnoxiam ſer„ vitutem, modo priorem cauſſam exceperis (*nimirum ſi quis ſtupido & „ ſervili præditus ſit ingenio, ut nequeat ipſe ſeſe regere, vitamque ſervare*) „ non ſolum jura humanitatis, ſed ipſius juſtitiæ prohibere cenſeo .... „ Quare leges Romanorum, reliquorumque populorum, quæ hanc ſer„ vitutem firmant, belluinas eſſe, & naturæ adverſas non dubito; ſatiſ„ que demonſtravit auctor operis illuſtris *l'eſprit des Loix*,. Videte quam fidenter is homo leges univerſorum populorum, quæ ſervitutem legalem probant, ut *belluinas* traducit. Anne belluinæ etiam, & naturæ adverſæ fuerunt leges populi Judæorum, de quibus paulo poſt dicemus? Aguntne etiam *belluino* more, & naturæ violant jura Catholici Principes, & Reſpublicæ, cum Piratas ſubjiciunt ſervituti obnoxiæ?

(2) Inſt. de jur. perſon. § *ſervitus*.

(3) Hanc definitionem reprobans Genuenſis l. 1. de offic. c. 11. §. 1. ait, ſervitutem potius dici debuiſſe *jus potentiorum adverſus imbecilliores*. Additque: „ Quale igitur eſt iſtiuſmodi jus, quod cum natura pugnat „? At nihil dixit novi; jam enim Sotus l. 4 de juſt. & jur q. 2. a. 2. eadem ſcripſerat objiciendo. Et multo jam ante a S. Thoma in 4. diſt. 36. a. 1. arg. 2. eadem objectio propoſita fuerat.

(4) Genuenſis ib. l. 2. c. 4. §. 5.

513. V. Ut Monteſquius advertit (1), ideo opinatum eſt, poſſe victorem in bello captivos ſervituti ſubjicere, quia victor poterat eos occidere. Atqui peracto bello, victor non habet amplius occidendi jus, cum ſit extra ſtatum juſtæ defenſionis, propriæque conſervationis. Igitur nec jus habet redigendi captivos in ſervitutem. Præterea falſum eſt, hominem liberum poſſe ſe vendere: nam venditio ſupponit pretium: mancipium autem vendens ſe, tranſiret cum omnibus ſuis bonis in proprietatem domini. Dominus ergo ipſum emens, nihil daret, nec mancipium quidquam acciperet. Inſuper, nemini licet ſe occidere; ergo nec ſuam vendere libertatem. Ad hæc libertas cujuſque civis pars eſt libertatis publicæ; non licet ergo cuiquam ſuam vendere libertatem, quæ nullo æſtimari pretio poteſt; ideoque lex civilis quæ dirimit contractus ob læſionem enormem, multo magis debet dirimere hunc venditionis contractum, qui continet læſionem omnium enormiſſimam. Denique ſervitus æque opponitur juri civili, ac naturali; quæ enim lex civilis interdicere poſſet, ne mancipium fugeret, ſi mancipia ad ſocietatem civilem non pertinerent, neque proinde ad leges civiles? Videtur ergo jus ſervitutis potius oriri ex contemptu, quo una natio aliam deſpicit; vel ex Religione, a qua nonnulli putant jus dari redigendi in ſervitutem eos, qui illam non profitentur. Vera item origo ſervitutis eſt dominium deſpoticum in pleriſque regionibus vigens, cujus ut evadant tyrannidem, homines liberi qui reſiſtendi vim non habent, malunt ſe addicere ſervituti. Accedit conditio climatis nonnullarum regionum, in quibus calor debilitat corpus, nec homines ad laborem inducuntur, niſi propter timorem; quæ quidem conditio minus diſplicere ſervitutem facit. Hactenus Monteſquius.

(1) L'eſprit des loix l. 10. c. 3. & l. 15. c. 2. ſqq.

Prop.

Prop. *Servitus legalis* I. *ſive jure belli juſti*, II. *ſive jure nativitatis*, III. *ſive ratione juſtæ condemnationis*, IV. *ſivé titulo venditionis*, *&* *emptionis licita eſt*, *nec opponitur juri naturæ*.

§ 14. PRob. 1. p. In bello juſto omnia licent contra hoſtes invadentes, ideoque & licet eos occidere. Vel ergo hoſtes, durante pugna, victori ſe tradunt; & planum eſt, ſe tradere, ne occidantur: & cum bellum ex parte eorum ſupponatur injuſtum, in culpa ſunt, quæ pœnam meretur. Vel non ſe tradunt, ſed a victore ſuperantur; & multo magis in culpa ſunt, iſque potuiſſet etiam poſt eos ſuperatos, pugnam contra eos in pœnam obſtinationis continuare, & poteſt alteri pœnæ ſubjicere. Quod ergo eos ſervet (1), & ſervituti ſubjiciat, potius ex indulgentia, & miſericordia eſt; poſſet enim perſequi uſque ad internicionem (2). Jam vero cuique licet ob vitam ſervandam, libertatem amittere, ſervitutique ſeſe ſubjicere: nam vita bonum eſt libertate præſtantius. Vitam vero donare illi, quem potuiſſem licite occidere, non ſolum non pugnat cum jure naturæ, ſed apprime ipſi conforme eſt. Congruit etiam eidem juri, ut delinquentes debita pœna plectantur: ſervitus autem pœna eſt in delinquentes ſtatuta. Licita eſt igitur ſervitus legalis ex bello juſto, nec juri naturæ adverſatur. Hinc 2. Pet. 2. v. 19. dicitur: *A quo quis ſuperatus eſt, hujus & ſervus eſt*. Quare qui hoc ſervitutis genus illicitum, & contra jus naturæ eſſe putant, videntur Apoſtolicæ adverſari ſententiæ. Obtinuit quidem inter Chriſtianos conſuetudo, ne Chriſtiani in bello capti ſerviant ut mancipia (3). Sed non propterea dici poteſt, ſervitutem ex bello juſto opponi naturali juri, & a le-

(1) Hinc ſervitus a *ſervando* dicta eſt, ſicut mancipium a *manu capere*. Vide Inſt. de jur. perſon.

(2) Longe aberravit Monteſquius loc. cit. ajens, jus ſervitutis derivatum fuiſſe a jure occidendi, deſtruendique Societatem victam; nemo enim Chriſtianus Scriptor dixit, licere victori integram Societatem victam occidere; multi enim in ea ſunt innocentes: hos autem occidere nefarium eſt.

(3) Vide Bartol. in l. hoſtes de capt. & poſtlim. reverſ.

a lege Chriſtiana fuiſſe ſublatam (1); etenim & ipſi Chriſtiani, ſi contra infideles juſta gerant bella, eos captivos ſervituti ſubjiciunt. Rationem præfatam paucis verbis tradit S. Thomas (2), cum ſcribit: *ſervitus in pœnam peccati introducta eſt*. Ex peccato enim pugnantium in bello, quod ex parte ipſorum injuſtum eſt, oritur, ut eis debeatur ſervitutis pœna, ſive tradant ſeſe victori, ſive ab eo capiantur. Itaque ſervitus ſemper eſt juſta, niſi forte ex pacto cum victore hoſtes conveniant, ne eos ſervituti faciat obnoxios; tunc enim pacto ſtandum eſt. Sublimem S. Thomæ rationem ſi Genuenſis legiſſet, abſtinuiſſet fortaſſe a proſcindendis, tamquam *belluinis*, Legibus hanc ſervitutem firmantibus. Sed Doctores quos Genuenſis præ manibus habebat, & conſectabatur, erant Grotii, Puſendorfii, Monteſquii, aliique ſimiles, qui tam alte videre nequiverant.

515. Prob. 2. p. Servi hoc ipſum quod ſunt, alterius ſunt ex jam dictis (3); ideoque quidquid ex eis provenit, ad dominos ipſorum ſpectat. Proveniunt autem filii ex parentibus. Si ergo parentes ſint mancipia, & filii eorum naſcuntur mancipia. Dantur ergo mancipia ex nativitate. Nec talis eorum ſervitus eſt contra jus naturæ: nam ſi parentum ſervitus non pugnat cum jure naturæ, ut demonſtratum eſt (4), nec pugnare debet ſervitus filiorum, qui naturaliter ex parentibus proveniunt (5). Id certum eſt, ſi uterque parens ſit ſervus. Quod ſi

---

(1) *Omnem obnoxiam ſervitutem fuiſſe a Chriſtiana lege ſublatam*, ſcribit Genuenſis loc. cit. ac monet, ut videatur S. Ambroſius l. 2. *de Officiis Chriſtianorum*, nullo indicato capite. Agnoſce Genuenſis eruditionem. Quinam ſunt ii libri a S. Ambroſio ſcripti *de Officiis Chriſtianorum*? Maurini Patres repererunt in ſuperioribus edit. & in nonnullis recentioribus Mſs. deſiderari vocem *Miniſtrorum*, quam ipſi reſtituerunt; nullibi vero repererunt vocem *Chriſtianorum*. Et ſane libri illi unice tendunt ad inſtructionem *Miniſtrorum*. Nihil autem exſtat in eo lib. quod ad ſervitutem directe pertineat. De hac loquitur S. Ambroſius Epiſt. 37. Claſ. 1. multaque habet ad rem noſtram apprime facientia. Quod vero ſervitus non fuerit ſublata a lege Chriſtiana, conſtat ex cit. S. Petri teſtimonio, & ex Apoſtolo Paulo, ut paullo poſt dicemus.

(2) Loc. cit. ad 2.

(3) §. 507. (4) §. praeced.

(5) Sic apud Hebræos divina lege ſancitum erat Exodi 21. v. 4. ubi de ſervo dicitur: *Sin autem dominus dederit illi uxorem, & pepererit filios, & filias:*

ſi unus parentum ſervus ſit, alter liber, Romano jure ſtatuitur (1), *partum ancillæ, matris ſequi conditionem, nec ſtatum patris in hac ſpecie conſiderari*. Cujus legis æquitatem oſtendit S. Thomas (2) ſcribens: ,, Secundum leges civiles partus ,, ſequitur ventrem, & hoc rationabiliter, quia proles habet ,, a patre complementum formale, ſed a matre ſubſtantiam cor- ,, poris. Servitus autem corporalis conditio eſt, cum ſervus ſit ,, quaſi inſtrumentum domini in operando; & ideo proles in ,, libertate, & ſervitute ſequitur matrem . . . In quibuſdam ta- ,, men terris, quæ jure civili (*Romano*) non reguntur, par- ,, tus ſequitur deteriorem conditionem (3) . . . . tamen non eſt ,, credibile, quod talis conſuetudo poſſit eſſe ita rationabilis, ,, ſicut illud quod multorum ſapientium diuturno ſtudio determi- ,, natum eſt (4). Hoc etiam in naturalibus invenitur, quod re- ,, ceptum eſt in recipiente per modum recipientis, & non per ,, modum dantis; & ideo rationabile eſt, quod ſemen rece- ,, ptum in muliere, ad conditionem ipſius trahatur ,, .

516. Tertia prop. pars omni vacat dubio: nam ſi Judex poteſt reum criminis ad mortem damnare, multo magis ad ſervitutem (5).

De

---

filias: mulier, & liberi ejus erunt domini ſui. Quibus verbis non ſolum oſtenditur, liberos ſervorum eſſe ſervos, nec id pugnare cum jure naturæ; ſed etiam liberos ſequi in ſervitute conditionem matris.

(1) L. 7. ff. de rei vindicat. & l. 42. ff. de liber. cauſſa.

(2) In 4. d. 36. q 1. a. 3.

(3) Talis conſuetudo vigebat apud Longobardos, & Saxones, & apud Wiſigotthos in Hiſpania. Vide Speculum Sax. 1, 16. & c. ult. cauſ. 32. quæſt. 4.

(4) Grotius de jur. bell. & pac. l. 2. c. 5. §. 29. poſt multas in not. t laudatas conſuetudines & leges in hoc genere: ,, Has leges, *inquit*, a ,, civili Romana diſcrepantes juri naturæ non repugnare agnoſcit Thomas ,, Aquinas ,,. Agnovit quidem Thomas juri naturæ eas non repugnare, ſed tamen ait, atque oſtendit, illas non eſſe *ita rationabiles*, ut lex Romana, quam dixit *rationabiliter* præcipere, ut *partus ſequatur ventrem*, contra ac docet Grotius ib. cum ait, hanc legem *juri naturali non ſatis congruere*. Quodque mirum eſt, probatione utitur, quam pridem S. Thomas ut inutilem habuit.

(5) Ad hoc ſervitutis genus reducitur ſervitus imperfecta *nexorum*, ideſt, eorum qui ære alieno gravati ſuas creditoribus præſtant operas, ſive ſponte, ſive ex Judicis ſententia; & *addictorum*, qui ex ſententia Judicis addicuntur alicujus ſervitio.

517. De ſervitute emptitia, de qua in poſtrema prop. parte, quod non adverſetur juri naturæ, conſtat, quia ejuſmodi ſervitutis uſus erat apud Hebræos. Nam Ex. 12. v. 44. dicitur: *Omnis ſervus emptitius circumcidetur, & ſic comedet*. Et c. 21. v. 2. ſqq. *Si emeris ſervum Hebræum, ſex annis ſerviet tibi ... Quod ſi dixerit ſervus: diligo dominum meum* (1), *& uxorem ac liberos, non egrediar liber: offeret eum dominus diis* (ideſt Judicibus populi) *& applicabitur ad oſtium, & poſtes, perforabitque aurem ejus ſubula: & erit ei ſervus in ſeculum*. Et Levit. 25. v. 39. *Si paupertate compulſus vendiderit ſe tibi frater tuus, non eum opprimes ſervitute famulorum*. Et v. 44. *Servus, & ancilla ſint vobis de nationibus, quæ in circuitu veſtro ſunt ... Et hæreditario jure tranſmittetis ad poſteros, ac poſſidebitis in æternum* (2). Conſtat præterea, quia cum homo ſit dominus ſuæ libertatis civilis, ejus uſum poteſt vendere, emptorque ejus dominus evadit. Requiritur tamen juſta cauſſa; nemini ſiquidem licet abſque cauſſa legitima privare ſe magno bono, cujuſmodi eſt libertas civilis. Talis cauſſa eſt magna paupertas, ſi ſcilicet nullus alius præſto ſit vivendi modus. Qua ex cauſſa licet quoque parentibus, ſpectato jure naturæ, vendere filios (3); vita enim pretioſior eſt libertate civili. Non vi-

(1) Hæc Scripturæ verba oſtendunt, quantopere deceptus ſit Genuenſis, dum loc. cit. §. 6. nullo facto diſcrimine ait: „ domeſtici ſervi in hoſtium „ numero ſunt habendi, tanto nocentiores, quanto clandeſtini „. Non ita loquebatur Apoſtolus ſcribens ad Epheſ. 6. v. 5. ſqq. „ Servi obedite „ dominis carnalibus cum timore, & tremore in ſimplicitate cordis ve- „ ſtri... Et vos Domini eadem facite illis, remittentes minas, ſcien- „ tes, quia & illorum, & veſter Dominus eſt in cælis „. Genuenſis autem vult, ut domini habeant ſervos tamquam hoſtes.

(2) Falſo ſcribit Lockius de civ. Gubern. c. 3. ſervos emptitios apud Hebræos, non mancipia, ſed tantum famulos fuiſſe. Aurium perforatio etiam apud Gentiles ſignum erat ſervitutis mancipiorum. Vide Juvenalem ſat. 1. & Plutarchum in apophteg.

(3) Diximus, *ſpectato jure naturæ*: nam inter Chriſtianos jamdiu obſolevit mos vendendi ſeipſum in ſervum. Neque enim ſervitus *adſcriptorum glebæ*, ſive colonorum terræ addictorum, qui cum agro mutant dominum, ſervitus eſt veri nominis, & perfecta, ut Grotius ipſe concedit loc. cit. Nam iſtiuſmodi ſervitus non efficit, ut coloni revera non ſint ſui juris quoad reliqua, hoc tantum excepto, quod debeant ſemper eamdem colere terram

videtur tamen legitima cauſſa, ſe in ſervitutem tradere ad æs alienum ſolvendum. Multoque minus licitum eſſe poteſt commercium Æthiopum, qui transducuntur, ut vendantur, niſi forte vel ipſi, vel eorum parentes egeſtate preſſi, libere vendiderint. Nam illos vel furari, vel fraudibus pellicere, aut compellere, injuſtum eſt; neque ſic capti, mancipia evadunt, etiamſi ab aliis empti fuerint ſoluto pretio, ſed omnino manumittendi ſunt tamquam liberi, quamquam nulla ſit ſpes pretii ſoluti recuperandi (1).

518. Ad primum reſpondemus cum S. Thoma (2), ſervitutem eſſe quidem contra primam intentionem naturæ, quæ hominem conſtituit liberum; non tamen eſſe contra ſecundam intentionem naturæ, quia natura etiam inclinat, ut inferatur pœna peccanti, utque homo vitam conſervet meliori quo poteſt modo. Jus ergo gentium quo ſervitus ex bello juſto conſtituitur, eſt quidem

---

ram, quam incolunt, nec poſſint ad aliam tranſire, invito domino. Quod cauſſa boni communis in nonnullis Regionibus factum eſt, ne terræ incultæ remanerent. Erravit igitur Genuenſis, cum loc. cit. §. 5. & 7. & in notis ſubj. hanc imperfectam ſervitutis ſpeciem in plebeis, paganiſque Poloniæ & Germaniæ reprobavit tamquam diſſonam a Chriſtiana lege, & tendentem ad Reipublicæ perniciem. Macte: nonne de integris Nationibus optime is Philoſophus meretur?

(1) Vide Sotum loc. cit.

(2) In 4. d. 36. a. 1. ad 2. „ Nihil prohibet eſſe aliquid contra naturam, quantum ad primam intentionem ipſius, quod non eſt contra naturam quantum ad ſecundam ejus intentionem: ſicut omnis corruptio, & defectus, & ſenium eſt contra naturam, quia natura intendit eſſe, & perfectionem; non tamen eſt contra ſecundam intentionem naturæ, quia ex quo natura non poteſt conſervare eſſe in uno, conſervat in altero quod generatur ex corruptione alterius: & quando natura non poteſt perducere ad majorem perfectionem, inducit ad minorem.... Similiter etiam dico, quod ſervitus eſt contra primam intentionem naturæ, ſed non eſt contra ſecundam, quia naturalis ratio ad hoc inclinat, & hoc appetit natura, ut quilibet ſit bonus: ſed ex quo aliquis peccat, natura etiam inclinat, ut ex peccato pœnam reportet, & ſic ſervitus in pœnam peccati introducta eſt. Nec eſt inconveniens, aliquid naturale per hoc quod eſt contra naturam, hoc modo impediri; ſic enim matrimonium impeditur per impotentiam coeundi, quæ eſt contra naturam modo prædicto „. Sublimiorem, verioremque doctrinam in Recentiorum nemine, qui de jure naturæ, & gentium ſcripſit, reperietis umquam.

dem contra primam intentionem naturæ conſtituentis hominem liberum, non autem contra ſecundam intentionem naturæ volentis pœnam peccati. Videat Genuenſis, qua ratione dari poſſit jus gentium contra naturam, deſinatque obſtrepere, quod ſervitus ex bello juſto ſit potius *jus potentiorum adverſus imbecilliores*; quaſi univerſi Bellatores in ſententiam impiam iverint Hobbeſii metientis juſtum ex potentia fortioris.

519. Ad ſecundum negamus majorem, quæ eſt unicum Genuenſis principium; dictum eſt enim (1), hominem eſſe dominum ſuæ libertatis, non quidem ut eam ſine cauſſa profundat, ſed ut eam inſumat in cauſſas juſtas, præſertim in vitæ conſervationem.

520. Ad tertium reſponſio patet ex dictis (2); non enim jus poſitivum derogavit juri naturali; ſed ipſum jus naturale, ut advertit Angelicus (3), dictans pœnam eſſe pro culpa infligendam, eſt illud a quo proficiſcitur ſervitus; quamvis determinatio hujus pœnæ ſit a jure poſitivo. Idem *S.* Doctor altius aſſurgens docet (4), libertatem legalem, cui opponitur ſervitus, non ideo eſſe de jure naturæ, quaſi ſit a natura hominibus præcepta; ſed quia non eſt inducta a natura, ſicut nec rerum diviſio eſt a natura inducta, nec tamen eſt a natura prohibita. Quemadmodum ergo jus poſitivum inducendo rerum diviſionem non derogavit juri naturali, ſecundum quod omnia

X 2 ſunt

(2) §. 517. (2) §. 518.

(3) Loc. cit. ad 3. „ Jus, *inquit*, naturale dictat, quod pœna ſit pro „ culpa infligenda... ſed determinare pœnam ſecundum conditionem per„ ſonæ, & culpæ, eſt juris poſitivi; & ideo ſervitus, quæ eſt quædam „ pœna determinata, eſt de jure poſitivo, & a naturali proficiſcitur ſi„ cut determinatum ab indeterminato „.

(4) 1. 2. q. 94. a. 5. ad 3. „ Aliquid dicitur eſſe de jure naturali du„ pliciter. Uno modo quia ad hoc natura inclinat: ſicut non eſſe inju„ riam alteri faciendam. Alio modo, quia natura non inducit contra„ rium: ſicut poſſemus dicere, quod hominem eſſe nudum, eſt de jure „ naturali, quia natura non dedit ei veſtitum, ſed ars adinvenit. Et „ hoc modo communis omnium poſſeſſio, & omnium una libertas dici„ tur eſſe de jure naturali, quia ſcilicet diſtinctio poſſeſſionum, & ſervi„ tus non ſunt inductæ a natura, ſed per hominum rationem ad utilitatem „ humanæ vitæ „. En paucis diſſipatum unicum principium, cui tantopere fidunt recentiores Pſeudo-Juriſpubliciſtæ, qui ubique crepant libertatem naturalem.

ſunt communia, quia jus illud non *præceptivum*, ſed *permiſſivum* erat; ita inducendo ſervitutem, nec derogavit juri naturali, ſecundum quod homo naſcitur liber, quia hoc jus non eſt *præceptivum*, ſed *permiſſivum*.

521. Et per hæc patet reſponſio ad priorem partem quarti argumenti, quæ ſi quid concluderet, probaret etiam, quamcumque prælationem eſſe inter homines interdictam. Quod vero ad alteram pertinet partem, negamus etiam, atque etiam Chriſtiana lege omnem obnoxiam ſervitutem eſſe ſublatam, licet inter Chriſtianos laudabili conſuetudine inductum ſit, ne captivi Chriſtiani in bello ſervituti ſubjiciantur, ut dictum eſt (1). *Unuſquiſque*, ajebat Apoſtolus 1. Cor. 7. v. 20. ſqq. *in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat. Servus vocatus es? Non ſit tibi curæ*. Hoc eſt, ut explicat Angelicus ibid. lect. 4. „ut „velis ſervitutem effugere. Unde Oneſimum ſervum Philemo„nis, qui ad eum confugerat, cum precibus remittit ad do„minum„. *ſed & ſi potes fieri liber, magis utere*. Ideſt, ut ibid. Thomas explicat „, maneas in ſervitute, quia cauſſa eſt „humilitatis„. *Qui enim in Domino vocatus eſt ſervus, libertus eſt Domini*. Nimirum, ut idem Thomas interpretatur: „qui „in fide Domini vocatus eſt ſervus ſervitute corporali, liber„tus eſt Domini, quia ſcilicet a Domino manumiſſus, liber „eſt libertate ſpirituali„. Hac enim libertate Chriſtus nos donavit, ut liberati a peccato, ſervi autem facti Deo, haberemus fructum noſtrum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam, ut ipſemet Apoſtolus ait Rom. 6. v. 22. Itaque tantum abeſt, ut ſervitutem corporalem lex Chriſtiana abſtulerit, quin Apoſtolus hortetur ſervos ad fidem converſos, ut maneant ſervi, etiamſi poſſint a ſervitute ſeſe vindicare.

522. Ad quintum reſpondemus, primam Monteſquii rationem eſſe purum putumque ſophiſma; tranſit enim a ſtatu belli ad ſtatum rerum, peracto bello. Captivi enim non fiunt poſt bellum peractum, ſed in ipſo belli furore; ideoque non poſt bellum, ſed in ipſo durante bello, ſervituti ſubjiciuntur. Bello autem durante victor habet jus occidendi; quare quod captivos ſervet, ex indulgentia eſt. Nec minus futilis eſt altera ratio; fal-

(1) §. 514.

falſum eſt enim, dominum, dum emit illum qui ſe vendit in ejus ſervum, nihil ipſi dare: nam in ſeipſum adſumit onus præſtandi ſervo quidquid neceſſe eſt ad vitam; ſervus vero onus adſumit præſtandi domino operas. Quare dominus revera emit, & ſervus revera vendit, licet omnia quæ ſunt ſervi, pertineant ad proprietatem domini. Multo infirmior eſt tertia ratio; nemo enim eſt dominus ſuæ vitæ, ut eſt dominus ſuæ libertatis. Quarta ratio paralogiſmus eſt; tranſit enim a toto ad partem, neque proinde concludit; perinde ac ſi quis diceret: non licet Principi occidere omnes Regni incolas; ergo nec licet occidere malefactores, quia hi ſunt partes Regni. Etſi vero libertas nullo æſtimari pretio poſſit; qui tamen eam vendit, non tam vendit libertatem, quam operas ſuas, ut ſuæ ſubveniat indigentiæ, transferatque in dominum ementem onus ſuppeditandi victum, ceteraque neceſſaria ad vitam honeſte tranſigendam; ideoque nulla eſt ibi enormis læſio. In poſtrema autem Monteſquii ratione paralogiſmus enormior eſt; ſupponitur enim mancipium nullo modo pertinere ad ſocietatem civilem: quod plane falſum eſt: nam licet mancipia non gaudeant juribus, quibus liberi gaudent; iis enim vel libere ceſſerunt, vel juſte privati ſunt; nihilominus ſubſunt quoad reliqua legibus civilibus, quæ propterea ſicut ob alia delicta, ita & ob fugam, ſi eam intentent, poſſunt illis pœnas infligere. Quæ autem a Monteſquio aſſignantur ſervituti origines, ſunt plane contra legem naturæ: nam contemptus, quo una Natio aliam deſpicit, prohibetur lege naturæ præcipientis mutuum amorem. Religio jus non præſtat redigendi in ſervitutem; vehementerque calumniatur Monteſquius, dum Hiſpanis affingit, quod Americanos ex hoc Religionis jure ſervituti ſubjecerint, ut jam ſatis oſtenſum eſt; imponitque Soliſio, & Garcilaſſo de la Vega, dum eos in teſtes vocat; nihil enim tale ſcripſerunt. Dominium quoque deſpoticum nihilo minus a natura reſpuitur in Rebuſpublicis, Regniſque politicis, quæ ſunt congregationes liberorum; atque adeo neque hæc poteſt eſſe vera, ac licita ſervitutis origo. Conditio denique climatis nec licitam efficere ſervitutem poteſt, ſi ſemel hæc conſtituatur illicita.

QUÆSTIO VII.

De Officiis hominis generatim.

523. DOctrinis compendio traditis, quæ ad jus naturæ, & gentium viſæ ſunt pertinere; ad hominis officia progredimur; hæc enim ad jura ſunt componenda. De officiis autem agemus primum generatim, deinde ad eorum tranſibimus ſpecies. De officiis porro generatim acturi, quæremus 1. an officia ſint ex honeſtate, vel ex utilitate, aut voluptate ducenda? 2. an officia ex honeſtate ducta, ſint virtutum actus? 3. An officia, ut ſint virtutum actus debeant eſſe ab omni paſſione immunia?

ARTICULUS I.

Utrum hominum officia ex ſola honeſtate, an vero ex utilitate, & voluptate ſint ducenda.

524. OFficium ab efficiendo dictum eſſe advertunt SS. Ambroſius (1), Auguſtinus (2), & Thomas (3). Illud Stoici (4) ſi perfectum eſſet, vocabant κατορθωμα, ideſt, rectum, & cum virtute factum; ſi vero imperfectum eſſet, καθῆκον, quaſi *conſentaneum* (5). Definiebant proinde Stoici officium quidem perfectum, *id quod rectum ſit*; medium autem officium, id *quod cur factum ſit, ratio probabilis reddi poſſit* (6), ut Cicero refert (7). Verum minus accurate: nam ut S. Auguſtinus (8) ait: *Offi-*

(1) L. 1. de offic. c. 8.
(2) In Pſal. 118 ſer. 12. num. 2.
(3) 2. 2. q. 183 a. 3.
(4) De officiis tractarunt præ ceteris Stoici. Vide Laërtium l. 7. & Stobæum in Eclog. Ethic. Eos imitatus fuit Cicero, editis libris de officiis. At vero S. Ambroſius libros quoque de Officiis ſcripſit, ſed ad ſacros Eccleſiæ Miniſtros, ad eorum munera, & vivendi rationem accommodatos.
(5) Cicero Epiſt. 6. ad Attic. l. 16. „ Non dubito, quin καθῆκον „ officium ſit, niſi quid tu aliter. Sed inſcriptio plenior de officiis „.
(6) Fallitur Heineccius cum de jur. nat. & gen. l. 1. §. 120 ait, officii definitionem Stoicam eſſe illam quam hic deſcribimus; hæc enim, non quodlibet officium, ſed *medium* tantummodo reſpiciebat.
(7) L. 1. de offic. (8) Loc. cit.

Officium noſtrum, non officio, ſed fine penſandum eſt: ut ſcilicet non tantum ſi bonum eſt quod facimus, ſed præcipue ſi bonum eſt, propter quod facimus, cogitemus. Et rurſus (1): „ Noveris, non officiis, ſed finibus a vitiis diſcernendas eſſe virtutes. Officium eſt autem quod faciendum eſt; finis vero, propter quod faciendum eſt. Cum itaque facit homo aliquid, ubi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare convincitur (2) „. Nomine igitur officii intelligitur *id quod faciendum eſt*, ſive ex debito *ſtricti juris*, ſive ex debito *convenientiæ*; ideoque miniſteria ad aliquid faciendum, officia dicuntur (3). Quod autem dicitur de eo quod faciendum eſt, dicitur quoque de eo quod eſt omittendum. Itaque officium definiri poteſt: *Id quod ad legis normam faciendum, vel omittendum eſt*. Neceſſe autem non eſt, ut officium ſit lege præceptum, ut quis vere dicatur officium facere, modo a nulla lege prohibeatur, & natura ſua ſit legi conforme. Nam ſi opera præcepta tantummodo eſſent officia, a numero officiorum excludenda forent opera conſilii, quæ tamen ſunt officia præſtantiora, ut S. Ambroſius (4) oſtendit, confirmabantque Stoici (5), qui opera præſtantiora ſapientis, ad officia perfecta pertinere dicebant (6).

X 4 Jam

(1) L. 4. con. Julian. c. 3.

(2) Vide quæ diximus §. 226. ſqq

(3) Veteres officia diſtinguebant a beneficiis, & miniſteriis, ita ut beneficia eſſent erga alienos; officia erga perſonas neceſſitudine conjunctas; miniſteria eſſent ſervorum. Vide Senecam lib. 3. de Benef. c. 18. Nos autem officium ampliori ſignificatione accipimus. Quare S. Thomas l. 1. con. Gen. c. 1. agens de officio ſapientis, ait, duplex ejus eſſe officium, ſcilicet, veritatem divinam meditatam eloqui, & errores contra veritatem impugnare.

(4) Loc. cit. cap. 11.

(5) Vide Tullium l. 3. de offic.

(6) Cum Heineccius l. 1. de jur. nat. & gen. §. 120. conſtituiſſet, officium eſſe actionem ex obligatione ſive perfecta, ſive imperfecta legibus conformandam; ſtatim §. 121 infert, *officium concipi non poſſe ſine lege, nec officium facere, qui ſibi ipſi, quod nulla lex præcipit, imperat: ceſſare aliquid eſſe officii, ſublata, quæ illud antea præcipiebat, lege, ejuſque ratione*. En paucis excluſa opera conſilii e numero officiorum: nam ſi officium nemo facere poteſt, ubi nulla lex *præcipit*; qui caſtitatem vovent; qui Monaſticum amplectuntur ſtatum; qui cetera conſilii exequuntur opera nullum faciunt officium; illa enim faciunt, nulla lege præcipiente. Nullum

525. Jam vero honeſtum, ut inquit Cicero (1), propter ſe appetitur, & conſiſtit in conformitate cum recta ratione: utile autem appetitur propter aliud. Delectabile vero licet appetatur propter ſe, ſi tamen non ſit conveniens homini ſecundum rectam rationem, deficit ab honeſtate (2). Hinc vero infert Angelicus (3), honeſtum eſſe idem ac virtus; operari enim ſecundum virtutem, eſt operari ſecundum rectam rationem. Infert quoque (4), honeſtum idem eſſe ac ſpirituale decus: nam ſicut

---

lum ergo officium Deo præſtant, qui conſilii opera faciunt. Unde vero Heineccius reſcivit, oportere, ut officium ex *præcepti* obligatione derivetur? Negabitne, officium mihi præſtare illum, qui beneficio, cujus non ſum indigus, me devincit? Et nihilominus nulla hic adeſt lex *præcipiens*. Sed expendamus exempla, quibus Heineccius propoſitiones illuſtrat ſuas. Primum deſumitur ex facto Origenis, qui ſe deviravit. Nullumne aliud erat exemplum? ſed talis eſt hæreticorum mos, veteres Doctores illudendi. Quid autem probat factum Origenis, qui ſe devirans, non fecit quod nulla lex præcipiebat, ſed fecit quod lex naturæ vetabat? Quomodo præſtare officium Deo poterat is qui violabat naturæ legem? Alterum exemplum accipitur ex Chriſtiano, *qui vel circumciſionis legem accipere, vel Deum ſacrificiis propitiare velit, quamvis utrumque olim ad fidelium officium pertineret*. Malum! quid hoc exemplum? Lex circumciſionis in Nova Lege mortifera eſt, & ſimiliter leges carnalium Sacrificiorum, quæ Judæis fuerant conſtituta. Quis poterit officia Deo exhibere per opera mortifera? An Deus delectatur peccatis? Sed notate, Heineccium non loqui tantum de Judæorum ſacrificiis, ſed univerſim de ſacrificiis, ad mentem plane hæreticorum, qui ſacrificium incruentum a Nova Lege rejiciunt. Tertium exemplum eſt de Epiſcopis, ſi munus Judicis accipiant, quos ἀλλοτριοεπισκόπας reos facit. Citat Epiſt. 1. S. Petri c. 4. v. 15. quo loco Petrus ne a longe quidem Epiſcopos tamquam judices reſpicit; ait enim: *Nemo autem veſtrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor*. Quid hæc cum judicio Epiſcoporum? An reus uſurpati judicii conſtituetur Apoſtolus, propterea quod 1. Cor. 6. v. 3. ſcribit: *Neſcitis quoniam Angelos judicabimus: quanto magis ſecularia?* Et 2. Cor. 13. v. 10. *Ideo hæc abſens ſcribo, ut non præſens durius agam, ſecundum poteſtatem, quam Dominus dedit mihi*? Heineccius autem poſtquam dixit, officium ſine lege præcipiente concipi non poſſe, & ceſſare aliquid eſſe officii, ſublata lege præcipiente, ſtatim §. 122. dividit officium in *perfectum*, quod eſt ex legis obligatione; & *imperfectum*, quod eſt ex virtute. Quis umquam vidit hominem tam aperte ſibi contradicentem?

(1) Lib. 2. de invent.
(2) Vide S. Thomam 2. 2. q. 145. a. 3.
(3) Ibid. a. 1. (4) Ibid. a. 2.

ſicut *pulchritudo corporis in hoc conſiſtit , quod homo habeat membra corporis bene proportionata cum quadam debiti coloris claritate , ita pulchritudo ſpiritualis in hoc conſiſtit , quod converſatio hominis , ſive actio ejus ſit bene proportionata ſecundum ſpiritualem rationis claritatem* (1) .

526. Hominis officia non ex honeſtate , ſed ex utilitate , aut voluptate ducenda eſſe , docuerunt olim Cyrenaici , & Epicurei , qui ſummum bonum in rebus exterioribus , & corporis voluptatibus conſtituebant , ut ſupra dictum eſt (2) . Eos ſequuntur univerſi increduli recentiores , præſertim vero Spinoza (3) , Hobbeſius (4) , & Auctor ſyſtem. nat (5) . His autem præiverat Nicolaus Macchiavellus (6) , qui Principi ſolam utilitatem ſectandam propoſuit , eidemque utilitati dixit eſſe poſthabendam fidem , juſtitiam , Religionem , ceteraſque virtutes , ſi cum eo quod intereſt , componi nequeant ; ſimulandas vero eſſe virtutes , ſi ita utilitas poſtulet .

527. Videtur autem ita dicendum I. quia , ut Spinoza ait (7) : ,, Non omnes naturaliter determinati ſunt ad operandum ,, ſecundum regulas , & leges rationis , ſed contra , omnes ignari ,, omnium rerum naſcuntur , & antequam veram vivendi rationem noſcere poſſint , & virtutis habitum acquirere , magna ,, ætatis pars , etſi bene educati fuerint , tranſit ; & nihilominus interim vivere tenentur , ſeque , quantum in ſe eſt , con- ,, ſervare , nempe ex ſolo appetitus impulſu : quandoquidem ,, natura iis nihil aliud dedit , & actualem potentiam ex ſana ,, ratione vivendi denegavit . . . Quidquid itaque unuſquiſque , ,, qui ſub ſolo naturæ imperio conſideratur , ſibi utile, vel ductu ſanæ rationis , vel ex affectuum impetu judicat , id ſummo naturæ jure appetere , & quacumque ratione , ſive vi , ,, ſive dolo , ſive precibus , ſive quocumque demum modo facilius poterit , ipſi capere licet (8) ,, . II. Ex

---

(1) Vide S. Auguſt. l. 83. qq. q. 30.
(2) §. 72. (3) Tract. Theol. polit. c. 16.
(4) De Cive , c. 1. §. 10. (5) Tom. 1. c. 15.
(6) In l. de Principe c. 18. (7) Loc. cit.
(8) Horret animus ad tam flagitioſa Spinozæ commenta , ab iiſque deſcribendis abſtinuiſſemus libentiſſime , niſi in ſpem veniſſemus certam , fore , ut ipſos incredulos homines tandem aliquando pudeat , tam immanibus litaſſe monſtris .

528. II. Ex Hobbeſio (1) : „ Quæcumque quis voluerit, ideo „ bona ſibi videntur, quia ea vult; poſſuntque vel conducere „ ad ſui conſervationem, vel ſaltem conducere videri . . . Jure „ autem naturæ fiunt, & habentur, quæ neceſſario conducunt „ ad tuitionem vitæ, & membrorum. Sequitur ergo in ſtatu na„ turæ menſuram juris eſſe utilitatem „ .

529. III. Ex auctore ſyſt. nat. (2) Utile eſt, quod ad felicitatem confert. Quilibet autem homo jugiter quærit ſuam felicitatem. Jugiter ergo ſuam utilitatem quærit. Utilitas ergo unica debet eſſe menſura officiorum hominis.

530. IV. Tam inſitus eſt nobis propriæ utilitatis amor, ut ipſe Apoſtolus dixerit ad Philip. 2. v. 21. *Omnes, quæ ſua ſunt, quærunt*. Sed quod eſt nobis inſitum, eſt a natura. A natura igitur habemus, ut officia noſtra referamus ad noſtram utilitatem.

Prop. *Hominum Officia* I. *non ex ſola utilitate*, II. *neque ex voluptate quapiam ſunt auſpicanda*; III. *ſed ex honeſtate, cum qua vera utilitas, & voluptas ſunt conjugatæ*.

531. Demonſtratur 1. p. Officii nomine intelligitur id quod eſt faciendum, ex ſupra dictis (3); utile vero dicitur, quod propter aliud appetitur, non propter ſeipſum, ut obſervatum eſt (4). Homines autem agentes deliberate, agere debent propter finem: finis vero propter ſeipſum appetitur. Auſpicantes ergo officia ex ſola utilitate, in eo quod utile eſt, rationem ponunt ultimi finis: nam ſi non ponunt, jam non agunt ex ſola utilitate, ſed propter finem, propter quem utile appetunt. Perverſus autem ordo eſt, appetere propter ſeipſum tamquam ultimum finem, id quod natura ſua debet appeti propter aliud, & propterea S. Auguſtinus (5) : „ Omnis, *ajebat*, „ humana perverſio eſt, quod etiam vitium vocatur, fruendis „ uti velle, atque utendis frui „ . Humana igitur officia duci nequeunt ex ſola utilitate (6).

De-

(1) Loc. cit. (2) Loc. cit. (3) §. 524.
(4) § 525. (5) L. 83. qq. q. 30.
(6) Vide S. Thom. 2. 2. q. 145. a. 3. Cicero l. 3. de Offic. mentione injecta

532. Demonſtratur 2. p. Homo hoc differt a brutis, quod ratione ducitur. Multæ autem ſunt voluptates non ſecundum rationem, illæ ſcilicet quæ ab honeſtate deſciſcunt. Nequeunt igitur homines officia ſua a voluptate quapiam auſpicari (1).

533. Demonſtratur 3. p: Homines officia debent auſpicari ſua ab eo quod eſt ſecundum rationem; id enim eſt eis naturaliter conveniens, quatenus ſunt homines (2). Honeſtas autem eſt ſecundum rationem, ut dictum eſt (3); nihil enim aliud eſt honeſtas quam virtus: virtus vero eſt rationi conformis; moderatur ſiquidem res humanas ſecundum rationem. Homines ergo officia ſua auſpicari debent ex honeſtate (4). Quia vero quod eſt conveniens homini ſecundum rationem, delectabile eſt; unuſquiſque enim delectatur eo quod ſibi convenit; conſequitur honeſtatem voluptas, quæ homine digna eſt; ideoque quodlibet honeſtum, eſt item delectabile, licet non quodlibet delectabile ſit honeſtum. Ipſa etiam virtutis honeſtas utilis eſt; refertur enim ad felicitatem, ſicut ad finem (5). Hominibus ergo auſpicanda ſunt officia ex honeſtate, cui utilitas, & voluptas ſunt conjugatæ. Ad

---

jecta de conſilio Themiſtoclis comburendi Lacedæmonum claſſem, cum quibus Athenienſes pacem habebant: „ Quod, inquit Ariſtides cum audiſſet, in concionem magna expectatione venit; dixitque perutile eſſe „ conſilium, quod Themiſtocles afferret, ſed minime honeſtum: itaque „ Athenienſes, quod honeſtum non eſſet, id ne utile quidem putaverunt „.

(1) Vide S. Thom. loc. cit.

(2) Adeundus eſt Seneca Epiſt. 76. „ Id, *inquit*, in quocumque optimum eſt, cui naſcitur, quo cenſetur. In homine optimum quod eſt? „ Ratio. Hac antecedit animalia, Deos ſequitur... Valet? Et leones. „ Formoſus eſt? Et pavones. Velox eſt? Et equi. Non dico, in his „ omnibus vincitur... Corpus habet? Et arbores. Habet impetum, & „ motum? Et beſtiæ, & vermes. Habet vocem? ſed quanto clariorem „ canes, acutiorem aquilæ, graviorem tauri, dulciorem, mobilioremque „ luſciniæ? Quid in homine proprium? Ratio: hæc recta, & conſummata felicitatem hominis implevit. Ergo ſi omnis res, cum bonum ſuum „ perfecit laudabilis eſt, & ad finem naturæ ſuæ pervenit: homini autem „ ſuum bonum ratio eſt; ſi hanc perfecit, laudabilis eſt, & finem naturæ ſuæ attigit. Hæc ratio perfecta, virtus vocatur, eademque honeſtum eſt „.

(3) § 525. (4) S. Thom. loc. cit.

(5) Cicero l. 3. de Offic. *Honeſtate igitur dirigenda utilitas, & quidem ſic, quod hæc duo verba inter ſe diſcrepare, ſed tamen unum ſonare videantur*

534. Ad primum reſpondemus, Spinozianum ſophiſma, in quidem contra ipſum recidere: nam ſi fatetur, non omnes naturaliter eſſe determinatos ad agendum ſecundum regulas, & leges rationis; quomodo ſtatuit, homines in agendo deſtitui libertate? Qui enim non ſunt naturaliter determinati; oportet ut ſeipſos determinent: qui autem ſeipſos determinant liberi ſunt. Videtis apertiſſimam contradictionem. 2. concedimus, homines non eſſe naturaliter determinatos ad agendum ſecundum regulas, & leges rationis; ſunt enim liberi, ideoque poſſunt agere, & ſæpiſſime agunt contra illas regulas, & leges. Quid vero inde? An propterea deſtituti ſunt quacumque regula, & lege? Jam demonſtravimus (1), legem naturæ indelebiliter impreſſam eſſe in mente cujuſvis hominis ratione præditi, eſſeque ipſum lumen rationis demonſtrans prima principia rectitudinis, & honeſtatis. Etſi ergo omnes rerum omnium ignari naſcamur, ſtatim tamen ac lumen rationis affulget, noſcimus veram vivendi rationem ſaltem quoad generalia honeſtatis præcepta, ita ut inexcuſabiles ſimus, ſi ea tranſgrediamur. Quare falſum eſt, magnam ætatis partem tranſire, antequam veram vivendi rationem noſcamus. Falſum eſt quoque, ad id requiri habitum virtutis acquiſitæ; ſat enim eſt lumen rationis. Falſum eſt item, teneri nos conſervare ex ſolo impulſu appetitus animalis: nam & ratio ad nos conſervandos impellit. Falſum inſuper eſt, naturam nobis denegaſſe actualem potentiam vivendi ex ſana ratione; dedit enim intellectum naturali lumine inſtructum, quo diſcerneremus bonum a malo. Ex tot falſis antecedentibus, quænam deduci conſequutio poterat, quæ non eſſet monſtro ſimilis? Talis autem eſt Spinozæ concluſio, qua infert, nihil non licere homini ſub ſolo naturæ imperio, quaſi natura ad omne flagitiorum genus nos comparaverit: quo nihil dici ſtultius poteſt.

535. Ad ſecundum dicimus, argumentationem eſſe Hobbeſio dignam, qui quantum impietate valebat, tantum inſcius erat artis ratiocinandi. Et ſane quis vel Dialecticæ tyro non videt, utilitatem univerſalius accipi ab Hobbeſio in concluſione, quam in præmiſſis? nam in concluſione ſumitur utilitas generatim, quæcumque ea ſit; in præmiſſis vero utilitas ad conſervationem vitæ, & membrorum coarctatur: multa autem uti-

lia

(1) §. 248. ſqq.

lia ſunt, quin ſint neceſſaria ad conſervanda membra, aut vitam. Quinam vero eſt Hobbeſianæ propoſitionis ſenſus, *quæcumque quis voluerit, ideo bona ſibi videntur, quia ea vult?* An voluntas eſt quæ facit bona, & non potius tendit in bonum ſibi propoſitum ab intellectu? Si autem omnia quæ homo vult, ſunt bona, quia ipſi bona videntur, nullum in actionibus voluntariis eſſe poterit malum; non enim actiones ſunt voluntariæ, niſi quia homo vult. Et ſi ea quæ quiſque vult; ideo tantum vult, quia *poſſunt conducere ad ſui conſervationem. vel ſaltem conducere videri*, jam menſura juris non eſt utilitas; ſeu id quod conducit, vel conducere videtur ad ſui conſervationem; ſed ſui conſervatio eſt finis, ideoque eſt menſura ejus quod conducit, vel conducere videtur. *Jure* quidem *naturæ ſunt, & habentur quæ neceſſario conducunt ad tuitionem vitæ, & membrorum*. At ſi ad eam tuitionem conducunt, non ea quæ conducunt, ſed potius ipſa tuitio eſt juris menſura; ex ipſa enim tuitione accipitur menſura eorum quæ neceſſario conducunt. Quomodo igitur *utilitas* erit *menſura juris*, ſi & ipſa menſuranda eſt ex tuitionis neceſſitate? Hæc adeo prompta, & aperta Hobbeſius, impietate cæca raptus, non vidit.

536. Ad tertium concedimus, homines jugiter quærere ſuam utilitatem, propterea quod in omni re felicitatem quærunt; ſed hoc ipſo non moveantur intuitu ſolius utilitatis: nam eam quærunt propter felicitatem. Quod ſi ergo felicitas quæritur in eo in quo vere eſt quærenda, hoc eſt, in Deo totius honeſtatis, & bonitatis fonte, media ad ipſam conducentia vere utilia erunt; conducent enim ad veri finis ultimi adſequutionem: ejuſmodi autem media ſunt virtutes, quæ honeſtatem habent, veramque utilitatem, & ſunt etiam cum delectatione conjunctæ, ut dictum eſt (1). Sin vero felicitas quæratur in delectationibus ſenſibilibus adverſus Dei legem, aut in ipſis mediis, quibus utendum eſt, non fruendum; tunc media vere inutilia erunt ad veram felicitatem adipiſcendam, & officia ab honeſtate recedent; nec ad virtutes, ſed ad vitia pertinebunt. Hoc ipſo igitur quod homo jugiter felicitatem quærit, ſequitur, non utilitatem eſſe officiorum menſuram, ſed ipſam felicitatem, propter quam aſſequendam eliguntur media utilia. Ad

(1) §. 533.

537. Ad quartum, non negamus, plures inter homines eſſe, qui quærunt quæ ſua ſunt: nam quod ait Apoſtolus, *omnes*, intelligendum eſt *ſecundum diſtributionem accommodam*, ut recte advertit S. Thomas (1). Et ii autem qui quærunt quæ ſua ſunt, non laborant pro ſola ſua utilitate, ſed illa appetunt propter ſeipſos; in hoc delinquentes, quod media referunt quo referenda non ſunt, & finis rationem in eo ponunt, in quo ponere non debebant.

538. Præſtat nunc aliqua dicere de Macchiavelli impiis propoſitionibus (2). Ne ſingulas perſequamur, paucas tantummodo excerpimus ex cit. c. 18. l. de *Principe*, ut univerſi noſcant, & quam impius, & quam ineptus is homo fuerit, quem tamen Pſeudopolitici tamquam numen colunt, & admirantur. Itaque in eo cap. quod inſcribitur *De modo quo Principes ſervare debeant fidem*, principio ſtatuit (3), *ſcire omnes quidem, quam laude di-*

---

(1) In c. 2. Epiſt. ad Phil. lect. 4.

(2) De Nicolao Macchiavello vel ipſe Bælius in Diction. a. *Machiavel*, fatetur, eum omnia deriſiſſe, nulliuſque fuiſſe Religionis, *ſe moquant de tout, & n'aiant nulle religion*. Teſtatur quoque, *ejus effata flagitioſiſſima eſſe; omnibuſque perſuaſum eſſe, Macchiavelliſmum, & artem regnandi tyrannice, terminos eſſe ejuſdem ſignificationis*. „ Les maximes de cet Auteur ſont tres- „ mauvaiſes: le public en eſt ſi perſuadé, que le Machiavéliſme & l'art „ de regner tyranniquement ſont des termes de même ſignification „. Similia ſcribunt Buddeus in Tract. de atheiſ. & ſuperſt. c. 1. §. 24. & Conringius in introduct. ad Polit. Ariſtot. c. 3. qui licet conetur Macchiavellum excuſare; nihilominus eum vocat *ſubtilem iniquitatis Doctorem*, & Ariſtotelis *plagiarium*, hoc tantum diſcrimine, quod ille impudenter præcipiat univerſis Principibus, quod nonniſi tyrannis indixerat Ariſtoteles l. 5. Polit. Re tamen ipſa Ariſtoteles nihil aliud effecit, quam deſcribere artes quas tyranni uſurpationis adhibent, ne ab uſurpata tyrannide deturbentur. Hæc licet ſint, Genuenſis tamen Macchiavellum laudat, ut diximus Tom. 5. pag. 604. not. 1. Macchiavelli vero opera, etſi contra Deum impia, & Supremis Poteſtatibus injurioſa, maxime vero Regibus, aliiſque Summis Poteſtatibus, quorum Regna ſucceſſiva ille inſectatur veluti tendentia ad Rerumpublicarum, Imperiorumque ruinam; impune tamen typis eduntur in nonnullis Ditionibus Monarchicis, quorum Principes per hæreditatem ſuccedunt, nec non in quibuſdam Urbibus Catholicorum, adjectis etiam Macchiavelli præconiis. O tempora! o mores!

(3) „ Saperſi da tutti, quanto ſia laudabile in un Principe il mante- „ nere la fede, e vivere con integrità, e non con aſtuzia. Nondimeno „ ve-

dignum in Principe ſit ſervare fidem, integreque vivere, ac minime vafre. Experiendo tamen compertum eſſe ætate ſua, illos Principes præclara geſſiſſe, qui de æſtimanda fide parum fuere ſolliciti, & calliditate ſua hominum cerebra ſciverunt in orbem agere. Quinam ſunt ii Principes? Macchiavellus nonniſi unicum nominat, qui tamen a ſuis captus, & in arce incluſus, atque in perpetuam cuſtodiam traditus, boniſque omnibus exutus, ærumnoſe deceſſit (1). Quanam igitur experientia fuere comperta præclara Principum geſta, qui de ſervanda fide nihil curarunt, ſi ipſum Macchiavelli exemplum oſtendit, Principem illum infortunii ſibi, ac miſeriæ exſtitiſſe auctorem? Innumera ſunt exempla malorum, quibus Principes ſimulatæ virtutis ſeſe ſubjicere, quorum exemplorum multa congerit Thomas Bozius, in eo quod adverſus Macchiavellum ſcripſit opus *de imperio virtutis*.

539. Pergit Macchiavellus, & (2): *Cum bina*, inquit, *ſint præliandi genera alterum per leges, alterum per vim, cumque primum illud ſit proprium hominum; ſecundum beſtiarum, nec ſemper primum ſit ſatis, oportet, ut Princeps ſciat bene uti beſtia.* Ineptiſſime! Ergone vi bellare, belluinum eſt? Ergo Princeps, ſi in reos criminum ſuppliciis animadvertit, bruteſcit? Ergo bellum quodcumque, etiam juſtum, brutale eſt? Cur vero Macchiavellus tot dedit præcepta bellandi, quæ tamen numquam fuerunt uſu recepta, quod ſint imprudentiſſima? Perpendite autem, qua ridicula ratione adſertionem ſuam ille confirmet. Fabulam profert Chironis Centauri partim hominis, partim equi, cui Achilles, aliique Principes in cuſtodiam dati fuere; aitque (3), *Veteres voluiſſe nos docere, Principi convenire, ut utraque utatur*

„ vederſi per eſperienza de' ſuoi tempi, quelli Principi aver fatte gran „ coſe, che della fede hanno tenuto poco conto, e che hanno ſaputo „ con aſtuzia aggirare i cervelli degli uomini „.

(1) Vide Bozium de imper. virt. l. 1. c. 4.

(2) „ Eſſendo due le generazioni di combattere, l'una, con le leggi, „ e l'altra con la forza, ed eſſendo quella prima propria degli uomini, „ la ſeconda delle beſtie, e ſpeſſo non baſtando la prima, è neceſſario „ al Principe ſaper ben' uſare la beſtia „.

(3) „ Aver voluto gli Antichi inſegnarci, che conviene ad un Prin„ cipe ſaper ben' uſare l'una, e l'altra natura, e l'una ſenza l'altra non „ eſſer durabile „.

tur natura, neque unam ſine altera poſſe ſubſiſtere. Ratiocinatio plane Macchiavello digna. Fabula prorſus alio ſpectabat. Chiron fingebatur monſtroſus quidem, ſed maxime humanus, ſuaviſſimiſque moribus, integritate, ſcientia, atque juſtitia præditus, ideoque a Peleo, & Thetide, accitus ut eſſet magiſter Achillis eorum filii indole ferocioris. Fingebatur præterea Chiron docuiſſe Herculem Aſtronomiam, Medicinamque Æſculapium: atque hi dumtaxat fuere, ex Poetarum fabulis, diſcipuli Centauri; qui propterea ut timidus, & ingenuus, ſimultatem eis nequiverat inſtillare. Macchiavellus ergo fabulam Chironis minime tenuit; tantumque abeſt, ut ad illius faciat inſtitutum, quin ejus ſyſtemati e diametro opponatur. Nihilominus ille perinde ac ſi impiam adſertionem demonſtraſſet ſuam, nihilo minus imperite concludit (1): *Cum Princeps neceſſario bruteſcere debeat, seligat vulpem ad decipiendum, & leonem ad terrendum*; quibus verbis integram metamorphoſim Principi præcipit.

540. Addit porro (2), *non poſſe Principem prudentem, nec debere fidem ſervare, cum ejus obſervatio contra ipſum facit, & circumſtantiæ mutatæ ſunt, ob quas eam promiſit*. Statim vero hujus reſtrictionis pœnitens, ſubdit (3), Principes *debere eam ſemper violare; quod quidem præceptum bonum non foret, ſi homines eſſent boni; ſed quia mali ſunt, nec tibi fidem ſervarent, neque tu ipſis ſervare debes*. Quodnam hoc eſt argumenti genus: quia alii mali ſunt, Princeps debet eſſe pejor? Quis neſcit, mendacium, & ſimulationem opprobrii eſſe plena? indicant enim animum vilem, timidum, levem, debilem, imbecillem. Quanto magis perpetua ſimulandi, fallendique ars, & machinatio? *Qui nititur mendaciis, hic paſcit ventos*, dicitur Prov. 10. v. 4. Et c. 21. v. 6. *Qui congregat theſauros lingua mendacii, vanus, & excors eſt, & impingetur ad laqueos mor-*

(1) „ Dovendo neceſſariamente il Principe imbeſtialirſi, ſcelga la „ volpe per ingannare, & il lione per atterrire „.

(2) „ Non può un Signore prudente, nè debbe oſſervare la fede, „ quando tale oſſervanza gli torni contro, e che ſono ſpente le cagioni, „ che la fecero promettere „.

(3) „ La debbono violar ſempre, e che ſe gli uomini foſſero buoni, „ queſto precetto non ſaria buono, ma perchè ſon triſti, e non l'oſſerverebbono a te, tu ancora non l'hai à oſſervar loro „.

mortis. Et c. 29. v 12. *Princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes miniſtros habet impios*, Hæc ſunt Divina documenta, a quibus abducere Principes Macchiavellus conatur. Proh pudor! Ethnici ipſi ſolo rationis lumine ducti, veritatem ac fidem celebrarunt; Macchiavellus vero, & qui eum conſectantur, ſimulationem, deceptionem & fraudem ſuadent. *Nulla res*, inquiebat Cicero ( ), *vehementius Rempublicam continet, quam fides*. Et Valerius Maximus (2) eam appellat *certiſſimum humanæ ſalutis pignus*. Livius autem (3): *Niſi in fide*, ait, *ſtet Reſpublica, opibus non ſtatura*. Romanique ceteri in eadem fuere ſententia, cum Fabritio reſcripſerunt: *Nobis non placet, pretio, aut præmio, aut dolis pugnare* (4). Iſocrates vero (5) ita de Rege ſcribebat: *Rex perpetuo in id ſtudio incumbat, eamque reverentiam præſeferat, ut verbis ſuis major ſit fides, quam aliorum juramentis*.

541. Sed adhuc Macchiavellus pergit, & non ſolum fidem datam, ſed omnem juſtitiam, & Religionem exuendam, prodendamque eſſe Principi, docet, ſi utilitas poſtulet. En ejus verba Latine reddita (6): ,, Princeps non ſolum poteſt, & debet frangere fidem datam cum ſecuritate, ita ut nemo advertat; verum etiam adverſus Juſtitiam, & *Religionem* facere debet quotieſcumque id ſua refert; & cum etiam in his exercetur virtutibus, habere ſemper animum paratum debet ad eas exuendas, ſi ita ejus utilitas poſcat... Si Religio, Pietas, Juſtitia veraciter, ac ſtabiliter in ejus animo regnarent, nocumento ipſi forent; ſemper autem ei proderit, illas profiteri verbis quibus univerſi credent, non vero factis, quæ pauci ,, ad-

(1) L. 3. de offic. (2) L. 6 c. 6. (3) L. 3.
(4) Vide S Ambroſium l. 4. de offic. c. 14.
(5) Orat. 2. Nicocl.
(6) ,, Il Principe non ſolamente può, e deve romper la fede data con ,, ſicurezza, che niun ſe ne avvegga, ma di più ha da far contro la ,, giuſtizia, e la Religione ogni volta, che gli comple, e anche quando eſercita queſte virtù, ha da ſtar ſempre con l'animo preparato a ,, ſpogliarſene ogni volta, che ſia per eſſere di ſuo vantaggio .. Quando la Religione, la Pietà, la giuſtizia regnaſſero vere, e ſtabili nell' ,, animo ſuo, gli ſarebbero di nocumento ma ſempre gli gioverà il ,, profeſſarle con le parole, alle quali tutti crederanno, e non a' fatti ,, avvertiti da pochi ,,.

„ advertunt „ . Denique caput illud concludit dicens (1) , *Principi unice curandum eſt , ut perpetuo in ſua maneat dignitate , & contra Religionem , & juſtitiam , omnemque virtutem agat , aut ſemper , ſi e re ejus ſit ; aut ſæpe , quia ſæpe id facere neceſſe eſt , expeditque ita eſſe ſemper animo paratum* (2) . Quis ad hæc non horret animo (3) ? Nam quæ amplius eſſe Religio , pietas , ju-

---

(1) „ L'unica premura del Principe ſia di conſervarſi nel Poſto per„ petuamente , e far contro la Religione , la giuſtizia , e ogni virtù , „ ò ſempre , ſe gli giova ; ò ſpeſſo , perchè ſpeſſo è neceſſario il farlo, „ e conviene a ſtar ſempre a ciò pronto con l'animo „ .

(2) Amelotus , qui Machiavelli *Principem* Gallice vertit , in Præfat. „ De tous ceux , *inquit* , qui cenſurent Machiavel , vous trouverez que „ les uns anoüvent , qu'ils ne l'ont jamais lû , & que les autres qui „ diſent l'avoir lû , ne l'ont jamais entendu , comme il paroît bien par „ le ſens litéral, qu'ils donnent à divers paſſages , que les Politiques „ ſavent bien interpreter autrement „ . *Inter eos omnes , qui Macchiavello cenſuram inurunt , quoſdam reperietis fatentes , ſe numquam illum legiſſe ; alii vero , qui eum legiſſe dicunt , ipſum nequaquam intellexerunt , uti patet ex litterali ſenſu , quem pluribus illius textibus attribuunt , quos tamen Politici ſciunt aliter interpretari*. Legimus Macchiavelli opus de Principe, etſi ſtomachum moveat : affirmare autem libere poſſumus, illud pluſquam ſatis intellexiſſe : nam licet perpetuis ſcateat contradictionibus , & paralogiſmis , nullumque ordinem ſervet ; ejuſmodi tamen non eſt , ut vel ſemidoctorum fugiat aciem . Contorqueat Amelotus , contorqueant ceteri Pſeudo-politici , quacumque ratione velint, recitata Macchiavelli verba , numquam efficient , ut impium poſſint abſolvere a ſimulatione Religionis , juſtitiæ , pietatis , ceterarumque virtutum, & ab animo parato , promptoque , quem in Principe requirit , ad agendum contra ipſas, ſi ita temporalia exigant commoda . Quod ſane idem eſt, ac fateri nullam veram eſſe Religionem , nullamque virtutem , ſed ad ſummum umbratilem, & ſimulatam . Nam quomodo paratum ſemper habere quis contra Religionem , & virtutes animum poteſt , & non tantum ex voluntatis vitio , ſed etiam ex intellectus ita præcipientis errore , niſi omnem jam Religionis , virtutumque ideam exuerit , eaſque inter fabulas recenſuerit ?

(3) Bælius loc. cit. litt. E. S. Thomam Aquinatem accuſat , quaſi ex ipſo ſententias furatus Macchiavellus fuerit : quod & faciunt Editores Machiavelli edit Florentinæ an. 1782. in Præfat. pag. 45. Itaque Bælius : „ Je m'étonne , *inquit* , qu'on ne diſe pas qu'il a dérobé ſes maximes au Docteur Angelique le grand St. Thomas d'Aquin . Voiez dans les coups d'Etat de Naudé un long paſſage du commentaire de Thomas d'Aquin ſur le 5. livre de la politique d'Ariſtote „ . *Miror , non dici , illum* (Machiavel-

juſtitia, virtus poteſt, ſi contra eas agere licet, cum ita fert rerum temporalium utilitas, animumque ita agendi paratum ſemper habere? Vere Macchiavellus, ejuſque aſſeclæ videntur de numero illorum eſſe, a quibus ut caveat veræ ſapientiæ ſtudioſus, monet Salomon Prov. 1. v. 10 ſqq. *Fili mi, ſi te lactave-*

Y 2 *rint*

---

vellum) *ſuas fuiſſe furatum ſententias Doctori Angelico magno S. Thomæ Aquinati. Conſulite in opere politico Naudæi longum textum Commentarii Thomæ Aquinatis ſuper 5. librum Politicæ Ariſtotelis.* Tam magni critici hi fuerunt, ut neſcierint, Commentarium ſuper 5. librum Politicorum Ariſtotelis, non eſſe S. Thomæ Aquinatis fœtum. Noſter Echardus Tom. I. Script. Ord. Præd. pag. 286. jampridem animadvertit ex fide Veterum Scriptorum, quorum aliqui fuerunt S. Thomæ ſynchroni, Thomam ſcripſiſſe ſuper quatuor tantum priores Libros Politicorum Ariſtotelis; citatque Logothetam, Petrum Rogerium, Bernardum Guidonis, Valleoletanum, & S. Antoninum. Idipſum conſtat ex ſtyli diverſitate in commentariis quatuor poſteriorum librorum Politicæ Ariſtotelis; quam diverſitatem quiſque videt, qui ſit verſatus in S. Thomæ lectione. Aquinatem a calumnia abſolvimus. Abſolvendus nunc eſt Auctor illius Commentarii ſuper 5. lib. Politicorum, qui ex Cod. Mſs. quem vidit Echardus loc. cit. fuiſſe dicitur Petrus de Alvernia. Is ibid. lect. 11. & 12. nihil efficit aliud, quam copioſius tradere, quod conciſius tradiderat Ariſtoteles. Jam vero Ariſtoteles in eo 5. lib. ſibi explicandum propoſuerat, qua ratione corrumpantur, & conſerventur diverſi Principatus, Democraticus, Ariſtocraticus, Monarchichus, & Tyrannicus. Oportebat igitur, ut quemadmodum de aliis Principatibus, ita & de tyrannico conſtitueret, quid tyranno faciendum eſſet, ſive potius, quid tyrannus faceret, ut in tyrannide ſe conſervaret. Et quia ſimulatio etiam circa Religionem ad id conferre videbatur, Ariſtoteles, & qui eum eſt commentatus, artem tyranni deſcribunt in ſimulanda etiam Religione. Paucis de tyranno illi loquuntur, non de Principe juſte regnante. De tyranno, inquam, de quo idem Ariſtoteles ibid. ſcribit: „ Tyrannus, ut ſæpe jam diximus, ad nullam communem reſpicit „ utilitatem, niſi gratia proprii commodi „. Quid ergo mirum, ſi tyrannus ſimulet? Machiavellus ergo, qui ſimulationem Principibus ſuadet, ut habeant quod placet, non Reges, ſed tyrannos conſtituere conabatur. Quod autem ajunt præfati Editores, Macchiavelli ſcopum fuiſſe, tyrannum deſcribere, vanum effugium eſt: nam ille *Principem* quemcumque inſtituit nullo facto diſcrimine. Quod addunt, ipſum voluiſſe deſcribere quid tunc Principes facerent, & frequentius faciant, vel Mediceis laqueum tendere, ut eos inſtitutione ſua redderet odioſos, falſum quoque eſt, & iniquum: nam Catholici Principes numquam, ut regnarent, Religionem ſimularunt, idque de Mediceis præſertim affirmare, nemo ſine atroci calumnia poteſt; ii enim ſemper fuere religioſiſſimi.

rint peccatores, ne acquieſcas eis. Si dixerint: Veni nobiſcum, abſcondamus tendiculas contra inſontem fruſtra; deglutiamus eum ſicut infernus, viventem, & integrum, quaſi deſcendentem in lacum. Hos impios, ut Principes imitentur, Macchiavelliſtæ volunt; Salomon vero ex ore Dei, ut caveant, præcipit. Quod & præcipitur univerſis Chriſtianis 1. Petr. 2. v. 1. ſq. *Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & ſimulationes, & invidias, & omnes detractiones, ſicut modo geniti infantes, rationabiles ſine dolo lac concupiſcite.* Ipſeque Chriſtus jam præceperat Matt. 18. v. 3. iis verbis: *Niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum*; jubens, ut exponit S. Hieronymus, ut non ætate, ſed malitia parvuli ſimus. Sed quid de Scriptura cum Macchiavelliſtis, qui de Religione nihil laborant?

ARTICULUS II.

Utrum officia ex honeſtate ducta, ſint virtutum actus.

542. Poſtulat articuli explicatio, ut leviter attingamus quæ de virtutibus, & vitiis fuſiori oratione a Moralibus Philoſophis, ac Theologis differuntur. Principio igitur dicimus, virtutem, moralem (de hac loquimur, non de virtutibus intellectualibus mere theoreticis) recte definiri a S. Auguſtino (1): *Bona qualitas mentis, qua recte vivitur, & qua nemo male utitur* (2). Ponitur *qualitas* loco generis, non quidem proximi, ſed remoti: nam genus proximum eſt habitus (3). Dicitur *bona qualitas mentis*, ideſt animi, in cujus potentiis virtutes reſident. Additur, *qua recte vivitur*, ut diſcernatur virtus a vitioſis habitibus, quibus non recte vivitur. Dicitur, *qua nemo male*

---

(1) L. 5. con. Julian. c. 3. & l. 83. qq. q. 31. & l. 2. de lib. arb. c. 19.

(2) Non placet hæc definitio impio Voltairio in Dict. Phil. art. *vertu*. Virtutem definit „ Bienfaiſance envers le prochain „. *Beneficientiam erga proximum*. Ait porro: „ Puis-je appeller vertu autre choſe que ce qui me „ fait du bien „? *Poſſum aliud appellare virtutem, niſi id quod mihi bonum facit?* Si ita eſt, cur impius excludit a ratione virtutis fidem, ſpem, temperantiam, prudentiam, &c. Nonne hæ bonum aliquod nobis creant?

(3) Vide S. Thom. 1. 2. q. 55. a. 4.

male utitur, ut virtus diſtinguatur ab habitibus, qui quandoque ad bonum, quandoque ad malum ſe habent, ut ſcientia, & artes, quibus bene, & male quis uti poteſt (1). Solet etiam Virtus definiri *diſpoſitio perfecti ad optimum*, quia virtus eſt, quæ animæ potentias perficit, diſponitque ad actus rectos, qui ſunt optimum potentiæ. Ideoque Cicero ajebat (2): *Virtus eſt affectio animi conſtans, conſentanea rationi, laudabiles effi-*

---

(1) Lockius de intell. hum l. 2. c. 28. §. 10 *Ubique terrarum*, inquit (verba Gallica latine fideliter reddimus, ne ſimus longiores) *adſeritur, atque ſtatuitur, notionibus virtutis, & vitii ſignificari actiones bonas, & malas natura ſua; & quoties hoc ſenſu reipſa applicantur virtus perfecte conformatur cum Lege Divina, de qua loquor; & vitium huic Legi eſt omnino contrarium. At quæcumque ſint hac in re hominum adſertiones; perſpicuum eſt, nomina virtutis, & vitii conſiderata prout inter diverſas nationes, & ſocietates in terra degentes accipiuntur: conſtanter, & unice attribuuntur his vel illis actionibus, quæ in unaquaque regione, & ſocietate honeſtæ, vel inhoneſtæ reputantur.... Ita menſura ejus quod appellatur virtus, & vitium, & quod in toto orbe ut tale habetur, eſt hæc approbatio, vel improbatio, hæc æſtimatio, aut vituperatio, quæ conſtitutæ ſunt ex ſecreto, tacitoque conſenſu in diverſis ſocietatibus, conventibuſque hominum; ob quem conſenſum diverſæ actiones æſtimantur, aut vituperantur inter ipſos, prout cujuſque loci ferunt judicium, ſententiæ, mores.* Hanc eamdem ſententiam ſequutus Barbeyracius fuit not. 1. *ſur les loix natur. de Richar. Cumberland.* c. 8. § 1. Quam hæc proxime accedant ad illorum errorem, qui, ut diximus §. 171. moralitatem actuum humanorum repetebant ab hominum inſtitutis, & opinionibus, quiſque videt vel nobis tacentibus. Nam ſi menſura virtutis, & vitii ubique terrarum eſt approbatio, vel improbatio actionum ex nationum conſenſu, exque judiciis, ſententiis, ac moribus uniuſcujuſque loci, actum eſt de intrinſeca honeſtate virtutum, & de intrinſeca turpitudine vitiorum: & quod in uno loco eſt virtus, in altero erit vitium, & econverſo. En denique Lockius per verborum circuitum, ut lectores implicet, in Spinozæ, & Hobbeſii recidit errorem. Quid enim proficit dixiſſe, affirmari ubique, per virtutes, & vitia intelligi actiones bonas, & malas natura ſua; ſi ſtatim præcipit, menſuram virtutum, & vitiorum eſſe ubique judicia, ſententias, moreſque hominum? Sunt quidem in nonnullis locis brutales quidam homines, qui dicunt bonum malum, & malum bonum; ſed quis, niſi impius, affirmabit, hoc eorum corruptum judicium eſse *menſuram ejus, quod appellatur virtus, & vitium*? Ipſimet brutales homines, qui dicunt v. g furtum, proditionem, homicidium non eſſe peccata, nolunt tamen, ut alii ipſis furentur, vel eos prodant, aut necent. Jam diximus, malas conſuetudines obſcurare poſse rationis lumen, quo virtutes a vitiis diſcernuntur, omnino delere non poſse.

(2) Lib. 4. Tuſcul.

efficiens eos, *in quibus eſt*. Definitur etiam virtus ab Ariſtotele (1): *eſt quæ bonum facit habentem*, *& opus ejus bonum reddit*, ideſt efficit, ut homo operetur ſecundum rationem, & opus ejus ſit ſecundum rationem (2).

543. Porro virtutes morales, ad quas ceteræ morales reducuntur, *cardinales* appellantur; & quatuor recenſentur, *Prudentia*, *Juſtitia*, *Fortitudo*, *Temperantia*; cujus diviſionis hanc egregiam rationem tradit S. Thomas (3). Virtus enim verſatur circa rationis bonum: hoc autem vel conſiſtit in ipſamet conſideratione rationis, ſic vero reſpicitur a Prudentia. Vel eſt circa paſſiones: & quidem ponere ordinem rationis in paſſionibus iraſcibilis, pertinet ad Fortitudinem; ponere vero ordinem rationis in paſſionibus concupiſcibilis, ad Temperantiam ſpectat. Prudentia perficit ipſam rationem; Juſtitia perficit appetitum rationalem, ſeu voluntatem. Fortitudo, & Temperantia appetitum ſenſitivum, ut ſecundum rationem operetur (4); ideoque Prudentia-

---

(1) Lib. 2. Ethic. c. 6. (2) 2. 2. q. 123. a. 1.

(3) 1. 2. q. 61. a. 2.

(4) Omnia more ſuo irridens Voltairius loc. cit. „ Mais, *inquit*, que „ deviendront les vertus cardinales & théologales? Quelques unes reſteront dans les écoles. Que m'importe que tu ſois tempérant? c'eſt un „ précepte de ſanté que tu obſerves; tu t'en porteras mieux, & je t'en „ felicite ... Tes vertus théologales ſont des dons celeſtes; tes cardinales ſont d'excellentes qualités qui ſervent à te conduire: mais elles ne „ ſont point vertus par rapport à ton prochain. . St. Paul a eu raiſon „ de te dire que la charité l'emporte ſur la foi ſur l'eſpérance. Mais „ quoi, n'admettra-t-on de vertus que celles qui ſont utiles au prochain! „ Eh comment puis-je en admettre? Nous vivons en ſocieté; il n'y a „ donc de véritablement bon pour nous que ce qui fait le bien de la „ ſocieté „. *At quid continget de virtutibus cardinalibus, & theologalibus? Pleræque earum in Scholis remanſerunt. Quid mea intereſt, ſi tu temperans es? Eſt hoc ſanitatis præceptum, quod ſervas; utque melius ſerves, tibi fortuno .. Theologales tuæ virtutes ſunt dona cæleſtia; cardinales ſunt excellentes qualitates, quæ te informant: at virtutes non ſunt reſpectu proximi ... S. Paulus merito dixit, caritatem ſuperexcedere fidem, & ſpem. Quid vero? Nullæne admittendæ erunt virtutes, præter illas quæ proximo ſunt utiles? Qui? poſſum eas admittere? In ſocietate vivimus; nobis igitur revera bonum non eſt, quod bonum ſocietatis non efficit*. Quis umquam vidit hominem æque ineptientem, atque omnia tumultuoſiſſime pervertentem? In ſcholisne remanſerunt pleræque omnes virtutes cardinales, & theologales? Ita cupiebat ille, qui bellum univer-

dentia in intellectu, Juſtitia in voluntate, Fortitudo in iraſcibili, Temperantia in concupiſcibili reſident.

De Prudentia, ejuſque partibus, ac vitiis oppoſitis.

544. PRudentiam definiens Cicero (1): „ Prudentia, *inquit*, quam „ Græci Φρόνησιν dicunt, eſt rerum expetendarum, fugien„ darumque ſcientia (2) „. Eam vero Ariſtoteles (3) definit: *Recta ratio agibilium*. Eſt enim prudentia quæ rationem perficit, ut recte ſeſe habeat in eligendo, judicando, & agendo; ejuſque proinde actus ſunt, 1. conſiliare de mediis aptis inve-

 nien-

verſis indixerat virtutibus. Quid vero eſsent homines fere univerſi, ſi virtutes cardinales, & theologales ad ſcholas tantum eſsent ablegatæ? Nihil Voltairio intererat, an temperantes, necne homines forent; ideoque temperantiam a præcepti *ſanitatis* obſervatione non diſtinguebat, quaſi is tantum dicendus temperans foret, qui voluptates etiam illicitas ea moderatione caperet, quæ ſanitati corporis minime obeſset, de reliquo nihil ſollicitus, ut Epicurei olim præcipiebant. Fatetur impius, imo fateri videtur, ut illudat magis, virtutes theologales eſse dona cæleſtia, virtutes cardinales eſse eximias qualitates; at negat poſse appellari virtutes, quia proximo nihil conferunt. Quam vero imperite! Quis enim eſt magis proximus, quam quiſque ſibi? Si qualitates proximo utiles, ut virtutes admittuntur, cur virtutes non erunt dona illa cæleſtia, & excellentes qualitates illæ, quæ tantas nobis adferunt utilitates? Virtutis ſequemur viam, dum proximi utilitati ſtudebimus: a virtute alieni erimus, dum noſtræ conſulemus utilitati? Proh dementia! S. Pauli teſtimonio ſacrilege impius abutitur; non enim Apoſtolus ideo caritatem fidei præfert, & ſpei, quia caritas proximum juvat, ſed quia per affectum unit hominem Deo, quod fides, & ſpes non faciunt, & quia caritas æternum manet, atque in Patria perficitur; fides vero, & ſpes evacuantur. Reſpicit quidem caritas proximum, at non tamquam objectum primarium, ſed ut objectum ſecundarium diligendum propter Deum, qui eſt ejus primarium objectum. Denique cum Voltairius nullam aliam admittit virtutem, niſi eas tantum quæ ad bonum conferunt ſocietatis, in qua vivimus, non alium agnoſcit ultimum finem, quam ipſum ſocietatis bonum, quod in nos redundat; ideoque omnia concludit hujus vitæ finibus, nec aliam agnoſcit vitam futuram: quod plane cum ejus incredulitate conſonat; ſimiliterque loquitur Auctor ſyſt. nat. cum ceteris incredulis.

(1) De Oratore.

(2) Similiter prudentiam definit S. Auguſtinus l. 1. de lib. arbit. c. 13. & l. 83. qq q. 31.

(3) L. 6. Ethic. c. 5.

niendis ad debiti finis adſequutionem; 2. judicare de mediis inventis, an revera ſint apta, 3. præcipere exequutionem eorumdem mediorum, ut finis habeatur (1). Prudentiæ propterea adjunguntur *Eubulia* (2), *Syneſis* (3), & *Gnome* (4); Eubulia quidem, ut virtus bene conſilians circa ea quæ in humanis agenda ſunt; Syneſis, ut virtus bene judicans circa particularia agenda; Gnome, ſi judicium dirigatur per altiora principia.

545. Vitia autem prudentiæ oppoſita, ſunt 1. *Præcipitatio*, ideſt, inordinatio conſilii, ad quam reducitur temeritas in agendo; 2. *Inconſideratio*, quæ eſt defectus recti judicii in iis quæ agenda ſunt; 3. *Inconſtantia*, ſive receſſus a bono propoſito, quod prudentia præceperat; 4. *Negligentia*, ob quam quis deficit a debita ſollicitudine in iis quæ agenda ſunt (5). Atque hæc quidem vitia manifeſte opponuntur prudentiæ. Sunt autem aliqua vitia, quæ falſam ac ſimulatam prudentiæ ſpeciem præſeferunt, ſcilicet, *Prudentia carnis*, quæ inimica eſt Deo (6); *Aſtutia*, qua ſimulatis viis tenditur ad finem ſive bonum, ſive malum (7), *Dolus*, & *Fraus*, ad exequenda aſtutiæ conſilia; dolus quidem verbis, aut factis; fraus factis tantum; ac denique *ſollicitudo nimia temporalium rerum* (8).

---

(1) Vide Ariſt loc. cit. c. 10 ſqq.

(2) „ Eubulia (inquit S. Thomas 2. 2. q. 51. a. 1) importat bonitatem „ conſilii; dicitur enim ab εὖ, quod eſt *bonum*, & βκλὴ, quod eſt *con-* „ *ſilium*, quaſi *bona conſiliatio*, vel potius *bene conſiliativa* „.

(3) Idem S Thomas loc cit. a. 3. „ Syneſis, *ait*, importat judicium „ rectum . . . circa pa ticularia operabilia . . . Unde ſecundum ſyneſim di- „ cuntur aliqui in græco σύνετοι, ideſt, ſenſati, vel εὐσύνετοι, ideſt, „ homines boni ſenſus; econtrario qui carent hac virtute, dicuntur ἀσύνετοι, „ ideſt, inſenſati „. Oritur enim ſyneſis a verbo συνίμι, *intelligo*.

(4) „ Gnome (inquit S. Thomas ib. a. 4. importat quamdam perſpica- „ citatem judicii „. Oritur a græco verbo γνοω, *noſco*. Vide Damaſcenum l. 3. de Fide c. 14.

(5) Confer S. Thom. loc. cit. q. 53. ſq.

(6) Vide eundem ibid. q. 55. a. 1

(7) Aſtutiam reprobavit Apoſtolus 2. Cor. 4. v. 2. cum ait: *non ambulantes in aſtutia*; hoc eſt, in ſimulatione, & hypocriſi, ut S. Thomas exponit ib. lect. 1.

(8) De his vide eumdem S. Thom. 2. 2. q. 55. a. 1. ſqq.

De Juſtitia, ejuſque partibus, ac vitiis oppoſitis.

546. **J**Am vero Iuſtitia definitur (1), *conſtans & & perpetua voluntas jus ſuum cuique tribuendi* (2). Dicitur *voluntas*, accepta voluntate pro actu voluntario, quia actus virtutis juſtitiæ, ad quem juſtitia inclinat, debet eſſe voluntarius. Dicitur *conſtans, & perpetua*, ad deſignandam actus firmitatem. Dicitur, *jus ſuum cuique tribuendi*, quia juſtitia eſt circa ea, quæ ad alterum ſunt, tenditque ad reddendum unicuique jus ſuum (3).

547. Dividitur autem juſtitia in *univerſalem*, quæ *legalis* dicitur, & *particularem*, quæ rurſus dividitur in *diſtributivam*, & *commutativam* (4). Cujus diviſionis hanc rationem tradit S. Tho-

(1) Leg. 10 ff de juſt. & jure, l. 1.

(2) Non placet hæc definitio Pufendorſio, qui propterea de j r nat. & gen. l. 1. c. 7. §. 6. poſtquam diſtinxit juſtitiam *perſonarum* a juſtitia *actionum*, addiditque, in juſtitia de perſonis uſurpata, *juſtum eſſe ſignificare idem, quod juſte faciendo delectari, juſtitiæ ſtudere, vel conari facere in omni re id, quod juſtum eſt*; ait: „ Ex quo patet, definitionem juſtitiæ, „ ICtis Romanis familiarem, qua eam dicunt conſtantem, & perpetuam „ voluntatem ſuum cuique tribuendi, ſpectare ad juſtitiam perſonarum, „ non actionum „. Notate primum hominis arrogantiam, qui plus vidiſſe ſe gloriatur, quam ceteri ſapientiſſimi Viri, qui illam definitionem probarunt. Deinde quam vehementer ſit deceptus, videte. Eccur enim definitio illa ſpectat tantum ad juſtitiam perſonarum, ſive ad eos qui juſta faciendo delectantur? An ne ad delectationem tantum pertinet, *jus ſuum cuique tribuere*? Nonne ipſum *tribuere* actio eſt, qua redditur alteri quod ſuum eſt? Quomodo igitur definitio tradita reſpicit tantum perſonas, non item actiones?

(3) S. Thom. 2. 2. q. 58. a. 1. ſq.

(4) Idem Pufendorfius loc. cit § 11. ſententiam Grotii refert, qui neglecta differentia juſtitiæ in univerſalem, & particularem, juſtitiam dividit in *expletricem*, quæ nimirum reſpicit jus *perfectum* quod alteri debetur, v. g. domino in rem furatam; & *attributricem*, quæ reſpicit jus *imperfectum*, ad quod præſtandum cogi quis minime poteſt, v. g. jus mendici ad ſtipem quam a divite petit. Cur vero Grotius communem juſtitiæ diviſionem reſpuerit, rationem Pufendorfius ibid tradit, quia *vocabulum* συναλλακτικῆς, *commutativæ juſtitiæ ideo expletrici examuſſim non quadrat, quod ut poſſeſſor rei meæ illam mihi reddat, non eſt* ἐκ συναλλάγματος, *& tamen ad juſtitiam expletricem pertinet... Ergo datur actus juſtitiæ expletricis,* *circa*

S. Thomas : nam homo poteſt conſiderari ut pars communitatis ; atque ita bonum cujuslibet virtutis ordinantis hominem , ſive ad ſeipſum , ſive ad alias ſingulares perſonas , referri poteſt ad bonum

---

circa quem non intervenit συνάλλαγμα . *Vocabulum autem* διανεμητικῆς *juſtitiæ ideo attributrici undequaque non congruit , quia* διανέμειν *ſubinnuit plures , inter quos diſtributio debet fieri. Atqui juſtitia attributrix exercetur , etiam quando uni dumtaxat quid præſtatur , ad quod ipſe plus erat aptus* . Reprehenduntur ſæpe a Recentioribus Philoſophis Scholaſtici , quod quæſtiones de nominibus inſtituant . Hæ in Scholaſticis enormia delicta ſunt : in Grotio , & Pufendorfio , & qui eum commentatur , Maſcovio ſunt venuſtates . Itaque ex Grotio vocabulum συναλλακτικῆς, ideſt *commutationis* non quadrat juſtitiæ commutativæ , quia nulla commutatio eſt , cum poſſeſſor rei meæ illam mihi reddit . Jam pridem animadverterat cum Ariſtotele S.Thomas 5. Ethic. lect. 4. duo eſſe genera commutationum : „ Quædam , *in-* „ *quit* , ſunt voluntariæ , quædam involuntariæ . Dicuntur autem volunta- „ riæ propter hoc quod principium commutationis eſt voluntarium ex „ utraque parte , ſicut patet in venditione , & emptione , & in permu- „ tatione , & in fidejuſſione , & in uſu , & in depoſitione , & conductio- „ ne . Involuntariarum vero commutationum quædam ſunt occultæ , ſicut „ furtum , adulterium , veneficium , ſervi ſeductio , doloſa occiſio , fal- „ ſum teſtimonium . Quædam vero ſunt involuntariæ commutationes , quæ „ fiunt per violentiam manifeſtam , ſive aliquis inferat violentiam in per- „ ſonam , verberando , vel ligando , vel occidendo ; ſive etiam in res , „ puta rapiendo bona ; ſive etiam inferatur violentia per infamiam , & „ injurias , ſive contumelias irrogando „ . Addit vero Angelicus in commutationibus voluntariis ſatis eſſe recompenſare rem ſecundum æqualitatem ; in involuntariis vero , in quibus fit injuria , recompenſari etiam deberi injuriam . Jam videtis redactam in fumum primam Grotii animadverſionem ; non enim ille diſtinxit commutationes voluntarias ab involuntariis : in furto autem nulla eſt commutatio voluntaria ; exſtat vero commutatio involuntaria , ad quam fur a lege , & a judice adigitur . Altera vero animadverſio ſeipſa cadit , ſi in eo qui communia diſtribuit conſideretur non id tantum quod facit reſpectu unius , cum unus tantum eſt aptus ; ſed id quod facere debet ſecundum proportionalitatem ad ſingulas perſonas in diſtributione communium rerum , reſpectu quarum accidit omnino , ut non ſit aliquando , niſi una perſona apta ; in quo etiam caſu perſona illa debet conferri cum ceteris , ut de ejus aptitudine præ ceteris conſtet . Fruſtra ergo commutatæ ſunt a Grotio veteres juſtitiæ acceptiones , novæque inductæ , quæ minus accuratæ ſunt : nam ſi ſola juſtitia *expletrix* reſpicit jus perfectum , ipſa ſola erit vera juſtitia , & juſtitia *attributrix* vera juſtitia non erit , ſicut imperfectum jus non eſt verum jus ; ideoque vera juſtitia dividi nequit in *expletricem* , & *attributricem* .

num commune. Sic autem ordinare actus omnium virtutum, ad juſtitiam pertinet ordinantem hominem ad ipſum commune bonum. Hæc autem juſtitia *legalis* dicitur, quia ad legem pertinet ordinare in bonum commune; eademque juſtitia dicitur propterea *virtus generalis*, non quod ſit eadem cum ceteris virtutibus, ſed quia ceteras ordinat ad bonum commune. Præterea juſtitia poteſt reſpicere privatas perſonas: ſic autem dicitur *juſtitia particularis*. Privatarum autem perſonarum duplex poteſt eſſe ordo. Nam vel eſt ordo unius privatæ perſonæ ad alteram: hunc vero ordinem reſpicit juſtitia *commutativa*, quæ eſt inter privatas perſonas invicem. Vel eſt ordo communitatis, ſive ejus, qui curam communitatis habet, ad ſingulas perſonas: hunc vero ordinem dirigit juſtitia *diſtributiva*, quæ communia ſecundum proportionalitatem diſtribuit. Itaque juſtitia vel eſt privatorum ad communitatem; vel eſt privatorum invicem; vel communitatis ad privatos. Prima eſt juſtitia *legalis*; altera eſt *commutativa*; tertia eſt *diſtributiva*.

548. Etſi vero proprium juſtitiæ ſit reſpicere *medium rei*, per quod differt ab aliis virtutibus moralibus, quæ cum præcipue conſiſtant circa paſſiones, reſpiciunt *medium* tantummodo *rationis*, ſecundum comparationem ad ipſum hominem, cujus ſunt paſſiones; nihilominus juſtitia *commutativa* non eodem modo reſpicit medium rei, ſicut juſtitia *diſtributiva*: nam hæc reſpicit medium *ſecundum proportionalitatem geometricam*, ideſt, æquale non ſecundum quantitatem, ſed ſecundum proportionem; illa reſpicit medium *ſecundum arithmeticam proportionalitatem*, ideſt, ſecundum parem quantitatis exceſſum. Igitur in juſtitia diſtributiva non attenditur æqualitas rei ad rem, ſed proportio rerum ad perſonas, ita ut præmia, vel pœnæ diſtribuantur relate ad merita, vel demerita perſonarum. In juſtitia vero commutativa attenditur æqualitas rei ad rem, ita ut ſi quis acceperit ab altero v. g. quinque, quinque etiam reſtituat.

549. Ex penitiori Matheſi id explicat S. Thomas (1). Ac de proportionalitate quidem præmittit dicens: „ Omnis proportionalitas ad minus conſiſtit in quatuor. Eſt enim duplex proportionalitas: una quidem disjuncta, & alia continua. Disjun-

(1) 5. Ethic. lect. 5.

,, juncta quidem proportionalitas eſt æqualitas duarum propor-
,, tionum non convenientium in aliquo termino. Cum ergo omnis
,, proportio ſit inter duo, manifeſtum eſt, quod proportiona-
,, bilitas disjuncta in quatuor terminis conſiſtit; ut ſi dicam:
,, ſicut ſe habent ſex ad tria, ita ſe habent decem ad quinque;
,, utrobique enim eſt dupla proportio. Continua autem propor-
,, tionalitas eſt æqualitas duarum proportionum convenientium
,, in uno termino; puta ſi dicam: ſicut ſe habent octo ad qua-
,, tuor, ita ſe habent quatuor ad duo; utrobique enim eſt du-
,, pla proportio. In hac igitur, continua proportionaliter ſunt
,, quodammodo quatuor termini, inquantum ſcilicet utimur uno
,, termino ut duobus, unum terminum bis dicendo, ſcilicet in
,, utraque proportione; ut ſi dicam: quæ eſt proportio A ad
,, B, ideſt, octo ad quatuor, eadem eſt proportio B ad C,
,, ideſt quatuor ad duo; utrobique enim eſt dupla. Sic ergo B
,, dicitur bis; unde quamvis B ſit unum ſubjecto, quia tamen
,, accipitur ut duo, erunt quatuor proportionata.

550. Exponens deinde proportionalitatem in juſtitia diſtributiva: ,, Sicut, *inquit*, proportionalitas, ita & juſtum ad mi-
,, nus inter quatuor invenitur, in quibus attenditur eadem pro-
,, portio, quia ſcilicet ſecundum eamdem proportionem divi-
,, duntur res quæ diſtribuuntur, & perſonæ quibus diſtribuun-
,, tur. Sit ergo A unus terminus, puta, duæ libræ: B autem
,, ſit una libra: G autem ſit una perſona, puta Sortis, qui duo-
,, bus diebus laboravit: D autem ſit Plato, qui uno die la-
,, boravit. Sicut ergo ſe habet A ad B, ita ſe habet G ad
,, D, quia utrobique invenitur dupla proportio; ergo permu-
,, tatim, ſicut ſe habet A ad G, ita B ad D. Quæcumque
,, autem ſunt invicem proportionabilia, & permutatim propor-
,, tionabilia ſunt, ſicut patet in prædicto exemplo: ſicut ſe ha-
,, bent decem ad quinque, ita octo ad quatuor. Ergo commuta-
,, tim, ſicut ſe habent decem ad octo, ita ſe habent quinque ad
,, quatuor; utrobique enim eſt ſeſquiquarta proportio. Sic ergo
,, & permutatim erit verum dicere, quod ſicut ſe habet A ad G,
,, ideſt, duæ libræ ad eum, qui duobus diebus laboravit; ita
,, B ad D, ideſt, una libra ad eum, qui uno die laboravit,,.

551. Præterea animadvertit conſiderandum eſſe ,, quod in
,, his quæ ſic ſunt proportionalia, quæ eſt proportio unius ad
,, alterum, eadem eſt proportio totius ad totum; puta, ſi quæ

,, eſt

,, eſt proportio decem ad octo, eadem eſt proportio quinque ,, ad quatuor; ſequitur ulterius, quod quæ eſt proportio de- ,, cem ad octo, & quinque ad quatuor, eadem ſit proportio de- ,, cem, & quinque ſimul acceptorum, quæ ſunt quindecim, ad octo, ,, & quatuor ſimul accepta, quæ ſunt duodecim, quia hic ,, etiam eſt ſeſquiquarta proportio. Et unde? quia quindecim ,, continet duodecim, & quartam ejus partem, ſcilicet terna- ,, rium. In propoſito ſequitur, quod ſicut ſe habet iſta res ,, ad iſtam perſonam; ita ſe habet illa ad illam perſonam; & ,, ita etiam ſe habet totum ad totum; ideſt utraque res ſimul ,, accepta, ad utramque perſonam ſimul acceptam: & hoc eſt ,, quod diſtributio conjungit. Et ſi ita aliquis diſtribuendo res ,, hominibus, conjungat, juſte facit. Patet ergo, quod con- ,, junctio A cum G, ideſt, rei duplæ cum perſona duplo di- ,, gniore; & B cum D, ideſt, dimidii cum dimidio, eſt ju- ,, ſtum diſtributivum, & tale juſtum eſt medium. Injuſtum autem ,, eſt præter hanc proportionalitatem. Proportionale enim eſt ,, medium inter exceſſum, & defectum, quia proportionalitas ,, eſt æqualitas proportionis (1),,. Quare autem hæc propor- tionalitas dicatur *geometrica*, rationem tradit idem Angelicus (2) inquiens: ,, Proportionalitas, quæ attenditur ſecundum æquali- ,, tatem proportionis, a Mathematicis vocatur *geometrica*, in ,, qua ſcilicet accidit, quod ita ſe habet totum ad totum, ſi- ,, cut altera pars ad aliam, ut in præmiſſis dictum eſt. Non autem ,, hoc accidit in proportionalitate *arithmetica*,,.

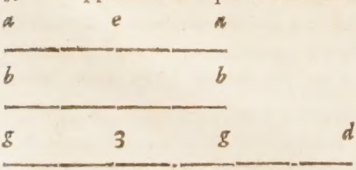
552. Pergit ad explicandam hanc proportionalitatem arith- meticam, quæ attenditur in juſtitia commutativa, & ait (3): ,, Æquale in juſtitia commutativa non attenditur ſecundum pro- ,, portionalitatem illam *geometricam*, quæ attendebatur in diſtri- ,, butivo juſto, ſed magis ſecundum *arithmeticam*, quæ ſcilicet ,, attenditur ſecundum æqualitatem quantitatis, & non ſecundum ,, æqualitatem proportionis, ſicut *geometrica*. Sex enim ſecun- ,, dum

(1) Perſpicitis, quam neceſſe ſit in Mathematicis verſatum eſſe illum, qui etiam Moralia tractat; quî enim fieri poteſt, ut Matheſis omnino expers, præfatam intelligat proportionalitatis doctrinam, quam Angelicus repetit etiam in Summa 2. 2. q. 61. a. 2.

(2) Lect. cit. (3) Ibid. lect. 6.

„ dum *arithmeticam* proportionalitatem medium eſt inter octo, „ & quatuor, exceditur enim ab uno, & excedit alterum in „ duobus, ſed non eſt proportio eadem utrobique: nam ſex ſe „ habet ad quatuor in ſeſquialtera proportione: octo autem ad „ ſex, in ſeſquitertia. Econtrario vero ſecundum *geometricam* „ proportionalitatem medium exceditur, & excedit ſecundum „ eamdem proportionem, ſed non ſecundum eamdem quantita„ tem; ſic enim ſex eſt medium inter novem, & quatuor, utro„ bique enim invenitur ſeſquialtera proportio, ſed non eadem „ quantitas; novem enim excedunt ſex in tribus, ſex vero „ quatuor in duobus „.

553. Et paulo poſt (1) idipſum explicat exemplo: „ Si „ ſint duo æqualia, quorum utrumque habeat duas menſuras; „ puta, duos palmos, aut duos pedes, & medietas auferatur „ ab uno, & apponatur alteri; manifeſtum eſt, quod illud qui„ dem, cui apponitur, ſuperexcedit alterum in duobus, quia „ ei cui ſubtrahitur, non remanet niſi unum: illud autem, cui „ ſuperadditur, habet tres. Sed ſi id quod ſubtrahitur ab uno, „ non apponatur alteri, manifeſtum eſt, quod non erit exceſ„ ſus, niſi in uno. Per id autem, cui nihil additur, vel ſub„ trahitur, intelligitur ipſum medium juſtitiæ, quia habet quod „ ſuum eſt, nec plus, nec minus. Per id autem, cui additur, „ intelligitur ille qui plus habet. Per id autem, cui ſubtrahi„ tur, intelligitur ille qui minus habet. Sic ergo patet, quod „ ille qui plus habet, excedit medium in uno quod eſt ſibi „ ſuperadditum: medium autem excedit is a quo eſt ablatum, „ in uno quod eſt ſibi ſubtractum. Hoc ergo medio cognoſce„ mus & quid debet auferri ab eo qui plus habet, & quid opor„ tet apponere ei qui minus habet.

554. Amplius etiam id exponit in lineis: „ Sint tres „ lineæ æquales, in quarum „ una ſcribatur in terminis „ *aa*, in alia *bb*, in tertia „ *gg*. Linea ergo *bb* maneat „ indiviſa; linea vero *aa* dividatur per medium in puncto *e*; li„ nea

(1) Ibid. lect. 7.

,, nea vero *gg* dividatur per medium in puncto 3. Auferatur ergo ,, a linea, quæ eſt *aa*, una pars, quæ eſt *ae*, & apponatur lineæ, quæ eſt *gg*, & vocetur hoc appoſitum *gd*. Sic ,, ergo patet, quod tota linea *dg* excedit eam, quæ eſt *ae* ,, in duobus, ſcilicet in eo quod eſt *gg*, & in eo quod eſt ,, *gd*; ſed lineam, quæ eſt *bb*, excedit in uno ſolo, quod ,, eſt *gd*. Sic ergo patet, quod id quod eſt maximum, ex- ,, cedit medium in uno: minimum autem in duobus ad modum ,, arithmeticæ proportionabilitatis (1) ,,. Conſtat igitur, juſtitiam diſtributivam reſpicere medium ſecundum *proportionalitatem geometricam*; juſtitiam vero commutativam, ſecundum *proportionalitatem arithmeticam*.

555. Nunc autem pauca addenda ſunt de virtutibus juſtitiæ adnexis, quæ partes ejus *potentiales* dicuntur (2). Sunt autem 1. *Religio* erga Deum; 2. *Pietas* erga parentes, & patriam; 3. *Obſervantia* erga homines dignitate, aut virtute præſtantes; 4. *Obedientia*, quæ eſt obſervantiæ pars; 5. *Veritas* ſeu *Veracitas*, qua quis talem ſe exhibet in verbis & factis, qualis eſt; 6. *Gratia*, ſeu grati animi virtus pro beneficiis acceptis; 7. *Vindicatio*, qua quis de malis vindictam ſumit, non ulciſcendi animo, ſed ad peccantis emendationem, vel ſaltem ad ejus cohibitionem, ad aliorum quietem, ad juſtitiæ conſervationem, & ad Dei honorem; modo ceteræ circumſtantiæ debitæ concurrant. 8. *Liberalitas* in rebus ſuis dandis, non prodigendis. 9. *Urbanitas*, ſive facilitas in communi hominum conſuetudine. 10. *Amicitia*, ſive mutua affabilitas, & benevolentia, non ob utilitatem propriam, aut voluptatem, ſed propter virtutem (3). Epiikia autem (4), ut S. Thomas oſtendit (5), eſt pars juſtitiæ

---

(1) Hæc putavimus exponere diligentius, ad ſternendam viam doctrinis, quæ ſæpe recurrunt etiam apud Theologos agentes de ſatisfactione Chriſti, de Pœnitentia &c

(2) Quare dicantur potentiales vide apud S. Thomam 2. 2. q. 80. a. 1.

(3) De his vide S. Thom. 2. 2. q. 81. ſqq.

(4) Ἐπιείκεια nomen eſt Græcum, Latine *æquitas*, ab ἐπὶ, quod in compoſitione vim habet augendi, & εἰκὸς, *par*, *decens*, *conſentaneum*; quaſi valde decens, & æquum. Eſt enim Epiikia, ſeu Epiicia virtus, qua, prætermiſſis verbis legis, ſequimur id quod poſcit juſtitiæ ratio, & commune bonum, ipſaque legis intentio, ac finis.

(5) 2. 2. q. 120. a. 1. ſq.

tiæ communiter dictæ, ſeu quædam regula humanorum actuum, de quibus leges dantur. De iis vero, quia infinitis modis variari poſſunt, non potuit inſtitui aliqua lex, & regula certa, quæ in omnibus caſibus humanos actus dirigeret, & ideo neceſſe eſt, ut detur aliqua æquitatis regula leges interpretans in ſingularibus illis caſibus; quæ quidem æquitas Epiikia dicitur (1). Vi-

(1) Multa de legum interpretatione congerit Genuenſis l. 1. de offic. c. 5. Ne ſingula perſequamur, in pauca animadvertimus. Ac primum quidem in ea, quæ ſcribit §. 8 de legibus Moſaicis. „ Leges, inquit, ſunt „ e. g. Moſaicæ, *ne comedas agnum coctum lacte matris* : *ne ares bove*, *&* „ *aſino junctis* : *ne veſtem geſtes ex lana*, *&* *lino textam* : *non feres mixta ſe-* „ *mina*, & plures aliæ ejuſdem generis; quæ profecto cauſſam aliquam „ habuere aut in climate, aut in ſolo, aut in moribus Judæorum; ab- „ ditam tamen nobis „. Memoratæ leges a Moyſe quidem traditæ fuerunt populo Judæorum, ſed a Deo conſtitutæ, erantque leges obſervantiarum cæremonialium, quæ propterea poſt Chriſti mortem nobis mortiferæ ſunt effectæ. Nihilominus Genuenſis earum cauſſam repetit a climate, a ſolo, a moribus Judæorum. Apoſtolus 1. Cor. 10. v. 11. de hujuſmodi legalibus obſervantiis ajebat: *Hæc autem omnia in figura contingebant illis*. Genuenſis vero naturales quærit cauſſas. Cur carnes *hædi* (Genuenſis dicit *agnum*) non deberent ab Hebræis coqui cum lacte matris ſuæ, ut præcipitur Exod. 23. v. 19. & Deut. 14. v. 21. rationes vide apud S. Thomam 1. 2 q. 102. a. 6. ad 4. Cur præciperetur Deut. 22. v. 10 ne quis araret in bove ſimul, & aſino; idem S. Thomas exponit loc. cit. ad 9. Explicatio ejus ad rem facit maxime: „ Non eſt, inquit, ſimul arandum „ in bove, & aſino, quia fatuus ſapienti in prædicatione (*idem in ſcri-* „ *ptione librorum*) non eſt ſociandus, quia unus impedit alium „. Idem S. Thomas ib. ad 6. explicat Legem Levit. 19. v. 19. *Veſte, quæ ex duobus texta eſt, non indueris*. Atque ait: „ In veſtimento contexto ex lana, & lino „ interdicitur conjunctio ſimplicitatis, & innocentiæ, quæ figuratur per „ lanam; & ſubtilitatis, & malitiæ, quæ figuratur per linum „. Denique ipſemet Angelicus ibid. ad 9. explicat præceptum illud Levit. 19. v. 19. *Agrum tuum non feres diverſo ſemine*: atque: „ In Eccleſia *inquit*, quæ „ eſt ſpiritualis vinea, non eſt ſeminanda aliena doctrina, ideſt Catho- „ lica, & hæretica „. Genuenſis ergo videat, ne ejuſmodi leges ſpiritualiter intellectæ, ipſum fortaſſe attingant, qui in Vineam Domini tantam importavit diverſarum doctrinarum ſegetem.

Deinde §. 17. quærens, *an competat Judicibus jus interpretandi, an ſatius ſit labi interdum, quam leges hominis ingenio mancipare?* Diſtinguit inter *Judices philoſophos, legum peritos, ac probos*; *&* *imperitos, aut pravos*. Atque ab illis fieri interpretationem poſſe dicit, ſecus ab iſtis. Addit vero: *Ceterum ubinam gentium illi velut ex Republica Platonis deſcripti Judices?* Videte

556. Vitia autem juſtitiæ oppoſita, ſunt *Acceptio perſonarum*, quæ opponitur juſtitiæ diſtributivæ, *Homicidium*, *Mutilatio*, *Verberatio*, *Detentio*, *Furtum*, *Injuſta ſententia*, *Injuſta accuſatio*, *Injuſta defenſio*, *Contumelia*, *Detractio*, *Suſurratio*, *Deriſio*, *Maledictio*, *Fraus in contractibus*, & *uſura*; quæ quidem vitia opponuntur juſtitiæ commutativæ. Religioni autem, opponitur *Irreligio*, & *Superſtitio*, itemque *Tentatio Dei*, *Perjurium*, *Sacrilegium*, *Simonia*. Pietati opponitur *Impietas* erga parentes, & Patriam, & inordinatus parentum, & Patriæ amor. Obſervantiæ opponitur *Contemptus*; Obedientiæ, *Inobedientia*; Veritati, *Mendacium*, *Simulatio*, *Hypocriſis*, *Jactantia*, *Ironia*; Grati animi virtuti, *ingrati animi Vitium*; Vindicationi, *Sævitia*, & *Remiſſio* in puniendo; Liberalitati, *Avaritia*, & *Prodigalitas*; Urbanitati, *Ruſticitas*, & nimia *Severitas*; Amicitiæ, *Adulatio*, & *Litigium* (1). Animadvertit autem S. Thomas (2), præcepta Decalogi ad juſtitiam pertinere.

De Fortitudine, & ejus actibus, & virtutibus adnexis, & vitiis oppoſitis.

557. QUod ad Fortitudinem ſpectat, eam definit cumTullio (3) S. Thomas (4), eſt *conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeſſio*, ne ſcilicet voluntas retrahatur a bono proſequendo ob timorem mali corporalis. Sive ut eam S. Auguſtinus definit (5), *Animæ affectio, qua omnia incommoda, & damna in noſtra poteſtate conſtitutarum rerum contemnimus*. Ejus actus ſunt, *ſuſtinere*, ideſt immobiliter ſiſtere in periculis,

---

dete quo inſolentiæ ſit progreſſus, ut univerſos Judices tamquam gregem habuerit hominum imperitorum, & improborum. Ipſe autem qui philoſophus erat, neſcivit; interpretationem legum in dubiis, ſi tempus, & facultas ferant, non ad Judices, ſed ad ipſum Legislatorem pertinere. S. Thom. 2. 2. q. 120. a. 1. ad 3. „ Interpretatio, inquit, locum habet „ in dubiis, in quibus non licet abſque determinatione Principis a ver- „ bis legis recedere „.

(1) De his vide S. Thomam 2. 2. q. 92. ſqq.

(2) Ibid. q. 122. a 1. ſqq. (3) Lib. 2. de Invent.

(4) 2. 2. q. 123. a. 2.

(5) Lib. 1. de lib. arbitr.

reprimendo timorem: & *aggredi* difficilia, moderando audaciam (1). Præcipuus vero fortitudinis actus eſt *Martyrium* (2). Adjunguntur autem fortitudini 1. *Magnanimitas*, quæ modum rationis ponit circa magnos honores (3), 2. *Magnificentia*, quæ eſt circa magnos ſumptus (4), præſertim in Dei honorem (5); 3. *Patientia*, qua mala æquo animo toleramus, ideſt, ſine perturbatione triſtitiæ, ne animo iniquo bona deſeramus, per quæ ad meliora perveniamus (6); 4 *Perſeverantia* virtus, ad quam pertinet, in virtuoſis operibus diuturnitatem ſuſtinere, prout neceſſe eſt (7).

For-

(1) S. Thom. ibid. a. 6.

(2) Idem ibid. q. 124. a. 1. ſqq.

(3) Ibid. q. 129. a. 1. ſeqq.

(4) Ibid. q. 134. a. 3.

(5) Hæc non placent Monteſquio, qui de ſpir. leg. l. 25. c. 7. videtur quidem agere *de luxu ſuperſtitionis*; revera tamen omnem magnificentiam excludit in exteriori Religionis cultu; imo laudans ſententiam Platonis reprobantis eos, qui putabant numina ſacrificiis placari poſſe, videtur reprobare ſacrificiorum utilitatem, Religionemque loco ſuperſtitionis habere. Addit porro, *curare homines debere, ut divinitati exhibeant cultum, qui longe diſtet a magnificentia, ne ſi ei theſauros offeramus noſtros, demonſtremus æſtimare nos illasmet res, quas ut contemnamus Deus vult*. Quo dici quid poteſt iniquius? nam ſi verum id foret, peccaſſet Salomon excitando magnificentiſſime Templum Hieroſolymitanum: peccaſſent tot Sancti, & pii Reges, præſertimque Conſtantinus Magnus, qui magnos impenderunt ſumptus, ut divinum amplificarent cultum. Inepta autem eſt Monteſquii ratio: nam Deus non præcipit, ut abſolute contemnamus divitias, ſed ut eas contemnamus, ne impedimento ſint ad virtutem, æternamque felicitatem. Ceterum & ipſæ divitiæ ſunt Dei dona, & ſi eis bene utimur, ad Deum nos ducunt. Tantum ergo abeſt, ut qui magnificus eſt in Dei cultu, divitias inordinate æſtimet, quin illas æſtimet, ut æſtimandæ ſunt, nimirum relate ad virtutem, & ad Deum; eaſque propter Deum contemnat, illas expendens in Dei cultum. Hæc de magnificentia cultus generatim; non enim loquimur de caſibus peculiaribus, in quibus & ipſa Eccleſia profundit ſua in ſubſidium pauperum, vel in Reipublicæ neceſſitates.

Audivimus, Monteſquium paulo ante mortem pœnituiſſe eorum quæ ſcripſerat, idque teſtatur Gauchat. Si ex animo id fecit, ut credimus, ei gratulamur. Idque ſatis eſt ſemel notaſſe ut poſtea Monteſquium impugnantes, non ipſum, ſed ejus errores nos impugnare omnes ſciant.

(6) Vide S. Thom. 2. 2. q. 136. a. 1. ſqq.

(7) Ibid. q. 137.

558. Fortitudini opponitur *timor*, & *audacia*; timor quidem, quando quis timet in eo quod timere non debet, & dicitur *timiditas*: non timere autem quando oportet timere, eſt etiam vitium, quod dicitur *intimiditas*. Inſuper nihil, aut parum audere, *vecordia* dicitur: nihil autem non audere, vocatur *temeritas* (1). Magnanimitati vero per exceſſum opponitur *præſumptio*, qua quis contendit ad opera quæ præferuntur ſuæ virtuti; inſuper *ambitio*, quæ eſt inordinatus appetitus honoris (2); præterea *inanis gloria*, qua quis inordinate humanam appetit gloriam (3). Per defectum vero Magnanimitati opponitur *Puſillanimitas*, quæ ex animi parvitate retrahit a magnis (4). Magnificentiæ autem opponitur *Parvificentiæ* vitium, cum ſcilicet quis in parvo qcod non vult expendere, perdit bonum magnifici operis; vel ex conſequenti intendit parvitatem operis, quam non recuſat, dummodo parvum ſumptum faciat (5). Denique ſicut Patientiæ opponitur *Impatientia*; ita Perſeverantiæ *Mollities*, cum quis propter triſtitiam recedit a bono; & *Pertinacia*, cum quis in propria ſententia perſeverat plus quam oportet (6).

De Temperantia, ejuſque partibus, ſpeciebus, & virtutibus adjunctis, atque oppoſitis vitiis.

559. AD Temperantiam devenientes, hæc aliquando accipitur pro moderatione quadam, quam ratio ponit in humanis actibus: ſic autem non eſt virtus ſpecialis, ſed generalis. Aliquando accipitur, prout appetitum refrenat in his quæ maxime alliciunt: ſic vero eſt virtus ſpecialis, ac definitur: *Virtus medium rationis ponens in delectationibus corporeis, potiſſimum tactus* (7). Sive ut habet Ariſtoteles (8), eſt *mediocritas in voluptatibus corporalibus*. Vel ut eam S. Auguſtinus definit (9), eſt *rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi firma, & moderata dominatio*.

560. Partes temperantiam quaſi integrantes ſunt *Verecundia*, & *Ho-*

(1) Ibid. q. 125. ſqq.
(2) Ibid. q. 130.
(3) Ibid. q. 132. a. 2.
(4) Ibid. q. 133. a. 1.
(5) Ibid. q. 135. a. 1.
(6) Ibid. q. 138. a. 1. ſq.
(7) Ibid. q. 141. a. 4.
(8) L. 3. Ethic. c. 13.
(9) Lib. 83. qq. q. 31.

& *Honeſtas*. Ac verecundia quidem eſt *timor alicujus turpis, quod eſt exprobrabrile* (1), ſcilicet vitii, cui proprie debetur exprobratio (2). Ex Nyſſeno (3) autem advertit S. Thomas (4), verecundiam dupliciter reſpicere culpam: *uno modo, ut aliquis deſinat vitioſe agere propter timorem vituperii: alio modo, ut homo in turpibus quæ agit vitet conſpectus publicos propter timorem vituperii*; atque ait, primum illud pertinere ad erubeſcentiam, poſterius ad verecundiam. Honeſtas autem licet ſit communis omnibus virtutibus, nihilominus ſpe iali ratione competit temperantiæ, quæ moderatur concupiſcentias pravas, ac brutales voluptates (5).

561. Species temperantiæ ſunt *Abſtinentia*, *Sobrietas*, *Caſtitas*, & *Pudicitia*. Abſtinentia moderatur uſum ciborum, ſecundum rectam rationem (6). S. Auguſtinus (7) Deum alloquens ait: *Hoc me docuiſti, ut quemadmodum medicamenta, ſic alimenta ſumpturus accedam*. Ad abſtinentiam pertinet Jejunium (8). Sobrietas moderatur uſum potus rationem perturbantis (9). Caſtitas moderatur venereas voluptates ex præſcripto rectæ rationis, & ad eam revocatur Pudicitia (10).

562. Adjunguntur autem Temperantiæ 1. *Continentia*, qua retrahimur a pravis concupiſcentiæ motibus in delectationibus tactus (11). 2. *Clementia*, & *Manſuetudo*; clementia quidem, quæ pœnas minuit in exteriori punitione; manſuetudo vero, quæ iræ paſſionem minuit (12). 3. *Modeſtia*, qua quis in motibus internis, & externis compoſitionem debitam ſervat (13). Modeſtiæ autem ſpecies ſunt 1. *Humilitas*, quæ animum refrenat, ne immoderate tendat in excelſa (14); 2. *Studioſitas*, quæ moderatur appetitum ſcientiæ (15); 3. *Eutrapelia*, quæ ludis, & jocis modum imponit (16).

563. Porro Temperantiæ per defectum opponitur *Inſenſibili-*

---

(1) 2. 2. q. 144. a. 2.
(2) Ibid.
(3) L. 4. de creat. hom. c. 14.
(4) Loc. cit.
(5) Ibid. q. 145. a. 3.
(6) Ibid. q. 146. a. 1. ſqq.
(7) L. 10. Confeſs. c. 31.
(8) S. Thom. 2. 2. q. 147. a. 1. ſqq.
(9) Ibid. q. 149. a. 1. ſqq.
(10) Ibid. q. 151. a. 1. ſqq.
(11) Ibid q. 155. a. 1. ſqq.
(12) Ibid. q. 157. a. 1. ſqq.
(13) Ibid. q. 160. a. 1. ſq.
(14) Ibid. q. 161. a. 1. ſqq.
(15) Ibid. q. 166. a. 1. ſq.
(16) Ibid. q. 168. a. 1. ſqq.

bilitas, ſi quis ſcilicet ita delectationes averſaretur, ut prætermitteret ea quæ neceſſaria ſunt ad naturæ conſervationem (1); per exceſſum vero opponitur *Intemperantia*, quæ ſtricte ſumpta, eſt vitium quo quis in voluptatibus corporeis modum excedit (2). Verecundiæ autem opponitur *Inverecundia*; Honeſtati, *Turpitudo*; Abſtinentiæ, *Gula* (3); Sobrietati, *Ebrietas* (4); Caſtitati, *Luxucia* (5); Continentiæ, *Incontinentia* (6); Clementiæ, & Manſuetudini, *Ira*, *Crudelitas*, & nimia *Levitas* (7); Modeſtiæ, *Luxus* (8), & *Immodeſtia*; Humilitati, *Su-*

---

(1) Ibid. q. 142. a. 1. (2) Ibid. a. 2. ſqq.
(3) Ibid. q. 148. a. 1. ſqq. (4) Ibid. q. 150. a. 1. ſqq.
(5) Ibid. q. 153. a. 1. ſqq. & q. 154. de luxuriæ partibus.
(6) Ibid. q. 156. a. 1. ſqq. (7) Ibid. q. 158. ſq.

(8) De luxu agens Genuenſis 1. p. Lectionum Œconom. Civ. cap. 10. multa congerit more ſuo: atque inter cetera §. 9. ſq. poſtquam dixit, vocem *luxus* eſſe *vagam*, & *obſcuram*, ac Melonem laudavit arbitrantem, vocem illam nihil reale continere; itemque alios, qui putarunt, luxum eſſe repoſitum vel in nimiis expenſis, vel in nimiis deliciis, exquiſitiſque voluptatibus tam corporis, quam animi; tandem iis ſubſcribit, qui cenſent „ che il luſſo ſia raffinare le mode di vivere al di ſopra di quel, „ che richiede il grado di ciaſcuno, e queſto per diſtinguerci da' noſtri „ eguali, o per agguagliarci a coloro, a' quali per altro riguardo ſiamo „ inferiori „. *Luxum reponi in comptiori vivendi forma ſupra id quod uniuſcujuſque exigit gradus, ut ab æqualibus nos diſtinguamus, atque iis æquemur, quibus aliunde inferiores ſumus*. Deinde poſt multa indigeſta, quæ longum eſſet referre, & impugnare; §. 41. de hoc luxus genere hanc v. ſtatuit legem: „ che queſto luſſo moderato ſi debba piuttoſto chiamar proprietà, „ decenza, e gentilezza d'un popolo culto, che luſſo: e che anzi di „ eſſer vizio è una virtù, come un mezzo proporzionale tra la rozza, „ e ſordida parſimonia, e la ſtolta, e vana prodigalità „. *Is moderatus luxus vocari potius debet vivendi proprietas, decentia, nitor populi culti, quam luxus: nec vitium eſt, ſed virtus tamquam medium proportionale inter rudem, ac ſordidam parſimoniam, & ſtultam, ac vanam prodigalitatem*. Ad quænam reſervati tempora ſumus, ut has lectiones excipere debeamus non a Philoſopho tantum, ſed a Catholicæ Eccleſiæ Sacerdote, cujuſmodi Genuenſis erat! Itaque ipſo auctore, non vitium, ſed virtus eſt moderatus luxus, quo quis non profundit quidem ſubſtantias ſuas, ſed nihilominus ſuperare in cultu exteriori vult eos qui ſibi conditione æquantur, & ad eorum arrepere æqualitatem, qui gradu conditioneque præſtant. Quis non videt, in hoc ipſo inanem quæri hominum gloriam, pervertique rectum ordinem rationis præſcribentis, ut quiſque conditionis ſuæ ſtatum non excedat? Quid illud velle diſtingui ab æqualibus, & ſuperioribus æquari,

perbia (1); Studioſitati *Curioſitas* (2); Eutropeliæ nimia *Moroſitas*, vel *Scurrilitas* (3).

De virtutibus Theologicis, vitiiſque eis oppoſitis.

564. Atque hæc quidem breviter de virtutibus cardinalibus, eiſque adnexis. Nunc pauca de virtutibus Fidei, Spei, & Caritatis, quæ licet ſupernaturales ſint (4), complent tamen virtutum chorum, imo inter ipſas ſunt præcipuæ. Itaque Fide credimus Deo revelanti ea quæ humanæ rationis ſuperant captum. Spe nitimur Dei potentia, & bonitate, ut ipſum Deum tamquam beatitudinem noſtram adſequamur. Caritate Deum ſuper omnia diligimus ut ultimum finem noſtrum, & proximum noſtrum propter Deum. Præcipuus ejus actus eſt dilectio: effectus autem exteriores ſunt *Miſericordia*, *Beneficientia*, *Eleemoſyna*, *&* *Correctio fraterna*.

565. Ut vero Fidei opponitur *Infidelitas*, ſive ſit *Gentilium*, ſive *Judæorum*, ſive *Hæreticorum*; & Fidei confeſſioni, *Blaſphemia*: ita Spei opponitur *Deſperatio*, & *Præſumptio*. Caritati vero erga Deum opponuntur *Odium Dei*, & *Acedia*. Cariati

---

niſi ex inani gloria? nam Chriſtiana humilitas, rectuſque rationis ordo poſtulat, ut quiſque ſuum occupet locum. Non omnem exteriorem cultum damnamus vitii; imo & in ipſo cultu, ſi recte fiat, virtutem agnoſcimus. Sed is cultus longe diſtat a luxu, qui ſemper in malam partem accipitur. Si Genuenſis legiſſet S. Thomam 2. 2. q. 169. a. 1. ſq. bone Deus! quam veram, accuratamque lectionem Œconomicam tradere potuiſſet in hac ipſa re de cultu exterioris ornatus, & quantopere promoviſſet Reipublicæ utilitatem, non approbando luxum ob inanem gloriam captandam, ſed decentiam cultus dimetiendo ex probatis moribus, & conſuetudinibus, atque etiam in mulieribus, ut viris ſuis placeant, modo reliquæ abſint pravæ circumſtantiæ actum vitiantes, ut loc. cit. S. Thomas oſtendit cum S. Auguſtino. Comparetur duplex ille S. Thomæ articulus cum integro cit. c. 10. Genuenſis, quod ferme 49. paginis continetur; & perſpicietur, quam ille rectus ſit, & verax, & quam is deceptor, & falſus.

(1) 2. 2. q. 162. a. 1. ſqq. (2) Ibid. q. 167.

(3) Ibid. q. 168. ſq.

(4) Ejuſmodi virtutes appellantur *Theologales*, quia Deum habent pro objecto; eæque ſupernaturales ſunt, & a Deo infunduntur, ut ceteræ virtutes etiam morales infuſæ, nec poſſunt humanis actibus acquiri, ut virtutes morales, quæ dicuntur *acquiſitæ*.

ritati erga proximum opponuntur *Odium proximi*, *Invidia*, *Diſcordia*, *Contentio*, *Schiſma*, *Bellum injuſtum*, *Rixa*, *Seditio*, *Scandalum* (1) *&c*.

566. Poſt hæc de virtutibus, & vitiis compendio dicta, accedimus ad propoſitam controverſiam; in qua quidem Stoici arbitrantes, officia alia eſſe *media*, alia *perfecta*, ut ſupra dictum eſt (2), docuerunt, officia *media* neque in bonis, neque in malis eſſe ponenda, ſed medium occupare locum inter virtutes, & vitia, eaque eſſe ſingulis hominibus communia; officia vero perfecta dumtaxat mereri virtutis nomen, eaque propria eſſe tantum Sapientis (3). Contra vero Monteſquius (4) virtu-

Z 4 tis

---

(1) De his late S. Thomas 2. 2. q. 1. ſqq.

(2) §. 524. (3) Vide Tullium l. 1. de offic.

(4) Cum Monteſquius *l.* 3. *de l'eſprit des loix* c. 5. ſtatuiſſet, *virtutem non eſſe principium gubernii Monarchici* „ la vertu n'eſt point le principe du „ gouvernement Monarchique „ ut ſe defenderet ab injuria Regnis Monarchicis irrogata, & lectoribus ſuis imponeret, notam adpoſuit, in qua ait, *loqui ſe de virtute politica*, *quæ virtus moralis eſt*, *qua ratione dirigitur ad bonum commune*; *parcius vero de virtutibus moralibus particularibus*, *parciſſime de virtute quæ refertur ad veritates revelatas*. „ Je parle ici de la „ vertu politique, qui eſt la vertu morale, dans le ſens qu'elle ſe diri„ ge au bien général; fort peu des vertus morales particulieres; & point „ du-tout de cette vertu, qui a du rapport aux vérités révélées „. Etiamſi de virtute mere politica fuiſſet loquutus, nonne atrox eſſet injuria, illam ſejungere ab initiis gubernii Monarchici? Quid virtus politica, niſi virtus civica? Quomodo Regna Monarchica ſtabant ſine virtute civica? Et cum virtus politica reſpiciat bonum commune, ipſo fatente Monteſquio, ſi virtus politica non eſt principium gubernii Monarchici, tale gubernium nihil curat de bono communi. Gubernium autem nihil curans de bono communi, tyrannicum eſt. Igitur gubernium Monarchicum ex Monteſquio tyrannicum eſt, cum ejus principium non ſit virtus politica. Non negamus virtutes politicas, ſed hæ ſeparandæ non ſunt a virtutibus moralibus particularibus. „ Quia homo (inquit S. Thomas 1. 2. q. 61. a. 5) ſecun„ dum ſuam naturam eſt animal politicum, virtutes ejuſmodi (*cardinales*) „ prout in homine exiſtunt ſecundum conditionem ſuæ naturæ, *politicæ* „ vocantur, prout ſcilicet homo ſecundum has virtutes recte ſe habet in „ rebus humanis gerendis „. Ad virtutes ergo politicas etiam ſpectat, ut homo recte ſe habeat in rebus humanis gerendis. Recte autem ſe habere non poteſt, niſi habeat etiam virtutes morales particulares: nam quomodo ſine his recte curabit de rebus humanis? S. Thomas loc. cit. ad 4. „ Sola, *inquit*, juſtitia legalis directe reſpicit bonum commune; ſed „ per imperium omnes alias virtutes ad bonum commune trahit, ut in

„ 5. Ethic.

tis moralis nomen extendit etiam ad officia mere politica, licet non ſint cum virtutibus moralibus particularibus conjuncta. Heineccius autem (1) duplex officiorum genus diſtinguit, *perfectorum*, & *imperfectorum*; ac *perfecta*, proficiſci putat ex obligatione perfecta, ſeu lege; *imperfecta*, ex virtute. In eadem ſententia Genuenſis fuit (2). Nuperus vero Scriptor Operis Exam. Œconom.

„ 5. Ethic. dicit Philoſophus. Eſt enim conſiderandum, quod ad politi-
„ cas virtutes ſecundum quod hic dicuntur, pertinet non ſolum bene ope-
„ rari ad commune, ſed etiam bene operari ad partes communis, ſcilicet,
„ ad domum, vel aliquam ſingularem perſonam „. Monteſquius ergo excludit a Regnis Monarchicis non modo virtutes politicas, ſed etiam particulares, a quibus virtutes politicæ, ut veræ virtutes ſint, nequeunt eſſe ſejunctæ. Id Monteſquius ipſe teſtatur: nam totum illud caput inſumit, ut exaggeret vitia majoris partis Aulicorum, ambitionem, ſuperbiam, divitiarum ſitim, adulationem, proditionem, perfidiam, &c. quæ vitia ab Aulicis in reliquum populum facillime tranſeant. Hæc autem vitia non mere politica, ſed particularia ſunt. Ut quid ergo ſtrophis ludit, ac ſe de virtutibus tantum politicis loquutum fingit? Fallitur vero turpiſſime: nam vitia illa ſi quæ ſint in Regnis Monarchicis, non ex gubernii conſtitutione manant, ſed ex hominum corruptione: quæ duo ille confundit.

(1) De jur. nat. & gen. l. 1. §. 122. Addit in not. „ Officia perfecta
„ ſunt, neminem lædere, ſervare pacta, damna data resarcire, & ſimilia.
„ Imperfecta, opis noſtræ indigis ſubvenire, ſtipem elargiri pauperibus,
„ errantibus comiter monſtrare viam, &c.„ Qua in re notandum 1. Heineccium opera conſilii, quæ ſunt perfectionis opera, nec proficiſcuntur ex obligatione præcepti, reponere inter officia *imperfecta*: quod eſt contra doctrinam Chriſti ajentis illi, qui dicebat, ſe præcepta ſervaſſe, Matth. 19. v. 21. *Si vis perfectus eſſe, vende quæ habes, & da pauperibus*. Ne miremini: Heineccius Lutheranus erat, nec ejuſmodi opera conſilii tamquam opera perfectionis agnoſcebat. Interea per cuniculos hæreſim infundebat. Notandum 2. inter opera imperfecta, ſeu largæ obligationis illum reponere, opem præſtare indigentibus, & ſtipem elargiri pauperibus, cum tamen ex præcepto caritatis ad hæc teneamur, ſi proximus noſter in gravi ſit neceſſitate conſtitutus.

(2) L. 1. de Offic. c. 6. §. 3. Heineccii doctrinam, etſi mutilam, Genuenſis tranſcribit; ait enim, *officia*, ex recentibus Philoſophis, *alia eſſe juris perfecti, quæ in nemine lædendo conſiſtunt*; *alia juris imperfecti, ſive mutui auxilii*; quaſi jus perfectum præcepta tantum *negativa* complectatur, nec præcepta colendi, diligendique Deum, parentes, Principes, &c. jure perfecto contineantur; aut quaſi omnia officia mutui auxilii, ut liberare innocentem a morte, opem alteri præſtare in extrema neceſſitate, patriam defendere, &c. ſint juris imperfecti. Dividit porro officia in *naturalia*, *Chri-*

nom. ſyſt. civ. l. 1. c. 2. §. 2. ultra progreditur, atque in ipſam Stoicorum ſententiam denique recidit: *Vera virtus*, inquit (1), *uni-*

Christiana, *civilia*, & *eccleſiaſtica*, & *canonica*; atque inter præcepta Chriſtiana ponit, nulla facta reſtrictione, *non litigare*, *non jurare*, *divitias non poſſidere*; quaſi omnes, qui ad jura ſua legitime tuenda lites ſuſcipiunt, aut qui ex neceſſitate jurant, aut divitias poſſident, agant contra Chriſti præcepta. De Canonicis autem officiis hanc ſubnectit notam: „ Canones autem dico Eccleſiæ aut propriæ cujuſque, aut Catholicæ, ſeu Univerſæ, regulas, quas *Veteres* conſcripſere Patres. De Decretalibus, ut vocantur, alia eſt diſceptandi ratio, tametſi *jus canonicum* ſæpe ab imperitis appellari audias „. Auctore igitur Genuenſi, Canonum Eccleſiæ vim non habent Canones Conciliorum etiam Œcumenicorum, Tridentini, Florentini, Lugdunenſis, Viennenſis, Lateranenſium, &c. propterea quod a *veteribus* Patribus non fuere conſcripti. Mutatane eſt Eccleſiæ forma? aut non idem Spiritus Sanctus, qui poſuit Epiſcopos eam regere, ipſi adeſt, ſicut veteribus aderat Patribus? Quid hoc eſt aliud, quam negare Eccleſiæ auctoritatem condendi Canones poſtremis hiſce temporibus? Quod ait de Decretalibus nihilo minus eſt impium: nam ſi veræ Pontificum Decretales non continent jus Canonicum, nulla eſt in Summis Pontificibus auctoritas etiam in iis quæ ad mere ſpiritualia pertinent. Hæc in uſum tyronum ille ſcribebat.

(1) „ Virtù vera unicamente può dirſi quel magnanimo sforzo dell'eſſere inteligente, che non agiſce *contra* la legge, non *ſecondo* la legge, ma *oltra* il precetto della legge, o per amor del ſupremo Legislatore, o per amor di ſe ſteſſo, o per amor de' ſuoi ſimili „. Itaque ſi hunc Scriptorem audimus, in virtutibus numerandi ſunt dumtaxat magnanimi conatus, qui ſunt ultra præceptum legis, hoc eſt, actiones heroicæ, quas niſi quis efficiat, virtute præditus dici non poſſit. Peregrina ſane doctrina, & ad Stoicam Philoſophiam plane compoſita. Sed quid disjunctio illa, *aut propter amorem Supremi Legislatoris*, *aut propter amorem ſuimet*, *aut propter amorem ſuorum ſimilium*? Eruntne heroicæ virtutes, ſi homo ſiſtat in amore ſui, ſuorumque ſimilium? imo vero neque erunt veræ virtutes *ſimpliciter*: nam quomodo vera virtus *ſimpliciter*, ideſt omnibus modis a Dei caritate ſejuncta, quæ dat virtutibus formam? „ Solæ (inquit S.Thomas 1. 2. q. 65. a. 2.) virtutes infuſæ, ſunt perfectæ, & ſimpliciter dicendæ virtutes, quia bene ordinant hominem ad finem ultimum ſimpliciter; aliæ vero virtutes, ſcilicet acquiſitæ, ſunt ſecundum quid virtutes, non autem ſimpliciter; ordinant enim hominem bene reſpectu ſinis ultimi in aliquo genere, non autem reſpectu finis ultimi ſimpliciter „. Quanam vero ratione Scriptor ille confirmat adſertionem ſuam? Nulla prorſus, ſed tantum adſerendo, more ejuſmodi Philoſophorum. Nam quod addit, eum qui ulciſcitur offenſam, agere contra legem, eſſeque ſubditum contumacem; eum qui ultionem remittit publicæ Poteſtati, agere ſecundum legem, & eſſe probum; eum qui offenſorem beneficiis

unice dici poteſt magnanimus ille conatus entis intelligentis, non agentis neque contra legem, neque ſecundum legem, ſed ultra præceptum legis, vel propter amorem ſupremi Legislatoris, vel propter amorem ſuimet, vel propter amorem ſuorum ſimilium.

567. Videtur autem dicendum cum Stoicis, officia etiam ex honeſtate ducta, non pertingere ad rationem virtutis, niſi ſint omnino perfecta, 1. quia virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum, ut dictum eſt (1). Niſi quis ergo officia omnino perfecta præſtet, virtutis actus non efficit.

568. II. Actus qui non ſunt omnino perfecti, aliqua ratione deflectunt a regula; ſi enim nullo modo ab ea deflecterent, eſſent omnino perfecti; perfectio ſiquidem in moralibus pendet a conformitate cum regula. Sed actus aliquo modo deflectentes a regula, nequeunt eſſe actus virtutum, quæ conformant actus cum regula. Ergo actus virtutum debent eſſe omnino perfecti.

569. III. Virtutes ſunt media ad aſſequendum finem ultimum. Oportet ergo, ut ille qui virtutis officium præſtat, ſit rectus circa finem ultimum. Qui autem ita rectus eſt, habet virtutes perfectas: nam finis ultimus rectus univerſa facit recta. Sola igitur officia perfecta merentur dici actus virtutis, cetera vero ad ſummum erunt media inter virtutes, & vitia.

---

ciis proſequitur, agere ultra legem, & eſſe hominem virtute præditum; non eſt abſolute verum; qui enim remittit offenſam propter Deum cum animo beneficiis proſequendi offenſorem, ſi opus ſit, non agit ultra legem, ſed ſecundum legem, quæ ut ita remittat, & animo ſit paratus, præcipit. Exemplis vero quæ ille adfert, juſte eſt quod ſuccenſeamus; aſt enim: „ Quindi lo ſpettatore s'inorridiſce al furor di Catilina; ſi appaga alla moderazione di Eſther; e verſa lagrime di tenerezza ſu la clemenza di Auguſto, perchè abomina il vizio del primo, perchè ſtima la probità della ſeconda, perchè ama la virtù dell'ultimo „. *Hinc ſpectator exhorreſcit ad Catilinæ furorem; ei placet moderatio Eſther; teneras lacrymas fundit ſuper Auguſti clementia; execratur enim vitium primi, æſtimat probitatem ſecundæ, poſtremi virtutem amat.* Indigna comparatio, indigniorque prælatio Ethnici hominis, qui ſuperbia, & vanitate ducebatur, ſupra Eſther, quæ a Deo fuit electa pro Judæorum ſalute.

(1) §. 542.

Prop.

Prop. I. *Nullum exſtare poteſt officium medium ex honeſtate ductum, quod neque in bonis, neque in malis ſit habendum.* II. *Non oportet autem, officia eſſe undique perfecta, ut ſint ex virtutis præſcripto.* III. *Exſtant vero officia honeſta, quæ non procedunt ex virtutum habitibus, & nihilominus in bonis cenſeri debent.* IV. *Exſtant quoque officia imperfecta, quæ a virtutibus proficiſcuntur, licet hæ non ſint veræ virtutes ſimpliciter.* V. *Officia autem virtutum ſimpliciter, non ſunt niſi ejus qui perfectas ſimpliciter habet virtutes.*

570. PRob. p. p. Officia ex honeſtate ducta quæ ab homine præſtantur, ſunt actus morales, non in ſpecie tantum, ſed etiam in individuo. Demonſtratum eſt autem (1), nullum dari poſſe in individuo actum moralem indifferentem, qui non ſit neque bonus, neque malus. Nullum igitur exſtare poteſt officium medium ex honeſtate ductum, quod neque bonum ſit, neque malum. Quare qui officia etiam honeſta in ſeipſis, faciunt ob pravum finem, ut eſt v. g. dare eleemoſynam ob inanem gloriam; ii male agunt: nam bonum faciunt male: malum autem eſt ex quocumque defectu.

571. Prob. 2. p. Officia undique perfecta, perfectione ſcilicet tam eſſentiali, quam accidentali, ſunt ex virtutibus, quas S. Thomas (2) *purgati animi* vocat; quia ſcilicet ſunt eorum

(1) §. 227.

(2) 1. 2. q. 61. a. 5. ubi virtutes cardinales dividit in *politicas*, *purgatorias*, *purgati animi*, & *exemplares*, uti Platonici cum Plotino dividebant. Atque *exemplares* quidem eas vocat, quæ ſunt ipſum Divinum virtutum exemplar, in quo præexiſtunt humanæ virtutes, ſicut præexiſtunt rerum omnium rationes. *Politicas* vero appellat illas virtutes, ſecundum quas homo recte ſe habet in humanis rebus gerendis. *Purgatorias* autem eas nominat, quibus veluti per motum quemdam tendimus in Divinam ſimilitudinem, licet eam nondum ſimus adſequuti. Denique virtutes *purgati animi* dicit eſſe *virtutes jam adſequentium Divinam ſimilitudinem, ita ſcilicet quod prudentia ſola Divina intueatur, temperantia terrenas cupiditates neſciat, fortitudo paſſiones ignoret, juſtitia cum divina mente perpetuo ſocietur, eam ſcilicet imitando*. De his autem poſtremis ait: *quas quidem virtutes dicimus eſſe beatorum, vel aliquorum in hac vita perfectiſſimorum.*

rum, qui divinam jam aſſequuntur ſimilitudinem. Sed hæ virtutes nonniſi beatorum ſunt, aut nonnullorum paucorum in hac vita perfectiſſimorum; reliqui vero communiter homines in hac vita ad eam omnimodam perfectionem non pertingunt. Sane quilibet juſtus una cum caritate reliquas virtutes habet, quæ ſimul cum caritate infunduntur, ut S. Thomas oſtendit (1); caritas enim, quæ ordinat hominem ad Deum finem ultimum, eſt principium omnium bonorum operum, quæ in eum finem ordinari poſſunt. Non omnia autem officia hominis juſti, habent omnimodam perfectionem; nemo enim juſtus tenetur ad officia ſumme perfecta, ſed ſatis eſt, ut in omni opere ſuo Deum diligat ſuper omnia, nihilque admittat, quod Divinæ caritati repugnet. Non ergo in officiis, ut ſint ex virtutum præſcriptis, requiritur omnimoda perfectio (2).

572. Prob. 3. p. Virtutes non inſunt nobis a natura, niſi tantum ſecundum quamdam aptitudinem, & inchoationem, ideoque vel infunduntur a Deo, ſi ſint virtutes ſupernaturales, vel per actus noſtros acquiruntur, ſi ſint virtutes naturales (3). Actus autem, quibus virtutes naturales acquirimus, ſunt quidem boni: nam ſi mali forent, generare habitum virtutis non poſſent; non procedunt vero a virtutum habitibus, cum hi habitus nondum ſint per eos geniti, & acquiſiti. Præterea etiam in ordine ſupernaturali plurimi ſunt actus, qui a virtutibus infuſis non procedunt, ii ſcilicet, quibus peccatores ad juſtificationem diſpo-

(1) 1. 2. q. 65. a. 3.

(2) De hac ipſa Stoicorum ſententia loquens S. Thomas 1. 2. q. 66. a. 1. animadvertit, virtutem ejuſdem ſpeciei, (idemque dicendum de officiis) dici poſſe majorem, vel minorem dupliciter, uno modo ſecundum ſeipſam, alio modo ex parte ſubiecti eam participantis. Ait porro, virtutem primo modo non ſuſcipere magis, vel minus, quia ratio virtutis conſiſtit in maximo; quicumque enim habet v. g. temperantiam, habet ipſam quoad omnia ad quæ temperantia ſe extendit, alioqui temperantia non foret: *& ſecundum hoc*, inquit, *bene dixerunt Stoici*. At vero ex parte ſubjecti poteſt unus præ alio, & ipſemet etiam diverſis temporibus, eſſe magis, vel minus diſpoſitus ad attingendum medium virtutis; ſic vero virtus poteſt eſſe major, vel minor. *Et in hoc deficiebant Stoici, exiſtimantes, nullum eſſe virtuoſum dicendum, niſi qui ſumme fuerit diſpoſitus ad virtutem. Non enim exigitur ad rationem virtutis, quod attingat rectæ rationis medium in indiviſibili, ſicut Stoici putabant, ſed ſufficit prope medium eſſe.*

(3) Vide eumd. S. Thom. ibid. q. 63. a. 1. ſq.

diſponuntur per contritionem imperfectam, quæ ab habitu Pœnitentiæ, & caritatis non procedit, quamquam non ſit ſine auxilio ſupernaturali Dei moventis, & adjuvantis. Exſtant igitur officia honeſta, quæ non procedunt ex virtutum habitibus; & nihilominus in bonis cenſeri debent.

573. Nunc prob. 4. p. ex S. Thoma (1). Virtutes morales, prout ſunt operativæ boni in ordine ad finem non excedentem facultatem hominis naturalem, poſſunt acquiri humanis actibus, licet non ſint veræ virtutes *ſimpliciter*, quia etſi hominem ordinent bene reſpectu finis ultimi in aliquo genere, non tamen reſpectu finis ultimi *ſimpliciter*, ut dictum eſt (2). Si ergo ejuſmodi virtutes in actus exeant, hi actus erunt officia imperfecta quidem, quia virtutes ſunt imperfectæ, proficiſcentur vero ab iiſdem virtutibus, quæ non ſunt veræ virtutes *ſimpliciter* (3). Dum autem dicimus non eſſe *veras* virtutes, non intendimus eas reponere inter virtutes falſas, ut eſt prudentia carnis, & temperantia avarorum (4); ſed negamus tantum, eſſe virtutes *ſimpliciter veras*, ideſt virtutes perfectas quoad modum. S. Thomas (5): ,, Si, *inquit*, illud bonum particulare ſit verum bonum, puta conſervatio civitatis, vel aliquid hujuſmodi, erit quidem ,, *vera* virtus, ſed *imperfecta*, niſi referatur ad finale, & perfectum bonum. Et ſecundum hoc *ſimpliciter vera* virtus ſine ,, caritate eſſe non poteſt ,,.

574. Denique poſtrema pars ſequitur ex dictis (6). Si enim virtutes *ſimpliciter* ſunt eæ, quæ ordinant hominem reſpectu finis ultimi *ſimpliciter*, qui Deus eſt, oportet, officia verarum virtutum *ſimpliciter*, nonniſi eorum eſſe, qui virtutes per caritatem perfectas habent. Accedit, quod virtutes morales perfectæ ita ſunt invicem connexæ, ut una ſine altera eſſe nequeat (7). Nulla enim virtus moralis poteſt eſſe perfecta ſine prudentia, ad

(1) Ib. q. 65. a. 2. & 7. (2) In not. 1. pag. 361.

(3) Ita negavit ſæpe S. Auguſtinus, præſertim vero lib. 4. con. Julian. n. 26. Gentilium officia eſſe actus virtutum verarum; accipiebat enim virtutes *veras* pro virtutibus *ſimpliciter*, ſeu caritate formatis.

(4) Vide S. Thom. 2. 2. q. 23. a. 7.

(5) Loc. cit. (6) §. præced.

(7) Vide S. Auguſt. l. 6. de Trin. c. 9. S. Ambroſium l. 1. de offic. c. 27. S. Greg. M. lib. 22. Mor. c. 1. & S. Thomam 1. 2. q. 65. a. 1.

ad quam pertinet dirigere electionem rectam circa agibilia. Prudentia autem haberi nequit, niſi ceteræ virtutes morales habeantur; eſt enim prudentia recta ratio omnium agibilium. Officia igitur virtutum verarum *ſimpliciter* ſunt illorum dumtaxat, qui habent virtutes perfectas.

575. Ad primum reſpondemus, virtutem dici diſpoſitionem perfecti ad optimum, quatenus ordinatur ad actum, per quem res finem ſuum conſequitur, ut dictum eſt (1). Vel dicendum, virtutem quæ vocatur diſpoſitio perfecti ad optimum, eſſe illam *quæ ordinat ad principale bonum hominis*, ſcilicet Deum: *& ſic nulla vera virtus*, proindeque nullum veræ virtutis officium, *poteſt eſſe ſine caritate. Sed ſi accipiatur virtus ſecundum quod eſt in ordine ad aliquem finem particularem, ſic poteſt aliqua virtus dici ſine caritate, inquantum ordinatur ad aliquod particulare bonum*, ut S. Thomas ſcribit (2). Ita in eo etiam, qui caritate deſtituitur, poteſt eſſe aliquod officium moraliter bonum a virtute imperfecta procedens.

576. Ad ſecundum dicimus, actus morales duplicem habere perfectionem poſſe, alteram eſſentialem, & quoad ſubſtantiam; alteram accidentalem, & quoad modum. Ut autem ſint perfecti eſſentialiter, ſat eſt, eos eſſe rectæ rationi conformes; ita enim congruunt cum regula proxima humanorum actuum, quæ eſt recta ratio; cujuſmodi eſt elargitio eleemoſynæ ad ſublevandum pauperem.

577. Ad tertium reſpondemus ex dictis (3), hominem per virtutes *ſimpliciter* perfectas ordinari ad finem ultimum *ſimpliciter*, ſcilicet Deum; & harum virtutum actus ſunt officia caritate perfecta. Sed quia homo poteſt ordinari reſpectu finis ultimi in aliquo tantum boni genere per virtutes imperfectas, idcirco poſſunt in ipſo dari aliqua officia bona quidem moraliter, ſed imperfecta, ſi ſint a caritate ſeparata.

---

(1) §. 542. (2) 2. 2. q. 23. a. 7. (3) §. 573.

ARTI-

St. Albert's College Library

464 10 R6
464
Roselli
AUTHOR
Summa Philosophica vol. XI
TITLE